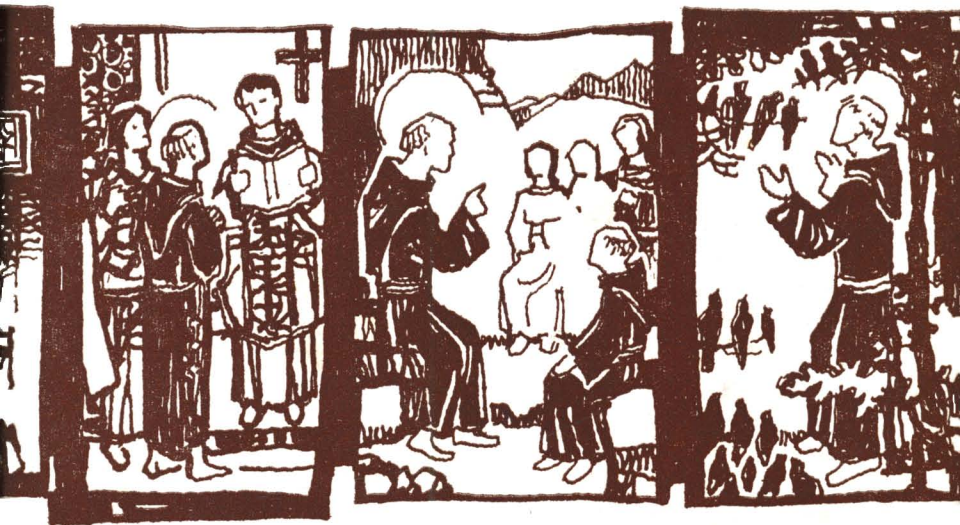


ASSISI SZENT FERENC



FIORETTI

**ASSISI SZENT FERENC
ÉS A
FIORETTI**

ASSISI SZENT FERENC ÉS A FIORETTI

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 1980

A FORDÍTÁS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ MŰ:
GILBERT KEITH CHESTERTON
ST. FRANCIS OF ASSISI

HODDER AND STOUGHTON, 1964

ILLUSZTRÁCIÓ ÉS VEDŐBORÍTÓ:
DR. KÁKONYI ASZTRIK MUNKÁJA

*Minden jog fenntartva, beleértve
a bármilyen eljárással való
sokszorosítás jogát is.*

ELŐSZÓ

A Fioretti nem irodalmi emlék, nem is elrejtett kincs, hanem *tiszta forrás*.

A II. Vatikáni Zsinat és az utána eltelt évek belső megújulásunk érdekében *tiszta forrásokhoz* akar vezetni: az Evangéliumhoz és Tanúságtevőkhöz; nem a tanulmányokhoz, hanem az élethez, nem a szentek műveiből, életéből több-kevesebb sikerrel összeállított summákhoz, hanem magukhoz a szentekhez.

Szent Ferenc Virágai (Fioretti) azon a talajon nőttek, melyet a hálás nép kegyelete és szeretete öntözött. „Szent Ferenc a népnek szentje volt, ki úgyszólván fölfoghatatlan jelenséggé vált élete és a túlvilággal való érintkezése által, s mégis legjobban értette a nép szükségait és szenvedéseit, kezéből jól esett minden: ha ő velük szenvedett, édes lett a keserűség is. Midőn bejárta Itáliát, mindenütt nyomokat hagyott szentsége, melyeket a nép híven megőrzött. Assisi Ferenc szentségét és Isten föntségét magasztalta bennök.”¹

A legendák a történelmi eseményeket megőrző krónikáknál többet és lényegesebbet mondanak el: nemcsak a történetek ismeretlen okaira engednek közvetkeztetni, hanem föltárul bennük a kor emberének világnézete, egész érzelmvilága. A Fioretti a legendák virága: megtalálhatók benne a lelki élet „Szabályai” is, de nagyon egyszerűen. Találó megállapításai vannak a szünet nélküli imádságról,

virrasztásról és a böjtről. Szól arról, hogy mit tehetünk a lelki szárazság idején. Ezek azonban csak kísérő jelenei a nagy *vállalkozásnak*: megélni, megvalósítani a teljes Evangéliumot a szeretet teljes odaadásával és leleményességével. Az ilyen élet teljes megnyílottság és készség a kegyelem számára: a LÉLEK szabadon működhet benne, és ez teszi titokzatossá: az evangélium szerinti élet: misztikus élet.

Szent Ferenc „simplicitása”, egyszerűsége, valamennyien érezzük, nem más, mint az evangéliumi gyermekség. Ferenc és első társai irigylésre méltó módon birtokolták azt a lelkületet, melyért Jézus hálát adott Mennyei Atyjának. . . Istenkereső életükben meglepő mélységek tárultak föl: őseredeti szépségben.

Ferencet úgy ismerjük, amint bő remeteöltönyében – ragyogóan kék ég a háttérben – lehajol azokhoz a parányi teremtményekhez, a madarakhoz, melyekre utoljára talán Krisztus Urunk nézett „vallásos érzülettel”. Nap-himnuszáért sokan rajongunk, de észrevesszük-e benne a szinte örök időkre kiható fordulatot? Természet iránt való vonzódásában Ferenc gyöngéden érző szíve és nagy rokonszenve minden természeti tünemény iránt életet és lelket öntött minden virágba, értelmet minden állapotba, és oly gazdag világot állított maga köré, mely a legdúsabb és legáradózóbb költészetre nézve is kifogyhatatlan. . . És amily kedves mindezen szép vonás, éppoly kevésbé erőltetett és keresett, és természetesen beleillik abba a képbe, melyet eszményít. Mivel Szent Ferencről van szó, mindenki elhiszi, aki a Szent lelkületét ismeri.”²

A sokat emlegetett derű, mely a „joculator Dei” testvéreit mind a mai napig jellemzi, magába foglal egy bizonyos komikum iránti vonzódást, mely a mi modern komoly kultúránkból szinte teljesen kiveszett. Érdekes, hogy „a legkomolyabb költői alkotásokba is elvegyül sokszor a komikum. Mi komolyabb, mint az a gótikus dóm, melyet

a vallásos érzület megtestesülésének mondanak, s mégis hány benne a komikus törpe bohóc alak, nevetséges torzkép? Nem akart-e Dante nevetetni a pokol harsonája által? A régi passiójátékok sem nélkülözhatték a tréfát, az üzérkedő Júdást bízták meg vele. . . Fölismerhető e természetes hajlam a gubbiói farkasról szóló legendában, ahol az elbeszélés észrevehető gyönyörrel tartózkodik e kellemes és tréfás jelenet ecsetelésénél. Ugyanezt írjuk Juniperus testvér egy-egy tréfáiról, melyeket a mesélő nép Juniperus csodás és szent egyszerűségével megegyeztethetőknek vélt.”³

A Fioretti elénk állítja azt a csodálatos embert, „aki az evangéliumnak új lendületet adott. Ő adott a dermedt életnek új tavaszt, az embereknek új szemet, új bizalmat, s új dalos kedvet. Ő mint »második Krisztus« járt itt, s az evangéliumot glosszák s magyarázatok nélkül élte, s a szeretetet Krisztus s minden iránt, ami van, s a boldogságot, hogy vagyunk s szerethetünk, a hamu alól lángra lobbantotta, s mindezért végre hitelesítésül a szeretet öt pecsétjét, Krisztus öt szent sebének saját testében való kiverődését vette. . . A hétszáz évnek távlatában nem látjuk kisebbnek, s ami még különösebb, nem esik tőlünk messzebb, sőt egyre közelebb. Közelebb azért, mert az Evangélium igazi demokráciája – szükségességét egyre jobban érezzük, s érezzük, hogy a szociális kérdést is a több igazság és a szeretet alapján lehet csak megoldanunk. E nagy földadtnak legyünk hát bátor lovagjai s éneklő, kézséges munkásai!”⁴

Az egész keresztény világ Szent Ferenc születésének 800. évfordulóját készül megünnepelni. Ha egy nép már nem tud mást, mint évfordulókat ünnepelni, tanúságot tett arról, hogy már nem életképes. Őt igazában nem ünnepelni

akarjuk, hanem mint a születése hétszázadik évfordulóján Prohászka írja, követői akarunk lenni, mint ahogy Ferenc Krisztus követője volt.

Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái XII. kötet.

1. 141. oldal

2. 143

3. 145

4. 166-67

GILBERT KEITH CHESTERTON

ASSISI SZENT FERENC

FORDÍTOTTA:
ANTAL LUKÁCS

I. fejezet

A SZENT FERENC KÉRDÉS

Ahhoz, hogy Assisi Szent Ferencről vázlatos képet adjunk, a modern angol észjárás számára három út kínálkozik, közülük kell a szerzőnek választania, s a harmadik út, melyet jómagam választottam, bizonyos értelemben a legnehezebb valamennyi közül. Vagyis hát ez lenne a legnehezebb, ha a másik kettő nem volna egyszerűen járhatatlan.

Először is bemutatnánk ezt az ámulatba ejtő nagyembert a világi történelem alakjaként, aki megtestesített bizonyos társadalmi eszményeket. Megrajzolnánk ennek az isteni demagógnak személyét úgy is, mint a világ legigazabb demokratáját, s ebben nem is lenne tévedés. Mondhatná azt, de ez már nem sokat jelent, hogy korának áramában élt. Mondhatná azt is (s ez tökéletesen igaz), hogy Szent Ferenc előre érezte mindazt, ami korunk életérzésében a legliberálisabbnak s a legrokonszenvesebbnek számít: a természet szeretetét, az állatok szeretetét, a társadalmi együttérzést, a veszélyt, melyet a gazdagság, sőt maga a tulajdon eredményez. Előre érezte mindazt, amit senki sem ismert azelőtt, mielőtt Wordsworth¹ Szent Ferencet megismerte volna. Mindaz, amit Tolsztoj² először fedezett fel, Szent Ferenc számára már természetes volt. Nemcsak emberként, de humanitárius hősként is ábrázolhatnánk; a humanizmus első igazi hősalakjaként. Bemutathatnánk őt, mint a Reneszánsz afféle hajnalcsillagát. Mindezen érdekekkel összehasonlítva, aszketikus teológiája mellőzhető,

vagy a korszak szelleméből adódó ballépésnek is tekinthető, szerencsére nem végzetes ballépésnek. Vallásosságában merő babonát vélhetünk, jóllehet elvitathatatlan e babona ténye, mely alól, lám, még egy génius sem vonhatta ki magát, de ennek tudatában igazságtalanság lenne elítélni Szent Ferencet, amiért önmegtágadó életet élt, méltánytalanság lenne szemére vetni szüzességét. Való igaz, hogy alakja még ebből a szigorúan körülhatárolt nézőpontból tekintve is óriás. Temérdek szó eshetné a férfiúról, aki elment a szaracénok közé, hogy a keresztes háborúknak véget vessen, aki közbenjárta a Császárnál a madarak érdekében. A merő történetiség síkján írhatna a szerző arról, milyen hatalmas erővel ihlette meg a ferences szellemiség Giotto³ képeit, Dante költészetét és a misztériumjátékokat, amelyek megnyitották az utat a modern dráma előtt, és írhatna általában mindazon jelenségekről, melyeket már méltányol a modern kultúra. Mindezt megtehetné, mint ahogyan sokan meg is tették, anélkül, hogy akár egyetlen vallási kérdés is szóba kerülne. Egyszóval: elmondhatja Isten nélkül egy szent élettörténetét, s ez hasonló ahhoz az esethez, amikor valakit arra kérnek, írja meg Nansen⁴ életét, de megtiltják neki, hogy megemlítsen az Északi-sarkot.

A második út azt a lehetőséget kínálja, hogy szerzőnk az ellenkező végletbe lendül – ez is megtörtént már – s elhatározza, hogy kihívóan szakrális marad. Tárgyát mélységesen átlelkesítené a teológiai szellem, s ezzel valóban nem is lenne hűtlen az első ferencesekhez. A vallást valóságként kezelné, mint ahogy valóság volt a valódi Assisi Szent Ferenc számára is. Hogy úgy mondjam, kíméletlen örömet lelné abban, hogy felvonultatja az aszketizmus paradoxonjait s az alázatos élet valamennyi szent örűtségét. Ráütheti az egész történetre a Stigma⁵ bélyegét, s a bűjtölések mint megannyi sárkányölő harc képei tűnnének elő, míg a halvány modern lélekben Szent Ferenc ugyanolyan sötét figurává alacsonyodna, mint Szent Domonkos.⁶ Röviden szól-

va: valami olyasfélével állna elő, ami a mi világunkban sokak számára egyszerűen fénykép-negatív, visszája árnyaknak és fénynek; amiről a bolond azt állítaná, hogy áthatolhatatlan, mint maga a sötétség, a bölcsek közül nem is egy meg úgy találná, majdnem olyan, mintha fehér alapra ezüsttel írták volna. Az efféle Szent Ferenc tanulmányérhetetlen mindazok számára, akik nem osztják a szent vallását, s csak részben értik meg azok, akik nem osztják életvitelét. Attól függően, ki mint ítélt, Szent Ferenc lényé a világ számára valami nagyon rosszat vagy nagyon jót jelent. Ennek a módszernek egyetlen nehézsége, hogy nem alkalmazható. Mert egy Szent élettörténetét csak egy szent írhatja meg. Ennek a vállalkozásnak a jelen esetben néhány elháríthatatlan akadálya van.

Harmadikként a szerző választhatja azt az utat, melyet e könyvben magam is választottam, s említettem már, hogy e vállalkozás sajátos problémákat vet föl. Az író egy kíváncsi és kívülről álló modern átlagember helyzetébe képzelheti magát; ennek a könyvnek szerzője jórészt még ma is ebből a helyzetből szemlélődik, s valamikor teljességgel ebben a helyzetben volt. Olyan ember álláspontjáról indulhat, aki már csodálja Szent Ferencet, de csak azokért a dolgokért, melyeket az efféle ember csodálatraméltónak talál. Mászóval, feltételezi, hogy az olvasó legalább olyan felvilágosult, mint Matthew Arnold vagy Renan,⁷ de a felvilágosultság fényében megpróbálja megvilágítani azt, amit Renan és Matthew Arnold sötétben hagyott. Amit megértett, felhasználja annak magyarázatára, amit még nem ért. Így szól tehát a modern angol olvasóhoz: „Íme egy történeti alak, akit sokan már vonzónak találunk; vidám, regényes képzeletű, elegáns szellem, nagyvonalú és melegszívű, de ennek az embernek olyan tulajdonságai is vannak – nyilván éppúgy őszinték, mint amennyire jellemzők reá –, melyek a mi számunkra egészen távoliak és visszataszítók. De végtére is, ez az ember egyetlen ember volt s nem egy fél tucat

ember. Ami következetlenségnek mutatkozik az önök szemében, nem volt következetlenség az ő számára. Lássuk tehát, jelen tudásunk segítségével sikerül-e megérteni azokat a másféle tulajdonságokat, melyek most kétszeresen is sötétbe burkolóznak, egyrészt belső homályuk által, másrészt ironikus kontrasztjuk következtében. Természetesen nem hiszek abban, hogy ez a nyers és kurta vázlat valami lélektani szempontból tökéletes, teljes képet ad. Úgy vélem mégis, ez a vitázó hajlam az egyetlen lehetséges alap; magamévá teszem a rokonszenvező kívülálló nézőpontját. Munkámban nem kötelez ennél sem több, sem kevesebb. A materialista nem törődhet azzal, vajon ezek az ellentmondások feloldhatók-e. A katolikus nem láthat feloldásra váró ellentmondást. Munkám tehát napjaink rokonszenvező és szkeptikus átlagemberéhez szól, s azt remélem csupán, hogy a szent életét szembetűnően regényes és népszerű mozzanataiban végigkísérve, legalább azzal az eredménnyel búcsúzhatom az olvasótól, hogy valamivel jobban megismerte egy gazdag jellem teljességét, s ebben a megközelítésben legalább halovány fény derül arra, hogy a költő, aki uraként dicsérte a Napot, miért rejtőzött barlangok sötétjébe; a szent, aki oly szelíden bánt testvérével, a Farkassal, miért volt oly kegyetlen testvérével, a Szamárral szemben (mert saját testének ezt a gúnynevet adta); a trubadúr, ki a szívét lánggra lobbantó szerelemről beszélt, miért fosztotta meg magát az asszonyoktól; a dalnok, aki önfelédten ámult el a tűz szépségén és szilaj boldogságán, miért görgette meg magát a hóban; hogy a Dal, mely egy pogány lélek minden szenvedélyével teljes: „Dicsérjen téged, Uram, Nővérünk és Anyánk a Föld, mely a tarka gyümölcsöket, a füvet s a fénylő virágokat hozza”, miért zárulhatott e súlyos szavakkal: „Dicsérjen téged, Uram, Nővérünk, a testnek halála.”

Renan és Matthew Arnold ebben a vonatkozásban kudarcot vallott. Dicséreteikkel hajlandók voltak követni

Szent Ferencet mindaddig, míg előítéleteik meg nem állították őket; a kételkedő csökönyös előítéletei. Abban a pillanatban, hogy Szent Ferenc valami olyat csinált, amit nem értettek, vagy nem szerettek, nem próbálták megérteni, még kevésbé megszeretni azt; egyszerűen hátat fordítottak az egész dolognak, „s hősrüket nem kísérték tovább.” Ezen a módon nem is juthat senki előbbre a történelem megértésének útján. E szkeptikusok inkább az egész tárgyat sutba dobták, ellentmondások kusza sötét-ségében hagyva a történelem legegyszerűbb és legőszintébb alakját, nehogy a tyúk-tojás kérdés kapcsán vád érhesse őket. Matthew Arnold majdnem kétségbeesetten beszél az alvernoi remeteség időszakáról, mintha a történetnek szerencsétlen, de sajnos tagadhatatlan szépséghibája volna; vagy talán azt mondhatnánk, úgy kezeli, mintha a történetnek száználmas végpontja lenne csupán. Ez a szemlélet érzéketlenné tesz bennünket bármiféle történet megértése iránt. Az Alverno hegye nem jelképezheti Szent Ferenc összeomlását, mert ez ugyanazt jelentené, mintha a Kálváriát Krisztus összeomlásának jeleként értelmeznénk. Mert bármit jelentsenek is, ezek a hegyek hegyek voltak, és ostobaság lenne azt állítani (mint a Vörös Királynő⁸) hogy nem is, hegyek, csak üregek, hegynegatívok. Pedig jelentésük nyilvánvaló: csúcsok voltak, századok útjelzői. A Stigmát valamiféle bortányként kezelni, gyengéden érintve, de viszolygással el is fordulva tőle, ugyanazt jelenti, mintha valaki Krisztus öt sebében jellemének öt fogyatékoságát látná. Lehet, hogy az olvasó idegenkedik az aszketizmustól; jogában áll, hogy elutasítsa a mártíromság eszméjét, s ennek jegyében elutasíthatja teljes jelentésében magát az áldozatot is, melyet a kereszt szimbolizál. De ha érzése intelligens ellenszenv, képes arra, hogy megőrizze fogékonyságát a történet lényege iránt, legyen az egy mártír vagy épp egy szerzetes története. Az olvasó betű szerinti, értelmi összefüggéseiben sem tudja megérteni az Evangé-

liumot, ha a Keresztre feszítést valaminő függeléknek, anti-climaxnak tartja vagy netán balesetnek Krisztus életében, hiszen a történet lényege éppen az, hogy mint a tör éle, egyetlen csúcsba fut; ez a törhegy járta át az Istenanya szívét.

Értelmi összefüggéseiben sem tudja majd megérteni annak az embernek történetét, aki Krisztus tükréként áll elénk, ha nem érti meg ennek az életpályának aszketikus végső fázisát, ha legalább művészi síkon meg nem közelíti azt az embert, aki a titokzatosság és magány felhőiben (az Alverno csúcsán) elfogadta a nem emberkéz által ütött gyógyíthatatlan sebeket, melyek gyógyítják a világot.

Hogy az olvasó szemében végül is feloldódik-e életöröm és aszketizmus ellentmondása, – ezt magára a történetre bízom. Minthogy azonban említettem Matthew Arnoldot, Renant és Szent Ferenc racionalista csodálóit, utalnom kell arra, amit véleményem szerint a hozzájuk hasonló olvasónak tanácsos szem előtt tartania. Ezen jeles írók az olyan dolgokat, mint például a Stigma, botránykönek tartják, mert számukra a vallás: filozófia. Személytelen dolog tehát, márpedig jelen esetben csakis a legszemélyesebb földi szenvedély adhat megközelítően pontos analógiát. Egy ember nem fogja meggörgetni magát a hóban egy tucatnyi idea kedvéért, mely által a dolgok teljesítik létezésük törvényét. Nem fog koplalni valami olyasfélének a nevében, ami nem ő maga, de ezzel egy elvont igazságságnak kedvében jár. Az ilyen s az ehhez hasonló dolgokat egészen más indítékok hatására cselekszi. Akkor tesz így, ha szerelmes. Az első tény, melyet Szent Ferencről tudnunk kell, benne foglaltatik abban a tényben, mellyel története elindul; mert amikor kezdettől fogva trubadúrnak vallotta magát, majd később azt állította, hogy egy új és nemesebb költészet dalnoka, nem pusztá metaforával élt; sokkal jobban értette önmagát, mint amennyire a történelembúvárok megértik őt. Szerzetes életének utolsó

lehelletéig az maradt, aki volt – Trubadúr. Szenvedélyes, szerelmes szerető. Szerelmese az Istennek, szerelmese az embernek; – a lehető legrejtélyesebb hivatás. Az emberek szerelmese majdnem tökéletes ellentéte a philantrópnak,⁹ s valóban, a görög szó pedantériája mintha önmaga szatírája lenne. A philantrópról elmondhatjuk, hogy anthropoidokat¹⁰ szeret. Szent Ferenc azonban nem az emberiséget szerette, hanem az embereket, s nem a Kereszténységet, hanem Krisztust. Közbevetetük, ha úgy gondolják: hóbortos volt, lunátikus; hóbortosan szeretett egy képzeletbeli személyt. Ám egy képzeletbeli személyt szeretett, s nem egy képzeletbeli ideát. Az aszketizmus és valamennyi hozzá kapcsolódó jelenség kulcsát a modern olvasó azokban a szerelmi történetekben találhatja meg, ahol a szerelmesek majdnem olyan dolgokat művelnek, mint a holdkórosok. Beszélj Szent Ferencről, a trubadúrról, aki képtelen dolgokat művel szerelmeséért, és az alakja köré szőtt modern rejtély egyszerre szertefoszlik. Az ilyen regényes történetben nem látjuk ellentmondásnak, ha a költő a napfényes mezőn virágokat gyűjt, majd fogvacogva virraszt a hóban; himnuszt zeng a bíborról s az aranyról, s aztán perverz örömmel rongyokban jár; szenvedélyesen vágyakozik a boldogságra, majd szomszédjához a hősi halált. Mindezen rejtvények könnyedén megoldódnak egy tiszta szerelem egyszerűségében; de az ő szerelme olyan nemesen tiszta volt, hogy tíz emberből kilenc még hallomásból sem ismeri. Látni fogjuk később, hogy a földi szerelemnek ez a párhuzama milyen jól megvilágítja Szent Ferenc életének több mozzanatát: milyen volt kapcsolata apjával, barátaival és azok hozzátartozóival. A modern olvasó majdnem mindig úgy találja, hogy ha egy ilyen szerelem valóságos, akkor a szertelenségeknek ilyen sorozata – romantikus regény. Meg kell azonban jegyeznem, hogy ez a szerelem tárgyunk esetében távolról sem a végső igazság, csak a legjobb kiindulópont, hogy annak

közelébe jussunk. Az olvasó bizonyára zordnak találja Assisi Szent Ferenc történetét, s még csak megérzéséig sem jut el mindaddig, míg meg nem érti, hogy ennek a nagy misztikusnak számára a vallás nem valamiféle teória volt, hanem azt mondhatnánk: szívügy, olyan élmény, mely a szerelemhez hasonlítható. A bevezető fejezetnek egyetlen célja, hogy megmagyarázza e könyv korlátait; munkámat modern világunk azon rétegének szánom, amely Szent Ferenc alakjához a civilizáció aggályaival közelít; csodálja és mégsem tudja elfogadni őt; méltányolja a szentet, de elutasítja életszentségét. Az egyetlen, ami könyvem megírására felbátorít, hogy a kételyeknek ezt az útját magam is hosszú ideig jártam. Sok-sok dolog, amit ma részben megértek már, valamikor teljesen értelmetlennek tűnt; amit ma szentnek tartok, valamikor az én szememben is csak merő babona volt; sok minden, ami belülről szemlélve áttetsző és világos ma már, annak idején, hogy kívülről láttam, barbár volt és sötét, amikor régesrég a gyermekkor napjaiban képzeletemet először lobbantotta fel Szent Ferenc sugáralakja. Éltem Árkádiában¹¹ én is, de még itt is, Árkádiában, találkoztam egy emberrel, aki barna csuhában járt-kelt, és jobban szerette az erdőket, mint Pán.¹² A barna csuhás ember alakja ott áll a tűzhely fölött szobámban, ahol e könyvet írom; annyi képmás közül egyetlen, aki sohasem vált idegenné. Valami titokzatos rokonság fűzi össze a tűzhely melegét s a Tüzet, s az első ámulatot, mely szavai nyomán támadt, amint testvéréről, a Tűzről beszélt; emlékeimbe régesrég belépett már, s elvegyült az otthon első álmaival. A fantasztikus árnyak, melyeket a tűzhely fénye vet a falra, még azok is a gyerekszoba lobogó árnyjátékát idézik az emlékezetben, de ezek az árnyak egyszersmind az ő állatai és madarai, úgy, amint ő látta őket; furcsán, groteszk alakban, de Isten szeretetének fényében. Farkas fivére, Bárány testvére csaknem olyanok, mint Róka bátyó és Nyúl

bátyó egy keresztényibb Remus bácsi meséiben.¹³ Lassacskán a hozzá hasonló embereknek még több és csodálatosabb tulajdonságát megismertem, de az első emlék mindig velem maradt. Alakja hídon áll, mely összeköti gyermekkoromat a megnyíló világgal, mert hitének regényes története még a sivár victoriánus idők¹⁴ racionalizmusába is képes volt betörni. Amilyen mértékben ezt az élményt befogadtam, oly mértékben leszek talán képes arra, hogy az úton néhány lépéssel másokat is tovább vezessek; de csak néhány lépéssel valóban. Senki sem tudja jobban, mint én, hogy erre az útra még az angyalok is félve lopakodnak, s jóllehet bizonyos vagyok a kudarc felől, a félelem nem lesz úrrá rajtam; mert ő az ostobákat is boldogan viselte el.

II. fejezet

SZENT FERENC KORA

A modern újításnak, mely zsurnalizmussal pótolja a történelemtudományt – esetenként a történelmi pletykálódás ősi hagyományát –, egy vitathatatlan eredménye kétségtelenül van. Mindenkit biztosít afelől, hogy egy történetnek csak a végét kell meghallgatnia. Folytatásos történeteik utolsó fejezete fölé (melyben a hős éppen megölelni készül a hősnőt, mintha egy kifürkészhetetlen hatalom készítette volna arra, hogy ne tegye meg ugyanezt már az első fejezetben) újságíróink bátran biggyeszthetnék ezeket a meglehetősen félrevezető szavakat: „A történetet itt is kezdheti.” Ám ez sem tökéletes párhuzam, mert az újságok a történet egészét valahogy mégiscsak felvázolják, miközben semmi olyat nem kísérelnek meg, amit akár a legyszerényebb történelmi összefoglalásnak tekinthetnénk. Az újságok nem egyszerűen hírekkel foglalkoznak; úgy találunk mindent, mintha tökéletes újdonság volna. Tutan-kamen¹ például hallatlan újdonságként került elénk. Mintha Bangs admirálisról azt olvasnánk, hogy lelőtték, de egyszersmind ez volna az első róla kapott információnk azóta, hogy megszületett. Életrajzok sorozatát termeli az újságírás, s van ebben a gyakorlatban valami egyedülálló. Eszébe sem jut, hogy az életről közöljön valamit, míg nem közölte a halált. Minthogy egyénnel foglalkozik, foglalkozik hát az eszmékkel s az intézményekkel is. A világháború után sokat beszéltek közönségünknek arról,

hogy mennyi különféle náció vált függetlenné. Arról viszont soha egy szót se szóltak, hogy ezeket az országokat valaha leigázták. Felszólítottak bennünket arra, hogy tegyünk igazságot az európai rendezés ügyében, de sosem engedték tudomásunkra hozni, hogy nézeteltérések támadtak az ügyben. Az emberek szőrszálhasogatásnak tartanak, ha valaki a szerb epikáról beszélgetne velük, hiszen szívesebben beszélnek napjaink társalgási nyelvén az új jugoszláv diplomáciáról. Egészen izgalomba jönnek, ha olyasvalami akad elébük, amit, teszem azt, Csehszlovákiának neveznek, de nyilvánvaló, hogy soha az életben nem hallottak Bohémiáról.² Számos dolog, mely olyan régi, mint maga Európa, számunkra újabb, mint az amerikai préri birtokbavételéről érkezett legfrissebb hír. Milyen izgalmas!...; mint egy dráma utolsó felvonása annak a nézőnek a tudatában, aki néhány pillanattal azelőtt toppan a színházba, hogy a függöny aláhull. Kár, hogy a darab megértésében ez nem sokat segít. Javaslom a drámának ezt a nagyvonalú pártfogását mindazoknak, akik egy pisztolylövés vagy egy forró ölelés pusztta tényével beérik. De nem elégítheti ki azokat, akiket gyötör a természetes ész kíváncsisága: ki kit csókolt vagy ölt meg és miért.

A legújabb történetírás, különösen nálunk, ugyanabban a tökéletlenségben szenved, mint az újságírás. Legjobb esetben a Kereszténység történetének csak felét mondja el, a második felét természetesen. Azok az emberek, akiknek szemében a tudás a reneszánszsal kezdődik, a vallás pedig a reformációval, sohasem lesznek képesek arra, hogy bármiről is teljes képet alkossanak, mert olyan intézményekkel kéne kezdeniük, melyeknek eredetét nem tudják megmagyarázni, de rendszerint még elképzelni sem. Miképpen arról hallunk, hogy Bangs admirálist lelőtték, de sosem hallottunk arról, hogy megszületett, azonképpen igen sokat hallhatunk a kolostorok felosztatásáról, de majdnem

semmit nem hallottunk arról, hogy miért is hozták létre őket. Ez a fajta történetírás reménytelenül semmitmondó még annak a gondolkodó embernek számára is, aki gyűlöli a kolostorokat. Reménytelenül semmitmondó az intézményeket illetően, melyekre igen sok gondolkodó ember természetes gyűlölettel tekint. Legkiválóbb s legműveltebb íróinktól minden bizonnyal hallhattunk egyet s mászt a homályos intézményről, amit Spanyol Inkvizíciónak nevezünk. Nos hát, csakugyan homályos intézmény – íróink szemében s mindazon történetírók szerint, akiket ők olvasnak. Homályos, igen, mert eredete rejtélyes. A protestáns történelem a tulajdon borzalmaival kezdődik, mint az a némajáték, melyben a démon királlyal először a kísértetek konyhájában találkozunk. Eléggé valószínű, hogy az Inkvizíció, különösen a vége felé, borzalmas dolog volt, melyet démonok szítottak; de ha csak ennyit mondtunk, nem adtunk választ a kérdésre: miért? Hogy megértsük a Spanyol Inkvizíciót, két dolgot kéne tisztáznunk, melyekkel eddig eszünk ágában sem volt bajlódni: milyen volt Spanyolország abban a korban, s mi volt maga az Inkvizíció. Az első kérdés kapcsán felmerül a mórok elleni keresztes hadjárat nagy eseménye s a hős lovagiasság, mely megszabadított egy európai népet egy idegen afrikai hatalomtól. Ez utóbbi felidézi a másik, az albigensek³ ellen vívott keresztes háborút, s azt, hogy miért szerették és gyűlölték az emberek ezt a nihilista ázsiai víziót. Ha nem értjük meg, hogy mindezekben eleve benne szunnyadt egy keresztes háború rajongása és láza, nem értjük meg azt sem, hogy tudtak később visszaélni az emberek bizalmával, hogyan kergették őket a gonoszságok felé. A keresztesek kétségtelenül visszaéltek a győzelemmel, de volt mivel visszaélniük. S ahol győzelem van, ott van hősiesség a csatamezőn, népszerűség a fórumon. Létezik olyan lelkesedés, mely felbátorítja a szélsőségeket, vagy éppen elfedi a fogyatkozásokat. Én például már régóta

fenntartom azt a véleményemet, hogy az angolok felelősek mindazon szörnyűségekért, melyeket az írekkel műveltek. Méltánytalanság lenne azonban az angolokkal szemben, ha a 98-as istentelenségekről beszelnénk csupán, s még csak meg sem említenénk a Napoleon elleni háborút. Igazságtalanság lenne feltételezni, hogy az angol ember semmit sem kívánt jobban, mint Emmett⁴ halálát, holott nyilvánvalóan csordultig volt Nelson⁵ halálának dicsőségeivel. Sajnos, 98 távolról sem utolsó évszáma az efféle mocskos dolgoknak, hiszen csak néhány éve, hogy politikusaink a rablás és gyilkosság esztelen útján kezdték gyakorolni hivatásukat, miközben szeliden megdorgálták az íreket, amiért emlékezni merészeltek a régmúlt boldogtalan napokra, csatáira a régi időknek. De bármennyire is elítélően gondolkodunk a Black-and-Tan ügyről,⁶ igazságtalanság lenne feledni, hogy legtöbbször mégsem a Black-and-Tanre gondoltunk akkor, hanem a khaki egyenruhára, s az a khaki nemes és hazafias árnyalattal színezett át mindent. Az ír háborúról írni, s ugyanakkor említés nélkül hagyni a Poroszország elleni háborút s az angolok becsületességét az ügyben, nos, ez igazságtalanság lenne az angolokkal szemben. Ugyanúgy igazságtalanság lenne a spanyolokkal szemben, ha úgy beszelnénk a kínzógépezetről, mintha förtelmes játékszer lett volna, semmi más. Mert nem mondanánk el világosan, az elejétől kezdve annak történetét, hogy mit is csináltak hát a spanyolok és miért. Mindenesetre egyetértünk kortársainkkal abban, hogy az inkvizíció semmiképpen sem olyan történet, amely jól végződik. Nem ragaszkodunk ahhoz sem, hogy e történet az ő előadásukban jól kezdődjék. Panaszunk az, hogy előadásukban a történet egyáltalán nem kezdődik el! Csak a halál foglalkoztatja őket; vagy talán olyanok, mint Lord Tom Noddy, aki túl öreg volt ahhoz, hogy felakasszák. Való igaz, hogy az inkvizíció néha borzalmasabb volt, mint akárminemű akasztás, de kortársaink, hogy úgy

mondjam, csak a hamu hamvát gyűjtögetik, csak az üszköt és semmi mást.

Az Inkvizíciót csak taláломra említettem, hiszen egyike azoknak az eseményeknek, melyek ugyanazt illusztrálják; amennyire kapcsolódik Szent Domonkos alakjához, oly mértékben nincs különösebb kapcsolata Szent Ferencsel. Igaz, később érdemes utalni arra, hogy Szent Ferenc és Szent Domonkos alakja egyaránt értelmetlenné válik szemünkben, ha nem dereng fel előttünk, hogy mit értettek a 13. században eretnekségen és keresztes hadjáraton. E pillanatban csak töredékes példaként említem, hogy megvilágítsak egy jelentősebb problémát. Szeretném ugyanis megmutatni, hogy ha Szent Ferenc történetét Szent Ferenc születésével kezdem, elvétem a történet lényegét, vagy voltaképpen el se mondom azt. Példám azt is sugallja, hogy ez a „csak-a-farka” zsurnalisztai történetírás szüntelenül cserbenhagy bennünket. Olvasunk a reformerekről, anélkül, hogy tudnánk, mit is kellett megreformálniuk; lázadókról, anélkül, hogy halvány fogalmunk lenne arról, mi ellen lázadtak; emlékiratokról, melyek nincsenek kapcsolatban semmiféle emlékezettel; bizonyos dolgok restaurációjáról, melyek nyilvánvalóan sosem léteztek azelőtt. E fejezet arányainak rovására ugyan, mégis szólnom kell néhány szót azokról a nagy eseményekről, melyek a ferencesek alapítójának színre lépését lehetővé tették. Azt gondolják talán: egy egész világot vagy éppen világegyetemet kell bemutatnunk ahhoz, hogy bemutassunk egyetlen embert. Annyi valóban elkerülhetetlen, hogy a világot s az univerzumot legalább gyarló általánosságokban, egy-két futólagos mondatral felvázoljuk. Ám mindez nem jelenti azt, hogy a hatalmas ég alatt majd kicsiny alakot látunk, sőt azt jelenti: fel kell mérnünk az eget, mielőtt megmérnénk egy ember égbe magasodó alakját.

Már maga e költői kép arra figyelmeztet, hogy a Szent

Ferencről írandó mégoly vázlatos életrajznak is bizonyos előfeltétele van. Meg kell ismernünk, bármilyen nyers és kezdetleges formában a világot, melyben Szent Ferenc megjelent, meg kell ismernünk annak történelmét legalább oly mértékben, amilyen mértékben hatott Szent Ferencre. Szükséges, hogy fejtegetéseink élén valamiféle bevezetés álljon, hogy néhány mondatban legalább, de felvázoljuk „a történelem körvonalaait”, ha szabad kölcsönvennünk Mr. Wells⁷ kifejezését. Ami Mr. Wellst magát illeti, nyilvánvaló, hogy e kitűnő író igen előnytelen helyzet áldozata volt; mintha arra kényszerítették volna, hogy megírjon egy regényt, melynek gyűlöli hőseit. Történelmet írni s közben gyűlölni Rómát (a pogányt s a pápistát egyaránt), ez gyakorlatilag annyit jelent, mint gyűlölni csaknem mindent, ami valaha megtörtént. Igen közel juttathat bennünket ahhoz, hogy tisztán emberies alapon meggyűlöljük az emberiséget. Gyűlölni a papot s a katonát, a harcos babérjait és a szent liliomait egyaránt – ez annyit jelent, mint végzetesen kiszakadni az emberiség hatalmas testéből, amelyért nem kárpótolhat a civilizáció semminemű fortélyos és kifinomult okoskodása. Szent Ferenc korához szélesebbre tárt rokonszenvvel kell közelednünk, lévén maga is: katona és szent. Éppen ezért e fejezet célja, hogy néhány jellegzetességében bemutassa a világot, amelyben Szent Ferenc megjelent.

Az emberek nem hisznek majd nekem, mert beszűkült lélekkel fordulnak a világ felé. Mivel pedig egyéni hitről van szó – ezt természetesen hangsúlyoznom kell – ez a hit nem elég egyetemes ahhoz, hogy Katolikus legyen. Persze nem is a Kereszténység hitigazságairól kívánok itt beszélni, csak a Kereszténység pusztá történeti tényéről; amilyenek egy valóban felvilágosult és gazdag képzeletű ember látja, mégha nem is keresztény. A kételyek többsége ugyanis, az én véleményem szerint, a részletekből származik. A ritkán olvasó ember esetében gyakran megtörténik,

hogy ha egy pogány szokással találkozik, megdöbbenően érdekesnek találja azt, s ugyanakkor megdöbbenően kegyetlennek tart valamely keresztény eseményt; nem is akarja látóköreit szélesebbre tárni, hogy megismerje a pogány szokás valódi lényegét és az általa ébresztett reakciót. Amíg meg nem értjük, nem részleteiben, de egészében és összefüggéseiben, a pogány történeti folyamatot s a keresztény ellenhatást, addig nem tudjuk igazán megérteni annak a korszaknak lényegét, amelyben Szent Ferenc megjelent, s azt sem, hogy hatalmas, tömegeket mozgató küldetése mi is volt igazán.

Mármost úgy vélem, mindenki tudja, hogy a 12. és 13. század az ébredés korszaka volt. Újra virágba szökken a kultúra és az alkotó művészetek, miután kezd elhalványulni annak a komor és aszkétikus élménynek időszaka, melyet Sötét Középkornak nevezünk. Ezt a két századot a felszabadulás korának is nevezhetnénk; kétségtelen, hogy valaminek a végét jelentették, végét valaminek, amiről úgy tudjuk, hogy durva volt és embertelen. De végül is mi volt az, ami véget ért? Mi volt az, ami alól az emberek felszabadultak? Íme, elérkeztünk a különböző történelemfilozófiák ütközőpontjához. A külsőségekre figyelő világias szemlélet oldaláról azt az egyébként helyénvaló megállapítást hallhatjuk, hogy az emberek felébredtek álmukból; ámde ne feledjük, hogy csakugyan álmodtak közben, csodás, olykor rettentő álmaik voltak. A racionalista sablon szerint, melynek kátyújába a legtöbb modern történetész beléesik, elég ha annyit mondunk, hogy az emberek megszabadultak a barbár előítéletektől, és elindultak a tiszta értelmi felvilágosodás útján! Nos hát éppen ez az a tévedés, melybe mindjárt, történetünk kezdetén beléütközünk. Ha valaki úgy véli, hogy a Sötét Középkor pusztán sötétség volt és semmi más, a felpirkadó 13. század pedig tiszta napfény volt és semmi más – nem lesz képes megérteni az Assisi Szent Ferencről szóló emberi történetnek egé-

szét. Az igazság az, hogy Szent Ferencnek s az ő „Isten zsonglőreinek”⁸ nagy öröme nem pusztán ébredés volt. Inkább olyasvalami, amit nem tudunk megérteni misztikus hitvallása nélkül. A Sötét Középkor vége nem egyszerűen egy álomnak vagy az előítéletek rabszolgavilágának vége volt csupán. Végét jelentette valaminek, ami egy határozott, de nagyon sajátos eszmerendszer tartozéka volt.

A vezeklés, vagy ha úgy tetszik, a megtisztulás korszakának vége volt ez a század. Jelenti a pillanatot, melyben egy bizonyos, szellemi értelemben vett bűnhődés teljessé válik, és bizonyos szellemi értelemben vett betegségek végleg eltűnnek a rendszerből. E betegségeket az aszketizmus kora űzte el, mert ez volt az egyetlen dolog, mely elűzhette őket. A Kereszténység azért jött a világba, hogy meggyógyítsa azt; s a világot az egyetlen lehetséges módon gyógyította meg.

Pusztán külsődleges és tapasztalati alapon szemlélve azt mondhatnánk, az egész hatalmas ókori civilizáció azzal ért véget, hogy egy bizonyos leckét megtanult, más szóval: áttért a Kereszténységre. Ám ez a lecke lélektani valóság volt meg hit is, a teológia értelmében. A pogány civilizáció valóban nagyon fejlett civilizáció volt. Nem gyöngíti tézisünket, sőt megerősíti, ha azt állítjuk, hogy a legfejlettebb civilizáció volt, melyet az emberiség valaha is elért. Máig felülmúlhatatlan költészettel és plasztikus ábrázolással lépett a világ elé; felfedezte saját permanens politikai eszméit; felfedezte a maga tiszta logikai rendszerét és nyelvét. De mindenekelőtt felfedezte: saját tévedését.

Ez a tévedés túlságosan mély gyökerű, ezért igen nehéz tökéletesen meghatározni; a legegyszerűbb lenne talán, ha így neveznénk: természetimádat. Majdnem azt is mondhatnánk: a természetesség tévedése; s ez akkor nagyon is természetes volt. A görögök, a pogány antikvitás nagy vezetői és úttörői, egy csodálatosan magától értetődő alapeszméből indultak ki; abból az eszméből tudniillik, hogy ha

az ember egyenesen halad előre az ész és a természet országútján, semmiféle veszély nem leselkedik rá; különösen, ha az illető, mint a görögök, eszes és felvilágosult. Ha komolytalanok lennénk, azt is mondhatnánk: az embernek egyszerűen a saját orra után kell mennie, amennyiben az az orr görög orr. A görögök esete egymagában elegendő bizonyíték arra, hogy milyen végzetszerűség kísérte ezt a tévedést. Mert alighogy a görögök a saját orruk és saját természetességeideáljuk után kezdtek menni, a történelemnek talán legeslegfurcsább esete történt meg velük. Túlságosan furcsa valóban, hogysem könnyű lenne beszélni róla. Talán itt kell megjegyezni, hogy begubózott realitáink sohasem részesítettek bennünket realizmusuk jótéteményeiben. Ízetlen témákat feldolgozó munkáikban sohasem figyeltek fel az egyetemes erkölcsi tényezőkre. Persze ha kedvünk támadna efféle, idézetek százait szedegethetnénk össze, amennyiben az erkölcsi folyamatnak keresztény szakaszáról lenne szó. Ennek az egyoldalúságnak bizonyítéka, hogy eddig még senki sem írta meg a görögök erkölcsének hiteles történetét. Senki sem vette észre e történet fokozatait és furcsaságait. A világ legbölcsebb emberei a természetesség igényével indultak útnak, és első cselekedetük a világ legtermészetellenesebb cselekedete volt. A napnak s a természet napfényes örültségeinek imádata nyomban perverz örömmé vált, s úgy terjedt szerte, mint a pestis. Tudjuk jól, hogy legnagyobb és legtisztább filozófusai sem tudták elkerülni ezt az alantas hóbortot. Miért? Talán úgy tűnik, az egészség egyszerű dolog egy olyan nép számára, amelynek költői kitalálták trójai Helénát, szobrászai megfaragták a milói Vénuszt. Ám az igazság az, hogy azok az emberek, akik imádják az egészséget, nem tudnak egészségesek maradni. Amikor az ember egyenesen akar menni, görbén jár. Amikor a saját orra után megy, valahogy ki kell ficamítania azt, vagy éppen levágni, hogy szembekerülve bosszantsa az arcot; és

mindez összhangban történik azzal a valamivel, ami mélyebben gyökerezik az emberi természetben, hogysen a természetimádók valaha megérthetnék. Ennek a mélyen rejtőző valaminek felfedezése volt az, emberileg szólva, ami hozzájárult a kereszténységre való áttéréshez. Van valami ferdeség az emberben, mint egy tekegolyó útjában; a Kereszténység fedezte fel, hogyan lehet korrigálni az eltérést s eltalálni a bábút. Sokan mosolyognak ezen; de mélységesen igaz, ha azt állítjuk, hogy az Evangélium örömhíre egyben az eredendő bűn híradása volt.

Róma elsősorban görög tanítómestereinek kárán növekedett, mivel nem volt hajlandó arra, hogy minden fortélyra megtanítsák. Családi hagyományai sokkal illedelmesebbek voltak, de ugyanazon tévedésnek esett áldozatul vallása, amely szükségszerűen nem is lehetett más, mint a természetimádat pogány hagyománya. Az egész pogány civilizáció legfőbb baja az volt, hogy az emberek millióinak számára nem adott teljes misztikus élményt, legfeljebb a természet névtelen erőit, mint például a szex, a születés és a halál. Úgy találjuk, hogy jóval a vég előtt a természetimádat a Római birodalomban is olyan jelenségeket produkált, melyek a természet ellen fordultak. Az olyan kegyetlenkedések, milyeneket Nero⁹ császár művelt, szinte szállóigeként tűnnek elénk – a Szadizmus vakmerően, fényes nappal foglalta el trónját. De az igazság, úgy vélem, sokkal mélyebb és egyetemesebb, mint kegyetlenkedések pusztasorozata. Ami az emberi képzelettel mint egészszel történt, lényegében az volt, hogy az egész világot vész hozó és gyorsan rontó szenvedélyek mocskolták be; természetes szenvedélyek, amelyek hamarosan természetellenessé váltak. A szexet például úgy tekintették, mint az ártatlan természeti dolgok egyikét, aminek következménye az lett, hogy minden más ártatlan, természetes dolgot átitatott és eltorzított a szexualitás. Mert a szex nem tekinthető azonosnak olyan alapvető emberi jelenségekkel, mint

például az alvás vagy az evés. Abban a pillanatban, hogy a szex megszűnik szolgává lenni, zsarnok lesz belőle. Ki tudja miért, de az emberi természetben félelmetes és aránytalan helyet foglal el; s ezért csakugyan szüksége van a megszentelődésre, a megtisztulásra. A modern szóbeszéd, amely szerint a szex ugyanolyan természetes és szabad ösztön, mint bármi más, a test éppoly szép, mint egy fa vagy egy virág – ez talán az Édenkert emlékképeit idézi, vagy valami rettentő rossz pszichológia, melybe egyszer már belefáradt a világ kétezer évvel ezelőtt.

Mondanivalómnak semmi köze a szenzációhajhászó képmutatáshoz, mely a pogány civilizáció romlottsága ellen ágál. Mert elsősorban nem is arról van szó, hogy a pogány világ romlott volt, hanem arról, hogy elég jónak kellett lennie, ha képes volt felismerni saját pogány szellemiségének romlottságát, pontosabban szólva azt, hogy a lehető legjobb úton van a megromlás felé. Arra gondolok ugyanis, hogy nem volt többé jövője a „természeti mágiának”. Ha tovább akarták mélyíteni, már csak „fekete mágiává”¹⁰ változtathatták. Nem volt jövője többé; hiszen a múltban is csak azért lehetett ártatlan, mert zsenge volt. Azt is mondhatnánk: csak azért volt ártatlan, mert éretlen volt még. De a pogányok bölcsőbbek voltak saját pogányságuknál, és éppen ezért váltak keresztényekké. Közülük sok ezren büszkélkedhettek filozófiával, családi erényekkel és hadi becsülettel, mely fenntartotta őket; de az egész népet átható dolog, a vallás, ekkorra már koloncként nehezedett rájuk. Ha felismerjük, hogy a rossz kiváltotta ellenhatását, helyénvaló megismételnünk, hogy ez a rossz mindenütt jelen volt. Irodalmi nevén pedig így hívták: Pán.

Nem pusztá metafora volt az az állítás, hogy ezeknek az embereknek új égre és új földre van szükségük, mert valóban bemocskolták földjüket s még egüket is. Hogyan is nézhettek volna körül szabadon az égben, ha csillagaik

erotikus mesékkel voltak telefirkálva; mit is tudhattak a madarak és a virágok szeretetéről, ha szerelmi történeteket költöttek róluk. Könyvem nem ad lehetőséget, hogy bizonyítékok sokaságával álljak elő; vegyünk egyetlen példát csupán. Mindnyájan ismerjük azokat az érzelmes képzeteket, melyeket a „kert” szó idéz fel bennünk; búsongó, ártatlan regények képeire emlékezünk, talán egy nemes, tiszta lány vagy egy öreg pap alakja tűnik elénk, amint az élősövény körül babrál, mögötte felbukkan egy falusi templom tornya. Nos hát, ha valaki csak egy kicsit is ismeri a latin költőket, tudja jól, mi minden állott valaha a napóra és a szökőkút helyén, undorító szemérmertlenségében sütkérezve a napon; tudja jól, miféle istenek voltak, akik ezeket a kerteket uralták.

Semmi sem űzhette el ezt a rögeszmés megszállottságot, csak egy olyan vallás, mely szó szerint nem e világról való. Nem sok értelme lett volna, ha valaki arról beszél ezeknek az embereknek, hogy valamiféle természeti vallásban higgyenek, amely tele van csillagokkal és virágokkal, hiszen nem volt egyetlen virág, sőt egyetlen csillag, melyet be nem szennyeztek volna. A sivatagba kellett menniük, ahol nem találhattak virágokat; barlangba kellett menniük, ahol nem láthattak egyetlen csillagot sem. Négy évszázadon át ebbe a sivatagba, ebbe a barlangba vonult el a magasabb emberi értelem, s ez volt a legbölcsebb dolog, amit tehetett. Csak a szigorú természetfelettitől várhatta megváltását. Isten nem tudta megóvni őt, ez meglehet; de hogy a pogány istenek sem – ez bizonyos. A korai Egyház ördögöknek nevezte a pogányság isteneit, s a korai Egyháznak tökéletesen igaza volt. Bármily természetes volt ez a vallás, nem tudta megmagyarázni isteneinek eredetét, akik így egyszerűen ördögökké váltak, és a megüresedett szentélyeket lakták. Pán csak páni volt, és semmi más. Vénusz a nemiség vétke, és semmi más. Semmiképpen nem állítom természetesen, hogy ez az

állapot minden egyes pogány individuum jellemzője volt, de azt igen, hogy csak mint individuum tudott távol maradni tőle. Semmi sem különbözteti meg világosabban a pogányságot és a kereszténységet, mint a tény, hogy az az individuális jelenség, amit filozófiának nevezünk, keveset vagy éppen semmit sem tudott kezdeni azzal a társadalmi jelenséggel, aminek vallás a neve. Mindenesetre nem sok értelme volt természeti vallásról prédikálni egy olyan tömegnek, melynek számára a természet természetellenesebbé vált, mint bármiféle vallás. Jobban tudták, mint mi, hogy mi a bajuk, miféle démonok kísértették és gyötörték őket; s a történelem hatalmas terére ezeket a szavakat írták: „Ez a faj meg nem menekszik, csupán ima és böjtölés által.”

Szent Ferencnek s a tizenkettedikből a tizenharmadik századba hajló átmenetnek történeti jelentősége éppen abban rejlik, hogy megjelölték a határvonalat, melynél a vezeklésnek ez a korszaka véget ért. Lehet, hogy a középkor alkonyán az emberek nyersegek voltak, tanulatlanok és műveletlenek, a háborúkon kívül, melyeket a még barbárabb pogány törzsek ellen vívtak, nem értettek semmihez, de tiszták voltak, mint a gyermekek. Bárdolatlan művészetüknek első kísérleteit is tiszta, gyermeki öröm hatja át. Úgy kell elképzelnünk őket Európában, mint kicsi fennhatóságok alatt élő nagy közösséget, mely a barbárokkal vívott vad háborúk következtében megtartotta feudális jellegét, ugyanakkor áthatja a szerzetesi élet s valami barátságosabb és atyaiabb vonás, de halványan őrzi még a császárkort is, mert a régi Róma, mint egy hatalmas legenda, kísérti még. Itáliában azonban fennmaradt az antikvitás szelleméből valami előkelőbb és tipikusabb jelenség is: a köztársaság. Itáliát apró államok foltjai tarkították, eszméikben nagyjából demokratikusak, s városait ekkorra már sok helyütt igazi polgárok lakják. Ám a város már nem tárulkozik gyanútlanul a világ felé, mint

egykor Róma védőszárnyainak biztonságában; a feudális háborúk ellen komor falak óvják, lakói polgárok, de katonák is egyben. E városok egyike Umbria erdős dombjain állott, merészen és szemet megragadón: Assisi. Magas tornyai alatt meghúzódó mély kapujából kellett jönnie az üzenetnek, mely az öröm órájában fogant: „Harcotok bevégeztetett, gonoszságtok megbocsáttatott.” Mert éppen a feudalizmusnak és a szabadságnak e töredékeiből, Róma törvényének maradványaiból kelt életre a 13. század elején valami lélegzetállító és majdnem egyetemes: a hatalmas középkori civilizáció.

Természetesen túlzás lenne egyetlen ember teremtményének, akár a 13. század legeredetibb géniuszának tulajdonítani ezt a fellendülést. Etikái alapjai: a testvériség és a becsületesség tulajdonképpen sohasem haltak ki egészen, és a Kereszténység sohasem volt annál kevesebb, minthogy keresztényi volt. Igazságosság és szájalom nagy közhelyei megtalálhatók már a barbárok áttérése idején keletkezett ügyefogyott kolostori feljegyzésekben csakúgy, mint a hanyatló Bizánc szigorú maximáiban. S aztán később a 11. és 12. században határozott formát öltött egy szélesebb és átfogóbb erkölcsi mozgalom. Ám az igazat szólva el kell mondanunk, hogy e születő mozgalmak fölött még ott lebeg valami a régi aszkézis hűvös leheletéből, s ez éppen a hosszú vezeklő korszak következménye volt. Felvirradt már a reggel, de ezt a reggelt még szürkesség fátyolozta el. Bizonyoságként talán az is elég, ha a ferencesek reformját megelőző néhány reformra utalunk. Maga a szerzetesi intézmény természetesen jóval öregebb volt, mint valamennyi újabb keletű reform; kétségbevonhatatlan, hogy ez az intézmény majdnem olyan régi, mint maga a Kereszténység. Tökéletesség eszménye mindig is a szüzesség, szegénység és engedelmesség fogadalmában öltött formát. Ezekkel a világiatlan elhatározásokkal civilizálta az Egyház már jóval előbb a világnak

egy tekintélyes darabját. A szerzetesek megtanították az embereket szántani, vetni, olvasni és írni; majdnem mindezt, amit az emberek akkor tudtak, a szerzetesektől tanulták. Az is igaz, hogy ezeket a szerzeteseket szigorúan gyakorlatias szellem hatotta át abban az értelemben, hogy nemcsak gyakorlatiasak voltak, hanem szigorúak is; ám-bár rendszerint önmagukkal szemben voltak szigorúak, s másokkal szemben gyakorlatiasak. A korai szerzetesi mozgalom persze réges-rég megüledett már és gyakorta be is szennyeződött; de abban az időben, amikor az első középkori mozgalmakkal találkozunk, ez a szigorú jelleg még nyilvánvaló. Álljon itt három példa bizonyíték gyanánt.

Először is ne feledjük, hogy a rabszolgaság ősi formája ekkor már bomladozni kezdett. Nemcsak az történt, hogy a rabszolga jobbággyá vált, s ez bizonyos mértékben szabaddá tette, mert saját gazdasággal rendelkezett és független családi életet élt; ugyanakkor egyre több földesúr szabadított fel rabszolgákat és jobbágyokat egyaránt. Mindez ugyan a papok kényszerítő hatására ment végbe, de elsősorban mégis bűnbánó szellemben fogant. Bizonyos értelemben persze minden katolikus közösséget a bűnbánat szelleme hatja át, én azonban arról az igen szigorú bűnbánó szellemről beszélek, melynek vezekelnie kellett a pogányság kicsapongásaiért. Ezekben az engesztelő megtérésekben volt valami a halottas szobák levegőjéből, s közülük nem is egy kétségtelenül a haldokló bűnbánatának példája volt. Egy talpig becsületes ateista, akivel egyszer vitába keveredtem, ezt mondta nekem: „Az embereket csak a pokoltól való félelem tudta rabszolgaságban tartani.” Igyekeztem megmagyarázni neki, hogy ha azt mondta volna, hogy az embereket csak a pokoltól való félelem volt képes felszabadítani a rabszolgaságból, akkor ezzel legalább valami olyasfélre utalt volna, ami kétségbevonhatatlan történelmi tény.

Második példám VII. Gergely pápának¹¹ az Egyház fegyelmeire irányuló diadalmas reformja. Reform volt valóban, olyan reform, amelyet a legmagasabb igény táplált és a legtermőbb eredményt hozta; üldözőbe vette a szimóniát¹² és a papság pénzügyi manipulációit; ragaszkodott ahhoz, hogy a lelkész komoly és hivatásának áldozó életet éljen. Azonban maga a tény, hogy ez az önfeláldozó élet elsősorban a cölibátus¹³ egyetemes kötelezettségében öltött formát, a nemes szándékra a botrány árnyékát veti, és sokak számára visszataszító. A harmadik példa bizonyos értelemben a legmeggyőzőbb. Mert a harmadik példa egy háború; szent háború sokunk szemében, de mégis olyan jelenség, amely magában hordja egy háború minden kérlelhetetlen és szörnyűséges felelősségét. Nincs itt hely arra, hogy elmondjunk mindent, amit el kellene mondani a Keresztes háborúk valódi természetéről. Mindenki tudja, hogy a Sötét Középkor legsötétebb szakaszán Arábiában egy bizonyos eretnecség sarjadt, és katonai-nomád természetű új vallássá terebélyesedett, segítségül híván Mohamed¹⁴ nevét. Ha lényegét vizsgáljuk, benne olyan vonásra bukkanunk, amely a muzulmánoktól a monistáig¹⁵ számos eretnecségben megtalálható. Az eretnek számára ez az új hit a vallás ésszerű leegyszerűsítésének tűnt, míg a katolikus a vallás ostoba szimplifikációját látta benne, mivel mindent egyetlen ideára szűkít, s ezáltal elveszejteti a katolicizmus egyensúlyát és életteljességét. Külső jellegében mindenesetre katonai veszélyt jelentett a Kereszténység számára, és a kereszténység legérzékenyebb pontján támadta meg: vissza akarta hódítani a Szentföldet. Godfrey herceg¹⁶ és a Jeruzsálemet ostromló első keresztények hősök voltak, ha ugyan voltak a világon valaha is hősök; de hozzá kell tennünk: hősei egy tragédiának.

Azért említettem a korai középkor mozgalmainak e néhány példáját, hogy megmutassam bennük a közös

vonást, azt, ami bennük a pogány ókort követő bűnbánatra utal. Van valami ezekben a mozgalmakban, ami friss és üdítő, mégha zord is, mint az ormok között átzúgó szél. A szél, amely hűvös és tiszta, melyről a költő is beszél – valóban az idők szelleme volt; szele egy olyan világnak, amely végre megtisztult. Minden olyan ember számára, aki érzékeny a dolgokat körülölelő atmoszféra iránt, van valami tisztaság ennek a nyers és esetlen társadalomnak atmoszférájában. Tiszta még legforróbb nemi vágya is; nem lehel többé a fajtalanság illatát. Tiszták még kegyetlenségei is, mert nem az amphitéátrum fényűző kegyetlenségei többé. Az istenkáromlás által ébresztett iszony és sértettség együgyű érzelmének szülöttei. S aztán lassan, alig észrevehetően, e szürke háttér kontrasztjában életre kelt a szépség, valami igazán friss és nemes, s mindenekfelett ámulatba ejtő. A visszatérő szerelem már nem az az érzés, melyet plátóinak neveztek hajdanán; ezt a szerelmet most is lovagi szerelemnek hívják. A virágok és a csillagok visszanyerték első ártatlanságukat. A tűz és a víz érdemes arra, hogy egy szent fivérének és nővérének fogadja őket. A pogányság megtisztulása, íme, véget ért.

Mert maga a víz is megmosatott. Maga a tűz is tűzben égett makulátlanná. A víz már nem az a víz, melybe rab-szolgákat dobtak, hogy velük a halakat etessék. S a tűz már nem az a tűz, melyen át gyermekek járultak Moloch¹⁷ színe elé. A virágok nem ontják többé a Priapus¹⁸ kertjében szedett és elfeledett füzérek illatát; a csillagok nem az istenek megközelíthetetlen közönyéről adnak hírt többé; istenekről, akik éppoly hidegek voltak, mint e távoli tüzek. Újjászült dolgok, melyek új nevüket várják attól, aki eljön majd, hogy nekik új nevet adjon. Az univerzum s a föld végre nem hivalkodott a Világ baljóslatú jelentőségteljességével többé. Várta, hogy az emberrel újra kibéküljön, de már meg is érett erre a kibékülésre. Az

ember kivetkőzte lelkéből a természetimádat utolsó rongydarabját, és a természethez most újra visszatért.

S bár alkony volt még a város fölött, egy kicsi dombon egy alak jelent meg csendben és váratlanul, – alakja sötét sziluett az eloszló sötétben. Mert véget ért egy hosszú és szigorú éj, a virrasztás éje, melyet nem látogattak csillagok. Ott állt kezét magasba emelve, mint annyi szobor és kép mutatja őt, körötte éneklő madarak röppentek, mögötte felfénylett a hajnal.

III. fejezet

FERENC, A HARCOS

Egy történet szerint, mely ha nem volna igaz, akkor sem lenne kevésbé jellemző, Szent Ferenc neve nem is annyira név volt, mint inkább gúnynév. Meghittséget és népszerűséget kereső hajlamát véve alapul igencsak feltételezhető, hogy gúnynevét pontosan azért kapta, amiért nálunk egy közönséges iskolásfiút „franciásnak” tartunk. E változat szerint nem Ferenc volt a neve, hanem János, társai nevezték el „Francescó”-nak meg „a kis franciának”, mivelhogy szerette a trubadúrok francia költészetét. Valószínűbb azonban egy másik történet, mely arról tudósít, hogy anyja nevezte el Jánosnak, mert az apa a fiú születésekor éppen Franciaországban tartózkodott, ahol üzleti sikerei a francia ízlés és társadalmi szokás iránt akkora lelkesedéssel töltötték el, hogy nemsokára hazatérvén fiának új nevet adott; így fejezte ki a frankok vagyis a franciák iránt érzett tiszteletét. A névnek mindkét történet bizonyos jelentőséget tulajdonít, hiszen már a kezdet kezdetén összekapcsolja Ferencet azzal, ami az ő szemében a Trubadúrok regényes tündérföldje volt.

Apját Pietro Bernardonénak hívták, aki Assisi szövetkereskedő céhének egyik tekintélyes polgára volt. Nehéz meghatározni egy ilyen ember helyzetét anélkül, hogy figyelembe ne vennénk egy ilyen céhnek, sőt egy ilyen városnak pozícióját. Pietro Bernardone helyzete nem pontos megfelelője mindannak, amit számunkra manapság,

a kapitalizmus körülményei között, a kereskedő, üzlet-ember vagy vállalkozó fogalma jelent. Ha voltak is alkalmazottai, ő maga mégsem volt munkaadó, vagyis nem tartozott semmiféle munkaadó osztályhoz, mely az alkalmazott osztálytól határozottan elkülönül. Az egyetlen személy, akivel szemben minden kétséget kizáróan munkaadónak tekinthetjük, a fia volt: Ferenc, bár csábít a feltevés, hogy nincs az a vállalkozó, aki kapkodna az ilyen emberért, míg helyette más is akad. Pietro gazdag volt, mint egy paraszt, aki a család munkája által lesz gazdaggá, de nyilvánvalóan el is várta családjától, hogy keményen, szinte paraszti odaadással dolgozzék. Tekintélyes polgár volt, de olyan társadalmi rendhez tartozott, amely lényegénél fogva megakadályozta, hogy túlon túl is tekintélyes polgár lehessen. Ez a társadalom minden ilyen embert megtartott a maga egyszerű színvonalán, és nem volt az a gazdagság, amely képes lett volna felszítani a rabszolgamunkától való menekülést, melynek következtében korunk legénykéi lordoknak, finom uraságoknak szeretnének látszódní, vagy legalábbis valami többnek, mint a szövetkereskedő fia. Szabály ez, melyet a kivétel megerősít. Ferenc egyike volt azoknak az embereknek, akiket minden körben és minden helyzetben népszerűség övez; trubadúrként tanúsított jámbor fesztelensége, a francia szokások fölényes ismerete a város ifjainak valamiféle romantikus főkolomposává avatta. Szórta a pénzt, szer telenségéből és nagylelkűségéből egyaránt, olyan ember természetességével, aki soha – egész életében – nem értette meg igazán, mi a pénz. Ez a magatartás az öröm s a keserűség érzését ébresztette anyjában, aki azt mondta, amit hasonló esetben a világ valamennyi kereskedőjének asszonya mondhat: „Inkább herceg ő, mintsem a mi fiunk.” Ám az első villanások fényében, amelyek alakját megvilágítják, ott látjuk őt egy bódében a piacon, amint szövetbálákat árúsít; lehet, hogy anyja elhitte, vagy éppenséggel

nem hitte: ez is hercegi szokás. A piacon áruló fiatalembernek ez az első látványa több vonatkozásban is jelképes értelmű. Különös eset történt vele egy alkalommal, amely a legrövidebb s talán a lehető legtisztább összefoglalása mindazon furcsaságoknak, melyek jelleméből fakadtak, jóval azelőtt, hogy ezt a jellemet a transcendens hit átformálta volna. Miközben bársonyt és szebbnél szebb hímzéseket kínált a város egyik megbízható kereskedőjének, egy koldus bukkant elő és alamizsnáért könyörgött; bizonyára a maga kissé tapintatlan módján. Nyers és egyszerű volt ez a társadalom, nem voltak törvényei, hogy megbüntesse az éhező embert, aki közölni akarja, hogy élelemre van szüksége (törvények, melyeket magáénak vallhat egy humánusabb kor), s a szervezett rendőrség hiánya lehetővé tette ezeknek az embereknek, hogy a gazdagokat különösebb kockázat nélkül háborgassák. Sok helyütt azért, úgy vélem, volt a céheknek valamiféle helyi szokása, amely megtiltotta a kívülállónak, hogy egy szabályos üzletkötést megzavarjon, és koldusunk talán éppen egy ilyen dolog következtében a szokásosnál rosszabb helyzetbe került. Ferenc egész életében mély rokonszenvet érzett azok iránt, akik reménytelenül rossz helyzetbe kerültek. Ez alkalommal e kettős párbeszédre megosztott lélekkel figyelt; bizonyára zavartan, feltehetően bosszankodva. De elsősorban talán kellemetlen helyzetben érezte magát, mert egyszerre megrohanták az udvariasságnak csaknem kényeskedő illemszabályai, melyek az ő számára természetesek voltak. Mindenki egyetért abban, hogy az udvariasság kezdettől fogva úgy áradt belőle, mint szökőkútból a csillogó víz egy napfényes olasz város piacán. Saját mottójaként akár ő is írhatta volna Mr. Bellocnak¹ ezt a költeményét:

„Jó modor? – tudom, hogy fel nem ér,
Hová szív bátorság és szent erény,
Utamat járva, mégis, úgy tűnik nekem:
Hol Jó modor van, Isten kellemét lelem.”

Soha senki nem kételkedett abban, hogy Francesco Bernardonében megvolt a szív bátorsága, sőt a legközönsége-sebb férfiúi és katonai bátorság, s el kellett jönnie hamarosan annak az időnek is, amikor a szentség s az isteni grácia is lényéhez tartozott. Úgy vélem azonban, hogy ha létezett egyáltalán valami, amiben szertartásos volt, akkor ez maga volt a szertartásosság. Ha volt egyáltalán valami, amire egy ilyen szerény ember büszke volt, ez nem volt más, mint a jó modor. Csakhogy az ő tökéletes és természetes városiassága mögött egyre szélesebb távlatok nyíltak, melyek számunkra először ebben a közönséges incidensben villannak elő. A szívélyességének támadó két ember Ferencet szinte kettészakította; valahogyan azért mégis lebonyolította a kereskedővel üzletét, ám alighogy végzett vele, észrevette, hogy a koldus eltűnt. Erre bódéjából kilopakodott, bársonyt, hímzést – otthagyt mindent őrizetlenül, és repült a piacon át, mint az íjból kilőtt nyílvessző. Száguldva cikázott a kisváros keskeny, görbe utcáinak labirintusában, keresve a koldust, akit végül meg is talált, s a meglepett kéregetőt pénzzel halmozta el. Azután, ahogy mondani szokás, megerősítette magát és megesküdött Isten előtt, hogy életében soha többé vissza nem utasítja egy szegényember kérelmét. Vállalkozásának elsőprő egyszerűsége különösen jellemző. Nem volt még ember, aki oly kevésbé félt volna saját ígéreteitől, mint ő. Élete meggondolatlan esküvések robbanásszerű sorozata; meggondolatlan esküvéseké, melyek mind igaznak bizonyultak.

Mivel Szent Ferenc első életrajzíróit az általa ébresztett nagy vallási forradalom természetes ereje hatotta át, az is

természetes, hogy első éveire visszapillantva elsősorban az iméntihez hasonló szellemi megrázkódtatás jeleit és előjeleit keresték. Nagyobb távolságból szemlélve azonban nem fokozzuk a drámai hatást, sőt csökkenteni próbáljuk, amennyiben figyelembe vesszük azt, hogy ez idő tájt a fiatalember dolgaiban még nincsen semmiféle külső jel, ami kifejezetten misztikumra vall. Nem volt benne korai hivatásérzet, amely néhány szent esetében nyilvánvaló. Nagy ambícióján túl és fölött, hogy mint a francia költészet mestere hírnevet szerezzen, úgy tűnik, leginkább arra gondolt, hogy katonai babérokhoz jusson. Kedvesnek született; volt benne fiús bátorság; de kedvességben és bátorságban egyaránt meghúzta a vonalat ott, ahol a legtöbb fiú meghúzza a magáét; hogy egy példát említsünk: természetes félelemmel iszonyodott a leprától; egészséges ember nem is érzi szükségét annak, hogy ezért szégyenkezzék. Szerette a derűs, csillogó ruhákat, s ez a heraldikus² középkori ízlésnek tökéletesen megfelelt; az ifjú Bernardone bizonyára igen tarka figura volt. Ha nem hagyták volna, hogy a várost pirosra fesse, valószínűleg jobban szerette volna, ha a szivárvány minden színével ékesítheti, mintha csak középkori képet festett volna. Ám a tovatűnő rongyos koldus után száguldó, tarka ruhás fiatalember történetében ott találjuk természetes individualizmusának jeleit, melyeket mindvégig figyelembe kell vennünk.

A gyorsaság szellemét például. Bizonyos értelemben egész életében a sorsa után futott, mint ahogy futott a koldus után. Küldetési, melyeket teljesített, az irgalmasság küldetési voltak, így jelenik meg arcképén a szelídség vonása, amely igaz a legigazabb értelemben, de könnyen félre is érthető. Bizonyos meggondolatlanság lényének egyik alapvető vonása volt. Ezt a szentet úgy kellene bemutatni a szentek seregében, mint gyakran az angyalokat festették meg az angyalokat ábrázoló képeken: magasba lendülő testtel, sőt szárnyakkal; az írás szellemében, mely a lélek

s a nem hamvadó tűz hírnökeivé avatja őket. A nyelv furcsasága, hogy a bátorság úgyszólván futást jelent; néhány szkeptikusunk szilárdan állítja – megfutást. Szent Ferenc bátorsága azonban csakugyan futás volt – roham. Minden szelídsége ellenére volt jámborságában valami eredendő türelmetlenség. Ennek a ténynek lélektani igazsága jól megvilágítja, milyen zavarosan értelmezik napjainkban a „gyakorlatiasság” fogalmát. Ha azt tartjuk gyakorlatiasnak, ami azonnal keresztülvihető, akkor egyszerűen arra gondolunk, ami a legkönnyebb. Ebben az értelemben Szent Ferenc gyakorlatiatlan volt, végső céljai nagyon is világiatlanok. Ám ha gyakorlatiasságon a haladéktalan cselekvésre való feltétlen készséget, a kételkedést és halasztást elsöprő energiát értjük, akkor Szent Ferenc bizony nagyon is gyakorlatias volt. Meglehet, néhányan örülnek tartják, azonban pontos ellentéte volt az álmodozónak. Valószínűleg senki sem nevezné őt üzletembernek; de az biztos, hogy a tettek embere volt. Egynémely korai dolgában is a tettek embere; túl hamar cselekedett és túlságosan gyakorlatias volt ahhoz, hogysem óvatos legyen. Rendkívüli pályájának minden fordulatánál úgy látjuk őt, amint merészen és váratlanul, száguldó futását sem fékezve újra meg újra irányt változtat, pontosan úgy, mint ahogyan városának girbe-gurba utcáin rohant a koldus után.

Történetünknek van egy másik mozzanata, amely természetes ösztönként már jelen volt, mielőtt természetfölötti eseménnyé alakulhatott volna át, valami olyasféle, ami, azt hiszem, sohasem vészett ki egészen a középkori Itália kicsiny köztársaságaiból. Ez a valami egyesek számára nagyon rejtélyes; általában többet mond a déli népeknek, mint az északiaknak, s úgy gondolom, többet mond a katolikusoknak, mint a protestánsoknak: természetes feltevése annak, hogy az emberek egyenlők. Ennek az egyenlőségnek semmi köze a ferences testvériséghez, hiszen egyik, pusztán gyakorlatias próbatétele a párhaj jogegyenlősége

volt. Valószínű, hogy egy úriember nem mondhatta egalitáriánusnak³ magát, míg össze nem veszett szolgálójával. Mégis ez volt a ferences testvériség előfeltétele, s ezt kell megéreznünk ebben a korai, világi incidensben. Ferencet, azt hiszem, nagyon is valódi kétségek gyötörték, kire figyeljen vajon, a koldusra vagy a kereskedőre; miután pedig elvégezte dolgát a kereskedővel, a koldushoz fordult, hiszen úgy gondolt rájuk, mint két emberre. Olyan dolog ez, amelyről sokkal nehezebb írni egy olyan társadalomban, melyből hiányzik, de végül is ez alkotja a jelenségek alapját, megvilágítja, hogy a hatalmas mozgalom miért éppen egy ilyen helyről s egy ilyen embertől származott. Határtalan nagylelkűsége később mint egy torony emelkedett a csillagok magasába; szédítő volt és örült is talán, de alapjait az emberi egyenlőség eme fennsíkjára vetették.

A Szent Ferenc ifjúságáról szóló történetek százaiából elsőként ezt választottam, s jelentésén el is időztem kissé, mert amíg meg nem tanultuk, hogy a jelentést kell keresnünk, sápadt érzelmeken kívül aligha leszünk képesek többet kifejezni történeteinkben. Szent Ferenc személye nem alkalmas arra, hogy egyszerűen „szép” történetekkel vegyük pártfogásba. Van belőlük elég, de ahelyett, hogy bennük a modern világnak szóló kihívást látnák – mert a szent személye valóban ezt jelenti – arra használják fel őket, hogy a középkor érzelmi salakját mutogassák. Szent Ferenc valóságos emberi fejlődését valamivel komolyabban kell vennünk. A következő történet, mely rávilágít, egészen más körülmények között zajlott ugyan, de mintegy véletlen folytán ugyanezt az utat nyitja, s a léleknek mélységébe visz, talán éppen tudat alatti mélységébe. Ferenc most még többé-kevésbé olyan, mint egy közönséges fiatalember; ám ha úgy tekintjük, mint közönséges fiatalembert, akkor látjuk meg igazán, milyen rendkívüli fiatalember volt valójában.

Háború tört ki Assisi és Perugia között. Divatos manap-

ság a szatíra élével megjegyezni, hogy ezek a háborúk, a középkori Itália városállamainak háborúi, tulajdonképpen nem is „kitörték,” hanem vég nélkül folytatódtak. Itt most csak azt szeretném megjegyezni, hogy ha ezeknek a középkori háborúknak valamelyike csakugyan szünet nélkül, mondjuk száz évig tartott volna, akkor mondhatnánk, hogy majdnem annyi embert megöltek, mint amennyit mi ölünk meg egyetlen évben egy olyan nagy, modern s a tudomány eredményeivel büszkélkedő háború során, melyet nagy, modern ipari államaink vívnak. A középkori köztársaságok polgárait kötöttségek gátolták; csupán azt kérték tőlük, hogy azokért a dolgokért haljanak meg, melyek mindig is életüket alkották: házaikért, melyekben laktak, szentélyeikért, melyeket tiszteltek, vezetőikért és feljebbvalóikért, akiket ismertek; nem volt semmiféle emelkedett víziójuk, mely arra szólította volna fel őket, hogy meghaljanak a távoli gyarmatokról érkező legfrissebb hírekért, melyek ismeretlen újságokban láttak napvilágot. És ha saját tapasztalataink alapján közbevetjük, hogy a háború megbénítja a civilizációt, legalább annyit el kell ismernünk, hogy ezek a hadban álló városok egy sereg bénát bocsátottak ki kapuikból, akik Dante, Michelangelo, Ariosto, Tiziano, Leonardo és Columbus névre hallgattak, nem is beszélve Sienai Katalinról és e történet hősről.⁴ Miközben elsíratjuk a Sötét Középkor zagyva lokálpatriotizmusát, legalább furcsállnunk kéne aényt, hogy a valaha élt nagyemberek háromnegyed része ezekből a kisvárosokból jött, és gyakran lefoglalták őket ezek a kicsiny háborúk. Nyilván arra gondolunk, kik jönnek majd ki ezután a mi nagyvárosainkból; de erre vonatkozóan nincs semmi biztató jel, mióta naggyá lettek, és engem olykor kísért még gyermekkorom elképzelése, hogy nem is történnek meg efféle dolgok, míg Clapham körül nem lesz városfal, s éj idején meg nem szólal a vészharang, hogy fegyverbe szólítsa Wimbledon polgárait.

Assisiben mindenesetre a vészharangot megzengették, polgárai fegyvert ragadtak, köztük Francesco, a szövetereskedő fia. Egy lándzsás csoporttal ő is harcolni ment, s aztán valami összecsapásban vagy csetepatéfélében kis csapatával együtt fogságba esett. Azt hiszem, nagyon valószínű, hogy a vereséggel kapcsolatban az árulás vagy gyávaság meséjét költhették, hiszen tudomásunk van arról, hogy volt a foglyok között egy, akivel társai megszakítottak minden kapcsolatot még a börtönben is, s ha ilyen körülmények között ez megtörténik, annak rendszerint az az oka, hogy a vereségért valamely egyént tesznek felelőssé. Az egyik forrás mindenesetre kicsiny, de különös dologról tudósít; felfogható pozitívumnak, de meglehetősen negatívumnak is. Ferenc, úgy mondják, fogolytársai között a rá jellemző udvariassággal és nyíltszívűséggel mozgott, „szabadon és derűsen”, amint valaki megjegyezte róla, és elhatározta, hogy tartja bennük a lelket, – bennük is, meg önmagában is. S aztán, hogy a rejtélyes számkivetetthez, az árulóhoz, a gyávához lépett – ki tudja, minek nevezték – egyszerűen vele is úgy bánt, mint a többiekkel, nem hidegen, nem is szánalommal, hanem ugyanazzal az őszinte derűvel és baráti érzelemmel. Ám ha valaki ott lett volna a börtönben, egy kívülálló, aki képes megfigyelni a szellemi dolgok természetét és irányát, tudhatta volna, hogy valami újat látott, mely látszólag majdnem anarchikus; hatalmas árt, mely a könyörületesség ismeretlen tengereit árasztotta el. Ebben a vonatkozásban tényleg volt valami hiány Assisi Szent Ferencben, valami, amire vak volt, éppen azért, hogy megnyílják előtte egy más, egy csodálatosabb világ. A barátság és a jó modor korlátai, a társadalmi élet útjelzői, melyek elválasztják a tűrhetőt s a tűrhetetlent, a társadalom aggályai és konvencionális adottságai, melyek magától értetődők és nemesek a hétköznapi emberekben, mindazok a dolgok, melyek annyi illedelmes társadalom összetartói – ezt az embert soha meg nem érintették. Úgy

szeretett, ahogyan szeretett; úgy tűnik, szeretett mindenkit, de különösen azokat, akik iránt szeretete nem mindenki szemében volt szeretetreméltó. Valami hatalmas és egyetemes volt már akkor jelen abban a szűk, föld alatti börtönben, s a figyelő látnok megpillanthatta volna a sötétben a „caritas caritatum”⁵ piros glóriáját, mely a szentet a szentek között s az emberek között is megkülönbözteti. Hallhatta volna a dühödt hála első suttogását, amely idővel káromlássá változott: „Azokra hallgat, akikre Isten maga se hallgat.”

Bár az efféle vátesz képes meglátni az efféle igazságot, nagyon is kétségbe vonható, hogy maga Ferenc is látta azt. Öntudatlan lelki nagysága nyilvánult meg tetteiben – vagy hogy idézzük a középkor hangulatát: fennen járó lelke – önmaga mélységéből cselekedett, amely szinte törvénytelené vált volna, ha nem tárulkozik egy magasabb, isteni törvény felé, kétséges azonban, tudta-e már ekkor, hogy az a törvény isteni. Természetesen meg sem fordult fejében, hogy búcsút mond a katonaeletnek, s még kevesebb a valószínűsége, hogy a szerzetesi élettel kívánta volna felcserélni azt. Való igaz, hogy az emberszeretet és az emberek elleni harc között, a szenteskedők és pacifisták képzelgésével ellentétben, nincs semmiféle ellentmondás akkor, ha az emberek ellen becsületesen és jó ügyért harcolunk. Úgy vélem azonban, többről van itt szó; a fiatal ember lelke nem katonai becsületre áhítozott csupán. Ekkortájt érte betegség képében az első csapás, amely többször is rázuhant, hogy szétzilálja ívelő karrierjét. A betegség komolyabbá tette; az ember azt hinné, talán csak komolyabb katona lett belőle, vagy még komolyabban vette a háborúskodást. S aztán, még lábadozása közben, az olasz városok csetepatéinál valami sokkal nagyobb esemény nyitotta meg számára a kaland és becsvágy útját. Szicília koronáját (jelentős vitatárgya e kornak) egy bizonyos Gauthier de Brienne követelte magának. A pápai

felszólítás, hogy támogassák Gauthier trónigényét, fel-
tüzelte Assisi ifjait, köztük Ferencet is, aki nyomban elha-
tározta, hogy Apuliába marsol a gróf oldalán; gyanítom,
a francia név is megtette hatását. Mert nem szabad elfe-
lednünk, hogy bár az a világ bizonyos értelemben a kis
dolgok világa volt, a kis dolgoknak ez a világa a nagy dol-
gokra irányult. Több internacionalizmus volt a kicsiny
köztársaságokkal tarkított világban, mint napjaink hatal-
mas, homogén és áthatolhatatlan nemzeti megosztottságá-
ban. Assisi magisztrátusának jogi tekintélye alig ért mesz-
szebre, mint az ostromlott városfalakról kilőtt nyílvesz-
sző. De rokonszenvük végigkísérhette a normann hadakat
Szicílián, eljutott a trubadúrok toulouse-i palotájába, jelen
volt a germán erdőkben, ahol a Császárt⁶ megkoronázták,
vagy a salernói száműzetésben, ahol a nagy Pápa⁷ haldo-
kolt. S mindenekelőtt ne feledjük, hogy amikor egy kor-
szak érdekei elsősorban vallási természetűek, ezek az érde-
kek szükségszerűen egyetemesek. Mert semmi nem lehet
egyetemesebb a világegyetemnél. A vallás helyzetét ille-
tően jó néhány dologgal találkozunk, melyeket a modern
ember természetellenes módon figyelmen kívül hagy.
Hogy példát említsünk: a modern ember természetesnek
tartja, hogy a múlt embereiben ásatag, primitív figurákat
lásson. Éppen csak halvány fogalma van arról, hogy az
Egyház első korszakaiban bizonyos dolgok megtörténtek.
Nos, az Egyház ekkor már több mint ezeréves volt. Vagyis
az Egyház jóval öregebb volt, mint a mai Franciaország,
és sokkal öregebb, mint a mai Anglia. Öregnek is látszott;
majdnem olyan öregnek, mint napjainkban; sőt öregebb-
nek is talán. Olyan volt az Egyház, mint a hosszú fehér
szakállú Charlemagne,⁸ aki a pogányok ellen végigharcolt
száz háborút, s a legenda szerint angyal parancsolta néki,
hogy rajta csak, induljon s harcoljon még egyet, noha már
kétszáz éves volt. Az Egyház elérte ezredik évét, és átlépett
a második ezerbe; átvészelte a Sötét Középkort, melyben

nem tehetett mást, mint kétségbeesetten harcolt a barbárok ellen, és csökönyösen ismételte a credót.⁹ A credót győzelemkor is, meneküléskor is ismételtették; nem éppen természetellenes, ha feltesszük, hogy volt némi egyhangúság ebben a szüntelen repetícióban. Az Egyház olyan vénnek látszott, mint most; voltak, akik úgy gondolták, haldoklik, csakúgy, mint manapság. Valójában az ortodoxia nem volt halott, csak feltehetően unalmassá vált; az bizonyos, hogy egyesek unalmasnak találták. A trubadúrok provençe-i mozgalma már jelezte a fordulatot, vagy talán éppen elferdülést, a Kelet képzeletvilága felé: a pesszimizmus paradoxonját, amely Európa számára mindig valami frisset jelent, valahányszor úgy találja, hogy saját esze kissé megáporodott. Eléggé valószínű, hogy századok reménytelen háborúskodásaival odakint, környéklen aszketizmusával idebent – a hivatalos ortodoxia kissé megáporodott. Az első keresztények frissége és szabadsága rég elveszett, majdnem történelem előtti aranykornak tűnt akkor, pontosan úgy, mint napjainkban. Róma még mindig racionálisabb volt, mint akárki más; az Egyház valóban bölcsőbb volt, de úgy látszott, jobban el is fáradt, mint a világ. Volt valami kalandos és csábító abban az örült metafizikában, amely Ázsiából száguldotta keresztül Európát. Az álmok úgy gyülekeztek, mint a sötét felhők a Midi¹⁰ fölött, hogy polgárháború és anathéma¹¹ mennydörgésével csapjanak a földre. Nyugalmával csak a fény árasztotta el a Róma körüli síkot, de a fény fehér volt, a sík töretlen, és semmi sem mozdult a csendes légben, nem zavarta semmi sem a szent város halhatatlan csöndjét.

Assisiben, magasan fenn, egy sötét házban, Francesco Bernardone fegyverekről álmodott. A sötétségből látomás tűnt elő, ragyogó kardokat látott, melyeket a Keresztes háborúk divatja kereszt alakra formált; hatalmas fegyvertárból lándzsák, pajzsok, sisakok tárultak elé: rajtuk a szent

jel. Amikor felébredt, az álom úgy zengett vissza fülébe, mint a trombitászó: a harcmezőre parancsolta, s ő rohant máris, hogy fegyvert és lovat szerezzen. Örömét lelte a különféle lovagi játékokban; bizonyára kipróbált lovag és kemény férfiember volt, akit megedzettek a lovagi tornák és táborozások. Kétségtelen, hogy mindenkor kedvesebb volt szívének a keresztény lovagiasság, de az is bizonyos, hogy lelke szomjúhozta a dicsőséget, bár számára a dicsőség mindig azonos volt a becsülettel. Tőle sem volt idegen a babérkoszorú látomása, melyet a latin népekre Caesar hagyott. Midőn a háborúba lovagolt Assisi városából, a tömör falak büszke búcsúszavait zenghették vissza: „Úgy térek meg, mint egy herceg.”

Alighogy útnak indult, betegsége újra rátámadt s legyűrte. Nyugtalan természetének ismeretében nagyon valószínű a feltevés, hogy útra kelt, mielőtt meggyógyult volna. Balsorsának ebben a második s még kétségbeejtőbb sötétségében újra álmot látott, egy hang szólt hozzá, és ezt mondta néki: „Rosszul értelmezted látomásodat. Térj vissza városodba!” És Ferenc, betegségétől elgyötörtén visszatámolgott városába; kiábrándult, összetört, megvetett alak is talán, akinek nem maradt más hátra, mint várni, mi jöhet még ezután. Ez volt első alászállása a sötét szakadékba, melyet a megaláztatás völgyének neveznek, sivar és elhagyott volt számára ez a hely, de e kietlenségben később sok-sok virágot talált.

Azonban nemcsak kiábrándultnak és megalázottnak érezte magát, éppoly zavart volt és tanácstalan. Állhatatosan hitt abban, hogy a két álomnak jelentése van, de el se tudta képzelni, mi lehet az. Aztán egyszer különös eset történt vele. Zavarodottságában Assisi utcáin s a falakon kívül, a mezőkön kóborolt, mondhatnánk: lézengett akkortájt; az eseményt általában nem szokták álmaival kapcsolatba hozni, de mégis úgy tűnik nekem, hogy álmainak nyilvánvaló kulminációja volt. Kedvetlenül lova-

golt kint a szabadban, valami félreeső helyen, mikor egy alakot pillantott meg az úton. Megállt, mert látta, hogy egy leprás közeledik felé. És tudta mindjárt, az első pillanatban, hogy kihívták bátorságát, nem úgy, mint a világ szokta, hanem úgy, mintha oly valaki tenné, aki ismeri az emberi szív titkait. Ami az úton közeledett felé, nem Perugia hadainak zászló- és lándzsaerdeje volt, amelytől nem félt sosem; nem is a Szicília koronájáért harcoló hadak, melyekre úgy gondolt, mint bátor ember szokott a merő kockázatra. Francesco Bernardone saját félelmét látta jönni az úton, a félelmet, amely belülről támad és nem kívülről, noha ő maga ott állt fehéren és borzadozva a napon. Élete szakadatlan rohamában lelkének egyszer meg kellett állnia. Aztán hirtelen leugrott lováról, összezilálva a nyugalom s a cselekvés pillanatát, a lepráshoz rohant és átölelte karjaival. Itt vette kezdetét leprások között végzett szolgálatainak hosszú és türelmes hivatása; amennyi pénze volt, a szerencsétlennek adta, majd nyeregbe szállt és ellovagolt. Nem tudjuk, milyen messze ment, a dolgoknak milyen érzete vette körül, de úgy mondják, hogy amikor visszanézett, nem látott senkit az úton.

IV. fejezet

FERENC, AZ ÉPÍTŐ

Íme, elérkeztünk Assisi Szent Ferenc életében a nagy töréshez, a pillanathoz, amikor valami olyan történt vele, ami legtöbbünk számára sötétben marad, mert közönséges és önző emberek vagyunk, akiket Isten nem tört össze, hogy újjáalkosson.

Míg e nehéz fejezeten gondolkodtam, hogy céloznak megfelelően a dolgokat érthetővé tegyem a világiasabban gondolkodó rokonszenvezők számára is, haboztam a módszert illetően; végül úgy döntöttem, hogy először elmondom, ami történt, éppen csak célozva arra, ami elképzelésem szerint a történet értelme. Teljesebb értelmét később könnyebben megvizsgálhatjuk, amikor feltárul előttünk a teljes ferences élet. Mi hát az, ami megesett? A történet Assisi egyik öreg szentélyének, Szent Damián templomának romjai körül bonyolódik, melyet egészen elhanyagoltak és tönkrement. Szent Ferenc gyakran imádkozott itt, egy fészület előtt, harci reményeinek tragikus összeomlása után, az átmenet sötét és céltalan napjaiban, melyeket valószínűleg még jobban megkeserített társadalmi presztízsének bizonyos vesztesége, hiszen elég érzékeny volt ahhoz, hogy szenvedjen emiatt. S aztán, hogy imádkozott, egy hang szólt hozzá, mely ezt mondta néki: „Ferenc, nem látod, hogy házam romokban áll? Menj és építsd fel nekem!”

Ferenc ugrott nyomban és ment. Menni és cselekedni

valamit, természetének élő parancsa volt, ment és cselekedett, mielőtt alaposan átgondolta volna, amit cselekednie kell. Tettei akárhányszor sorsdöntő tettek voltak, és egyúttal villámként sújtottak le társadalmi karrierjére. Az értetlen világ durva, konvencionális nyelvén szólva: lopott. Saját lelkestségének nézőpontjából tekintve azonban nem tett mást, mint tiszteletreméltó apjára, Pietro Bernardonéra is kiterjesztette, többé-kevésbé öntudatlanul a maga nem mindennapi izgalmát és felbecsülhetetlen előjogát, hogy részt vehet Szent Damián templomának újjáépítésében. Nos, ami a tényeket illeti: első cselekedete az volt, hogy eladta lovát, majd apjának néhány bála szövetét, s valamennyit a kereszt jelével látta el, így jelezvén az áruk jótékony és ártatlan rendeltetését. Pietro Bernardone azonban más fényben látta a dolgot. Pietro Bernardone sötétben élt, legalábbis eléggé sötétben ahhoz, hogysem megértse, rendkívüli fiának szenvedélye és géniusza valójában mire irányul. Ahelyett, hogy próbálta volna megérteni, miféle égi kenyéren él a legény, ahelyett, hogy egyszerűen beszélt volna az ifjúval (amit később a pap meg is tett), és elmondta volna néki, hogy a legjobb szándékkal lehetetlen dolgot művelt, az öreg Bernardone a legdurvább, kicsinyes és formális módon vette kezébe a dolgot. Abszolút politikai hatalommal élt, mint a pogány apák: ő maga zárta lakat alá a fiút mint egy közönséges tolvajt. Minden bizonnyal csalódott kiáltás röppent fel azoknak ajkán, akiknek körében a szerencsétlen Ferenc valaha oly népszerű volt. Buzgalmában fel akarta építeni Isten házát, de csak annyira jutott, hogy saját háza a fejére dült, és ő eltemetve feküdt a romok alatt. A perpatvar végigvánszorgott a maga örömtelen állomásain; végül, egy időre, a boldogtalan fiatalember – ahogy mondani szokás – föld alatti életre kényszerült, elnyelte valami barlang- vagy kamraféle, és ő reménytelenül kuporgott a

sötétben. Ez volt életében a legsötétebb pillanat; megfordult vele a világ, az egész világ reá zuhant.

Miután a mélységből előkerült, bizonyára csak fokról fokra fedezték fel az emberek, hogy az ifjúval valami történt. Apjával együtt a püspök elé idézték, mert Ferenc elutasította a világi bíraskodás hatalmát. A püspök figyelmeztető szavakkal fordult hozzá, annak az egyszerű és elmés gyakorlatiasságnak szellemében, melyet a Katolikus Egyház mindenkor háttérként von szentjeinek lobogó szenvedélye mögé. Közölte Ferencsel, hogy a pénzt haladéktalanul vissza kell szolgáltatnia apjának, elmondta neki, hogy nem kísérheti áldás a nemtelen eszközökkel végzett jó szándékú munkát; vagyis hát, hogy röviden és nyersen kimondjuk: ha az ifjú megszállott visszaadja a pénzt a vén bolondnak, a dolog ezzel egyszer s mindenkorra elintéztetett. Ferenc magatartásában volt valami új. Nem volt már elgyötört, még kevésbé meghunyászkodó – legalábbis ami apjával szemben tanúsított magatartását illeti – szavait mégsem járta át valaminő jogos felháborodás, hirtelen harag vagy ingerültség, mely csak arra lett volna jó, hogy a viszályt tovább élezze. Szavaiból mintha nagy mesterének kijelentéseire ismernénk: „Mit akarsz tőlem?”; s a még rettentőbb: „Ne illess engem!”¹

Mert Ferenc felállt és így szólt: „Mind ez ideig Pietro Bernardonét apámnak szólítottam, de mostantól fogva Isten szolgálja vagyok. Nemcsak a pénzt, de mindent, ami az övé, visszaadok néki, a ruhát is, melyet tőle kaptam.” Aztán ledobta magáról minden öltözkékét, egyet kivéve; és ámulva látták, hogy darócing az.

Ruháit a padlón halomba rakta, tetejébe dobta a pénzt. Aztán a püspökhöz fordult, áldását nyerte, mint azok az emberek, akik hátat fordítanak a társadalomnak, s a történet szerint a hideg nagyvilágnak vette útját. A világ akkor valóban hideg volt: hó borította a földet. A történetben, amely Szent Ferenc életének e nagy megrázkódtat-

tását mondja el, van egy különös részlet; mélységesen jelentős, azt hiszem. Félig mezítkén, darócingben vágott neki a téli erdőnek, ment, ment az átfagyott földön, ment a zúzmarás fák között, s nem volt már apja többé. Otthont elhagyta, nem volt egy árva garasa sem; mesterség, tervek, remények nélkül állott az emberek szemében, de amint tovább haladt a fagyos fák alatt, egyszerre felszakadt belőle az ének.

Úgy látszik, a történetíró fontosnak tartotta feljegyezni, hogy a nyelv, melyben a dal testet öltött, francia volt, vagyis provençe-i, melyet akkor csupán a kényelmesség kedvéért neveztek franciának. Ferenc anyanyelve nem a francia volt; költői hírnevét végül is az anyanyelv hozta meg számára, s valóban, Szent Ferenc a legeslegelső nemzeti költő a megannyi nemzeti dialektussal tarkított Európában. Számára mégis a francia volt a nyelv, mellyel azonosíthatta ifjúságának szenvedélyét és ambícióját; számára a francia mindenekfelett a költészet nyelve volt. Első pillantásra nagyon különös, végső értelmében mélységesen jelentős, hogy a rendkívüli helyzetben egyszerre felszakadt belőle a francia szó. Mi volt a jelentősége ennek, vagy mi lehetett, igyekszem megvilágítani majd a következő fejezetben; e helyütt csupán Szent Ferenc filozófiájának alapeszméjére kívánok rámutatni, arra, hogy a természeti dolgokat egy új természetfelettség fényében értelmezte, s ez semmiképp sem jelentette a természeti dolgok végső elutasítását, inkább azoknak végső visszanyerését. Magát a történetést illetően elég most annyit megjegyeznünk, hogy Szent Ferenc, aki darócingben járta a téli erdőt, mint a mindenre elszánt remeték: a trubadúrok nyelvén énekelt.

Közben a történetíró természetesen visszatér az elromosodott – vagy legalábbis elhanyagolt – templom újjáépítésének feladatához, mely a szent számára az ártatlan bünt és az üdvös büntetést hozta. A feladat továbbra is betöl-

tötte lelkét, és felszívta mohó tenniakarását, ámde merőben új volt ez az aktivitás; meg sem kísérelte többé, hogy a város üzleti erkölceibe bonyolódjék. Ama közhelyként ismert nagy paradoxonok egyike hajnalzott reá. Megértette, hogy egy templom felépítésének módja nem abban áll, hogy az ember mindenféle alkuba bonyolódik, s ami Ferenc számára még rettentőbb, elmerül a tartozik-követel szörnyűségeiben. Egy templom felépítésének módját nem az jelenti, ha fizetnek érte; minden bizonnyal nem, ha más pénzt fizetik. Nem megoldás az sem, ha a magad pénzt adod. Egy templom felépítésének egyetlen módja: hogy felépítik azt.

Egyedül indult hát útnak, és köveket gyűjtött. Kért mindenkitől, aki csak útjába akadt. Tulajdonképpen új fajta koldus lett belőle, visszajára fordítván a parabolát; koldus volt, aki kenyér helyett köveket kunyerál. Hányszor megtörtént rendkívüli pályájának során, hogy a kérelem elképesztő furcsasága népszerűséggé változott; jótékony terveit az unatkozó gazdagok úgy fogadták, mint egy különös játékot, amit végtére is ki lehet próbálni. A templom helyreállítása Szent Ferenc két kezének munkája volt; hordta az építőanyagot, mint az igavonó barom, megtanult mindenféle alantas és verejtékes munkát. Mint életének minden szakaszát, úgy ezt az eseményt is megannyi történet örökíti meg, de jelen célunknak megfelelően, bár ez bizonyos szimplifikációhoz vezet, elegendő, ha arra a szembetűnő tényre figyelünk, hogy a szent a kétkezi munka alacsony kapuján át tért a világba vissza. Igaz, életét mindenkor kettős jelentés kísérte végig, mint valami árnyék. Minden tette magában hordozott valamiféle allegóriát, és eléggé valószínű, hogy néhány keményfejű, tudós történész egy napon megpróbálja bebizonyítani majd: ő maga sem volt több pusztán allegóriánál. Ami az allegóriát illeti, kétségtelen, hogy kettős feladat munkája várt rá, s felépített valami mást is, nem csupán

Szent Damián templomát. Mert nemcsak az világosodott meg előtte, hogy dicsőségét nem a harcmezőn, mások legyőzésében kell keresnie, hanem az is, hogy számára a dicsőséget a béke eleven és alkotó művének felépítése hozza. S csakugyan felépített valami mást is, vagy legalábbis megkezdte annak felépítését; valamit, ami bizony elég gyakran romokban hevert, de mindannyiszor újjáépítették; az Egyházat, amelyet mindig újjá tudtak építeni, bár elrohadt, szétporladt az utolsó alapkőig; az Egyházat, melyen nem vesznek erőt a poklok kapui sem.

Fejlődésében a következő állomást alighanem abban kell látnunk, hogy felbuzgó energiáit a Portiuncula² mellett fekvő kicsiny templom, a Santa Maria degli Angeli újjáépítésére fordította. Hasonló munkát végzett már korábban is, a Szent Péter nevét viselő templom helyreállításában; így aztán, pályájának már említett sajátossága alapján, mely azt a látszatot kelti, mintha egész élete jelképes dráma volna, jó néhány lelkendező biográfus úgy találta, hogy a három templomnak hármasszimbolizmusa van. Ha már erről van szó, történetibb s a valósághoz jobban kapcsolódó szimbolikus tartalmat rejt a három templom közül kettő. Szent Damián temploma ugyanis később Szent Ferenc merész vállalkozásának, egy női rend megalapításának színhelye lett, s tanúja Szent Klára szellemien tiszta regényes történetének. A Portiuncula temploma pedig úgy marad meg örökre az emberiség emlékezetében, mint a történelem egyik legnagyobb emléke, hiszen itt gyűjtötte össze Szent Ferenc barátainak és rajongóinak kicsiny csoportját; e hely lett otthona annyi otthontalannak. Nem tudjuk természetesen, vajon volt-e már ebben az időben határozott elképzelése a szerzetesi élet megújításáról. Nem tudjuk azt sem, a gondolat mikor ötlött fel lelkében; az események felszínén csak annyi látható, hogy néhány barátja rendre csatlakozott hozzá, mert elragadta őket is Ferenc egyszerűségre vágyó szenvedélye. A törté-

netnek az a mozzanata, mely csatlakozásukban az odaadás aktusát látja, igen jelentős, mert az felhívás volt az egyszerű életre, amint az Új Testamentum sugallja. Krisztus imádása a szenvedélyes emberi természetben régesrég helyet kapott már. De a krisztusi élet követése mint cél és elrendelt életvitel tulajdonképpen itt vette kezdetét.

Két embert feltétlen érdem illet; ők voltak azok, akik először sejtették meg, hogy a szellem világában valami alakul; egy Quintavelléből származó gazdag és tekintélyes polgár, Bernát, és egy környékbeli kanonok, akit Péternek hívtak. Érdemük annál is inkább érdem, mert Ferenc ekkorra már valósággal hentergett a szegénységben, leprások és rongyos koldusnép vette körül, meg aztán ennek a két embernek valóban volt mit feladnia. Bernát, a gazdag polgár szó szerint és véglegesen mindenét, amije csak volt, a szegényeknek adta. Péter még ennél is többet tett, hiszen a szellemi tekintély magasából kellett leszállnia, feltehetően már érett és megállapodott férfi korában, hogy kövesse egy hóbortos ifjú különcöt, akit az emberek többsége rögeszmés bolondnak tart. Mi volt az, aminek derengő fényeit megpillantották, mi volt az, aminek Ferenc látható teljes glóriáját – később próbálom megsejtenni majd, már amennyire az efféle dolgok egyáltalán megsejthetők. Fejtegetésünknek ebben a szakaszában elegendő azt látni, amit maga a város, Assisi látott; megéri majd, hogy később értelmét keressük. Assisi polgárai csak annyit láttak, hogy a teve diadalmasan átmegy a tű fokán, és Isten lehetetlen dolgokat művel, mert számára minden lehetséges; csak egy papot láttak, aki úgy tett, mint a Vámszedő s nem úgy, mint a Farizeus, hiszen megszaggatta köntösét; s egy gazdag embert, aki boldogan indult útnak, mert nem volt vagyona többé.

E három furcsa alak, mint a történet mondja, valami kunyhó- vagy kalyibafélét épített magának a leprások kórháza mellé. Itt beszélgettek egymással a fáradságos munka

és örökös veszély szüneteiben (mert a leprások körül foglalatostkodónak tízszer akkora bátorságra volt szüksége, mint annak, aki Szicília koronájáért harcol), társalogtak új életük szavaival, csaknem mint a gyermekek, akik egy ismeretlen, titokzatos nyelvet beszélnek. Barátságuknak személyes mozzanatairól bizonyossággal keveset mondhatunk; de az bizonyos, hogy mindvégig barátok maradtak. Quintavellei Bernát mintha Sir Bidevere-éhez hasonló szerepet játszana a történetben, „ki Arthur³ lovagjává elsőként lett, s utolsóként hagyta el”, hiszen később újra megjelenik Ferenc jobbán a haláltusa óráiban, és a szent különleges áldását kapja. Ami Arthurt és lovagjait illeti, bizony egészen más történeti korban éltek, s nehéz lenne a roskatag kunyhóban székelő, rongyokba burkolt fantasztikus trióval összetéveszteni őket. Nem voltak szerzetesek, legfeljebb a szónak gyakorlatibb és ősbibb értelmében, mely a szerzetest a remetével azonosította. Ahogy mondani szokás, elvonultak a világtól; társas életet éltek, de nem alkottak társadalmat. Úgy tűnik, az egész dolog mérhetetlenül individuális, sőt, ha kívülről szemléljük, minden kétséget kizáróan individuális, egészen az örület határáig. Valami új volt keletkezében, mely egy mozgalom vagy misszió ígéretét hordozta magában, s ezt elsőként – mint korábban említettem – az érezteti meg velünk, hogy életüket az Új Testamentum szelleme hatotta át.

Amit megéltek, egyfajta „sors virgiliana”⁴ volt, mely a Biblia szellemében fogant; olyan gyakorlat, amely nem ismeretlen a Protestánsok körében, de ugyanakkor céltablája is bírálatuknak, az ember azt gondolná, pogány babonaságnak tartják. Annyi bizonyos: csaknem szöges ellentéte a Szentírást találomra felütő búvárkodásnak, bár Szent Ferenc minden bizonnyal találomra ütötte fel. Egy történet szerint bibliai vizsgálódása mindössze abból állt, hogy miután az Evangélium kötetére keresztet vetett, három helyen nyitotta fel, és három részletet olvasott

belőle. Az első részlet annak a gazdag embernek története volt, aki nem tudott megválni javaitól, s ezzel alkalmat adott a tévéről s a tű fokáról szóló példabeszédre.⁵ A második részletben Jézus azt parancsolja tanítványainak, hogy útjukra ne vigyenek semmit – se botot, se tarisznnyát, se pénzt.⁶ A harmadikban találjuk azt a mondást, amely a legkritikusabb és szó szerint keresztény: mindenkinek, aki Krisztust követi, hordoznia kell az ő keresztjét.⁷ Egy másik, hasonló történet arról tudósít, hogy Ferenc az egyik részletre úgyszólván véletlenül, taláalomra bukkant, miközben a napi evangéliumot keresgélve lapozgatott a könyvben. Az első változat alapján mindenesetre úgy tűnik, hogy az esemény korán felbukkant új életében, talán nem sokkal az apjával történt szakítás után, mert Bernát bizonyára az evangéliumi figyelmeztetést követően futott világgá s adta mindenét a szegényeknek. Mármost ha itt tartunk, úgy tűnik, hogy e figyelmeztetést kezdetben, az aszketikus egyéni életmódon s a remeteségnek szánt kunyhón kívül, semmi sem követte. Új életük természetesen eléggé nyilvános remeteség volt, de valódi értelmében éppúgy magába foglalta a világtól való elvonulást. Oszlopos Szent Simeon⁸ a maga oszlopának ormán bizonyos értelemben szerfelett nyilvános jelenség lehetett, de azért helyzetében mégiscsak volt valami szokatlan. Feltehető, hogy legtöbben Ferenc helyzetét is szokatlannak tartották, sőt egyesek túlon túl is szokatlannak. Bármely katolikus közösségben szükségszerűen van valami mélyen gyökerező és majdnem tudat alatti, amely legalábbis jobban meg tudja érteni ezt, mint egy pogány vagy puritán közösség. Azonban úgy vélem, nem szabad e helyütt eltúloznunk a közösség eleve adott rokonszenvét. Mint már említettem, az Egyház és valamennyi intézménye ekkorra már jócskán megvénült, megülepedett; minden, ami valaha nagyszerű volt, köztük a szerzetesi intézmény. A mindennapi, józan ész, azt hiszem, mindennapibb jelenség volt a Középkor-

ban, mint a mi meglehetősen fejvesztett, zsurnaliszta civilizációnkban, ám a Szent Ferenchez hasonló ember egyetlen korban sem mindennapi jelenség, s nem is lehet teljesen megérteni a merő józan ész sémáival. Bizonyos, hogy a 13. század progresszív korszak volt; talán az egyetlen igazán progresszív korszak az emberiség történetében. Ám progresszívnek voltaképpen azért nevezhető, mert haladása természetes volt. Kétségbevonhatatlan és igaz példája a reformok korszakának, amelyben nem voltak forradalmak. Reformjai azonban nemcsak progresszívek voltak, hanem nagyon praktikusak is; előnyére szolgáltak a fölöttébb praktikus intézményeknek: a városoknak, a kereskedő céheknek, a kézművességnek. Mármint Assisi Szent Ferenc idejében a városok és céhek jól szituált polgárainak helyzete valószínűleg csakugyan biztonságos volt. Gazdasági helyzetüket illetően sokkal nagyobb egyenlőségben éltek, saját gazdasági környezetükben igazságosabban kormányozták őket, mint modern világunk kapitalistáit, akik az éhínség és a monopolhelyzet szélsőségei közepette hajszolják egymást; jóllehet az is igen valószínű, hogy a középkori városok polgárainak nagy többsége keményfejű volt, mint egy paraszt. Kétségtelen, hogy a tiszteletreméltó Pietro Bernardone magatartása nemigen tanúsít érzékeny rokonszenvet a ferences szellemiség gyengéd, majdhogynem beteges kifinomultságai iránt. Nem leszünk azonban képesek felismerni ennek a különös szellemi kalandnak szépségét és eredetiségét, amíg nincsen bennünk kellő humorérzék és emberi együttérzés, hogy egyszerű szavakkal ugyan, de leírjuk: milyennek láthatta az eseményt egy közönyös ember abban az időben, amikor megtörtént. A következő fejezetben igyekszem bemutatni, elkerülhetetlenül hiányosan, a három templomról s a kicsi kunyhóról szóló történetben a belső architecturát. E fejezetben csak azt vázoltam, ami kívülről látható. Most pedig, e fejezet vége felé járva arra kérem az olvasót: ne feledje

és értse meg, hogy milyennek látszott a történet a valóságban, amikor így, kívülről szemlélték. Milyennek látta a meg lehetőségen durva józan ész kritikája, amelyben nem keltett semmiféle érzelmet, legfeljebb bosszúságot; milyen is hát a történet önmagában?

Egy ifjú bolondot, talán csavargót, azon kapnak, hogy meglopta apját, és áruba bocsátotta azokat a javakat, melyeket őriznie kellett volna; az esetre egyetlen magyarázattal szolgál: a semmiből egy hang szólt hozzá, és azt mondta neki, hogy repedéseket és üregeket tapasszon be egy bizonyos falban. Aztán fogja magát és kijelenti, hogy független mindenféle hatalomtól, legyen az rendőrség vagy magisztrátus; menedéket talál egy szívélyes püspök-nél, aki kénytelen ellene vádat emelni, és megmondja neki, hogy amit tett, helytelen. Erre a jelenlevők szeme láttára leveti öltözetét, és úgyszólván apjára hajigálja, ugyanekkor kijelentvén, hogy apja ezentúl nem apja többé. Aztán keresztülfutkossa a várost, és mindenkitől, aki csak útjába akad, mindenféle építőanyagot meg követ kunyerál, nyilván arra a régi rögeszméjére hivatkozva, hogy a falat rendbe kell hoznia. Meglehet, nagyszerű dolog bizonyos meg rongálódásokat rendbe hozni, de lehetőleg nem olyasvalaki által, aki maga is megrokkant, és az építészeti restaurációt, csakúgy, mint bármi mást, nem feltétlen tanácsos olyan építővel végeztetni, aki – mint mondani szokás – maga is ütődött. Végül aztán a nyomorult fiatalember szennybe és mocsokba süllyed, mint holmi csatornatölelék. Bizonyára ilyen lehetett a látvány, melyet Ferenc sok-sok barátjának és ismerősének nyújtott.

Életmódja kétesnek és bizonytalanak tűnhetett fel az ő szemükben, pedig ekkor már feltehetően kenyeret is kéregetett, nemcsak építőanyagot. Ám mindig gondosan ügyelt arra, hogy a lehető legfeketébb és legrosszabb kenyeret kérje, rosszabbat a kutyák eledelénél, mely a gazdagok fényűző asztaláról hull. Így aztán bizonyára hitvá-

nyabbul étkezett, mint egy közönséges koldus, hiszen a koldus, lehetőségeihez mérten, a legjobbat ette, a szent azonban, lehetőségeihez mérten, a legrosszabbat. Szemmel láthatóan elszánta magát, hogy hulladékon él, s ez bizonyára valami sokkalta keserűbb élmény, mint az a raffinált egyszerűség, amit a vegetáriánusok és vízivók egyszerű életnek neveznek. Szakasztott úgy kezelte a ruházkodás kérdését is, mint az élelmezést, vagyis ugyanazon elv alapján: azt vette magára, amihez hozzájutott, sőt nem is a legjobbat abból, amihez hozzájuthatott. Egy történet szerint ruhát cserélt egy koldussal; nem vitás, hogy ruhát cserélt volna egy madárijesztővel is. Egy másik történetben durva, barna parasztingre tett szert, de feltehetően csak azért, mert a paraszt régi barna ingét adta néki, ami csakugyan régi volt. A legtöbb parasztnak ugyanis nem sok eladni való ruházata van; egy részük nem is igen hajlandó ilyesmire, legfeljebb ha végszükség esetén. Azt mondják, Ferenc eldobta derékövét (talán azért, hogy jelképesen is kifejezze megvetését, hiszen a kor divatja szerint övön hordták az erszényt meg a pénzes zacskót), és helyette hol innen, hol onnan szedett fel valami kötél darabot, ahogy éppen keze ügyébe került, s azt kötötte fel derekára. Kétségtelenül hitvány segédeszköznek tekintette; olyan volt, mint a nagyon szegény csavargó, aki ruháját gyakorta madzaggal kötögeti össze. Kifejezte azt az elgondolását, hogy ruházatát találomra gyűjti, mintha csak rongyokat keresgélne egy sor szemetesládában. Tíz évvel később e silány öltözet már ötezer ember uniformisa volt, s száz évvel később, főpapi dísz helyett, ebben az öltözékben helyezték sírjába a nagy Dantét.

V. fejezet

LE JONGLEUR DE DIEU¹

Szimbólumok, jelzések sokasága kínálkozik, hogy általuk a titok közelébe férkőzzünk: mi is történt valójában Assisi ifjú poétájának lelkében. Sajnos, hozzá kell tennünk: túlságosan nagy a választék, a várható eredmény mégis túlságosan csekély. Egy látszólag jelentéktelen, mellékes adat azért valamit mégis elárul; amikor ő és világi testvérei a költészet pompájával lepték meg a várost, magukat trubadúroknak nevezték. Mikor azonban Szent Ferenc s az ő szellemi testvérei a világba léptek, hogy abban a szellem munkáját végezzék, a csoportnak maga Szent Ferenc a „Jongleurs de Dieu” nevet adta.

Nem esett szó a legcsekélyebb terjedelemben sem mind- eddig a nagy Trubadúr kultúráról; hogyan teljesedett ki Provence-ban vagy Languedocban, hogyan hatott a történelemre, hogyan hatott Szent Ferencre. Néhány szót akkor ejtünk majd minderről, amikor összefoglaljuk Szent Ferencnek s a történelemnek viszonyát, most azonban elegendő néhány mondatban rögzíteni azokat a tényeket, amelyek közvetlenül személyéhez kapcsolódnak, s különösen a szóban forgó kérdéshez, amely Szent Ferenc lényével valamennyi közül a legközvetlenebb kapcsolatban áll, s róla a legfontosabbat árulja el. Mindenki tudja, kik voltak a Trubadúrok; mindenki tudja, hogy a korai Középkor – a 12. század és a 13. század eleje – Dél-Franciaországban olyan kultúrát teremtett, amely fenyegető ver-

senytársként a bontakozó Párizs fényeire vetette árnyékát. Legfontosabb eredménye egy bizonyos típusú költészet volt, vagy ami még sajátosabb: egy bizonyos költőtípus. Elsősorban szerelmi költők voltak, bár a világ dolgait gyakran kritikus szemmel nézték, s nem volt idegen tőlük a szatíra sem. Regényes alakjuk, amellyel kitűnnek a történelem tablóiból, főként annak a ténynek köszönhető, hogy saját költeményeiket énekelték, s hozzá gyakran a maguk kíséretét játszották – a korszak könnyedén, lágyan hangzó hangszerein; dalnokok voltak, de literátorok is egy személyben. Szerelmi költészetükhöz azután még egyebek is társultak, ékesek és képzeletgazdagok; a téma változatlanul ugyanaz – a szerelem. Itt van például a „Vidám Tudomány”. A kíséret, hogy az udvarlás, a széptevés megannyi gyengéd árnyalatát bizonyos rendszerbe foglalja. S a „Szerelmi Udvar”, melyben ugyanezt a törékeny témát mértékletes pompával és szabályszerűséggel alakítják. Szent Ferencet illetően, ehhez a ponthoz érve, valamit nem szabad elfelejtenünk. Nyilvánvaló erkölcsi veszélyekkel találkozunk ebben a nagyszerű érzelmességben; tévedés lenne azonban feltételezni, hogy ennek a túlzásnak egyetlen veszélye a szenzualizmusban nyilvánult meg. Volt valami túljazottság a délfrancia románcokban, s ezt valójában túlcsonduló spiritualizmusnak kell tekintenünk, mint ahogy túlcsonduló spiritualizmus volt annak az eretnekségnek borúlátása is, amelyet életre hívott. Nemigen állíthatnók, hogy a trubadúrok szerelme minden esetben érzéki volt; sőt, néha oly légies, hogy mármár nem is több pusztá allegóriánál. Az olvasó elfogadja, hogy a lehetséges létezők közül a szóbanforgó hölgy a legcsodálatosabb, csak éppen afelől támadnak kétségei, valóban létezik-e. Dante valamit köszönhetett a trubadúroknak; az ideáljával kapcsolatos viták kitűnő bizonyítékai az iménti kétségeknek. Tudjuk, hogy Beatrice nem volt Dante felesége; ugyanilyen bizonyossággal tudjuk

azt is, hogy nem volt úrnője; néhány kritikus pedig azt is felteszi, hogy Beatrice nem volt az égvilágon semmi, csak aféle álomkép. Az elképzelés, hogy Beatrice allegorikus figura volt csupán, az én véleményem szerint – sületlenség; sületlenség bárki számára, aki olvasta a Vita Nuovát², és volt már szerelmes. A tény, mindenesetre, hogy efféle ostobaság egyáltalán feltételezhető, ezeknek a középkori szenvedélyeknek elvont és skolasztikus jellegét bizonyítja. De bár elvont szenvedélyek voltak, szenvedélyesek voltak, nagyonis szenvedélyes szenvedélyek. Ezek az emberek csaknem olyan érzésekre voltak képesek, mint a szerelmesek – akár allegóriák, elvontságok iránt is. Jól meg kell ezt jegyeznünk, hogy megérthessük: Szent Ferenc a trubadúrok hamisítatlan nyelvén beszélt, amikor azt mondta, hogy néki is van egy csodálatos, szépséges asszonya, s a neve- Szegénység.

A lényeg azonban, amelyet ez esetben szem előtt kell tartanunk, nem is annyira a „trubadúr”, mint inkább a „jongleur” fogalmában nyeri értelmét. Különösen a kettő közötti átmenetben, s éppen ezért a „Vidám Tudomány” művelőit illetően néhány újabb részletre fel kell figyelünk. A zsonglőr ugyanis nem azonos a trubadúrral, noha találkozzunk olyanokkal, akik trubadúrok és zsonglőrök voltak egy személyben. Legtöbbször, úgy vélem, különböző személyeknek kellett lenniük, hiszen különböző mesterségeknek voltak birtokában. Sokszor a két férfiú fegyver- vagy talán inkább művésztársként járt együtt szerte a nagyvilágban. A jongleur feltehetően jocular³ volt vagy mókamester; olykor valami olyasféle, amit manapság bűvésznek nevezünk. Lényegében vele találkozunk, azt hiszem, a hastingsi csata Tailleferjének zsonglőr alakjában, aki Roland⁴ haláláról énekelvén a magasba dobálta kardját, majd elkapdosta, szakasztott úgy, ahogyan bűvészek szoktak mutatványoskodni a labdákkal. A jongleurnek nemegyszer arra is alkalmá nyílt, hogy artistaként bemutatkoz-

zék, mint például annak az ismert, szép legendának akrobatája, akit Miasszonyunk Bohócának neveztek el,⁵ mert tótágast állt a Szűz képe előtt, s ezért bizony köszönettel bókolt vissza a Madonnával egyetemben az egész mennybéli sereg. Én azt hiszem, a trubadúr tulajdonképpen arra szolgált, hogy a társaságot komoly és emelkedett szerelmi dalaival elbűvölje, majd a jongleur került sorra, hogy az ünnepélyességnek komikus feloldást adjon. Megírhatnók a két jóbarát regényes, középkori történetét, akik így vándoroltak együtt a világ útjain. Annyi bizonyos mindenestre, hogy ha a ferencesekről szóló történeteken kívül egyáltalán létezik valamiféle forrás, amelyben az igazi ferences szellemiség megnyilvánul, akkor erre másutt nem akadhatunk csak Miasszonyunk Bohócának történetében. S amikor Szent Ferenc „Isten zsonglőrei”-nek nevezte az ő követőit, nem az „Úr bohócai”-nak gondolta-e őket?

Mintegy példabeszédbe zárva, a Trubadúr belső telítettsége és a Bohóc bolondozása közötti átmenet mélyén rejtőzik Szent Ferenc igazi lénye. A dalnok s a komédiás közül feltehetően az utóbbi volt az alárendelt vagy legalábbis a mellékszereplő. Szent Ferenc komolyan gondolta, amit mondott, amikor azt állította, hogy az élet titkát a szolgálatban és alárendeltségben találta meg. Ebben a szolgálatban viszont olyan szabadság valósulhatott meg, amely már-már a frivolitás határait ostromolta. Hasonló ez a bohóc helyzetéhez, hiszen a bohóc szabad lehetett, amikor a lovagot kötöttségei fogva tartották; bohócként élhetett a szolgálatban, s ez a tökéletes szabadság. A ferences tudatváltozást talán a költőnek s a komédiásnak ez a párhuzama sejteti meg legjobban, mintegy metaforaként, s a szemléltető képzetek iránt a modern világ némi vonzalmat érez. Persze mindaz, ami eddig elhangzott, vajmi kevés; meg kell kísérelnünk, ha mégoly csekély eredményel, hogy a képzettől a gondolatig eljussunk. Egyelőre a

bohócoknál tartunk, s ez sokak számára igen zavaros elgondolás.

Ferenc ekkor, vagy ez idő tájt, amikor elnyelte a börtön vagy a barlang sötétje, átalakult, a szó pszichikai értelmében. Az átváltozást egy hibátlan bukfenchez hasonlíthatnánk, amennyiben egy teljes fordulat után végül is eredeti pozíciójába zökkent. Fel kell használnom a bohóckodó mutatóványosságnak ezt a groteszk hasonlatát, mert e nélkül a lényegét aligha tisztázhatnánk. Benső értelmében ugyanis ez az átváltozás mélységes lelki megújulás volt. Aki a barlang mélyén eltűnt, nem volt többé azonos azzal, aki ismét a napvilágra lépett; ebben az értelemben annyira elváltozott, annyira idegen volt, mint egy halott, egy kísértet vagy legalábbis egy jó szellem. Nincs az a túlzó hasonlat, mely érzékeltetni képes: miként hatott ez az alászállás Ferencre, mennyire megváltoztatta magatartását a külső világgal szemben. A világot annyira másként látta, mint a többi ember, mintha a sötét üregből kézen járva jött volna elő.

Ha a Miasszonyunk Bohócának hasonlatát az esetre alkalmazzuk, nagyon közel jutunk annak lényegéhez. Tény ugyanis, hogy bármely látvány, például egy táj, olykor meglepően újszerű arcát mutatja, ha fejjel lefelé látják. Voltak festők, akik a legfurcsább, pantomimikus helyzetből szemlélődtek, hogy a tájat újszerűségében érzékeljék. Ez a feje tetejére állított, megdőbbentően különös és lebilincselő látvány hasonlít kissé ahhoz a világhoz, amelyet egy misztikus, például Szent Ferenc, nap mint nap maga előtt lát. Azonban itt elérkeztünk parabolánk lényegéhez. Miasszonyunk Bohóca sohasem állt tótágast pusztán azért, hogy a virágokat, a fákat különösebbnek, vonzóbbnak lássa. Nem, szó sincs erről, mert ez egyszerűen sohasem juthatott eszébe. Miasszonyunk Bohóca azért állt tótágast, hogy ezzel a Szűznek tessenék. Ha Szent Ferenc ugyanezt cselekedte volna, s ehhez minden szükséges képességnek

birtokában volt, ugyanez az indíték vezette volna, olyan indíték, mely a tiszta természetfelettség gondolatából ered. Elragadtatása csak ezt követően tárgult s áradt volna szét a világban, hogy a földi teremtményeket az öröm kiáltásával köszöntse. S éppen ez az oka annak, hogy Szent Ferencben a Reneszánsz pusztá romantikus előfutárát, az öncélú világi örömök újrafelfedezőjét ünnepelni – képzelenség. Szent Ferenc titka: a természetes örömök újrafelfedezése abban rejlik, hogy ezeket a természetes örömeket is a természetfeletti örömök fényében látta. Más szóval: saját személyiségében megismételte azt a történelmi folyamatot, amelyet a bevezető fejezetben említettem; az aszketizmus virrasztása abba a látomásba torkollik, amelyben újrászületik a természeti világ, de az a világ most már valóban új. Bár ami Szent Ferenc személyét illeti, még ennél is többről volt szó; bizonyos dolgok még ennél is jobban megvilágítják, miért helyénvaló a zsonglőrrel s a bohóccal való összehasonlítás.

Feltehető, hogy abban a sötét odúban vagy barlangfélében Ferenc életének legsötétebb óráit élte át. Természeténél fogva olyan ember volt, akiben erős a becsvágy, de ez a becsvágy az ő esetében ellentéte volt a hiúságnak, s nagyon közel állt ahhoz, amit alázatnak nevezünk. Sohasem bánt lekezelően embertársaival, s éppen ezért sohasem vetette meg mások véleményét. Tény, mindenesetre, hogy emberi becsvágya szenvedte el a legsúlyosabb s a legmegrendítőbb csapásokat. Háborús kalandjának megalázó kudarca után bizonyára gyávának tartották. Összetűzése apjával, az eladott szövetek botránya feltétlenül azt eredményezte, hogy tolvajnak tekintették. Sőt még azok is, akik Ferencsel szemben a legtöbb rokonszenvet tanúsították, a plébános, akinek templomát helyreállította, a püspök, aki szándékaira áldását adta, nos, még ők is komikus leereszkedéssel kezelték, amely csak arra volt jó, hogy a botrányt végérvényesen megpecsételje. Szent Ferenc bo-

londot csinált magából. Aki valaha is volt fiatal, aki megtudta ülni a lovat, harcra termettnék s hozzá még trubadúr-nak is képzelte magát, aki magáévá tette a bajtársiasság földi eszményét, – az megérzi ennek az egyszerű kifejezésnek hatalmas, iszonyatos súlyát. Szent Ferenc megtérése, hasonlatosan Szent Pál megtéréséhez, többek között azzal is együtt járt, hogy úgyszólván „lezuhan a lóról”, csak-hogy ez esetben a bukás még csúfosabb, lévén az a ló a háború lova – harci mén. Annyi bizonyos, nem volt egyetlen rongydarab sem rajta, ami ne vált volna nevetségessé. Mindenki tudta, hogy Ferenc – annak rendje és módja szerint – bolondot csinált magából. Szinte fogható valóság volt mindenki számára, mint egy kő az útfélen, hogy magából bolondot csinált. Fogható tárgy lett önmaga számára is, kicsi, de élesen kirajzolódó, mint a tiszta ablaküvegen mászkáló légy; bolond volt félreismerhetetlenül. Szeme előtt hatalmas betűk tűntek fel, s éles és fájdalmas szóvá rendeződtek: „bolond”. És miközben bámulta őket, a betűk egyszerre felragyogtak, majd áttűntek valami mássá.

Gyermekkorunkban gyakran mesélgették, hogy ha valaki a Föld középpontja felé egy alagutat kezdene ásni, s abban egyre lejjebb ereszkedne, a középponthoz érve bekövetkezne az a pillanat, amikor úgy tünnék, hogy felfelé halad. Nem tudom, igaz-e? Nem tudom egyszerűen azért, mert sohasem próbáltam még alagutat ásni a Föld középpontja felé, nem beszélve arról, hogy sohasem próbáltam egy ilyesféle alagútba gyömöszölni magam. Ha fogalmam sincs arról, hogy abban a bizonyos középpontban mit érzékel az ember, ennek egyszerűen az az oka, hogy még nem volt szerencsém ebben a kiváltságos helyzetben lenni. Sezt ismét allegóriának tekintsék. Valószínű, hogy az író s minden bizonnyal az olvasó is, közönséges ember lévén, aligha jut el ama bizonyos középpontba. Nem követhetjük Szent Ferenc útját a végső szellemi for-

dulatig, amelyben a teljes megalázottság szentséggé, vagy ha úgy tetszik, boldogsággá válik, mert nem jártunk ott, ahol ő járt. Magamról sem állíthatom, hogy messzebb jutottam; a kamaszos becsvágy nagy reményű barikádjai leomlottak talán, azok, melyekről az előző bekezdésben volt szó. Amit ott elmondtam, természetesen találgatás csupán, merőben individuális sejtelmek arról, vajon Ferenc mit érezhetett; az feltehető, hogy különös érzéseket élt át. De bármit is érzett, annyi bizonyos, azt érezte, amit a Föld mélyébe alagutat ásó ember: egyre lejjebb szállott, míg egy rejtélyes pillanatban emelkedni kezdett; feljebb – egyre feljebb. Mi magunk sohasem jártuk meg a felemelkedésnek ezt az útját, mert nem jártunk odalent. Nyilvánvaló képzelenség azt állítani, hogy mindez nem történhet meg, és minél figyelmesebben és tárgyilagosabban olvassuk az emberiség s különösen a legkiválóbbak történetét, annál inkább arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy mindez igenis meg szokott történni. Nincs szándékomban, hogy látványos mutatványba kezdve arról írjak, mi zajlott le Szent Ferenc élményének benső mélyén. Írok azonban az élmény külső hatásáról – ez elbeszélésem szándékának megfelel – s talán eléggé kifejező, ha azt mondom: amikor látomásainak barlangjából Ferenc kilépett, változatlanul ugyanez a szó illette: „bolond”; szinte úgy viselte ezt, mint egy sapkájára tűzött tollat, mint egy címet, sőt, mint egy koronát. Tovább is ment a bolondság útján: kész volt arra, hogy egyre bolondabb legyen; udvari bolond lehetett volna a Paradicsom Királyának udvarában.

Ezt az állapotot csak szimbólumokkal közelíthetjük meg; a mélyből felemelkedő ember jelképe azonban érvényes egy másik vonatkozásban is. Ha ugyanis valaki egyszer látta már a világot feje tetejére állítva; fák, tornyok mind megfordítva, mint ahogy a víz is tükrözi őket, a látvány egyik hatása, hogy megerősíti az emberben a f ü g g ő s é g gondolatát. Némi támpontot ad, ha szem

előtt tartjuk, hogy a latin szó „függőség” eredeti értelmében csupán tényleges, fizikai értelemben vett függést jelent. Így kell értelmeznünk a Szentírás szövegét, amely azt mondja: Isten a semmire függesztette fel a Világot. Ha Szent Ferencnek különös álmai egyikében megjelent a feje tetejére fordult Assisi városának képe, ez a látvány nemcsak abban különbözött a valóditól, hogy helyzete megváltozott. Mert a lényeg ez: amíg a mindennapi szem számára a mesterkézzel alkotott városfalak, a masszív őrtornyok, a magasba törő fellegvár biztonságosnak, rendíthetetlennek és állandónak látszódnak, – abban a pillanatban, hogy a látvány lefelé fordul, ugyanazon tömeg következtében mindez védtelennek, esendőnek, veszélyeztetettnek tűnik. Jelképről van szó csupán, de történetesen megvilágítja azt, ami Ferenc tudatában végbement. Szent Ferenc ugyanúgy szerette ezután is városát, mint korábban, sőt jobban is talán; szeretete erősödött, de eközben – s ez a lényeg – megváltozott annak jellege. Meglátott mindent maga körül, szerette a meredek háztetők cserepeit vagy a bástyákon pihenő madarakat, de valamennyiüket az örökös veszélyeztetettség és függőség isteni fényében látta. Ahelyett, hogy egyszerűen büszke lett volna városára, mert erős és elmozdíthatatlan, hálás volt a Mindenhatónak, hogy a várost még nem dobta el, hálás volt Istennek az egész kozmoszért, hogy hatalmas kristályként nem dobta el, nem zúzta szikrázó csillagporrá. Szent Péter láthatta így a világot, amikor fejjel lefelé a kereszten függött.

Ismerjük a cinikus mondást: „Jó annak, aki nem vár semmit, mert nem érheti csalódás.” Amit Szent Ferenc végtelen örömeiben és elragadtatásában mondott, így hangzott: „Jó annak, aki nem vár semmit, mert örül majd mindennek.” Tudta jól, hogy a semmiből kell elindulnia, önmagának kietlen sivataggá üresített semmiségéből, s éppen ez juttatta el odáig, hogy úgy tudjon örülni minden földi dolognak, ahogyan csak kevesek tudnak örülni; s ez

az öröm eleven bizonyítéka annak, hogy valóban onnan kellett elindulnia. Hiszen ki mondhatná, hogy megilleti egy csillag, vagy kiérdemelt egy naplementét? Azonban sokkal többről van itt szó, hogysem szavakkal könnyen kifejezhetnők. Mert nemcsak arról van szó, hogy mennél kevesebbet törődik az ember önmagával, annál többet gondol üdvösségére és Isten ajándékaira. Igaz az is, hogy az ilyen ember, mivel világosabban felismeri a dolgok eredetét, többet lát a dolgokból magukból is, hiszen az eredet részüket alkotja, s éppen a legfontosabbat. Jelentőségüket fokozza, hogy magyarázatot nyertek. Az ember egyre nagyobb örömét leli bennük, s mind kevésbé fél tőlük, hiszen egy jelenség attól lesz csodálatossá, hogy jelentőséggel bír, s nem attól, hogy jelentéktelen. Egy szörnyalak, formátlan, félelmes, legyen bár hegynél hatalmasabb, a szó szoros értelmében jelentéktelen. Szent Ferencnek, a misztikusnak szemében a szörnyeknek is jelentésük volt: üzenetük az ember számára. Nem beszéltek ismeretlen nyelven többé. S éppen ebben nyilvánul meg az értelme mindazoknak a hiteles vagy fantáziaszülte történeteknek, amelyekben Szent Ferenc mágusként jelenik meg, aki beszélni tud a madarakkal s még a vadállatokkal is. Az igazi misztikusnak semmi köze a csupán-misztikus-hoz; mert a csupán-misztikus bűn, a gonoszság misztériuma.

Az átváltozás, amelynek során a jó emberből szent lesz, egyfajta revolúció, s éppen ennek a gyökeres megújulásnak következménye, hogy abból az emberből, akinek számára a dolgok Isten jelenlétére világítottak, – olyan ember lesz, akinek maga Isten világítja meg a dolgok jelenvalóságát. Hasonlít ez a szerelmes esetéhez, aki első pillantásra azt mondja, a leány virághoz hasonló, később meg úgy véli, minden virág kedvesére emlékezteti. Úgy tűnik, a szent s a költő egy virágot szemlélve ugyanazt mondja; de noha mind a kettő igazat mond, mégis más és más igazságot

állít. Egyikük számára az életöröm ok arra hogy higgyen, a másik számára ez az életöröm a hit eredménye. E különbség következményeként az isteni függőség élménye a költő esetében olyan, mint az éjszakát átható villámfény, míg a szent számára olyan, mint maga a fénylő napvilág. A szent a túlsó parton áll, a kifejezés misztikus értelmében, s így azt látja, amint a dolgok az isteniből, mint egy jól ismert meleg otthonból kifelé tartanak; tehát nem úgy találkozik velük, miként mi valamennyien, amint elvonulnak előttünk – a világ országútjain. Paradoxon, hogy ennek a privilégiumnak birtokában jobban ismeri őket, felszabadultan, előítéletektől mentesen tud hozzájuk közeledni, önzetlenebb és testvéribb, mint amilyenek mi vagyunk. Számunkra az Elemek hírnökként fülünkbe harsonnázzák, hogy közeledünk a Nagy Király városához, ő azonban régi ismerősként köszön rájuk; „Tűz Bátyám”, „Víz Húgom” – mondja nekik.

Így bukkan fel a kifosztottság mélységeiből, a semmiségből a Himnusz csodája, amelyet soha senki sem fog megérteni, amíg természetimádatnak vagy lelkendező panteizmusnak látja. Amikor azt mondjuk, hogy egy költő a hatalmas természetet dicséri, gondolatban azt is hozzá szoktuk tenni: dicséri a hatalmas Mindenséget. Ám az ilyen típusú költő a Teremtést magasztalja, magának a Teremtésnek aktusát. Ünnepli az átmenetet, a folyamatot a semmiből a létbe; a híd ama bizonyos ősi metaforájának árnyéka vetül itt elénk, amely Szent Ferenc rejtélyesnek, archaikusnak tűnő alakjához társul. A misztikus, aki szembesül a pillanattal, midőn semmi más nem létezik, csupán Isten, megpillantja a végtelenbe vesző kezdetet, mely valóban a semmi. Nemcsak a mindent érzékeli, de a semmit is, amelyből a mindent megalkották. A maga sajátos módján megéli, de meg is válaszolja Jób könyvének megrendítő iróniáját;⁶ bizonyos értelemben jelen van az időben, amikor a világ alapjait megvetették, mikor a születő csillagok

együtt énekelnek, s Isten fiaiból felszakad az öröm kiáltása. Így talán halovány fény derül arra, hogyan eshetett meg, hogy a koldusszegény, rongyos, otthontalan és kiszolgáltatott ferences olyan dalokkal az ajkán lépett az emberek közé, milyeneket csak a hajnalcsillagok énekelnek; kiált és dalol – Isten gyermeke.

A végtelen hálának és függőségnek ez az élménye nem frázis volt, s nem is egy érzelem csupán, hanem maga a lényeg; teljes valóság. Nem pusztá képzet, hanem tény, noha minden tény képzet. Az, hogy minden moccanásunkban, minden pillanatunkban függünk valamitől, a keresztény szerint Istentől, de az agnosztikus is elismeri: a léteztől, a természet törvényeitől, nos, ez a gondolat nem a képzelet illúziója, hanem olyan alapélmény, mely által – mintha csak fátylat lebbentenénk fel – leleplezzük a hétköznapiak illúzióját. A mindennapi élet csodálatra méltó, éppen úgy, amint csodálatra méltó önmagában a képzelet is. De sokkal inkább a mindennapi életet kell a képzelet szüleményének tekintenünk s nem a szemlélődő életet. Aki meglátta egyszer, hogy az egész világ az isteni kegyelem hajszáján függ, az látta az igazságot; majdnem azt mondhatnánk: a pusztá igazságot. Az, akinek látomásai-ban megjelent a feje tetejére állított város képe, megismerte azt talpára állított igazi valójában.

Rossetti⁷ említi valahol, keserű, de igaz, hogy az ateista számára az a legrosszabb pillanat, amikor valóban hálás, de nincs kinek megköszönnie. Ellenkezője szintén igaz. Bizonyos, hogy azokban az emberekben, akik bennünket e könyv lapjain foglalkoztatnak, a hála érzete az emberi lény számára lehetséges legtisztább öröm forrása lett. A nagy festő azzal büszkélkedett, hogy vásznainak minden színét áthatja a gondolat teremtető ereje; egy nagy szentről elmondhatjuk: minden gondolatát a hála érzése hatja át. Minden földi jó szebbnek hat, ha benne ajándékot vélünk. Ebben az értelemben bizonyos, hogy a misztikus közelítési

módja szép, tiszta viszonyulást teremt az egész külső világgal szemben. Nem szabad azonban felednünk, hogy a külső világ az isteni valóságtól való függés pusztá tényével összevetve már nem a csúcson helyezkedik el többé. Tegyük fel, hogy a mindennapok társadalmi viszonylatai tartalmaznak valami szilárdat, önmagának elegendőt, valami féle jól megtámasztott és körülpárnázott stabilitást; tegyük fel, hogy van értelmük, mert biztonságosak, s biztonságosak, mert meg tudnak állni szépen a maguk lábán; az az ember, aki látta a világot, amint azon a bizonyos hajszálon függ, nehezen tudja mindezt egészen komolyan venni. Vannak világitekintélyek, hierarchiák; a legtermészetesebbnek és nélkülözhetetlennek tartott alá- és fölérendeltségek; rangsorolják, kijelölik az egyén pozícióját; de aki látta egyszer feje tetejére állítva is ezt az egész hierarchiát, abban ettől kezdve mindig bujkál egy kis mosoly, ha megpillantja fensőbbsegeit. Az isteni valóság eleven látomása kétségtelenül lerombolja a tekintélyeket, melyek már önmagukban is elég ostobák. A misztikus bensőleg megnövekszik, de rendszerint kompromittálja társadalmi helyzetét. Képtelen arra, hogy személyét magától értetődőnek tartsa pusztán azért, mert nevét a falusi plébánia anyakönyvébe, vagy a házi Biblia hátsó lapjára bejegyezték. A mi emberünk kissé olyan, mint a lunátikus, aki, bár elfeledte nevét, megőrizte természetét; teljességgel elfeledte azt az embert, aki volt. „Mind ez ideig Pietro Bernardonét apámnak szólítottam, de mostantól fogva Isten szolgája vagyok.”

Amiről beszélünk, mély és kifürkészhetetlen, csupán kurta és tökéletlen jelzésekkel szólhatunk róla. Például azt kell mondanunk: a misztikus rádöbben, hogy megfizethetetlen, örök adóssága van. Bizonyára paradoxonnak tűnik, ha egy emberről azt állítjuk, hogy örömét leli ebben a felfedezésben. Ám ez csak azért különös, mert megszoktuk, hogy üzleti esetekben a hitelező a hitelhez nem adja hozzá örömét, különösen ha az adósság feltehetően végtelen s

ezért behajthatatlan. A lényegre azonban fényt vet, ha ismét egy köznap de önzetlen szerelem példájára gondolunk. Ebben az esetben ugyanis az örökös hitelező megosztja örömét az örökös adóssal, mert valójában mindkettő hitelező és adós is egyben. Más szóval: az adósság és függőség örömrézzé válik a romlatlan szerelemben. A „romlatlanság” elkoptatott szó, és úgy tűnhet, leegyszerűsíti a problémát, de valójában kezünkbe adja a dolgok kulcsát. Kulcsa a ferencesek moralitásának, amelyre értetlenül bámul a modern ember, s kulcsa mindenekelőtt az aszketizmusnak. A legnagyobb s legszentebb paradoxon, hogy valaki, aki tudatában van annak, hogy adóssága megfizethetetlen, mégis szüntelenül fizet. Visszaadja azt, amit úgysem tud visszaadni, s nem is várják el tőle, hogy visszaadja. A dolgokat szüntelenül beléveti a hála megmérhetetlen, mélységes kútjába. Mindazok, akik úgy vélik, túlságosan felvilágosultak, hogysem ezt megértsék, valójában túlságosan silányak. Nem vagyunk elég nagylelkűek, hogy aszkéták lehessünk; az ember szinte azt is mondhatná, nincs bennünk elég zsenialitás hozzá. Az odaadás nagylelkűségét kéne birtokolnunk, amely egy villanásra feltűnik az első szerelemben, mint az elveszett Éden gyorsan tűnő fénye. Megpillantjuk-e életünkben ezt a fényt vagy sem?... az egész világban egyetlen igazi jó van – a megfizethetetlen adósság.

Ha a regényes, furcsa szerelem, mely a Trubadúrok valódi éltetője volt, egyszer kimegy a divatból és merő fikciónak tekintik csupán, – ez majdnem olyan félreértés lesz, mint a modern világ tanácstalansága az aszketizmussal szemben. Úgy látszik, a barbárok megpróbálják kiirtani a lovagias-ságot a szerelemből, mint ahogy a Berlinben székelő barbárok kiirtották a lovagias-ságot a háborúból. Ha ez megtörténik, ugyanazokba az ostoba fntorokba és korlátozott kérdésekbe ütközünk. Az emberek azt fogják kérdezni: miféle önző asszony lehetett az, aki virágok formájában

könyörtelenül sarcot követelt; miféle telhetetlen teremtmény volt az, aki arra vágyott, hogy egy gyűrű formájában tömör aranyhoz jusson; mintha csak azt kérdeznék, miféle kegyetlen Isten lehetett az, aki önmegtagadást, áldozatot követelt. A szerelem rejtély marad számukra, mert nem tudják majd megérteni, hogy ami a szerelemben történt, azt nem elvárták, hanem egyszerűen megcselekedték. Ám eltekintve attól, mennyire képesek az efféle kicsiny dolgok fényt vetni a nagy dolgokra, a terencesek hatalmas mozgalmát tanulmányozni teljességgel haszontalan mindaddig, míg ki nem kerülünk a civilizáció bűvköréből, amely szüntelenül a komor aszketizmus ellen ágál. Szent Ferenc ugyan aszkéta volt, de azt igazán nem állíthatnánk, hogy komor. Mihelyt a megszegyenítő látomás, az isteni szeretetnek való kiszolgáltatottság vakító látomása a porba sújtotta, mintha csatába rohanna, azonnal a böjtölésbe és virrasztásba vetette magát. Harci ménjével egyetlen pont körül vágatott, de nem volt szusszanásnyi pihenés ebben a téktelen száguldásban. Nem volt benne semmi negatív; nem pusztá életrend volt, nem az élet sztoikus leegyszerűsítése. Nem is önmegtartóztatás a merő önuralom értelmében. Annyira pozitív volt, mint egy szenvedély; torró és illatos, mint a gyönyör. Felfalta az aszketizmust, mint mi szoktuk az ételt. Úgy vágyott a szegénységre, amilyen örülten az emberek vetik magukat az arany után. Személyiségében éppen ez a legnagyobb kihívás a gyönyör problémájába gabalyodott modern ember számára. Előttünk áll történelemként a kétségbevonhatatlan esemény s benne a morális tényező, amely éppoly kétségbevonhatatlan. Tudjuk, hogy természetellenes, heroikus pályáját végigfutotta, attól a pillanattól, hogy szőrcsuhában nekivágott a téli erdőnek – egészen a végső percekig, amikor haláltusájában is azt akarta, hogy mezítelen teste a pusztá földön feküdjék, s ezzel tanúságot tegyen arról: semmije sincs immár, s maga is semmibb a semminél.

És ugyanilyen bizonyossággal elmondhatjuk azt is, hogy a csillagok, melyek a vajúdó Föld körül futják fénylő pályáikat, a kőpadlón heverő, csonttá soványodott, gyámoltalan holttest fölött áthaladva egyszer végre végtelen útjukon – láttak egy boldog embert.

VI. fejezet

A SZEGÉNY KIS EMBER

Ama barlangból, mely az izzó hálának és alázatnak kohója volt, az emberi történelem egyik legerősebb, legfurcsább és legeredetibb személyisége került a világ elé. Szent Ferenc többek között határozottan az is volt, amit mi jellemnek nevezünk; csaknem abban az értelemben, ahogyan egy jó regény vagy színdarab jellemeiről szoktunk beszélni. Nemcsak humanista volt, de humorista is, főként az ősi angol felfogás értelmében, mely szerint a humorista mindig „humoránál van”, vagyis a maga útját járja, és olyan dolgokat művel, miket senki más meg nem cselekedne. Dr. Johnson a legismertebb példája annak, hogy a nagymberekről költött anekdotákban is lehet bizonyos élettrajzi érték; ugyanez áll egy más értelemben William Blake-re, Charles Lambre s éppenséggel Assisi Szent Ferencre is.¹ Az atmoszférát csak egyfajta antitézis képes meghatározni; a tett mindig váratlan és sohasem odaillő. Míg a dolgot ki nem mondták vagy meg nem cselekedték, még csak nem is sejthető; miután azonban kimondták vagy megcselekedték, úgy érezzük, hogy egyszerűen a jellemből fakad. Meglepően s mégis szükségszerűen: individuális. E gyors cselekvőképesség és meghökkentő következetesség Szent Ferenc lényéhez tartozik, és kortársainak jó részétől megkülönbözteti őt. Az emberek egyre jobban megismerik a középkori civilizáció szilárd társadalmi erőnyeit, ám mindaz, amiről próbálnak fogalmat alkotni

maguknak, valóban sokkal inkább társadalmi volt, mintsem individuális. A középkor messze a modern világ előtt járt mindazon dolgoknak értelmezésében, melyekben minden ember osztozik; halál, értelem és lelkiismeret valóban összetartói minden emberi közösségnek. Általánosításai ésszerűbbek és egészségesebbek voltak, mint napjaink örült, materialista teóriái; senki sem tűrt volna meg maga körül egy Schopenhauert,² aki megveti az életet, vagy egy Nietzschét,³ aki csak azért él, hogy legyen mit megvetnie. A modern világ viszont sokkal kifinomultabb az embereket elválasztó jelenségeknek: a vérmérséklet változatainak és különbözőségeinek értelmezésében, melyek megteremtik az egyéni élet problémáit. Mármost mindenki, aki képes az önálló gondolkodásra, beláthatja, hogy a nagy skolasztikus bölcselek egy olyan gondolatnak voltak birtokában, amely csodálatosan tiszta volt, bár szándékosan – és kétségbevonhatatlanul – színtelen. Manapság mindenki egyetért abban, hogy a korszak legnagyobb művészete a középületek emelésének művészete volt; az építészet népszerű és közösségi jellegű művészete. E kor nem volt alkalmas a portréfestészetre. Szent Ferenc barátai azonban mégis komolyan vették azt a szándékukat, hogy valaminő portrét hagyjanak az utókorra, s ez a kép csaknem olyan, mint egy áhítatos és gyengéd karikatúra. Vannak benne színek és vonalak, melyek személyességükben majdnem a perverzitás határát súrolják, ha egyáltalán használhatjuk a „perverzitás” szót egy olyan eltérés esetében, mely tulajdonképpen maga is megtérés. Szent Ferenc alakját, még a szentek között is, valamiféle excentricitás övezi, ha egyáltalán használhatjuk a szót egy olyan ember esetében, akinek excentricitása abból állt, hogy szüntelen a centrum felé fordult.

Mielőtt folytatnám első kalandjainak s a testvériség hatalmas épületének történetét, mely kezdetét jelentette az oly áldásos revolúciónak, úgy vélem, érdemes kiegészíteni

ezt a tökéletlen, hiányos portrét; minthogy az előző fejezetben megkíséréltem leírni a folyamatot, ebben a fejezetben néhány vonással igyekszem körvonala­zni az eredményt. Eredményen a valóságos embert értem, azt, amivé vált a személyiségét formáló élmények után; az embert, akit barna tunikában, derekán kötél­darab­bal Itália ország­útjain láttak jönni-menni az emberek. Mert ez az ember a magyarázata mindannak (nem számítván Isten kegyelmét), ami bekövetkezett; az emberek egymástól merőben eltérően cselekedtek, aszerint, találkoztak-e vele vagy sem. Ha látjuk később a hatalmas kavargást, a barna ruhába öltözött emberek tömegét, akik a tekintély székeit ostromolják, s hogy mi minden történt még: kérelemmel fordulnak a Pápához, pápai kijelentések hangzanak, eretnek gyűlések folynak, vizsgálatok és perek, s aztán a diadalmas életben maradás, a világot elárasztja az új mozgalom, s a „szerzetes” ismert szó Európa mindenik sarkában, s megkérdezzük, mi e r t történt mindez, csak akkor tudunk megköze­lítő pontossággal választ adni saját kérdésünkre, ha közvetett módon s a képzelet szűrőjén át ugyan, de halljuk ama egyetlen embernek hangját, s megpillantjuk a csuklya alól felderengő egyetlen emberi arcot. Nincs más válasz, mint az, hogy Francesco Bernardone élt és hatott, s meg kell kísérelnünk, hogy megismerjük: mit láttunk volna, ha szemünk láttára hat és él. Más szóval: miután néhány tétova megjegyzéssel belső világába próbáltunk hatolni, ismét próbáljuk kívülről szemügyre venni, mintha csak egy idegen volna, aki az úton közeledik felénk, Umbria hegyein, olajfák és szőlőföldek között.

Assisi Szent Ferenc vékony, karcsú ember volt, abból a fajtából, amelynek karcsúsága, ekkora élénkséggel párosítva, az alacsony termet benyomását kelti. Valószínűleg magasabb volt, mint amilyennek látszott; középtermetű, amint életrajzírója mondja; bizonyára aktív, s meggondolva, mi minden­en ment keresztül, szívós és kemény. Bőre,

mint a déli népeké, barnás volt, szakálla sötét, ritka és elkeskenyedő, amint a csuklyában ábrázolt képek mutatják; szemeiben ama tűz lobogott, mely lelkében éjjel-nappal a szenvedély hevét szította. Szavainak, tetteinek minden egyes leírásában van valami, ami azt a következtetést sugallja, hogy még inkább, mint az olaszok többsége általában, lényéből fakadó természetességgel és szenvedéllyel gesztikulált. Ha ez igaz, az is egészen bizonyos, hogy az ő esetében ezek a gesztusok – sokkal inkább, mint az olaszok többségére általában jellemző – az udvariasság és vendégszeretet gesztusai voltak. Mindezen tények, az élenkség és udvariasság, külső jegyei annak a valaminek, ami határozottan kiemeli és megkülönbözteti őt azoknak sorából, akik hozzá közelebb állónak látszanak, mint amilyen közel állnak hozzá valójában. Igaz az az állítás, hogy Assisi Szent Ferenc egyike a középkori dráma, s ezáltal a modern dráma megalapítóinak. Pontos ellentéte volt annak, amit teátrális alkatnak nevezünk, de mindemellett kiemelkedően drámai személyiség volt. Egyéniségének ezt az oldalát akkor sejtjük meg igazán, ha figyelembe vesszük azt, amit általában a természet szereteteként adnak elő. Kénytelenek vagyunk használni e kifejezést; de ez a kifejezés semmiképp sem helyénvaló.

Szent Ferenc nem volt a természet szerelmese. Helyesen értelmezve ez azt jelenti: a természet szerelmese pontosan olyan, amilyen Szent Ferenc sohasem volt. A kifejezés magába foglalja az anyagi világnak elmosódó környezetként való elfogadását, valamiféle érzelmes panteizmust. Az irodalom romantikus korszakaiban, Byron és Scott⁴ korában, megelégedtek azzal az elképzeléssel, hogy egy remete valami kápolna romjainál (lehetőleg holdfényben) békére s gyengéd örömökre talál a fenséges erdők harmóniájában a néma csillagok alatt, miközben valami kézirat-tekercs vagy értelmet megvilágosító könyvecske fölött töpreng, amelynek liturgikus természetét illetően a szerző

egy kissé bizonytalan. Egyszóval: a remete mintegy háttérként szerette a természetet. Mármost Szent Ferenc számára soha semmi nem volt a háttérben. Azt mondhatnánk, nem is volt lelkében semmiféle háttér, hacsak az isteni sötétség nem, melyből az isteni szeretet egyenként előszóllította a színekben pompázó teremtményeket. Mindent drámaként látott, a színhely mindenkor más és más, a jelenség nem részekből áll, mint egy kép, hanem eseményekből, mint egy színmű. Egy madár úgy szállt el mellette, mint egy nyílvevessző; valami olyan jelenséggé, melynek története és célja van, bár az a cél az élet volt s nem a halál. Egy bokor megállíthatta őt, mint egy útonálló; s valóban, kész volt arra, hogy a bokrot s az útonállót egyaránt szeretetével köszöntse.

Egyszóval olyan emberről beszélünk, aki nem látta a fáktól az erdőt. Szent Ferenc olyan ember volt, aki nem is akarta látni a fáktól az erdőt. Minden egyes fát úgy akart látni, mint különálló s csaknem szent dolgot, valamennyien Isten gyermekei, s így hát fivérei s nővérei az embereknek. Nem volt hajlandó odaállni egy darab színpadi díszlet mellé, melyet pusztán háttérnek használnak, s a szokáshoz híven rajta az írás: „Színhely: az erdő.” Ebben az értelemben azt mondhatnánk, túlságosan drámai alkat volt ahhoz, hogysem drámaíró legyen. A díszletek komédiáiban kelhetek volna életre; a falak valóban megszólalhattak volna, mint Orrondi, az üstfoldozó⁵, s a fák valóban feljöttek volna Dunsinane-ba.⁶ Minden előtérbe került volna; azaz jelen esetben: a rivaldafénybe. Minden jelenség minden egyes vonatkozásban karakter ezen a színpadon. Tulajdonképpen ez az a sajátos minőség, amelynek révén mint költő, határozott ellentéte a panteistának. Szent Ferenc nem nevezte anyjának a természetet; egy bizonyos szamarat nevezett fivérének s egy bizonyos fecskét húgának. Ha egy pelikánt nagynénjének nevezett volna vagy egy elefántot nagybátyjának, s ezt feltehetően meg is tette, akkor ezzel

egyszersmind azt is kifejezte, hogy ezek az állatok sajátos teremtmények, akiket a Teremtő a maguk sajátos helyére rendelt, s nem pusztán a dolgokban rejlő evolúciós energiának kifejezői. Ez az a pont, ahol miszticizmusa oly közel kerül a gyermekek egyszerű, józan eszéhez. Egy gyermeknek nem nehéz megérteni, hogy a kutyát és a macskát Isten alkotta, bár természetesen tudatában van annak, hogy a semmiből kutyát és macskát alkotni igen titokzatos művelet, amely túl van az ő képzeletének határain. Azonban nincs az a gyermek, aki képes lenne felfogni, mi az értelme annak, hogy kutyát, macskát s mindenféle létezőt egyetlen szörnyalakká keverünk, melynek miriád lába van, s az egészet természetnek nevezzük el. A gyermek határozottan visszautasítja, hogy egy ilyen állatnak fejet vagy farkat rajzoljon. Szent Ferenc misztikus volt, ám a miszticizmusban hitt s nem a misztifikációban. Mint misztikus halálos ellensége volt mindazon misztikusoknak, akik elmosták a dolgok körvonalait, feloldották a lényeket a környezetben. Szent Ferenc a nappal s a sötétség misztikusa volt, de semmire sem az alkonyé. Nyilvánvaló ellentéte volt a keleti látnokok azon fajtájának, akik csak azért misztikusok, mert túlságosan szkeptikusok ahhoz, hogy a materializmust elfogadják. Szent Ferenc határozottan realista volt, a szó valóságosabb, középkori értelmében. Ebben a vonatkozásban korának legértékesebb szellemi áramlatával volt rokon, azzal a szellemi áramlattal, mely nemrég aratta győzelmét a 12. század nominalizmusa⁷ fölött. A kortárs művészet kifejezett valamit ebből a győzelemből; a díszítőművészet és a heraldika is. A ferencesek madarai és ragadozói valóban nagyon hasonlítottak a heraldika madaraihoz és ragadozóihoz; nemcsak azért, mert valamennyien mesebeli állatok voltak, hanem azért is, mert tiszta és pozitív tényként kezelték őket, melyeket nem képes elválogtatni az atmoszféra és a perspektíva illúziója. Ezért láthatott Szent Ferenc, akárcsak egy címerfestő, fekete madarat azúrkék mezőben,

vagy ezüstfehér bárányt zöld mezőben. Ám az alázatosság heraldikája gazdagabb volt, mint a büszkeségé, mert az Isten által ajándékozott dolgokban meglátott valamit, ami értékesebb és egyedülállóbb, mint azok a címerek, amiket hercegek, főnemesek ajándékoznak – önmaguknak. A lemondás mélységeiből magasabbra emelkedett, mint a középkor legmagasabb méltóságai; maga mögött hagyta Caesar babérkoszorúját, Lombardia vaskoronáját. A szélsőségek találkozásának példája, hogy a Szegény Kis Ember, aki magától mindent eldobott, aki magát semminek nevezte, ugyanazt mondotta önmagáról, mint a pöffeszkedő ázsiai despota, aki sértett hiúságában vad gúnnnyal illette őt ezért; magát a Nap és a Hold fivérének nevezte.

A dolgoknak ez a rendkívüli, sőt meglepő sajátossága, melyet Szent Ferenc látott meg bennük, azért is fontos számunkra, mert megvilágítja magának a szemlélőnek jellemét. Amint valamennyi dolgot drámaiságában látott, éppúgy maga is mindenkor drámai volt. Mindvégig fel kell tételeznünk (főlöszleges mondanom), hogy költő volt, s csak költőként érthető meg. Volt azonban egy költői privilégiuma, mit a költők többségének nem adott meg a sors. Ennek alapján bátran mondhatjuk, hogy a világ boldogtalan költőinek sokaságával szemben ő az egyetlen boldog költő. Szent Ferenc költő volt, akinek egész élete költemény. Nem is annyira énekmondó volt, aki mindössze saját dalait énekli, mint inkább drámaíró, aki saját darabját, elejétől a végéig, képes eljátszani. Mindabban, amit mondott, több volt a költészet, mint abban, amit leírt. S mindabban, amit tett, több volt a költészet, mint abban, amit mondott. Egész élete olyan jelenetek sorozata, melyekben mindig sikerült a dolgokat egy csodálatos krízisig eljuttatnia. Az élet művészetéről beszélni, nos, lehet, hogy ez inkább mesterkéeltséghez, mint művészethez vezet. Szent Ferenc azonban egyszerűen megélte a művészetet, bár ez a művészet nem volt előre megfontolt. Megannyi tette

a racionalista izlés számára rejtélyes és groteszk. De tettei mindenkor tettek voltak és nem magyarázatok; azt fejezték ki mindenkor, amit Szent Ferenc általuk kifejezni akart. Alakja mélyen bevésődött az emberiség emlékezetébe, s ez főként annak a ténynek tulajdonítható, hogy újra meg újra drámai helyzetekben bukkan elénk. Élete ezeknek az öntudatlan magatartásoknak és sohasem habozó gesztusoknak sorozatából állt, attól a pillanattól kezdve, hogy letépte ruháit s apja lába elé dobta, egészen a végső pillanatig, mikor haláltusájában széttárt karokkal, kereszt alakban feküdt a puszta földön. Könnyű lenne egyik oldalt a másik után példákkal telezsúfolni; ám most is azt a módszert követem, mely e kurta vázlat során mindenütt kényelmesnek bizonyult, így hát egyetlen tipikus példát választok, s igyekszem kissé nagyobb részletességgel elidőzni rajta, mint azt egy puszta katalógus lehetővé tenné. Az esemény Szent Ferenc utolsó napjaiban történt, de furcsa módon visszamatat az első napokra, megvilágítván e vallási történet figyelemreméltó egységét.

A megfogalmazás, mely szerint a Nap, a Hold, a Víz s a Tűz testvérei a szentnek, természetesen A Teremtmények himnuszai illetve a Naphimnusz címen ismert híres költeményében bukkan elő. Pályájának napfényesebb időszakában, a mezőkön vándorolva énekelte e dalt, mikor az égre kiáltotta egy költői lélek minden szenvedélyét. Mélységesen jellemző ez az alkotás, és Szent Ferenc alakját szinte ennek az egyetlen műnek alapján is rekonstruálhatnánk. Bár a költemény bizonyos értelemben olyan egyszerű és olyan őszinte, mint egy ballada, a megkülönböztetés finom ösztöne nyilvánul meg benne. Figyelemreméltó például, hogy nemeket különböztet meg az élettelen dolgokban, s ez messze túlmutat a nyelvtani nemek önkényességén. Nem semmiért nevezte a tüzet fivérének, mely szilaj, vidám és erős, a vizet húgának, mely áttetsző, tiszta és szelíd. Ne feledjük, hogy Szent Ferencet nem segítette s nem is gátol-

ta a görögök és rómaiak allegóriákban kifejeződő politeizmusa, mely az európai költészet számára gyakorta volt ihlető erő s még gyakrabban konvenció. Nyert-e vagy veszített azáltal, hogy a tudást megvetette, ez vitatható, az azonban bizonyos, soha eszébe sem jutott, hogy Neptunust vagy a nimfákat a vízzel, Vulcanust s a Cyclopsz⁸ a lánggal társítsa. Ez a tény pontosan azt illusztrálja, amit korábban igyekeztünk kifejtteni már, azt ugyanis, hogy a ferences reneszánsz távolról sem a pogány szellemiség újjászületése, hanem kezdet, első ébredés abból az álomból, mely a pogányságot végleg eltemette. Bizonyos, hogy néki köszönhető az a frissesség és újdonság, mely magukban a dolgokban rejlik. Szent Ferenc valóban egy új folklór megalapítója volt, ám meg tudta különböztetni az ő habléányait habfiától, boszorkányait manóitól. Egyszóval: meg kellett alkotnia saját mitológiáját, de első pillantásra meg tudta különböztetni istennőit az istenektől. Ez a nemekre irányuló képzelő ösztön nem egyetlen példája e sajátos képzelőerőnek. Pontosán ugyanez a furcsa örömezés nyilvánul meg abban, hogy a Napot olyan címmel tiszteli meg, mely udvariasságában egy kissé túltesz még a fivéri megszólításon is; megfelelője annak, amit egyik király a másikra mondhat: „Monsieur notre frere.”⁹ Olyan ez, mintha halvány, félig ironikus árnyéka volna annak a csillogó primátusnak, mely a pogány mennyeket uralta. Azt mondják, egy püspök egyszer arról panaszkodott, hogy egy nonkonformista¹⁰ Pált mondott Szent Pál helyett, s a püspök aztán még hozzátette: „Csak legalább Mr. Pált mondott volna.” Hasonlóképpen Szent Ferenc, akit sem félelem, sem hála nem tudott arra készíteni, hogy Apolló¹¹ Isten Urunkhoz kiáltson, az ő új gyermekszoba mennyországában csaknem így köszönt reá: Mr. Nap. Bizonyos dolgaiban egyfajta ihletett gyermekiesség nyilvánul meg, amely csak a gyermekszobák mesevilágával rokonítható. Valami hasonlóképpen titokzatos, de egészséges félelem következtében

állnak a szereplők Róka Bátyó és Nyúl Bátyó történetében tiszteletteljesen Mr. Ember elé.

E költemény, mely tele van az ifjúság vidámságával s a gyermekkor emlékeivel, úgy fut végig egész életén, mint egy refrén, szüntelenül beleszövődik mindennapi beszédébe is. A költemény sajátos nyelvezete utoljára, úgy vélem, abban az eseményben tűnik elő, mely bennem valahányszor mély benyomást keltett; hű kifejezője mindenestre annak a nagyvonalúságnak, amelyről beszélek. Az efféle benyomások persze az ember képzeletén, s ebből következően – ízlésén múlnak. Ostobaság érvelni mellettük, hiszen a lényeg bennük éppen az, hogy túl vannak a szavakon, s még ha szavakban nyilvánulnak is meg, úgy tűnik, csak valamiféle rituális mozdulat képes teljessé tenni őket, egy áldás vagy egy főhajtás talán. Hogy rendkívüli példával éljünk. . . : nos, van ebben valami, ami messze túlmutat mindenféle szövegmagyarázaton, mint egy kéz elsöprő mozdulata és hatalmas árnyéka, mely sötétbe vonja még a Getsemáne éjszakáját is; „Aludjatok immár és nyugodjatok. . .”¹² S vannak mégis, akik hozzákezdtek körülírni, felhigítani a Passio¹³ történetét.

Szent Ferenc haldokló ember volt. Mondhatnánk azt is öregember, mikor e jellegzetes esemény történt; bár valójában csak idő előtt megöregedett, hiszen mikor meghalt, még ötven éves sem volt; elnyűtte a küzdelmes és böjtölő élet. Mikor azonban az alvernói remeteség rettentő aszketizmusa, s még rettentőbb revelációja után ismét lejött az emberek közé, már összetört ember volt. Ha ezek az események szóba kerülnek, majd látni fogjuk, hogy életét nemcsak betegség s testi hanyatlás keserítette meg; nemrég fulladt kudarcba fő missziója, hogy véget vessen az Iszlám megtérése által a Keresztes hadjáratoknak; még nagyobb csalódást jelentett számára, hogy látnia kellett saját rendjében a megalkuvás, egy politikusabb és gyakorlatibb szellem előjeleit; maradék energiáját felemésztette a

tiltakozás. S ekkor megmondták néki, hogy hamarosan megvakul. Ha e könyvben a leghalványabb utalás esett arról, hogyan érzett Szent Ferenc a föld és az ég ragyogó csodái láttán, mit jelentettek számára a heraldika formáiban, színeiben és szimbólumaiban testet öltő állatok, virágok és madarak, akkor az olvasó némi fogalmat alkothat arról, mit jelentett Szent Ferenc számára ez szó: megvakulni. Az orvoslás, bevallottan kétes kimenetelű, abból állt, hogy kiégették a szemét, altatás nélkül természetesen. Pontosabban arról volt szó, hogy tüzes vassal fogják körüleetni szemgolyóit. A mártíromság tortúrái, miket irigyelt a mártírsorsban, s hiába keresett Szíriában, ennél szörnyűbbek nem lehetnek. S aztán, hogy kivették a vasat az izzó kemencéből, Ferenc felállt, valami előzékenység furcsa mozdulatával, s mintha csak egy láthatatlan személyhez beszélne, így szólt: „Tűz Testvérem, Isten széppé, erőssé és hasznossá alkotott téged, kérve kérlek, légy kedves hozzám.”

Ha létezik egyáltalán olyasvalami, amit életművészetnek hívunk, úgy tűnik nekem, hogy ez a pillanat ennek a művészetnek mesterműve volt. Nem sok költőnek adatik meg, hogy egy ilyen pillanatban felidézze saját költészetét, még kevésbé, hogy meg is élje azt. Még William Blake is kissé zavarba jött volna, ha híres sorainak olvasgatása közben – „Tigris, tigris, csóvafény. . .”¹⁴ – egy valódi bengáli tigris dugta volna be fejét felfhami nyaralójának ablakán, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy leharapja a fejét. Bizonyára habozott volna, hogy udvariasan köszöntse ismerősét, s főként, hogy végigolvassa a költeményt a négy lábúnak, akinek tulajdonképpen szánta azt. Shelley, aki azt kívánta, hogy felhő vagy lomb legyen, mit elragad a szél, ¹⁵ kissé melepődött volna, ha egyszersak szép lassan a feje tetejére fordul, és ezer láb magasán lebeg a tenger fölött az égben. Még Keats is, tudván, hogy az élethez való ragaszkodása szappanbuborék, igencsak

zavarba jött volna, ha tudomására jut, hogy az igazi, a rózsálló Hippocrenében,¹⁶ melytől az imént vett búcsút, valóban halálos mákony van, mely becsülettel szavatolja, hogy még az éjjel fájdalom nélkül álomba szenderül.¹⁷ Ferenc számára nem volt mákony; Ferencnek temérdek fájdalom jutott. Ám első gondolata ifjúsága dalainak egyik első képzelme volt. Emlékezett az időre, midőn a láng virág volt, ám a legcsodásabb s a legvidámabb színekben pompázó virág Isten kertjéből, s mikor e fénylő csoda visszatért hozzá egy kínszerszám képiben, messziről köszöntötte, mint régi barátot szokás, becenevén szólította, melyre legigazabban azt mondhatnánk: keresztneve volt.

Az esemény egyetlen mozzanata csupán egy olyan életnek, mely hasonló események sorozatából áll; egyrészt azért választottam, mert megmutatja, mit értünk ama gesztus árnyékán, mely Szent Ferenc minden szavában benne van, drámai gesztusán a Délnek; másrészt meg azért, mert a benne kifejeződő udvariasság egy újabb, figyelemre méltó tényre utal. Természetes vonzalmát az emberek iránt, mélyen gyökerező testvériségeszméjét tökéletesen félreértjük, ha azt látjuk benne, amit gyakorta bajtársiaságnak nevezünk, mely a testvériségnek amolyan vállonveregető fajtája. A demokratizmus eszméjének ellenségei gyakran hangoztatták, még gyakrabban buzgó hívei, hogy az eszméhez ez szükségszerűen hozzátartozik. Feltevésük szerint az egyenlőség azt jelenti, hogy mindenki egyformán udvariatlan s barátságtalan, holott nyilvánvalóan azt kéne jelentenie, hogy mindenki egyformán barátságos. Ezek az emberek elfeledték az udvariasság valódi jelentését – sőt eredetét –, ha nem képesek belátni: udvariatlannak, barátságtalannak lenni annyit jelent, mint magunkat kirekeszteni az emberi közösségből. Szent Ferencet mindenestre nem az ő egyenlőségeszméjük ösztökölte; másféle egyenlőségeszme volt az; bajtársiasság, mely az udvariasságon alapult.

Virágokhoz, állatokhoz, sőt élettelen dolgokhoz fűződő, valóság és tündérvilág határán lebegő fantáziaképeiben is megőrizte a mély tiszteletnek és szelídségnek e mozgulátát. Egyik barátom mesélt egy furcsa emberről, aki bocsánatot kért egy macskától. Nos, Szent Ferenc valóban bocsánatot kért volna egy macskától is. Mikor egy erdőben prédikált, mely tele volt csivitelő madarakkal, szelíd mozdulattal feléjük fordult, és így szólt: „Kishúgaim, ha elmondtátok a magatokét, ideje, hogy engem is meghallgassatok.” És a madarak elcsendesedtek; ami azt illeti, én magam könnyen el is hiszem. Azon céloknak megfelelően, hogy a dolgokat a modern átlagember számára érthetővé tegyem, külön tárgyalom majd a csodás eseményeket s a csodatévő képességet, melynek Szent Ferenc minden bizonnyal birtokában volt. Azonban bárminemű csodatévő képességtől függetlenül tény, hogy egy szuggesztív ember, aki mélységesen érdeklődik az állatok iránt, gyakran rendkívüli hatalommal rendelkezik felettük. Szent Ferenc a maga képességét mindenkor körültekintő udvariasságának kíséretében gyakorolta. Javarészt, kétségtelenül, jelképes tréfa fejeződött ki ebben; jámbor pantomim, mely arra szolgált, hogy isteni küldetésében kifejezzon egy alapvető disztinkciót: nemcsak szerette, de tisztelte is Istent minden teremtményében. Éppen ezért megvolt benne a hajlandóság, hogy ne csak egy macskától vagy madártól kérjen bocsánatot, de egy széktől is, mert ráülni akar, vagy egy asztaltól, mert melléülni kíván. Mindazok, akik életét csak azért kísérték végig figyelemmel, hogy egyszerűen jól ne vessenek, mint egy szeretetre méltó holdkóros szokás, könnyen úgy találhatják, hogy ez a holdkóros nyilván akkor is meghajolt, ha egy karóhoz ért, vagy éppen kalapot emelt minden fa előtt. Mindez része volt a képzelőerejéből fakadó gesztusoknak. A leckét, melyet a világnak tőle kellett megtanulnia, egy néma és isteni ábécé segítségével tanította meg. Ha már jelen volt a szertartá-

sosság a kisebb, a csekélyebb dolgokban is, jelentősége mélységesen komollyá vált a szent életének nagy munkájában, mely felhívás volt az emberiséghez vagy talán inkább: minden egyes emberi lényhez.

Mondottam már, hogy Szent Ferenc szándékosan nem látta a fáktól az erdőt. Még nagyobb igazság rejlik abban az állításban, hogy szándékosan nem látta a tömeget az emberektől. Ami ezt a zseniális demokratát a merő demagógtól megkülönbözteti, éppen az, hogy sohasem szuggerálta a tömeget, s őt magát sem csapta be sosem a tömegszuggesztió. Bármilyen volt is ízlése a szörnyeket illetően, annyi bizonyos: sohasem látott maga előtt ezerfejú szörnyet. Isten képmását látta csupán, megsokszorozva, de sohasem unalmasan. Számára egy ember mindig ember volt, és sohasem tűnt el a sűrű tömegben, mint valami sivatagban. Megbecsült minden embert, s ez azt jelenti, nemcsak szerette, tisztelte is mindnyájukat. Rendszerváltoztatás személyes vonzerejét éppen ez adta meg; a Pápától a koldusig, Szíria palotában székelő szultánjától a rongyos csavargóig, aki az erdő mélyéből kúszik elő, nem volt olyan ember, ki az égő barna szemekbe tekintvén, ne lett volna bizonyos afelől, hogy Francesco Bernardonét valóban Ő érdekli, az ő saját élete, a bölcsőtől a koporsóig; hogy őt magát igenis értékeli, komolyan veszik, s nem csapják oda egy politikai érdek prédái vagy egy plébániai névjegyzék iratcsomói közé. Mármost ennek a sajátságos erkölcsi és vallási ideának nem lehet más külső kifejeződése, mint az udvariasság. A bátorítás nem képes kifejezni, mert ez az eszme nem pusztán elvont lelkesedés; a jótékonyosság nem tudja kifejezni, mert nem merő szánalom csupán. Csak egy bizonyos nagyvonalúság képes kifejezni, melyet jó modornak nevezhetnénk. Mondhatjuk, ha kedvünk támad, hogy kifosztott és kopár életének egyszerűségében Szent Ferenc a fényűzésnek egyetlen rongydarabjához ragaszkodott: az udvari illemhez. Ám míg egy udvarban

egyetlen király van és száz udvaronc, ebben a történetben egy udvaronc volt, aki száz meg száz király közt járt-kelt. Mert úgy kezelte az embertömeget, mintha királyok tömege volna. S valóban ez volt az egyetlen lehetséges magatartás, mely képes volt az emberek azon részére hatni, akikre Szent Ferenc hatni kívánt. Nem juthatsz hozzájuk, ha aranyat, sőt akkor sem, ha kenyeret adsz; hiszen úgy tartja a közmondás is, hogy a lakmározó nagylelkűsége megvetés csupán. Nem sokra jutsz, ha időt és figyelmet szentelsz nekik, mert akárhány filantróp és bürokrata megteszi ezt, még szörnyűbb hidegséggel és megvetéssel a szívében. Nincs az a terv, javaslat, hathatósan ígérkező lázas újjarendezés, mely vissza tudná adni egy összetört embernek önbecsülését, annak tudatát, hogy egyenlő emberként szólnak hozzá. Egyetlen gesztus képes erre.

Assisi Szent Ferenc ezzel a gesztussal járt-kelt az emberek között, s nemsokára úgy találták, varázslatos és tetteket fakasztó, mint az emberből kisugárzó báj. Ám mindenkor természetes gesztust kell benne látnunk, hiszen csaknem a bocsánatkérés gesztusa volt. Úgy kell elképzelnünk őt, amint türelmetlen udvariassággal végigszárgul a világon, s közben szüntelen megbotlik, térdre hull, részint sietségében, részint hódolatában. A türelmetlen arc a barna csuklya alatt oly ember arca volt, aki mindig tart, mindig megy valahová; mintha követné s egyben figyelné egy madár röpködését. És e mozgás a lényege valóban a forradalomnak, melyet életre hívott; hatalmas munkája, melyet be kell mutatnunk majd, olyan volt, mint egy földrengés, egy vulkán, egy robbanó kitörés, mely iszonyú erővel dobta felszínre mindazt az erőt, mit tíz évszázad gyűjtött a szerzetesi élet erődeiben és fegyvertáraiban, s gátat nem ismerve a föld pereméig szórta szét annak minden gazdagságát. Igazabb értelemben, mint általában egy antitézis lehetővé teszi, bátran állíthatjuk, hogy amit Szent Benedek elraktározott, azt Szent Ferenc

szórta szét; ám a szellemi dolgok világában azt, amit gabonaként raktározna el, magként hullatnak a világba szerteszét. Isten szolgái eddig ostromlott helyőrséghez voltak hasonlatosak, s egyszerre vonuló hadsereggé váltak; a világ útjait mint mennydörgés töltötte be lépteik dobbanása, s messze az egyre duzzadó sokaság előtt egy ember haladt és énekelt, oly egyszerűen, mint azon a reggelen, mikor a téli erdőben egyedül járt.

VII. fejezet

A HÁROM REND

Kétségtelenül van némi igazság abban, hogy két ember társa egymásnak, de három már nem; van igazság abban is, hogy három ember társa egymásnak, de négy már nem, amint azt a jóban-rosszban összeforrott fiktív történelmi alakok bizonyítják, az olyan híres triók, mint például a Három Testőr¹ vagy Kipling Három Katonája.² Más értelemben azonban van némi igazság abban is, hogy négy ember társaságot alkot, de három még nem, ha a „társaság” szót ködösebb értelmében használjuk: amikor sokaságot, tömeget jelent. A negyedik emberrel ugyanis megjelenik a tömeg árnyéka; a csoport már nem három olyan egyén társasága, akiket csak egyénként értelmezhetünk. A negyedik ember árnyéka a Portiuncula kicsiny remetelakára akkor esett, mikor Szent Ferenc egy Egidio nevű szegény munkásembert meghívott, csatlakozzon hozzájuk. Egidio különösebb nehézségek nélkül elegyedett Ferenc már meglévő társai, a kereskedő és a kanonok közé, csatlakozásával azonban meghúzatott egy láthatatlan vonal, hiszen ekkorra már érezhető volt, hogy a kis csoport növekedése potenciálisan végtelen, vagy legalábbis egyre bizonytalanabb körvonalaiiban. Az átmenetnek eme időszakára eshetett Ferenc újabb álma, melyben ismét hang szólt hozzá, de ez a hang most lárma volt: franciák, olaszok, angolok, spanyolok, germánok magasztalták Isten dicsőségét, minden nemzet együtt s mindenik a maga nyelv

vén; mintha mindez egy új Pümkösd s egy boldogabb Babel látomása volna.

Mielőtt elmondanánk, hogyan fogott hozzá a növekvő csoport elrendezéséhez, érdemes megismerni lényeges vonásaiban a csoport rendeltetésére vonatkozó elgondolását. Követőit nem nevezte szerzeteseknek; ez idő tájt még az sem volt bizonyos, vajon szerzetesnek tartotta-e őket. Azt a nevet adta nekik, amit rendszerint „Friars Minor”-ként fordítanak angolra, Szent Ferenc lényéhez azonban sokkal közelebb visz a szó szerinti fordítás: Kis testvérek. Ekkor már feltehetően elhatározta, hogy leteszik a szegénység, szüzesség és engedelmesség hármasságát, mely a szerzetesi életnek mindenkor ismertetője volt. Úgy tűnik, nem is annyira a szerzetesi életvitele riasztotta, mint inkább az apáté. Attól félt, hogy a nagy szellemi hivatalok, melyek még legszentebb birtokosaiknak is egyfajta személytelen, testületi büszkeséget adományoztak, a hatalom gögjével rontják meg az alázatos életről alkotott, kihívóan s csaknem különködően egyszerű elképzelését. A régi szerzetesi intézmény és Szent Ferenc diszciplinája között azonban a döntő különbséget természetesen az jelentette, hogy Szent Ferenc elgondolása szerint a szerzeteseknek vándorló, csaknem nomád élettel kell felcserélniük a korábbi biztonságot. A világgal kellett elkeveredniük; e gondolatra a régi típusú barát egy magától értetődő kérdéssel válaszolt: hogyan lehet egy szerzetesnek a világgal elkeverednie anélkül, hogy bele ne gabalyodjék. Sokkal ésszerűbb kérdés volt ez, mintsem a tétova vallásosság felfoghatná, ám Szent Ferencnek megvolt a maga sajátos válasza, s a dolog lényege éppen e mélységesen individuális válaszban rejlik.

Assisi jószágos püspöke megrökönyödését fejezte ki a Portiuncula mellett lakó Kis testvérek sanyarú sorsa láttán, akik kényelem, vagyon nélkül élnek, azt eszik, ami éppen akad, aludnak ott, ahol tudnak, a földön is, ha úgy adódik. Szent Ferenc azzal a különös és majdhogynem fejbekó-

lintó éleselméjűséggel válaszolt, mit a nem evilági ember olykor úgy forgat, mint egy kőbaltát. Így szólt: „Ha vagyunk lenne, fegyverekre és törvényekre volna szükségünk, hogy megvédelmezzük.” Egész politikájának kulcsa ez a mondat, és e politikának valóban ésszerű alapja volt; Szent Ferenc nem is volt ebben a vonatkozásban soha más, csakis ésszerű. Kész volt arra, hogy minden más dologban elismerje hibáját: de egészen biztos volt afelől, hogy ebben az egyetlen szabályban igaza van. Haragra gerjedni csak egyszer látták, mikor szóba került, hogy e szabályt módosítani kell.

Ekképpen érvelt: az életét Istennek ajánló ember mehet akárhová, felkeresheti a legkülönbözőbb emberek társaságát, a legrosszabbakét is, mert semmivel sem tudják fogva tartani. Ha kötöttség, szükség gátolná, mint a hétköznapi embert, olyanná válna, mint a hétköznapi ember. Szent Ferenc lett volna a legutolsó a világon, aki a legcsekélyebb rosszat gondolta volna a hétköznapi emberekről, mert azok hétköznapiak. Az átlagember több szeretetet kapott tőle, mint amennyit valaha is kapni fog. Rendkívüli célja azonban az volt, hogy a trespedő világot új szellem feszültségével töltsse el, és e cél szemszögéből, mindenféle fanatizmustól és érzelmességtől mentesen, világosan látta, hogy egy szerzetes nem lehet hétköznapi ember; a sónak nem szabad elveszítenie ízét még akkor sem, ha hétköznapi ember ételébe jut. A hétköznapi ember s a barát között valóban az a különbség, hogy a barát sokkalta szabadabb, mint a hétköznapi ember. Szükségessé vált, hogy a kolostori függőségtől megszabaduljon, de még fontosabb volt, hogy ne korlátozza a világ. Egyszerű, de józan ész mutatkozik meg abban az állításban, miszerint a hétköznapi ember nem tudja magát a világtól függetleníteni; helyesebben: a hétköznapi embernek nem is kell a világtól függetlenítenie magát. Részleteiben a feudalizmus a különböző függőségek valóságos labirintusa volt; ám nemcsak feuda-

lizmus alkotta a középkori világot, s a világot sem a középkor alkotja csupán; az egész világ függőségek rendszerével van tele. A családi élet, éppúgy, mint a feudális élet, természetéből adódóan: függőségek rendszere. A modern szakszervezetek, éppúgy, mint a középkori céhek, egymással függő viszonyban vannak azért, hogy másoktól ne függenek. A középkori s a modern világban egyaránt, még ott is, ahol ezeket a korlátokat a szabadság érdekében alkották, a függések egyik jelentős eleme a véletlen. Részben a környezet hatásaként születnek; olykor a környezet szükségszerű hatásaként. A 12. század például az eskütevés korszaka volt, s az esküvések e feudális gesztusában egyfajta viszonylagos szabadság nyilvánult meg, hiszen senki sem kér esküt egy rabszolgától, akit holmi ásonak, munkaeszköznek tart csupán. A gyakorlatban persze az emberek elsősorban azért lovagoltak a csatatérre a Colonnák³ ősi házának védelmében vagy Can Grande⁴ zászlaja mögött, mert egy bizonyos városban vagy vidéken születtek. Azonban senkinek sem kellett a barna ruhás kicsi Ferencnek engedelmeskednie, hacsak maga nem akarta így. A körülötte lévő világgal összevetve a barátának még választott vezetőivel szemben is viszonylagos szabadsága volt. Engedelmesnek kellett lennie, de nem függött senkitől. És szabad volt, mint a szél, szinte fékevesztetten szabad a körötte élő világhoz való viszonyában. A világ – már említettem – olyan volt most is, mint egy sűrű háló, mit a feudális, családi és egyéb függőségi formák szőttek köré. Szent Ferenc elgondolásának lényege mármost abban rejlett, hogy a Kis testvérek apró halakhoz hasonlatosan szabadon járhatnak ki és be a háló szövedékein át. Megtehetik, éppen azért, mert kicsiny halak, de ebben az értelemben simák is, mint a kígyó. Nem volt rajtuk semmi, aminél fogva a világ meg tudta volna ragadni őket, hiszen a világ rendszerint öltözkünk bojtjainál, életünk hiábavaló külsőségeinél fogva ragad meg minket. Egy fe-

rences később megjegyezte: „A szerzetesnek a hárfáján kívül nem kell egyéb”, s ezzel, úgy vélem, arra gondolt, hogy az ő szemében nem becses semmi más, csak a dal, hiszen az a dolga, hogy vándorénekesként szerenádjával felkeressen minden kunyhót, minden palotát, hogy énekelje az alkotásán örvendező Isten örömét és a szépséget, mit az emberi testvériség fakaszt. Ha már egyszer el akarjuk magunknak képzelni egy ilyen látomásos vagabund életét, érdemes egy pillantást vetni gyakorlati oldalára is ama bizonyos aszketizmusnak, mely fejtörést okoz mindazoknak, akik magukat gyakorlatiasnak gondolják. Egy embernek vékonynak kell lennie ahhoz, hogy a sorompók közt s a börtön rácsain átférjen; könnyű felszereléssel kell utaznia, hogy gyorsan és messze lovagoljon. Ennek az ártatlan ravaszkodásnak, köznapi nyelven szólva, egész kalkulációja abból állt, hogy a világot valahogy meg kell előzni, túl kell járni az eszén, zavarba kell hozni, hogy fogalma se legyen arról, mihez fogjon. Nem fenyegethetsz éhhalállal egy olyan embert, aki egész életében arra törekedett, hogy minél többet böjtöljön. Nem tudod tönkretenni, koldussorsra juttatni, ha már egyszer koldus. Igen lagymatag elégtételt hozna még az is, ha bottal ütnéd, hisz örömeiben aprókat ugrálna s kiáltozna, mert egyetlen méltósága a megáláztatás. Nem dughatnád fejét a hóhér kötelébe anélkül, hogy meg ne kockáztatnád: a dicsfénybe dugod.

A régi szerzetes és az új barát között azonban volt egy olyan különbség, amely főként a gyakorlatiasság és gyorsaság vonatkozásában vált jelentőssé. A régi szerzetesi közösségek állandó tartózkodási helyükkel, klostrom falai közé zárt életükkel olyan korlátozottak voltak, mint egy közönséges háztartás. Bármilyen egyszerűen is éltek, egy bizonyos számú cellára, ágyra volt szükségük, vagy legalábbis egy bizonyos területű parcellára, melyen helyt foghatott egy bizonyos számú barát; létszámuk a föld és az építőanyag függvénye volt. Miután azonban valaki

ferencessé válhatott pusztán ama ígérete által, hogy ha lehetőségei úgy hozzák, megeszi az ösvényen talált bogyót, vagy a konyháról maradt hulladékot, megalszik egy sövény alatt, vagy elüldögél türelmesen a küszöbön, – nem volt többé semmiféle gazdasági indoka annak, miért ne lehetne a rajongó excentrikusok száma akármennyi a legrövidebb időn belül. Azt sem szabad felednünk, hogy e felgyorsult folyamatot átítatta az a demokratikus optimizmus, amely Szent Ferenc jellemének egyik alapvonása volt. Sokat követelt az emberi természettől; nem azért, mert megvetette, hanem azért, mert nagyon is bízott benne. Sokat várt a hétköznapi emberektől, akik hozzá szegődtek; de sokat várt a hétköznapi emberektől is, akikhez küldte őket. Éppoly bizalommal kért a laikusoktól élelmet, mint amilyen bizalommal testvéreit arra kérte, hogy böjtöt tartsanak. Azért számított az emberiség vendégszeretetére, mert minden egyes házban egy jóbarát házát tisztelte. Valóban szerette a hétköznapi embereket s a hétköznapi dolgokat, s bátran mondhatnánk: csak azért küldte a világba rendkívüli embereit, hogy a hétköznapi embereknek bátorságot adjanak – a hétköznapisághoz.

Ez a paradoxon még határozottabban állítható, s ugyanakkor még jobban megvilágosul majd, amikor a Harmadik Rend érdekes jelenségével foglalkozunk, melynek rendeltetésénél fogva hozzá kellett segítenie a hétköznapi embereket ahhoz, hogy nem hétköznapi ujjongással legyenek: hétköznapiak. A jelenségnek most csupán egyetlen sajátosságára kell figyelnünk, arra, hogy a ferences terv vakmerőn és egyszerűen a lakossághoz kívánta bekvártélyozni szellemi hadseregét; nem erőszak, hanem meggyőzés által, sőt a tehetetlenség meggyőző ereje révén. A bizalom aktusa volt ez, s éppen ezért a tiszteletadás aktusa is egyben. És teljes sikert hozott. Egyik megnyilvánulása volt ez annak a valaminek, ami Szent Ferenc alakjától elválaszthatatlan: egyfajta tapintatosság, mely véletlennek tűnt, hiszen olyan

egyszerű volt és közvetlen, mint a mennydörgés. Személyes kapcsolataiban is sok példáját találjuk az efféle tapintatlan tapintatosságnak; s e váratlan rajtaütés mindenkor a dolgok szívébe hatolt. Úgy mondják, egy fiatal szerzetes búskomorságba esett, hol durcás volt, hol meg alázas – gyakori eset a példaképükért rajongó ifjak körében –, és fejébe vette, hogy példaképe gyűlöli, megveti őt. Képzeltük, milyen tapintatosan kerülnék hasonló helyzetben az izgalmakat, jeleneteket a társadalom ügyeskedő diplomatai, milyen körültekintéssel bánnának egy ilyen „kényes” esettel a pszichológusok. Ferenc azonban fogta magát, felkereste a fiatalembert, aki természetesen olyan titokzatos és néma volt, mint a sír, és ezt mondta neki: „Ne gyötrődj gondolataidban, mert kedves vagy nekem, még azok között is, akik a legkedvesebbek. Tudod, hogy érdemes vagy barátságomra és társaságomra; ezért hát gyere hozzám bizalommal, amikor csak akarsz, és tanulj hitet a barátságból.” Amint e beteg fiúhoz szólt, úgy szólott az emberiséghez is. Mindig a lényegre tört; mindenkor egyszerűbbnek s egyben igazabbnak tűnt, mint az, akivel beszélt. Egyszerre mutatkozott védtelennek és támadónak; fedezék nélkül hagyta magát, s mégis a szívbe hatolt. Magatartásában volt valami, ami lefegyverezte a világot, olyannyira, ahogy soha senki nem fogja lefegyverezni ismét. Jobb volt, mint a többi ember; az embereknek jótevője volt; és mégsem gyűlölték. A világ egy új és közelebbi kapun át járhatott istentiszteletre; s a barátságból hitet tanult.

A Portiunculánál összegyűlt kicsiny csoport még oly kicsi volt, hogy egy szobában elfért volna, midőn Szent Ferenc első jelentős, sőt szenzációs áttörésére határozta el magát. Úgy mondják, a világon tizenkét ferences volt még csupán, mikor elhatározta, hogy Rómába vonul (mert valóban ez történt), és ferences rendet alapít. Az emberek bizonyára nem tartották feltétlen szükségesnek, hogy valaki mindjárt a távoli főhadiszálláshoz folyamodjék; vala-

mit el lehetett volna érni egy mellékúton, Assisi püspöke s a helyi klérus által is talán. Még valószínűbb, hogy az emberek egyszerűen értelmetlennek tartották, miért kell zavarni a Keresztény Világ magas bírói székét azzal, mit tart magáról egy tucatnyi félnótás, összeverődött ember. Ferenc azonban makacs volt, s ezen a ponton vak is; ragyogó vaksága messzemenően jellemző reá. Megelégedett a kicsiny dolgokkal, sőt a kis dolgok szeretetével, de nem egészen úgy érzékelt a kicsiny és nagy dolgok arányát, mint mi érzékeljük. A dolgokat sohasem próbálta a mi mértékeink szerint arányosítani, mindent abban a szédítő aránytalanságban látott, amely megrészesgíti a lelket. Olykor úgy tűnik, egyszerűen elrajzolt, mint egy vidám színekben festett középkori térkép, máskor mintha egy negyedik dimenzióba lendülne át, mindent megkerülve száguld egyetlen pont felé. Azt mondják, egyszer felkereste a Császárt, aki éppen hadai közt, a Szent Római Birodalom sas-madara alatt trónolt, hogy közbenjárjon bizonyos kis madarak érdekében. Képes volt arra, hogy akár ötven császár elé álljon egyetlen madár érdekében. Két társával indult útnak, hogy megtérítse a Mohamedán világot. Tizenegy társával indult útnak, hogy a pápát arra kérje, újítsa meg a szerzetesi világot.

III. Ince,⁵ a nagy pápa, Bonaventura⁶ elbeszélése szerint, Lateráni Szent János templomának teraszán sétálgatott, bizonyára az uralkodását fenyegető nagy politikai eseményeken töprengvén, mikor váratlanul egy paraszti ruhába öltözött alak bukkant elé, akit valami pásztornak nézett. Úgy tűnik, a pásztortól a lehető legkényelmesebb gyorsasággal igyekezett megszabadulni; valószínűleg azt hitte, hogy bolond. Mindenesetre nem gondolt vele többé, de aztán – így folytatja a ferencesek nagy életrajzírója – még azon az éjszakán furcsa álma volt. Látta, hogy Lateráni Szent János hatalmas ősi temploma, melynek teraszán oly biztonsággal sétált, egyszer csak – mintha földrengés köze-

lednék – megmozdult, megdőlt, kupolái, tornyai görnyedeztek, majd égneek csavarodtak. S aztán, hogy szemét újra felnyitotta, egy embert látott, aki élő kariatidaként tartotta a templomot, s ez az ember ugyanaz a rongyos pásztor vagy pásztorféle volt, akitől a teraszon elfordult. Megtörtént-e az álom, vagy jelkép csupán, tény, hogy nagyszerűen jelképezi azt a rajtaütő egyszerűséget, mellyel Ferenc magára vonta Róma figyelmét és jóindulatát. A történetből úgy tűnik, első támogatója Giovanni, a Szent Pál bíborosa volt, aki a ferences eszme érdekében közbenjárt az e célból összehívott bíborosi konklávélőtt. Érdeemes megjegyezni, hogy a bíborosok kételyei, úgy tűnik, elsősorban arra irányultak, vajon nem lesz-e az új regula az emberiség számára túlságosan nehéz, hiszen a Katolikus Egyház mindig éberem örködött, nehogy az aszketizmus túlzásai s a belőle származó gonoszságok elburjánozzanak. Nyilvánvalóan arra gondoltak, főként akkor, amikor szükségtelenül szigorúnak bélyegezték, hogy szükségtelenül veszélyes. Hiszen egy bizonyos, csak veszélynek nevezhető sajátosság különbözteti meg ezt az újítást a korábbi intézményektől. Bizonyos értelemben a barát a szerzetesnek majdnem ellentéte volt. A régi szerzetesi élet értékét az adta meg, hogy erkölcsi és egyben gazdasági alapokon nyugodott. Ebből a biztonságból olyan eredmények születtek, melyekért a világ sohasem lehet elég hálás: a klasszikusok megőrzése, a gótika kezdetei, alapvető tudományos és filozófiai rendszerek, művészien díszített kéziratos könyvek és a színes üveg. Egy szerzetes helyzetét lényegében az határozta meg, hogy gazdasági viszonyait egy jó ügy érdekében rendezték; tudta, hol költi majd el vacsoráját, jöllehet vacsorája eléggé szűkös eledel volt. Egy barát helyzetét viszont az határozta meg, hogy nem tudta, hol költi el majd vacsoráját. Mindig megvolt a valószínűsége annak, hogy nem fog vacsorázni sehol. Volt ebben valami regényes, mint egy cigány vagy kalandor izgalmas történetében. De benne

volt a tragédia lehetősége is, mit egy csavargó vagy alkalmi munkás története kínál. Így aztán a 13. század bíborosai száanalommal teltek el, látván, hogy néhány ember szabad akaratából abba a világba lép, ahová a könyörtelen szükség rendőri kísérettel kényszeríti a 20. század szegényeit.

Giovanni bíboros bizonyára így érvelt: lehet, hogy ez az élet nehéz, de végül is ez az az élet, melyet az Evangélium félreérthetetlenül eszményként tár elénk; az eszményt illetően tehetünk engedményeket bölcsességünk és emberiségünk szerint, ám azt ne merészeljük állítani, hogy az emberek nem fogják beváltani ezt az eszményt, ha képesek rá. Akkor értjük majd meg ennek az érvelésnek fontosságát, amikor egy magasabb szempontból közelítve belátjuk Szent Ferenc életének egészét, melyet talán Krisztus követésének is nevezhetnénk. A vita eredménye az lett, hogy a Pápa a tervhez szóbeli beleegyezését adta, és megígérte, hogy formálisan is megerősíti, ha a mozgalom nagyobb méreteket ölt. Ince pápának, aki maga sem volt mindennapi ember, bizonyára nem sok kétsége volt afelől, hogy ez bekövetkezik; legalábbis nem sokáig kellett kétségek között maradnia, míg a dolog bekövetkezett. A rend történetének következő fejezete annyi csupán, hogy egyre több ember sereglik zászlaja alá, s amint megjegyeztem, ha már egyszer gyarapodni kezdett, természetéből következően sokkal gyorsabban gyarapodott, mint bárminémű közönséges társaság, melynek a szokásos alaptőkére és középületekre van szüksége. A tizenkét pionírnak még a pápai audienciáról való hazatérése is olyan volt, mint egy diadalmenet. Egy helységben például, úgy mondják, a város egész lakossága, férfiak, asszonyok, gyerekek, az utcára tódult; otthagytak munkát, jószágot, otthont, mindent, ahogy volt, és kérték, hogy csatlakozhassanak ők is Isten hadseregéhez. A történet szerint ekkor merült fel először Szent Ferencben a Harmadik Rend megalapításának eszméje. Elgondolása szerint a rendnek lehetőséget kellett adnia

az embereknek ahhoz, hogy otthonuk elhagyása s a közönséges emberi életmód feladása nélkül a mozgalomhoz csatlakozzanak. A világ megmozdult. Szerzetesek jöttek-mentek szüntelenül mindenfelé, országutakon és ösvényeken, keresvén az alkalmat, hogy bebizonyítsák, ha valamelyikükkel bárki is összeakad: nem mindennapos szellemi kalandnak lehet részese. Szent Ferenc Első Rendje ezzel átlépett a történelem kapuján.

Ez a nyers vázlat csak akkor kerekedik egésszé, ha szót ejtünk a Második és Harmadik Rendről, bár ezeket később és különböző időpontokban alapították. Az előbbi egy női rend volt, amely természetesen Szent Ferenc és Szent Klára⁷ szép barátságának köszönhetette létét. Nincs még egy történet a világon, melyről a más hitvallású, de rokonszenvező kritikusok zavarosabb és megtévesztőbb magyarázatokat adtak volna, mint éppen erről. Mert nincs még egy történet a világon, melynek hitele ennyire félreérthetetlenül a kritikámban mindvégig döntően fontosnak tartott, egyszerű tézisen fordulna meg. Mármost a dolog a kritikusokkal úgy áll, hogy nem hiszik el: az égi szerelem éppoly valóságos, mint a földi szerelem. Abban a pillanatban, hogy éppoly valóságosnak tekintjük, mint a földi szerelmet, a rejtvény könnyedén elemeire bontható. Egy tizenhét éves leány, akit Klárának hívtak, és Assisi egyik nemesi családjának sarja volt, lelkesedett a zárdai életért; Ferenc volt az, aki segítséget nyújtott neki, hogy otthonából megszökjék, és felvegye a klastromi életet. Ha úgy tetszik, azt is mondhatnánk: segített neki kolostorba szökni; Klára szembesegült szüleivel, miképpen annak idején Ferenc is szembesegült apjával. A történet valóban tele van egy szokványos romantikus szöktetés elemeivel; a lány egy falba vájt lyukon át szökött, s az erdőbe menekült, ahol éjfélkor fáklyafénynél fogadták. Gyengéd és értő tanulmányában még Mrs. Oliphant⁸ issajnálkozással említi, hogy „olyan esemény, melyet meglelégedéssel aligha lehet papírra vetni.”

Mármost az eseményről én itt csak az alábbiakat mondánám. Ha az egész egy romantikus szöktetés lett volna, és a lány menyasszonyságra áhítózott volna az apácáság helyett, úgyszólván az egész világ hősnőt csinált volna belőle. Ha a Barát úgy viseltetett volna Klárával szemben, mint ama másik Barát⁹ Júliával szemben, mindenki éppúgy rokonszenvezett volna a lánnyal, amint rokonszenveznek Júliával. Nem perdöntő az a közbevetés, hogy Klára csak tizenhét éves volt. Hiszen Júlia csak tizennégy volt. Ilyen fiatalon a lányok már férjhez mentek, a fiúk hadba vonultak a középkorban; egy leány a 13. században elég felnőtt volt ahhoz, hogy tudja, mit tesz. Értelmes ember számára, aki képes végigkövetni az események menetét, még árnyéka sem merülhet fel annak a kételynek, hogy Szent Klára nem tudta, mit cselekszik. A problémát ez esetben az jelenti, hogy a modern romanticizmus ösztönzi a szülőkkkel való szembeszegülést, ha az egy romantikus szerelem jegyében történik. Tudja, hogy a romantikus szerelem valóság, de azt nem, hogy valóság az égi szerelem is. Valamit azért Klára szüleinek javára is mondhatnánk, szintúgy Pietro Bernardone javára. Akkor viszont igen sokat mondhatnánk a Montague-k és Capuletek javára is, ám a modern világ nem akar mondani semmit, és nem is mond. Mihelyt hipotézisként elfogadjuk – ami Szent Ferenc és Szent Klára számára mindvégig természetes volt – hogy létezik egy közvetlen, isteni kapcsolat, amely nagyobb, mint a legnagyobb romantikus szerelemnél, Szent Klára megszöktetésének története egyszerűen regényes kalanddá válik, amelynek happy-endje van, és Szent Ferenc a Szent György¹⁰ vagy tán épp a kóbor lovag, aki ezt a happy-endet lehetővé teszi. Látván pedig, hogy jó néhány millió férfi és nő élt és halt meg úgy, hogy az ilyen kapcsolatot valóságnak tartotta, az ember nemigen mondhatja filozófusnak magát, ha legalább hipotézisként nem fogadja el.

Végül pedig annyit mindenképpen feltételezhetünk, hogy aki az emancipáció hívének tartja magát, nem sajnálkozik Szent Klára lázadásán. A legnemesebb értelemben azt tette, amit a modern zsargon így fogalmaz: élte a saját életét, azt amit maga választott, s ez az élet egészen más volt, mint az a másik, melybe szülői parancs és konvenció kényszerítette volna. Így lett megalapítója a világot még ma is mélyen átható női mozgalomnak; helye ott van a történelem nagy nőalakjai között. Egyáltalán nem bizonyos, ilyen nagy és hatékony személyiséggé válik-e, ha egy másféle szoktatás után feleségül veszik, vagy éppen otthon marad, s aztán a vég egy „mariage de convenance”.¹¹ Ennyit minden értelmes ember el tud mondani, ha végigtekint az események felületén, nekem pedig nincs szándékomban, hogy a mélybe hatoljak. Ha valaki kétségben van afelől, vajon leírjon-e akár egyetlen szót is Szent Ferencről, saját szavainál bizonyára jobbakat kíván, hogy Szent Ferenc és Szent Klára barátságáról beszélni tudjon. Említettem már: e történet misztériumait szimbólumok fejezik ki a leghívebben; szóltan tettek, néma gesztusok. Nem ismerek kifejezőbb szimbólumot annál, melyet a népszerű legenda találékonysága kínál: Assisi lakói egy éjjel arra ébredtek, hogy az erdő s a szent ház lángban áll, s rohantak mindjárt, hogy eloltsák a tüzet. Am odaérve mindent rendben találtak, Szent Ferenc és Szent Klára, ritka találkozásaik eme egyikén, megosztották egymással kenyerüket, és Isten szeretetéről beszélgettek. Nem is találhatnánk kifejezőbb, költőibb metaforát e makulátlanul tiszta és testetlen szenvedély számára, mint e piros sugárzást, mely az önfeláldozó beszélgető két alakot övezte odafönt a hegyen; a lángot, melyet nem táplált semmi sem, s lángba borította mégis az eget.

Am ha a Második Rend egy ily földietlen szerelem emlékműve volt is, a Harmadik Rend a földi szerelmek s a földi életek iránt érzett mély rokonszenvnek emlékműve-

ként áll elénk. A katolikus életnek ezt a jelenségét, a klerikus rendekhez csatolt laikus rendeket, a protestáns országokban igen kevésbé értették meg, és a protestáns történelem során igen kevésbé vették figyelembe. A látomást, melyet e könyv lapjain oly halványan körvonalaztunk, nemcsak szerzeteseknek vagy akár barátoknak szánták. Mindennapi emberek megszámlálhatatlan tömegének, családos férfiaknak, asszonyoknak jelentett ösztönzést és sugalmazást; mindennapi embereknek, akik a mi hétköznapi életünket élték, csak éppen egészen másként. A reggeli dicsfény, melyet Szent Ferenc szórt szét a földön és az égben, mint titkos napsugár surrant be a tetők alá, elidőzött az emberek hajlékaiban. A miénkhez hasonló társadalmakban keveset tudnak erről. Semmit sem tudnak az ismeretlen követőkről, s ha lehetséges, még kevesebbet az ismertekről. Ha magunk elé képzelnénk Szent Ferenc Harmadik Rendjének látványos utcai felvonulását, az ismert alakok jobban meglepnének bennünket, mint az ismeretlenek. Mintha valami hatalmas titkos társaság lelepleződésénél volnánk jelen. Ott lovagol Szent Lajos, a nagy király,¹² egy magasabb rendű igazság ura, kezében a mérleg, melynek serpenyője a szegények oldalára billent. S aztán Dante, a költő, ki életszenvedélyében a Szegénység Asszonyának dicséretét dalolta, szürke öltözéke kívül bíborral szegett, belül csupa ragyogás. Mindenféle nagyság a legújabb és racionalista századokból... Galvani¹³ például, a nagy tudós, minden elektromosság atyja, – a mágus, ki a hangoknak s a csillagoknak oly sok modern tudományos rendszerét alkotta meg. Ha Szent Ferenc élete nem is, követőinek e tarka sokasága egymagában bizonyítaná: nem hiányzott belőle a rokonszenv a közönséges emberek iránt.

Azonban tény, hogy élete is bizonyosság erre, jóllehet rejtélyesebb, bonyolultabb értelemben. Azt hiszem, van némi igazság egyik modern életrajzírójának abban a megjegyzésében, hogy páratlanul egészségesek, sőt nemesek

voltak még természetes szenvedélyei is, hiszen a dolgokhoz való viszonyát az határozta meg, hogy azok csak a maga számára voltak tiltott gyümölcsök, de nem önmagukban. Nem élt a világon ember, akihez oly kevésbé illenék a „megbánás” szó, mint Assisi Szent Ferenchez. Magatartásában sok volt a romantika, de a szentimentalizmustól távol állt. A melankólia nem volt elég neki. Túlságosan szenvedélyes és száguldó természet volt, hogysem szédítő iramában kételyekkel, fontolgatásokkal bajlódjék; bár számtalanszor gyötörte önvád, amiért nem gyorsabban rohan. Nyilvánvaló igazság, azt hiszem, hogy az ördöggel tusakodván – s ezt mindenkinek meg kell tennie, ha az ember névre méltó kíván lenni – a küzdelem hevében elszotogott szavak elsősorban azokat az egészséges ösztönöket illették, melyeket mások számára helyeselt; semmi köze nem volt ezeknek az ösztönöknek ahhoz a rémisztő pogány szellemiséghez, mely festett, démoni kurtizánjait a sivatagba küldte, hogy Szent Antalt¹⁴ gyötörjék. Ha Szent Ferenc örömkre vágyott, egyszerűbb örömek voltak azok. A szerelem vonzotta inkább, s nem a testi vágy; vad lárma helyett az esküvői harang. Bizonyítja a furcsa történet, melyben az ördöggel úgy dacolt, hogy a hóba képeket írt, s azt kiáltotta, hogy elegendők néki asszony, család helyett. Bizonyítja a mondat, mely akkor szólalt meg ajkán, mikor a bűntől minden oltalmat megtagadott: „...Még lehetnek gyermekeim”; mintha gyermekekről álmodott volna inkább, mintsem asszonyokról. És ez, ha igaz, megadja jelleméhez az utolsó vonást. Lelkében annyi volt a reggel fényéből, annyi különös, ifjúi tisztaság, hogy benne még a rossz is: jó volt. Amint másokról elmondották, hogy testükben sötétség volt a fény, úgy e sugárzó szellemről elmondhatnánk, hogy lelkében az árnyak is fényből szövődtek. Maga a Rossz nem tudott hozzáférkezni csak egy megtiltott jónak képiben. És csak egy szentség tudta megkísérteni.

VIII. fejezet

KRISZTUS TÜKRE

Ha egyszer valakinek megadatik a Hit világossága, valószínűleg sosem fog olyan korlátolt szélsőségekbe esni, mint például az elfajzott késői ferencesek – főként a Fraticellik¹ –, akik annyira beléfeledkeztek Szent Ferenc alakjába, hogy végül már csak őt látták: a második Krisztust, szerzőjét egy új Evangéliumnak. Képtelen feltevés, amely szétrombolja az emberi cselekvés hitelét, hiszen nem létezhet olyan ember, aki hódolatteljesen felnagyítaná azt, amivel versenyre akar kelni, vagy egyáltalán azt állítaná magáról, hogy követője annak, amit kisebbiteni kíván. Mindennek ellenkezője igaz, s amint később kiderül, ennek a csekély tanulmánynak többek között az is határozott célja, hogy bizonyítsa: valóban a pápai előrelátás mentette meg a ferencesek hatalmas mozgalmát az egész világ s az egyetemes Egyház számára; megóvta attól, hogy áporodott, másodrangú szektává alacsonyodjék, amely új vallásnak kiáltja ki magát. Mindaz, amiről e fejezetben szó lesz, nem csupán különbözik a Fraticellik bálványimádásától, hanem pontosan ellenkezője annak. A különbség Krisztus és Szent Ferenc között a Teremtő és a teremtmény különbsége volt, és bizonyos, hogy egyetlen teremtmény sem volt annyira tudatában ennek az óriási ellentétnek, mint maga Szent Ferenc. Ezt az ellentétet azonban még világosabban megértjük, ha néhány kétségbevonhatatlan és alapvető fontosságú tényre gondolunk;

Szent Ferenc számára Krisztus volt az a modell, melyről meg akarta mintázni önmagát; emberi és történeti lényüknek egyaránt több érintkezési pontja van; s ami a legfontosabb: többségünkhöz képest legalábbis, Szent Ferenc az ő Mesterének a lehető legtökéletesebb megközelítése volt, s jóllehet közvetítő és visszfény csupán, csodálatos, kegyelemteljes tükörképe Krisztusnak. Ez az igazság egy másikat sugall, amelyet, azt hiszem, eddig aligha vettek figyelembe, holott igen erős érv annak bizonyítására, hogy Krisztus szelleme folytonosan jelen van a Katolikus Egyházban.

Newman bíboros² egyik izgalmas és sokat vitatott munkájában érdekes mondatra találunk; ez a mondat nagyszerű példaként igazolja, hogy nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a bíboros hitvallása világosságra és logikai bátorságra törekszik. Miközben arról beszél, milyen könnyű az igazságot úgy alakítani, hogy önmaga ellentétéként is igazságnak tűnjék, ezt mondja: „Ha pedig Antikrisztus Krisztushoz hasonló, akkor – úgy vélem – Krisztus is hasonló Antikrisztushoz.” Lehetséges, hogy a merő vallásos érzület megbotránkozik a mondat második felén, de senki sem tagadhatja, kivéve a fura logikatanárt, aki azt mondotta, hogy Caesar és Pompeius igen hasonlítottak egymásra, különösen Pompeius. Kevésbé megbotránkoztató, ha azt állítom, amit egyébként legtöbben elfeledtünk, hogy ha Szent Ferenc hasonló Krisztushoz, akkor bizonyos mértékben Krisztus is hasonló Szent Ferenchez. S valóban, sok mindenre fény derül, ha elfogadjuk, hogy Krisztus hasonló Szent Ferenchez. Mert erről van szó: ha rejtvényeket, titokzatosságot találunk Galilea történetében, s e rejtvények megfejtését megtaláljuk Assisi történelmében, akkor ez kétségtelenül arra mutat, hogy a titok egy bizonyos vallási tradícióban öröklődött, s nem egy másikban. Világossá válik, hogy a ládát, melyet Palesztinában zártak

le, Umbriában tudták kinyitni; mert az Egyház a kulcsok őrzője.

Gondoljuk meg: sosem húzódoztunk attól, hogy Szent Ferencet Krisztus fényében magyarázzuk, de sokak számára fel sem merült, hogy Krisztust Szent Ferenc fényében magyarázza. A „fény” szó talán nem a legalkalmasabb metafora; de lényegében ugyanaz az igazság fejeződik ki a „tükör” botrányozást nem keltő metaforájában. Szent Ferencben Krisztus tükröződik, mint ahogy a Nap tükröződik a Holdban. A Hold sokkalta kisebb, mint a Nap, de ugyanakkor sokkal közelebb van hozzánk, s mivel nem oly fénylő, jobban is látható. Ugyanebben az értelemben azt mondhatjuk, Szent Ferenc közelebb van hozzánk, s mivel ember csupán, mint mi vagyunk, jobban elképzelhető. Mivel szükségszerűen kevesebb a titokzatosság benne, ritkán nyilatkozik meg misztériumokban. Sőt, egy sereg apróság, amely Krisztus szájából misztériumnak hat, Szent Ferenc szájából személyiségére jellemző paradoxonnak tűnik csupán. Megszoktuk, hogy távoli eseményeket korábbiak segítségével értelmezzünk. Közhely, hogy Krisztus a kereszténység előtt élt, s éppen ezért mint történeti jelenség a pogány történelem alakja. Arra gondolok, hogy a közeg, amelyben élt, nem a Kereszténység közege volt, hanem a pogány császárkori birodalom, s már csak ezért is – nem beszélve az időbeli távolságról – az Ő körülményei idegenebbek számunkra, mint egy olasz szerzeteséi, akivel tulajdonképpen még ma is találkozunk. Azt hiszem, a legtekintélyesebb kommentárok sem lehetnek egészen bizonyosak afelől, mi Krisztus szavaiban és kifejezéseiben a pusztá konvenció, az egyszerű utalás vagy jelkép, amely megfejtésre vár. Az archaikus háttér következtében nem egy mondása hieroglifiként áll elénk, s a legfurcsább egyéni magyarázatokra ad alkalmat. De ha e megfejthetetlennek látszó mondásokat egyszerűen lefordítjuk az első ferencesek umbriai nyelvére, legtöbbjük úgy tűnik,

mintha a ferences történet természetes része volna – bizonyos értelemben fantasztikus, de egészen ismerős. Megszámlálhatatlan kritikai vélemény pergőtűzésében áll Krisztusnak az a példabeszéde, mely tanítványait arra szólítja fel, hogy vegyenek példát a mezők liliomairól, s a holnapra ne gondoljanak. A szkeptikus hol azt magyarázgatta, hogy legyünk igazi keresztények, s ekként cselekedjünk, hol meg azt bizonygatta, hogy efféle megcselekedni egyszerűen képtelenség. Amennyiben szkeptikusunk kommunista s ateista is egyben, nem tudja, mivel vádoljon inkább bennünket; azzal-e, hogy olyat prédikálunk, amit nem lehet megvalósítani a gyakorlatban, vagy pedig azzal, hogy amit prédikálunk, miért nem próbáljuk meg is valósítani a gyakorlatban. Nem akarok erkölcsi vagy gazdaságtani fejtegetésekbe bocsátkozni; annyit kívánok csak megjegyezni, hogy mindazok, akik megbotránkoznak Krisztus szavain, bizonyára nem éreznék olyan furcsának őket, ha Szent Ferencnek tulajdoníthatnák. Mert senki sem lepődne meg, ha ezt hallaná: „Kérlek titeket, testvéreim, legyetek olyan bölcsek, mint testvérem, a Százszorszép és testvérem, a Gyermekláncfű; mert sohasem virrasztanak ők a holnapért aggódva, s mégis aranykoronájuk van, mint a királyoknak, császároknak; olyanok, mint Nagy Károly teljes díszében.” Még nagyobb keserűséget és zavart váltott ki Krisztusnak egy másik tanítása: ha egyik orcádat megütik, fordítsd oda a másikat is, s ha ellopják köpenyed, add oda köntösöd is. Sokan makacsul ragaszkodnak ahhoz a véleményhez, hogy ez a tanítás bűnnek bélyegzi a nemzetek egymás közötti háborúját; erről azonban szó sincs. Ha szó szerinti és egyetemes értelmében vesszük, bűnnek bélyegez mindenféle törvényt és kormányzatot. Különös, hogy szép számmal akadnak tehetős békebarátok, akik törvénytelennek tartják, ha durva katonák erőszakoskodnak egy gazdag külföldivel, ám az kevésbé zavarja őket, ha hírül veszik, hogy durva rendőrök

erőszakoskodtak egy szegény honfitársukkal. Azonban nem kívánok többet, mint rámutatni arra, hogy a botrányt keltő paradoxon emberivé és valószínűvé válik, ha úgy tekintem, mintha Szent Ferenc mondotta volna a ferenceseknek. Mert senki sem botráncozna meg, ha azt olvasná, hogy Juniper testvértől ellopták csuklyáját, de ő nyomban a tolvaj után eredt, s könyörögve arra kérte, vegye el köpenyét is, mert Szent Ferenc így parancsolta neki. S nem keltene botráncozást az sem, ha Szent Ferenc egy hozzá csatlakozni kívánó ifjú nemesnek azt mondta volna, ne azért üldözzé az útonállót, mert cipőjét elrabolta tőle, hanem azért, hogy harisnyaíval is megajándékozza. Meglehet, a dolgoknak ez a jellege nem tetszik minékünk, de legalább ismerjük a dolgok jellegét. Természetes, tiszta hangra ismerünk, mintha csak egy madár hangja lenne; Szent Ferenc tiszta hangja az. Széld gúny dereng benne minden birtoklás iránt; s a remény, hogy nagylelkűséggel lefegyverezhetjük ellenségeinket; ártatlan humor, hogy a váratlannal ejtse zavarba a világot; furcsa öröme annak, hogy egy átlelkesült meggyőződést logikai extremitásáig vigyen. De bármit tartalmazzon ez a hang, ráismerünk, s ehhez elegendő néhány oldal a Kis Testvérekről szóló irodalomból, a mozgalom történetéből, mely Assisiben született. Ésszerűnek tűnik a közbevetés, hogy a szellemiség, mely e különös dolgokat lehetségessé tette Umbriában, azonos azzal a szellemiséggel, mely lehetségessé tette őket Palesztinában. Mert ha két távol eső jelenségben ugyanazon félreismerhetetlen hangot halljuk, ugyanazt a hasonlíthatatlan ízt érezzük, magától értetődő a feltevés, hogy az esemény, mely távolabb esik élményeinktől, hasonló ahhoz az eseményhez, mely közelebb van élményeinkhez. Mivel pedig az esemény azzal a feltevéssel magyarázható, hogy Szent Ferenc szólott a ferencesekhez, nem ésszerűtlen magyarázat, ha feltételezzük, hogy Krisztus is szólott egy kiválasztott csoporthoz, melynek éppen

ugyanaz a szerep jutott, mint a ferenceseknek. Más szóval: igencsak magától értetődő, ha ragaszkodunk ahhoz az állításhoz – miként a Katolikus Egyház mindig is ragaszkodott hozzá –, hogy a tökéletességnek ezen példái részét alkotják a különleges hivatásnak, mely rendeltetésénél fogva arra született, hogy meglepje és felrázza álmából a világot. Mindenesetre érdemes megjegyeznünk, hogy amikor ezekre a különös, látszólag érthetetlenül egybevágó jelenségekre akadunk, amint újra előtűnnek több mint ezer esztendő után, egyben azt is láthatjuk, hogy ugyanaz a vallási rendszer hozta létre őket; s ennek a vallási rendszernek folytonossága és tekintélye abból a történeti valóságból ered, melyben ezek a különös jelenségek először tűntek fel. Megannyi filozófus ismételgetheti a Kereszténység közhelyeit. De az ősi Egyház az, mely a világot képes meglepni újra meg újra a Kereszténység paradoxonjaival. *Ubi Petrus ibi Franciscus.*³

Ha megértjük, hogy a nagylelkűségnek fentebb említett különös és túlzó példáit Szent Ferenc valóban az ő isteni Mesterének sugallatára cselekedte, megértjük azt is, hogy ugyanezen sugallat hatására élte a mértékletességet, az önmegtagadást. Nyilvánvaló, hogy az emberszeretetnek ezek a többé-kevésbé játékos parabolái a Hegyi beszéd alapos tanulmányozásának hatására születtek. Azonban nyilvánvaló az is, hogy Szent Ferenc még ennél is közelebb jutott a másik hegyhez, amelyen csend volt; ahhoz a hegyhez, melynek Golgota a neve. Kétségbevonhatatlan történeti igazságot állított Szent Ferenc, amikor arról beszélt, hogy számára a bűjt s a megaláztatás egyszerűen annyit jelent, mint Krisztushoz hasonlóan cselekedni; s itt megint felbukkan annak a gondolatnak valószínűsége, hogy ha egy tradíciós láncolat két végén ugyanaz az igazság tűnik elő, akkor az a tradíció megőrizte az igazságot. Most azonban arra kell figyelnünk, hogy személyes vonatkozásában

ez a nagy jelentőségű tény egy emberi történet újabb állomásához vezet.

Mihelyt egyre világosabbá válik, hogy a rendi közösség nagy terve megvalósul, s elkerülte a korai összeomlás veszélyeit, mihelyt nyilvánvaló, hogy máris létezik egy közösség, a Kis Testvérek rendje, Szent Ferencnek ez a merőben személyes jellegű és hajthatatlan szándéka egyre jobban felismerhető. Már akkor, hogy első hívei köréje gyűlnek, nem hozzájuk méri magát, nem azokhoz, akiknek szemében ő lehetne a mester, hanem a Mesterhez, akihez képest ő csak szolga. Azt mondhatnánk, az aszkétai privilégium egyik erkölcsi, sőt ugyanakkor gyakorlati előnye éppen ebben rejlik. Minden egyéb magasabbrendűség könnyen göggé válhat. Egy szent azonban sohasem gögös, mert hisz abban, hogy szüntelenül egy magasabb rendű jelenlétében él. Az arisztokrácia azért tagadható, mert olyan papság, amelynek nincsen istene. Az a szolgálat azonban, melynek Szent Ferenc kötelezte el magát, merőben más természetű, lévén olyan szolgálat, mely számára ez idő tájt egyre inkább az áldozat és a megfeszítés fogalmaiban nyerte értelmét. Csordultig telt annak érzésével, hogy nem szenvedett eleget; arra sem méltó, hogy az ő szenvedő Istenének távoli követője legyen. S valóban: Szent Ferenc életének ezt a szakaszát talán így summázhathatnánk: A Mártíromság keresése.

Ez volt a végső szándék, mely nevezetes útjára Szíriába – a saracénok közé vitte. Elgondolásában persze voltak egyéb mozzanatok, s ezek több figyelmet érdemelnének meg, mint amennyit eddig kaptak. Terve természetesen az volt, hogy a Keresztes háborúk véget érjenek abban a kettős értelemben, hogy egyrészt a háború végre befejeződjék, s ugyanakkor célját is elérje. Szándékát azonban térítés s nem hódítás által akarta véghez vinni, tehát szellemi s nem anyagi eszközökkel. Nehéz a modern léleknek kedvére tenni; Godfrey magatartását kegyetlennek tartja,

Szent Ferencét fanatikusnak. Más szóval: mindenféle erkölcsi módszert gyakorlatiatlannak tart, holott az imént még azt állította: minden gyakorlati módszer erkölcstelen. Szent Ferenc elgondolása azonban távról sem volt valamiféle fanatikus vagy szükségszerűen gyakorlatiatlan idea; bár meglehet, a problémát kissé túlságosan is egyszerűnek látta, nem lévén olyan tudós ember, mint Raymond Lully,⁴ aki persze jóval többet megértett, de őt annál kevésbé értették. Szent Ferenc közelítési módja merőben személyes jellegű és nagyon különös volt, ám ez csaknem valamenyny cselekedetére jellemző. Elképzelése bizonyos értelemben egyszerű volt, mint ahogy egyszerű volt minden gondolata. Azonban nem ésszerűtlen elgondolás; sok minden mellette szólt, s meg is valósulhatott volna talán. Egyszerűen úgy gondolta, hogy sokkal jobb embereket kereszténnyé tenni, mint muzulmánokat elpusztítani. Ha az Iszlám megtért volna, a világ mérhetetlenül egységesebbé és boldogabbá lett volna; hogy csak egyetlen példát említsünk: a modern történelem háborúinak háromnegyed részét most nem ismernénk. Nem volt abszurd feltevés, hogy katonai erőszak helyett misszionáriusok térítenek majd, akik egyben mártírok is. Így hódította meg az Egyház Európát, miért ne hódíthatná meg Ázsiát és Afrikát is ugyanígy. Szent Ferenc szándéka azonban nem ennyi volt csupán; a Mártíromság az ő szemében nemcsak a véghez vezető utat jelentette, inkább azt mondhatnánk, a Mártíromság maga volt a vég, abban az értelemben, hogy az igazi vég csak egyet jelenthet: megközelíteni Krisztus példáját. Lázás, nyugtalan napjain végigfutott a refrén: nem szenvedtem eleget, nem hoztam elég áldozatot, nem vagyok méltó a töviskoronának még árnyékára sem. S miközben a világot járta, tekintetével a hegyet kereste, melynek koponyaformája volt.

Nem sokkal azelőtt, hogy régóta tervezett keleti útjára indult, hatalmas és diadalmas összejövetelt tartott a Rend

a Portiuncula közelében, s minthogy az óriási hadsereg szalmakunyhókban táborozott a mezőn, a találkozót a „Szalmakunyhók Összejövetelé”-nek nevezték. A hagyomány szerint ebből az alkalomból találkozott Szent Ferenc Szent Domonkossal először és utoljára. Azt is mondják, s ez eléggé valószínű, hogy a Spanyol gyakorlatias szelleme valósággal megrökönyödött az Olasz rajongó felelőtleniségén, aki képes volt ilyen óriási tömeget összehívni anélkül, hogy bizottságokat szervezett volna. Domonkos, a spanyol – mint csaknem minden spanyol – katonás ember volt. Jótékonyága a provízió s az előkészítő munkálatok gyakorlatiasságába öltözött. Azonban a hitvitáktól függetlenül, miket az efféle események szoktak előidézni, nyilvánvalóan nem tudta megérteni a pusztai népszerűség vonzóerejét, melyet a pusztai személyiség teremt. Amikor Szent Ferenc a sötétben járt, különös képesség segítette abban, hogy mindenkor a talpára essék. Mint földcsuszamlás tódult hozzá az egész környék, s hozták az ételt, az italt, hogy a jámbor piknik ellátásáról gondoskodjanak. Kocsiszámra hozták a parasztok a bort és a pecsenyét; főnemesek végezték serényen a szolgálk munkáját. A ferencesek vakmerő hitének nagyon valóságos győzelme volt ez, s nemcsak Istenben, az emberekben is. A történettel, valamint Ferenc és Domonkos viszonyával kapcsolatban természetesen sok kétely és vita támadt; a „Szalmakunyhók Összejövetelé”-ről csak a ferencesek beszámolója van birtokunkban. Érdekes azonban megemlíteni ezt az állítólagos találkozást, különösképpen azért, mert úgy mondják, Szent Ferenc az ő vértelen keresztes hadjáratába nem sokkal az után indult, hogy Szent Domonkossal találkozott, azzal a Szent Domonkossal, akit oly sokan bíráltak, amiért egy nagyon is véres hadjáratnak adta oda magát. Ez a kis könyv nem ad lehetőséget annak bizonyítására, hogy végső esetben Szent Ferenc, csakúgy mint Szent Domonkos, a kereszténység fegyveres védelme mel-

lett tört volna lándzsát. Hiszen valójában e kis könyv helyett egy hatalmas könyvre volna szükség, hogy alapjaitól kiindulva megmagyarázzuk ezt az egyetlen kérdést. A modern lélek egyszerűen képtelen befogadni a vallási türelem filozófiáját, s az újabb idők átlag agnosztikusának halvány fogalma sincs arról, mit is ért ő tulajdonképpen vallási egyenlőségen és vallásszabadságon. Saját etikáját magától értetődőnek vette, s erőszakkal terjesztette azt; álljon példaként az illetlen és ostoba Adamita eretnekség.⁵ Aztán szörnyen megbotránkozott, mikor keresztényről, muzulmánról vagy bárkiféléről meghallotta, hogy saját etikáját az is komolyan veszi, s erőszakkal terjeszti azt; álljon itt példaként az illemtudó és ostoba Ateista eretnekség.⁶ Értelme így aztán holtpontra jutott, s úgy próbált átlendülni rajta, hogy a logikai abszurditást, melyben a tudat alatti találkozott az ismeretlennel, egyszerűen elfogadta, és önnön lelkiismeret-szabadságának nevezte el. A középkori emberek mindenesetre úgy gondolták, hogy ha egy társadalmi rendszer egy bizonyos eszmén alapul, akkor ezért az eszméért harcolni is kell, tekintet nélkül arra, hogy egyszerű-e, mint például az Iszlám, vagy gondosan kiegyensúlyozott, mint a Katolicizmus. A modern ember tulajdonképpen ugyanígy vélekedik, amikor azt kell látnia, hogy a kommunisták megtámadják tulajdoneszméjét. Csakhogy elgondolása homályos, mert valójában sohasem alkotta meg magának világosan ezt a tulajdoneszmét. Valószínű, hogy Szent Ferenc, vonakodva bár, de egyetértett volna Szent Domonkossal abban, hogy az igazért folytatott háború helyénvaló a legvégső esetben, az pedig bizonyos: Szent Domonkos lelkesen egyetértett Szent Ferencsel abban, hogy sokkalta jobb diadalt aratni a meggyőzés és felvilágosítás útján, ha ez lehetséges. Szent Domonkos sokkal inkább a meggyőzés, mint az üldözés eszméjének kötelezte el magát; de különbség volt a módszerekben, mert különbség volt a két ember között. Mind-

abban, amit Szent Ferenc cselekedett, volt valami jó értelemben vett gyermekiesség, sőt, valami jó értelemben vett akaratosság. Mindenbe azonnal belévetette magát, mintha a dolgok csak az imént tárultak volna szeme elé. Valami olyasféle érzülettel száguldott Keletre, mint az iskolásfiú, aki tengernek rohan.

Vállalkozásának első aktusaként félreérthetetlenül a Potyautasok Védőszentjévé lépett elő. Sosem gondolt arra, hogy előkészületekkel, alkudozásokkal bajlódjék, vagy bárminemű jelentékeny támogatást várjon azoktól a gazdagoktól és előkelőségektől, akik már híveivé szegődtek. Egyszerűen meglátott egy csónakot és belévetette magát, azzal a meggondolatlansággal, mely mindvégig jellemzője volt. Élete versenyfutás, s ezért is olvashatjuk úgy, mint egy kalandregényt. Mint valami limlom hevert a hajórakomány közepette egyetlen társával, akit lendülete magával sodort, de az utazás szeszélyes volt és szerencsétlen, s a vége az lett, hogy kénytelen volt visszatérni Itáliába. Valószínűleg e hasztalan első próbálkozást követően zajlott le a nagy összejövetel a Portiuncula mellett, s az első kudarc és az utolsó szíriai utazás között tett kísérletet arra, hogy az Iszlám erejével szembenézzen: hogy prédikáljon a móroknak Spanyolországban. Spanyolországban csakugyan sikerült az első ferencesek közül jó néhánynak dicsőséges mártírhálált halnia. De a nagy Ferenc mégis hiába ment tárt karokkal a szenvedések elé, hiába sóvárogta a haláltusát. Senki sem lett volna nála készségesebb, hogy kimondja: sokkalta kisebb Krisztusnál, mint azok, akik már megtalálták kálváriájukat; de a mártíromtalanság, mint egy titok, vele maradt; az emberi fájdalom legfurcsábbika.

Későbbi útja sikeresebbnek bizonyult, legalábbis abban a tekintetben, hogy megérkezett vállalkozásának színhelyére. Megérkezett a keresztesek táborába, amely az ostromlott Damietta városával szemben terült el, s aztán ment

tovább sebesen és magányosan – a maga módján –, hogy felkutassa a szaracénok főhadiszállását. Sikertelenül beszélnie; ennek a beszélgetésnek folyamán ajánlotta fel (bizonyos források szerint meg is tette), hogy döntsön az istenítélet, máglyára veti magát, sőt biztatta a muszlim főpapokat, tegyenek ők is így. Egészen bizonyos, hogy amit felajánlott, egy intésre megcselekedte volna. S valóban, nagyobb elszántság kellett ahhoz, hogy a tűzbe s ne a fanatikus mohamedán horda fegyverei és kínzószerszámai közé vesse magát, arra kérve őket, hogy tagadják meg Mohamedet. A történet később arról is beszél, hogy a mohamedán muftik a felajánlott versengést igen hűvösen fogadták, egyikük még arra sem volt hajlandó, hogy a dolog megvitatásában részt vegyen, s ez eléggé valószínű. Hogy, hogy nem, annyi bizonyos, Ferenc olyan sértetlenül tért vissza, amilyen sértetlenül odament. Lehet, hogy van némi igazság abban a történetben, mely szerint Ferenc egyénisége mély benyomást tett a szultánra; a krónikás a szultán titkos megtéréseként adja ezt elő. Lehet némi igazság abban a feltevésben is, hogy a szent ember akarva, nem akarva a félig barbár keletiek védelmét élvezhette, hiszen feje körül meglátták a szentség dicsfényét, melyről az efféle helyeken úgy tartják, hogy az idiótát övezi. Azt hiszem, legalább ekkora, ha nem nagyobb igazság rejlik abban a nagylelkű magyarázatban, mely az efféle szultánok vadsággal kevert, előkelő, de hóbortos udvariasságában és jóindulatában s magának Szaladinnak⁷ nemes szokásaiban látja a dolog okát. S végül lehet némi igazság abban a feltevésben, hogy Szent Ferenc története egyfajta ironikus tragikomédia formájában is előadható, amely elé ez a cím kívánczoznék: „Ember, akinek nem sikerült megöletnie magát.” Az emberek túlságosan is szerették önmagáért, hogysem engedjék, hogy meghaljon hitéért; elfogadták az embert az üzenet helyett. Mindezek azonban tétova találgatások csupán, s egy hatalmas szán-

dék körül tapogatóznak, melyről nehéz ítélni, mert hamarosan semmivé lett – mint egy alig kezdett óriás híd, mely összeköthette volna Keletet és Nyugatot – s egyike marad most már a történelem legnagyobb kérdéseinek: eshetett volna másképp is talán?

Közben a mozgalom Itáliában óriási méreteket öltött. Minthogy ekkorra már támogatta a pápai tekintély és az általános lelkesedés egyaránt, s egy bizonyos fajta testvériesség élményét hozta létre az egyes osztályok között – útjára indította a vallási és társadalmi élet minden területén az újjáépítés forradalmát; különösen az építkezések iránti lelkesedésben nyert kifejezést, amely Nyugat-Európában a forrongásoknak mindig is jelzője volt. Nevezetesen Bolognában jelentékeny missziós házat alapítottak a Kis testvéreknek; ebből az alkalomból a szerzetesek és a rokonszenvezők hatalmas ünneplő tömege gyűlt össze. Az ünneplés egyhangúságát furcsa jelenség szakította meg. Egyetlen ember állott a tömegben, aki az épületet úgy bélyegezte meg, mintha babiloni templom volna, dühösen káromolta, amiért a paloták fényűző pompájával beszenyeyezték a Szegénység tiszta, szűzi alakját. Ferenc volt az, amint torzonborz alakjával ott állt a tömegben, úgy, ahogy a keresztes háborúból visszatért, s ez volt az első és utolsó alkalom, hogy gyermekeihez a harag nyelvén szólott.

Később szóba kerül majd érzésnek és gyakorlatnak e súlyos megosztottsága s a végül győzedelmeskedő mérsékeltebb politika, amellyel sok ferences, bizonyos mértékben maga Szent Ferenc is, szakított. E helyütt csak úgy kell megemlítenünk, mint valami árnyékot, mely sivatagi kudarc után ismét reá hullott; bizonyos értelemben előjátéka pályája következő szakaszának, mely a legmagányosabb s a legrejtélyesebb. Kétségtelen, hogy ezt az epizódot talányok felhője rejtje, s még az időpont is bizonytalan; egyes szerzők előbbre helyezik a történetben, mint jómagam. Ám ami az időrendben nem, a logikai láncolatban

mégis a történet csúcspontját jelenti, s éppen ezért legjobb, ha itt utalok rá. Azt mondom, „utalok” csupán, mert maga a tárgy alig megközelíthető, lévén misztérium mind magasabb erkölcsi, mind pedig közönségesebb, történeti értelmében. Az esemény mindenestre ekként körvonalazható. Ferenc s egy ifjú társa szokásos vándorútjaik során egy hatalmas, kivilágított palotához érkeztek, melyben az egyik fiú lovaggá ütését ünnepelték. Úgy léptek be a nemesi házba – mely nevét a Monte Feltróról kapta – mint bárhová, szépen és egyszerűen, és átadták a maguk örömhírét. Egy-két ember oda is figyelt a szent szavaira, aki úgy beszélt, „mintha Isten angyala volna”, közöttük egy Orlando di Chiusi nevezetű arisztokrata, akinek nagy birtokai voltak Toscanában, s aki az udvariasság különös és meglehetősen regényes jelével bókolt Ferencnek: egy hegyet ajándékozott neki. A világ ajándékai közül bizony meglehetősen egyedülállót. A ferences szabályzat, mely megtiltotta a rend tagjainak, hogy pénzt fogadjanak el, bizonyára nem adott semminemű részletes utasítást arra vonatkozóan, hogy hegyeket elfogadhatnak-e. Úgy fogadta Szent Ferenc is, mint minden más egyebet, mint az átmeneti nyugalom helyét, s nem mint személyes tulajdonát; az ajándékhegy menedékké vált, melyen a remete élt és nem a szerzetes; ide vonult vissza, ha imádságos életre és böjt-re vágyott, de sosem kívánta másoktól azt, hogy ugyanezt cselekedjék. Az Appenninek Alvernója volt ez a hegy, s csúcán most már örökre ott pihen egy sötét felhő, melynek szélein áttör a nap, tán éppen a dicsfény sugárzása.

Mi is történt valójában? – sohasem tudhatjuk meg. Az esemény, úgy hiszem, vita tárgya a szentek életét lelkes hivatásként tanulmányozók számára csakúgy, mint a tudni vágyó világiak körében. Lehet, hogy Szent Ferenc sosem szólt egy léleknek sem arról, ami történt; ez nagyon is megfelelne jellemének, s bizonyos, ha mondott is valamit, nagyon keveset mondott; tudomásom szerint egyet-

len embernek szólt róla. Bár az esemény szent kételyeket ébreszthet valamennyiünkben, megvallom, hogy az én szememben ez a reánk maradt, magában álló és közvetett tudósítás valami csakugyan megtörtént eseményről tudósít; olyasféle dolgokról, melyek valóságosabbak, mint azok, amelyeket mindennapi valóságoknak nevezünk. Még az is, ami kétértelmű és zavarba ejtő e látomásban, olyan jelenség benyomását kelti, amely feldúlja az érzékeket, mint a Jelenések könyvének víziója: a sokszemű természetfölötti szörnyek. Szent Ferenc hatalmas, szeráfhoz⁸ hasonló szárnyas lényt pillantott meg a magasban, amint keresztforma alakjával betöltötte az eget. A történetből úgy tűnik, volt valami rejtély e látomásban: vajon maga a szárnyas lény volt-e keresztre feszítve, vagy csak testtartása volt olyan, vagy szárnyait szétterjesztő alakjába egy óriás feszület testesült? Annyi bizonyos, hogy az első feltevés kérdésessé vált, hiszen Szent Bonaventura határozottan arról tudósít, hogy Szent Ferenc kétségbe vonta egy szeráf megfeszíttetését, minthogy ezek a rettenetes, ősi hatalmasságok nem élhették át a Passio gyengeségét. Szent Bonaventura úgy véli, a látszólagos ellentmondás azt jelentheti, hogy Szent Ferencnek szellemként kellett keresztre feszíttetnie, mert emberként nem feszíttethetett meg; de bármi legyen is a látomás magyarázata, a belőle sugárzó alapeszme élő és diadalmas. Szent Ferenc megpillantott maga fölött, a magasban valami időtlen, felfoghatatlanul óriás hatalmat, mely betöltötte az eget, mely öröktől fogva létezik, mint maga az Örökkévaló, kinek rendíthetetlenlenségét szárnyas bikák, óriás kerubok⁹ alakjában képzeltek el hajdanán az emberek, és e szárnyas csoda most szenvedett, mint a megsebzett madár. Ez a szeráfi szenvedés, úgy mondják, a szomorúság és szánság törével járta át lelkét; az elragadtatást növekvő testi fájdalom kísérte. Aztán a látomás lassan széteszlott az égben, belül a fájdalom is alábbhagyott, csend és tiszta lég töltötte be e

reggeli alkonyt, mely lassan alábukott az Appenninek mélységes bíbor szakadékaiban.

A magános ember feje az égről a földre hanyatlott az elernyedés és nyugalom perceiben, amikor az idő úgy suhan el, hogy valamit elvégzett, valami egészet munkált; és amint tekintete lefelé tévedt, megpillantotta a szögek nyomát – saját kezén.

IX. fejezet

CSODÁK ÉS HALÁL

Szent Ferenc stigmáinak megrendítő története, mellyel az előző fejezet zárult, bizonyos értelemben lezárta a szent életét. Logikai értelemben akkor is a véget jelentette volna, ha valahol az események sorozatának elején áll. A hagyomány hitelt érdemlő forrásai azonban egy későbbi időpontra teszik, s azt a feltevést sugalmazzák, hogy földi életének maradék napjaira már a búcsú árnyéka vetül. Függetlenül attól, igaza van-e Szent Bonaventurának, amikor arra utal, hogy Szent Ferenc e szeráfi látomásban önnön lelkének mintegy óriás tükörképét pillantotta meg, s így, ha istenként nem, de legalább angyalként megélhette a Passio szenvedését, eltekintve attól a feltételezéstől, hogy a látomás a szokásos keresztény művészetnél egyszerűbb és monumentálisabb képi formában Isten halálának mindent megelőző és felülmúló hatalmas paradoxonát fejezte ki, – történeti következményeiből nyilvánvaló, hogy mindennek végső koronája, végső megpecsételése volt. Bizonyára a látomást követő időszakban történt, hogy Szent Ferenc elveszítette szeme világát.

Az esemény azonban e vázlatos és jellegéből adódóan korlátozott munkában egy másik, kevésbé jelentős okból is helyet kapott. Természetes alkalmat kínál arra, hogy összességükben és röviden megvizsgáljuk azokat a valóságos vagy kitalált történeteket, melyek a szent életét egy másik szempontból közelítik; ez a szempont véleményem

szerint inkább vitatott, mintsem vitatható. Arra a tanúságtétel és hagyomány által felhalmozott óriási eseményanyagra gondolok itt, amely Szent Ferenc csodáiról és természetfeletti élményeiről tudósít. Nem lett volna túlságosan nehéz feladat, hogy könyvemnek akár minden oldalát teletűzdeljem e kínálkozó ékítményekkel; elbeszélésem jellegét azonban bizonyos körülmények szükség-szerűen meghatározták, s éppen ezért jobbnak láttam, ha a hagyomány efféle ékköveit, bár kissé hevenyészve, egyetlen halomba gyűjtöm.

Végül is ezt a módszert választottam, mert számolnom kellett egy előítélettel. Ez az előítélet jórészt már a múlté; szemmel láthatóan kezd széteszlani a felvilágosultság s mindenekelőtt a tudományos tapasztalat és megismerés egy magasabb fokán. Az idősebb nemzedék jó része azonban még ragaszkodik hozzá, s az ifjabb nemzedék jó része hagyományként tiszteli ma is. Arra a hitre gondolok természetesen, amelyet valamikor úgy fogalmaztak meg, ha jól emlékszem, többek között Matthew Arnold, hogy „csodák nem történnek”, így fejezvé ki viktoriánus apáink és nagyapáink álláspontját. Más szóval ez az előítélet annak a szkeptikus szimplifikációnak maradványa volt, amelyet a korai 18. század filozófusai találtak ki, és általa hozták divatba (igen kis időre) azt az elgondolást, hogy a kozmosz törvényeit, mintha csak egy óraműről lenne szó, végre felfedeztük, s ez a kozmosz-óra olyan egyszerű, hogy egy szempillantás alatt külön tudjuk választani, mi az, ami az emberi tapasztalásban lehetséges vagy lehetetlen. Kár volna figyelmen kívül hagyni, hogy a szkepticizmus aranykorának ezek a hamisítatlan szkeptikusai a tudomány első invencióit éppúgy megvetették, mint a vallás avult legendáit. Amikor Voltaire-nek¹ elmondták, hogy az Alpok egyik csúcsán egy megkövült halcsontvázat találtak, jót nevetett a mesén, és hozzáfűzte, hogy lám, ez megint valami szerzetesi csalás: nyilván egy

böjtölő szerzetes vagy remete hagyta ott ételmaradékát. Mindenki tudja, hogy a szkepticizmuson a tudomány azóta bosszút állt. Mert nemcsak az történt, hogy a hihető és hihetetlen határa jobban elmosódik napjainkban, mint a legbarbárabb alkonyat idején; maga a hihető nyilvánvalóan növekszik, s egyre csökken az, ami hihetetlen. Voltaire korában az emberek nem tudták, milyen csodát kell a következő pillanatban kihányniuk. Napjaink embere viszont azt nem tudja, milyen újabb csodát kell a következő pillanatban lenyelnie.

Am jóval azelőtt, hogy mindez megesett, már gyermekkorom napjaiban, amikor először pillantottam meg Szent Ferenc múltba vesző alakját, aki ebben a távolságban csakugyan távoli volt, a viktoriánus időkben, mely szigorúan különválasztotta a szentek erényeit csodáitól – még azokban a szigorú napokban is motoszkált bennem a kétség, hogy e módszer történeti alkalmazása valahogy mégsem egészen helyénvaló. Már akkor sem értettem egészen, és ma sem értem egészen, milyen alapon szedegetnek-válogatnak egyesek a régmúlt idők krónikáiból, amelyek szemmel láthatóan összetartoznak. Bizonyos történelmi korokra vonatkozó ismereteink – nevezetesen mindaz, amit a középkorról tudunk – bizonyos egymással összefüggő krónikákból származnak; a szerzők egy része ismeretlen, mindnyája halott, s éppen ezért vitás kérdésekben nem tehetünk fel keresztkérdéseket nekik, nem idézhetjük meg tanúként őket. Számomra sosem volt egészen világos, milyen alapon fogadják el a történészek e krónikák részleteinek egész garmadáját, ugyanakkor miért tagadják meg a részletek hitelét, ha közülük akár csak egy is túllép a tapasztalat körén. Nem azt kifogásolom, hogy szkeptikusok; az rejtélyes számomra, miért nem vállalják bátrabban a szkeptikus szerepét. Megértem, ha azt mondják, hogy ezek a részletek csak lunatikusok vagy hazudozók által kerülhettek egy krónikába; ebből azonban nem kö-

vetkezik semmi más, csupán az, hogy a krónikákat hazudozók vagy lunátikusok írták. Tegyük fel, hogy történeteink az alábbi megállapítást teszik: „A szerzetesi fanatizmus világgá kürtölte a hírt, hogy Thomas Becket temetése után nyomban számtalan csoda történt a sírnál.” Akkor viszont nem értem, miért ne állíthatnák ezt is: „A szerzetesi fanatizmus azt a rágalmozó hírt keltette, hogy Henrik király négy lovagja Thomas Becketet² meggyilkolta a katedrálisban.” Vagy éppen ezt is mondhatnák: „A korszak hiszékenysége könnyedén elhitette az emberekkel, hogy Johanna³ isteni sugallat által vezetve felismerte az álruhás Dauphint.”⁴ Akkor viszont miért ne mondhatnák ugyanazon elv alapján a következőt: „A korszak hiszékenysége feltételezte, hogy egy ismeretlen parasztlányt meghallgattak a Dauphin udvarában.” Ha pedig tárgyunkat illetően arról beszélnek, hogy van egy barbár történet, melyben Szent Ferenc lángokba veti magát, de sértetlenül kerül ki onnét, nem tudom, miféle ésszerű elv tiltja meg nekik, hogy elmondjanak egy másik barbár mesét, amelyben Szent Ferenc a vérengző muszlimok táborába veti magát, de sértetlenül visszatér. Csak tudni szeretném, azért kérdezem; mert nem látom, hol van gondolkodásukban a ráció. Hajlandó vagyok elismerni, hogy nincs egyetlen Szent Ferencről írott szó, mely ne olyan kortársától származnék, aki képes volt elhinni és el is mondani egy csodás történetet. Talán az egész a szerzetesek meséje csupán, és nem is volt soha semmiféle Szent Ferenc, se Thomas Becket, se Szent Johanna. Amit most mondok, kétségtelenül *reductio ad absurdum*;⁵ azonban *reductio ad absurdum*a egy olyan szemléletnek, mely minden csodát abszurdnak talál.

Az absztrakt logikában a válogatásnak ez a módszere a legvadabb abszurdításokhoz vezet. Ha egy történet benső tartalmában hihetetlen, ez csak annyit jelent, hogy szerzőjének nem adhatunk hitelt. Semmiképpen nem jelenti azt,

hogy a történet bizonyos részei vitán felül hitelt érdemlők. Ha valaki azt mondaná nekünk, hogy találkozott egy sárganadrágos emberrel, aki szerencsésen leugrott a saját torkán, minden bizonnyal nem tennénk esküt a Bibliára, nem tennénk tűzbe a kezünket azért, hogy az illetőn csakugyan sárga nadrág volt. Ha pedig valaki azt bizonygatná, hogy egy kék léggömbben az égbe szállt, és úgy találta, hogy a Holdat zöld sajtból csinálták, feltehetően nem tennénk esküvel megerősített írásbeli nyilatkozatot azért, hogy a léggömb kék volt, de azért sem, hogy a Hold zöld színű. Kétségbe vonták a Szent Ferenc csodáihoz hasonló történetek hitelét, s ebből a tiszta logika alapján nem következhetett más, mint az, hogy kétségbe vonták a Szent Ferenchez hasonló emberek létezését. Történelmünk egy modern pillanatában, az őrült szkepticizmus tetőpontján ez csakugyan megtörtént. Az emberek hajdanán makacsul bizonygatták, hogy Szent Patrick^a soha a világon se volt; s ez ugyanolyan történeti baklövés, s az emberi világot éppúgy meghamisítja, mintha azt mondanánk, hogy Szent Ferenc sohasem élt. Volt idő például, amikor a mitológiai magyarázatok őrültsége az élő történelem nagy részét a Napmítosz mindent betöltő buja melegében és sugárzásában oldotta fel. Hiszem, hogy e bizonyos nap lehanyatlott már; ám számtalan hold és meteor foglalta el helyét.

Márcsak természetes, hogy Szent Ferenc nagyszerű Napmítosz is lehetne. Hogyan is szalaszthatná el valaki annak lehetőségét, hogy Napmítosz legyen, amikor éppen a Naphimnusz című daláról ismerik legjobban? Azt már felesleges is mondanom, hogy a Szíriában megéledt tűz volt a napkelet, s a Toscanában vérző sebek: a napnyugat. A teóriát jelentős terjedelemben kifejthetném; csak hogy velem is az történt, ami az elmés teoretikusokkal oly gyakran szokott: eszembe ötlött egy másik, egy ígérete-sebb teória. El sem tudom képzelni, hogy a csudába hagy-

ta figyelmen kívül az emberiség velem együtt azt a tényt, hogy az egész Szent Ferenc mese totemikus eredetű. Tagadhatatlanul olyan mese, amely valósággal hemzseg a totemektől.⁷ A ferencesek erdői éppúgy tele vannak velük, mint bármelyik, rézbőrű indiánoktól származó állatmese. Ferenc csak azért nevezte magát számárnak, mert az eredeti mítoszban a valódi négylábú számárnak is ezt a nevet adták; később aztán a számár valami félig emberi, félig isteni lénné alakult. Az is nyilvánvaló most már, semmi kétség, miért éreztem én valamikor, hogy Szent Ferenc Farkas Fivére, Madár Húga mintha olyanok volnának, mint Róka Bátyó, Tehén néne Remus bácsi meséiben. Egyesek azt mondják, gyermeki éretlenségre vall, ha elhisszük, hogy egy tehén beszélni tud, vagy hogy egy róka szurokból gyereket csinált. A szellemi érésnek mindenestre igen gyermeteg szakaszára vall, ha időnként csakugyan elhisszük, hogy Szent Patrick Napmítosz volt, Szent Ferenc pedig Totem. Legtöbbünk számára azonban a gyermeki hitnek e paradicsomi korszaka már a múlté.

A továbbiakban hadd utaljak arra, hogy van egy felfogás, mely az efféle történetekben, gyakorlati céloktól vezetve, különválasztja a valószínűt a valószínűtlent. Nem is annyira az esemény természetének kozmikus kritikáját jelenti ez, inkább az elbeszélés természetének irodalmi kritikáját. Bizonyos történeteket komolyabban szoktak előadni, mint másokat. Azonban mindettől függetlenül nem próbálkozom azzal, hogy a történetek között akárminő különbséget tegyek. Nem teszek különbséget azért, mert gyakorlati megfontolásból az egésznek hasznosságát tartom szem előtt; arról van itt szó, hogy gyakorlati értelemben ismét a tárgy egésze kerül olvasztótégelybe, ahonnan aztán a racionalizmus által bizonyára szörnyeknek nevezett formák sokasága bukkan elő. A hit és a filozófia pillérei változatlanok. Az, hogy az ember elhiszi-e vagy

sem, hogy egy bizonyos esetben a tűz nem fog égetni, attól függ, mit gondol arról, miért szokott égetni általában. Ha tíz pálcika közül kilencet megéget, mert ez természetéből következik, akkor megégeti a tizediket is. Ha ellenben kilenc pálcát azért tud elégetni, mert Isten akarata, hogy így legyen, akkor a tizedik pálcika Isten akaratából sértetlen marad. Senki sem kerülhet a dolgok ellentétes értelmezéséből fakadó fundamentális különbségek mögé; a teista számára csodákban hinni éppoly ésszerű, mint az ateista számára az, hogy kételkedjen bennük. Más szóval annak, hogy valaki nem hisz a csodákban, egyetlen ésszerű oka van: az, hogy a materializmusban hisz. A hitnek és filozófiának eme mozdíthatatlan pillérei azonban teoretikus munkába valók, és semmi helyük ebben a könyvben. A történelem és életírás dolgaiban, melyek itt helyt kaptak, soha semmi sem változatlan. A világ a lehetséges és lehetetlen állandó viharzásában, zűrzavarában él, és senki sem tudja, mi lesz az a soron következő tudományos feltevés, amely megerősít egy régi babonát. A Szent Ferencnek tulajdonított csodák háromnegyed részét ma már a pszichológusok meg tudnák magyarázni, jöllehet nem úgy, ahogyan egy katolikus magyarázza őket, hanem úgy, ahogyan egy materialistának szükségszerűen nem szabad magyaráznia. Itt van például Szent Ferenc csodáinak egy külön ágazata: a csodás gyógyítások. Mi jó származnék abból, ha egy nagyrabecsült szkeptikus eldobná őket, csak azért, mert felfoghatatlan dolgok, amikor a hittel való gyógyítás ma már legalább olyan virágzó zenki üzlet, mint a Barnum Cirkusz. Csodáinak egy másik ágazata Krisztus mesés tetteivel rokon: „kitalálta az emberek gondolatát.” Mi haszna lenne, ha cenzúráznánk, törölnénk őket, csak azért, mert rájuk sütöttük a „csoda” nevet, amikor ma már legalább olyan közönséges társasági játék, mint a muzsikáló székek. S aztán a harmadik ágazat – külön kellene tanulmányozni, ha az efféle tudományos kutatás

egyáltalán lehetséges volna – azok a szemtanúk által hitelesített csodák, miket a Szent ereklyéi idéztek elő. Mi haszna lenne érthetetlen dolgokként félredobni őket, hiszen a társasági bűvészmutatványok sikere is örökösen azon fordul meg, hogy megérintünk vagy megfogunk-e valami ismerős vagy személyes tulajdonunkat képező tárgyat? Természetesen nem hiszem, hogy ezek a trükkök ugyanabból a fajtából valók, mint a szent jótettei; kivéve persze, ha bennük a *D i a b o l u s s i m i u s D e i*⁸ igazolását látom. Azonban nem arról van szó, hogy én mit hiszek és miért, hanem arról, miben és miért nem hisz a szkeptikus. A praktikus életrajzíró és történész erkölcsé abban rejlik, hogy mielőtt bármiben kételkednék, megvárja, míg a dolgok egy kissé leülepednek.

Ha ez már megtörtént, két módszer közül választhat; nem minden habozás nélkül, magam is közülük választottam. A legjobb és legbátrabb módszer persze az lenne, ha őszintén elmondanánk a teljes történetet a csodákkal együtt, úgy, ahogyan az eredeti krónika szerzői tették. Ehhez az okos és egyszerű módszerhez a jelen történései bizonyára visszatérnek majd. Persze ne feledjük, hogy e könyv elkerülhetetlenül csak bevezetés Szent Ferenchez, Szent Ferenc ismeretéhez. Mindazok, akiknek bevezetésre van szükségük, természetsszerűen idegenek, tájékozatlanok. Velük szemben az a tennivalónk, hogy legalább érdeklődésüket felkeltsük Szent Ferenc iránt, márpedig ez esetben tökéletesen helyénvaló, ha a tények sorát úgy rendezzük el, hogy az ismerős megelőzze az ismeretlent, a könnyebben érthető megelőzze azt, ami nehezen érthető. Bárcsak tartalmazna ez a szegényes és hevenyészett írás egy-két sort, mely az embereket arra ösztönözné, hogy Szent Ferencsel a maguk gyönyörűségére foglalkozzanak; mert ha Szent Ferencsel a maguk gyönyörűségére foglalkoznak majd, hamarosan belátják, hogy a történet természetfeletti elemei éppoly természetesek, mint azok, melyek nem lépik

át a közvetlen tapasztalás körét. Szükségessé vált azonban, hogy a könyvemben felvázolt kép kizárólag emberi legyen, hiszen csak arra vállalkoztam, hogy bemutassam: Szent Ferenc az egész emberiségre tartott igényt, beleértve a szkeptikus emberiséget is. Éppen ezért a kettős út mellett döntöttem; először igyekeztem úgy bemutatni Szent Ferenc alakját, hogy csak egy született bolond ne lássa be: valóban a történelem élő alakja volt, másodszor aztán, e fejezetben, röviden összefoglalom a természetfeletti motívumokat, melyek hozzátartoznak a történelmi korhoz, az akkor élt emberiséghez. Végül pedig nem marad más hátra, mint hogy néhány mondattal felhívjam a figyelmet egy-néhány különbségre, melyet tárgyunkban bárki felfedezhet, hitvallásától függetlenül, nehogy összekeverjük a szent életének lényegét és tetőpontját azokkal a fantázia szülte képzelgésekkel, melyek hírnevének bojtjai csupán.

Assisi Szent Ferencről annyi temérdek anekdota és legenda született, annyi csodálatos, csaknem valamennyiüket felölelő gyűjtemény, hogy munkám korlátai miatt meglehetősen egyoldalú politikára kényszerültem, vagyis magyarázatom egyetlen vonalon halad, s csak azért említetek helyenként egy-egy anekdotát, hogy velük megvilágítsam a magyarázatot. Ha a fentebbi állítás érvényes a róla szóló történetekre, különösképpen érvényes azokra, melyekben csodás vagy természetfeletti események fordulnak elő. Ha eredeti formájában kerülne kezünkbe egy-néhány, igencsak meglepetve tapasztalnánk, hogy az életrajzban több a természetfeletti esemény, mint a természeti. Mármost nyilván a Katolikus hagyomány ellen szólna (ez a hagyomány a józan ésszel több ponton egybevág), ha feltételeznénk, hogy a dolgok aránya a mindennapi életben is ilyen. Sőt, a csodás vagy természetfeletti eseményről szóló elbeszélések maguk is két csoportra oszthatók, persze nem a csodákról, hanem az elbeszélésekről szerzett

élményeink alapján. Egy részükben felfedezhetjük a tündérregék jellegzetességeit; formájukban főként s nem cselekményükben. Nyilvánvalóan mesék ezek, minőket a parasztok mondanak egymásnak vagy gyermekeiknek a tűznél, olyan körülmények között, amikor senki sem arra gondol, hogy egy vallási doktrínát ismertessen, mellyel szemben a hallgatóságnak állást kell foglalnia, mert a feladat mindössze abból áll, hogy a mesélőnek egy történetet kell kerekítenie a tündérmesék ékes mintája szerint. Más részük viszont, megint csak a formát tekintve – bizonyítás, azaz tanúságtétel amellet, mi igaz s mi hazugság csupán, s én azt hiszem, az emberi természet bírái közül kevesen akadnának, akik úgy találnák, hogy e történetek hazudnak.

Általánosan elismert tény, hogy a Stigma története nem legenda, hanem egyszerű hazugság. Végeredményben arról a véleményről van itt szó, mely szerint a történet nem Szent Ferenc hírnevének utólagos szüleménye, hanem olyasvalami, ami legelső életrajzíróitól ered. A gyakorlat szempontjából nézve fel kell tételeznünk, hogy nem szülhette más, csak valamiféle konspiráció, s valóban, némi hajlandóság mutatkozott is arra, hogy a csalást a szerencsétlen Éliás nyakába varrják, akiről a legkülönbözőbb pártok előszetettel beszélnek úgy, mint egy hasznos, de világámító csirkefogóról szokás. Gyakorta hallhatjuk a vádat, hogy az első életrajzírók – Szent Bonaventura, Celano és A három testvér⁹ – noha beszélnek Szent Ferenc misztikus sebeiről, nem mondják azt, hogy a sebeket ők maguk is látták. Véleményem szerint ez az érv nem perdöntő; mert amit vádként felhoznak, az egyszerűen az elbeszélés természetéből fakad. A három testvérnek esze ágában sem volt, hogy valamely esemény kapcsán esküvel megerősített írásbeli nyilatkozatot tegyen, s éppen ezért történetük elfogadott részleteit sem valami eskü alatti írásbeli nyilatkozat formájában írták. Amit írtak, krónika volt: viszony-

lag objektív, személytelen. Munkájukban sohasem mondanak efféle: „Láttam, hogy Szent Ferenc sebeket kapott,” mert a krónikában csak ez olvasható: „Szent Ferenc sebeket kapott.” Miként azt sem mondják: „Láttam, hogy Szent Ferenc a Portiunculába megy”, hiszen helyette ez áll: „Szent Ferenc a Portiunculába ment.” Ezért aztán fel sem tudom fogni, miért kéne egy bizonyos esetben szemtanúként elfogadni őket, amikor nem fogadjuk el őket szemtanúként egy másik esetben. Minden részlet ugyanabból az egészből való; örülség lenne, ha elbeszélésüket egyszer csak félbeszakítanák és átkozódni, esküdözni kezdenének, megadnák nevüket, címüket, váltig bizonygatván, hogy a szóbanforgó fizikai eseményt igenis ők maguk ellenőrizték, saját szemükkel látták. Épp ezért úgy tűnik nekem, hogy a körülöttük zajló vita arra az alapkérdésre vezethető vissza, melyet már említettem: egyáltalán miért adunk hitelt ezeknek a krónikáknak, ha valósággal hemzseg bennük mindaz, amit elhinni képtelenség. Ez a gondolat azonban végül is visszavezet ahhoz az egyszerű tényhez, hogy egyesek azért nem hisznek a csodákban, mert materialisták. Ez eléggé érthető; viszont kénytelenek tagadni a természetfelettit a modern tudomány professzorainak s a középkori krónikák szerzetes íróinak tanúbizonyságában egyaránt. Tudós professzorok ma már akadnak szép számmal, hogy vitába szálljanak velük.

Azonban függetlenül attól, mit gondolunk a természetfölöttiségről a természetfölötti események viszonylag materiális és népszerűbb értelmében, nem értjük meg Szent Ferenc lényegét, különösen az Alverno utáni Szent Ferencét, ha nem eszmélünk rá arra, hogy természetfölötti életet élt. A természetfölötti egyre több az életében, amint közeledik hozzá a halál. A természetfölöttinek ez a jelenléte azonban nem szakította el a természetestől; helyzetének értelme éppen az volt, hogy tökéletesebb fokon tudta egyesíteni őt a természetessel. Nem tette komorrá, em-

bertelenné; hiszen üzenetében arról adott hírt, hogy az ilyen miszticizmus boldoggá s emberivé teszi az embert. Helyzetének értelme, üzenetének jelentése azonban éppen abban rejlett, hogy a hatalom, mely ezt az állapotot létrehozta: természetfeletti hatalom volt. Ha ez az egyszerű különbségtétel életének egészéből nem is lenne nyilvánvaló, nehéz lenne fel nem fedezni a történetben, mely haláláról tudósít.

Bizonyos értelemben azt mondhatnánk, hogy haldokló emberként járta útját, amint más értelemben elmondhatnánk, hogy nagyon is élő, eleven ember volt. Amint egyre bizonyosabbá lett, hogy egészsége hanyatlik, a betegség vagy tán még inkább a halandóság élő szobraként hordozták körül. Elment Rietibe, Nursiába, a Perugia tó melletti Cortonába, talán Nápolyba is. Van valami mélységesen patetikus, titokteljes és hatalmas abban, hogy életlángja újra fellobbant, szíve felujjongott, mikor a távolból megpillantották Assisi dombján a Portiuncula fenséges oszlop-sorát. Ő, aki vagabund lett egy látomás kedvéért, aki magától megtagadta az otthon s a tulajdon érzetét, ő, akinek egyetlen örömhíre s dicsősége volt az otthontalanság, a természettől pártusi nyíl ütötte sebként kapta meg az otthon fájó örömet. Gyötörte őt is a „maladie du clocher”,¹⁰ elszenvedte ő is a maga mélységiszonyát, bár a torony, amelyről lenézett, magasabb volt, mint a miénk. „Soha!”, kiáltotta a halálban is erős lelkek váratlan erejével, „e helytől ne váljatok meg soha! Bárhová mentek, bárhová zarándokoltok, otthonotokba mindig visszatérjete; mert Isten szent háza ez.” És a hazatérők csoportja elindult, csendesén lépdelt az otthon boltívei alatt. Aztán Szent Ferenc lefeküdt ágyára, testvérei pedig köréje gyűltek virrasztván őt ezen az utolsó hosszú éjszákán. Meg sem villant bennem, hogy arról beszéljek, milyen viták zajlottak később; követői közül kiket áldott meg, milyen formában s milyen jelentőséggel. Ama egyet-

len hatalmas pillanatban – megáldott mindannyiunkat.

Miután pedig elbúcsúzott néhány közelebbi barátjától, s főként azoktól, akik legrégibb társai voltak, kérésére a durva ágyról a puszta földre fektették; darócingén kívül, úgy mondják, nem volt rajta más, éppúgy, mint akkor, midőn elhagyta apját, s először fogadta be a téli erdő. Rendíthetetlen, nagy eszméjének végső bizonyítéka volt ez; bizonyága a dicséretnek s a halálának, mely a mezítlenség, a semmi mélységéből nőtt fel égi magasra. És amint ott feküdt végül a földön, biztosak lehetünk ebben, szétrocsolt, megvakult szemei csak igazi tárgyukat s eredetüket látták. Mert akivel a lélek e végső és felfoghatatlan magány perceiben végre szemtől szemben állt, maga volt a Megtestesült Isten, a Keresztre feszített Krisztus. Ám a körötte állók nem erre gondoltak csupán; alkonyi kísértetekként emlékek gyülekeztek, míg a nap lassan az estébe hajlott, s a leszálló sötétben mindannyiunktól távozott egy jóbarát.

Mert aki haldokolva ott feküdt, nem Isten kutyáinak Domonkosa volt, nem a vezér, aki diadalra vitt annyi eszmeháborút; háborúkat, melyek haditervvé egyszerűsíthetők, s úgy is kezelik őket, mint terveket szokás; nem is a kormányos, aki mesteri kézzel vitte útján a fegyelem mintaadó demokratikus gépezetét. Ember volt, aki a világból ekkor távozott; költő; életláttató fénysugár; egyszeri láng, melyhez hasonló nem lobban többé, s nem is pótolja semmi sem, míg a világ világ. Azt mondják, egyetlen keresztény volt, aki kereszten lelte halálát; ebben az értelemben még igazabb, hogy egyetlen ferences volt, akit Ferencnek hívtak. Bármilyen csodás és hatalmas volt a mű, amelyet a világra hagyott, valamit mégsem hagyhatott örökölni, miként a tájképfestő sem hagyhatja végrendeletében az utókorra: a szemét. Aki az életben az élet művésze volt, a halálban most a halál művésze lett, s több joga volt ahhoz,

hogy elmondja magáról, amit valaha Nero, az ellentípus mondott: „Qualis artifex pereo.”¹¹ Mert Nero élete alkalomszülte pózoktól hemzsegett, mint egy színészé, míg az umbriai természetes szépséggel mozgott a világban, mint egy atléta. Ám Szent Ferenc szavaival, Szent Ferenc gondolataival versenyre kelünk hiábavaló, mert gondolatai a magasba szálltak, ahová nem követhetjük őket, szédítő, isteni magasba, ahová csak a halál tud felragadni minket.

Körötte barna csuhában ott álltak testvérei, azok, akik szerették őt, mégha később vitába szálltak is egymással. Ott állt Bernát, első barátja s Angelo, ki mintegy titkárként szolgálta őt, és aztán utóda Éliás, akiből a hagyomány egyfajta Júdást próbált faragni, de aki valójában nem volt sokkalta rosszabb a rossz helyre került hivatalnoknál. Tragédiája abban rejlett, hogy ferences szív, de legalábbis ferences értelem nélkül vette fel a ferencesek habitusát. Ám jöllehet rossz ferences volt, kiváló dominikánus vált volna belőle. Mindenesetre nincs okunk kételkedni abban, hogy szerette Őt, hiszen az útonállók, a vadak is szerették. Ott állt tehát a többi közt, amint az órák lassan elperegetek, s a Portiunculában hosszabb-hosszabb lett az árnyék, és nem tudom, miért hihetnénk róla azt, hogy gondolatai már ekkor a lármás jövőben jártak, becsvágy tüzelte harcainak későbbi éveiben.

Szinte azt hihetnénk, a pillanatot a madarak megérezték; riadva rebbentek fel az esti égben. Hajdan, mint a történet mondja, Szent Ferenc egyetlen intésére kereszt alakban rebbentek szét a négy égtáj felé, s most talán egy még nagyobb, egy óriás jelet írtak le az égen. S az erdőkben tán reszkető, kicsiny állatok lapultak, akik soha ennyi figyelmet, soha ennyi szeretetet nem kapnak többé. Azt mondják, az állatok olykor megérik azt, mit az ember – a felsőbbrendű lény – meglátni képtelen. Vajon a csavargók, tolvajok, számkivetettek megéreztek-e, egy borzongás tudtul adta-e

nékik, mi történt azzal, aki soha életében nem tudta, mi a megvetés. Mert a Portiuncula folyosóin, csarnokaiban egyszerre mélységes csend lett, és szobormereven álltak a bronzfényű barna figurák, midőn megállt a hatalmas szív, mely nem roppant össze addig, míg a világ terhe nehezedett rá.

X. fejezet

SZENT FERENC TESTAMENTUMA

Bizonyos értelemben kétségtelenül van valami szomorú ironia abban, hogy Szent Ferenc, aki egész életében az emberek egyetértésére vágyott, növekvő viszályok közepette halt meg. Azonban nem szabad eltúloznunk ezt a viszálykodást, mint egyesek meg is tették, s az egészet odáig csavarni, mintha erényeinek merő kudarcát jelentené csupán. Vannak, akik Szent Ferenc egész életművét úgy tárják elénk, hogy azt végül is a világ romlottsága pusztította el, sőt az Egyháznak még a világot is felülmúló romlottsága.

Ez a kis könyv olyan esszé, amely Szent Ferencről szól s nem a ferences rendről, még kevésbé a Katolikus Egyházzal vagy a Pápaságról vagy arról a politikáról, melyet az egyház folytatott a túlzó ferencesek s főként a Fraticellik ellen. Éppen ezért elegendő, ha néhány mondatban csupán általános természetét körvonalazzuk annak a vitának, mely a szent halála után robbant ki, de bizonyos mértékben már megmérgezte életének utolsó napjait. A legfőbb vitapont a szegénység esküje volt, pontosabban: a tulajdon minden formájának elutasítása. Tudomásom szerint eddig senki sem akarta megakadályozni, hogy egy barátnak, esküjéhez híven, ne legyen személyes tulajdona. S ez azt jelenti, senki sem kívánta meggátolni azt, hogy egy barát megtagadja a magántulajdont. Néhány ferences azonban, segítségül híván Szent Ferenc tekintélyét, to-

vábbment ennél, sokkal tovább, azt hiszem, mint ameddig valaha bárki is elment. Javasolták, hogy el kell törölni nemcsak a magántulajdont, de a tulajdont magát. Nem akartak testületi felelősséget vállalni semmiért; sem az épületekért, sem a raktárakért vagy a szerszámokért; nem akarták birtokolni őket még akkor sem, ha valamennyit közösen használták. Kétségtelen, hogy közöttük sok ragyogó és önzetlen szellem volt – különösen az ötlet első hívei – akik életüket a nagy szent eszményeinek áldozták. Az is kétségtelen, a Pápa és az egyházi hatóságok a koncepciót nem tartották valamiféle keresztülvihető tervnek, és módosításában odáig mentek el, hogy bizonyos pontokat töröltek a nagy szent végakaratából. Persze nem volt könnyű belátni, hogy a terv csakugyan keresztülvihető-e vagy nem, sőt, hogy terv-e egyáltalán, hiszen nyilvánvalóan elutasított mindenféle tervszerűséget. Mindenki tudta természetesen, hogy a ferencesek kommunisták; ám tulajdonképpen nem is annyira kommunisták voltak, mint inkább anarchisták. Nem tudom, lehet-e elég okosan érvelni a dologban, de az egyszer bizonyos, hogy valaki vagy valami mégiscsak felelős mindazért, ami történelmi épületeinkkel és közérdekű javainkkal, illetve bennük és velük kapcsolatosan történt. Szocialista szellemű idealistáink, nevezetesen Mr. Shaw¹ és Mr. Wells iskolája, az egész vitát úgy kezelték, mintha arról lenne szó csupán, hogy a dúsgazdag, romlott főpapok zsarnoksága eltiporta a keresztény szocialisták igaz kereszténységét. Az igazság azonban az, hogy bizonyos értelemben ez a végletes eszme éppen az ellenkezője annak, amit szocialistának tartunk, sőt annak is, ami egyáltalán szociális természetű. Hiszen e rajongó megszállottak pontosan azt utasították el, amire a szocializmus épül: a köztulajdont; amit elsősorban elutasítottak, éppen az volt, mit a szocialisták legfőbb céljuknak tekintenek: hogy a tulajdont végül törvényesen, testületileg birtokolják. Az sem igaz, hogy a Pápa e rajon-

gókkal szemben durva és ellenséges volt. A Pápa ugyanis hosszú ideig próbált fenntartani valamiféle kompromisszumot, mely elsősorban arra szolgált, hogy realizáljon egy bizonyos, lelkiismereti okokból fakadó tiltakozást. E kompromisszum által maga a pápaság vállalta azt, hogy a vagyont – mintegy letétben – megőrzi azok számára, akik nem hajlandók még hozzányúlni se. Ez a körülmény valójában két olyan dolgot tár elénk, melyek eléggé gyakori jelenségek a katolikus történelemben, ám ezeket az ipari civilizáció zsurnaliszta történetírása csak igen kevésbé értette meg. Bizonyítja azt, hogy amikor a pápák kisemberek voltak, velük szemben némi olyan szentek álltak, akik nagyberek voltak. Ugyanakkor bizonyítja azt is, hogy a nagybereknek nem mindig van igazuk a kisemberekkel szemben. Mármost a tiszta elméjű és nyílt-szívű kívülről nemigen tagadhatja, hogy a Pápának igaza volt, amikor ragaszkodott azon meggyőződéséhez, hogy a világot nemcsak ferenceseknek csinálták.

Mert a vita háttérében éppen ez a meggyőződés rejlett. Volt valami mélyebb és egyetemesebb e sajátosan praktikus kérdés mögött, melynek szelleméből megérzünk valamit, ha elolvassuk a vizsály történetét. A végső igazságot talán így summázhatnánk: Szent Ferenc olyan nagy és rendkívüli egyéniség volt, hogy lényében rejtőzött valami abból, ami a vallásalapítót teszi. Megannyi követője szíve mélyén többé-kevésbé kész volt arra, hogy vallásalapítóként kezelje őt. Szívesen hagyták volna, hogy a ferences szellemiség a Kereszténységnek búcsút mondjon, miként annak idején a keresztény szellem is búcsút mondott Izraelnek. Szívesen hagyták volna, hogy e szellemiség elhomályosítsa a Keresztény Világot, miként annak idején a keresztény szellem is elhomályosította Izraelt. Ferenc volt a tűz, mely végigfutott Itálián, s úgy látszott, hatalmas tűzvészé kezd válni, mely hamarosan felemészti az ősi keresztény civilizációt. A Pápának meg kellett értenie a

jelenség lényegét: vajon a Kereszténység fogja-e elnyelni Ferencet, vagy Ferenc a Kereszténységet? És a Pápa – hivatalos elkötelezettségétől függetlenül – helyesen döntött; mert az Egyház képes volt befogadni mindazt, ami jó volt a ferences mozgalomban, de a ferences mozgalom nem tudta befogadni mindazt, ami jó volt az Egyházban.

Valamire érdemes figyelniünk; bár ez a történet egészéből eléggé nyilvánvaló, valahogy mégsem vették kellően figyelembe, különösen azok, akiket elriaszt a katolicizmusban megnyilvánuló józanság, mely egyetemesebb a ferences lelkesedésnél. Pedig amire gondolok, éppen az általuk annyira csodált ember érdemeiből fakad. Assisi Szent Ferenc, sokszor elhangzott már, költő volt, tehát olyan ember, aki képes volt kifejezni személyiségét. Költőre vall, hogy éppen korlátai tették szabadabbá. Az volt, ami; s nemcsak azáltal, amije volt, hanem azáltal is, ami hiányzott belőle. Ám a határvonalak, melyek egy ilyen személyes portré körvonalait alkotják, nem válhatnak az emberiség határvonalaivá. Szent Ferenc kitűnő példája a génius azon sajátosságának, hogy benne még a negatív is pozitív volt, mert részét alkotta jellemének. Feltevésem kitűnő bizonyítéka Szent Ferencnek a műveltséggel, a tudással szemben tanúsított magatartása. Mellőzte, sőt bizonyos mértékben helytelenítette a könyveket s a könyvekben való tudós búvárkodást, és saját nézőpontjából tekintve, annak a műnek nézőpontjából, melyet a világban kellett megalkotnia – tökéletesen igaza volt. Mondanivalójának lényege olyan egyszerű volt, hogy egy falusi idióta is megérthette azt. Nézőpontjának értelmét az adta meg, hogy onnan szemlélődve felfedezett egy új világot, mely olyan friss és érintetlen volt, mintha szeme láttára született volna a reggeli fényességben. E világnak nem volt története; kivéve természetesen a nagy ősi eseményeket: a Teremtést, az Éden történetét, az első Karácsonyt s az első Húsvétot. Azonban kívánná-e bárki is, avagy

kíváncsi tartaná-e, hogy a Katolikus Egyháznak ne legyen történelme?

E könyvek talán legfontosabb feltevése, hogy Szent Ferenc az Isteni Bocsánat jeleként rótt a világ országútját. Arra gondolok ugyanis, hogy megjelenésével jelezte a pillanatot, melyben az emberek végre nemcsak Istennel békülhettek ki, hanem a természettel is, sőt, ami a legnehezebb: önmagukkal. Mert megjelenésével az lett nyilvánvalóvá, hogy az áporodott pogány szellemiség, mely megmérgezte az ókori világot, végleg eltűnt a társadalomból. Szent Ferenc megnyitotta a Sötét Középkor kapuját, s ezzel – mintha csak a Tisztító tűz börtönének kapuit nyitotta volna meg – egy korszak véget ért; pusztai remeteségben, barbárok ellen vívott háborúban tisztította meg az ember önmagát. Küldetésének lényege abban rejlett, hogy közölje az emberekkel egy új kezdet lehetőségét, s ebben az értelemben azt is, hogy felejtsenek. Amikor életüket tiszta lappal kezdték, s a korai középkor szokásához híven az első oldalra egyszerűen rajzolt de színekben tündöklő nagy kezdőbetűket írtak – ebben szemmel láthatóan része volt annak a sajátságos gyermeki öröme is, hogy a véres és fekete szörnyűségekkel teli lapokat leragaszthatták. Említettem már, hogy az olaszok eme első poétájának költészetében nyomát sem találjuk a pogányságot jóval túlélő pogány mítosznak. Szinte úgy tűnik, az első olasz költő volt az egyetlen ember, aki sohasem hallott Vergiliusról. Abban az értelemben, hogy Szent Ferenc volt az első olasz költő, ez tökéletesen helyénvaló. Helyénvaló az is, hogy csalogánynak nevezte a csalogányt, és dalát nem tette tönkre, nem szomorította meg Itylus és Procne² szörnyű meséivel. Egyszóval: valóban tökéletesen helyénvaló és kíváncsi, hogy Szent Ferenc sohasem hallott Vergiliusról. Ám kívánnánk-e azt, hogy bár Dante se hallott volna soha Vergiliusról? Csakugyan kívánnánk-e, hogy bár Dante se olvasott volna soha egy szemernyi po-

gány mitológiát? Helyes az a megállapítás, hogy Dante mitológiai vonatkozásaiban végső soron egy mélyebb ortodoxia rejlik; hatalmas pogány mesetöredékei, Minoszhoz vagy Charonhoz³ hasonló gigantikus figurái valami mérhetetlen, természettől adott s az egész történelem mögött meghúzódó vallásosságra utalnak, s felvillantják az ősidők mélyén eszmélő Hit első fényeit. Éppoly jó, hogy a „Dies Irae”-ben⁴ a Sybillák⁵ benne vannak, mint az, hogy Dávid⁶ benne van. Szent Ferenc kétségtelenül örömet megégette volna a Sybillák könyvének minden egyes lapját cserébe a legközelebbi fán sarjadt egyetlen friss levélért, s ez mélységesen jellemző rá. Ám jó, hogy miénk a „Dies Irae”, miként jó az is, hogy miénk a Naphimnusz.

E tézis alapján egyszerűen azt mondhatnánk, hogy Szent Ferenc jövetele hasonlatos a gyermek születéséhez, aki egy sötét házban jött a világra, de feloldja annak végzetét, mert úgy nő fel, hogy ártatlanságában mit sem tud arról, milyen diadalokat ültek, milyen borzalmakat szenvedtek el e házban. Ám az ártatlanság mellett szükségszerűen ott van benne a tudatlanság is. Történetünk lényege fejeződik ki abban, hogy e gyermek zöld fűvet tép a mezőn, s nem tudja, hogy egy meggyilkolt ember teteme fekszik odalent, felmászik az almafára, s nem tudja, hogy az egy öngyilkos akasztófája volt. E bűnbocsánatot és megbékélést adta hírül az egész világnak a romlatlan ferences szellemiség. Ebből azonban nem kellett annak következnie, hogy tudatlanságát is a világra kényszerítse. Pedig azt hiszem, örömet megtette volna. Némely ferences számára természetesnek tűnt, hogy a ferences költészetnek el kell söpörnie a bencés prózát. E jelképes gyermek számára mindez egészen nyilvánvaló és ésszerű. Természetes, hogy szemében olyan a világ, mint egy hatalmas, új gyermekszoba, melynek fehérre meszelt üres falait – a maga gyermeki módján – benépesítheti egyetlen vonalú de vidám színekben tarkálló krétarajzaival; min-

den művészetünknek kezdete ez. Érthető, hogy számára e gyermekszoba az emberi képzelet legcsodásabb palotája. Ámde Isten Egyházában sok palota van.

Minden eretnekség arra tett kísérletet, hogy az Egyházat beszűkítse. Ha a ferences mozgalom új vallássá vált volna, mindenekelőtt szűkre szabott vallás lett volna belőle. Amikor helyel-közzel eretnekséggé vált, eretnekségnek is szűkre szabott volt. Azt tette, amit az eretnekség általában; szembeállította a lélekkel a lelkiállapotot. A lelkiállapot valóban a nagy szent jóságos és sugárzó lelkiállapota volt, de nem Isten lelke, s még csak nem is az emberé. Tény, hogy maga a lelkiállapot is elfajzott, amint rögeszme lett belőle. A szekta, melyet később Fraticelliknek neveztek el, Szent Ferenc igaz fiainak kiáltotta ki magát, és Rómával szemben elutasított mindenféle kompromisszumot, ragaszkodván céljához, melyet éppenséggel Assisi „teljes programjának” is nevezhettek volna. Ezek a túlzó ferencesek nemsokára olyan kegyetlenné váltak, mint a flagellánsok.⁷ Új és kegyetlen vétókat szórtak a világra; elítélték a házasságot; vagyis elítélték: az emberiséget. A legemberibb szent nevében az emberiségnek üzentek hadat. Nem az üldözés pusztította el őket; közülük sokat sikerült meggyőzni; s a maradék, akiket meggyőzni nem tudtak, úgy maradt meg, hogy semmit nem alkotott, ami a legcsekélyebb mértékben bárkit is emlékeztetne az igazi Szent Ferencre. Mert a dolog úgy áll, hogy ezek az emberek misztikusok voltak; misztikusok, de csakis misztikusok; misztikusok és nem katolikusok; misztikusok és nem keresztények; misztikusok és nem emberek. Elrothadtak, mert – a szó valódi értelmében – nem hallgattak az értelemre. Ám Szent Ferencet, bármily fékevesztett, romantikus kavargásnak tűnik élete sokak szemében, mindenkor hozzákapcsolta az értelemhez egy láthatatlan, de eltérhetetlen szál.

A nagy szent józan volt; s e józanság mély és tiszta

értelme, mint egy mélyen zengő hárfahúr, abba a mélységbe hív, mely igazabb, több, mint az incselkedő szertelenség. Szent Ferenc nem merő különc volt csupán; az útvesztőknek mindenkor a középpontját, a szívet kereste; szeszélyes, örült utakat tett az erdőn át, s mégis mindenkor az otthon felé ment. Nemcsak túl alázatos volt ahhoz, hogy szektaalapító legyen, de túlságosan emberi is, hogysem olyan különködésre áhítozzék, mely a világ ellen száműzetésbe vonul. Kalandjainak történetét sajátos humor ízesíti meg, s már maga e humor megóvta őt attól, hogy valamiféle szektás önteltség ünnepi pózába merevedjék. Természeténél fogva kész volt arra, hogy elismerje tévedését; s ha követőinek egynémely gyakorlati vonatkozásban el kellett ismerniük, hogy tévedett, csak azért tették, hogy erényét bizonyítsák. Mert éppen ők, igazi követői voltak azok, akik tanúságot tettek erényeiről, s még azzal is, hogy túlléptek némely tévedésén, diadalmasan terjesztették és tolmácsolták az ő igazát. A ferences rend nem vált kövületté, nem tört össze kis idő múltán mint olyasvalami, melynek igaz célját megghiúsítja a zsarnok hivatal vagy a belső árulás. Hiszen a rendnek éppen centrális, ortodox törzse volt az, mely a világnak később annyi gyümölcsöt hozott. Fiai sorában ott találjuk a nagy misztikust, Bonaventurát s Bernardinót,⁸ a népszerű hitshónokot, aki Isten zsonglóreinek üdvözítő komédiáival kápráztatta el Itáliát. Fiai sorában megtaláljuk Raymond Lullyt, e különös tudományú férfit, aki hatalmas, mérész tervében az egész világ megtérítéséről álmodott, s éppoly mélységesen individuális volt, mint Szent Ferenc. S közöttük ott van Roger Bacon⁹, az első természetbúvár; vízzel és fénnel végzett kísérleteinek elmés furcsasága a tudománytörténet kezdeteihez visz el, s benne még a szerfelett materialista természettudós is a tudomány atyját tiszteli. Nemcsak arról van szó, hogy ezek az emberek nagymenők voltak, akik hatalmas szolgálatokat tettek

a világ számára; mélységesen igaz az is, hogy bizonyos típusú emberek voltak, akik megőrizték egy bizonyos típusú ember sajátos szellemét, s bennük felismerhetjük a vakmerőségnek s egyszerűségnek azt a hasonlíthatatlan ízet és zamatát, mely Szent Ferenc gyermekeivé avatja őket.

Mert Szent Ferenc alakjához végül is ebben a szellemben közelíthetünk; a hála szellemében mindazért, amit tett. Bőkezű adakozó volt mindenekelőtt; s amit adott, a legszebb adomány: hálaadás a neve. Ha egy másik nagyember valaha megírná az egyetértés grammatikáját, Szent Ferencről méltán elmondhatjuk, hogy az elfogadás s a hála grammatikáját írta meg. Teljes mélységében megértette a hála filozófiáját; a mélységet, mely beláthatatlan és végtelen. Tudta jól, hogy Isten dicsérete akkor áll legszilárdabb talaján, ha alapjait a semmire vetették. S éppúgy tudta azt is, hogy pusztá létezésünk égbe nyúló, szédítő csodáját akkor mérhetjük fel igazán, ha ráeszmélünk, hogy csupán egy különös kegyelem folytán létezünk. Ez a nagy igazság – csekélyebb formában – megismétlődik e történelemformáló hatalmas személyiséghez fűződő kapcsolatunkban. Oly dolgok adományosa ő is, miket magunknak álmodni se mertünk; oly óriás, hogy méltó adóként csak hála illetheti. Érintésére felébredt a világ, s felragyogott a hajnal, amelyben minden forma, minden szín újjászületett. Mindazon szellemóriások, akik a keresztény civilizációt megalkották, a történelem változó színeiben úgy tűnnek élénk, mintha az ő szolgálai és utánpótlói lennének csupán. Mielőtt Dante a világra jött, Szent Ferenc költészettel ajándékozta meg Itáliát; mielőtt Szent Lajos elfoglalta királyi székét, Szent Ferenc a szegények tribunusa lett, s mielőtt Giotto megfestette képeit, Szent Ferenc eljátszotta a jeleneteket. E nagy festő, ki az egész humanista ihletésű európai festészet atyja volt, személyesen kereste fel őt, hogy lényéből ihletet merítsen. Mikor egyszer, mint a történet mondja, Szent Ferenc a maga egyszerű módján

betlehemes játékot adott elő, melyben aranyparóka-glóriás angyalok, s a középkor divatja szerint merev, de színpompás ruhába öltözött királyok szerepeltek, oly csoda történt, mely diadalmasan hirdette a ferences szellem dicsőségét. Mert amidőn átölelte a Szent Gyermecket, a fából faragott bambinót, a kicsiny alakmás életre kelt karjaiban. Kétségtelen, hogy nem sokat gondolt az apróságokkal; ám elmondhatjuk: végül valami mégis életre kelt karjaiban; az, amit drámának nevezünk. Dal iránt lobogó szenvedélyét nem számítva, e szellemet nem próbálta megtestesíteni a művészetek különféle formáiban. Mert maga volt a szellem, mely testet öltött. Ő volt az a szellemi lényeg s szubsztancia, mely bejárta a világot, mielőtt bárki is láthatta volna mindazt, ami később belőle származott, s látható formában megjelent; ő volt a vándorló tűz, mely szinte a semmiből támadott, a tűz, amelynél gyertyát s fáklyát egyaránt gyújthatott a testi ember. Ő volt a középkori civilizáció lelke, mielőtt ez a lélek testet ölthetett. A szellemi inspirációnak egy másik áramlata is elsősorban néki köszönhető; a középkori és modern időknek mindazon reformáló energiája, mely a *Deus est Deus Pauperum*¹⁰ örökségéből fakad. Emberi lények iránt érzett testetlen szerelme igazságos középkori törvények sokaságában öltött formát, miket a gazdagok gögje és kegyetlensége ellen hoztak, de napjainkban is ott van mindazon jelenségek mélyén, melyeket pontatlanul Keresztény Szocialistának nevezünk, de az igazsághoz híven Katolikus Demokratának nevezhetnénk. Aligha akad bárki is, aki művészi vagy társadalmi vonatkozásban el tudná hitetni magával, hogy mindezek a jelenségek nem jöttek volna létre Szent Ferenc nélkül; ám az kétségtelen, hogy ma már nem tudjuk őket nélküle elképzelni; mert Szent Ferenc végül is élt, és formálta a világot.

És a tehetetlenség ama érzete, mely a szent erejének java részét adta, megszállhat bárkit, aki tudja, mit jelentett

ez az inspiráció a történelemben, s mégsem tud róla írni, csak dadogó, kusza mondatokban. Valamit megérez abból, mit jelentett Assisi Szent Ferenc számára a megfizethetetlen, boldog adósság. Egyszerre érzi a vágyat, hogy mérhetetlenül többet tegyen, és a szomorúságot, hogy minden tette hiábavaló. Megtudja, mit jelent az, ha valaki egy régvolt ember csodáinak zuhatagában áll, de viszonzásul nem tud elé állítani semmit; az idő és örökkévalóság eme templomának mérhetetlen boltívei alatt nem tud elhelyezni semmi mást, csak ezt a kicsiny gyertyát, mely oly gyorsan elégett az ő szentélye előtt.

JEGYZETEK

I. fejezet

¹ Wordsworth, William (1770–1850): angol költő.

² Tolsztoj, Lev Nyikolajevics (1829–1910): orosz író.

³ Giotto di Bondone (1266–1337): firenzei festő, szobrász és építész. Falképekben megfestette Assisi Szent Ferenc életének történetét.

⁴ Nansen, Fridtjof (1861–1930): norvég sarkkutató.

⁵ Stigma (görög): az ókori Görögországban és a római birodalomban a szökött vagy súlyosan vétkező rabszolga testére égetett bélyeg. Későbbi jelentése: Jézus kereszten elszenvedett sebeinek megfelelő helyein támadó vérzések.

⁶ Szent Domonkos (1170–1221): a róla elnevezett rend (dominikánusok) megalapítója.

⁷ Renan, Ernest (1823–1892): francia történétíró, vallástörténész, a Jézus élete és A kereszténység eredetének története című híres munkák szerzője.

Matthew Arnold (1822–1888): angol költő.

⁸ Vörös királynő: Lewis Carroll (1832–1898) Alice Csodaországban c. regényének egyik szereplője, aki vitába bocsátkozik a szavak értelméről.

⁹ philanthrop (görög): emberbarát

¹⁰ anthropoid(ok) (görög): emberszabású majmok

¹¹ Árkádia: Eredetileg pásztornép által lakott vidék a Peloponnészoszon. Az ókori görög mondákban az idilli boldogság és a költészet hazája.

¹² Pán: kecskelábú, kecskeszarvú pásztoristen a görög mitológiában.

¹³ Remus bácsi meséi: Joel Chandler Harris (1848–1908) amerikai író folklorisztikus könyveire utal – Remus bácsi dalai és történetei, Esték Remus bácsinál.

¹⁴ victoriánus idők: Victoria angol királynő (1819–1901) uralkodásának ideje.

II. fejezet

¹ Tutankamen (Tut-Anch-Amon): egyiptomi fáraó i. e. 1350 körül. Sírját 1922-ben tárta fel H. Carter angol régész.

² Bohémia: Csehország középkori latin neve.

³ albigensek: a katar eretnység dél-franciaországi változata a 12. században.

⁴ Emmett, Robert (1778–1803): ír hazafi, 1803-ban felkelést robbantott ki Dublinban, melynek leverése után az angolok kivégezték.

⁵ Nelson, Horatio Viscount (1758–1805): angol flottaparancsnok, admirális. A trafalgar csatában megsemmisítette a spanyol-francia flottát. Nagy szerepe volt Anglia tengeri uralmának megszilárdításában.

⁶ Black-and-Tan: 1920 júniusában a brit kormány csapatokat küldött az ír felkelés leverésére. Egyenruhájuk színeiről (fekete és sárgásbarna) így nevezték a kb. 6000 főből álló különítményt és annak katonáit.

⁷ Wells, Herbert George (1866–1946): angol író.

⁸ zsonglőr (jongleur, francia): énekmondó a középkori Franciaországban, aki hangszerrel kísérte énekét. Később mindenféle komédiás, vásári mutattványos összefoglaló elnevezése.

⁹ Nero, Claudius Caesar Germanicus (37–68): római császár.

¹⁰ fekete mágia: a rossz szellemek megnyerésére irányuló varázslat a középkorban.

¹¹ VII. (Szent) Gergely pápa: (1020–1085).

¹² simonia: egyházi tisztségek pénzért való árusítása.

¹³ cölibátus: papi nőtlenség.

¹⁴ Mohamed (570/571–632): a mohamedán (muzulmán, iszlám) vallás megalapítója.

¹⁵ monisták: azok a személyek, akik a monizmus filozófiáját vallják, mely szerint a világnak – a dualizmussal ellentétben – egyetlen (anyagi vagy szellemi) létalapja van.

¹⁶ Godfrey de Bouillon (1060–1100): az első keresztes hadjárat egyik vezére. Később a keresztes hadjáratokról szóló francia hősköltemények (chanson de geste) középponti alakja lett.

¹⁷ Moloch: napisten az ókori föníciai és karthágói vallásban, hosszú ideig a héberek is imádták. Tiszteletére gyermekeket is áldoztak, amelyet a mózesi törvény elítélt.

¹⁸ Priapus: gyümölcsöskertek és a termékenység istene a római mitológiában.

III. fejezet

¹ Belloc, Hilaire (1870–1953): angol költő és író, a századfordulón jelentkező angol katolikus irány egyik jelentős alakja.

² heraldikus: címertannal kapcsolatos

³ egalitarianus: egyenlőségelvű.

⁴ A felsorolt személyek:

Dante Alighieri (1265–1321) olasz költő

Michelangelo, Michelagnolio Buonarrotti (1475–1564) olasz festő, szobrász és építész

Ariosto, Lodovico (1474–1533) olasz költő

Tiziano, Vecellio (1488/90–1576) olasz festő

Leonardo da Vinci (1452–1519) firenzei festő, szobrász és építész

Columbus, Cristoforo Colombo (1446/47–1506): genovai hajós, Amerika felfedezője

Sienai (Szent) Katalin (1347–1380): domonkosrendi apáca, egyháztanító.

⁵ caritas caritatum (latin): a szeretet szeretete.

⁶ a Császár: Nagy Károly (768–814) frank uralkodó. Az egyház boldoggá avatta.

⁷ a nagy Pápa: VII. (Szent) Gergely.

⁸ Charlemagne (francia): Nagy Károly.

⁹ credo (latin): hiszek, az apostoli hitvallás kezdőszava.

¹⁰ (le) Midi (francia): délvidék, Dél-Franciaország.

¹¹ anathema (görög): egyházi átok.

IV. fejezet

¹ „Mit akarsz tőlem?” (Lukács 18, 41)

„Ne illess engem!” (János 20, 17)

² Portiuncula: a kápolna neve arra a Jeruzsálemből hozott „földcsekére” utal, amelyre épült.

³ Arthur (Artus): brit király a 5–6. század fordulóján, aki hőiesen harcolt az angolszász hódítók ellen. Később egy egész mondakör (Arthur-legenda) középpontja lett.

⁴ sors virgiliana (latin): vergiliusi (élet)sors, Vergilius (i. e. 70-i. e. 19) római költő idillikus pásztorkölteményeire (eclogáira) utal.

⁵ „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába.” (Máté 19, 24)

⁶ „Övetekbe ne szerezzetek se arany-, se ezüst-, se rézpénzt. Ne

vigyetek magatokkal az útra tarisznát, se két ruhát, se sarut, se botot.” (Máté 10, 9–10)

⁷ „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét és kövessen.” (Máté 16, 24)

⁸ Oszlopos Szent Simeon (390 körül–459) az aszkézis új nemét valósította meg: 80 láb magas oszlop tetején élt éveken át.

V. fejezet

¹ Le jongleur de Dieu (francia): Isten zsonglőrci.

² Vita Nuova (olasz): Új élet, Dante első nagy jelentőségű irodalmi műve, Beatrice iránti szerelmének krónikája.

³ jocular (tréfálkozó, latin): vándor énekmondó és komédiás a középkorban.

⁴ Roland: a 11. században keletkezett francia nemzeti eposz, a Roland-ének főhőse.

⁵ Miasszonyunk bohóca: „Le jongleur de Notre-Dame”; a híres középkori francia legendát Anatole France írta át modern francia nyelvre.

⁶ Jób könyve 38, 4–7:

„Mikor a földet alkottam, hol voltál?
Mondd csak meg, ha egyszer oly nagy a bölcsességed!
Ki határozta meg méretét? Hisz tudod!
És ki feszített ki rá mérőszinórt?
Mibe eresztették sarokpilléreit,
és a szegletkövet ki illesztette be,
amikor ujjongtak a hajnalcsillagok,
s amikor lelkendeztek az Isten fiai?”

⁷ Rossetti, Christina Georgina (1830–1894): angol költőnő; költészetében jelentős szerepet kapott a vallási élmény.

VI. fejezet

¹ Az említett személyek:

Johnson, Samuel (1709–1784) angol író és kritikus. Egyéniségéről sokat elárulnak J. Boswell anekdotái.

Blake, William (1757–1827) angol költő.

Lamb, Charles (1775–1834) angol író.

² Schopenhauer, Arthur (1788–1860): német filozófus. Tagadta a tárgyi világ objektivitását, és a világot mint képzetet fogta fel, amelyben minden a tudat törvényei szerint megy végbe.

³ Nietzsche, Friedrich (1844–1900): Az emberi lényeg megvalósulását a „felsőbbrendű ember” (Übermensch) megjelenésében látta, akinek sikerül majd megszabadulnia az istenhit és a keresztény erkölcs béklyóitól.

⁴ Byron, George Gordon, Lord (1788–1824): angol költő. Scott, Sir Walter (1771–1832): skót származású angol író.

⁵ Orrondi, az üstfoldozó: Shakespeare Szentivánéji álom című vígjátékának egyik szereplője. A darabbeli színelőadásban a „Fal” szerepét játssza. (V. felvonás 1. szín)

⁶ ... a fák valóban feljöttek volna Dunsinane-ba: Shakespeare Macbeth című tragédiájára utal. (V. felvonás 3. szín)

„Míg az erdő hegyemre nem hág,
Nem tudok félni.”

„Nevetve nézek a halál szemébe,
Amíg Birnam fel nem jön Dunsinane-re.”
(Szabó Lőrinc fordítása)

⁷ nominalizmus: a középkori skolasztikus filozófiában az a fogás, mely szerint az általános fogalmak pusztán nevek, és a valóságban csak az egyedi tulajdonságokkal bíró egyes dolgok léteznek.

⁸ Vulcanus: Hephaisztosznak megfelelő tűzisten a római mitológiában.

Cyclops: félszemű óriás(ok) a görög mitológiában.

⁹ „Monsieur notre frere” (francia): testvér urunk.

¹⁰ nonkonformista: eredeti értelmében az 1662-ben kötelezőnek nyilvánított anglikán egyházat el nem fogadó személy.

¹¹ Apollo: kezdetben a földművelés és a pásztorkodás istene a görög mitológiában, később a tiszta szellemiségé.

¹² „Aludjatok immár és nyugodjatok.”

A mondat szövegkörnyezete:

„Ekkor méne az ő tanítványaihoz és monda nékik: Aludjatok immár és nyugodjatok. Imé, elközelgett az óra, és az embernek Fia a bűnösök kezére adatik.” (Máté 26, 45)

(Károli Gáspár fordításában)

¹³ Passio: (szenvedés, latin): Krisztus szenvedése és kereszthalála.

¹⁴ „Tigris, tigris csóváfény . . .” Idézet William Blake Tigris című költeményéből. (Kosztolányi Dezső fordítása)

¹⁵ „... felhő vagy lomb legyen, mit elragad a szél”: Shelley angol költő (1792–1822) Óda a Nyugati szélhez című versére utal.

¹⁶ Hippocrene: muzsáknak szentelt forrás a Helikonon.

¹⁷ „... még az éjjel fájdalom nélkül álomba szenderül”: Keats angol költő (1795–1821) Óda egy Csalogányhoz című versére utal.

VII. fejezet

¹ A három testőr: Alexandre Dumas (1803–1870) francia író regénye.

² Kipling, Rudyard (1865–1936): indiai születésű angol költő és író.

³ Colonnák: római nemesi család.

⁴ Can Grande: a veronai Scaligeri család egyik tagját Can Grande II Rabbioso-nak (nagy dühödt kutyanak) nevezte a nép. Palotája Veronában ma is látható.

⁵ III. Ince pápa (1198–1216).

⁶ Bonaventura, Szent (1221–1274): ferencrendi szerzetes, hit-tudós. Megírta Assisi Szent Ferenc életének történetét: „Legenda maior”.

⁷ Szent Klára (1194–1253): Szent Ferenc második rendjének, a klarisszáknak megalapítója. Tizennyolc éves korában tette le szerzetesi fogadalmát Assisi Szent Ferenc kezébe.

⁸ Oliphant, Margaret (1828–1897) angol író Francis of Assisi című tanulmánya.

⁹ ... ama másik barát: Lőrinc barát Shakespeare Romeo és Júlia című drámájában.

¹⁰ Szent György (?–303): a Diocletianus-kori keresztényüldözések egyik vértanúja. Anglia védőszentje.

¹¹ marriage de convenance (francia): érdekházasság.

¹² Szent Lajos (IX. Lajos) 1214–1270: francia király. Felállította a főtörvényszéket és a párizsi parlamentet.

¹³ Galvani, Luigi (1737–1798): olasz természettudós.

¹⁴ Szent Antal (Nagy Szent Antal) 250–356: a keresztény szerzetesség megalapítója. Az egyiptomi sivatagban remetéskedett.

VIII. fejezet

¹ Fraticellik: Az olasz „frate” (testvér) szó kicsinyítéséből képzett szó. Összefoglaló elnevezése azoknak a rendeknek, szektáknak, melyek a ferences rend eszményeit tűzték ki célul, de azoktól valójában elszakadtak.

² Newman, John Henry (1801–1890): angol bíboros, a múlt század egyik legjelentékenyebb vallási gondolkodója, 44 éves korában tért át a katolikus hitre.

³ Ubi Petrus ibi Franciscus (latin): Ahol Péter van, ott van Ferenc.

⁴ Raymond Lully (1235–1315): spanyol teológus. Ő szerkesztette az első logikai gépet.

⁵ Adamita eretnokség, adamiták: középkori eretnek szekta tagjai, akik vagyon- és asszonyközösséget hirdettek, és nem viseltek ruhát. Nevüket a bibliai Ádámról nyerték.

⁶ Ateista eretnokség, ateizmus: Isten (istenek) létezését tagadó filozófiai nézet.

⁷ Szaladin (1137–1193): Egyiptom és Szíria szultánja. 1187-ben visszafoglalta Jeruzsálemet.

⁸ szeráf(ok); héber: hatszárnyú, tüzes angyalok a Bibliában. A keresztény felfogás szerint az angyalok kilenc karának első rendje.

⁹ kerub(ok), héber: az angyali hierarchia legfelső fokán álló lények.

IX. fejezet

¹ Voltaire, eredeti nevén François-Marie Arouet (1694–1778): francia író és filozófus.

² Thomas Becket (Szent Tamás) 1118–1170: II. Henrik angol király kancellárja, majd Anglia érseke. Az egyház érdekeit védte a királyi hatalommal szemben. II. Henrik meggyilkoltatta a Canterbury székesegyházban.

³ Johanna, Szent Johanna, Jeanne d’Arc (1412–1431): a franciák hősnője a 100 éves háború idején.

⁴ Dauphin: a francia trónörökös címe. Itt: Károly trónörökös, a későbbi VII. Károly (1422–1461).

⁵ reductio ad absurdum (latin): végletes leegyszerűsítés, redukció.

⁶ Szent Patrick (387 körül–464): Írország nagy apostola. Rövid idő alatt keresztény hitre térítette a szigetnek csaknem egész lakosságát.

⁷ totem (indian): a természeti népek által ősnek gondolt és ezért

vallásos tiszteletben részesített növény vagy állat és az ezt ábrázoló tárgy.

⁸ Diabolus simius Dei (latin): az ördög hasonló Istenhez.

⁹ Celano, Tommaso da (Celanói Tamás) 1190 körül–1230: Assisi Szent Ferenc 12 tanítványának egyike, a legkorábbi Szent Ferenc életrajz szerzője. (Legenda prima)

A három testvér: A szent rendtársai (Leone, Angelo és Rufino). A hagyomány nekik tulajdonítja a „Legenda trium sociorum” címen ismert Szent Ferenc életrajzot.

¹⁰ maladie du clocher (francia): tériszony.

¹¹ „Qualis artifex pereo” (latin): Milyen nagy művész vész el bennem. (Suetonius: Caesarok élete)

X. fejezet

¹ Shaw, George Bernard (1856–1950): ír származású angol drámaíró, Chesterton legjelentősebb vitapartnere.

² Itylus és Procne: a görög mitológia alakjai. Procne megölte gyermekét és feltálalta ételül férjének, Tereusnak.

³ Minos: Kréta mitikus királya.

Charon: az alvilág révésze a görög mitológiában.

⁴ „Dies Irae” (latin): a harag napja, ti. az utolsó ítélet. Celanói Tamás híres himnuszának kezdő szavai.

„Ama nap a harag napja,

e világot lángba dobja:

Dávid és Szibilla mondja.”

⁵ Sibyllák (latin: Sibyllae): a görög–római mitológiában Apollon isten papnői; a középkorban a kereszténységre vonatkozó jóslatokat is kiolvastak az ún. Sybillák könyvéből.

⁶ Dávid: Izrael második királya i. e. 1000 körül. Nemzetiségéből született Jézus.

⁷ flagellánsok: önostorozók; itáliai eredetű vallási szekta a 13–15. században.

⁸ Bernardino (Sienai Szent Bernát) 1380–1444: aszketikus életű ferencesrendi szerzetes, jeles hitszónok.

⁹ Roger Bacon (1214–1294): angol filozófus. Sok későbbi technikai találmány elvét sejtette meg.

¹⁰ Deus est Deus Pauperum (latin): Isten a szegények Istene.

ASSISI SZENT FERENC

VIRÁGOSKERTJE
FIORETTI

FORDÍTOTTA:
KAPOSY JÓZSEF

BEVEZETÉS

I.

Assisi. — Szent Ferenc születése, ifjúsága és megtérése

Rég bevett szokás, hogy Szent Ferenc biográfusai Assisi dicséretével kezdik munkájukat. Amily megkapó téma ugyanis maga a Szent, éppoly művészi leírásokra ad alkalmat szülővárosa. A kettő különben természetszerűleg, szinte elválaszthatatlanul összefügg egymással, mit Dante annyira átértzett, hogy Assisi nevét Szent Ferencre való emlékezéssel Napkeletre kívánta változtatni: Chi di esso loco fa parole, – mondá, – non dica Ascesi, ma Oriente, se proprio dir vuole. (Par. XI. 52–4.)

Itália szívében, Perugiától Spoletóig jól gondozott kerthez hasonló tágas völgy terül el: a zöld Umbria legszebb völgye, tele virágzó olajfákkal, gazdag szőlőültetvényekkel, a Tiberis felé siető patakokkal, apró halmokon, hegyeken épült festői városokkal. Erre a völgyre tekint le a Monte Subasio lankás nyúlványáról a rómaiak ősi Assisiu-ma . . .

Pogány emlék kevés maradt meg benne. Alig valamivel több annál a gyönyörű Minerva-templomnál, mely Goethét olaszországi útján ámulatba ejtette.¹ Egyébként minden

más köve az ízig-vérig keresztény középkort juttatja eszünkbe. A XII. és XIII. századból valók tornyai, templomai, fölötte a feudális citadella hatalmas romjai, s amikről e könyvben itt-ott némi szó leszen: Szent Ferencre vonatkozó kisebb-nagyobb klenódiumai . . .

Szent Ferenc 1182-ben született. Mikor a világra jött, atyja, Bernardone Péter, jómódú assisi-i posztókereskedő, családjától távol, Franciaországban időzött. A gyermeket provence-i származású anyja, Madonna Pica, Jánosnak kereszteltette, nevét azonban Pietro Bernardone, hálából Franciaország iránt, hol vagyonát szerezte s honnan feleségét is hozta, az Umbriában már nem szokatlan Francescóra – Ferencre – változtatta.²

Ser Pietro örökké utazott, vásárolt, s a kis Francesco így egészen a vidám kedélyű édesanya dédelgető gondjaira volt bízva. Az eleven eszű fiúcska tőle tanult franciául, ajkáról leste el az első provence-i dalokat, a kóbor trubadúrok, joglások énekeit, Roland lovag és a Kerekasztal vitézeinek kalandos történeteit.³

Mély benyomást tehettek rá továbbá atyjának hírei a keresztes hadak esélyeiről, az Európaszerte burjánzó eretnekségekről, Valdo Péterről és az Egyház apostoli egyszerűségét visszasóvárgó követőiről, a lyoni szegényekről.⁴

*

Ahogy Ferenc fölcseperedett, szülői a házuktól kőhajításnyra levő San Giorgio templom papjaihoz adták iskolába.

Mesterei keze alól kikerülve írt, olvasott, beszélt latinul, a Bibliában tájékozódott, szóval tudott annyit, amennyit egy kereskedő fiának okvetlenül tudnia kellett. Külseje megnyerő volt, modora sima és lekötélvező.

Atyja nyugodtan vette maga mellé az üzletbe. Hova-hamar kiviláglott azonban, hogy nem való kereskedőnek. A pénz sohasem melegegett meg tarsolyában, s fényűző

ruházkodása, lakomái, hangos dárídói állandó beszéd tárgyát képezték az ismerősök körében.

Bernardone Péter eleinte türt és hallgatott. Hízelgett neki, hogy fiát Assisiben az aranyifjúság vezéréként ünnevelték, Ferenc pedig mind elbizakodottabb lett, s végül se a szülők figyelmeztetéseire, se a jóakarók tanácsaira nem hederített . . .

Szembetűnni, a tömegből kiválni, hírt, nevet, dicsőséget szerezni: ez volt serkentő vágya, szívének szorgosan ápolta ambíciója.

Jellemző mégis, hogy ifjúsága bűnei között azt fájlalta mindig legjobban, hogy egy koldust egyszer alamizsna nélkül engedett elmenni atyja boltjából . . .⁵

*

Perugia 1202-ben haddal támadt Assisire . . .

A két szomszéd város lakossága Ponte San Giovanninál mérte össze fegyvereit. A perugiaiak győztek, s az assisibeli katonáskodó ifjakat – Bernardone Ferencet is – foglyul ejtették.

A gazdag szülők gyermekét Perugiában a nemes hadifoglyok közé zárták . . .

E nem várt kitüntetés hősünk jókedvét oly fokra hevítette, hogy bajtársai már-már gyanakvó aggodalommal kémlelték vonásait.

– Meglátjátok, vetette ekkor oda nekik, hogy még majd az egész világ tisztelni fog engem . . .⁶

Perugia és Assisi 1203-ban békét kötöttek.

Ferenc hazakerült, s rendületlenül folytatta a tivornyát, amíg bele nem betegedett.

A kórágyon aztán magába szállott. Röstellte könnyelműségét, eddigi életének sivár ürességét, s mert kereskedő nem akart lenni, elhatározta, hogy valami nagyszabású és szent ügy szolgálatába fog szegődni . . .

Egy assisi-i lovag csapatot verbuvált, mellyel a pápaság

érdekeit védő Briennei Valter zászlója alá Apuliába készült vonulni.

Kapóra jött Ferencnek az alkalom, s hozzája csatlakozott. Tudom úgyis, mondá, hogy híres fejedelem lesz belőlem. „Scio me magnum principem affuturum” . . .⁷

Elindulásuk reggelén a nemes lovag szóvá tette a föllengző nyilatkozatot. Talán, hogy megleckéztesse az elkapatott kalmárfiút, hiúságát a tréfa és gúny csalánjával csípdeste.

Mire Spoletóba értek, Ferencet láz gyötörte, s éjjel hantgot hallott, mely titkon fülébe súgta:

– Ki lehet inkább hasznodra, az Úr-e vagy a szolga?

– Az Úr, felelé Ferenc.

– Miért hagyod el hát az Urat a szolga kedvéért? Térj vissza szülőföldedre, hogy értésedre jusson, mit kelljen cselekedned.⁸

S hősiünk másnap már Assisi felé ügetett . . .

*

A spoletói kirándulás – 1205 – Ferencet teljesen átalakította. Lovagábrándjai szétfoszlottak, a lakomák bora nem ízlett többé néki.

Ímmel-ámmal vett részt társai mulatozásaiban . . . Önbecsülése lelohadt . . . Undorral töltötte el, ami után előbb vágyakozott. „Coepit sibi vilescere et illa contemnere, quae prius habuerat in amore” . . .⁹

Meggyónt az assisi-i püspöknek, s vezeklésképpen Rómába zárandokolt.

Hogy a szegény ember sorát kitapasztalja, Szent Péter sírjánál pár órára ruhát cserélt egy koldussal, s ki az imént még fényes terveket kovácsolt, hitvány condrákban most alamizsnáért könyörgött.

Erős fogadással fogadta, hogy a földi hatalmak kegyét mellőzve, kizárólag az egek Urának tetszése szerint igazodik.

Assisiben kezét csókolt a leprásoknak, s velük egy tálból

kanalazott. „Az Úr pedig úgy indított a penitenciára, írta Testamentumában, hogy mivel a bűnökben élve nehezemre esett a poklosokat látnom, maga az Úr vezetett közéjük, és irgalmasságot cselekedtem velük. És amikor eltávoztam tőlük, ami előbb keserűnek tűnt föl, édességére vált testemnek és lelkemnek” . . .¹⁰

Otthon nem volt maradása. Erdőkben bolyongott, romlatag kápolnáknak nyögött, sóhajtozott, áhítatoskodott, s ami pénzhez hozzáférhetett, tüstént a szegényeknek adta . . .

*

Természetes, hogy Pietro Bernardone nem könnyen bocsátotta meg a folytonos csavargással párosult pénz-pocsékolást, s hogy a szerető édesanya is gyakorta feddette dologtalanul lézengő gyermekét . . .

Egy ízben Assisi falain kívül, Szent Damján kápolnájának bizánci feszületképe előtt imádkozott.¹¹

– Nemde látod, mondá neki a kereszten függő Krisztus, hogy házam roskadozik? Menj, hozd rendbe kedvemért . . . „Nonne vides, quod domus mea destruitur. Vade igitur et repara illam mihi.”¹²

Zaklatott szíve majd elolvadt örömeiben, mikor az Üdvözítő maga szólt hozzája.¹³ Mondása vonatkozhatott az egész Anyaszentegyházra, ő csak a Szent Damján düledező templomát értette rajta.

Van már tehát életcélja, van magasztos hivatása hősünknek! Szent Damján templomát kell újjáépítenie . . .

Hogy a szükséges költséget előteremtse, néhány végposztóval Folignóba vágat. Áruba bocsátja hátaslovát, a finom posztótekercseket, s az értük kapott pénzt San Damiano papjára akarja bízni. A derék lekipásztor azonban nem fogadja el a jogtalanul szerzett tallérokat. Hosszas könyörgésre csak annyit enged meg neki, hogy ideiglenesen nála lakhasson . . .

*

Az atya nem volt Assisiben, mikor Ferenc lovát és a kelméket Folignóban hagyta. Amint megjött, s a történetekről értesült, éktelen haragra gyulladt. Fia elbűjosott, s csak hetek múlva mutatkozott ismét szülővárosában . . .

Mily változás azóta, hogy csörgő páncélban, ficáncoló paripán Apuliába indult!

Arca hervadt, haja kócos, ruhája lerongyolt . . .

Barátai nem ismernek rája. Az utcagyerekek bolondnak nézik, s kövekkel hajigálják . . .

Ser Pietro szégyenében karon ragadja, házába vonszolja, s egy sötét kamrába zárja. Makacsságát szigorral puhíttatja. Másnap azonban el kell utaznia . . .

Madonna Pica hiába kérlel, hiába cirógat. Francesco szüntelenül Krisztust hallja: Vade, repara domum meam mihi! Menj, hozd rendbe házamat! . . .

Az anya, szegény, mit tehet egyebet, szabadon bocsátja égi elhivatásához ragaszkodó gyermekét, s miután ez a papi hajkoronát fölveszi, San Damiano-ban keres újból menedéket.

A tonzúra által Krisztus katonájává – miles Christi – avatva, immár se atyjának, se a világi hatóságoknak nem engedelmeskedik . . .

Bernardone Péter tehát az egyházi fölsőségtől kér segíelmet.

Az assisi-i püspök, Don Guido, az ifjút bírói széke elé idézi, s ekképpen inti:

– Atyád haragszik, mert megkárosítottad. Ha tehát Istennek akarsz szolgálni, add vissza pénzét. Egyébként bízzál Istenben, s nem csalatkozol.

– Uram, válaszolá Ferenc, a pénzt a tőle kapott ruhákkal együtt visszaadom néki.

Csupaszra vetkőzött, s a folignói pénzzel ruháit is visszaadta atyjának.

– Halljátok mind, kik jelen vagytok, mondá reszkető ajakkal, eddig Bernardone Pétert neveztem atyámnak, de

mivel eltökéltem, hogy ezentúl Istennek szolgállok, pénzzel visszaadom minden holmiját, s már csak így fogok szólni: Miatyánk, ki vagy a mennyekben . . .¹⁴

A püspök pedig megölelte, és palástjába takarta . . .¹⁵

*

Végbement a nagy szakítás! . . . Ferenc lemondott örökségéről. Széjjeltépett minden vérségi köteléket, hogy méltó legyen Krisztushoz, ki a szülők iránt való szeretetnél a maga számára odaadóbb, lángolóbb szeretetet követelt.¹⁶

Életírói az öreg Bernardonét fősvénységgel vádolják. Egy régi magyar hagiografikus munkában olvasom: „Mivel Szent Ferencz Attya igen fősvény volt, nem csoda, hogy ő benne sok gonoszságok voltak és hogy az ördög-höz hasonlóvá lött.”¹⁷

De lehetett-e fősvény, ki fia pazar kedvteléseire, cifra ruházkodására a költséget sohasem kímélte? S vehető-e rossz néven a józan gondolkodású, gyermekeinek sorsáért aggódó kalmártól, hogy elsőszülött fiát rendes polgári foglalkozásra iparkodott szorítani,¹⁸ hogy a lázálmokról, víziókról tudni nem akart, s verejtékkel szerzett, kuporgatott garasait a szegények között elosztani és rombadőlt templomok restaurálására fordítani nem engedte?¹⁹

Alig hiszem, hogy a gyakorlatias eszű, értelmes apák ma másként cselekednének . . .

*

Egy szál ingben s a Don Guido szolgájától ráterített köpönyegben, mely utóbbira téglával keresztet rajzolt, francia nótákat dudorászva távozott Ferenc Assisiből. (1206.)

A Subasión rablók állottak útjába. Kiletét tudakoló kérdezősködésükre azt felelte, hogy a nagy Király hírnöke . . . Praeco sum magni regis . . .

A gonoszok erre a nagy Király hírnökét megverték, és egy hóval telt gödörbe lökték.

Amint a fagyos hóból kívánszorgott, Gubbióba baktatott, holegy gyermekkori társa remeteruhába öltöztette . . .

Remeteruhában tért vissza szülővárosába, hogy betöltse égi hivatását: Vade, repara domum meam . . .

*

A Szent Damján templom restaurálása sokáig húzódott.

Az építőanyagot hősünk Assisi piacán koldulta össze. Akitől egy követ kapott, annak egyszeres, aki két kővel ajándékozta meg, annak kétszeres jutalmat helyezett kilátásba.²⁰

Elmagyarázta a kövek rendeltetését, s a nép, mely csodálta fáradhatatlan buzgalmát, készségesen hordotta számára a kívánt kődarabokat.

San Damiano szegény papja jobbajta eledelekkel róttá le iránta háláját. Ő azonban nem akart gazdájának terhére lenni, s eltökölte, hogy házról-házra kéregetve fog kenyér után nézni.

Így lett a gazdag kereskedő fia nyilvános koldussá! „Atyja sajnálta, s mivel igen szerette, ahol csak találta, váltig szidalmazta. Az Isten embere pediglen egy nyomorékot választott atyjává, s mondá: Jöjj, osztozom veled alalmaznámban, s amikor hallod, hogy atyám szidalmaz, vess rám keresztet, s áldj meg helyette.”²¹

*

Krisztus dicsőséges Szegénye San Damiano után az assisi-i Szent Péter templomot, majd lent a völgyben Angyalos Boldogasszony – Santa Maria degli Angeli – viharvert kápolnáját vette munkába. Mikor ezekkel is elkészült, s 1209. februárius 24-ikének reggelén a Santa Maria degli Angeliben misét hallgatott, az aznapi evangélium meglepő kinyilatkoztatásként hatott rája: „Elmenvén hirdesétek, hogy elközelgetta mennyeknek országa . . . Ne legyen

aranyotok, se ezüstötök, se pénzetek övetekben, se táskák az úton, se két köntöstök, se sarutok, se bototok; mert méltó a munkás az ő élelmére. Amely városba vagy faluba bementek, kérdezzétek meg, ki a méltó abban, és maradjatok ott, míg tovább nem mentek. Bemenvén pedig a házba, köszönjétek, mondván: Békesség e háznak!" Máté, X. 7–12.

Míntha Krisztus egyenesen hozzá intézte volna e szavakat!

Lerúgta saruját, kötéllal övezte derekát, s Assisibe ment, hogy békét, szeretetet, alázatot, bűnbánatot prédikáljon, és a mennyek országát hirdesse

Assisi meg már várta vigasztaló apostolát . . .²² A szunyadók ébredtek, a renyhék mozgolódtak, a tanítványok szaporodtak: Quintavelle Bernát, Cattani Péter, Fráter Egyed, Fráter Leo, . . . Scifi Klára . . .

A többit könyvünkre bízunk . . . A *Fioretti* ugyanis innentől kezdve beszéli el Szerafikus Szent Ferenc harmonikus életét, melyről inkább az angyaloknak kellene énekelniök – „che meglio in gloria del ciel si canterebbe”. Dante, (Par. XI. 96.)

II.

Szent Ferenc jelleme

Assisi Szent Ferenc kerek fejű, alacsony homlokú, tojásdad arcú, fekete hajú és szemű, szabályos orrú, szétálló fülű, keskeny ajkú, fehér fogú, ritkás fekete szakállú, rövid karú, finom kezű, hosszú körmű, vékony szárú, kellemes szavú, apró, sovány ember volt.

Így írja le őt első biográfusa és személyes ismerőse, Thomas de Celano.²³

Külsejéről tehát egykorú portrék nélkül is elég híven tájékozódhatunk.

Belsejéről, derűs, vidám lelkületéről szintén tömérdek megbízható adat áll rendelkezésünkre. „Facie hilaris, mente serenus, ad indulgendum velox, ad irascendum tardus”, – mondja felőle ugyancsak Thomas de Celano.²⁴

A mélabútól, miként az ördög kapunyitogatójától félt és borzadozott, a szomorú ábrázatot nem szenvedhette, s társaitól elvárta, hogy mindig jókedvűek legyenek...²⁵

Dalolva jött egy ízben Porciunkula klostromának alamiznaszedő fráttere. Ferenc eléje sietett, levette válláról a terhes zsákot, a zsák helyén a fráter vállát megcsókolta, s áldotta atyafiát, ki örömet ment kéregetni, és vidáman cipelte a kapott alamizsnát...²⁶

Ha ujjongó érzelmei túlságosan dagadoztak, francia nótába kezdett, s hozzá két száraz fadarabbal hangicsált, hegedülgetett.²⁷

Máskor meg a Teremtő dicséretében versenyre kelt a csattogó fülemülével.²⁸

Ének és zene kísérték a Szerafikust tüneményes pályáján egész a sírig, s volt rá eset, volt alkalom, hogy betegségében, fölüdítésére vagy szórakoztatására, csodás citerákon angyalok muzsikáltak néki.²⁹

*

Az örök haza énekeit zengedezve vándorol a földi téren...

A szeretetet az emberek az ő idejében sem szeretik, de Ferenc szíve csordultig van az Isten és a felebarát szeretetével...

Csak Jézusára kell gondolnia, hogy minden egyébről elfeledkezzék, s az Úr nevének kiejtésére mézédés harmat lepi be ajakát³⁰.

A nyomorgókkal felezi ruhája rongyait, s a szegények és

alacsonysorsúak iránt éppen olyan nyájas, udvarias, mint a gazdagokkal és főrangúakkal szemben.³¹

Hallja éjszakának évadján, hogy egyik böjtölő társát az éhség nem hagyja nyugodni . . . Fölkel, kenyeret szeg, és hogy az atyafi ne röstelkedjék, maga is eszik vele néhány harapást . . .³²

Békét, jóságot, megbocsátást hirdetett, s a tizenharmadik század Itáliájának nem volt nálánál könyörületesebb vigasztalója.³³

*

Az élő és élettelen természetet: napot, holdat, csillagokat, tüzet, vizet, állatokat és növényeket a közös mennyei Atya gyermekeiként testvéreiül szerette és dédelgette.³⁴ Tutto era vivo per lui e tutto amava.³⁵ Csak öntestével – frate asinóval – bánt erős kegyetlenül. Bűnös vágyaiért fáradtsággal gyötörte, koplalással, ostorral fegyelmezte.³⁶ Mikor a szembaját gyógyító orvos halántékát izzó vassal sütögette, a tüzet mindazonáltal így aposztrofálta: Tűz bátyám, légy hozzám kíméletes a szeretetért, mellyel szerettelek.³⁷

A virágokban mondhatatlan gyönyörűsége tellett, s a fráterek kötelességévé tette, hogy kolostoraik árnyékában virágos kerteket ápoljanak.³⁸

Rajongva rajongott az erdőért, berkek sűrű bokraiért, az Assisitől gyalog másfélórányira fekvő *Carceri* zöld leveles, lombos magányáért . . .³⁹

A szárnyasok közül kivált a búbos pacsirtát kedvelte, mert a baráthoz hasonlatosan ennek is van kapuciuma, rögszínű, szürke csuhája. A tarlón, avaron szerényen keresgél, s Istent dicsőítve szánt a magasban.

Sűrűn emlegette, hogy ha a császárral találkozna, külön törvényt hozatna vele a pacsirták védelmére.⁴⁰

A madarakhoz intézett prédikációjáért és a gubbíói farkas történetéért a Fioretti XVI. és XXI. fejezeteit kell föllapoznunk . . .

Kabóca cirreg egy fügefán Porciunkulánál . . . Ferenc int neki: Soror mea cicada, veni ad me . . . A csöpp bogár rögtön ujjára száll, s Ferenc biztatja: Canta soror mea cicada et Dominum creatorem tuum iubilo lauda . . .

Kabóca meg engedelmesen cirpel, míg a Szent helyére nem küldi . . .⁴¹

Isten bárányáért, Krisztusért, a vágóhídra szánt összes bárányokat kiszabadítaná a mészárosok kezéből . . .⁴²

Szeretetét az állatok gyöngéd figyelemmel viszonozzák s ahova lép, a bűn átka mintha azonnal eltűnne a földről.⁴³

*

Ha Ferenc verset soha sem írt volna, akkor is költőnek kellene tartanunk. Költőnek poétikusan szent és szenten poétikus életéért, az isteni szimfóniák eme szakadatlan láncolatáért, melybe döcögő ritmusával vezérmotívumként szövődik a lelkéből lelkedzett *Napének* (Cantico del Sole), vagy helyesebben a teremtmények éneke, a *Cantico delle Creature*.

Olasz eredetijének legjobb kritikai szövegét H. Boehmer közölte.⁴⁴ Gyarlópróza-fordításombanekképpenhangzik:

– Fölséges, mindenható, jóságos Úr, Tied a dicséret! A dicsőség, a tisztelet és minden áldomás egyedül Téged illet, és nincs emberajak, mely méltó volna neved kiejtteni.

– Dicsértessél, Uram, valamennyi teremtményeddel, különösen pedig bátyánk-urunkkal a Nappal, ki ránk világosságot áraszt. Szép ő és ragyogó, s nagy fényességében Fölséged jelképe.

– Dicsérjen, Uram, Hold asszony-nénénk és a csillagok! Tündökletesek ők, drágák és gyönyörűségesek, ahogy velük az ég boltját kiraktad.

– Dicsérjenek, Uram, Szél testvér, a Levegő, a Ború, a Derű és az idő változásai, melyekkel teremtményeidről gondoskodik.

– Dicsérjen, Uram, fölötte hasznos, alázatos, becses és tisztaságos hűgünk: a Víz.

– Dicsérjen, Uram, a szép, vidám, erős és hatalmas Tűz testvér, mellyel bevilágítod az éjszakát!

– Dicsérjen, Uram, eltartó és tápláló, sokféle gyümölcsöt, tarka virágot és fűveket termő Anyaföld nénénk.

– Dicsérjenek, Uram, kik szerelmedért megbocsátanak, betegséget és háborúságot szenvednek. Boldogok a béketűrők, mert Fölségedtől jutalmat nyernek!

– Dicsérjen, Uram, nénénk a testi Halál, aki elől egyetlen élő sem menekülhet. Jaj azoknak, kik halálos bűnben múlnak ki e világból! Boldogok, kik szentséges akaratom szerint igazodtak, mert a második halál nem tehet kárt bennük.

– Dicsérjétek és áldjátok Uramat, hálálkodjatok neki, s szolgáljátok nagy alázatossággal.⁴⁵

A *Cantico delle Creature* egyrészt a CXLVIII. zsoltárt és Dániel próféta három társának himnuszát (Dan. III. 52–90.) variálja, másrészt azonban Umbria balzsamos illatát leheli, azét az Umbriáét, melynek ege oly ragyogó, s hol a földet annyi virág takarja . . .⁴⁶

*

Az általa nőnek képzelt, Krisztus halála óta keserves özvegységben sínylődő Szegénység-asszony – Madonna Poverta – kötött misztikus frigye miatt keveredett Ferenc először viszályba atyjával.⁴⁷

... Per tal donna giovinetto in guerra

Del padre corse, a cui com' alla morte,

La porta del piacer nessun disserra. Dante, Par. XI. 58. sqq.

Király nem ragaszkodhatik görcsösebben bíborához, fukar a kincséhez, mint hősünk mindenektől megvetett hölgyéhez. Ő volt Bossuet szerint a Szegénység legkétség-

beesettebb szeretője, – „le plus désespéré amateur de la pauvreté.”⁴⁸

Elszánt lovagként küzdött mátkája színeiért . . . Galylyakból tákolt, sárral tapasztott kunyhókban lakott, s aki soha senkit sem irigyelt, irigyelte a nálánál szegényebbeket.⁴⁹

A pénzt undok szemétszámba vette, s nem engedte, hogy frátereai bárminemű tulajdonnal bírjanak.⁵⁰ Másé legyen a házuk, másé a ruhájuk . . .⁵¹

Értésére adták, hogy Bolognában a barátok klastromát újjáépítették . . .

Rögtön üzent az atyafiaknak, hogy költözzenek ki abból a hajlékból, melyet a magukénak mertek gondolni.⁵²

A klastromi berendezéseknek a lehető legegyszerűbbeknek kellett lenniök, „ut omnia peregrinationem, omnia cantarent exilium”.⁵³

*

A Ferenc-rendet koldulószerzetnek is hívják, jóllehet a koldulás a franciskánusok életfenntartásának nem egyetlen és nem kizárólagos módja, föltétele.

Alapítójuk dolgozott, s a kézímunkát frátereinek is megparancsolta . . . Munkájukért csak ruhát és eleséget volt szabad elfogadniok.⁵⁴

„És én, írta Ferenc Testamentumában, enkezeimmel dolgoztam és akarok dolgozni, és követelem, hogy a többi atyafiak is illendőképpen dolgozzanak; akik pedig nem tudnának dolgozni, tanuljanak meg, nem a munka bérének kívánságáért, hanem a jó példaadásért és a tunyaság elkerüléseért . . .”⁵⁵

A franciskánusok a kolduláshoz, – az Úr terített asztalához, – csak akkor folyamodhattak, ha szorgos utánjárásuk dacára sem akadt munkájuk. (Fioretti: Fráter Egyed élete, III. és V. Fejezet.)

*

Szent Ferenc előtt Valdo Péter és követői is prédikálták a szent szegénységet, tanaikkal azonban mihamar veszedelmes lejtőre jutottak. Az üdvözülést az apostoli szegénység nélkül lehetetlennek mondták, s nyilván hirdették, hogy világi javai miatt a római Egyház megszűnt Krisztus igaz egyháza lenni. A pápát, a gazdag püspököket, szerzeteseket szidalmazták, s a bűnös papok által adott feloldozás érvényességét kétségbe vonták.

A szónoklástól eltiltatva azzal replikáltak, hogy inkább engedelmeskednek az Istennek, semmint az embereknek . . .

„Ferenc nem kívánta, hogy a pápa leszálljon trónusáról, s félrelökje ékes tiaráját; a földi javakban dúskáló püspököket sem ócsárolta; a gazdagokat nem irigyelte, s nem fenyegette őket kárhozat tűzével, ha vagyonukat széjjel nem osztanák . . . A szegénységet parancs helyett tanácsként értelmezte.”⁵⁶

Valdo forradalmár volt, Ferenc az Egyháznak térdetfejet hajtott, s megtiltotta, hogy fráterei az illetékes püspökök akarata ellenére predikáljanak.⁵⁷ „He was not destructive, but constructive reformer.”⁵⁸ Alázatosságában mindig diákonus maradt, s a fölszentelt papokat urai- és gazdáiként – sicut meos dominos – tisztelte, félte, szerette.

III. Lucius pápa Valdo követőit kiközösítette (1184.), III. Ince a minoritáknak megengedte, hogy a szegénység evangéliumát szabadon terjesszék (1210.), mert alapítójukban vélte fölismerhetni álmának a Laterán falait támogató szerény szerzetesét.⁵⁹

Valdo Péter mint eretnek halt meg – Assisi Ferencet az Egyház kanonizálta.

*

A Szerafikus magát akárhányszor bambának, bárgyúnak, tudatlannak mondotta, noha sok természetes esze volt, s akaratát rendületlen kitartás edzette. Életenergiája nem

merült ki az égi szeretet mámorában, de századok viharait álló institúciókat is eredményezett . . .⁶⁰

Beszélik, hogy istállóban született.⁶¹ Közel a *Chiesa Nuova*-hoz, Bernardone Péter egykori házához, a *San Francesco Piccolo* kápolna köszönti Assisiben ez istálló helyén az idegent . . .

Lakatlan szigeten negyven nap és negyven éjjel böjtölt. (Fioretti: VII. Fejezet.)

Krisztussal való hasonlatossága azonban, melyről a trecento folyamán vaskos könyveket írtak,⁶² legföltűnőbbben mégis akkor világosodott ki rajta, midőn halála előtt két esztendővel a stigmákat: megváltásunk öt sebének vérrózsáit kapta . . .

III.

Szent Ferenc stigmái. — A Monte Verna

*Nel crudo sasso, intra Tevere ed Arno,
Da Cristo prese l'ultimo sigillo,
Che le sue membra due anni portarno.*
Dante, *Paradiso*. XI. 106. sqq.

A hegyeken rendszerint közelebb érezzük magunkat, s talán tényleg közelebb is vagyunk az Istenhez.

Ábrahám, mielőtt az ígéretet vette volna, hogy ivadékában megáldatnak a föld minden nemzetségei, hegyen – super unum montium – mutatta be égő áldozatát; Mózes hegyen kapta Jehova kezéből a tízparancsolat két kötéslapját;⁶³ hegyen történt – in monte excelso seorso – Krisztus színeváltozása s a Kálvárián szentséges vérének hullása. Hegyen, a casentinóbeli Monte Vernán, – Alvernának, La Verniának is hívják, – játszódtott le a középkor egyik



legnagyobb csodája, mely az Üdvözítő kínszenvedésének sebeit Assisi Szegényének kezeire, lábaira és oldalára nyomta.

*

Némely tudósok Szent Ferenc stigmáinak eredetét Fráter Illés machinációjára, autoszugesztióra vagy extatikus állapotok önokozta karcolásaira vezetik vissza.⁶⁴ Ami engem illet, a dolog érdeméről velük nem vitatkozom, s ahelyett, hogy a pörösködőkkel pörbe szállanék, továbbra is háborítatlanul akarom élvezni a szeráfi jelenés ragyogó leírását, mikor ama szép őszeleői éjszakán a Verna hegye oly káprázatos fényben tündökölt.⁶⁵

– Tudod, mit tettem veled? – kérde Krisztus Ferenctől Vernia bércfokán.

– Hogy zászlóhordozóm légy, a Sebhelyeket, kínszenvedésem jeleit adtam néked!

S ettől fogva kezei és lábai közepükön szögektől általütötteknek látszottak. A szögek feje a tenyereken és a lábfejek felső részén dudorodott, hegyük a kézfejek és a talpakon volt, s a húsból kiugró részük annyira visszahajlott, hogy görbületükbe, mint valami gyűrűbe, az ujjat könnyen be lehetett volna dugni. A szögfejek kerekalakúak és feketék voltak. A jobboldalon hasonlatosképpen egy forradatlan, piros és véres lándzsa-seb jelent meg, mely Szent Ferenc szent melléből gyakran vért szívárogtatott, s csuháját és alsóruháját is összevérezte. (Fioretti: Harmadik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről.)

*

Testén Krisztus sebeinek pecsétjével, Fráter Ferenc 1224. szeptember 30-án búcsúzott végleg a Monte Vernától. Maga köré gyűjtötte társait: Frat' Angelót, Fra Silvestrót, Frat' Illuminatót és Fra Masseót, egymás iránt való szeretetre buzdította őket, s meghagyta nekik, hogy a stigma-

tizáció hegyét soha megszensteleníteni ne engedjék, hanem inkább iparkodjanak, hogy a népek azt változatlanul tiszteljék és becsüljék. Szemei könnybelábadtak, s az atyafiak is sírtak, miközben zokogta: Isten veled, Hegy! Ég veled, angyalok Hegy! Isten veled, drágalátosom! Addio, addio Monte Verna! (Fioretti: Szent Ferenc búcsúja a Monte Vernától.)

A Szeráfi Pátriárka halála után nemcsak az általa alapított Rend tagjai, de pápák és császárok gondoskodtak, hogy Alvernát bántódás, pusztulás ne érje.⁶⁶ Többnyire jámbor atyafiak, a ferencesek legjobbjai voltak lakói, s a szigorúbb szabályokat követők közül ma is nyolcvanán élnek kolostorában. A zarándokok pedig időről időre seregestül lepték el a szent Hegyet, s bár számuk napjainkban megfogyatkozott, azért még sok ezerével vannak, kiket gyermeki hitük évente fölvezérel az olasz Kálváriára.⁶⁷

*

Az Arezzóból kora reggel érkező idegeneket a bibbieni vasúti állomáson mindig várja néhány fuvarozó alkalmatosság. Itt fogadtam föl én is 1911. július 22-én azt a négyüléssel batárt, mely három óra alatt hegyen-völgyön át a Monte Verna oldalába röptetett bennünket.

A szent Hegy már messziről szemünkbe tűnt sajátságos, bizzar alakulatával. Csupán déli oldaláról megközelíthető, erdőborított meredek csúcsa olyan, mintha valamely kopár sziklatömbökkel teleszórt, mély szakadékokkal barázdált másik hegyorom tetejébe ragasztották volna.

Kocsinkat Beccia-falu női hospiciumánál hagytuk, s bátran nekivágtunk a kolostorhoz vivő fáradságos kapaszkodónak.

Első stációnkat a *Cappella degli Uccelli*-nél, azon a helyen tartottuk, hol Ferencet Verna madarai üdvözölték. (Fioretti: Első elmélkedés a szentséges Sebhelyekről.)

A kolostor alacsony kapuján beljebb kerülve, egy rokonszenves franciskánus: Padre Saverio Nardi vállalkozott kalauzolásunkra.

Hírt adott a foresteraióknak, kik a vendégek ellátásával törődnek, aztán az Orlando gróf által 1216-ban emeltetett, Szent Ferenc áhítatától illatos kis templomba, a *Santa Maria degli Angioli*-ba mentünk.

A nagytemplom – *Chiesa Maggiore* – ennél valamivel újabb épület, egész sor kápolnával és díszes oltárral.

A ködös, nedves, hideg klíma a festményeket hamar el-mállasztaná, azért Verna szentélyeiben a képeket többnyire terracották, a Della Robbia-család legremekebb munkái pótolják. A Chiesa Maggiore egyik oltárán láttam például kék alapon fehér alakokkal Andrea della Robbia *L'Annunziata*-ját, melynél álmodni sem lehet elragadóbbat.

Aztán megkerestük a Simone di Battifolle gróf költségén 1264-ben készült *Chiesa delle Stimmate*-t.

Oltára előtt a padozatban bronz-rácscsal védett négy-szögű márványlap takarja a sziklát, melyen Szent Ferenc 1224. szeptember 14-én Krisztus sebhelyeit kapta.

A nagytemplomból földött folyosó visz a Stigmák kápol-nájába.

A barátok ezen keresztül teszik meg naponta kétszer – délután és éjfél tájban – az utat a *crudo sasso*-hoz, hogy lelkükben a Stigmák emlékét ápolják, és a beléjük vetett hitet éberén tartásák.

Pár száz esztendeje egy téli éjszaka, mikor még nem létezett a földött folyosó, – Vernán szörnyű hóvihár dühön-gött, s az atyafiak nem mertek kimozdulni a Chiesa Maggio-réból. Másnap a hóban lábnyomok mutatták, hogy helyet-tük az erdő fenevadjai végezték el a szokásos processziót⁶⁸

A lecke hatott, s azóta, hála a földött folyosónak, nincs zimankó, mely a frátereket ájtatosságukban akadályozhat-ná.

Megtekintettük Fráter Leo barlangját, Szent Bona-

ventura oratóriumát, a Szeráfi Atya oldalsebének vérével itatott, művészi ereklyetartóba foglalt gyolcsdarabot, Szent Ferenc celláját, függő szirtjét – *Sasso Spicco*,⁶⁹ nyirkos könyoszolyáját, – *Il Letto di S. Francesco*, továbbá a szédítő sziklafalat – *Il Precipizio*, mely híven őrzi a Szent összezsugorodott, kicsiny alakjának üregeslenyomatát. (Fioretti: Második elmélkedés a szentséges Sebhelyekről.)

*

Közben ebédre harangoznak... Kalauzunk elköszön, mi meg letelepszünk a *forasteria esterna* egyik szép kilátást nyújtó, világos szobájában...

Az asztalon tiszta fehér abrosz, szalvéták, négy személyre tányér, poharak, egyszerű evőeszközök, kenyér, friss víz és nagy üveg vörös bor. Szóval alaposan föl van terítve...

A tálalás, az ételek kifogástalanok...

Már éppen a sajtnál tartunk, mikor újra megjelenik Padre Saverio. Vele jön Fra Fortunato Bianchi, a derék főforesteriaio.

– Mondja, kedves atyafi, kérdem az utóbbit, hol vették izletes sajtjukat?

– Koldultuk, feleli alázatosan, s egy tál ropogós cseresznyét tesz az asztalra.

– Hát ez honnét való? – faggatom tovább.

– Dal tesoro della carità, che è inesauribile, – a szeretet kimeríthetetlen kincsesházából, – válaszolja finom mosollyal...

...A Signora szeretné hallani a nagytemplom híres orgonáját... Amint Padre Saverio erről értesül, rögtön hozza a zeneakadémiát végzett muzsikusz frátert, az orvostanuló Signorino Francesconak pedig bemutat egy fiatal barátocskát, ki medicinát tanul, hogy majdan szükség esetében Alvernán a beteg rendtársakat gyógyíthassa...

A foresteraio nem győzi cseresznyével kínálni a maturandus Signorino Niccolot. . .

Aztán sorban jönnek az idősebb fráterek. . . Fra Leonardo, az intarzia művész, ki a stigmák templomának kórusát díszítette; Fra Serafino, a lanificio, a szövőműhely mestere, az atyafiak kámzsa-darócának készítője. . . és a többiek. Gvárdiánjuk Firenzébe utazott. . .

Mily boldogok voltak, mikor dicsértem zamatos fekete-kávójukat, melyhez hasonló jót se Floriánál, se Pedrocchinál, se Bifnél, se Rómában az Aragnónál nem ittam! Örültek a maguk szegénységének – nihil habentes, omnia possidentes – s dicsekedtek, hogy a kávészemeket is alamizsnaképpen kapták. . .

*

Ebéd után a nagytemplomba siettünk. A fráterek távoztak. Csak P. Saverio maradt mellettünk. Francescónak kijelölte a fényképezésre legalkalmasabb helyet, s szótlanul vártuk az ünnepélyes processziót.

A vecsernye befejeztével a menet elindult. . . Egy novicius vitte a keresztet. Nyomában párosával lépkedtek, hátul már csak öregesen csoszogtak az atyafiak. Ajkukról diadalmasan szállt égre az ének:

*Crucis Christi, mons Alvernae
Recenset mysteria. . .*

A versszakok között szünet.
A himnusz egyik strófája:

*Vertex montis inflammatur
Vicinis cernentibus,
Cor Francisci transformatur
Amoris ardoribus,
Corpus vero mox ornatur
Mirandis stigmatibus.*

A Stigmák kápolnájában két fiatal, majdnem gyermek fráter ujjal a rácsos márvány-lapra mutatva intónálta: *Signasti, Domine, hic servum tuum Franciscum, signis redemptionis nostrae...* Itt jelölted meg, Uram, szolgádat, Ferencet, üdvösségünk jeleivel...

Lélekemelő pillanat volt, mikor az imádság és ének elnémult, s a barátok egy ideig halotti csöndben, széttárt karokkal, kifelé fordított tenyerekkel azon mód térdepeltek, mint ahogy Giotto, Benozzo Gozzoli és mások Ferencet a Vernán festeni szokták.

A processzió visszatért a Chiesa Maggioreba... Signorino Francesco szorgalmasan dolgozott. A *Cappella della Pietà* előtt külön filmre P. Saveriót is lefotografálta.

*

A Signora az udvaron – *Piazzale del quadrante* – Vincenzo Rosignoli gerlicés Szent Ferenc szobrát (Fioretti: XXII. Fejezet) nézegette, míg mi férfiak a kolostor belsejében jártunk.

A Corso San Francesco nevű folyosó egyik cella-ajtaja fölött vértanú barátot ábrázoló kép vonta magára figyelmünket. Aláírása: *B. Stephanus de Ungaria, innumeris tormentis in carcere visus est inter duas columbas orare, de igne liber exivit, tandem lapidibus occisus est.*

Ugyanazon folyosó egy másik supra-porta csoportképét a következő sorok magyarázzák: *Beati Martyres Fr. Andreas Ungherus, Fr. Guglielmus de Jadra, Fr. Nicolaus de Marchia, Fr. Benedictus de Regnio, Fr. Thomas Laicus de Fulgineo, ad petitionem Ludovici Regis Unghariae ad reducendam veram fidem Budgaros ierunt et ab ipsis per frustra occisi, martyrium compleverunt.*

Az óriási refektóriumban szintén akadt egy bennünket közletről érdeklő, megviselt olajfestmény. Szegényeknek kenyeret osztó fráter képe, ezzel az aláírással: *B. Bernardus Hungarus, S, huius Montis Janitor.*

Boldog Bernát honfitársunk tehát a kapus tisztjét töltötte be valamikor a vernai kolostorban!...

A *forasteria interna* vendégszobái közül különösen azokra voltunk kíváncsiak, melyekben XIII. Leo pápa lakott perugiai püspök korában.⁷⁰

A gyönyörű őserdőben Giuseppe Belcioni chitignanói laikus vette át vezetésünket. Csak hármasban törtettünk föl a hegyi ösvényeken, mert a Signora és Niccolo fogaskerekű híján el sem indultak.

Időbe telt, míg az 1283 méter magas csúcsra, a *Cappella della Penná*-hoz jutottunk.

Che panorama! Quale sorprendente visione!

Lent a mélyben a Tiberis és az Arno völgye, Umbria, Romagna hegyei, s a szemhatár peremén a Monte Titano.

Vissza másfelé tértünk, hogy a nevezett rabló menedéket, a *Sasso di Fra Lupo*-t is láthassuk.

Fra Lupo Ferencet és társait erővel el akarta űzni a Monte Vernáról, de a Szent jósága és szelídsége annyira lefegyverezte, hogy megtért, s Fra Agnello lett belőle.

Nem messze tőlünk egy sólyom – Szent Ferenc frate falconéjának kései maradéka? – kóválygott, úszott lassú szárnymozdulatokkal a levegő azúrában. (Fioretti: Második elmélkedés a szentséges Sebhelyekről.)⁷¹

Útba ejtettük végül a *Cappella del Faggio*-t, hol a kegyelet a Vernahegyi János testvérrel édeskedő Üdvözítőnek állítólagos nyomdokait őrzi. (Fioretti: XLIX. Fejezet.)

...A Chiesa Maggiorében ezalatt csodásan lágy melódiákat bűgött az orgona...

...A muzsikusz fráter andalgott, s a templom hajójában Niccolo és a Signora hallgatták.

Délután öt órakor búcsúztunk. Meleg szavakkal köszöntük a Szeráfi Pátriárka szellemében fogant vendégszeretetet... Szíves házigazdáinknak meg kellett ígérnem, hogy – ha Isten engedi – még egyszer ellátogatok hozzájuk. Ígéretemet P. Saverio levele hozta a minap eszembe:

„Spero che nella ventura stagione, come mi promise, passerà di qui, ma non alla sfuggita, come fece la volta passata, ma trattenendosi tre o quattro giorni assieme ai suoi Figli e Signora” . . .

Kocsink Beccianál várakozott. . .

Távolodóban gyakran fordultam vissza a Hegy felé, melyen a Fioretti legszebb virágai nyíltak.

Bibbienából Arezzóba, onnan másnap Rómába mentünk. Az örök város jubiláris pompája, fénye, kiállításai sok mindent el tudtak velem feledtetni, de Vernát és lakóit, a szent szegénység Kerekasztalának lovagjait, – ahogy Ferenc frátereit nevezte, – egy pillanatra sem törülték ki hálás emlékezetemből.

IV.

Szent Klára. — San Damiano. — Porciunkula. — Szent Ferenc halála. — Sagro Convento

Tisztelegjünk Szent Kláránál, mondám egy napon Assisiben barátomnak, „al primo de' miei amici. . .”

S félóra múlva már a *Santa Chiara*-ban voltunk, melynek főoltára alatt Szent Klára közel hatszáz éven át zavartalanul nyugodott, mígnem sírját 1850-ben megnyitották, és összeháradt tetemét új kristálykoporsóba fektették.

A kristálykoporsó számára akkor a nevezett templomban közadakozásból díszes kriptá készült. Itt fogadja Szent Ferenc apácaruhás lelki palántája, fölkoszorúzva, kezében liliomszállal, halvány gyertyavilág mellett, többnyire messziről jött jámbor és kevésbé jámbor látogatóit. . .

Assisi-i Szent Klára, az előkelő Scifi Favorino leánya, 1194-ben született. Tízennyolc esztendő volt, mikor az apai ház gondtalan kényelmét elhagyta, s az evangélium

formája szerint való szegénység szolgálatába szegődött.⁷² Példáját később anyja Ortolona és Agnes húga is követték.⁷³

Meghalt 1253. augusztus 11-én a San Damiano kolostorban, hol életének java részét töltötte.

*

Az assisi-i hegyoldal olajfáinak árnyékában szerényen húzódik meg annyi emlék, annyi csodás esemény színtere: *San Damiano* ódon klastroma. Jelenleg barátok lakják, de falai hajdan Szent Klárának és társnőinek imádságát visszahangozták.

A templomban még megvan a csengettyű, – szavát hallottuk, – mellyel Klára szórorait: Amatát, Balbinát, Mansuetát, Consolatát – mily édes nevek! – Benvenutát, Angelucciát, Stellát és Benricevutát zsoltosmázni hívta.⁷⁴ Kórusukból, padjaikból mi sem hiányzik, s refektóriumuk sem változott azóta, hogy benne Szent Klára a pápa parancsára a kenyereket megáldotta. (Fioretti: XXXIII. Fejezet.)

A századok nyomtalanul, óvatosan suhantak el San Damiano fölött, s a kertet is megkímélték, melyben Klára Szent Ferenc fájó szemeit gyógyíttatta, s ez a teremtmények dicsérő énekét, a *Cantico delle Creature*-t szerzette. (Fioretti: XIX. Fejezet.)

Barátom az előző napon kedvetlenül fordult el egy paptól, ki neki a lorettói Casa Santában a Boldogságos Szűz mosdótálát akarta megmutatni. A Klára szóror breviáriumának, monstanciájának és egyéb hiteles ereklyéinek láttára azonban egészen elérzékenyedett.

*

Áldott órák, mikor mindent szépnek, mindent jónak, költőinek és mosolygónak látunk! A távol Appeninek még hótól fehérlettek, de mi a derűs hegyoldalban – 1893. februárius 15-én – már virágokat szedtünk. Szívünk tele volt

dallal, harmóniával, az ifjú élet dús aratást ígérő reményeivel. . .

Örvendezve, könnyű léptekkel ereszkedtünk alá a völgybe, honnan a napfényben fürdő *Santa Maria degli Angeli* ragyogott felénk.

A hatalmas bazilika, mint valami ékszerdoboz rejti magában a ferencesek bölcsőjét, a Szegénység Apostolának legszeretettebb templomát.⁷⁵

Villám gyakran sújtotta, az 1832-iki földrengés annyira összerázta, döntötte, hogy évekig tartott, míg újra kijavították, kupolája alatt mindazonáltal érintetlen épségben áll a kicsinyke *Porciunkula*. Leszámítva a homlokzat freskóját, meg egy-két más apró díszítést, ma is olyan, mint volt Szent Ferenc idejében, csak két bejáratának küszöbét koptatták gödrösebbre a búcsúsok térdei. „Ez a kápolna, mondja Paul Sabatier, a világ ama gyér szögletei közül való, melyekre az eget és földet összekötő titokzatos létra támaszkodik. Benne hímezték az emberiség fájdalmait csitító legszebb álmok egynémelyikét.”⁷⁶

A nagy bazilikában, a Porciunkula oldalán áll a szentlélyé alakított betegszoba, melyben Fráter Ferenc 1226. október 3-án este Szegénység-asszony karjai között kisenvedett. A halált énekelve várta, – *mortem cantando suscepit*, – s lelkét egy atyafi szikrázó csillagként látta az égbe röppenni. . . Aztán jöttek a pacsirták, s az éjszakai borulat ellenére a kolostor tetején sokáig vidáman csicseregtek.⁷⁷

*

A bazilikától negyven lépésnyire van a *Cappella delle Rose* Szent Ferenc cellájával s tövistelen rózsákat termő kertjével. . .

. . . Ferenc egy januáriusi éjjelen a Porciunkulánál cellájában ájtatoskodott, mikor a Sátán kérdezte, hogy időnek előtte akar-e meghalni.

– Mért gyötrődöl szüntelen imádsággal és virrasztással,

– szorongatá az ördög, – holott érezned kell, hogy tested az alvást kívánja?

A Szent feleletképpen levetkőzött, a szabadba ment, s mert úgy vélte, hogy jobb Krisztus szenvedését izlelnie, semmint az agg ellenség kaján hízelkedését hallgatnia, ruhátlanul a tüskés csalitba feküdt. S íme, hirtelen fényesség támadt, a föléje hajló bokrokon tövistelen rózsák fakadtak, s miután közülök tizenkét fehér és tizenkét piros bimbót szakított, angyalok jöttek, kik új köntöst adtak reá, s a Porciunkula oltárához vezették.⁷⁸

Az oltáron Jézus és Mária ültek... Ferenc lábaikhoz tette virág-áldozatát, s az Üdvözítő kegyesen vallatta, hogy miért nem mutatja már be az Angyalok Királynőjének ígért ajándékát.

Ferenc tudta, hogy a Porciunkula-búcsúról és azokról a lelkekről van szó, kiket e búcsú fog kiváltani a purgatórium tüzéből, felelé tehát:

– Szentséges Atyám, határozd meg, kérlek, a napot, melyen Anyádnak, az emberi nemzet pátrónájának ajándékomat átnyújthatnám.

Krisztus augusztus elsejének vecsernyéjétől a másodika vecsernyéjéig terjedő időt szabta ki a búcsú napjául.

Szent Ferenc kérdé: Hogy hihető legyen, mily formában hozzuk ezt a nép tudtára? – És Krisztus:

– Erről majd később gondoskodom, te csak indulj, tüstént Rómába.

– De hátha helytartód bizonyosságot követel tőlem?

– Társaid, kik engem hallanak, legyenek tanúid, s bizonyoságul a cellád előtt télnék évadján virító rózsákból végy magadhoz pár illatos szálát...⁷⁹

Ezt a jelenetet festette Overbeck Frigyes a Porciunkula homlokzatára...

A túskebozótokból lett tövistelen rózsabokrok még ma is frissen tenyésznek a Cappella delle Rosenál.

*

Körülnéztünk a síkon, hol Szent Ferenc 1221-ben a csodás nagykáptalant – *Capitolo delle stuoie* – tartotta (Fioretti: XVIII. Fejezet.), s mivel már alkonyodott, vissza a hegyre, a szent város felé vettük utunkat.⁸⁰

Ki ne ismerné Léon Benouville vásznát, melyen Szent Ferenc szülőhelyét megáldja? E kép szceneriáját idéztük emlékezetünkbe, mikor megálltunk a *Casa Gualdi*-nál, hol a halálos beteg Ferencet a Porciunkulához menet atyafiai letették, s ő Assisire áldását adta: *Benedicta tu a Domino, Sancta Civitas Deo fidelis, quia per te animae multae salvabuntur et in te multi servi Altissimi habitabunt et de te multi eligentur ad regnum aeternum.* (Fioretti: Negyedik elmélkedés a szent-séges Sebhelyekből.)

A Città Seraphica innen tekinthető át a legkényelmesebben. Sokáig pihentettük rajta szemeinket, újra megcsodálva ciklopsi alapépítményeken nyugvó *Sagro Convento*-ját és hármass templomát.

Az alsó templom, vagyis inkább sziklába vájt sötét sírbolt, a múlt század elejéről való. Oltárán porladnak Szent Ferenc csontjai.

A középső templom szomorú félhomályával a földi vándorlás bújának, bajainak, bűnbánatának, vezekléseinek hangulatos tolmácsa. Taine Hyppolit Róma összes bazilikáit odaadta volna érte.⁸¹

A felső templom csupa fény, levegő, csupa diadal.⁸² A két utóbbi templom egyszersmind az olasz festészet újjászületésének művészettörténelmi dokumentuma.

A Poverello beérte Porciunkulával, a földnek eme szerény részecskéjével, zugával. Amíg élt, a düledező kápolnákat, barlangokat, elhagyatott viskókat kedvelte, hogy holta után romlandó testének annál gyönyörűsegebb templomban legyen fejedelmi lakása . . . Mert, aki magát megalázza, fölmagasztaltatik. „Qui se humiliat, exaltabitur.” (Luc. XIV. 11.)

Fráter Ferencet IX. Gergely pápa 1228. július 26-án

szentté avatta, s másnap a tiszteletére emelendő templom fundamentumát is megáldotta.

A templom telkét a vesztőhelyül szolgált Pokoldombon, – Collis Inferni, – melynek nevét a kegyelet mihamar Paradicsom-dombra, Collis Paradisi, változtatta, Assisi polgárai ajándékozták, s a rengeteg építési költség előteremtéséről Fráter Illés gondoskodott.⁸³

Míg Európa híres, gazdag városai századokig rakták részben örökre befejezetlenül maradt katedrálisait, a koldusszegény franciskánusoknak alig kellett huszonöt esztendő, hogy alapítójuk sírtemplomát és a vele kapcsolatos kolostort tető alá hozzák. „Hihetetlen dolognak tetszenék e gyorsaság, írja egy ferences historikus, ha nem tudnók, hogy a minoriták rendje, mely a XIII. században már az egész Nyugaton, sőt Keleten is elterjedt, – a pápaság után az első hatalom volt a világon.”⁸⁴

*

Napszálltakor a levegő hűvösre vált, s az Albergo del Leone ebédlőjében a kandallóhoz ültünk, hogy kissé fölmelegedjünk.

Ott, a pattogva égő fahasábok lángjánál olvastuk, hogy miképpen étkezett Klára szórór Fráter Ferencsel a Santa Maria degli Angeli klastromában (Fioretti: XV. Fejezet.), és hogy mily fogalma volt a Szerafikusnak a tökéletes vigaságról . . . Dove è perfetta letizia? (Fioretti: VIII. Fejezet.)

. . . Ha visszagondolok akkori ünnepélyes meghatottságunkra, értem és méltányolom, hogy Sabatier ez utóbbi Fioretti-fejezetet Umbria evangéliumának nevezte, s az Üdvözítő legszebb paraboláihoz hasonlította.⁸⁵

V.

I Fioretti di San Francesco. — A Fioretti eredetije. — A Fioretti függelékei

A tizennegyedik század cicomátlan olasz prózájának sokat csodált remeke; bűbajos legendák gyűjteménye; aranykönyv, mely hallgatással mellőzi Assisi Ferenc gyermek- és ifjúkorát, hogy annál beszédesebb nyíltsággal tárja elénk a későbbi Szerafikus érzés- és gondolatvilágának fölbecsülhetetlen kincseit . . . Thomas de Celano, Szent Bonaventura és a biográfusok mind nem tettek annyit a Poverello kultuszának emelésére, mint ez az irodalmi drágaság: a *Fioretti di San Francesco* egymaga.⁸⁶

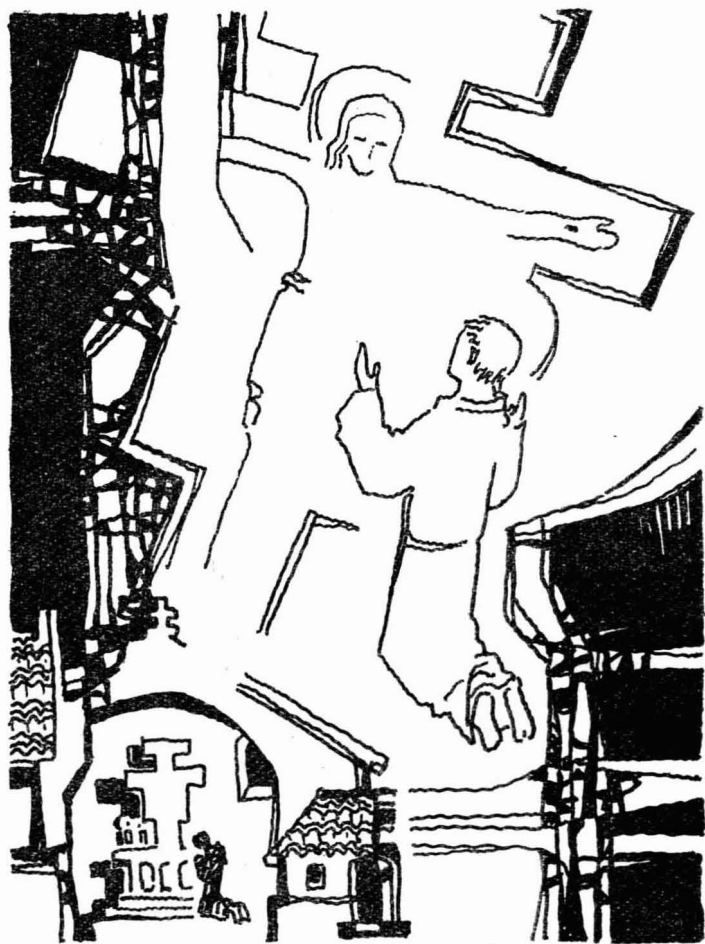
Szépszámú fejezetei fonalán – I–LIII. – a Szent Ferenczel foglalkozók vannak túlsúlyban. Ő a középpont. Köréje csoportosulnak az apostoli Szegénység első bajnokai: Bernát, a jeles hittudós, Fráter Illés, Fráter Leo, az alázatos Fráter Masszeusz, az aggályoskodó Fráter Rufinus, Egyed testvér és a többiek. Vonásaik keménységét a Klára szórór arcának angyali szelídsége enyhíti.⁸⁷ Róluk énekli hősi énekét a Fioretti I–XXXVIII. fejezete.⁸⁸

A franciskánus mozgalom kezdetén nekik még nem voltak konventjeik, hanem csak szállásaik, – luoghi, – hol imádkoztak, meditáltak, sanyarogtak, s a gonosz lélek kísértései ellen küzdöttek . . .

A Fioretti következő két fejezetében – XXXIX., XL. – Pádúai Szent Antal s a hátralevő tizenhárom fejezetben: XLI–LIII. az anconai Márka második és harmadik generációbeli vízionárius fráterei lépnek előtérbe.

Ezeket az atyafiakat egytől-egyig szoros kapcsok fűzték Ferenchez és imént nevezett társaihoz . . .

Fráter Simon a Rendalapító életében öltött barátsuhát (Fioretti: XLI. Fejezet), Monticellói Péter és Fráter Benti-



vogliát a Szeráfi Atya fogadta be a Szerzetbe (Fioretti: XLII. Fejezet), Falleronei Jakab találkozott Fráter Masszeusszal (Fioretti: XXXII., LI. Fejezet), Massabeli Jakab ismerte Fráter Egyedet és Masszeuszt (Fioretti: XVI., XLVIII.), s fiatalságukban Offidabéli Konrád és Vernahegyi János is érintkeztek a Szent környezetének tagjaival. . .

A Fiorettit sokáig eredeti munkának tartották, amivel szemben az igazság az, hogy – bár latinból van átdolgozva – a primitív franciskánus históriának így is pompásan használható forrása.⁸⁹

*

Az 1266-iki franciskánus nagykáptalan a hivatalos Szent Bonaventura-féle életrajz kivételével az összes Ferenc-legendák megsemmisítését elrendelte.

A rendi előjárók ugyanis, lazítani akarva a Szabályok szigorán, üldözték a zelátorokat, és tűzre dobálták a Szent Ferenc Szerzetének tökéletes szegénységét sürgető írásos tradíciókat.⁹⁰

Némely kolostoroknak mindazonáltal sikerült tiltott legendás könyveiket megőrizniök.

A tizennegyedik század elején aztán az abszolút szegénységgel rokonszenvező Michaela da Cesena lett a rendfőnök: 1316–1328.

Az új generális a pápai szék mellett virágzó avignoni kolostorban lakott, hol ebéd alatt a dugva-dugdosott legendás könyvekből olvastatott föl egyes részeket a vendég frátereknek.

Az ismeretlen történetek tetszetek az atyafiaknak, s aki tehette, – Michaela da Cesena ösztökélésére, – kópiát is készített belőlük. . .

Egy Fabianus Hungarus nevű magyar franciskánus tanult ekkor Avignonban. A jámbor ifjú szorgalmasan kör-mölgette a kolostorban található és az ismerőseitől köl-

csönkért ferences-kódexeket, s gazdag legenda-gyűjteménnyel tért meg hazájába, hogy itt, valamint Szlavóniában és Boszniában 1330-tól 1337-ig haereticae pravitatis inquisitorként működjék.⁹¹

Szerémségben a frankavillai – most Mangyelosz – kolostorban látta két rendtársát, – ambos vidi, – kiket Isten Boldog Jánosnak, a magyarországi provincia első főnökének sírjánál támasztott föl halottaiból, s beszélt egy asszonnyal, ki Boldog János égi közbenjárásának köszönhetette életét és egészségét. „Ore proprio narravit mihi . . .”

E csodákat, más Magyarországon hallott tündérségekkel együtt, Avignonból hozott legendái közé írta . . .

Utóbb ismét Avignonba kellett utaznia,⁹² honnan 1343-ban a Monte Vernára zarándokolt, s nem mulasztotta el könyvébe bejegyezni, hogy a szent Hegyen egy száztizenöt esztendőös aggastyánnal diskurálgatott . . .

Valószínű, hogy Fráter Fabianus Hungarus Ferenclegendáinak és szubjektív visszaemlékezéseinek végére 1344-ben tette föl a befejező pontot.⁹³

Gyűjteményét idővel számosan másolták,⁹⁴ olaszra fordították⁹⁵; s másfélszáz esztendő múltán nyomtatásban is közrebocsátották: *Speculum vitae beati Francisci et Sociorum ejus. Venetiis*, 1504.⁹⁶

A *Speculum vitae* ez első kiadását határozottan magyar franciskánus ütötte nyélbe. Ő szedte pótlólag a 237. lapra, hogy a kölni nagykáptalan óta (1393) az osztrák provinciát a magyar, s a magyart a cseh vizitálja; ő egészítette ki a magyar tartományfőnökök névsorát Andreas de Bachiaig (1502); ő hagyott üres helyet a későbbben választandó magyar provinciálisok számára . . .

A *Speculum vitae* további kiadásai: Metz, 1509., Páris é. n. (1509?), Antwerpen, 1620., Köln 1623. és 1628.

Hazánkban 1752-ben jelent meg Győrött a velencei, metzi és párisi kiadásokétól lényegesen eltérő szöveggel és beosztással. Címe: *Antiquitates Franciscanae, seu Specu-*

lum vitae beati Francisci et Sociorum ejus. Authoribus FF. Fabiano, Hugolino et sociis, divo Francisco coaevs. Jaurini, 1752.

*

A *Speculum vitae* velencei kiadásának a Biblioteca Riccardianában levő példányába tartalmi tájékoztatóul már a XVI. század folyamán beleírták: *Fioretti di San Francesco*.⁹⁷

A múlt században szintén akadtak olasz kutatók, kik a *Speculum vitae* és a *Fioretti* elsőfokú atyafiságát vitatták,⁹⁸ míg mások a *Chronica XXIV. Generalium*-ban és a *Conformitas S. Francisci*-ban vélték fölfedezhetni könyvünk latin eredetijét.⁹⁹

Tagadhatatlan, hogy a Fioretti legendáinak nagy része megvan úgy a *Speculum vitae*-ban, mint a *Chronica XXIV. Generalium*-ban és a *Conformitas S. Francisci*-ben, de azért ezek egyike sem nevezhető a Fioretti eredetijének.

Közvetve vagy közvetlenül valamennyien a *Floretum S. Francisci*-ből merítettek, a Fioretti meg ennek a latin legenda-gyűjteménynek, hogy úgy mondjam, direkt olasz redakciója.

Maga a forrás azonban, mely az *Actus beati Francisci et sociorum ejus*-t is táplálta – elveszett.

Az *Actus* sajtó alá rendezésekor Sabatier publikálta a Fioretti elbeszéléseivel párhuzamos latin fejezeteket: *Floretum S. Francisci Assisiensis. Liber aureus, qui italice dicitur I Fioretti di S. Francesco. Edidit Paul Sabatier. Paris, 1902*.¹⁰⁰

Sabatier Floretuma a XXXVII. fejezet híján az összes Fioretti-legendák latinját felöleli.¹⁰¹ A XLI., XLIV. és XLVI. Fioretti-fejezetek deák szövegét a tudós kiadó a *Chronica XXIV. Generalium*-ból s a XLVIII-ikét a *Speculum vitae*-ből kölcsönözte . . .

Említésre méltó, hogy amit Sabatier 1902-ben inaugurált, Leopoldo Amoni római kanonok nálánál már jóval

előbb, 1890-ben dűlőre vitte. Összeválogatta a Fioretti olasz fejezeteinek megfelelő latin textusokat, s a Typographia Vaticaná-ban művéből: *Flores S. Francisci Assisiensis*, mikor 1890. januárius 31-én hirtelen elhunyt, éppen az utolsó íveket korrigálták. . .

Leopoldo Amoni címlap és bevezetés nélkül maradt rendkívül ritka latin és olasz nyelvű *Flores S. Francisci*-je sohasem került könyvkereskedésbe.¹⁰² Sabatier sem tudott róla. Engem szerencsés véletlen juttatott birtokába. . .

A Fioretti szövegét tehát ilyformán, ha nem is az őseredetivel, de az őseredetihez közel rokon latin textussal fáradság nélkül egybevethetjük.

A konfrontáció a Fiorettinek kedvez, mely fordítás létre természetesebb, élvezetesebb, lebilincselőbb olvasmány az azonos tartalmú latin legendáknál. . .

*

Az előadottak révén önként tolul ajkunkra a kérdés, vajon ki lehetett hát a Floretum szerzője, kompilátora, és ki a Fioretti olasz fordítója?

Sejtjük, hogy a Floretumot az a bizonyos Brunfortecsaládból származó Fráter Hugolinus – Dante kortársa – írta és szerkesztette, kit tartózkodási helyéről közönségesen Hugolinus de Monte Sanctae Mariae-nek vagy de Monte Giorgio-nak neveznek.¹⁰³

Fráter Hugolinust V. Celesztin idejében teramói püspökké választották, e választást azonban VIII. Bonifác pápa 1295. december 12-én megsemmisítette.¹⁰⁴ A mulandó életet 1348-ban cserélte föl az örökkévalósággal.

A Szent Ferencről és első társairól szóló históriákat régibb legenda-gyűjteményekből és a szájhagyományból vette.¹⁰⁵ Vannak Floretum-legendák, melyeknek szerzősége határozott bizonyossággal Fráter Leóra vezethető viszsza.

Az „égi fényességekként ragyogó” márkabeli barátok-

nak ellenben, kiket személyesen ismert, ő volt a hiteles krónikásuk.¹⁰⁸

Nem messze tőle laktak: Massában Fráter Jakab,¹⁰⁷, Falleronében a másik Jakab, Offidában Fráter Konrád, a Monte Vernán Fráter János extatikus.¹⁰⁸

Megtörtént olykor, hogy csak diktált és elbeszért, s a tollat egy anonim „scriptor” vezette.¹⁰⁹

Mivelhogy a Floretum Vernahegyi Jánosról († 1322.) mint Istenben boldogultról emlékezik, keletkezését hozzávetőleg 1322–1328 közé, a Fiorettiét pedig 1356 tájára tehetjük.

A Fioretti fordítóját vagy redaktorát J. H. Sbaralea Fráter Joannes Florentinusban látja.¹¹⁰ „Vir utique magnae conscientiae.” Pályafutásának kimagasló eseménye, hogy Nicolaus Bonatival, Nicolaus de Molanóval és Fráter Georgius de Hungariával XIII. Benedek pápa 1338-ban a tatárok nagykánjához küldötte követségbe.¹¹¹

Firenzei Fráter Jánosunk eredetijéhez nem mindenben ragaszkodik. . . A Floretum egyes fejezeteit átírja, mellőzi, rendjüket fölforgatja, de akár fordít, akár átír, nyelv és stílusbeli ösztönszerű művészi készségével állandó csodálatra indít.

*

A ránk maradt legrégebb Fioretti-kéziratban, – az 1396-ból való Amaretto Manelli-félében, – az ötvenhárom Fioretti-fejezet után egy hosszú traktátus következik a Szentséges Sebhelyekről: *Delle Cinque Chonsiderazioni delle Istimate di Sancto Franciescho*.¹¹²

Az 1476-iki vicenzai kiadás – editio princeps – szintén közli a stigmák konsziderációit.¹¹³ Nincs tehát ok, hogy e szakaszt Sabatier-vel könyvünk merő függelékének tekintsük.¹¹⁴

A Considerazioni delle Sacre Sante Stimmate szerintem a Fioretti kiegészítő része, szerves tartozéka, mely az ötvenhárom Floretum-fejezet olaszával körülbelül egy idő-

ben készült, s fordítója, szerzője, szerkesztője ugyanaz a Joannes Florentinus lehetett, aki az első Floretum-fejezeteket (Fioretti I–LIII.) is tolmácsolta. . .

Fráter Joannes Florentinus a *Considerazioni* magvát a Fioretti fejezeteinél szabadabban formálta, redigálta, amennyiben nemcsak az idevágó Floretum-fejezetekből („De inventione montis Alvernae et visione fratris Leonis super sanctum Franciscum,” „Qualiter mors sancti Francisci revelata fuit dominae Jacobae de Septem Soliis.”) állította össze, de tartalma elemeiért, főbb adalékaiért a Thomas de Celano és a Szent Bonaventura Ferenc-biográfiait is fölhányta. A mozaikolást meg egész önállóan és mindjárt olaszul végezte.

Ezért keressük hiába a *Considerazioni* összefüggő, egységes latin textusát. . .

Az ötvenhárom Fioretti-fejezet tömérdek franciskánus kéziratban, köztük egy Magyar Nemzeti Múzeumbeliben is, – Mus. Nat. Cod. Lat. M. Aevi 77.,¹¹⁵ – föltalálható, nem tudunk azonban egyetlen kódexről sem, mely a *Considerazioni* latinját in extenso tartalmazná. . .

. . . Valaha csak pillanatnyi ötlet számba ment, míg ma félig-meddig meggyőződéssé vált bennem, hogy Tatárországból való visszajövedele után Fráter Joannes Florentinus a Verna-hegyi kolostorban készítette el a Fioretti ötvenhárom fejezetét, s a helyi inspirációktól ihletetten Huglionus de Monte Sanctae Mariae, Thomas de Celano és Sz. Bonaventura munkáinak segítségével ugyanott írta, fordította és szerkesztette a *Considerazioni delle Sacre Sante Stimmate*-t. . .¹¹⁶

*

A Fioretti legendáit, nemkülönben a Szentséges Sebhelyekről szóló elmélkedéseket az olasz nép gyönyörrel élvezte, folytatásukat pap és világi, művelt és műveletlen egyazon erőszakos kíváncsisággal követelte.

Ennek a lázas türelmetlenségnek tulajdonítható, hogy a *Considerazioni* d. SS. Stimmate nyomában már akár-hány XV. századbeli kódexben olvassuk: *Incomincia la vita di fra Ginepro*.

Ginepro, vagy Juniperusz 1210-ben lépett a Szerzetbe, s majdnem hihetetlen, mondja L. Wadding, hogy ez az együgyű fráter mit nem tett a maga megalázására.¹¹⁷ Az enyém és tied fogalmával hadilábon állott, s az alamizsnálkodást, ha tehette, meg nem engedhető szertelenséggel gyakorolta.¹¹⁸ És mégis, a Poverello inkább hasonlított Juniperuszhoz, semmint a józan és számító Fráter Illéshez vagy Szent Bonaventurához...¹¹⁹

Szent Klára őt Krisztus hegedősenek – ioculator Christi – nevezte.

Meghalt 1258-ban.

Egy ismeretlen kortárstól való latin biográfiájának tizennegyedik századbeli olasz fordítását toldották később a Fiorettihez.¹²⁰

*

A Szeráfi Atya lelki fiai közül Fráter Egyed, – Egidio vagy Giglio, – 1209-ben csatlakozott a szegénység Apostolához, s 1262-ben hunyt el Perugiában.

Élettörténetét Fráter Leo, „az Isten juhocskája”, foglalta írásba.¹²¹

A Fráter Leo-féle latin Egyed-életrajz szabad olasz fordítása képezi a Fioretti második függelékét.

A *Vita del Beato Egidio*-ra első ízben a Biblioteca Riccardianának egy a XV. század kezdetéről eredő, a Filippo Buonarrotitól az 1718-iki híres Fioretti-kiadás alapjául használt kódexében (No. 1636.) akadunk,¹²² de megvan a Riccardianának egy másik XV. századbeli kódexében is (No. 1670.), melynek szövegét 1903-ban G. L. Passerini hozta nyilvánosságra.¹²³

E kéziratok a *Vita del Beato Egidio* nyomában a Fio-

retti harmadik függelékeképpen Fráter Egyed némely erkölcsei tanításának olasz fordítását is közlik: *Capitoli di certa dottrina e detti notabili di frate Egidio*.

A *Capitoli di certa dottrina* latinját Fra Giglio társai gyűjtötték össze, s kritikai kiadásukat a M. N. Múzeum Katona Lajos ismertette középkori latin kódexének (No. 77.) figyelemre méltatásával a quaracchi-i ferences atyák publikálták.¹²⁴ A Fiorettiben olvasható olaszát Francesco Zambrini szerint az 1410-ben született Feo Belcari fordította,¹²⁵ minek azonban, úgy látom, merőn ellene mond a Riccardiana fönt dicsért kora tizenötödik századbeli kódexe. (No. 1636.)

*

Az újabb kiadók olykor néhány más függelék is illesztenek a Fiorettibe. Ilyen függelékek: három fejezet Porciunkuláról a Biblioteca Angelica egyik Fioretti-kódexéből, két fejezet Fráter Leo látomásairól egy firenzei kéziratból és Szent Ferenc búcsúja a Verna hegyétől. . .

Az *Addio di S. Francesco nel partire dal Monte Verna*-nak külön irodalma van, mely kivált a hitelesség kérdésével bíbelődik.¹²⁶

E kérdésről csak annyit, hogy bárhova lyukadjon ki a kritikusok kombinációja, részemről a Szent Ferenc Vernahegyi búcsújának szívet szorongató belső igazságát sohasem fogom megtagadni. . .

VI.

A Fioretti és a régi magyar Ferences-irodalom. — A Fioretti fordításai

A minoriták 1217-iki nagykáptalanából térítő fráterek indultak Magyar-, Német-, Francia- és Spanyolországba.

A franciák szívesen fogadták Szent Ferenc alázatos fiait, a magyarok, németek és spanyolok azonban ádáz ellenség módjára bántak szegényekkel. . .

Pásztoraink kutyakat uszítottak rájuk, lehúzták ruháikat, s megcsúfolva kergették vissza őket a magyar határról.

Az 1221-iki nagykáptalanon mindamellett már akadt magyar atyafi: Fráter Abraham Ungarus, ki Caesarius de Spira és Thomas de Celano társaságában német földön apostolkodott.¹²⁷

Nálunk 1228 táján telepedtek meg a ferencesek, s a független magyar provinciának 1239-től 1247-ig a szent-életű Fráter János, II. Fülöp francia király testvéröccse volt első főnöke.

Máskülönben a magyar rendtartomány élére ritkán került idegen. Törzsökös magyar családok sarjai voltak a provinciálisok, derék magyar emberek a fráterek, kikben népünk mindenha hűséges *barátait*, sorsának osztályosait tisztelte és szerette.¹²⁸

Mint gyóntatók, tanácsadók, vigasztalók, követek szabadon jártak-keltek főuraink, királyaink udvaraiban, s ha kellett, fegyvert is ragadtak, vitézi csontot is törettek a haza védelmében.

A magyar história Capistranói János nevét a Hunyadi Jánoséval együtt emlegeti, s Tomori Pálról, a mohácsi gyászos csatatér hősről tudvalevő, hogy kalocsai érsek korában is megszokott ferences öltönyét hordotta.¹²⁹

A *Dubniczi Krónika* részben egy ismeretlen nevű minoritát vall mesterének, s a *Budai Krónika* (1473.) franciskánus fáradozások gyümölcse. „A ferencrendiek örök dicsősége, írja Márki Sándor, hogy a hazai sajtó első könyve az ő tudásuknak és hazaszeretetüknek alkotása, egyúttal történetünknek egyik örök forrása.”¹³⁰

Kódexeink nagyobb fele franciskánus munka, s franciskánus a szerzője, illetve fordítója legrégebb magyar könyvünknek, az olasz Fiorettivel közös latin eredetire támaszkodó Ehrenfeld-kódexnek.¹³¹

Ez a megbecsülhetetlen nyelvemlék *Boldog Ferencről és társairól: önekik csudalatos művelkedetekről* a „Considerazioni delle SS. Stimmate” néhány forgácsán kívül huszonegy Fioretti-legendát tartalmaz: I–X., XIII., XIV., XVI., XVII., XXI., XXII., XXIX., XXX., XXXII., XXXIII., XXXIV., mégpedig oly módon, hogy a Fioretti első kilenc fejezete az Ehrenfeld-kódex első kilenc fejezetével azonos sorrendben követi egymást.¹³²

A Lobkowitz-kódexben (XV. század) két Fioretti-fejezetre bukkanunk: XV., XXXV.,¹³³ a tizenhatodik századból való Virginia-kódexben nyolcra: II., X., XII., XV., XXI., XXVI., XXIX., XXX., a Consid. d. SS. Stimmate töredékeire, Boldog Egyed életének első fejezetére és öt erkölcsi tanítására: I., II., V., XVII., XVIII.¹³⁴

A Simor-kódex (XVI. század) a Fioretti XXX-ik fejezetének Virginia-kódexbeli magyar szövegét duplikázza¹³⁵, s a Lázár Zelma-kódex (XVI. század) néhány sora a Consid. d. SS. Stimmate-t idézi emlékezetünkbe.¹³⁶

A panasz tehát franciskánus irodalmunk szűkös szégyenségeről csak a közelmúltra vonatkoztatható.¹³⁷ A régebb magyar századok dúskálkodtak Szent Ferencről szóló kódexekben és nyomtatványokban. . .

Ily nyomtatvány volt például az a tizenhetedik századbéli latin-magyar könnyecske, mely írásban és negyvennégy művészi képben – Maurít. Lang sculpsit Posonii – Szent

Ferenc egész élettörténetét illusztrálta: *De Sacris Stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci*.¹³⁸

Ilyenek a Szent Bonaventura latin Ferenc-biográfiájának 1652-iki bécsi, 1747-iki pozsonyi, 1748-iki nagyszombati és 1756-iki kassai kiadásai. Az elsőt a magyarországi ferences provincia („strictioris observantiae et Marianae”) alumnusai a szerencsétlen véget ért Nádasdi Ferenc grófnak dedikálták: *Vita Beatissimi P. Francisci Assisiatis. Authore Doctore Seraphico S. Bonaventura. Viennae, 1652.*

Kedves könyvecske volt Szent Ferenc Regulájának és Testamentumának fordítása: „Szent Ferenc Regulája, Testamentumával együtt magyar nyelven, melyet az apostoli szék javallott és megerősített és egynéhány tanúság a Szerzetes életnek méltóságárul és hasznárul, mely a Sz. Evangélium szerint a szegénységben, tiszta életben és engedelmisségben fundáltatik. Nagy Szombatban, 1713.”

Fráter Zereányi Szaniszló – Conventus Assisiensis olim Poenitentiaris – 1752-ben újra kinyomatta F. M. Angeli *Collis Paradisi Amoenitas* című munkáját,¹³⁹ a kolozsvári ferencesek pedig 1753-ban J. Franchini könyvét: *De antiquioritate franciscana conventualibus adjudicata* – hozták forgalomba.¹⁴⁰

Istenes szívű eleink fölötté épülhettek a megdicsőült töredelem példáján, melyet német mintára egy pozsonyi klarissza szűz mutatott be nekik: „Megdicsőített penitenciatartásnak eleven példája. Seraphicus Sz. Ferencz atyánknak szentséges élete. Mely Szent Bonaventura doctor és cardinál által summába foglaltatott. Egy ájtatos Clarissa Szűz által német nyelvről magyarrá fordíttatott és mind szerzetes, mind világi keresztény hívek lelki vigasztalására ugyan e Clarissa Szűzek költségével, superiorjuk engedelmeivel kinyomattatott. Posenben, 1722.”¹⁴¹

Bár címe olyasmire utal, semmi közössége sincs a Szent Bonaventura-féle biográfiával. Előadását a következő Fioretti-legendák tarkázzák: II., VI., IX., X., XIII.,

XV., XVI., XVIII., XXI., XXIV., XXVI., XXIX., XXX.; a Vita di fra Ginepro XV. fejezete; az első függelék I. és III. s a második függelék II. fejezete.

A fordítót Szinnyei József szerint Frangepán (Ozolyi) Flórának hívták, s az 1671. április 30-án Bécsújhelyt lefejezett Frangepán Ferencnek és De Naro Júliának volt a leánya.¹⁴² Szinnyei azonban tévedett, amennyiben Frangepán Ferenc és De Naro Júlia házassága tudtunkkal gyermektelen maradt.¹⁴³

Sok-sok esztendőt kell átugornunk, míg a francia Chavin de Malan művéhez érünk: Szent Ferencz élete. Magyaritá (németből) Kudlik Nep. János. Pest, 1865.

A Poverello születésének hetedik centenáriumán ezt egy alkalmi cikk és két füzetes kiadvány követte.¹⁴⁴ A nyomukba lépő hosszú hallgatásnak Bohnert Marián kritikátalan Ferenc-biográfiája és Kuchár Endre franciskánus-tanulmánya¹⁴⁵ vetett véget, hogy 1903-ban a *Szent Ferenc Hirnöke* című havi folyóirat megalapításával a ferences irodalom hazánkban is új lendületet, friss ösztönzést nyerjen.

*

A Fiorettit egyik alapos ismerője lefordíthatatlannak mondotta...¹⁴⁶

A spanyolok Szent Ferenc virágait – *El Floreto* – hajdanán sietve ültették át irodalmuk termékeny talajába,¹⁴⁷ nemrég azonban E. Castelar már óva intette honfitársait, hogy a Fiorettit modern fordításban olvassák.¹⁴⁸ A ragyogó tollú író és államférfiú ugyanis azt vallotta, hogy nincs élő nyelv, mely a Fioretti legendáinak naiv hitét vissza tudná tükrözni. Ez okból még az Ozanam harminchárom fejezetre szorítkozó gyönyörű kísérletével sem volt megelégedve.¹⁴⁹

A franciáknak egyébként az A. Riche-féle fordítás tetszik,¹⁵⁰ amely pedig nemcsak az Ozanaménál, de a

Sainte Foiénál,¹⁵¹ Goffinénál¹⁵² és a Chaulinénál¹⁵³ is meszterkeltebb, elegánskodóbb. Archaizáló az Anderé Pératé fordítása.¹⁵⁴

Az első teljes német Fioretti 1860-ban hagyta el a sajtot.¹⁵⁵ Nyelvezete keresetten régieskedő, s nem nyújt zavaraltan élvezetet. Ajánlatosabb fordítások a Heinrizié,¹⁵⁶ a Taube báróé,¹⁵⁷ a Muhré¹⁵⁸ és a Bindingé.¹⁵⁹ A Heribert Holzapfel *Franziskus-Legenden* című anthológiáját huszonnyolc Fioretti-fejezet fordítása teszi szememben kedves-sé.¹⁶⁰

A britteket Manning kardinális vezette be Szent Ferenc virágoskertjének misztikus édenébe. Azóta tömérdek angol Fioretti került napvilágra, kezdve az olcsó zsebkiadásoktól a nagy és költséges díszmunkákig. Legkelendőbb és legolvasottabb közöttük a T. W. Arnoldé.¹⁶¹

Az uptoni franciskánus atyák szolgáltatta Fioretti-szöveghez pompásan illenek Woodroffe rézkarcai¹⁶², s kitűnő angol fordítások a Heywoodé,¹⁶³ a Collingee¹⁶⁴ és a Th. Okeyé.¹⁶⁵ Kevésbé sikerült a J. Rhoades verses áttétele.¹⁶⁶

Csak két Fioretti-fordítást emelek még ki gyűjteményemből: a Johannes Jörgensen dán költőét¹⁶⁷ és Anny Lieftinck hollandus frónőét,¹⁶⁸ hogy tisztán lássuk, mennyire kárbaveszett a Castelar és Sabatier figyelmeztetése.

De hát ki is hinné el nekik, hogy a modern nyelvek kevesebb kifejező képességgel bírjanak, mint amennyivel a tizennegyedik és tizenötödik századbeli idiómák bírtak fejetlen darabosságukban?

*

Az olasz Fioretti valószínűleg csak a tizenkilencedik század végén jutott el hozzánk. Volf György legalább a nyolcvanas évek folyamán a budapesti könyvtárakban az eredetinek még egyetlen példányát sem találta, s a fordítások közül is kizárólag az Ozonaméra volt utalva.¹⁶⁹ Ezért,

mikor 1890-ben először értekeztem könyvünkről, cikket sokan fölfedezés számba vették, s lelkes szavakkal üdvözölték.¹⁷⁰ Buzdítottak, biztattak, hogy tolmácsoljam az összes Fioretti-legendákat, mire annál kevésbé volt szükség, mert ezek magyarja már írásaim között hányódott. Fordításomból három fejezet: VIII., XVI., XXI. jelent meg nyomtatásban.¹⁷¹

Pár esztendő múlva Zadavec István próbálkozott a Fioretti XXVI. fejezetével és a Cons. d. SS. Stigmatével.¹⁷² Melléje egy névtelen,¹⁷³ majd Kreszta Róza szegődött a H. Holzapfel németjéből hevenyészett Fioretti-fordításai-val: I–VI., VIII., IX., XVI., XXII., Fráter Egyed élete I–III. és második függelék I. fejezet.¹⁷⁴

Balanyi György, Lám Frigyes és Cassian (Kőszeghy Mihály) közöltek továbbá egy-két Fioretti-fejezetet.¹⁷⁵

Ezek után jelent meg Erdős Renétől a Fioretti ötvenhárom fejezetének és a Szentséges Sebhelyekről szóló elmélkedéseknek fordítása,¹⁷⁶ melyet azonban számos félreértése és egyéb fogyatkozása miatt a Fioretti megbízható magyarjának el nem ismerhetek.

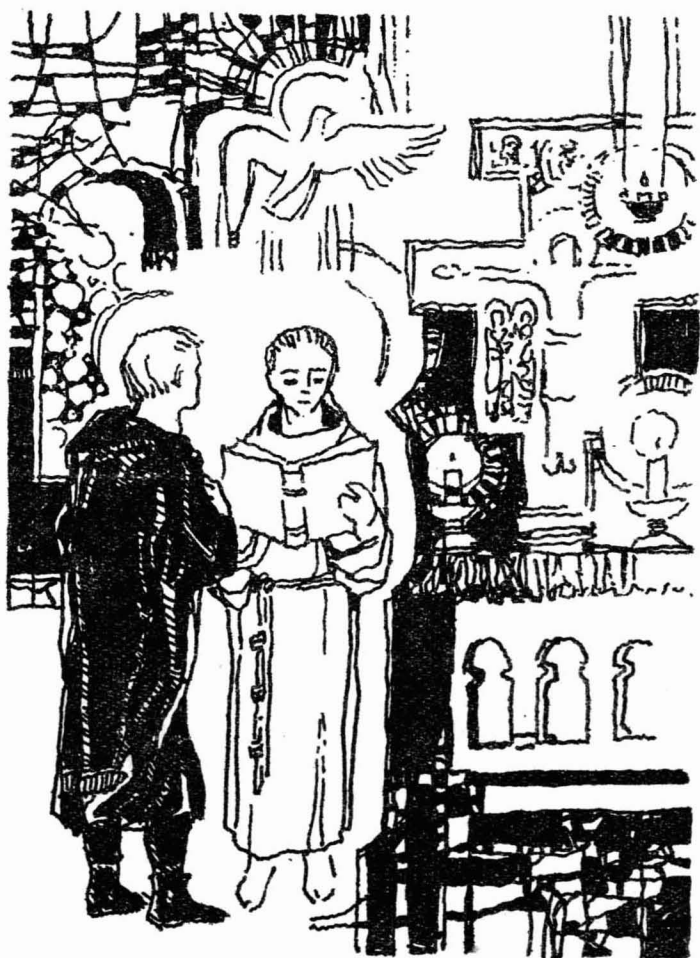
*

Könyvünknek – sajnos – ma sincs kritikai kiadása. A legjobb Fioretti szöveg még mindig az Antonio Cesarié.¹⁷⁷ Részemről a Leopoldo Amoni általam használt textusával is meg vagyok elégedve.¹⁷⁸ Ritkán tértem el tőle, s csak ott vettem igénybe a Cesari, Manzoni és Passerini kiadásait, ahol nyilvánvaló olvasási hibák erre kényszerítettek.

A fejezetek sorrendjében szintén Amonit követtem. . .

Az *Addio di San Francesco nel partire dal monte dell'Alvernia*-t ő keretezte először a Fiorettibe.

Fordításom, anélkül, hogy szolgálai volna, lehetőleg szó szerint alkalmazkodik az eredetihez. Egyszerű, természetes, könnyen folyó stílus volt főtörekvésem. A régi-



eskedést nem hajszoltam, nem erőltettem, de ha olykor egy kódex-kifejezés tollam alá kívánczozott, szívesörömmel lebetűztem... A sűrűn előforduló *fráter* szót *testvérrrel*, *atyafival* és *baráttal* váltogattam.

A jegyzetelésnél a Della Torre-féle Fioretti-kiadás bő kommentárját nézegettem, s tévedéseit, ahol módomban volt, gyakran kijavítottam.¹⁷⁹

VII.

A modern Ferences-irodalom

*Salute, o genti umane affaticate !
Tutto trapassa e nulla può morir.
Noi troppo odiammo e sofferimmo. Amate.
Il mondo è bello, e santo è l'avvenir.
G. Carducci: Il canto dell'amore.*

A FRANCISKÁNUS STÚDIUMOK és irodalom terén tapasztalható újabb föllendülés korunk legértékesebb tünetei közé tartozik...

Assisi Szegényét a múlt századok is tisztelték, ám szeretete és csodálata sohasem volt oly általános, mint napjainkban. Általános, mondom, mert tudvalevő, hogy a Poverello kultuszában ma katolikusok, protestánsok és szabadgondolkozók egyforma igyekezettel buzgólkodnak.

Már Karl Hase dr., a jenai egyetem híres professzora hangoztatta Szent Ferenc világtörténeti jelentőségét,¹⁸⁰ Renan pedig tanúságot tett róla, hogy a Szeráfi Pátriárka iránt mindenha őszinte devócióval viseltetett: J'ai toujours eu beaucoup de dévotion pour Francois d'Assise.¹⁸¹

A liberális Ruggero Bonghi Ferenc-essayén a meg-

dultságtól reszkető szív melegét érzem¹⁸², s a lutherista Henry Thode becsületes arcán az öröm tüzét látom ragyogni, mikor hosszú kutatás eredményeképpen kijelenti, hogy nincs ember, ki a „szent” nevet hősünkénél inkább megérdemelné. „Wenn je ein Mensch den Beinamen des Heiligen verdient hat, so ist es Franz von Assisi”.¹⁸³

Kicsi híján húsz esztendeje, hogy Ferenc-biográfiájával a hugenotta Paul Sabatier került a franciskánus irodalom élére.¹⁸⁴ Művének varázshatását se az Index-kongregáció kárhoztató ítélete, se Bernhard Christen von Andermatt,¹⁸⁵ se Gustav Schnürer,¹⁸⁶ se a konvertita Johannes Jörgensen,¹⁸⁷ se Georges Lafenestre,¹⁸⁸ se P. Cuthbert¹⁸⁹ nem bírták megtörni.

Ugyancsak Sabatier kezdeményezte Szent Ferenc biografikus forrásainak kritikai publikálását, s folytatja oly széles alapon, hogy ívekre terjedne, ha az ő, valamint a quaracchi-i franciskánus atyák hasonló jellegű és irányú tevékenységéről be akarnék számolni.¹⁹⁰

*

A kiváltságos lelkek: költők, művészek, történészek amatőrök egész serege gyülekezik, rajzik a Szegénység Bajnokának közvetlen környezetében, a minoriták, kláriszák és terciáriusok mellett mintegy negyedik rendjét alkotva a franciskánus szerzetnek.¹⁹¹ Sabatier közülük toborozta 1902-ben a *Société Internationale d'Études Franciscaines à Assise* című társulatot, melynek célja, hogy a franciskánus tanulmányokat előmozdítsa, szakkönyvtárt létesítsen, és a ferences vonatkozású kéziratokat, kódexeket lajstromozza.

Megjegyzendő, hogy e társulat Angliában nyitott legelőbb munkás fiókot.¹⁹²

A különböző franciskánus Miscellaneákon, Archivumokon, Bulletinokon kívül olasz, francia, német, angol revue-k sűrűn hoznak franciskánus cikkeket, s nincs Szent

Ferencről tárgyaló füzet, kötet avagy kép, mely a világpiacokon meg ne találná fogyasztó közönségét.¹⁹³

Szóval a Szeráfi Pátriárka divatban van, s népszerűsége folyton növekszik.¹⁹⁴

*

Aligha csalódom, midőn azt hiszem, hogy Szent Ferenc népszerűsége elsősorban a huszadik század kultúremberének a középkori história, misztika és művészetek iránt tanúsított szembeszökő érdeklődésére vezethető vissza, lévén a Poverello művelődéstörténelmi nézőpontból a középkor egyik legjellegzetesebb, legderűsebb és legartisztikusabb alakja.¹⁹⁵

Ne felejtjük továbbá, hogy vívódásaink, sokféle fajta kételyeink, eget ostromló lázongásaink ellenére, Istennek hála, keresztények vagyunk. Vallásunk problémái, Krisztus egyénisége, a kereszténység alapítása szüntelenül foglalkoztatják, izgatják elménket és kedélyünket. . .

Nézetem szerint ez a momentum szintén befolyásolja a franciskánus irodalom fölvirágozását. Megszoktuk ugyanis, hogy a Szeráfikust Krisztus leghívebb képmásának, szenvedései utánérzőjének, az apostolok óta a leg-tökéletesebb kereszténynek tartjuk, ki hozzánk aránylag elég közel eső időben és térben, könnyen áttekinthetőleg valósította meg az Üdvözítő programját. . .¹⁹⁶

Némelyeknek ezért Krisztus egyszerűen a Jordán-part Szent Ference,¹⁹⁷ míg mások a Poverello életéből merítik érveiket, hogy Jézus à peu près olyan lehetett, mint amilyennek a szinoptikus evangelisták körvonalozták.¹⁹⁸

Assisiben Betlehem, a Monte Vernán Golgota okvetlenül eszünkbe jutnak.¹⁹⁹

*

Valljuk meg végül, hogy egyszer-másszor jólesik pénzsóvár korunk farizeus társadalmából ama dalosajkú, nyílt-

szívű, elbájoló hitű, alázatos emberekhez menekülnünk, kiknek nem kell vagyon, se hatalom, se kitüntetés, s akik irigység nélkül való szegénységükben felebarátjukat önnömaguknál százszorta jobban szeretik.

Bizonyára ez is egy ok, amiért a franciskánus stúdiókat kedveljük, amiért zarándokutainkon Szent Ferencnek és társainak első boldog tanyáit látogatjuk, amiért a Szeráfi Atya dicsőítésében ki nem fáradunk, s a Fioretti gyönyörűségeivel betelni nem tudunk.

KAPOSY JÓZSEF

SZENT FERENC VIRÁGOSKERTJE

Első fejezet

A mi megfeszített Jézus Krisztus Urunknak és az ő anyjának, Szűz Máriának nevében. E könyv válogatott kis virágokat tartalmaz: csodáit és istenes példáit Szent Ferencnek, Krisztus dicsőséges szegényének és némely jámbor társának, a Jézus Krisztus dicséretére. Amen

ELSŐsorban tudni való, hogy a dicsőséges Szent Ferenc életének minden cselekedetében az áldott Jézushoz hasonlított.

Miként Krisztus tanításának kezdetekor tizenkét apostolt vón maga mellé, hogy a földieket megvetve, őt a szegénységben és egyéb erényekben kövessék: akként Szent Ferenc is tizenkét társat szemelt ki a legszűkösebb szegénység osztályosaiul,¹ hogy velük Rendet alapítson. S amint Krisztus tizenkét apostola közül az egyik Istentől eltaszítatva, magát fölköttötte: úgy Szent Ferenc társai között is akadt egy Della Cappelle János nevű testvér, ki a Szerzetet hűtlenül elhagyta, s végezetül magát fölakasztotta.² És ez kiáltó példa a választottaknak, mely őket alázatosságra és félelemre inti, látva, hogy senki sem tudhatja csálhatatlanul, vajon végső lehetéig ki fog-e tartani a kegyelem állapotában.

Miképpen továbbá a Szentlélekkel teljes apostolok jámborságát és alázatosságát világszerte csodálták: azonképpen Szent Ferenc eme kedvelt társai is oly ájtatos férfiak voltak, hogy az apostolok ideje óta nem akadt hozzájuk fogható. Egyikük: Fráter Egyed, Szent Pál módjára a harmadik éig ragadtatott;³ másikat, Lungo Fülöp testvért, az angyal, akárcsak Izaiás prófétát, eleven szénnel illette ajakán;⁴ harmadikuk: Fráter Szilveszter, Mózesként úgy beszélt az Istennel, mint barát szokott a barátjával; negyedikük a sas madár, illetve Szent János evangélista nyomában, elméjének könnyed szárnyalásával az isteni bölcsesség fényéhez röppent, és ez az igen alázatos Fráter Bernát volt, ki a Szentírás mélységes értelmét feszegette;⁵ ötödikük, az assisi-i nemes Rufinus, még életében megszenteltetett, és az égben szentté avatott.

Szóval mindannyian a szentség valamely sajátos jelével ékeskedtek, amint az ki fog tűnni az alábbiakból.

Második fejezet

Quintavalle Bernát testvérről, Szent Ferenc első társáról

SZENT Ferenc első társa az assisibéli Bernát testvér volt, ki a következő módon tért meg.¹

Jóllehet Szent Ferenc már megútálta a világot, azért még világi ruhát hordott, s oly züllötten, rongyosan, a vezekléstől annyira meghervadt arccal járt-kelt az utcákon, hogy sokan eszelősnek tartották, rokonok és idegenek futóbolondként csúfolták, kövel, sárral hajigálták. Ő azonban, mint valami süketnéma, békén szenvedett el minden méltatlanságot és gúnyolódást.

Ekkor történt, hogy Bernát úr, Assisi városának egyik

legelőkelőbb, legtehetősebb és legértelmesebb polgára, bölcsen kezdett vélekedni Szent Ferenc határtalan világ-megvetéséről, s a bántalmazások közepett két esztendő óta tanúsított nagy türelméről, melyet az emberek fitymáló lenézése csak növelni látszott. Azt gondolta és mondotta is magában, hogy semmi esetre sem lehetséges, hogy ez a barát ne bővelkedjék az Isten malasztjával. Meghívta tehát házához vacsorára és éjjeli szállásra. Szent Ferenc elfogadta a meghívást, vele evett és nála maradt. Bernát pedig eltökélte, hogy loppal megfigyeli vendégének jámborságát, azért ágyat a saját hálókamrájában vettetett neki, hol állandóan mécses égett.

Szent Ferenc, hogy titokban végezhesse ájtatosságát, a kamrába lépve tüstént ágyra dőlt, s úgy tett, mintha aludnék. Bernát kisvártatva szintén lefeküdt, s szörnyen horkolni kezdett. Szent Ferenc abban a hitben, hogy gazdája aluszik, fölkelt az első álom idején, szemeit és kezeit ég felé emelte, s bensőséges buzgalommal mondá: Istenem! Istenem! Így imádkozott sűrű könnyhullatás között veterenyéig,² szüntelen hajtogatva: Istenem, Istenem, én mindenem! S míg ezt ismételte, egészen elmerült az isteni Fölség véghetetlen irgalmának szemléletében és csodálatában, mely megkegyelmezett a romlásnak indult emberi nemzetnek, s a koldus Ferenc által kívánt gondoskodni a lelkek üdvéről. És minthogy a Szentléleknek, vagyis a jövődölés lelkének ihletése folytán szemei elé tárultak mindama nagy dolgok, melyeket Isten általa és Rendje által fog művelni, saját csekély erejének elégtelenségét forgatva elméjében, hívta és esdette Istent, hogy mindenható jóságával, ami nélkül az emberi gyarlóság tehetetlen, pótolja, istápolja és vigye véghez azt, mire ő magától sohasem volna képes.

Bernát a mécsvilágnál látta Szent Ferenc ájtatos cselekedeteit, s az ajkáról elhangzott szavakat gondosan mérlegelve, a Szentlélek ihletésére eszébe vette, hogy élet-

módját meg fogja változtatni. Reggelre kelve szólítja Szent Ferencet s mondá néki: Ferenc testvérem, elhatároztam, hogy szakítok a világgal, s ezentúl követlek, ahová csak parancsolod.

Szent Ferenc fölvidult, mikor ezt hallotta, s mondá: Bernát, amiről ön beszél,⁴ az oly nagy és nehéz ügy, hogy okvetlenül meg kell tudakolnunk felőle a mi Urunk Jézus Krisztus tanácsát, s könyörögnünk kell, hogy nyilvánítsa ki nekünk akaratát, és adja értésünkre, miként fogjunk megvalósításához. Azért is gyerünk a püspökségre, hol van egy derék pap, kivel misét mondatunk, azután imádkozunk terciáig, kérve Istent, hogy a misekönyv háromszori fölnyitása által jelölje meg a kedvére való ösvényt, melyet válasszunk.⁵

Bernát felelé, hogy ez így neki igen tetszik. Fölkerekedtek tehát, és íziben a püspökségre mentek. Miután misét hallgattak és imádkoztak terciáig, a pap Szent Ferenc kívánságára hozta a misekönyvet, keresztet vetett rá, és háromszor fölütötte.

Az első nyitásnál tekintetük rögtön azokra a szavakra esett, melyeket Krisztus az evangéliumban a tökéletesség útja iránt érdeklődő ifjúnak mondott: Ha tökéletes akarsz lenni, add el vagyonodat, oszd ki a szegényeknek, és kövess engem.⁶ A második nyitásnál azokon a szavakon akadtak meg, melyeket Krisztus az apostoloknak mondott, mikor őket prédikálni küldötte: Semmit se vigyetek az útra, se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt, se két köntösök ne legyen, arra akarva őket inteni, hogy bizodalmukat Istenbe helyezték, s egyedüli céljuk az legyen, hogy a szent evangéliumot hirdessék.⁷ A misekönyv harmadik fölütésekor tekintetük legott Krisztus eme szavaihoz tapadt: Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, és vegye föl keresztjét, és kövessen engem.⁸

Szent Ferenc így szólt Bernáthoz: Íme, a Krisztus-adta tanács; menj és cselekedj azon mód, amint hallottad, és

áldott legyen a mi Urunk Jézus Krisztus, aki meg méltóztatott nekünk mutatni evangéliumi útját.

Ennek utána Bernát távozott, eladta vagyonát, – pedig szerfölött gazdag volt, – s árát örvendező szívvel osztotta széjjel az özvegyeknek, az árváknak, a börtönöknek és kolostoroknak, a kórházaknak és zarándokoknak, s Szent Ferenc őt mindenben hűségesen és okosan segítette.

Látva egy Szilveszter nevű ember, hogy Szent Ferenc mennyi pénzt ad és osztogat a szegényeknek, kapzsiság által indítatva mondá: adósom maradtál a kövek egy részéért, melyeket tőlem vásároltál, mikor a templomokat javígtattad. Mivelhogy most van bőven garasod, jó lesz, ha megfizetsz.

Szent Ferenc elrémült ugyan e fös vénységen, de mint a szent evangélium igazi követője, nem akart vetekedni, hanem Bernát tarsolyába nyúlt, és egy marék pénzt adott Szilveszternek, mondván, ha többet akar, többet is kaphat.

Szilveszter elégedetten távozott és hazament. Este azonban, ahogy visszagondolt a napközben történetekre, szemrehányást tett magának kapzsisága miatt, s Bernát lángoló buzgalmáról és Szent Ferenc jámborságáról elmélkedve, a rákövetkező éjjel és még két éjszaka jelenése volt: Szent Ferenc szájából arany keresztet látott kinyúlni, melynek csúcsa az égig ért, s ágai kelettől nyugatig terjeszkedtek. E jelenés arra bírta, hogy Isten iránt való szeretetből vagyonát széjjelossza, és kisebb testvér legyen. S a Szerzetben oly nagy életszentségre és malasztra tett szert, hogy úgy beszélt az Istennel, mint barát szokott a barátjával, miként ezt Szent Ferenc gyakran tapasztalta, s később ki fog világítani. Bernát szintén annyi kegyelemben részesült, hogy lelki szemlélődései közben gyakran elragadtatott, és Szent Ferenc róla mondá, hogy minden tiszteletre érdemes, s hogy Rendjének tulajdonképpen ő volt a megalapítója, mert ő hagyta el először a világot, és semmit meg nem tartva, minden vagyonát Krisztus szűkölködőinek juttat-

va, ő kezdette meg az evangéliumi szegénységet, mikor pőrére vetkőzött, s magát a Keresztrefeszített karjaiba ajánlotta, ki áldott legyen örökké, Amen.

Harmadik fejezet

Miképpen parancsolja meg Szent Ferenc egy helytelen gvanú következtében, mellyel gondolatban Bernát testvért illeti, hogv nevezett Fráter Bernát háromszor a torkára és szájára tiporjon:

A KERESZTREFESZÍTETT ájtatos szolgálja, Szent Ferenc, a kemény vezeklés és örökös sírás folytán már majdhogy megvakult, s csak alig látott valamit. Egyszer azonban megintcsak útra kelt, hogy fölkeresse Bernát testvért, s vele istenes dolgokról beszélgessen. Mikor Fráter Bernát lakásához ért,¹ ez éppen az erdön imádkozott, teljes elragadtatásában mintegy összeforrvá Istennel. Szent Ferenc utána ment s nevén szólítá. Jöjj, – mondá, – beszélj ezzel a világtalannal. Bernát nem válaszolt, mert az elmélkedés embere lévén, lelke egészen az égiek szemléletébe merült. Máskülönben is ő abban a kegyelemben részesült, hogy Istenről gyönyörűen tudott beszélni, ami miatt Szent Ferenc, ki ezt gyakran tapasztalta, hön óhajtott társaságát. Néhány perc múltán hasonló szavakkal másodszor és harmadszor is hívta, de Fráter Bernát ezt egyszer sem hallotta, s így se nem válaszolhatott, se hozzája nem mehetett. Szent Ferenc erre leverten távozott, s csodálkozott és félig-meddig méltatlankodott is, hogy Bernát fráter háromszori hívását semmibe sem vette. Ez a gondolat foglalkoztatta menet közben, s mikor már kevésbé eltávolodott, meghagyta kísérőjének, hogy várjon reá, míg a közelben egy magányos helyre vonult, hol

imádságba mélyedt, s kérte Istent, hogy nyilatkoztassa ki neki Fráter Bernát hallgatásának titkát.

Erre a következő isteni szózatot hallotta: Ó, szegény emberke, mit háborogsz? Elhagyhatja-e az ember Istent a teremtményért? Mikor Bernát testvért hívtad, éppen velem foglalatoskodott: azért nem mehetett hozzád, se hívásodra nem felelhetett. Ne csodálkozzál tehát, ha nem beszélhetett veled, mert annyira el volt ragadtatva, hogy szavaidból egy hangot sem hallott.

Ahogy Szent Ferenc Istentől e választ nyerte, rögtön visszafordult, hogy gyanakvó gondolatáért magát Bernát fráter előtt alázattal bevádolja. Mikor Bernát őt közeledni látta, eléje sietett, s lábaihoz borult. Szent Ferenc fölemelte, s nagy alázatossággal feltárta neki gondolatát és ellene támadott indulatosságát, valamint az Istentől kapott magyarázatot. Szavait így fejezte be: Most pedig a szent engedelmesség nevében meghagyom, hogy tedd, amit mondani fogok. Bernát testvér félt, hogy Szent Ferenc szokásához híven ismét valami rendkívüli dolgot talál parancsolni, azért iparkodott az engedelmesség alól szépszerével kibújni, s ilyformán válaszolt: Kész vagyok engedelmessékedni, ha te is megígéred, hogy teljesíted parancsodat. Szent Ferenc megígérte, s Bernát testvér mondá: Szólj tehát, hogy akaratom szerint cselekedjem. Szent Ferenc felelé: A szent engedelmesség nevében parancsolom, hogy büntetésül méltatlan gyanúsításomért és vakmerőségemért, most, amikor majd hanyatt a földre fekszem, egyik lábadat torkomra tedd, a másikat meg a számra, s engem szidalmazván és gyalázzván, háromszor lépj rajtam keresztül egyik oldalamról a másikra. Főként pedig ezt mondjad: Csak henteregj itt szégyenszemre Bernardone Péter hitvány gyermeke! Hogy is válhatott ily nyomorult teremtmény ennyire fölfuvalkodottá?

Bernát testvér, bármily nehezére esett, a szent engedelmességre való tekintettel, a lehető legkíméletesebben és

leggyöngédebben teljesítette a parancsot. Mikor készen volt, mondá Szent Ferenc: Engedelmisséget fogadtam, rendelkezze tehát velem. Bernát mondá: A szent engedelmisségre parancsolom, hogy valahányszor együtt leszünk, mindannyiszor szigorúan feddj meg és korholj hibáimért. Szent Ferenc ezen nagyon csodálkozott, mert Bernát testvér oly szentül élt, hogy őt ezért nagy tiszteletben tartotta, és semmi gáncsolni valót nem talált benne. Ettől fogva Szent Ferenc az említett engedelmisség miatt őrizkedett vele huzamosabban együttmaradni, mert sehogyszem talált dorgáló szavakat azzal szemben, kit tökéletesnek tartott. Ha mégis látni vagy hallani kívánta Istenről való beszédét, igyekezett tőle a lehető leggyorsabban ismét elbúcsúzni. S épületes dolog volt, hogy Szent Ferenc atya mennyi tisztelettel, szeretettel és alázatossággal bánt és érintkezett Fráter Bernáttal, az ő elsőszülött fiával.

Jézus Krisztus és a szegényke Szent Ferenc dicséretére és dicsőségére. Ámen.

Negyedik fejezet

Az Isten angyala kérdést intéz Fráter Illéshez, az egyik spoletói-völgyi kolostor gárdiánjához, s mert Illés Fráter durván válaszol, eltávozik és Santiago felé megy. Útközben Bernát testvérral találkozik, kinek mindent híven elbeszél

KEZDET BEN, a Szerzet alapításának idején, mikor még kevés volt a barátok és kolostorok száma, Szent Ferenc, áhítatos érzelmeitől vezéreltetve, Fráter Bernáttal s néhány más rendtárssal a galiziabeli Santiago városába zárandokolt.¹ Amint mentek-mendegéltek, egy helyütt egy szegény beteget találtak. Megesett a Szentnek szíve

rajta s mondá Fráter Bernátnak: Fiacskám, akarom, hogy itt maradj, s ápod e beteget. Bernát alázatosan letérdelt, meghajtotta fejét, engedelmeskedett a szent atyának és ott maradt. Szent Ferenc pedig többi társával Santiago felé tartott. Megérkezésük után az éjszakát imádság közepette Szent Jakab templomában töltötték, s Isten ekkor Szent Ferencnek értésére adta, hogy sok kolostorra kell szert tennie, mert Rendje nagyon el fog terjedni és a barátok száma meg fog növekedni. E kinyilatkoztatás folytán Szent Ferenc ezen a vidéken is megkezdte a kolostorok alapítását.

Mikor Szent Ferenc előbbi útjáról visszatért, ráakadt Fráter Bernátra s a betegre, kinél őt hagyta. A beteg már teljesen fölépült, minek jutalmául Szent Ferenc a következő esztendőben megengedte Fráter Bernátnak, hogy ő is elmehessen Santiagóba. Így aztán Szent Ferenc visszatért a spoletói-völgybe, s Fráter Masszeusszal² és Illéssel,³ meg néhány más baráttal ott maradt egy magányos kolostorban.

A rendtársak valamennyien óvakodtak Szent Ferencet ájtatosságában akadályozni vagy zavarni, s ezt egyrészt ama tiszteletnél fogva tették, mellyel iránta viseltettek, másrészt meg azért, mert tudták, hogy Isten, imádság közben, mélységes titkokat szokott néki kinyilatkoztatni.

Egy napon, mikor Szent Ferenc éppen az erdőben imádkozott, délceg ifjú jött útiruhában ama bizonyos kolostor kapujához, s oly türelmetlenül, hevesen és huzamosan zörgetett, hogy a barátok fölötte elcsodálkoznak. Masszeusz testvér a kapuhoz ment, megnyitotta, s mondá az ifjúnak: Mi szél hozott, fiacskám? Idegenszerű kopogásodból arra következtetek, hogy még sohasem jártál ezen a vidéken. Az ifjú felelé: Hogy is kell hát nálatok kopogni? Masszeusz mondá: Rövid időközökben kopogj háromszor egymás után, aztán várj, míg a fráter elimádkozza a *Pater noster*-t, és eléd jön. Ha ekkor sem talál mutatkozni, újra kopoghatsz. Válaszolá az ifjú: Sürgős a dolgom, s erősebben

zörgettem, mert még hosszú út áll előttem. Ide azért tértem be, hogy Fráter Ferencsel beszéljek, de ő, úgy látom, éppen az erdőben elmélkedik, s nem akarom háborgatni. Menj, hívd helyette Illés frátert, kiről azt hallom, hogy igen okos ember. Egy kérdést óhajtanék neki föltenni.

Masszeusz testvér megkeresi Fráter Illést, s küldi, hogy menjen az ifjúhoz. Ez azonban bosszankodik, s nem akar mozdulni. Masszeusz erre gondolkodóba esik: mit tegyen és mit mondjon az ifjúnak? Ha azt mondja, hogy Illés fráter nem jöhet: hazudik; ha ellenben elárulja, hogy haragszik, s nem akar jönni: botránkozást okoz.

Míg így habozik és késlekedik, az ifjú másodszor is zörget, egészen úgy, mint első ízben. Masszeusz hozzája siet s szólítja: Íme, csak nem vetted figyelembe, mit az imént a kopogásról mondtam! Valld be, – feleli az ifjú – hogy Fráter Illés nem akar idefáradni; menj tehát és mondd Ferenc testvérnek, hogy vele szerettem volna beszélni, de mert imádságában nem akarom zavarni, kéretem, küldje hozzám Illés testvért.

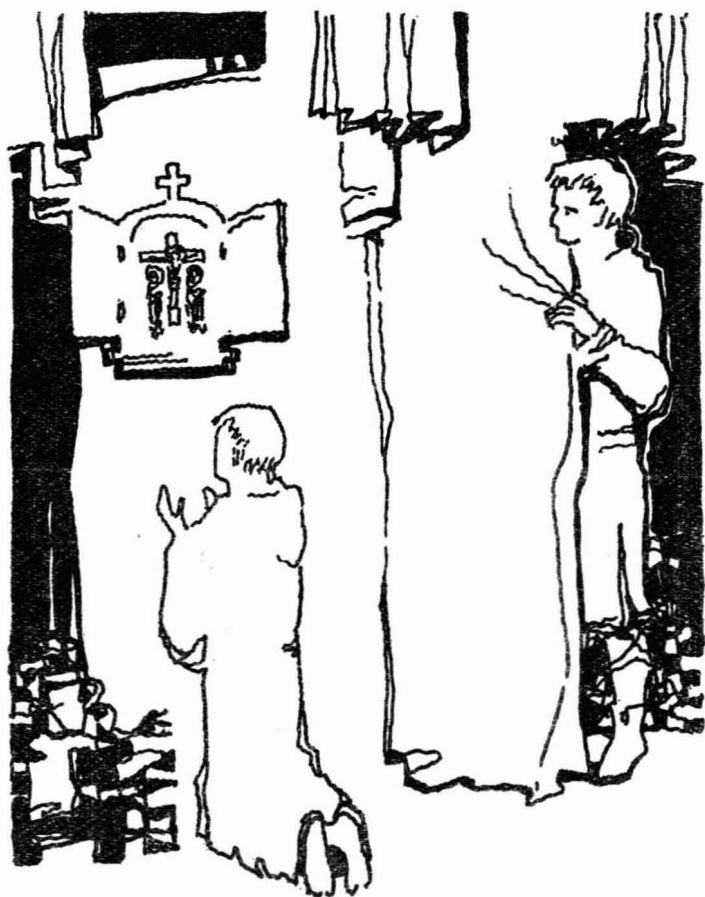
Fráter Masszeusz Szent Ferenchez ment, ki égre emelt tekintettel imádkozott az erdőben, s közölte vele úgy az ifjú üzenetét, mint Illés testvér vonakodását. Az ifjú pedig Isten angyala volt ember képében.

Szent Ferenc se helyét el nem hagyva, se tekintetét az égről le nem véve, mondá Masszeusznak: Eredj és add tudtára Fráter Illésnek, hogy az engedelmesség nevében legott menjen amaz ifjúhoz.

Ahogy Fráter Illés Szent Ferencknek az engedelmesség erejével megpecsételt parancsát hallotta, mérgesen az ajtóhoz rohant, dérral-durral fölszakította, s mondá az ifjúnak: Mit kívánsz?

– Vigyázz testvérem, felelé az ifjú, nehogy haragra lobbanj, mert a harag béklyót ver a lélekre, és gátol az igazság megismerésében.

Mondá Fráter Illés: Add elő, mi a kívánságod?



– Azt akarom tudni, válaszolá az ifjú, vajon a szent evangélium követői megehetik-e, mit eléjük tálnak, amint Krisztus mondá tanítványainak; kérdem továbbá tőled, meg van-e engedve bárkinek is, hogy olyasmit írjon elő, ami ellenkezik az evangéliumi szabadsággal?

Illés dölyfösen felelé: Ezt én igen jól tudom, de nem fogom az orrodra kötni. Menj a dolgodra!

Mondá az ifjú: Náladnál helyesebben tudtam volna felelni a föltett kérdésre. Fráter Illés ekkor dühösen becsapta az ajtót, s az ifjút faképnél hagyta. Aztán gondolkodni kezdett a kérdésen s töprengett, de nem volt képes dűlőre jutni. Ő ugyanis, mint a Rend helytartója, az evangéliumon és Szent Ferenc Reguláján kívül eső oly szabályzatot alkotott, mely szerint a rendtársaknak tilos volt húst enniök.¹ A kérdés éle tehát nyilván ellene fordult. Nem tudva tisztába jönni magával, s mivel hatott rá az ifjú magabiztossága, mellyel mondá, hogy nálánál jobban meg tudna felelni a föltett kérdésre, visszatért a kapuhoz s kinyitotta, hogy bővebb fölvilágosítást szerezzen, de az ifjú erre már távozott, mert a fennhéjázó Fráter Illés nem volt méltó, hogy az Isten angyala vele szóba álljon.

Ennek utána Szent Ferenc, kinek Isten mindent megjelentett, visszatért az erdőből, s hangos szóval szigorúan megfeddette Fráter Illést, mondván: Rosszul cselekszel gőgös Illés testvér, mikor elűzöd tőlünk Isten szent angyalait, kik azért jönnek hozzánk, hogy minket tanítsanak. Bizony-bizony félek, hogy kevélységed miatt a Szerzetén kívül fejezed be életedet. S úgy is történt, mint Szent Ferenc előre megmondotta.

Ugyanazon napon, ugyanabban az órában, mikor az angyal innen távozott, megjelent szakasztott hasonló alakban Fráter Bernátnak, ki visszatérőben volt Santiagóból, s egy nagy folyó szélén vesztegelt. Az angyal olaszul köszöntötte, mondván: Az Isten békéje legyen veled, ó jó testvérem! Bernát testvér pedig fölötte meglepődött, s

szemügyre véve az ifjú szépségét, vidám orcáját és honi nyelven hangzó békés köszöntését, kérdé: Honnan jössz, derék ifjú? Onnan jövök, felelt az angyal, hol Szent Ferenc tartózkodik. Betértem hozzá, hogy szót váltsak vele, de nem tudtam, mert akkor éppen az égiekkel társalkodott az erdőben, s nem mertem zavarni. Ugyanott lakik Fráter Masszeusz is, Fráter Egyeddel és Illés testvérral. Masszeusz megtanított, miképpen kell a kapun barátmódra kopogni, de Illés testvér, mert nem akart felelni föltett kérdéseimre, faképnél hagyott. Utóbb szeretett volna látni és hallani, de akkor már elkésett.

E szavak után mondá az angyal Fráter Bernátnak: Miért nem kelsz át a folyón? Amint látom – felelé Bernát – a víz mély, s veszedelemmel fenyeget. Mondá az angyal: Menjünk együtt, s ne tarts semmitől. Ezzel kézen fogta, s egy szempillantás alatt a túlsó parton letette. Bernát észbe kapott, hogy ez csak angyal lehetett, és mély tisztelettel ujjongva fölkiáltott: Ó, Istennek áldott angyala, mondd meg, mi a neved? Felelé az angyal: Mért akarod tudni nevemet, amely csodálatos? Ezt mondva elenyészett, s megvigasztaltan hagyta Bernát testvért, aki könnyű lélekkel, vígan tette meg hátralevő útját, s jól megjegyezte a napot és órát, melyben az angyallal találkozott. Mikor aztán megérkezett a kolostorba, ahol Szent Ferenc nevezett társaival tartózkodott, szegről-végre elmondott mindent, s ők is megbizonyosodtak, hogy ugyanaz az angyal, ugyanazon a napon és órában jelent meg néki és nékik.

Ötödik fejezet

*Miképpen küldi Szent Ferenc assisibéli Bernát testvért Bolognába,
hol ez kolostort alapít*

MIVELHOGY Szent Ferenc és társai Istentől hivatva avégre választattak ki, hogy a Krisztus keresztjét szívükben és cselekedeteikben hordozzák és ajkukkal hirdessék, azért öltönyükre, szigorú életmódjukra és cselekedeteikre nézve egyaránt megfeszített emberekhez hasonlítottak, s valósággal azok is voltak, kik a világ tisztességénél, felebarátaik becsülésénél és dicséreténél inkább keresték a szégyent és gyalázatot Krisztus szerelméért. Örültek, ha bántalmazták, s szomorkodtak, ha fölmagasztalták őket. Mint zarándokok és jövevények jártak a földi téreken, s a keresztfeszített Jézus Krisztuson kívül nem volt egyéb gazdagságuk. Krisztusnak, az igazi szőlőtőkének igazi hajtásaiként az Istennek megnyert lelkek dús és édes gyümölcseit termették.¹

Kevéssel a Rend alapítása után Szent Ferenc Bernát testvért Bolognába küldötte, hogy ott a néki adatott kegyelemnél fogva Istennek bőven gyümölcsözzék. Fráter Bernát a szent engedelmesség jeléül keresztet vetett, s Bolognába indult, hová szerencsésen meg is érkezett. Mikor az utcagyerekek szokatlan és hitvány ruháját látták, számtalan gúnyt és csúfságot űztek vele, mint valami bolonddal. Fráter Bernát békésen és vidáman tűrt Krisztus szerelméért, sőt hogy annál könnyebben kifigurázhassák, szántszándékkal a város piacán ütött tanyát. Amint itt a földön üldögélt, sok gyerkőc és felnőtt sereglett köréje, s az egyik előre, a másik hátra rángatta csuklyáját, némelyik port szórt rá, mások kövel dobálták, és jobbra-balra taszigálták. Bernát fráter rendületlen nyugalommal, derűs mosollyal, neheztelés nélkül vesztegelt helyén, s más na-

pokon is visszatért oda, csak hogy mennél több megaláztatásban részesüljön. És minthogy a türelem a lelki tökéletesség jele s az erény próbája, egy bölcs törvénytudó, látva és sokáig figyelve Fráter Bernát állhatatosságát s a kitartást, melyet annyi napon át egyetlen bosszantás és gonosz bántalom sem volt képes csökkenteni, mondá magában: Ennek okvetlenül szent embernek kell lennie, s hozzálépve kérdé: Ki vagy te, és ide miért jöttél? Bernát válaszul keblébe nyúlt, elővette onnét Szent Ferenc Reguláját, s átadta a kérdezősködőnek, hogy olvassa.² Miután az végigolvasta, s gondolatban fölmérte a Regula óriási tökéletességét, meglepetéssel fordult társaihoz, mondván: Valóban ez a legkifogástalanabb szerzetesi állapot mindazok között, melyekről valaha hallottam, s ez itten társaimmal a világ legjámborabb embere, miért is nagy bünt követ el, ki vele méltatlanul bánik, hiszen a legteljesebb tisztelet érdemli, lévén a Mindenható barátja. S mondá Fráter Bernátnak: Ha szükségtek volna alkalmas helyre, hol Istennek illően szolgálhassatok, lelkem üdvösségéért szívesen bocsátom rendelkezésetekre. Felelé Fráter Bernát: Uram, hiszem, hogy ezt a mi Urunk Jézus Krisztus sugallta néked, azért ajánlatodat Krisztus dicséretére örömetst elfogadom. Ekkor a nevezett törvénybíró Bernát testvért kedveskedő szeretettel házába vezette, s az ígért hajlékot neki ajándékozta, fölszerelve azt a saját költségén minden bútorzattal. Ettől fogva atyja és oltalmazója lett Bernát testvérnek és társainak.

És Fráter Bernát jámborsága révén nagy tiszteletre tett szert a nép között, úgyannyira, hogy boldog volt, ki láthatta vagy kezével illethette. De ő, mint Krisztusnak és az alázatos Ferencnek hűséges követője, félt, hogy a világ tisztelete lelke nyugalma és üdvét meg találja rontani, egy szép napon tehát eltávozott, visszatért Szent Ferenchez, és mondá: Atyám, Bologna városában kész már a kolostor, küldj frátereket, kik elfoglalják és meg-

szállva tartásuk, mert én ott ügyünknek több szolgálatot nem tehetek, sőt félek, hogy inkább kárt vallok, semmint hasznot hajtok ama nagy tisztelet miatt, melyben a lakosok ott részesítenek. Ekkor Szent Ferenc sorjában mindent meghallgatva, amit az Isten Bernát testvér által művelt, hálát adott az ég Urának, ki ilyképpen kezdette el gyarapítani a kereszt szegényke tanítványainak számát, s társai közül némelyeket Bolognába és Lombardiába küldött, kik aztán különböző helyeken számos kolostort alapítottak.

Hatodik fejezet

Miképpen áldotta meg Szent Ferenc a jámbor Bernát testvért, s mint tette őt helytartójává, mikor e világból elköltözött

FRÁTER Bernát oly jámbor életet élt, hogy Szent Ferenc ezért igen nagyra becsülte, és gyakran dicsérte. Egy napon Szent Ferenc ájtatos imádság közben Istentől azt a kijelentést nyerte, hogy Bernát testvérnek felsőbb engedelemből a gonosz lelkek gyakori és sebző támadásait kell elszenvednie, miért is Szent Ferenc mélységes részvétellel viseltetvén nevezett Bernát testvér iránt, kit fiaként szeretett, hosszú időn át fohászkodott érte, s Jézus Krisztus oltalmába ajánlva, könnyhullatással esdette Istent, hogy az ördögön győzedelmeskedni engedje. S amint buzgón imádkozott, Isten egy alkalommal felelé neki: Ne félj, Ferenc, mert mindama kísértések, melyek Fráter Bernátot ostromolják, Isten engedelmeivel történnek, az erény gyakorlásául s az érdem jutalmául, és végül is minden ellenséget leveri, mert egyike ő az égi lakoma hivatalosainak. E válaszon Szent Ferenc fölötte örült, köszönte Istennek, s ettől fogva Bernátot még inkább kedvelte és tisztelte.

S ezt nemcsak életében, hanem halálában is bebizonyította.

Mikor ugyanis Szent Ferenc végét közeledni érezte, s a szeretetreméltó atya elköltözése miatt bánkódó és könnyező hűséges fiai Jákob pátriárkaként körülállották,¹ kérdezé: Hol van elsőszülöttem? Jöjj hozzám, fiacskám, hogy mielőtt meghalok, megáldjon téged az én lelkem. Bernát testvér odasúgta Fráter Illésnek, a Rend helytartójának: Atyám, menj a Szent jobbára, hogy megáldjon. S Illés csakugyan elhelyezkedett jobbfelől, de Szent Ferenc, ki a sok sírás miatt elvesztette szemevilágát, alighogy jobbkézével Illés fejét érintette, így szólt: Ez nem az én elsőszülött Bernátomnak feje. Bernát testvér most Szent Ferenc baljára térdelt, ez pedig karjait keresztbe rakta, jobbát Bernát testvér fejére, balját nevezett Fráter Illés fejére tette, s Bernáthoz hajolva mondá: Áldjon meg Isten, az Úr Jézus Krisztusnak Atyja, minden lelki és mennyei áldásával Krisztusban, mivelhogy te vagy e szent Rendben az első választott, ki Krisztust az evangéliumi szegénységben követted, s nemcsak vagyonodat adtad és osztottad szét teljesen és önként a szűkölködőknek Krisztus szerelméért, hanem jóillatú áldozatként magadat is fölajánlottad Istennek e Szerzetben. Áldjon meg tehát a mi Urunk Jézus Krisztus, amint én, az ő gyarló szolgája, megáldalak örök áldásokkal jártodban és nyugtodbán, virrasztásodban és alvásodban, életedben és halálodban. Aki megáld, legyen áldással teljes, aki megátkoz, ne maradjon büntetlenül. Légy első testvéreid között, s parancsaidnak mind engedelmeskedjenek. Szabadon fogadhasd be s küldhesd el a Szerzetből, akit akarsz, s egyetlen testvérnek se legyen hatalma fölötted. Mehess, hova jónak látod, s maradhass, ahol neked tetszik.²

Szent Ferenc elhunytá után a barátok Bernát testvért mint tiszteletreméltó atyát szerették és becsülték. Mikor halála közeledett, a világ különböző részeiből számos test-

vér jött hozzája, közöttük amaz angyali Fráter Egyeddel, ki mikor megpillantotta Bernát testvért, örömpesze kiáltott: *Sursum corda*, Bernát testvér, *Sursum corda*³. S Bernát testvér titokban meghagyta egy barátjának, hogy Fráter Egyed részére alkalmas helyet készítsen, hol zavar-talanul elmélkedhessék. S így is történt.

Mikor Bernát testvér utolsó órája ütött, fölegyenesedett, s így szólt az előtte álló fráterekhez: Drágalátos testvéreim, nem akarok sok szót ejteni, de meg kell fontolnotok, hogy azt a helyet, melyet a Szerzetben eddig én foglaltam el, ezentúl ti bíjátok, s ahova most eljutottam, ti is el fogtok jutni. Lelkemet vizsgálva, úgy találom, hogy ehhez a világhoz hasonló ezer világért sem szolgáltam volna soha más gazdát, mint a mi Urunk Jézus Krisztust. Valamennyi vétke-mért vádolom magamat üdvözítő Jézusom előtt és előtte-tek. Könyörgöm, kedves testvéreim, szeressétek egymást!

E szavak és más üdvös intelmek után visszahanyatlott ágyára. Arca csodálatosan ragyogott és fölvidult, úgy, hogy a testvérek igen álmélkodtak, s dicsőséges lelke örömujjongva ment át a jelenvaló életből az angyalok boldog életébe.

Hetedik fejezet

Miképpen tartotta meg Szent Ferenc a nagyböjtöt a perugiai tó egyik szigetén, hol negyven nap és negyven éjjel egész tápláléka fél kenyérből állott

KRISZTUS igazi szolgáját, Szent Ferencet, csaknem mintegy második Krisztust, ki a világnak az emberi nemzet üdvösségére adatott, az Atyaisten sok mindenben hasonlatossá akarta tenni Fiához, Jézus Krisztushoz, miként ez kitűnik a tizenkét társ tiszteletreméltó gyülekeze-

téből, a szent Sebhelyek csodálatos titkából és a szent nagybőjt megtartásából, melyet a következő módon vitt végbe.

Farsang utólja volt, s Szent Ferenc a perugiai tó partján beköszöntött egy hívéhez, és éjszakára is nála maradt. Az Isten ekkor megihleté, hogy a nagybőjtöt a tó valamelyik szigetén töltsse. Kéré tehát Szent Ferenc házigazdáját, hogy Jézus szerelméért a hamvazószerdára virradó éjjel, mikor senki sem látná, csónakján evezze vele az említett tó egyik lakatlan szigetére. S ez oly nagy tisztelettel és ragaszkodással viseltetett Szent Ferenc iránt, hogy kérését szívesen teljesítette, Szent Ferenc mindössze két kis kenyert vitt magával.

Amint a mondott szigetre értek, s a jóbarát már otthonába visszatérni készült, Szent Ferenc könyörgött néki, hogy senkinek el ne árulja hollétét, s zöldcsütörtök előtt ő maga se jöjjön érte. Ezzel elbúcsúztak. Szent Ferenc egyedül maradt, s minthogy hiába keresett hajlékot, melyben meghúzódhatott volna, elvonult egy bokrokból és cserjékből összefonódott sűrű bozótba, mely búvóhelynek, kunyhónak egyaránt megfelelt, s abban imádkozott és elmélkedett a mennyei dolgokról. Itt maradt az egész nagybőjtben anélkül, hogy ivott, s fél kenyéren kívül egyebet evett volna. Itt akadt rá tisztelője nagycsütörtökön, mikor érte jött, s az egyik kenyeret még egészben, a másikat félig megszegve találta.

Általános különben az a hit, hogy Szent Ferenc az áldott Jézus bőjtjére való tekintettel evett valamicskét. Krisztus ugyanis negyven nap és negyven éjjel egyáltalában nem vett magához földi táplálékot, Szent Ferenc tehát, bár Krisztus példájára szintén negyven nap és negyven éjjel böjtölt, a hiú dicsekvés mételvét a hiányzó fél kenyérrel kívánta magától eltávoztatni.

Később e csodálatos önmegtartóztatás színterén Szent Ferenc érdemeiért Isten számos csodát művelt, az emberek meg házakat és lakásokat kezdtetek rakni közelében. Rö-

vid idő múlva népes és jóra való község támadt ottan, melyben a barátoknak is van kolostoruk, és ezt Szigetmonostornak hívják. A község férfiai és asszonyai pedig ájtatos tisztelettel és kegyelettel őrzik a helyet, hol Szent Ferenc az elbeszélt nagyböjtöt tartotta.²

Nyolcadik fejezet

Miképpen oktatta ki Szent Ferenc menet közben Leó testvért a tökéletes boldogságról

SZENT Ferenc egyszer télvíz idején Perugiából jövet, Leó testvér kíséretében Angyalos Boldogasszony kolostora felé tartott.¹ A kemény hidegben fázva és dideregve, magához hívta Leó testvért, ki előtte ment, s így szólott hozzá: Frate Leone, ha mindjárt megessenék is, hogy a kisebb testvérek az egész földön nagyszerű példáit adnák az élet-szentségnek és az istenfélelemnek, azért írd és jegyezd szorgosan, hogy nem ebben van számunkra a tökéletes boldogság.²

Aztán tovább menve, másodszor szólítá: Ó, Frate Leone, ha testvéreink vakokat és bénákat gyógyítanának, ördögöket űznének, a süketeknek visszaadhatnák hallásukat, a sántáknak járásukat, a némáknak beszédüket, s ami még ennél is több, négy napos halottakat támaszthatnának föl: írd, hogy nem ebből áll a tökéletes öröm és boldogság.³

Kevéssel utóbb ismét hangosan fölkiáltott: Ó, Frate Leone, ha a kisebb testvérek minden nyelvben, az összes tudományokban és írásokban jártasak lennének, úgy, hogy jövendőlni tudnának, s kinyilatkoztathatnák nemcsak az eljövendőket, hanem még a lelkiismeret legrejtettebb titkait is: írd, hogy nem ebben van a tökéletes boldogság.

Majd kissé előbbre jutva, mondá: Ó, Frate Leone, Istennek juhocskája, ha a kisebb testvérek az angyalok nyelvén beszélnének, s tudnák a csillagok járását és a füvekben rejlő titkos erőt; ha föltáruhnának előttük a föld mélyének kincsei; ha ismernék a madarak, a halak, az állatok, az emberek, a fák, a kövek, a gyökek és a vizek erejét: írd, hogy még ebben sincs tökéletes boldogság. Egy darab úton csak hallgattak, de aztán Szent Ferenc harsányan fölkiáltott: Ó, Frate Leone, ha testvéreink úgy tudnának prédikálni, hogy az összes hitetleneket Krisztus vallására térítenék, még ebben sem állana a tökéletes boldogság.

S Ilymódon beszélgetve jó két mérföldnyi utat tettek meg, mikor végre Leó testvér nagy csodálkozással kérdezte: Ugyan atyám, az Isten szerelmére kérlek, mondd meg hát, miben áll a tökéletes boldogság. S Szent Ferenc felelé: Ha majd átázva, a hidegtől vacogva, sárosan és éhesen elérjük Angyalos Boldogasszonyt, zörgetünk az ajtón, s a kapus mérgesen ránk rivall: Kik vagytok?, s mi azt mondjuk: Ketten testvéreitek közül, ő pedig így válaszol: Hazudtok; ti gaz naplopók vagytok, kik csaljátok a világot, s ellopkodjátok a szegények elől az alamizsnát; takarodjatok, – s nem nyitja ki az ajtót, hanem otthagyni bennünket ácsorogni késő estig a hóban és vízben, éhezve és fázva, – akkor, ha ezt a kegyetlen igazságtalanságot, ezt a gyalázatot békében, zúgolódás nélkül tűrjük, s szerényen és szeretettel azt gondoljuk magunkban, hogy a kapus csakugyan jól ismer bennünket, s hogy az Isten akarja, hogy így támadjon ellenünk: ó, írd, Frate Leone, hogy ebben van a tökéletes boldogság. Aztán, ha tovább is állhatatosan zörgetünk, s ő fölháborodva jön ki újra, s mint alkalmatlan tolakodókat szidalmakkal és ökölcsapásokkal űz el, és így szól: El innen, hitvány csavargók, menjetek az ispotályba, itt nincs számotokra hely. Ha ezt is jókedvűen, nyugalommal és szeretettel viseltük, ó, Frate Leone írd föl, hogy ebben van a tökéletes boldogság.

S ha mi aztán elkényszeredve, összegémberedve az éhségtől és hidegtől, ismét kopogunk, s nagy siránkozással az Isten nevében bebocsátásért esedezünk, s az most már még dühösebben ordítja: Tűrhetetlen gazfickók, majd elpüföllek én benneteket érdemetek szerint, s azzal kezében füttykössel kijön, megragad bennünket csuklyánknaál, földhöz ver, belehemperget a hóba, s botjával hatalmas ütésekkel mér ránk: ha mindezt békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedéseire gondolva, ó, írd Frate Leone és jegyezd föl, hogy ebben van a tökéletes boldogság. És most halld a végét. A szentlélek összes malasztjai és ajándékai között, melyeket Krisztus az ő választottjainak ada, a legfőbb, ha valaki önmagán győzedelmeskedik, s a Krisztus szeretetért minden bajt, igazságtalanságot és gyalázatot készséggel elvisel. Mert az Isten többi ajándékaiban nem dicsekedhetünk, mivelhogy nem a mieink, hanem az Istenéi. Azért mondja az apostol: Van-e valamid, ami nem az Istentől volna?, s ha nincs, miért dicsekszel, mintha a tied lennének?⁴ De a nyomorúság és a szenvedések keresztyében bátran dicsekedhetünk, mert az apostol is mondja: Nem akarok másban dicsekedni, hanem csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében.⁵

Kilencedik fejezet

Miképpen tanította Szent Ferenc Leó testvért arra, hogy néki helyesen válaszoljon, s mint mondotta ez mindig éppen az ellenkezőjét annak, amit Szent Ferenc tőle hallani kívánt

A SZERZET kezdetén Szent Ferenc egyszer Leó testvérral oly kolostorban tartózkodott, hol nem volt könyvük, melyből a zsoltosmát olvashatták volna. Ezért aztán, mikor eljött az éjféli könyörgés órája, Szent Ferenc így

szólt Leó testvérhez: Drágalátosom, nincs breviáriumunk, melyből a veternyét végezhetnők, de hogy az időt mégis Isten dicséretével töltsük, én majd ismételtén előmondok valamit, te pedig úgy felelgetsz arra, amint utasítalak: ámdé jól vigyázz, a szavakat meg ne változtasd, hanem mindig akként beszélj, amint tőlem hallod. Én például ezt mondom: Ó, Fráter Ferenc, te világeletedben annyi gonoszt cselekedtél, oly sok bűnt követtél el, hogy méltó vagy a pokolra. Te erre, Leó testvér, így válaszolsz: Valóban megérdemled, hogy a pokol fenekén gyötörtes-sél. Leó testvér galambegyűgyűséggel mondá: Szívesen, atyám; kezd csak az Isten nevében!

Ekkor Szent Ferenc hozzáfogott mondókájához: Ó, Fráter Ferenc, te világeletedben annyi gonoszt cselekedtél, oly sok bűnt követtél el, hogy méltó vagy a pokolra. Mire Leó testvér: Isten annyi jót mível általad, hogy ezért a mennyországba fogsz jutni. Mondá Szent Ferenc: Ne így, Leó testvér! Mikor ezt mondom: Fráter Ferenc, te annyi gonoszt cselekedtél Isten ellen, hogy méltó vagy sujtoló átkára, válaszolj: Valóban megérdemled, hogy a kárhozot-tak közé vettes-sél. Leó testvér mondá: Szívesen, atyám. Ekkor Szent Ferenc keserves sírással, sóhajokkal, mellét verdesve, fönnszóval mondá: Ó, égnek és földnek Ura, Iste-ne, annyi gonosszágot és bűnt követtem el ellened, hogy teljességgel méltó vagyok haragodra. Leó testvér meg ekként válaszolt: Ó, Ferenc testvér, Isten megdicsőít téged, s az áldottak között is kiváltképpen áldott leszel.

Szent Ferenc fejét csóválta, hogy Leó testvér mindig az ellenkezőjét erősítgeti annak, amit ő akar, s korholva mon-dá: Lám ,mért nem úgy felelsz, amint tanítalak? Most pedig a szent engedelmességre parancsolom, hogy úgy válaszolj, amint a szót szádba adom. Íme, én ezt mondom: Ó, szerencsétlen Fráter Ferenc, azt hiszed, hogy az Isten irgalmas lesz hozzád, holott annyit vétkeztél az irgalmas-ság Atyja és minden vigasztalás Istene ellen, s bizony nem

vagy méltó, hogy irgalmasságot találj.¹ Leó testvér, édes juhocska, te erre így felelj: Semmiképpen sem vagy méltó arra, hogy irgalmasságot találj. De mikor Szent Ferenc mondá: Ó, szerencsétlen Fráter Ferenc stb., Leó testvér így válaszolt: A mennyei Atya, kinek könyörülete meghaladja bűneidet, nagy irgalmasságot fog cselekedni veled, s még hozzá sok kegyelemben is lesz részed. Erre a feleletre Szent Ferenc gyöngéd nehezteléssel s türelmes föllobbanással mondá Leó testvérnek: Hogy mertél az engedelmeség ellen vétetni, s annyiszor éppen az ellenkezőjét mondani annak, amit parancsoltam? Leó testvér nagy alázatossággal és tisztesen mentegetődzött: Isten a tanúm, atyám, mindannyiszor eltökéltem, hogy úgy fogok felelni, amint parancsoltad, de az Isten oly szavakra nyitja meg ajkamat, amelyek neki, s nem olyanokra, amik nekem tetszenek.

Ezen Szent Ferenc csodálkozott, és mondá Leó testvérnek: Kérlek, drágám, ezúttal úgy válaszolj, amint mondom. Viszonzá Leó testvér: Mondd tehát, Isten nevében, mert ezúttal bizonyára úgy fogok felelni, amint kívánod. És Szent Ferenc zokogva mondá: Ó, szerencsétlen Fráter Ferenc, azt hiszed, hogy az Isten irgalmas lesz irántad? Válaszoló Leó testvér: Sőt, nagy kegyelmet is nyersz Istentől, s örökre megdicsőít, mert aki magát megalázza, fölmagasztaltatik, s én nem mondhatok egyebet, mert az Isten beszél ajkam által.²

És így, ezzel az alázatos versengéssel, sok könnyhullatással és lelki vigasztalással virrasztottak napkeltéig.

Tizedik fejezet

Miképpen mondja Fráter Masszeusz mintegy szemrehányóan Szent Ferencnek, hogy az egész világ utána szalad, mire Szent Ferenc azt feleli, hogy ez az Isten jóvoltából a világ megszégysítésére történik

VALAMIKOR Szent Ferenc a Porciunkuláról nevezett kolostorban együtt lakott Marignanói Fráter Masszeusszal, ki jámbor életű, okos férfiú volt, s Istenről oly áhítattal tudott beszélni, hogy Szent Ferenc ezért igen-igen szerette. Egy napon Szent Ferenc az erdőből, hol imádságát végezte, éppen hazafelé tartott, midőn – hogy alázatosságát kipróbálja – eléje toppant Fráter Masszeusz, s szinte szemrehányóan mondá:¹ Mért éppen téged? Mért éppen téged? Mért éppen téged? Szent Ferenc felelé: Igazában mi az, mit ezzel mondani akarsz? Azt akarom mondani, válaszolá Fráter Masszeusz, hogy mért éppen téged követ az egész világ, mintha csak mindenki téged kívánna látni, hallani, s neked akarna engedelmeskedni? Hiszen te nem vagy szép ember, számbavehető tanultságod sincsen, nemesi származással sem dicsekedhetel, honnan van hát mégis, hogy az egész világ utánad bomlik?

Ahogy ezt Szent Ferenc hallotta, lelke nagyon megvidámodék, tekintetét az égre emelte, és sokáig csak állott Istenen csügghő elmével. Magához térve, letérdelt, áldotta Istent, s hálát adott néki. Azután Fráter Masszeuszhoz fordulva nagy fölindulással mondá: Szeretnéd tudni, hogy miért éppen engem? Szeretnéd tudni, hogy miért éppen engem követ az egész világ? Ennek oka a fölséges Isten szemében rejlik, mely mindenütt meglátja a jókat és gonoszokat. Ez a szentséges szem a bűnösök között seholsem látott hitványabb, fogyatékosabb, galádabb bűnöst nálamnál. Az isteni Gondviselés sem talált a földkerekségen a szándékában levő csoda-dolog véghezvitelére nálam-



nál nyomorultabb teremtest. Azért választott ki tehát engem, hogy velem szégyenítse meg a világ nemességét, büszkeségét, erősségét, szépségét és bölcsességét, s így nyilvánvalóvá tegye, hogy minden jó tőle származik, nem pedig a teremtménytől, s hogy színe előtt senki se dicsekedhetik, de aki dicsekszik, dicsekedjék az Úrban, akié minden tisztelet és dicsőség örökkön-örökké.²

Masszeusz testvér ez a hévvel előadott szerény felelet szerfölött meghatotta, mert azon keresztül Szent Ferenc alázatának gyökerét egész teljességében látta.

Tizenegyedik fejezet

Miképpen forgatja meg Szent Ferenc Fráter Masszeuszt; kívül együtt aztán Sienába mennek

TÖRTÉNT egy napon, hogy Szent Ferenc Fráter Masszeusszal az országotat róttá, s nevezett Masszeusz kicsinyég előtté ballagott. Egy hármás válaszütnél, melyek közül az egyik Firenze, a másik Siena s a harmadik Arezzo felé ágazott, Fráter Masszeusz kérdé: Atyám, melyik útra térjünk?¹ Arra, – felelé Szent Ferenc, – amelyikre az Isten akarja. Mondá Masszeusz testvér: De vajon miből tudjuk meg az Isten akaratát? Szent Ferenc válaszolá: A jelből, melyet mutatok. Azért a szent engedelmessegre parancsolom, hogy e hármás válaszüton, ott helyben, hol lábadat megvetetted, játszó gyermek módjára körben forogj, és meg ne állj, ameddig jelet nem adok. Fráter Masszeusz csakugyan forogni kezdett, s addig keringett, addig pörgött, míg végül elszédült, és több ízben földre bukott; de mert Szent Ferenc nem adott jelt a megállásra, híven engedelmeskedni kívánt, s föltápáskodva újból forogni kezdett. Végre,

amint javában forog, Szent Ferenc rákiált: Állj meg, és maradj veszteg! Ő megáll, Szent Ferenc pedig kérdi: Merre irányul tekinteted? Siena felé – válaszolá Masszeusz testvér. Szent Ferenc mondá: Íme, ez az az út, melyen Isten akarata szerint tovább kell mennünk. Amint aztán mendegéltek az úton, Fráter Masszeusz rendkívül csodálkozott, hogy Szent Ferenc annyi arramenő világi ember előtt úgy bánt vele, mint valami gyermekkel, a tiszteletnél fogva azonban, mellyel a szent atya iránt viseltetett, nem mert néki szólani.

Siena közelébe érve, a város lakói megneszelték a Szent jövetelét, eléje siettek, s őt és társait tiszteletük jeléül vállaikon vitték a püspökségre.

Ez időben néhány sienai polgár adáz harcba keveredett, s ketten már életüket vesztették, mikor Szent Ferenc megjelent közöttük, s oly jámboran és istenesen beszélt a lelkekre, hogy összebékéltek és egyességet kötöttek.

Ahogy Siena püspöke Szent Ferenc e jeles cselekedetét hallotta, rögtön házához kéréte, kitüntetően fogadta, s éjszakára is vendégül látta.²

Másnap reggel aztán az igazán alázatos Szent Ferenc, ki valamennyi dolgában csak az Isten dicsőségét kereste, társával kora hajnalban a püspök tudta nélkül távozott. Masszeusz testvér az úton elégedetlenül dörmögte: Lám, mit nem tesz ez a jó ember. Engemet gyermekként megforgat, a püspököt meg, ki annyira megbecsüli, köszönő és búcsúzó szó nélkül hagyja. Úgy vélte ugyanis Fráter Masszeusz, hogy Szent Ferenc illetlenül cselekedett. Később mindamellett égi sugallat ihletésére, szívében ömagát feddve mondá: Fráter Masszeusz, vakmerőségben isteni cselekedetek bírálatára vetemedtél, s fönnhéjázásod által méltóvá lettél a pokolra, mert Ferenc testvér tegnap oly szent dolgokat művelt, hogy akkor sem keltenének nagyobb csodálatot, ha az Isten angyala vitte volna véghez azokat. S ha véletlenül azt parancsolja, hogy kövekkel hajigálózzál, engedelmeskedned kell néki, mert amit ő

cselekedett az országúton, Isten rendeléséből cselekedte. Bizonyoság rá a jó eredmény, mert ha nem békítette volna ki a háborúskodókat, nemcsak sok test pusztult volna el kard által, amint ez a viszály kezdetén bizonyosnak látszott, hanem az ördög tömérdek lelket is a pokolra hurcolt volna. Ennélfogva mérhetetlenül ostoba és elbizakodott vagy, mert zúgolódol amiatt, ami nyilván Isten akaratából történt.

Mindezeket a dolgokat, melyek Fráter Masszeusz elméjét foglalkoztatták, Isten megjelentette Szent Ferencnek, ki Masszeusz mellé húzódva így szólt: A dolgokat, melyekről most gondolkodol, jegyezd meg, mert jók, hasznosak és Istentől valók, de előbbi zúgolódásod vak, hiú és öntelt volt, s az ördög csempészte azt lelkedbe.

Ekkor Fráter Masszeusz világosan látta, hogy Szent Ferenc ismeri szívének rejtelseit, s megbizonyosodott, hogy a szent atyát cselekedeteiben az isteni bölcsesség Lelke vezérli.

Tizenkettedik fejezet

Miképpen bízza Szent Ferenc a kapu őrzését, az alamizsna szétosztását és a konyhai teendőket Fráter Masszeuszra; utóbb azonban a többi testvér kérésére fölmenti őt e hivataloktól

SZENT Ferenc Fráter Masszeuszt meg akarta alázni, nehogy az Istentől kapott számos lelki adomány és malaszt folytán elbizakodjék, hanem inkább az alázatosság által azokban gyarapodva erényről-erényre emelkedjék. Azért egy alkalommal, mikoron első szent társaival, kik közé a nevezett Fráter Masszeusz is tartozott, egy félreeső kolostorban lakozék, az összes testvér jelenlétében mondá

Masszeusznak: Ó, Fráter Masszeusz, társaid az elmélkedés és imádság ajándékában részesültek, te pedig arra vagy hivatva, hogy felebarátaink épülésére Isten ígését prédikáld. Hogy tehát őket a szemlélődéstől el ne vonhassa semmi, akarom, hogy te lásd el a kapus, az alamizsnás és a szakács tisztjét, és mikor a többi testvér ebédel, te a kapun kívül a küszöbön egyél, hogy akik hozzánk jönnek, még mielőtt kopogtathatnának, részesüljenek általad az Isten ígéjének jótéteményében. Így csupán te leszel föltartóztatva. Tedd pedig ezt a szent engedelmesség érdeméért.

Fráter Masszeusz lehúzta csuklyáját, meghajtotta fejét, alázatosan fogadta a parancsot, s több napon át kapus, alamizsnás és szakács is volt egy személyben.

A többi testvér, mint mindmeggannyi Istentől megvilágosított férfiú, emiatt heves lelkifurdalást érzett. Meggondolták ugyanis, hogy Fráter Masszeusz éppoly tökéletes, sőt talán tökéletesebb jámborságú ember, mint ők, s az egész ház gondja, munkája az ő vállát nyomja, anélkül, hogy valaki segítségére volna.

Evégből közös akarattal a szent atyához mentek, és kérték, osztaná szét közöttük ama teendőket, mert nem viselhetik el, hogy minden dolog és fáradság egyedül Masszeusz testvérré háruljon.

Hallva ezt Szent Ferenc, megfogadta tanácsukat, és teljesítette kívánságukat. Odahívta Masszeusz testvért, és mondá néki: Fráter Masszeusz, testvéreid részt kérnek a tisztségekből, melyeket rád ruháztam, azért akarom, hogy mindeme hivatalok széjjelosztassanak. Masszeusz testvér alázatos szelídséggel viszonzá: Atyám, amit csak parancsolsz nékem, akár mindenestül úgy tekintem, mint az Isten parancsát.

Megismerve ebből Szent Ferenc a testvéreknek egymáshoz való szeretetét és Fráter Masszeusz alázatosságát, remek beszédet mondott nekik a szentséges alázatról, intvén őket, hogy mennél nagyobb ajándékokat és kegyel-

meket veszünk Istentől, annál alázatosabbaknak kell lennünk, mert alázatosság nélkül semmiféle erény sem kedves Isten előtt. És e prédikáció után a legnagyobb szívéllyessel osztotta szét közöttük a hivatalokat.

Tizenharmadik fejezet

Szent Ferenc és Fráter Masszeusz alamizsna-kenyerüket valamely forrás mellett egy kőlapra rakják. Szent Ferenc lelkesen magasztalja a szegénységet, kéri továbbá Istent, Szent Pétert és Szent Pált, hogy szívét a szent szegénység iránt szerelemre gyúlasszák. Végül arról szól itt az írás, hogy Szent Péter és Szent Pál miképpen jelentek meg Szent Ferencnek

AZ ÜDVÖZÍTŐ csodálatos szolgája és követője, Szent Ferenc, mindenben hasonlítani akarva Mesteréhez, ki az evangélium szerint két-két tanítványt szokott volt küldeni ama városokba és falvakba, melyekbe menni készült,¹ Krisztus példájára tizenkét társat toborozva, szintén párosával küldötte őket a világba prédikálni. És hogy az igazi engedelmesség tükrét mutassa nekik, előbb magakelt útra, mert Krisztus is hamarább kezdett cselekedni, semmint tanítani. Miután pedig társai számára kijelölte a földkerekség egyéb részeit, ő Masszeusz testvérrel Franciaország felé, Provence-ba indult.²

Egy napon szörnyű éhesen jutottak valamely városba, hol a Regula szerint Isten nevében eleséget koldultak, s Szent Ferenc az egyik utcát, Fráter Masszeusz a másikat járta végig.³ Szent Ferenc kistermetű, vézna emberke volt, s bizony aki nem ismerte, nem sokat hederített rája, ezért aztán csak kevés és ráadásul száraz kenyérfalatokat kapott; Fráter Masszeusznak ellenben, aki tekintélyes külsejű, szép

szál ember volt, jócskán adtak nagy és friss darabokat, sőt egész cipókat is.

Mikor már eleget koldultak, a városon kívül egy forrásnál találkoztak. A forrás mellett hatalmas, síma kődarab hevert. Erre rakták a gyűjtött alamizsnát.

Szent Ferenc látta, hogy Masszeusz testvér nálánál több, nagyobb és szebb kenyérdarabokat kapott, örömeiben fölkiáltott: Ó, Fráter Masszeusz, bizony nem vagyunk méltók ily töméntelen kincstre. S miután e szavakat többször ismételte, Masszeusz testvér mondá: Drágalátos atyám, ugyan mint beszélhetsz kincsekről, hol ily nagy szegénység és a legszükségesebbeknek ekkora hiánya vagyon. Nincs se abroszunk, se késünk, se tányérunk, se tálunk, se házuk, se asztalunk, se szolgánk, se szolgálóleányunk. Szent Ferenc válaszolá: Éppen azt tartom fölmérhetetlen kincsnek, hogy semmiféle emberkéztől eredő holmink nincsen, amink pedig vagyon: alamizsna-kenyerünk, ez a szép kőasztal és kristálytisztá forrásvíz, mind egytől-egyig a Gondviselés-készítette égi adomány. Kérjük tehát Istent, hogy a szent szegénység nemes kincsét, mellyel maga a Mindenható sáfárkodik, szerettesse meg velünk egész szívünkben. Ezek után imádkoztak, s kenyérrel és forrásvízzel töltözve, fölkerelkedtek, és ballagtak tovább Franciaország felé.

Egy templom elé érve, Szent Ferenc így szólt társához: Gyerünk be imádságra! Amint befordultak, Szent Ferenc az oltár mögé bújt, és imádságba mélyedt. Imádság közben az Istennel való beszélgetés oly égő buzgalmat öntött szívébe, s a szent szegénység iránt akkora szeretetre gyúlasztotta, hogy arca tüzelt, s nyitott szájában mintha a szeretet lángjai lobogtak volna. Ily fölhevült állapotában társához ment, s mondá: A, A, A, Fráter Masszeusz, add nekem magadat; és ezt háromszor ismételte. Harmadszorra Szent Ferenc leheletének fuvalmával Masszeusz testvért fölemelte, s maga előtt lándzsahossznyira lódította, ami

Fráter Masszeuszt rendkívül meglepte. Beszélte később társainak, hogy Szent Ferenc fuvallatától a levegőbe emeltetve, akkora édességet érzett, s a Szentléleknek oly nagy vigasztalása árasztotta el szívét, mint még soha életében.

Ennek utána mondá Szent Ferenc: Kedves bajtársam, menjünk Szent Péterhez és Szent Pálhoz, s kérjük őket, hogy tanítsanak, és segítsenek megszerezni a szentséges szegénység kifogyhatatlan kincsét, mert ez oly becsülendő isteni drágaság, hogy a mi gyarlóságunk nem méltó azt hordozni. Ez az az égi erény, mely lábbal tapossa a mulandó dolgokat. Általa lelkünk minden nyűgét lerázva szabadon egyesülhet az örök Istennel. Ez az az erény, mely a lelket képessé teszi, hogy még itt a földön angyalokkal társaloghasson; ez kísérté Krisztust a kereszti magaslatára; Krisztussal eltemettetett, Krisztussal föltemadott, Krisztussal fölmeé a mennyekbe, s mert az igazi alázatosság és szeretet erejét őrzí, égbe törő szárnyakat ad a hozzája ragaszkodó lelkeknek. Kérjük tehát Krisztus szentséges apostolait, kik ez evangéliumi gyöngy tökéletes szeretői valának, esdjék le számunkra Urunk Jézus Krisztustól a kegyelmet, hogy szentséges irgalmából érdemeket szerezve, hűséges szeretői, követői és alázatos tanítványai lehessünk a drágalátos, szerelmetes evangéliumi szegénységnek.

Beszélgetés közben Rómába értek, s egyenesen Szent Péter templomába siettek. Szent Ferenc a templom egyik szögletében borult térdre, Fráter Masszeusz a másíkbán. Sokáig fohászíodott Szent Ferenc égő áhítattal és könnyhullatással, mikor nagy fényességben hirtelen megjelentek neki Szent Péter és Szent Pál apostolok, és mondák: Mivelhogy kéred és óhajtod megtartani, mit Krisztus és az apostolok megtartottak, az Úr Jézus Krisztus küldetésében hírü adíuk, hogy könyörgésed meghallgatásra talált, s a szent szegénység kincse Istentől néked, valamint követőidnek a legtökéletesebben engedélyeztetett. Ugyancsak

Jézus nevében tudomásodra hozzuk, hogy mindazok, kik példád nyomán hasonló tökéletes kívánságot zártak kebelükbe, biztosak lehetnek az örök üdvösségről. Így leszel te Isten áldottja követőiddel együtt!

Amint ezt mondták, elenyésztek. Szent Ferenc vidáman állott talpra, s társához ment, hogy megkérdezze, vajon részesült-e ő is isteni kinyilatkoztatásban. Felelé, hogy nem részesült. Szent Ferenc tehát elbeszélte látomását, s közölte vele, amit a szent apostolok néki jelentettek. S ezen örvendezve elhatározták, hogy fölthagynak a tervezett franciaországi úttal, és visszatérnek a spoletói völgybe.

Tizennegyedik fejezet

Szent Ferenc társaival Istenről beszélget, s Krisztus megjelenik közöttük

A SZERZET alapításának kezdetén Szent Ferenc egyszer összehívta lelki fiait, hogy velük Krisztusról társalogjon. Buzgóságában utasítá egyiküket, hogy Isten nevében mondja el Istenről mindazt, mire a Szentlélek ihletni fogja.

A testvér engedelmeskedett, s csodálatos szépen szónokolt Istenről. Szent Ferenc azonban elhallgattatta, s a prédikáció folytatását egy másik testvérrre bízta, ki szintén szót fogadott, s Istenről okosan értekezett.

Szent Ferenc újból csöndet parancsolt, s immár egy harmadik testvér köteleességévé tette, hogy Istenről beszéljen.

Ez is annyi alaposággal fejtegette Isten rejtett titkait, hogy Szent Ferenc nyilván láthatta: úgy ő, mint az előbbie, a Szentlélek tolmácsai voltak, ami egyébként még szembetűnőbben beigazolódott, mikor a kegyes Krisztus gyönyörű ifjú képében közöttük termett, s áldását adva

rájuk oly malasztos édességgel árasztotta el lelküket, hogy valamennyien elragadtattak, s a külső világ iránt érzéketlen holttestekként feküdtek. Minekutána magukhoz tértek, mondá Szent Ferenc: Drágalátos testvéreim, zengjetek háladalt Istennek, ki az együgyűek szája által tárja föl az égi bölcsesség titkait; mert Isten nyitja meg a némák ajkait, s ő tanítja bölcsen beszélni az együgyűeket.

Tizenötödik fejezet

Miképpen étkezett Szent Klára Szent Ferencsel és szerzetes társaival Angyalos Boldogasszony kolostorában

SZENT Ferenc, mikor Assisiben időzött, gyakran fölkereste Szent Klárát, hogy üdvös oktatásokban részesítse. Szent Klára igen szeretett volna legalább egyszer vele ebédelni, de bármint könyörgött, Szent Ferenc sohasem akarta néki ezt az örömet megszerezni. Éppen ezért a testvérek, kik ismerték Szent Klára óhajtását, egy napon így szóltak Szent Ferenchez: Atyánk, úgy látjuk, hogy szigorúságod nem az isteni szeretet szerint igazodik, mikor Klára nővért, ezt a szent és Istennek tetsző szüzet, nem hallgatod meg oly csekély dologban, mint az, hogy veled ehessék, noha prédikációdra mondott le a világ gazdagságáról és pompájáról. Hiszen, ha nagyobb kegyet kívánna, azt is meg kellene tenned lelki palántádnak. Ekkor Szent Ferenc kérdé: Hát csakugyan úgy vélitek, hogy meg kell őt hallgatnom? Mondák a társak: Igen, Atyánk, méltó, hogy vigasztalásul megtedd néki ezt a szívességet. Szent Ferenc felelé: Ha gondoljátok, nincs kifogásom ellene, s hogy még inkább örüljön, akarom, hogy ama bizonyos étkezés Angyalos Boldogasszony kolostorában menjen véghez.

Különben is sokáig volt már elzárkózva Szent Damján egyházában, s kétségtelenül kedvére lesz, ha láthatja a Boldogságos ama helyét, hol haját föláldozva Jézus Krisztus mátkája lőn.¹ Ott fogunk tehát az Isten nevében együtt ebédelni.

Mikoron az ebédre kitűzött nap megvirradt, Szent Klára egy apácával, Szent Ferenc társainak kíséretében elhagyta a kolostort, Angyalos Boldogasszonyhoz sietett, s ájtatosan köszöntötte Szűz Máriát amaz oltára előtt, melynél haja lenyíratott és feje fátyollal boríttatott. A barátok körülvezették, s megmutatták neki a hajlékot, míg az étkezés órája el nem érkezett. Eközben Szent Ferenc, szokása szerint, a pusztta földön terítettett asztalt.

Ahogy ebédre harangoztak, Szent Ferenc és Szent Klára, továbbá Szent Ferencnek egy társa és Szent Klára társnője együtt letelepedtek, s a többi testvér is szerényen asztalhoz ült. Az első tál ételnél Szent Ferenc oly nagy édesen, oly magasztosan, oly csudálatosan kezdte szólni, hogy az Isteni kegyelem bőven áradt szét reájuk, s mindnyájan Istenhez ragadtattak. Amint így, kezüket és szemüket égre emelve önkívületben ültek, az assisi-i és a környékbeli lakosok úgy látták, mintha Angyalos Boldogasszony temploma s az egész kolostor meg az erdő, mely akkor a kolostor mellett terült el, kigyulladt volna, s mintha mindent: a templomot, a kolostort, az erdőt pusztító tűz emészténé, miért is az assisibeliek a hegyekről sietve lerohantak, hogy eloltsák a tüzet, mert biztosra vették, hogy ott minden lángtengerben úszik. Mikor azonban a kolostorhoz értek, a tüzet sehol sem látták. Bementek tehát az ajtón, és ott találták Szent Ferencet és Szent Klárát, amint társaikkal együtt Istenhez ragadtatva, elmélkedő lélekkel ültek a szerény asztal körül. Ebből világosan megértették, hogy nem anyagi, hanem isteni tűz okozta az előbbi fényességet. Az Isten pedig e csodát azért művelte, hogy megmutassa és jelezze általa az isteni szeretet tüzeit, melyben a szent

barátok és szent apácák lelke égett, minek okából a nép szívében vígassággal és szent áhítattal oszlott széjjel. Hosszabb idő múlva Szent Ferenc, Szent Klára és a többiek magukhoz tértek, s mert a lelki étel kielégítette őket, nem sokat törődtek a testi eledellel.

Így vége lévén az áldott ebédnek, Szent Klára kíséretével visszatért Szent Damján kolostorába. Mikor az apácák közeledni látták, boldogok voltak, mert már-már azt hitték, hogy Szent Ferenc valamely más kolostor igazgatására rendelte, amint ezt Ágnes nővérrel, az ő szent húgával cselekedte, kit mint apátnőt Firenzébe küldött a Monticelli kolostor kormányzására.² Visszaemlékeztek egyébként arra is, hogy Szent Ferenc néhányszor mondotta volt Szent Klárának, hogy legyen készen, ha valamely más helyre kellene távoznia. Ő persze, mint a szent engedelmesség leánya, így felelt: Atyám, minden percben kész vagyok bárhova menni, amint parancsolod. Ezért örvendeztek oly nagyon az apácák, mikor viszontlátták, és Szent Klára fölötte megvigasztalódott.³

Tizenhatodik fejezet

Miképpen fogadja meg Szent Ferenc Szent Klára és a jámbor Szilveszter testvér tanácsát, hogy prédikáljon, s ezzel számos embert jó útra térítsen. Megalapítja a harmadik rendet, prédikál a madaraknak, és elhallgattatja a fecskéket

KRISZTUS alázatos szolgája, Szent Ferenc, kevésseli megtérése után, mikor már jó csomó társat gyűjtött s vett föl a Szerzetbe, törte a fejét és kétségeskedett, vajon mit kelljen tennie: imádságnak éljen-e csupán, vagy némelykor prédikáljon is, s égett a vágytól, hogy e tekintetben

megtudja Isten akaratát. De mert szent alázatossága nem engedte, hogy önmagában és imádságában bizakodjék, úgy vélte, hogy az isteni akaratot mások imája által fogja fürkészní, miért is hívta Fráter Masszeuszt, s így szólt hozzája: Keresd föl Klára nővért, s mondd nevemben, hogy néhány igen jámbor társnőjével kérje Istent, hogy kegyesen mutassa meg, mi legyen helyesebb: szónokoljak-e olykor-olykor, avagy kizárólag a szemlélődésnek éljek? Aztán meg menj Fráter Szilveszterhez, s néki is ugyan ezt mondd.

Ez volt az a Fráter Szilveszter, ki mielőtt a Szerzetbe lépett volna, Szent Ferenc szájából aranykeresztet látott kinyúlni, melynek csúcsa az égig ért, s karjai a világ két sarkáig. Szilveszter testvér olyan jámbor volt s annyira ájtatos, hogy a mennyei Atya minden kérését meghallgatta, s gyakran beszélt az Istennel, amiért Szent Ferenc őt kiválóan tisztelte.

Elindult tehát Masszeusz, s Szent Ferenc parancsához híven előbb Szent Klarához, azután Fráter Szilveszterhez ment követségbe.

Fráter Szilveszter, megértve, hogy miről van szó, legott imádságba merült, s ájtatossága közben isteni kinyilatkoztatásban részesült. Mire aztán Masszeusz testvérhez fordult, és mondá: azt akarja Isten, hogy add Ferenc testvér értésére: Isten őt nemcsak önmagáért hívta ebbe az állapotba, hanem hogy más lelkek javát is munkálva, sokan üdvözüljenek általa.

E válasszal Masszeusz testvér Szent Klarához ment, hogy megtudja, milyen feleletet kapott Istentől.

Szent Klára szerint ő és társnői ugyanolyan feleletet kaptak Istentől, mint Szilveszter testvér.

Fráter Masszeusz küldetését teljesítve, visszatért Szent Ferenchez, ki szeretettel fogadta, megmosta lábait,¹ ebédet készített neki, s ebéd után az erdőbe hívta. Itt térdre esett előtte, lehúzta csuklyáját, keresztbe rakta karjait, és kérdé:

Mit parancsol az én Úr Jézus Krisztusom, hogy cselekedjek?

Masszeusz testvér felelé: Krisztus Szilveszter fráternek is, Klára nővérnek és társnőinek is tudtára adta és kinyilatkoztatta akaratát, hogy eredj a világba és prédikálj, mert nemcsak önmagadért, hanem mások üdvösségéért is kiválasztott téged.

Szent Ferenc e feleletből tisztán látta Jézus Krisztus szándékát, azért nagy buzgósággal fölegyenesedett, s mondá: Menjünk Isten nevében! S két jámbor férfiút vett maga mellé társul: Masszeuszt és Angelusz testvért.

A Szentlélek malasztjával telten, anélkül, hogy utat vagy ösvényt néztek volna, egy Cannaio nevű faluba értek,² hol Szent Ferenc prédikálni kezdett, s elsőbben is megparancsolta a csicsergő fecskéknek, hogy csöndben legyenek, amíg ő szónokol. A fecskék engedelmeskedtek, s a Szent oly hévvel beszélt, hogy a falu összes férfiai és asszonyai, föllelkесedve szavain, el akarták hagyni tűzhelyüket, hogy őt kövessék, de Szent Ferenc nem engedte, s mondá nékik: Ne hirtelenkedjétek el a dolgot, s maradjatok csak itthon. Majd én előírom, hogy mit kell cselekednetek lelketek javáért. Ekkor határozta el, hogy mindenkinek üdvösségére megalapítja a harmadik rendet.³

Ilyképpen megvigasztalva és bűnbánatra intve őket, tovább vándorolt. Mikor nagy igyekezettel Cannaio és Bevagno között törtetett, egyszer csak fölveté szemeit, s az út mentén néhány fát látott telisded-tele a madarak rengeteg seregével. Szent Ferenc álmélkodott ezen, s mondá társainak: Várjatok rám az úton, míg kedves húgocskáimnak, a madaraknak prédikálok. S csakugyan letért a mezőre, és prédikálni kezdett azoknak a madaraknak, melyek a földön nyüzsgöttek, mire a fákon ülők is hirtelen hozzája röptek, s valahányan voltak, az egész prédikáció alatt veszteg maradtak, sőt még azután sem szállottak tova, míg rájuk áldását nem adta. S mint később Fráter Massze-

usz Massabéli Jakab testvérnek elbeszélte, noha Szent Ferenc közöttük járt-kelt, s kápájával súrolta őket, egyikük sem mozdult helyéről. Szent Ferenc prédikációjának körülbelül ez volt a foglalatja: Húgocskáim, madarak! Töméredek sokkal tartoztok a teremtő Istennek, kötelesek vagytok azért őt mindenkor és mindenütt dicsérni. Íme, kényetekre bízta, hogy akárhova szabadon röpkülhessetek. Kettős, sőt hármas köntőssel fődte be testeteket, s annak idején, hogy nemetek végleg ki ne vesszen, helyet szorított számotokra Noé bárkájában. Neki köszönhetitek a levegő eget, melynek urai vagytok. Nem vettek, se nem arattok, Isten mégis gondoskodik eleségetekről, s a folyók és források vizét adja italotokul.⁴ Tőle kapjátok a hegyek és völgyek menedékeit s a sudaras fákat, melyeken fészket rakhattok. Szőni-varrni nem tudtok, de Isten fölruházt benneket és fiókáitokat.⁵ E jótétemények nyilván mutatják, hogy Teremtőtök mily mérhetetlen szeretettel szeret benneket. Őrizkedjete tehát, húgocskáim, a hálátlanság bűnétől, s iparkodjatok Istent szüntelenül dicsérni.

Mikor Szent Ferenc ezeket mondotta, a madárkák elkezdtek tátogatni csőrüket, nyújtogatták nyakukat, csapkodták szárnyaikat, tisztesen egész a földig hajtogatták fejüket, s mozdulataikkal és énekszóval jelezték, hogy a szent atya nagy gyönyörűségszerzett nekik. Szent Ferenc velük együtt örült és lelkendezett, csodálta roppant sokaságukat, remek változatosságukat, figyelmüket és szelídségüket, és bennük a Teremtőt ájtatosan dicsérte. A prédikáció végén Szent Ferenc keresztet vetett rájuk, s megengedte, hogy távozhassanak. Ekkor az összes madarak pompás énekszóval a levegőbe emelkedtek, s ahogy Szent Ferenc a kereszttel jelölte őket, szétoszlottak négy részre: az egyik rész kelet felé röpkült, a másik nyugat felé, a harmadik dél, a negyedik észak felé, s mindegyik csapat bámulatos szépenénekelt.⁶ Ennek értelme pedig az, hogy miképpen Szent Ferenc, Krisztus keresztjének zászlósa, prédikált a



madaraknak, s megjelölte őket a kereszt jelével, melynek irányában a négy égtáj felé osztottak, azonképpen szükséges, hogy Krisztus keresztségének hirdetése, Szent Ferenc által megújítva, az ő révén és a barátok buzgólkodása folytán az egész világon elterjesztessék, s a testvérek, a madarakhoz hasonlatosan, nem rendelkezve semminemű vagyonnal a földön, életüket egészen az Isten gondviselésére bízzák.

Tizenhetedik fejezet

Egy fiatal barátocska éjnek évadján meglesi az imádkozó Szent Ferencet, s látja, hogy Krisztus, Szűz Mária és sok más szent beszélgetnek vele

MÉG Szent Ferenc életében történt, hogy egy galamb-tisztaságú és angyali ártatlanságú gyermekifjú is fölvetetett a Szerzetbe. Ez egy igen szűk kolostorban lakott, hol a barátok kényszerűségből a földön, gyékényeken háltak. Szent Ferenc egykor ellátogatott a mondott kolostorba, s este, a kompletórium után hamarosan nyugodni tért, hogy éjjel, míg a többi testvér alszik, szokásához híven fölkelhessen és imádkozhasson. A nevezett ifjúnak meg az a gondolata támadt, hogy szorgosan kikémleli Szent Ferenc útjait, végére jár éjszakai virrasztásának, s így közvetlen tapasztalást szerez Istennek tetsző jámborságáról. Hogy az álom rá ne szedje, s amint Szent Ferenc mozdul, nyomban fölébredjen, melléje feküdt, s kordáját a Szent Ferenc kordájához kötötte. Szent Ferenc e mesterkedésből semmit sem vett észre.

Éjszaka azonban, az első szender után, míg a többi testvér aludt, Szent Ferenc fölkel, összekötözött kordáját szép csendesen, hogy az ifjú meg ne érezze, kibogozta, s

magányosan a kolostorral szomszédos erdő egy kis kalyibájába ment, és ott imádságba mélyedt.

Némi idő múlva fölébred az ifjú. Látja, hogy kordája szét van oldozva, s Szent Ferenc nincsen mellette. Fölkel tehát, és keresésére indul. Annak jeléül, hogy Szent Ferenc az erdőbe ment, az odavezető ajtót nyitva találja. Ezen át ő is az erdőbe veszi útját, s mikor már csak pár lépésnyire van a helytől, hol Szent Ferenc ájtatoskodik, hangos társalgás üti meg fülét. Hogy a beszélgetőket lássa s szavukat meg is érthesse, közelebb settenkedik, mire Szent Ferenc csodálatos fénytől körítetten tűnik szemébe. A fényben fölismeri Krisztust, Szűz Máriát, Keresztelő Szent Jánost, János Evangelistát, továbbá a Szent Ferencsel beszélgető angyalok sokaságát. Ahogy ezt az ifjú látja és hallja, aléltan a földre omlik.

Minek utána e szent jelenés titka véget ért, s Szent Ferenc a kolostor felé igyekezett, lába megbotlott az ifjúban, ki halottként feküdt a pázsiton. Résztvevő sajnálkozással emelte ölébe, s mint jó pásztor, visszavitte juhocskáját elhagyott fekvőhelyére. Megtudva, hogy tanúja volt a jelenésnek, szigorúan lelkére kötötte, hogy azt, amíg ő él, senkinek el ne mondja.

Az ifjú pedig növekedett Isten malasztjában és a Szent Ferenc iránt való tiszteletben. A Szerzetben derék ember vált belőle, s a főttebbi látomást Szent Ferenc halála után beszélte el a testvéreknek.

Tizennyolcadik fejezet

A csodálatos káptalanról, melyet Szent Ferenc Angyalos Boldogasszony kolostorában tartott, hol ötezernél több testvér gyűlt össze

KRISZTUS hívséges szolgája, Ferenc, egy alkalommal Angyalos Boldogasszony kolostorában nagykáptalant tartott, melyre több mint ötezer testvér gyűlt össze.¹ Eljött Szent Domonkos is, a prédikátorok rendjének feje és alapítója, ki Burgundiából éppen Rómába igyekezett.² Megtudva, hogy a Szent Ferenc által az Angyalos Boldogasszony síkságára hirdetett káptalan gyülekezik, hét szerzetbeli társával érkezett annak látására. A nevezett káptalanon jelen volt továbbá egy bíboros, Szent Ferenc nagy tisztelője, kinek ez megjövendölte, hogy pápa lesz belőle, mi utóbb be is következett.³ A kardinális Perugiából, hol ekkor a pápa székel, egyenesen azért rándult át naponkint Assisibe, hogy Szent Ferencet és testvéreit köszöntse, némi-lykor nekik énekes misét olvasson, vagy a káptalanban a fráterekhez szóljon. S a bíboros mindannyiszor boldog volt és épült, valahányszor szemeit e jámbor gyülekezeten legeltethette. Hosszasan elnézte őket, amint a térségen itt negyvenes, ott százas, amott meg nyolcvanas csoportokra oszolva, valamennyien ájtatos beszélgetésekbe merülve, imádkozva, könnyezve, a szeretet cselekedeteit gyakorolva oly csöndben, oly szerényen ülték körül Boldogasszony templomát, hogy soraikból a legcsekélyebb zajt vagy lár-mát sem lehetett hallani. Csodálkozott a fegyelmezett sokaságon, s könnyek között, elérzékenyülve mondá: Valóban, ez az Isten leventéinek tábora és serege.

Se kalandos mese, se tréfás adoma nem járta ebben a tömegben, de ha néhány testvér összeverődött, azok imádkoztak vagy zsolozsmáztak, a saját vagy a jótevőik bűneit siratták, vagy pedig lelkük üdvösségéről tanácskoztak.

A síkságon a fráterek tartományok szerint külön-külön csapatokban gyékény- és zsupptetők alatt tanyáztak, minek okából ezt a káptalant gyékényes- vagy zsuppos-káptalannak nevezték. Nyoszolyájuk a csupasz föld volt, s csak némelyikük dereka alá jutott pár marék szalma. Vánkosokul kő- és fadarabokat használtak. Akik őket hallották és látták, oly ragaszkodó tisztelettel viseltettek irántuk, s jámborságuk híre annyira elterjedt, hogy a pápai udvarból, mely akkor Perugiában időzött, s a spoletói völgy egyéb városaiból számos gróf, báró, lovag, nemes ember, tömérdek pór, azonfölül sok kardinális, püspök, apát és másfajta pap tódult hozzájuk, hogy lássák ezt a sok buzgó férfiúból álló nagy, szent és alázatos gyülekezetet, melyhez hasonló még nem volt a világon. Kiváltképpen pedig azért jöttek, hogy lássák e boldog nép szentséges fejét és atyját, ki ily gyönyörű zsákmányt ragadott el a világtól, s ily szép és jámbor nyáját terelt össze Jézus Krisztusnak, az igazi Pásztornak követésére.

Mikor a nagykáptalan együtt volt, mindnyájuk atyja és parancsolója, Szent Ferenc, lelkes hévvel kezdé fejtegetni az Isten ígését, s hangosan tolmácsolta a Szentlélek által ajkára adott szavakat. Beszédének magva ennyiből állott: Fiacskáim, nagy dolgokat fogadtunk Istennek, de Isten sokkal nagyobbakat helyezett számunkra kilátásba, ha megtartjuk, mit neki ígértünk, s biztosra vesszük, amikkel bennünket kecsegtet. Rövid a világ öröme, s a szenvedés, mely nyomában jár, örökké tartó. Csekélység a földi lét nyomorúsága, határtalan ellenben a túlvilági élet dicsősége.

E tárgyról nagy malasztosan prédikált, és engedelmes-ségre, az Anyaszentegyház tiszteletére és a felebarát szeretetére sarkallta testvéreit. Buzdította őket, hogy imádják Istent az egész népért; legyenek béketűrők a balsorsban s tartózkodók a jó szerencsében. Vigyázzanak az ártatlanságra és szeplőtelen tisztaságra! Éljenek békességben

Istennel, emberrel és a saját lelkiismeretükkel! Szeressék és őrizzék a szent szegénységet! Mondá továbbá: A szent engedelmesség erejénél fogva parancsolom, hogy valahányan vagytok, egyikötök se törődjék azzal, hogy mit esztek, mit isztok, vagy hogy általában mire van szüksége testeteknek. Imádkozzatok és áldjátok Istent háborítlanul, testi ellátásokat pedig bízátok egészen a mennybéli Atyára, mert neki különösképpen gondja van reátok!

Ahányan csak voltak, örvendező szívvel és vidám ábrázattal fogadták e parancsot, s ahogy Szent Ferenc szavait befejezte, egytől-egyig imádságba merültek.

Szent Domonkos, ki a főtebbieket végighallgatta, rendkívül csodálkozott Szent Ferenc parancsán, s azt hebeguryságnak állította, mert nem tudta elképzelni, mint lehessen ekkora sokaságot a testi szükségletekről való legcsekélyebb gondoskodás nélkül rendben együtt tartani. De a Főpásztor, az áldott Jézus, hogy kimutassa, mennyire ápolja szegényeit, s mily különlegesen szereti őket, legott megihleté Perugia, Spoleto, Foligno, Spello és a többi szomszédos helyek lakóit, hogy vigyenek ételt és italt a szent gyülekezetnek. És íme, azonnal jöttek emberek a mondott vidékekről, ki számaron, ki lovon, ki kordén, a szükséghez képest kenyeret, bort, babot, sajtot és egyéb jóízű eleséget cipelve Krisztus szegényeinek. Ezenkívül hoztak asztalkendőket, korsókat, bögréket, poharakat és más edényeket, miknek ekkora sereg mind hasznát vehette, és boldog volt, ki többet adhatott vagy serényebben szolgálhatott, úgyannyra, hogy a lovagok, bárók és általában azok is, kiket csak a kíváncsiság vitt oda, alázattal és ájtatosan inaskodtak nékik.

Amint Szent Domonkos e jelenségeket tapasztalta, az isteni Gondviselést látva bennük, alázatosan beismerte, hogy helytelenül vélekedett Szent Ferencről, mikor parancsát hebeguryságnak ítélte. Azért eléje járult, letérdelt, töredelmesen megvallotta vétkét, s mondá: Csakugyan

különös gondja van Istennek e szent szegényekre, és én ezt nem tudtam. Ígérem azonban, hogy mától fogva megtartom az evangéliumi szent szegénységet, s Isten nevében átokkal sújtom rendemnek ama tagjait, kik a nevezett szerzet kötelékében tulajdonnal akarnak birni.

Szent Domonkos így fölötte épült Szent Ferenc hitén, nemkülönben e nagy és rendezett gyülekezet engedelmes-ségén és szegénységén, továbbá a Gondviselés munkáján és minden javaknak gazdag bőségén.

Ugyanebben a káptalanban Szent Ferenc tudomására hozták, hogy számos testvér vezeklőpáncélt és vasövet visel meztelen testén, ami miatt sokan betegeskednek, néhányan már meghaltak és sokan akadályoztatnak az imádságban. Ezért Szent Ferenc, mint okos atya, a szent engedelmességre megparancsolta, hogy akinek vasból való vezeklőpáncélja vagy öve van, tegye lábaihoz. És így is történt. Megszámolták, és jó ötszáz vaspáncélt és ennél több részint karra, részint derékra való övet olvastak össze, úgyhogy egész kis halom támadt belőlük, és Szent Ferenc valamennyit elkobozta.

Miután a káptalan véget ért, Szent Ferenc, megerősítve testvéreit a jóban s kioktatva arról, hogy mint élhetnek bűn nélkül e gonosz világban, Isten és a saját áldásával, vigasztalással és lelki örömökkal telten küldötte őket vissza tartományaikba.

Tizenkilencedik fejezet

A Szent Ferenchez tóduló nép miképpen dőzsálta meg és tépte le a fűrtöket a rieti-i pap szőlőjében, kinek házánál Szent Ferenc imádkozott. A nevezett pap ezen az őszen csodamódra, mégis több bort szűretelt, mint valaha, miként Szent Ferenc azt néki megígérte. Miképpen nyilatkoztatta ki továbbá Isten Szent Ferencnek, hogy a mennyországba fog jutni

EGY időben Szent Ferencnek nagyon fájtak a szemei, s Hugolin kardinális, a Rend védője, mivel gyengéden szeretete őt, írt néki, hogy jöjjön hozzája Rietibe, hol akkor kitűnő szemorvosok voltak.¹ Ahogy Szent Ferenc a kardinális levelét kézhez vette, előbb a Szent Damján kolostorba, Krisztus ájtatos jegyeséhez, Szent Klárához ment, hogy őt megvigasztalja, s aztán a kardinálishoz siessen. Szent Ferenc szembaja a következő éjjel annyira rosszabbodott, hogy már a világosságot sem látta, s mivel így lehetetlen volt útra kelnie, Szent Klára egy kis nádkunyhót csinált számára, hogy abban jól pihenhessen. Szent Ferenc azonban részint a betegségével járó fájdalmak, részint az egerek miatt, melyek folyton háborgatták, se éjjel, se nappal nem tudott aludni. S mennél tovább tartottak kínjai, annál erősebb lett benne a hit és meggyőződés, hogy ezeket az Isten fenyítékül küldi reá bűneiért. Szívvel-szájjal hálát adott tehát Istennek s fennhangon kiáltá: Uram, megérdemlem e fenyítéket, sőt rosszabbat is megérdemlek. Uram, Jézus Krisztus, te jó pásztor, ki különböző büntetések és testi sanyargatások által mutatod ki irántunk, bűnösök iránt való könyörületedet, adj nékem, juhocsádnak, malasztot és erőt, hogy semmiféle betegség, szorongatás vagy fájdalom el ne válasszon tőled.

Míg így fohászkodott, égi szózat hallatszott, mely mondta: Ferenc, felelj nékem, ha az egész földkerekség arany-

ból, az összes források és folyók vize balzsamból volna, a hegyek, halmok és sziklák mind drágakövekből volnának, és te egy más, ezeknél annnyival becsesebb kincset találnál, mennyivel arany a földnél, balzsam a víznél, drágakő a hegyeknél és szikláknál becsesebb, s kórságodért ez a sokkal értékesebb kincs adatnék jutalmadul, nemde elégedettnek és boldognak kellene lenned? Felelé Szent Ferenc: Uram, nem vagyok méltó ily óriási kincsre. – És az isteni szózat: Vigadozzál, Ferenc, mert az örök élet kincse az, melyet számodra tartogatok s mostantól néked hűbérül adok, betegséged és szorongattatásod pedig záloga ennek a boldogságos kincsnek.

Ekkor Szent Ferenc, szívében e dicső ígélet örömeivel hívta társát, és mondá: Gyerünk a kardinálishoz! S miután Szent Klárát istenes szavakkal megvigasztalta, tőle alázatos búcsút vett, és Rieti felé indult.

Közel Rietéhez oly nagy néptömeg jött eléje, hogy emiatt nem akart bemenni a városba, hanem azon kívül, körülbelül két mérföldnyire egy templomba rejtőzött.² Amint a lakosság megtudta, hogy hol van, seregestül özönlöttek látására, úgyannyira, hogy a nevezett templom szőlőjét egészen összetipták, és a tőkéről a fürtöket leszaggatták. A pap emiatt szíve mélyén szomorkodott, s bánta, hogy Szent Ferencet házába fogadta. Isten a pap gondolatait közölte Szent Ferencel, ki is őt magához hívatta, s mondá: Drágalátos atyám, hány akó bort szokott neked ez a szőlő hozni a legjobb esztendőben? – Válaszoló: tizenkét akót. – Mondá Szent Ferenc: Kérlek atyám, tűrj meg itt még néhány napig, mert nálad nagy nyugalmat találtam. Engedd továbbá Isten kedvéért és szegénységemért, hogy vendégeim szabadon dézsmálhassák szőlődet. Viszonzásul, Uram Jézus Krisztusom nevében ígérem, hogy szőlőd ezentúl húsz akó bort fog teremni évente. Szent Ferenc pedig ezt azért tette, mert látta, hogy ottmaradása nagy lelki haszonnal biztat. Sokan ugyanis, kik

fölkeresték, az isteni szeretettől mintegy ittasan távoztak, s közülük többen végleg hátat fordítottak a világnak.

A pap hitt Szent Ferenc ígéretében, s hagyta hogy szőlőjét a látogatók szabadon dézsmálják. S csodák csodája! A szőlő, bár teljesen meg volt szedve s le volt tarolva, úgyhogy alig maradt rajta néhány fürtöcske, mégis, mikor elérkezvén a szüret ideje, a pap összeböngészte és kádba gyűjtötte a gyér fürtöket, Szent Ferenc ígérete szerint húsz akó pompás mustot sajtolt belőlük.

E csoda nyilván mutatja, hogy miképpen a letarolt szőlő Szent Ferenc érdemeiért bőséges nedűt adott, azonképpen a bűn által erényekben immár terméketlenné vált keresztény nép is, Szent Ferenc érdemei és tanítása következtében szaporán és dúsan termette a bűnbánat érett gyümölcsseit.

Huszedik fejezet

Arról az igen szép jelenésről, melyet egy fiatal barát látott, ki a csuhát annyira megutálta, hogy a szerzetesi öltönyt levetni és a Rendet már-már elhagyni készült

EGY nemes nemzetségbéli, kényére tartott ifjú Szent Ferenc Rendjébe lépett. Pár nap múlva az ördög késztetésére annyira megutálta testén a szerzetesi öltönyt, hogy azt a leghitványabb szőrzsáknak tekintette. Irtózott az ujjastól, gyűlölte a csuklyát, s a köntös hosszúsága és durvasága elviselhetetlen teherként tűnt föl néki. Mint-hogy a szerzetesi étellel szemben kedvetlensége folyton növekedett, végül elhatározta, hogy leteszi a csuhát, s visszatér a világba. Ekkor azonban már szokásba vette, hogy valahányszor elment a kolostor oltára előtt, melyen

a Krisztus testét őrizték, mesterének utasítása szerint mindannyiszor térdre esett, lehúzta csuklyáját, és keresztbe rakott karokkal meghajolt.

Történt, hogy azon az éjszakán is, melyen távozni és a Szerzettől búcsúzni készült, el kellett mennie a konvent oltára előtt. Letérdelt tehát szokása szerint, s mélyen meghajolt. Lelke e pillanatban elragadtatott, s Isten csodálatos jelenést mutatott néki. Töméntelen sok szentet látott maga előtt párosával fölvonulni. Ruháik a legszebb és legdrágább szövetekből készültek. Arcuk, kezük ragyogott, miként a nap, s angyalok éneke és muzsikája kísérte mozgulataikat. Kettő közülük különösen kivált öltönyének díszes előkelőségével, s ezeket oly nagy fény sugározta be, hogy a néző nem volt képes eltelni csodálatukkal. A menet vége felé pedig egy a többinél is ünnepelebb glóriás alak közeledett, hasonló valamely vitézhez, kit az imént ütöttek lovaggá.

Tágra nyitott szemekkel bámult az ifjú, s nem tudta mire vélni az ünnepélyes fölvonulást. Kérdezősködni nem mert, s a gyönyörűségtől olvadozva állott egy helyen. Mindazonáltal, mikor már az egész hosszú sor elvonult előtte, fölbátorodva az utolsó pár után szaladt, s elfogódottan, lihegve kérdé: Ó, édeseim, szíveskedjenek kérem megmondani, kik a résztvevői e tiszteletreméltó, csodás körmenetnek? – Azok felelék: Tudd meg, fiacskánk, hogy mi mindnyájan kisebb testvérek vagyunk, s a paradicsom dicsőségéből jöttünk. S az ifjú tovább: Kik azok ketten, kik a többinél inkább fénylenek? – Mondák a szentek: Szent Ferenc és Szent Antal, s az utolsó, akit úgy ünnepeünk, az egy nemrég elhunyt jámbor testvérünk. A kísértéseknek életében állhatatosan ellenszegült, s mert mindvégig híven kitartott, most diadalmasan visszük a mennyország örömébe. Selyembársony öltönyünket Isten a Szerzetben panaszszó nélkül viselt érdes csuhánkért adta cserébe. A belőlünk kiáradó káprázatos ragyogással meg az aláza-

tosságért, türelemért, szent szegénységért, engedelmisségért és tisztaságért jutalmaz bennünket, melyet végső lehetünkig megőriztünk. Azért fiacskánk, ne röstelld hordani az ily dúsan jövedelmező szerzetesi öltönyt, mert ha Szent Ferenc darócában Krisztus szerelméért megvted a világot, sanyargatod testedet és lankadatlanul harcolsz a gonoszlélek ellen, a miénkhez hasonló ruhát fogsz kapni s melléje az örök fény ragyogását.

E válasz után az ifjú eszméletre tért, s megerősítve a jelenés által, messze úzótt magától minden kísértést; föl-tárta bűnét a gvárdiánnak és a testvéreknek, s ettől fogva a vezeklés és a ruha keménységét sóvárogva, életét szentül fejezte be a Szerzetben.¹

Huszonegyedik fejezet

A szentséges csodáról, melyet Szent Ferenc művelt, mikor meg-juhászította a gubbioi vérengző farkast

ABBAN az időben, mikor Szent Ferenc Gubbio városában tartózkodott, Gubbio környékén egy szörnyű nagy, ijesztő, fene farkas ólálkodott, mely nem csupán az állatokat szaggatta széjjel, hanem az embereket is fölfalta.¹ Gyakran egészen a falakig jött, s a lakosok, a félelem miatt, mintha csak háborúba mentek volna, fegyver nélkül nem merték elhagyni a várost. És még így sem menekedett meg, aki egymagában találkozott vele. Annaira féltek a farkastól, hogy végül senki sem bátorkodott a falakon kívül mutatkozni, ezért Szent Ferenc a gubbioiak iránt való könyörületől indítatva elhatározta, hogy fölkeresi az ordast, jóllehet a polgárok erről őt lebeszélni igyekeztek. Istenbe helyezte teljes bizodalját, keresztet vetett

magára, és társaival kivonult a városból. A többiek kissé húzódoztak, azért Szent Ferenc egyedül ment a farkas tanya felé. És íme, egész sereg polgár szeme láttára, kik azért jöttek, hogy tanúi legyenek a csodának, a szóban levő farkas tátott szájjal egyenesen Szent Ferencnek rohant, és amikor már csak pár lépésnyire volt tőle, a Szent megjelölte a kereszt jelével, magához intette, s mondá neki: Gyere ide, Farkas testvér! Krisztus nevében parancsolom, hogy se nekem, se másnak ne ártsál. – És csodák csodája! Rögtön, ahogy Szent Ferenc a kereszt jelét a levegőbe írta, a rettenetes farkas berekesztette száját, felhagyott a rohanással, teljesítette a parancsot, szelíden kullogott, mint valami bárány, s meglapult Szent Ferenc lábainál.

A Szent mostan így szólott hozzája: Farkas testvér, te nagy kárt teszel e vidéken. Irgalmatlan gonoszságokat cselekedtél, mikor elpusztítottad és megölted Isten teremtményeit az ő engedelme nélkül, s ráadásul nemcsak a barmokat szaggattad széjjel és faltad föl, hanem az Isten képe-re teremtett embereket is meg merted ölni és széjjel merted tépni. Ezért bizony mint a leggaládabb lator gyilkos, érdemes vagy az akasztófára.² Mindenki vádol, panaszkodik reád, és ellenséged az egész város. Ámén, Farkas testvér, békét akarok szerezni közted és ezek között, olyaténképpen, hogy te ezentúl nem bántod őket, ők megbocsátják a múltban elkövetett gonoszságaidat, és sem az emberek, sem a kutyák nem üldöznek többé. Amint e szavakat mondotta, a farkas testmozdulatával, farkcsóválgatással, szemhunyorgatással, fejének intésével jelezte, hogy elfogadja az ajánlatot, és a föltételhez igazodik. Ekkor Szent Ferenc megismételte: Farkas testvér, minthogy kedvedre van ez a békekötés és annak megtartása, ígérem, hogy amíg élsz, ellátásodat e város embereivel megadatom néked, hogy a jövőben ne kelljen koplalnod, mert tudom úgyis, hogy éhségből követtél el minden rosszat. De mikor kieszközlöm ezt a kegyet, akarom, Farkas testvér, hogy

te is megfogadd: se emberben, se állatban nem teszel kárt többé. Ígéred? A farkas bólintott, s ezzel nyilván jelezte, hogy ígéri. Szent Ferenc mondá: Farkas testvér, kívánom, hogy – megnyugtatósomra – hitet tégy mostan ez ígéretedről. És hogy bizonyosságot nyerjen, Szent Ferenc kezét nyújtott néki, a farkas meg fölemelte jobb lábát és gyöngéden Szent Ferenc tenyerébe tette, ezzel nyugtatva meg őt úgy, amint tőle tellett. Szent Ferenc pedig mondá: Farkas testvér, parancsolom a Jézus Krisztus nevében, hogy tüstént velem jöjj, s mitől sem tartva menjünk együtt megpecsételni ezt a békét az Isten nevében. S a farkas engedelmesen ment vele, mint valami szelíd bárány, és látván ezt a polgárok roppantul csodálkozának.

A dolog híre hamarosan elterjedt a városban, s aki csak tehette, férfiak és asszonyok, nagyok és kicsinyek, fiatalok és öregek, a piacra tódultak, hogy lássák a farkast Szent Ferencel. Mikor már az egész lakosság együtt volt, Szent Ferenc valami magasabb helyre állott, prédikált nékik, s egyebek közt azt mondotta, hogy ilyen csapást és szerencsétlenséget a bűnök büntetéséül enged meg Isten, és hogy a farkas garázdálkodásánál sokkal nagyobb veszedelem a pokol lángja, mely örökké gyötri a kárhozottakat. Mert a farkas csak a testet ölheti meg, s mennyivel inkább kell félni a pokol torkától, mikor már egy kis állatnak a torka is rettegésben és rémületben tart ily nagy sokaságot. Térjete vissza, drágalátosim, Istenhez, tartsatok méltó bűnbánatot, s az Isten megszabadít benneteket a jelenben a farkastól, a jövőben a gyeheña tüzetől!

A prédikáció után mondá Szent Ferenc: Halljátok, testvéreim, Farkas testvér, ki itt áll előttetek, megígérte és szavát adta nékem, hogy békét köt veletek, s nem bántja soha semminemű jószágotokat, ha ti is megígértek, hogy minden szükséges eleséggel ellátjátok, és én kezese leszek, hogy a békeszerződést szigorúan meg fogja tartani. Erre a nép egyhangúlag megígérte, hogy a farkast élete végéig

gondozni fogja. Szent Ferenc mindnyájuk előtt mondá néki: És te, Farkas testvér, ígéred, hogy a szerződést velük megtartod, s nem bántod sem az embereket, sem az állatokat, sem egyéb teremtményt? A farkas letérdepelt, meghajtá fejét, s amint csak tudta, testének, farkának és füleinek mozdulataival jelezte, hogy a szerződés minden pontját megtartja. Mondá Szent Ferenc: Farkas testvér, akarom, hogy amint nékem a kapun kívül becsületszóval ígéretet tettél, úgy itt is tégy bizonytságot az egész nép előtt fogadásodról s arról, hogy nem fogok csalódní, mikor néked ígéretet tettem, s érted kezességet vállaltam. Ekkor a farkas fölemelte jobb lábát és Szent Ferenc kezébe tette. E cselekedet s az előbb mondottak oly nagy örömet és ámulatot okoztak a népben, hogy a Szent iránt való tiszteletből s a csodának meg a farkassal kötött szerződésnek örvendezve mindnyájan egetverő kiáltozást vittek véghez, magasztalva és áldva Istent, hogy hozzájuk küldötte Szent Ferencet, ki érdemei által megszabadította őket a kegyetlen vadállat torkától.

A történetek után ama bizonyos farkas még két eszten-deig éldegélt Gubbióban, szelíden házról-házra, küszöbről-küszöbre járva, anélkül, hogy bárkinek ártott volna, vagy hogy őt bántották volna, s a nép kegyesen táplálta. Míg az utcákon és a házakban járt-kelt, egyetlen kutya sem ugatta meg sohasem. Végre, két év múltán, Farkas testvér végelgyengülésben kimúlt, s a lakosok nagyon sajnálták, mert amikor őt a városban szelíden baktatni látták, jobban visszaemlékeztek Szent Ferenc szentségére és erényeire.



Huszonkettedik fejezet

Miképpen szelídítette meg Szent Ferenc a gerlicéket

VALAMELY ifjú egy napon sok gerlicét fogott, s már éppen el akarta adni zsákmányát, mikor találkozott Szent Ferencel, ki mindig fölötte kedvelte a szelíd állatokat. Most is szánakozó szemekkel nézegette a szegény gerlicéket, s mondá az ifjúnak: Kérlek, add nékem ezeket az ártatlan madárcákát, melyekhez a Szentírás a tiszta, alázatos és hű lelkeket hasonlítja, nehogy kegyetlen kezekbe kerüljenek.¹ Az ifjú, Istentől ihletve, azonnal Szent Ferencnek ajándékozta valamennyit, aki ölébe szedte őket, s édesdeden kezde velük gügyögni: Ó, húgocskáim, ártatlan, tiszta, együgyű gilicék, mért hagytátok magatokat törbe csalni? Ezúttal sikerült megmentenem benneteket a haláltól, s mindjárt fészkeket is csinállok számotokra, hogy Teremtőnk parancsa szerint gyarapodjatok és sokasodjatok. S Szent Ferenc csakugyan valamennyinek fészket készített.

A gerlicék elfoglalták helyüket, tojásokat raktak, s a barátok szeme előtt fiókákat költöttek. Oly kezesek voltak, s Szent Ferencel és a többi testvérrel szemben úgy viselkedtek, mintha csak udvarukon nevelkedett tyúkok lettek volna. Addig soha szét nem röpültek, míg Szent Ferenc áldásával őket erre föl nem szabadította. Az ifjúnak pedig, kitől a gerlicéket kapta, mondá Szent Ferenc: Fiacskám, te még fráter leszele Szerzetben, s dicséretesen fogod szolgálni Jézus Krisztust. Úgy is történt, mert a nevezett ifjú csakugyan barát lett, s szentül élt a Szerzetben.

Huszonharmadik fejezet

Miképpen szabadít meg Szent Ferenc egy bűnbeesett frátert az ördögtől

EGY alkalommal Szent Ferenc a Porciunkulában imádkozva, isteni kinyilatkoztatásból látta, hogy az egész kolostort nagy hadsereg módjára ördögök vették körül és ostromolták. A fráterek azonban ott oly jámborok voltak, hogy révükön egyetlen fia ördög sem férközhetett a kolostorba.

Így tartott sokáig, mígnem egy napon az egyik fráter megharagudott a másikra, s szívében főzte-forralta, hogy mint vádolhatná be testvérét, s állhatna bosszút rajta. E bűnös gondolat kaput nyitott az ördög előtt, ki azon besurrant, s nyakába ült az illető fráternek.

Ahogy a nyájára ébren vigyázó könyörületes és szorgos Pásztor észrevette, hogy a farkas a kolostorban van, s juhocskáját fölfalni készül, tüstént hívatta ama bizonyos frátert, s megparancsolta, hogy hozza napvilágra a felebarátja iránt lelkében bujkáló gyűlölet mérgét, mely az ellenség hatalmába juttatta. Ez megdöbbsent, hogy a szent atya tekintete átjárta veséjét, beismertette titkos haragját, meggyóna vétkét, s alázatosan penitenciáért és bocsánatért esedezett.

Mínekutána föloldoztatott és penitenciát vett, az ördög Szent Ferenc szeme láttára azonnal eltávozott.

A vérszopó bestia körmei közül a jó Pásztor kegyessége által ekként megszabadított testvér pedig hálát adott Istennek, s megjavulva és okulva tért vissza a boldog Pásztor nyájához, melyben aztán nagy életszentséggel tündökölt.¹

Huszonnegyedik fejezet

Miképpen térítette Szent Ferenc az igaz hitre Babilónia szultánját

SZENT Ferenc a Krisztus hitéért égő buzgalomtól és a vértanúság után való vágyódástól ösztökélve, egy ízben tizenkét jámbor társával a tengerentúlra ment, hogy fölkeresse Babilónia szultánját.¹ Mikoron a szaracénok földjéhez értek, ott oly kegyetlen emberek vigyáztak, hogy a határt egyetlen keresztény sem léphette át életének kockáztatása nélkül. Istennek mégis úgy tetszett, hogy kikerüljék a halált, de azért elfogták, megostorozták s összekötözve a szultán elé hurcolták őket.

A szultán előtt Szent Ferenc a Szentlélek ihletéséből akkora isteni erővel hirdette Krisztus tanítását, hogy késznek nyilatkozott érte akár a tűzbe is menni.² Ettől a perctől aztán a szultán nagy tiszteletben tartotta. Becsülte rendíthetetlen hitéért, világmegvetéséért, mely miatt – koldus-szegénysége ellenére – a legcsekélyebb ajándékot sem fogadta el tőle, továbbá a vértanúságnak belőle kiáradó szomjuhozásáért. A szultán napról-napra szívesebben hallgatta, s kérte, hogy gyakran nézzen el portájára. Megengedte, hogy birodalmában társaival együtt bárhol szabadon prédikálhasson, s biztonságuk érdekében menedék-levelet is adatott nekik. Szent Ferenc e rendkívüli fölhatalmazásra testvéreit és társait kettesével Saracén-ország különböző tartományaiba küldötte, hogy Krisztus hitét terjesszék. Végül, midőn látta, hogy ezen a vidéken több lelki haszonnal nem működhetik, égi intelemre elhatározta, hogy társaival visszatér a keresztények közé. Egybegyűjtötte tehát valamennyit, s a szultánhoz ment, hogy tőle búcsúzzék. A szultán ekkor így szólott: Hidd el, Fráter Ferenc, örömet térnék Krisztus hitére, de mostan félek ezt cselekedni, mert ha enyéim megtudnák, veled és társaiddal

együtt megölnének, ami kár volna, mert te még igen sok jót vihetsz véghez, s nekem is vannak némely elintézni való nagy fontosságú dolgaim. Ezért nem akarom sem az én vesztemet, sem a tiédet. Mindamellettt taníts meg, mit kell tennem, hogy üdvözljek. Utasításaidat kész vagyok pontosan követni. Szent Ferenc mondá: Uram, én most távozom, de ha hazámba érek, s Isten irgalmából holtom után mennybe jutok, az Ő tetszése szerint két fráteremet küldöm hozzád, hogy Krisztus szent keresztségében részesítsenek s üdvözlj, miként azt nekem Úr Jézus Krisztusom kinyilatkoztatta. Azért háríts el minden akadályt, hogy az nap, mikor leszáll reád Isten kegyelme, készen találjon a hitre és áhítatra. A szultán kijelentette, hogy úgy tesz, és szavát állotta. Szent Ferenc pedig tiszteletre méltó szent társainak csapatával visszatért hazájába. Néhány év múlva meghalt, s visszaadta lelkét a Teremtőnek. A szultán is ágyának esett, s alig várta, hogy Szent Ferenc beváltsa ígését. A tenger partjára öröket állíttatott, s megparancsolta, hogy ha Szent Ferenc csuhájában két barátot látnának, rögtön hozzák őket eléje.

Ez idő tájt Szent Ferenc megjelent két barátoknak. Lelkükre kötötte, hogy haladéktalanul siessenek a szultánhoz, s gondoskodjanak üdvösségéről, miként azt neki ígérte. A testvérek nyomban útra keltek, áthajóztak a tengeren, s a mondott örök által a szultánhoz vezettettek. Ahogy a szultán meglátta a frátereket, véghetetlenül örült, és fölfohászkodott: Most már valóban tudom, hogy Isten lelkem üdvösségeért küldötte hozzám szolgálait, miként ezt Szent Ferenc felsőbb sugallatra kilátásba helyezte. Miután kellő oktatást nyert Krisztus vallásában, a fráterek megkeresztelték. Így Krisztusban újjászületve, még ugyanazon korszakban elhunyt, s lelke Szent Ferenc imádsága és érdemei által mennybe vitetett.

Huszonötödik fejezet

Miképpen gyógyt meg Szent Ferenc egy testi-lelki belpoklost, s mit mond néki a poklos égbeszálló lelke

KRISZTUS igaz tanítványa, Szent Ferenc, mikor még e hitvány földön élt, minden erejével iparkodott Krisztust, a tökéletes mestert követni, miért aztán Isten rendeléséből gyakran volt rá példa, hogy akinek meggyógyította testét, ugyanakkor Isten meggyógyította annak lelkét, miként Krisztusról olvassuk. A belpoklosokat pedig nemcsak maga ápolta figyelmes szeretettel, de rendtársainak is meghagyta, hogy ahol a világban járnak-kelnek vagy tartózkodnak, őket gondozzák Krisztus szerelméért, ki miattunk poklosnak kívánt tekintetni.¹

Történt egy helyen, nem messze a kolostortól, melyben Szent Ferenc időzött, hogy a fráterek valamely kórházban belpoklosokat és betegeket ápoltak.² A poklosok között az egyik oly fészkelődő, tűrhetetlen és izgága volt, hogy szentül hitték róla, s tényleg be is bizonyosodott, hogy az ördög tartja megszállva. Szavakkal ugyanis és ütlegekkel oly kíméletlenül sértegette mindazokat, kik néki szolgáltak és – ami rosszabb – oly förtelmesen káromolta az áldott Krisztust és szentséges anyját, Szűz Máriát, hogy már senki sem akadt, aki körülötte foglalatostkodni tudott vagy akart volna. És jöllehet a fráterek a személyüket érintő méltatlanságokat és durvaságokat türelmük érdemének gyarapításáért lenyelték, de a Krisztust és Anyját illető szidalmakat lelkiismeretük sehogy sem volt képes elviselni. Összebeszéltek tehát, hogy a nevezett poklost elhagyják. Szándékukat azonban elébb kötelességükhöz híven a közelben tartózkodó Szent Ferencnek jelentették.

Szent Ferenc most maga jött az elvetemült pokloshoz, s ahogy hozzája lépett, ekként üdvözölte: Adjon Isten

békességet, kedves testvérem! A poklos viszonzá: Na'iszen, miféle békességet várhatok én még Istentől, ki minden jóval a békességet is elvette tőlem, mikor egészen elrothasztott, és bűzőssé tette testemet? – Szent Ferenc mondá: Fiacskám, légy türelemmel! A test nyavalyái e mulandó életben Istentől a lélek javára adatnak, hogy békés elszenvedésükkel érdemeket szerezhessünk. Válaszolá a beteg: Miképpen viselhetném békével az örökös kínt, mely éjjelnappal rágódik csontjaimon? S ha csak a kórság nyugtalanítana! Növelik bajomat az általad szolgálatomra rendelt fráterek is, kik nem ápolnak úgy, mint kellene.

Ekkor Szent Ferenc Isten sugallatából megértette, hogy a poklost a gonosz lélek kerítette hatalmába, félrevonult tehát, imádkozott, és buzgón kérte számára Isten kegyelmét. Befejezve ájtatosságát, visszatért a belpokloshoz, és mondá: Fiacskám, minthogy másokkal elégedetlen vagy, ezentúl magam foglak ápolni. – Jó – felelé a beteg, – de mi mást tehetnél velem te, mint amit a többiek tettek! – S Szent Ferenc: Amit kívánsz, kedvédért mindent megteszek. – Akarom – mondá a beteg, – hogy tetőtől-talpig leöblíts, mert oly szörnyen dohosodom, hogy rossz szagomtól már magam is odáig vagyok.

Szent Ferenc erre hirtelenében nagy csomó illatos fűvel elegyített vizet melegített, a poklost levetkőztette, és sebeit mosogatta, egy másik testvér meg vizet csorgatott reája. S ahol Boldog Ferenc szent kezeivel a beteget illette, a lepra ott isteni csoda következtében menten elszáradt, és a test teljesen meggyógyult. És aszerint, amint gyógyult a test, gyógyult a lélek is, s mikor a poklos látta, hogy immár visszanyeri egészségét, magába szállott, kezdette röstelni bűneit, és sírt-sírt keservesen. S miközben teste kívülről vízzel locsoltatván megszabadult a leprától, lelkét a töredelmes bánat és a könnyek belülről megtisztították a bűntől.

Mikor ekként teste-lelke megvigasztalódék, alázatosan

beismerte bűnét, s zokogva, hangosan kiáltá: Jaj nekem, ki a fráterek szidalmazásával és sértegetésével, valamint Isten ellen való zúgolódással és átkozódással bőven rászolgáltam a pokolra!

Azért két álló hétig keservesen siratta bűneit, esdette Isten irgalmát, s tökéletes gyónást is végzett.

Szent Ferenc pedig ahogy látta a nyilvánvaló csodát, melyet Isten kezei által művelt, megköszönte Istennek, s valamely messzefekvő vidékre ment, mert cselekedeteiben csupán Isten tiszteletét és dicsőségét keresve, alázatosan kerülni kívánt minden kitüntetést.

Később Istennek úgy tetszett, hogy a nevezett testileg-lelkileg fölépült bélpoklos kétheti penitencia után valamely más nyavalyában az Egyház szentségeivel vértезetten jámborul elhunjon. Útban a mennyország felé, lelke megjelent a levegőben Szent Ferencnek, ki éppen az erdőn imádkozott, s mondá: Ismersz-e még engem? – Ki vagy? – kérde Szent Ferenc. – És ő: Én vagyok a leprás, kit az áldott Jézus érdemeidért meggyógyított. Ma megyek át az öröklétbe, miért hálát adok Istennek és néked. Áldott legyen lelked és tested, áldottak legyenek szent szavaid és cselekedeteid, mert sok lélek üdvözülni általad. Tudd meg, hogy nincs nap a világon, hogy a szent angyalok és a többi szentek ne köszönnék Istennek a szent gyümölcsöket, melyeket te és szerzeted a föld különböző országaiban teremtek. Ne csüggedj tehát, adj hálát Istennek, s maradj meg áldásában. E szavakat mondva égbe röppent, s nagy volt Szent Ferenc öröme és vigasztalódása.

Huszonhatodik fejezet

Miképpen térít meg Szent Ferenc három rablógyilkost, kikből barátok lesznek. Egyikük az életszentségben kiváló tökéletességre tesz szert, s csodálatos látomásban is részesül

SZENT Ferenc egy ízben a borgo-san-sepolcroi remetesség felé iparkodott, midőn a Monte Casale nevezetű községben egy nemesi származású, gazdag ifjú jött eléje, s mondá: Igen szeretnék testvéreid közé tartozni. Felelé Szent Ferenc: Fiacskám, nagyon fiatal vagy, kényelemhez szokott és előkelő, talán el sem tudnád viselni szegénységünket és sanyarú életünket. – És ő: Atyám, nem olyan emberek vagytok-e, mint én vagyok? Amit ti elviseltek, Jézus Krisztus segedelmével én is elviselhetem. – Tetszett e válasz Szent Ferencnek, azért megáldotta az ifjút, rögtön bevette a Szerzetbe, s a Fráter Angelusz nevet adta neki. Ez a testvér oly dicséretesen szolgált Istennek, hogy Szent Ferenc csakhamar a nevezett monte-casalei kolostor gvárdiánjává tette.

Azidőben három hírhedt rabló garázdálkodott azon a vidéken, kik sokat zaklatták a környékbeli lakosokat. Egy napon beállítottak az említett kolostorba, s Fráter Angelusz gvárdiántól eleséget kértek. A gvárdián keményen rájuk pirított, s mondá: Ti gonosz latrok és kegyetlen gyilkosok, kik nem szégyellitek elragadozni mások verejtékének gyümölcsét, arcátlan vakmerőségetekben még az Isten szolgáltnak adott alamizsnát is föl akarjátok falni? Nem érdemlitek meg, hogy a föld hátán hordoz benneteket, mert sem az embereket nem nézitek, sem teremő Isteneteket nem tisztelitek. Takarodjatok, s többé szemem elé ne kerüljeteek!

A rablók csalódottan, bosszúsággal távoztak.

Közben hazatért Szent Ferenc valamelyik társával a koldulásból, s egy tarisznya kenyeret meg egy palack bort

hozott magával. Mikor a gvardián jelentette, hogy mily módon kergette el a rablókat, Szent Ferenc komolyan szemére lobbantotta, hogy kegyetlenül bánt velük, mert a bűnösök szelíd szavakkal könnyebben vezethetők vissza Istenhez, semmint keserű szidalmakkal. Íme – mondá, – Mesterünk, Jézus Krisztus, kinek ígértük, hogy evangéliumát megtartjuk, szintén hangoztatja, hogy nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek, s nem az igazakat, hanem a bűnösöket jött hívni bűnbánatra, minek okából gyakran evett velük egy tálból.¹ Mivel tehát vétettél a szeretet és Krisztus szent evangéliuma ellen, a szent engedelmességre parancsolom, hogy ezt a tarisznya koldult kenyeret és üveg bort hegyen-völgyön sietve vidd utánuk, míg el nem éred őket.² Ha rájuk találtál, a kenyeret és bort ajánld föl nekik a nevemben, azután borulj térdre előttük, alázattal valld be kíméletlenséged bűnét, s kérleld nevemben mindhármójukat, hogy többé ne tegyenek semmi rosszat, hanem féljék Istent, s óvakodjanak bántani felebarátjukat. Ha így cselekednek, ígérem, hogy szükségleteikről, úgy ételükről, mint italukról gondoskodom. Miután pedig mindent elvégeztél, jöjj vissza alázattal.

Míg a nevezett gvardián Szent Ferenc parancsát teljesítette, ő maga imádkozott, s esdette Istent, hogy a rablók szívéét lágyítsa meg és hajlítsa bűnbánatra.

Ezalatt a szófogadó gvardián utolérte a rablókat, fölajánlotta nekik a kenyeret és bort, elmondotta és megtette mindazt, mit Szent Ferenc parancsolt.

Miközben a latrok Szent Ferenc alamizsnáját fogyasztották, tetszett Istennek, hogy így beszéljenek: Jaj nekünk, szerencsétlen ágrólszakadtaknak! A pokol rettentő kínjai várnak reánk, kik felebarátainkat kifosztjuk, összeverjük, megsebesítjük, sőt meg is öljük, s ily nagy gonoszságok és gaztettek ellenére se lelkiismeretfurdalásunk nincsen, se az Istentől nem félünk. Lám, ez a jó fráter utánunk jön,

hogy szerényen vádolja magát néhány kemény szó miatt, melyekkel méltán illette gazságunkat, aztán kenyeret és bort is hoz számunkra, meg tetejébe a szent atya bőséges ígérését. Bizonynal, e fráterek Isten szent szerzetesei, kik megérdemlik a mennyországot, mi pedig az örök kárhozat fiai vagyunk, kik rászolgáltunk a pokorra, melynek kínját vesztünk napról napra növeljük, s egyáltalában nem tudjuk, vajon elnyerhetjük-e valaha bűneink bocsánatát.

Ilyeseket és hasonlókat mondott az egyik rabló. A másik kettő ráduplázott: Nyilván igazat beszélsz, de hát mit cselekedjünk? – Menjünk Szent Ferenchez, jegyezte meg valamelyik, s ha azt gondolja, hogy az Isten irgalmának kapuja nincs elzárva előlünk, engedelmeskedjünk néki, hogy megmentsük lelkünket a gyehenna tüzétől.

Helyeselték a tanácsot, s mind a hárman Szent Ferenchez siettek. Atyánk, – mondták, – tömérdek bűnünk miatt magunk nem remélhetjük Isten bocsánatát, de ha te biztatsz, hogy nem tagadja meg irgalmát tőlünk Isten, készek vagyunk szavadat fogadni s veled vezetelni.

Szent Ferenc a rablókat szíves szeretettel marasztalta, és sokféle példával bátorította. Biztosította őket Isten könyörületéről, s ígérte, hogy ezt Istentől okvetlenül kieszközli nekik. Föltárta előttük Isten irgalmának végtelenségét, s hivatkozott az evangéliumra, mely szerint akár milyen nagyok legyenek vétkeink, Isten irgalma még nagyobb. Idézte végül Szent Pál apostolt: Az áldott Jézus a bűnösök megváltása végett jött a világra.

E szavaknak³ s a velük egybehangzó tanításoknak hatására a három lator ellene mondott az ördögnek és minden cselekedeteinek, Szent Ferenc pedig bevette őket a Szerzetbe, és szigorú bűnbánatot tartottak. Kettőjük a megtérés után nem sokkal elhunyt és üdvözült. Az életben maradt harmadik azonban bűnein kérődzve akkora penitenciát szabott magára, hogy tizenöt esztendeig a testvéreivel együtt végzett rendes böjtökön kívül hetenkint

háromszor kenyéren és vizen böjtölt, folyton mezítláb járt, egy szál köntöst viselt, s veternye után többé soha le nem feküdt. Midőn azonban már Szent Ferenc ez árnyékvilágból elköltözött, a több év óta ekként vezeklő fráteren egy éjjel a veternye után oly nagy álmosság vett erőt, hogy a szokásos virrasztás sehogysem ízlett néki. Szempillái leragadtak, s imádságra képtelen lévén, ágyára dőlt, hogy kissé szundítson. Alighogy fejét lehajtotta, rögtön elragadtatott, és lélekben egy magas hegyre vitetett, melynek csúcsán szédítő szakadék tátongott. A szakadék alját szikladarabok és törmelékek fődtek, oldalait egyenlőtlenül kiugró hegyes szirtek fogadták... Rémületes volt belé tekinteni.

A vezető angyal meglökte fráterünket, s a mélységbe taszította. Teste szirttől szirthoz verődve, szikláról sziklára ugorva zökkent a szakadék fenekére, hol a fráter úgy érezte, mintha minden porcikája összetört volna. Tehetetlenül feküdt a földön, mikor a vezető rákiáltott: Kelj föl, mert hosszú utat kell megtenned! – Úgy látom – nyögé a fráter, – hogy dőre vagy s még hozzá kegyetlen is. Holtra váltam a csontjaimat zuzdaló eséstől, s azt akarod, hogy talpra ugorjak? Az angyal erre odament, végigsimította kezével, tagjait összeillesztette és meggyógyította. Azután tágas mezőre mutatott, tele éles, metsző kövekkel, tövissel és bogánccsal, s megértette a fráterrel, hogy ezen mezítláb kell keresztül szaladnia ama tüzes kemencéig, mely a túlsó szélén várja.

Ahogy irtózatossággal és gyötrelmek között átvergődött a mezőn, az angyal mondá: Mivel úgysem kerülheted el, térj be a kemencébe! Jaj, hördült föl a fráter, mily kegyetlen vezető markába jutottam! A borzasztó út majd agyonfárasztott, s most e tüzes katlanba küld pihenni! – Tétován nézett ide-oda, mikor a kemence körül tömérdek ördögött látott, kik vasvillákkal hirtelen beljebb tuszkolták.

A kemencében észreveszi néhai komáját, ki ott pörköldik, s kérdi tőle: Ó, szerencsétlen komámuram, mért jutottál e siralmas állapotba? – S az válaszol: Menj csak kissé beljebb, majd ráakadsz feleségemre, komaasszonyodra. Tőle megtudhatod, hogy mi volt oka elkárhozásunknak. A fráter odébb áll, s csakugyan látja nevezett komaasszonyát egy lángoktól körülnyaldosott tüzes mércében gubbasztani. Tudakolja tőle: Ó, szegény szerencsétlen komámasszony, mért jutottál ily kegyetlen gyötrelemre? Azért égek e mércébe gyömöszölten – felelé a komaasszony, – mert a Szent Ferenc által megjósolt nagy éhség idején búzáinkat és zabunkat urammal együtt drága pénzen hamis mértékkel adtuk.⁴

Ezekután a vezető frátert a kemencéből kilódította, s figyelmeztette, hogy készülődjön az előtte álló még rettenetesebb útra. Ó, írgalmatlan teremtés – siránkozik a fráter, – kiben csöppnyi részvét sincsen! Látja, hogy félig megsültem a katlanban, s most mégis újabb veszedelmes és szörnyű útra akar kalauzolni!

Az angyal erre megérintette, séppé és egészségessé tette.

Most aztán egy ingadozó, keskeny, síkos, korlátatlan hídhöz vezette, melyen lehetetlen volt nagyobb baj nélkül keresztül kászolódni. A híd alatt hömpölygő undok, bűzös folyóban kígyók, sárkányok és skorpiók nyüzsgtek. Szóla az angyal: Menj át e hídon a folyó túlsó partjára! – Hogyan mehetnék keresztül – viszonzá a fráter – anélkül, hogy a félelmetes vízbe zuhanjak? – Az angyal pedig: Jöjj utánam, lépj mindig a nyomomba, és szerencsésen célhoz fogsz jutni!

A fráter az utasítás szerint csakugyan az angyal nyomában halad, míg a híd közepére nem érnek. Itt az angyal egyszerre elröppen, s a másik parton messze-messze valamely magas hegyre száll. A fráter aggódalmasan követi tekintetével. Majd, vezető nélkül maradva, a vízbe néz, honnan ama szörnyű állatok dugdossák ki fejüket és tátják

szájukat, hogy elnyeljék, ha le talál pottyanni. Rémültében nem tudja, mit csináljon. Vissza nem fordulhat, előre sem mehet. Szorongattatásában megbizonyosodik, hogy Istenen kívül nincs menedéke. Lehasal tehát, átöleli a hidat, egész szívével, sírva Istennek ajánlja magát, s a szentséges égi könyörülettől kér segédelmet.

Ájtatosságát befejezve úgy érzi, mintha szárnyai serkednének. Örömmel lesi, hogy tollai megerősödjenek, s az angyal után a túlsó partra röpülhessen. Ámde türelmetlenségében nem várja be, míg szárnyai kifejlődnek. Idő előtt röpülni próbál, mire tehetetlenül visszahanyatlik a hídra, tollai pedig szerteszóródnak. Megkapaszkodik, s újból Istenhez fohászkodik. Imádsága végeztével meg-meg érezni kezdi vállain a szárnyak tokosodását. A tollak növését azonban most sem győzi várni, és elhamarkodottan a levegőbe akar emelkedni. Erre megint a hídra esik, s tollai kihullanak. Most már aztán látja, hogy türelem nélkül semmire sem mehet. Bizonynal, – szól magában, – ha harmadszor is nőni találnak szárnyaim, várok, míg tollaim nagyok lesznek, hogy veszedelem nélkül röpülhessek.

Azonközben tapasztalja ám, hogy szárnyai harmadszor is tollasodnak. Vár-vár hosszú ideig, s úgy tűnik néki, mintha háromszori várakozása legalább százötven vagy talán még több esztendőbe teltett volna. Utoljára összeszedi minden erejét, és a messzi magasba, arra a helyre röpül, hol az angyalt egy palotában eltűnni látta. Kopogtat a kapun, s a portás kérdi, hogy kicsoda. Kisebb testvér, feleli ő, mire a kapus: Várj, míg idehívom Szent Ferencet, s megtudom tőle, hogy ismer-e téged!

Míg a kapus Szent Ferencet hívja, a fráter nézegeti a palota falait, melyek oly átlátszóak és ragyogók, hogy tisztán mutatják a szentek kórusait, s mindazt, ami bent történik. Még ki se bámulta magát, mikor íme, egyszerre Szent Ferenc közeledik. Oldalán Bernát testvér és Fráter Egyed, nyomában a rendjebeli szentek megszámlálhatat-

lan serege.⁵ Odaérve, Szent Ferenc int a kapusnak: Engedd be, mert valóban szerzetesem! S amint belép, akkora boldogság és gyönyörűség árasztja el szívét, hogy viszontagságos gyötrelmeit elfelejti, mintha soha sem élte volna át őket.

Szent Ferenc a palotában körülvezeti, sok csodás dolgot mutogat néki, s mondja: Fiacskám, vissza fogsz térni a világba, hol még hét napig kell maradnod. Készülődj ez alatt szorgosan, jámbor áhítattal, mert hét nap múlva érted jövök, s az üdvözültek eme lakóhelyére hozlak. Szent Ferencen ekkor egy, a legszebb csillagokkal diszített csodás köpeny volt, és őt sebe mint őt tündöklő csillag ragyogta be a palotát. Bernát testvér fején gyönyörű csillagkorona szikrázott, Fráter Egyedet csodálatos fény övezte. Sok más szent testvér is volt ottan, kiket a földön sohasem látott.

Mikoron Szent Ferenc elbocsátotta, kedvetlenül visszatért a világba. A fráterek éppen primára csendítettek, ahogy eszmélni kezdett. Látomása tehát veternyétől primáig tartott, noha néki úgy tűnt föl, mintha sok esztendőre terjedt volna. Gvárdiánjának mindent elbeszél, s két napon belül láz kezdette borzongatni. A nyolcadik napon ígéretéhez híven eljött érte Szent Ferenc a dicsőséges szentek nagy sokaságával, s lelkét a boldogok országába, az örök életbe vitte.⁶



Huszonhetedik fejezet

Miképpen térít meg Szent Ferenc Bolognában két diákot, kik szerzetesek lesznek, s miképpen veszi le utóbb egy nehéz kísértés terhét egyikük hátáról

EGY időben, midőn Szent Ferenc Bolognába érkezett, a város egész lakossága összecsődült látására. A tolongás akkora volt, hogy az emberek csak üggyel-bajjal juthattak a piacra. Mikor a piac már zsufolásig megtelt férfiakkal, asszonyokkal és diákokkal, Szent Ferenc a tér közepén valamely emeltebb helyre lépett, s a Szentlélek sugallatából prédikálni kezdett. Az ige oly csodálatosan folyt ajkairól, mintha nem is ember, hanem angyal prédikált volna. Malasztos szavai hegyes nyílveesszőként járták át a hallgatók szívét, s prédikációjára számos férfi és asszony megtért és bűnbánatot tartott. Két Ancona tartománybeli nemes tanuló is volt a megtértek között. Az egyiket Peregrinnek, a másikat Rinierinek hívták. A prédikáció hatása alatt Szent Ferenchez jöttek, s közölték vele, hogy a világot elhagyva kisebb testvérek akarnak lenni. Boldog Ferenc égi ihletés révén látta, hogy Isten küldte őket, s a Szerzetben szentül fognak élni. Készséges örömmel vette föl tehát őket, mondván: Te, Peregrin, a Szerzetben az alázat ösvényén fogsz haladni, te pedig, Fráter Rinieri, a testvérek szolgálja leszel. És így is történt.

Peregrin sohasem akart pap lenni, hanem csak paraszti fráternek kívánt tekintetni, noha képzett ember volt s jeles jogtudós. Alázatossága által az erényekben oly gazdagságra tett szert, hogy Bernát testvér, Szent Ferenc elsőszülött fia, azt mondotta róla: egyike a világ legtökéletesebb szerzeteseinek. Végezetül az erényes Peregrin testvér az örök boldogság honába költözött, s miként életében, úgy halálában is számos csodával ékeskedett. Az említett

Fráter Rinieri meg nagy szentségben, alázattal, jámborul, hűségesen szolgált a testvéreknek, s Szent Ferenc kitüntető bizalmára méltatta. Az anconai Márka kormányzására rendeltetvén, sokáig békességben és bölcsen igazgatta e tartományt. Idő múltával Isten mindamellet megengedte, hogy sok gyötrelmet és szomorúságot okozó kísértés nehezdedjen rája. Böjttel, korbáccsal, könnyekkel, imádsággal küzdött éjjel-nappal ellene, s mégsem tudta legyőzni. Gyakran már csüggedés vett rajta erőt, mert azt képzelte, hogy Isten eltaszította magától. Kétségbeesésében végső menedékül Szent Ferenchez készült folyamodni. Azt gondolta, hogy ha Szent Ferenc szívesen fogadja, s szokása szerint barátságosan bánik vele, ez annak jele, hogy bízhatik a mennyei irgalomban, de ha nem, akkor kétségtelen, hogy az Isten elhagyta.

Fölkerekedett tehát, és Szent Ferenchez indult, ki ekkor az assisi-i püspök palotájában betegen synylődött. Isten apróra megjelenté a szent atyának Rinieri testvér kísértését, kétségbeesését, elhatározását és jövetelét, mire rögtön hívatta Leó és Masszeusz testvéreket, s mondá: Siessetek az én kedves fiam, Fráter Rinieri elé, öleljétek meg, üdvözljétek nevemben, s adjátok értésére, hogy a világ valamennyi frátère között is különösen szeretem.

Elmentek ezek, s az úton találkoztak Fráter Rinierivel. Megölelték, átadták neki Szent Ferenc üzenetét, és Rinieri lelkére rögtön oly nagy vigasztalás és édesség áradt, hogy örömében majd kibújt a bőréből. Hálát rebegett Istennek, s tovább gyalogolva eljutott a palotába, hol Szent Ferenc betegen feküdt.

Jóllehet Szent Ferenc súlyos beteg volt, azért, mikor hallotta Fráter Rinieri közeledését, fölkelt, eléje tipegett, nyájasan keblére ölelte, s mondá: Drága fiacskám, a világ összes frátère között is különösen szeretlek. S a kereszt szentséges jelével jelölve homlokát, azon a helyen megcsókolta. Drágalátos fiacskám, – folytatta tovább, – kísér-

tésedet Isten nyereségedre és javadra küldötte, ha azonban tovább már nem akarsz nyereszkeskedni, legyen kívánságod szerint.

Csodák csodája! Abban a percben, amint Szent Ferenc e szavakat kiejtette, Rinieri testvéréről minden kísértés azonnal levétetett, mikéntha soha nem is lett volna baja velük, s egészen megvigasztalódott.

Huszonnyolcadik fejezet

Bernát testvér egy elragadtatásáról, mely hajnaltól nónáig tartotta önkívületben

HOGY sokszor mily nagy kegyelemben részesítette Isten az evangéliumi szegényeket, kik Krisztus szerelméért hagyták el a világot, különösen kitetszik Quintavalle Bernát esetéből. Ez a testvér, miután Szent Ferenc ruháját magára öltötte, égiekkel való édeskedése közben gyakran ragadtatott Istenhez. Többek között, midőn egyszer a templomban misét hallgatott, s egész elméjével Istenen csüggött, annyira átszellemült, hogy az Úrfölmutatást észre sem vette: se térdre nem borult, se csuklyáját le nem húzta, miként társai tették. Szempillájának rebbenése nélkül mereven bámult, s hajnaltól nónáig állott helyén önkívületben. Nóna után eszméletre tért, s a kolostorban föl-alá járva csodálkozó hangon kiáltozta: Ó, testvéreim! Ó, testvéreim! Nincs oly gazdag és előkelő ember hetedhét országon, ki egy zsák szemetet szívesen vállára ne venne, ha érte drága jutalmul valamely arannyal megrakott gyönyörű palotát kapna cserébe.

Nevezett Bernát testvér az Istent szerető lelkeknek ígért eme drága jutalmat annyira sóvárogta, hogy tizenöt esztendőn át figyelmét és tekintetét szakadatlanul az égre írá-

nyitotta, s ez idő alatt étvágyát soha ki sem elégítette, bár mindig evett valamicskét abból, mit az asztalnál eléje tettek. Szerinte ugyanis nem tökéletes a megtartóztatás, ha olyasmit nem eszünk, mit meg sem kóstolunk. Igazi megtartóztatás ellenben, ha azt vonjuk el szájunktól, mi ínyünknek ízlott.

Bernát testvér továbbá oly éles elméjű volt, hogy bonyolult kérdésekben vagy a Szentírás homályosabb helyeinek magyarázatában nagy tudósok is fordultak hozzá tanácsért, s ő minden nehézséget megfejtett. S mert szelleme szabad és független volt a földiektől, az elmélkedés szárnyán fecske módjára röpködött a magasban, s az égiekkel társalkodva néha hús, sőt harminc napig is időzött egyesegyedül magas hegyek ormán. Ezért mondotta Fráter Egyed, hogy senki másnak nem adatott az, ami Quintavalle Bernát testvérnek, hogy tudniillik röptében táplálkozhassék, miként a fecskék. Ezen Istentől nyert jeles ajándékért Szent Ferenc akár nappal, akár éjjel gyakran és szívesen találkozott vele, sőt olykor Istenhez ragadtatva egész éjszakákat töltöttek együtt az erdőn, hol azért jöttek össze, hogy Istentől beszélgessenek.

Huszonkilencedik fejezet

Miképpen jelent meg az ördög a Keresztrefeszített képében ismétlen Rufinusz testvérnek, mondva néki, hogy jócselekedetei hiába valók, mert úgy sincsen az örök életre kiszemelvek táborában. Isten értésére adja ezt Szent Ferencnek, aki Rufinusz testvért fölvilágosítja tévedéséről, mely már hatalmába kerítette

RUFINUSZ testvérnek, Assisi város egyik legelőkelőbb polgárának s Szent Ferenc jámbor társának lelke valamikor az üdvözülés dolgában heves ostromnak és kísér-

tésnek volt kitéve, minek okából egészen bánatos lett és elkomorodott.¹ Az ördög ugyanis elhitette vele, hogy nincs az örök életre kiszemeltek sorában, s a pokol vár reája. Kárba vészett e szerint minden jó, mit a Szerzetben művelt... Megpróbáltatása több napig tartott. Szégyenletében kísértését nem merte föltárni Szent Ferenc előtt, de imádságait és szokásos böjtjeit sem hagyta abba. Az ellenség ezért szomorúságát szomorúsággal tetézte, s a belső háborúság mellett hamis jelenésekkel külső támadást is intézett ellene. Így egy alkalommal megjelent neki a Keresztrefeszített képében, s mondá: Ó, Fráter Rufén, mért gyötröd magad vezekléssel és imádsággal, mikor úgysem vagy hivatalos az öröklétre? Elhiheted, hogy én csak tudom, hogy kit választottam ki, és kit viszek magammal a mennyei boldogságba. Bernardone Péter fiára pedig ne hallgass, ha az ellenkezőt mondaná, s ne is kérdezd efelől, mert sem ő, sem más nem tudja kívülem, ki az Isten fia vagyok. Higgy nékem, hogy bizonyosan elkárhozol, sőt Bernardone Péter fia, a te atyád és az ő atyja is elkárhoznak, s mindazok keservesen csalódní fognak, kik utána loholnak.

A sötétség fejedelme Rufinusz testvér lelkét e szavakkal annyira beárnyékolta, hogy Szent Ferenc iránt minden bizodalrát és szeretetét elveszítette, s eszébe se jutott, hogy kísértéséről említést tegyen. Amit azonban Rufinusz testvér eltítkolt, az Úr megjelentette a szent tatyának, ki lelkében látva a nevezett fráter szörnyű veszedelmét, Masszeusz testvért küldötte érte. Rufinusz testvér mogorván vetette oda Masszeusznak: Mi közöm Fráter Ferenchez?

Az isteni bölcseséggel telt Masszeusz azonnal tisztában volt a gonosz lélek ármánykodásával, s mondá: Ó, Fráter Rufén, nem tudod-e, hogy Ferenc testvér olyan, mint az Isten angyala, ki számtalan lelket világosított meg már e földön, s aki által mi is elnyertük Isten kegyelmét. Azért okvetlenül jöjj velem hozzája, hogy fölismerjed: az ördög csapott be téged.

Rufinusz testvér erre összeszedelőzködött, és Szent Ferenchez indult. Mikor Szent Ferenc közeledni látta, megszűrőrl rákiáltott: Ó, rossz Fráter Rufén, kinek hittél? – S ahogy odaért, rendre elmondotta néki mindama belső és külső kísértéseket, melyekkel az ördög megkörnyékezte. Megértette vele, hogy nem Krisztus, hanem az ördög volt, akit látott, s hogy semmiképpen sem lett volna szabad rá hederítenie. Kitanította továbbá, hogy ha az ördög megint azt találja hazudni, hogy el van kárhoztatva, így válaszoljon: Tátsd ki a szádat, hadd piszkítok beléje! – Ez lesz a jel, hogy az ördöggel, s nem Krisztussal állottál szemközt, mert mihelyt az ördög válaszodat hallja, rögtön menekül. Abból is következtetned kellett volna különben, hogy az ördög látogatott el hozzád, hogy minden jóra megkeményítette szívedet, hiszen ez az ő sajátos mestersége. Az áldott Krisztus sohasem keményíti meg a hívő szívét, hanem inkább meglágyítja, miként a próféta által mondja: Elveszem kőből való szívedet, s helyébe hússzívet teszek.²

Rufinusz testvér döbbenettel tapasztalja, hogy Szent Ferenc még megkísértetésének módjait is felsorolja. Szavaitól meghatva, keservesen sírni kezd, Boldog Ferenc lábaihoz borul, s alázatosan beismeri bűnét, hogy megkísértetését előtte eltitkolta. A szent atya intelmei pedig megvigasztalják, megedzik és teljesen megjavítják, – Menj, fiacskám – mondja végül Szent Ferenc, – gyónjál, folytatd imádságaidat, s nyugodj meg a tudatban, hogy ez a megpróbáltatás, mint rövidesen látni fogod, nagy hasznodra lesz és nem kisebb örömödre!

Visszatér Rufinusz testvér erdei cellájába, és sok könnyhullatással imádkozik, mikor jön ám az ellenség, látszatra Krisztus személyében, és harsogja: Ó, Fráter Rufén, nem megmondtam, hogy ne higgy Bernardone Péter fiának, s ne fáraszd magad sírással és imádkozással, mert úgylis pokolra vagy ítélve? Mit ér, hogy életedben sanyargatod magadat, ha haláloed után elkárhozol? – És Rufinusz testvér

nyomban felelt az ördögnek: Tátsd ki a szádat, hadd piszkítok beléje! – Az ördög ezen bosszankodott, s förgeteget támasztva hirtelen eltűnt. A közelfekvő Subasio-hegy sziklái megrendültek, s egyre-másra a mélybe gördültek. Ütközésük oly erőszakos volt, hogy esésük közben szörnyű szikra-záport hullattak.

A félelmetes zajra Szent Ferenc és társai is a kolostor elé jöttek, hogy a történetek felől tájékozódjanak. S a hatalmas sziklaomlás azon a helyen mind a mai napig látható.³

Most már aztán Rufinusz testvér megbizonyosodott, hogy az ördög volt, aki őt rászedte. Visszatért tehát Szent Ferenchez, újból a földre vetette magát, s bűnét bevallotta. Szent Ferenc nyájas szavakkal bátorította, és megvigasztalva küldötte cellájába. Közben megjelent neki a kegyes Jézus, kinek isteni szeretete lelkét fölmelegítette. Helyesen tetted, fiacskám, – mondá, – hogy hittél Fráter Ferencnek, mert valóban az ördög volt, aki megszorított, én pedig Krisztus vagyok, a te Mestered, s hogy erről meggyőzzelek a következő jelet adom: életedben sohasem leszel többé bánatos vagy szomorú.

Ezek után Krisztus eltávozott. Lelkét oly vígasságban, édességben, elméjét oly emelkedettségben hagyta, hogy mintegy fölolvadt Istenben, s éjjel-nappal hozzá ragadtott. Ettől fogva a malasztban és üdvének bizonyosságában megerősödve egészen más emberré lett, s ha társai engedték volna, szakadatlan imádságban és az égiekkel való társalkodásban töltötte volna idejét. Azért mondotta fölöle Szent Ferenc, hogy Fráter Rufént Isten már életében szentté avatta, s kivéve, amikor ő maga is jelen volna, nem haboznék őt, jóllehet még a földön él, bármikor Szent Rufinusznak nevezni.⁴

Harmincadik fejezet

Arról a szép prédikációról, melyet Szent Ferenc és Rufinusz testvér Assisiben tartottak

AZ EMLÍTETT Rufinusz testvér az örökös szemlélődés által annyira elmerült Istenben, hogy szinte érzéketlenné vált és megnémult. Ritkán beszélt, és se tehetsége, se bátorsága, se ékes szava nem volt a prédikálásra. Szent Ferenc egy ízben mindazonáltal meghagyta neki, hogy Assisibe menjen, s Isten sugallata szerint a népnek prédikáljon. – Tisztelendő atyám, – szabadkozott Rufinusz testvér, – légy kérlek elnézéssel irántam, és ne küldj prédikálni. Tudod, hogy együgyű is, tanulatlan is vagyok, s nincs hozzá való képességem. Ekkor mondá Szent Ferenc: Mivel tüstént nem engedelmeskedtél, a szent engedelmességre parancsolom, hogy anyaszült meztelen, csupán ingalja ruhában menj Assisibe, térj be valamelyik templomba, s prédikálj a népnek.

Rufinusz testvér e parancsra levetkőzik, Assisibe megy, befordul egy templomba s az oltár előtt tisztelegve föllép a szószékre, hogy prédikáljon. A gyermekek és felnőttek nevetik, s mondják: Lám, e barátok akkora vezeklést tesznek, hogy megkergülnek tőle, s belebolondulnak.

Közben Szent Ferenc fontolóra veszi Fráter Rufinusz kész engedelmességét, továbbá a neki adott szigorú parancsot, és dohogva mondja: Honnan e rengeteg vakmerőség, Bernardone Péter fiacskája, silány emberke, hogy Fráter Rufinuszt, Assisi egyik legelőkelőbb polgárát, mint valami bolondot küldöd a népnek prédikálni? Az Istenre, próbáld ki hát magadon, amit másoknak parancsolsz! – Lelkének háborgása közepette erre azonnal levetkőzik, s Leó testvérral, ki a szent atya és Rufinusz testvér ruháját viszi, Assisibe indul.

Mikor az assisibeliak meztelenségét látják, abban a hitben, hogy a túlzott vezeklés elméjét a Rufinusz testvérével együtt meghibbantotta, őt is csúfolni kezdik. Szent Ferenc azonban, mintha mi sem történt volna, belép a templomba, ahol Rufinusz prédikál, s éppen a következőket mondja: Ó, drágalátosim, őrizzétek a világtól, és távolodjatok el a bűntől! Adjátok vissza a másét, ha menekedni akartok a pokoltól! S ha az égbe kívánczotok, tartsátok meg Isten parancsolatait: szeressétek az Úristent és felebarátotokat! Tartsatok bűnbánatot, ha azt akarjátok, hogy tiétek legyen a mennyeknek országa!

Ezek után Szent Ferenc ment a szószékre, s oly csodálatosan prédikált a világ megvetéséről, a szent penitenciáról, az önkéntes szegénységről, a mennyországot áhító szerelemről, a mi Urunk Jézus Krisztus kínszenvedésének pironságos meztelenségéről, hogy a nagyszámmal összegyűlt férfiak és asszonyok szívbeli meghatottságukban és töredelmükben mind hangosan fölzokogtak.¹ A templomban és egész Assisiben a nép Krisztus kínszenvedését ekkor annyira siratta, mint még soha annakelőtte.

S hogy a hívek Szent Ferencen és Rufinusz testvéren így buzdultak és megvigasztalódtak, Szent Ferenc ráaggatta a ruhát Rufinusz testvérré, s maga is felöltözködött. Visszatértek aztán Porciunkula kolostorába, dicsérve és magasztalva Istent, amiért erőt adott nekik önmaguk lekicsinylésére és meggyőzésére, hogy Krisztus juhocskái épülhessenek e jó példán, és meglássák, mily utálatra méltó a világ. Ezen a napon a nép tisztelete oly mértékben növekedett irántuk, hogy boldog volt, ki illethette kápájuk szegélyét.

Harmincegyedik fejezet

Miképpen ismerte Szent Ferenc rendre valamennyi szerzetestársa lelkiismeretének titkait

VALAMIKÉPPEN Urunk Jézus Krisztus az evangéliumban mondja: Ismerem juhaimat, és ők ismernek engem stb., azonképpen boldog Szent Ferenc atya is, mint jó pásztor, társainak érdemeit és erényeit, nemkülönben hibáit és botlásait égi ihletésből kivétel nélkül ismerte.¹ Ezért aztán mindegyikük bajára mindig a legmegfelelőbb orvosságot alkalmazta, megalázva tudniillik a gőgösöket, fölmagasztalva az alázatosakat, ócsárolva a bűnöket, dicsérve az erényeket, miképpen ezt ama csodás kinyilatkoztatások mutatják, melyeket az ő kezdetleges családjáról kapott Istentől.

A többi között megesett, hogy Szent Ferenc említett első társaival valamely helyen Istentről beszélgetett. Fráter Rufinus nem vett részt beszélgetésükben, mert az erdőben elmélkedett. Az Istentről való eme beszélgetés közben Rufinus egyszer csak kijön az erdőből, s némi távolságban elhalad előttük. Mikor Szent Ferenc látja, a következő kérdéssel fordul társaihoz: Mondjátok, kinek lelkét tartjátok ti a földön élők közül az Isten legjámborabb lelkének? – Felelik, hogy hitük szerint ez az ő lelke volna. – Szent Ferenc ekkor így szólt hozzájuk: Drága testvéreim, én Isten legméltatlanabb, leghitványabb teremtese vagyok a földön, de nézzétek, ott jön Fráter Rufinus az erdőből. Isten megsúgta nékem, hogy az ő lelke a világ legjámborabb három lelke közül való. Komolyan mondom, hogy éppen ezért nem haboznék őt még életében Szent Rufinusnak nevezni. Lelke úgy megszilárdult a kegyelem állapotában, hogy Jézus Krisztus a mennyben őt máris a szentek sorába iktatta.

Mejegyzendő, hogy Szent Ferenc ilyenformán sohasem nyilatkozott Rufinusz testvér jelenlétében.

Hogy Szent Ferenc társai hibáit is hasonlóan ismerte, ki-
tűnik Fráter Illés esetéből, kit kevélységeért gyakran kor-
holt, továbbá Della Cappella János testvér esetéből, kinek
eleve megmondotta, hogy föl fogja magát akasztani, és
ama testvéréből, kinek az ördög nyakába ült, mikor enge-
detlensége miatt megrovatott, és sok másnak esetéből,
kiknek titkos hibáiról és erényeiről Krisztus kinyilatkoz-
tatásából kétségtelen tudomást szerzett.

Harminckettedik fejezet

*Miképpen nyerte el Fráter Masszeusz Krisztustól az alázatosság
erényét*

SZENT Ferenc első társai minden szorgalmatosságuk-
kal arra törekedtek, hogy szegények legyenek a földi ja-
vakban s gazdagok az erényekben, melyek által valóságos
égi és örök kincsekre lehet szert tenni. Történt valamely
napon, hogy midőn Istenről való beszélgetésre összejöt-
tek, egyikük a következő példával buzdította őket: Volt
Istennek egy igaz barátja, ki úgy a cselekvő, mint a szem-
lélődő élet malasztjával bővelkedett, s mégis oly rendkívül
alázatos volt, hogy magát a legnagyobb bűnösnek tartotta.
Ez az alázatosság lelkét megszentelte, a kegyelemben meg-
erősítette, az erényekben és isteni adományokban folyton
gyarapította, s nem engedte, hogy valaha is vétkezzék.

Ahogy Masszeusz testvér az alázatról ily csodás dolgo-
kat hallott, fölismerte benne az örök élet kincsét, s annak
szeretetétől és vágyától olyannyira nekibuzdult, hogy
lángoló hevében égre emelt tekintettel fogadást tőn, s szí-

lárdul elhatározta, hogy a földi életben mindaddig nem fog vigadni, míg ez erényt teljes tökéletesen meg nem szerzte. Ettől kezdve úgyszólván állandóan cellájába zárkózott, böjttel, virrasztással, imádsággal s nagy siralommal ösztövéritette magát Isten előtt, csak hogy elnyerje az alázatosság erényét, mellyel Isten példabeli barátja oly dúsan meg volt áldva, s mely nélkül ő magát a pokolra érdemesnek ítélte.

Fráter Masszeusz már régóta foglalatосkodott kívánságával, mikor egy napon az erdőbe ment, és könnyeket hullatva, fohászkodva, nyögve járt föl-alá, olthatatlan vággyal kérve Istentől az alázat mennyei erényét. És mert Isten szívesen veszi a töredelmes alázatosok könyörgését, Masszeusz testvér az égből egyszerre hangot hallott, mely ismételten szólította: Fráter Masszeusz, Fráter Masszeusz! – Lelkében megvillant, hogy ez Krisztus szava, s így válaszolt: Én Uram! – Krisztus mondá: Mit adsz cserébe a malasztért, melyért esedezel? – Masszeusz testvér felelé: Uram, örömet adom érte a két szemem világát. – És Krisztus: Akarom, hogy bírjad e malasztot s melléje két szemed világát. – Ezt mondva a hang elnémult, Fráter Masszeusz pedig annyira eltelt az alázat sóvárgott erényével és Isten világosságával, hogy ettől fogva folyton vigadozott. Imádság közben gyakran ujjongott, s tompán, miként a galamb, búgott: Ű-Ű-Ű. Arca örömtől ragyogott, és szíve vidáman édeskedett Istennel. Hozzá a legalázatosabb volt, s alázatában magát a világ leghitványabb emberének tartotta.

Falleronei Jakab testvér egy alkalommal megkérdezte tőle, hogy miért nem változtatja soha ujjongásának formáját, mire ő mosolyogva mondotta, ha valamiben minden jót feltaláltunk, azon semmit sem kell változtatnunk.

Harmincharmadik fejezet

Miképpen áldja meg Szent Klára a pápa parancsából az asztalra tett kenyereket, mire mindegyik kenyéren a szent kereszt jele lesz látható

SZENT Klára, Krisztus keresztjének hűséges tanítványa s Szent Ferenc nemes palántája oly jámbor életet élt, hogy nemcsak a püspökök és bíborosok, de maga a pápa is kívánva-kívánta látni és hallani, miért aztán gyakorta fölkereste.¹ Egyszer a többek között a pápa elment hozzá a monostorba, hogy mennyei és isteni dolgokról való beszédjét hallgassa.² Amint erről-arról társalogva együtt ülnek, Szent Klára asztalt terített, s reá kenyereket rakat, hogy azokat a szentatya megáldja. Ahogy befejezik a lelki beszélgetést, Szent Klára nagy tisztelettel letérdepel a pápa előtt, és kéri, hogy áldaná meg az asztalra helyezett kenyereket. A szentatya így felel: Hívséges Klára nővér, akarom, hogy te áldjad meg e kenyereket, megjelölve őket Krisztus szentséges keresztjének jelével, melynek te magadat egészen általadtad. – Bocsáss meg, szentséges atyám – mondja Szent Klára, – de méltán megszólnának, ha Krisztus helytartójának jelenlétében én, ki csak közönséges fehérlépcső vagyok, ily áldást osztani merészelnék. – A pápa így válaszolt: Hogy amit teszel, senki se tarthassa vakmerőségnek, sőt az engedelmesség érdemét szerezze meg számodra, a szent engedelmesség erejével parancsolom, hogy e kenyerekre a szentséges kereszt jelét írad, s azokat Isten nevében megáldjad. Ekkor Szent Klára, mint az engedelmesség igazi leánya, a kenyereket a szentséges kereszt jelével ájtatosan megáldotta. S csodák csodája! Legott mindama kenyereken szépen látható lőn a kereszt jele. A kenyereket részben megették, részben a csoda emlékéül megőrizték. A szentatya a csoda láttára szintén eltett egy kenyeret, s

miután hálát adott Istennek, Szent Klárát megáldva távozott.

Ezidőben Szent Klarával édesanyja, Ortolana és Ágnes húga is a monostorban laktak, teljesek lévén mindketten erényekkel és Szentlélekkel; nemkülönben számos más apáca is élt velük... Szent Ferenc sok beteget küldött hozzájuk, s ők imádságukkal és a szent kereszt jelével valamennyit meggyógyították.³

Harmincnegyedik fejezet

Miképpen ment Szent Lajos, Franciaország királya, zarándok képeben személyesen Perugiába, hogy ott a szentéletű Fráter Egyedet meglátogassa

SZENT Lajos, Franciaország királya, zarándokútra indult, hogy meglátogassa a világ búcsújáróhelyeit, s mint-hogy sokat hallott Fráter Egyed szentségéről, ki egyike volt Szent Ferenc első társainak, elhatározta: hogy őt okvetlenül személyesen föl fogja keresni. Perugiába ment tehát, hol a mondott Fráter Egyed akkor tartózkodott.¹ Ahogy csekély kísérettel mint szegény ismeretlen zarándok a barátok kolostorához ért, nagy sürgősen mindjárt Fráter Egyedet kívánta látni. A portás előtt nem árulta el kilétét, s így ez csak annyit mondott Egyed testvérnek, hogy egy zarándok kéreti a kapuhoz. Isten azonban kijelentette Fráter Egyednek s értésére adta, hogy Franciaország királya vár reája. Azért is ez sebbel-lobbal kifordult cellájából, a kapuhoz szaladt, s ott anélkül, hogy kérdezősködtek, vagy hogy egymást valaha látták volna, mindketten mélységes áhítattal letérdeltek, megölelték és összecsókkolták egymást oly bizalmasan, mintha már ki tudja,



mióta benső barátságot tartottak volna. Eközben pedig egyikük sem szólt egy szót sem, hanem csak csöndben, gyöngéden ölelkeztek. Miután ily módon sokáig együtt maradtak, anélkül, hogy egyetlen szót szóltak volna, elváltak, s míg Szent Lajos folytatta útját, Fráter Egyed viszatért cellájába.

Mikor a király távozóban volt, az egyik barát valamelyik emberétől megkérdezte, hogy ki lenne az, ki Fráter Egyeddel oly bizalmasan ölelkezett. Az illető mondá, hogy Lajos, Franciaország királya, ki csak azért jött, hogy lássa Fráter Egyedet. Rögtön híre terjedt ennek a testvérek között, kik nagyon sajnálták, hogy Fráter Egyed egy szót sem szólt hozzája, s fejüket rázva mondogatták: Ó, Fráter Egyed, mért voltál oly udvariatlan, és miért nem beszéltél azzal a szent királlyal, ki külön azért jött hozzád Franciaországból, hogy lásson, s néhány jó szót halljon tőled? – Fráter Egyed felelé: Édes testvéreim, ne csodálkozzatok azon, ami történt, mert teljesen lehetetlen volt, hogy akár én szóljak neki, akár ő nékem, mert nyomban, amint összeölelkeztünk, az isteni bölcsesség fénye felfödte és nyilvánvalóvá tette előttem az ő szívét, s az enyimet előtte. Így isteni segedelemmel kölcsönösen egymás szívébe láttunk, s amit én neki mondani akartam, és ő nékem, sokkal jobban megértettük, mintha ajkaink szólottak volna. Nagyobb vigasztalódásban is részesültünk, mintha szóval akartuk volna jelezni, amivel csordultig volt a szívünk. A nyelv ugyanis elégtelen arra, hogy tökéletesen ki tudja fejezni az Isten rejtett titkait, s emiatt inkább szomorkodtunk, semmint örültünk volna. Higgyétek különben, hogy a király csodálatos elégedetten és vigaszosan távozott tőlem.

Harmincötödik fejezet

Miképpen vitetett a beteg Szent Klára karácsony éjjelén csodálatosan Szent Ferenc templomába, hol a zsolozsmát hallgatta

EGY időben Szent Klára oly súlyos beteg volt, hogy nem mehetett templomba a többi apácával zsolozsma-mondásra.¹ Elkövetkezően karácsony ünnepe, társnői mind matutinumra mentek, ő azonban kénytelen volt az ágyban maradni. Fájt neki, hogy nem vehetett részt leányaival a lelki vigasztalásban. De jegyese, Jézus Krisztus, nem akarta vigasz nélkül hagyni, azért csodálatosan Szent Ferenc templomába vitte, s megengedte, hogy a veternyén és az éjféli misén jelen lehessen. Sőt ezen fölül a szentáldozásban is részesítette. Aztán ismét ágyába vitette.

Mikor Szent Damján templomában az istentisztelet befejeződött, az apácák visszatértek Szent Klarához és mondták néki: Ó anyánk, Klára nővér, mily nagy vigasztalásban vala részünk e szent éjjelen. Vajha engedte volna Isten, hogy te is velünk légy! – Mire szent Klára felelé: Hála és dicséret a mi áldott Urunknak, Jézus Krisztusnak! Lelkem vigasztalására jelen voltam e szentséges éjszaka minden ünnepségén, sőt nagyobbakon is, mint ti voltatok, mert Szent Ferenc atyám közbenjárása folytán a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelméből tisztelendő atyám, Szent Ferenc templomában voltam. Testi-lelki füleimmel hallgattam az egész zsolozsmát, az orgona szavát, s ugyanott a szentáldozásban is részesültem. Örvendeztetek hát, hogy megadatott nékem e nagy kegyelem, és adjatok hálát Urunknak, Jézus Krisztusnak.

Harminchatodik fejezet

Miképpen magyaráz meg Szent Ferenc Leó testvérnek egy szép jelenést, melyet ez látott

EGY alkalommal Szent Ferenc komolyan megbetegedett, és Leó testvér ápolta. Nevezett Leó testvér Szent Ferenc közelében ájtatoskodva elragadtatott, és lelke valamely igen nagy, széles és sebes-sodró folyóhoz vitetett. Amint ott áll és nézi az átkelőket, néhány podgyással megrakodott barátot lát a vízbe gázolni. A folyó sodra ezeket rögtön lekapja lábukról és megfulladnak... Jönnek mások, kik a folyó harmadáig jutnak; egyesek a közepéig, s vannak, kik majdnem a túlsó partig vergődnek. A ragadozó ár és a hátukra kötött nehéz batyu azonban végül valamennyit földönti és megfullasztja. Ahogy Leó testvér vesztüket látja, szíve mélyéből sajnálja őket. Erre hirtelen, batyu és podgyász terhe nélkül, a szent szegénység fényét tükröző nagy csapat barát vonul fel előtte, kik a vízbe lépve akadálytalanul, bátorságosan sétálnak át a folyó túlsó partjára.

A jelenés után Leó testvér visszanyerte eszméletét. Szent Ferenc megsejtette, hogy mi történt, azért magához intette, és látomása felől tudakolta. Miután Leó testvér mindent sorjában elbeszél, mondá Szent Ferenc: Látomásod való igazság. A nagy folyó ez a világ, s a benne megfulladt barátok azok, kik az evangéliumi fogadalmat, különösen pedig a fenséges szegénységet semmibe sem veszik. A veszedelem nélkül átkelt barátok ellenben olyan testvérek, kik se földi, se testi javakat nem hajhásznak, vagyonuk nincsen, a kereszten függő mezítelen Krisztust követve megelégszenek szerény élelmükkel és ruházatukkal, s a Krisztus szelíd igájának terhét, nemkülönben a

szentséges engedelmességet jókedvűen és szívesen hordozzák. Ezért aztán könnyűszerrel mennek át az ideigvaló életből az örök életbe.

Harminchetedik fejezet

Az áldott Jézus miképpen térít meg s készítet a Szerzetbe állani Szent Ferenc kérelmére egy gazdag és nemes vitézt, aki Szent Ferencet nagyon megtisztelte, s bőkezű ajánlatot tett néki

KRISZTUS szolgálja, Szent Ferenc, egyszer öreg este valamely gazdag és hatalmas főúrhoz tért be, ki őt és társát, miként az Isten angyalait, vendégszeretőleg, a legnagyobb udvariassággal és szeretettel fogadta. Szent Ferenc ezért igen megszerette, s különösen eszébe vészte, hogy amikor házigazdája küszöbét átlépte, ez őt barátságosan összeölelte-csókolta, lábait megmosta, letörülgette, alázatosan ajkaival illette; azután pazar tüzet gyújtatott, az asztalt sok jóféle étellel rakatta tele, s amíg evett, folyton derűs ábrázattal sürgölődött körülötte. Ahogy Szent Ferenc és társa megvacsoráztak, mondá ama főúr: Íme, atyám, rendelkezésemre bocsátom személyemet és vagyonomat. Amikor csak szükségetek lesz ruhára, köpönyegre vagy bármi egyébre, vegyétek meg, és én kifizetem helyettetek. Szükségleteitekről annál készségesebben gondoskodom, mert Isten kegyelméből földi javakban bővelkedem, s Isten szerelméért, ki vagyonomat adta, szívesen teszek jót szegényeivel.

Ez az előzékenység, szeretetreméltóság és bőkezűség Szent Ferenczel házigazdáját még inkább megkedveltette, s távoztában az úton így szólt kísérlőjéhez: Nemesünk oly hálásnak és lekötelezettnek érzi magát Isten iránt, fele-

barátjával és a szegényekkel szemben pedig annyi szeretetreméltósággal és udvarias jósággal viseltetik, hogy igazán beillenék Szerzetünkbe. Tudd meg, drága testvérem, hogy az udvarias jóság az Isten egyik tulajdona, ki a napfényt és esőt udvarias jóvoltából adja az igazaknak és hamisaknak.¹ A jóság a felebaráti vonзалom testvérhúga, mely eloltja a gyűlölet lángját, s megőrzi a szeretetet. Ez udvarias jó emberben én annyi ilyen isteni erényt találtam, hogy örömet vállalnám társamnak. Azért akarom, hogy még eljőjünk hozzája, hátha az Isten megilleti szívét, s az Ő szolgálatában mellénk szegődik. Addig is kérjük Istent, hogy öntse beléje a szerzetes élet vágyát, s kívánsága teljesítésére adjon neki elegendő malasztot.

S ó csoda! Néhány nap múlva, hogy Szent Ferenc ily értelemben imádkozott, Isten ama nemes lovag szívébe öntötte az említett kívánságot, Szent Ferenc pedig mondá társának: Gyerünk az udvarias jó emberhez, mert bízvást reménylem Istenben, hogy ugyanazzal a nagylelkű jósággal, mellyel földi javait rendelkezésünkre bocsátotta, önmagát is társunkul adja. És elmenének...

Mikor háza tájára értek, mondá Szent Ferenc az őt kísérő testvérnek: Várj rám kissé, mert előbb esdeni akarom Istent, hogy tegye sikeressé utunkat, és Jézus Krisztus szentséges kínszenvedése érdeméért juttassa nekünk, szegényeknek és gyöngéeknek, ezt a dicső zsákmányt, melyet a világtól elragadni szándékozunk. – Miután ezt mondotta, letérdelt olyan helyen, hol a nevezett jó ember szemügyébe esett... Tetszett Istennek, hogy ez, ide-oda nézdegélve, észrevegye Szent Ferencet ájtatos imádságban Krisztus lábainál, ki könyörgésére tündöklő fényességgel megjelent neki, s előtte állott. Láttá továbbá, hogy Szent Ferenc teste imádság közben jó darabon a föld fölé emelkedett...

Isten e látomás által a nevezett főurat a világ elhagyására annyira megihlette és föllelkesítette, hogy azonnal kijött palotájából, buzgalmában az imádkozó Szent Ferenchez

rohant, térdre borult, és jámbor türelmetlenséggel kérte, venné be a Szerzetbe, hogy vele bűnbánatot tartson.

Tapasztalva, hogy Isten imádságát meghallgatta és hogy mit az imént kívánt, a főúr azt most már sürgetőleg kéri, Szent Ferenc fölállott, lelkének repeső örömében a jó embert megölelte, összecsókolta, s ájtatosan hálálkodott Istennek, amiért ily derék vitézt Szerzetébe hívott.

Mondá végül a nemes lovag Szent Ferencnek: Atyám, mit kívánsz tőlem? Parancsodra mindenemet a szegényeknek adom, és a földiektől megválva kész vagyok Krisztust veled követni. És Szent Ferenc tanácsára vagyonát csakugyan fölosztotta a szegények között, belépett a Szerzetbe, melyben kemény bűnbánatot tartva szentül élt, és tisztessen társalkodott.

Harmincnyolcadik fejezet

Miként ismeri meg Szent Ferenc lélekben, hogy Fráter Illés kárhozátra ítéltetett, s a Rend kötelékén kívül fog meghalni. Ennek okából Fráter Illés kérelmére imádkozik érte Krisztushoz, és imádsága meghallgattatik

MIDŐN egy ízben Szent Ferenc és Fráter Illés ugyanazon kolostorban laktak, Isten kinyilatkoztatta Szent Ferencnek, hogy Illés kárhozátra van ítélve, s a Szerzetet elhagyva, végezetül a Szerzeten kívül fog meghalni. Szent Ferenc ezért úgy elkedvetlenedett iránta, hogy nem beszélt, és nem is érintkezett vele, ha pedig Fráter Illés néha útjába akadt, kitért előle, és a másik oldalra ment, hogy össze ne találkozzanak. Fráter Illés ezt lassacskán észrevette, s világosan látta, hogy Szent Ferencnek valami kifogása van ellene. Mivel tudni akarta okát, egy napon Szent Ferenchez közeledett, hogy kérdőre vonja. Mikor Szent Ferenc Illést

el akarta kerülni, ez udvarias erőszakkal tartóztatta, és szerényen kérlete, mondaná meg az okot, mely miatt a vele való érintkezéstől és beszélgetéstől húzódozik. Az ok – felelé Szent Ferenc – ennyiből áll: Isten kinyilatkozta nékem, hogy bűneid majdan a Szerzet elhagyására bírnak, s a Szerzeten kívül fogsz meghalni. Isten továbbá azt is értésemre adta, hogy kárhozatra vagy ítélve. Amint Fráter Illés ezt hallotta, mondá: Tisztelendő atyám, a Jézus Krisztus szerelmére kérlek, mindazonáltal ne fordulj el tőlem, s ne űzzél el magadtól, sőt mint jó pásztor, Krisztus példájára, keresd meg és fogadd vissza juhodat, mely elvész, ha segítség nélkül hagyod a kietlenségben.¹ Imádd Istent, hogy – ha lehetséges – vegye le rólam sújtó ítéletét, mert írva vagyon, hogy Isten megváltoztatja ítéletét, ha a bűnös levetkőzi bűneit. S íme, én annyira bízom imádságod erejében, hogy a pokol kellő közepén is enyhülést reménylenék, ha te imádkoznál érettem. Azért újból kérek, ajánlj Istennek, hogy aki a bűnösöket jött megváltani, vegye irgalmába bűnös lelkemet. És Fráter Illés ezt nagy áhitattal, könnyek között mondotta. Azért Szent Ferenc, a könyörületes atya, ígérte, hogy imádkozni fog érte, s úgy is cselekedett. És ájtatosan kérve számára Isten kegyelmét, kijelentetett néki, hogy imádságát a Magasságbeli annyiban meghallgatta, amennyiben a kárhozatra vonatkozó ítélet visszavonatot, s Illés testvér a pokoltól megmenekült, bár a Szerzetből egész bizonyosan kilép, és a Szerzeten kívül fog meghalni, ami be is következett.

Frigyes, szicíliai király ugyanis föllázadt az Egyház ellen, s a pápa mindazokkal együtt kiátkozta, kik őt szóval vagy tettel támogatták.² Ekkor történt, hogy Frigyes Király meghívására nevezett Fráter Illés, kit a világ egyik legokosabb emberének tartottak, hozzája csatlakozott. Ilyképpen lázadó lett az Egyházzal, hűtelen a Szerzettel szemben, miért a pápa kiközösítette, és Szent Ferenc öltönyétől megfosztotta. Az egyházi átok alatt görnyedezve súlyos beteg-

ségbe esett. Betegségének hírére fölkereste egy jó és tisztességes erkölcsű laikus testvére, ki megmaradt a Szerzetben. – Édes testvérem, – mondá neki a többek között, – szörnyen fájlalom, hogy a Szerzeten kívül vagy, s úgy is fogsz meghalni. Ha azonban tudsz utat-módot, melyen e veszedelméből kiszabadíthatnád, szívesen vállalom érted minden veszélyt. Testvérem – felelé Fráter Illés, – nem látok más menekvést, mint, hogy elmég a pápához, s megkérdem Istent és az Isten szolgája, Szent Ferenc szerelmére, kinek tanítására a világot elhagytam, oldozzon föl az átok alól, és adja vissza szerzetesi öltönyömet. Mondá a testvér, hogy öröme eljár üdvössége érdekében. Onnan egyenest a szentatyához ment, lábaihoz borult, és alázatosan könyörgött, hogy Isten és az ő szolgája, Szent Ferenc szerelméért kegyelmezze testvérenek. S Isten akaratából a pápa csakugyan megengedte, hogy ha visszatér, és Fráter Illést életben találja, nevében az átok alól föloldozza, és szerzetesi öltönyét visszaadja. A Fráter most vidáman kelt útra, s sietséggel tért meg Illés testvérhez, ki ugyan életben volt, de már halódott. Amint az átok alól föloldozta, s odanyújtotta neki szerzetesi öltönyét, Fráter Illés kimúlt a világból. Lelke megmenekült a kárhozattól Szent Ferenc érdemei és imádsága által, melyekbe oly erős bizodalmát helyezte.

Harminckilencedik fejezet

A csodálatos prédikációról, melyet Páduai Szent Antal kisebb testvér a konzisztóriumban tartott

A SZENTLÉLEK csodálatos edénye, Páduai Szent Antal, Szent Ferenc választott tanítványainak egyike és társa, kit Szent Ferenc helytartójának szokott volt nevezni,

egy alkalommal a konzisztóriumban a pápa és a kardinálisok előtt prédikált.¹ A konzisztóriumban különböző nemzetbeli emberek voltak, úgymint görögök, latinok, franciák, németek, szlávok, angolok és más idegen nyelveket beszélők. A Szentlélek által föltüzelve azonban oly hathatósan, oly áhítattal, oly szépen, oly malasztosan, világosan és érthetően magyarázta az Isten ígését, hogy a konzisztóriumban jelenlevők, bár az övétől elütő nyelveket beszéltek, szavait, akárcsak anyanyelvükön prédikált volna, mind tisztán megértették. Az ámulattól valamennyien elképedtek, s úgy tűnt föl nekik, mintha megújult volna a régi pünkösdnapi csoda, mikor az apostolok a Szentlélek erejéből annyiféle nyelven beszéltek.² Nemde szónokunk Spanyolországból való?³ Kérdé hűledezve egyik a másiktól. Honnan van mégis, hogy kivétel nélkül úgy érezzük, mintha hazai nyelvünkön beszélne? A pápa szintén tündölvé csodálkozott tanításának mély alaposságán, s mondá: Ez valóban a szövetség szekrénye, és kincsesháza az isteni iratoknak.

Negyvenedik fejezet

A csodáról, melyet Isten Szent Antal által művelt, mikor ez Riminiben a tenger halainak prédikált

AZ ÁLDOTT Jézus, hogy bizonyosságot tegyen hűséges szolgálójának, Szent Antalnak jámborságáról, másrészt meg, hogy megmutassa, mily áhítattal kell hallgatni prédikációját és szent tanítását, egyszer többek között az okatlan állatok, vagyis a halak által feddette meg a hitetlen eretnek balgatagságát, olyképpen, mint hajdan az ó-testamentumban a szamár szája által szégyenítette meg Bálám tudatlanságát.²

Az idő tájt Riminiben tömérdek nagy volt az eretnekek száma. Szent Antal, ki éppen ott tartózkodott, sokat prédikált nekik, s vitázott velük Krisztus tanításáról és a Szentírásról, hogy visszatérítse őket az igaz hit és az erény ösvényére. Az eretnekek azonban nemcsak nem hajlottak szavára, de keményszívűségükben és megátalkodottságukban még csak meg sem akarták hallgatni. Ekkor Szent Antal egy napon a folyóvízhez ment, oda, hol az a tengerbe torkollik,² s a folyó és a tenger között a parton állva nagy szóval Isten nevében így beszélt a halakhoz: Tenger és folyóvíz halai, hallgassátok Isten igéjét, mert a hitetlen eretnekek vonakodnak azt befogadni. – Ahogy szava elhangzott, a nagy, kicsiny és közepes halak rögtön oly csapatosan úsztak feléje a parthoz, hogy a tenger és a folyó eme részében sohasem láttak annyi, s fejüket mind kidugták a vízből, s figyelmesen és a legtökéletesebb rendben Szent Antallal szemközt foglaltak helyet. Elül, a part közelében, az apró halak voltak, utánuk a középszerűek, és beljebb, ahol már a víz mély, a nagyok következtek. Így sorakozva, Szent Antal ünnepélyesen prédikálni kezdett, s ekként szónokolt: Atyámfiai, halak! Tehetségetek szerint nagy köszönettel tartoztok Teremtőnknek, ki ily nemes elemet rendelt számotokra lakóhelyül. Kedvetekre választhattok az édes és sós vizek között, s számtalan menedékhelyről is gondoskodott, hol elrejtőzhettek a viharok elől. Tőle kaptátok a tiszta és átlátszó italt, továbbá eledeteket, mellyel táplálkoztok. Isten, kegyes és jóságos alkotótok, teremtestekkor meghagyta, hogy növekedjete és szaporodjatek, és ellátott benneteket áldásával.³ Később, a vízözönben minden állat elpusztult, csupán titeket őrzött meg Isten a veszedelemtől. Uszonyokat is adott, hogy oda evezhessetek velük, ahova akartok. Isten rendeléséből ti mentettétek meg Jónás prófétát, hogy harmadnapon sértetlenül és egészségesen a partra tegyétek.⁴ Ti szolgáltattátok Urunk Jézus Krisztusnak az adópénzt, melyet szegénységé-

ben másként meg nem fizethetett volna.⁵ Kiváltságos titokképpen ti voltatok az örök királynak, Jézus Krisztusnak eledele föltámadása előtt és föltámadása után, ezért hát szoros kötelességetek dicsérni és áldani Istent, ki a többi teremtmény fölött ily nagy és sok jótéteményben részesített benneteket.⁶

Szent Antal ezen és hasonló szavaira a halak tátogatni kezdték szájukat, hajtogatták fejüket, s a tisztelet egyéb jeleivel dicsérték Istent, amintcsak tőlük tellett.

Midőn Szent Antal a halaknak a teremő Isten iránt való ekkora hódolatát látta, ujjongott lelkében, s fölkiáltott: Áldott legyen az örök Isten, mert íme, a vizek halai inkább tisztelik, mint az eretnekek, s az oktalan állatok szívesebben hallgatják igéjét, mint a hitetlen emberek. S mennél tovább prédikált Szent Antal, a halak sokasága annál nagyobb lőn, s elfoglalt helyéről egy sem távozott.

A csoda hírére a város népe gyülekezni kezdett. Jöttek a fönt említett eretnekek is, kik látva e bámulatos és nyilvánvaló csodát, megilletődtek szívükben, s valamennyien Szent Antal lábaihoz borultak. Ekkor Szent Antal szóokolni kezdett a katolikus hitről, s oly meggyőzően beszélt, hogy amaz eretnekek mind Krisztus hitére tértek, a hívők pedig a legnagyobb örvendezéssel még inkább megerősödtek hitükben. Szent Antal ennek után Isten áldásával útnak bocsátotta a halakat, s úgy a halsereg, mint a nép a vidámság csodás zsibongásával távozott. Szent Antal ezután még több napot töltött Riminiben, s nagy lelki haszonnal prédikált.

Negyvenegyedik fejezet

Miképpen szabadította meg a tiszteletre méltó Simon testvér egyik rendtársát egy nagy kísértéstől, amely miatt ez már ki akart lépni a Szerzetből

A SZERZET kezdete táján, még mikor Szent Ferenc életben volt, egy assisi-i ifjú lépett a barátok közé, akit Simon fráternek hívtak.¹ Isten ezt oly nagy malasztal, az elmének akkora szemlélődő erejével és emelkedettségével ékesítette föl és ajándékozta meg, hogy élete – mint azoktól hallottam, kik vele huzamosabb időt töltöttek – a szentség tükréként ragyogott. Celláján kívül a legritkább esetben mutatkozott, s ha olykor a testvérekkel társalkodott, folyton Istenről beszélgetett. Latinul sohasem tanult, s mégis oly szépen, oly alaposan értekezett Istenről és Krisztus szeretetéről, hogy szavai természetfölötti szavaknak látszottak. Egy este Massabeli Fráter Jakabbal az erdőbe ment, hogy ott Istenről beszélgessenek. El is beszélgettek nagy édesen az isteni szeretetről hajnalig, és reggelre kelve úgy találták, hogy igen keveset voltak együtt, mint azt a nevezett Fráter Jakab nékem mondotta.

Fráter Simon az isteni látogatásokat és Isten szerelmetes megvilágosításait oly lelki gyönyörűséggel és odaadással élvezte, hogy gyakran, mikor ezek közeledtek, ágyára feküdt, mert a Szentlélek csöndes édessége nemcsak lelki, de testi nyugalmat is követelt tőle. Az ilyen isteni látogatások alkalmával sokszor Istenhez ragadtatott, és a testi dolgok iránt teljesen közönyös lett. Egy ízben, midőn Istenhez ragadtatva a külső érzéketlenség mellett belsejében isteni szeretettől lángolt, s testi érzékeivel a körülötte törtétekből semmit sem vett észre, az egyik testvér ki akarta próbálni, hogy valóság-e, ami annak látszik, ezért eleven szénparazsat tett lábára. Simon testvér mit sem

érezte, s lábán a parázs még csak nyomot sem hagyott, jól lehet mindaddig rajta maradt, míg magától ki nem aludott.

Nevezett Simon testvér, mikor asztalhoz ült, testi táplálkozás előtt rendesen lelki táplálékkal töltözött, s ilyent, Istenről beszélgetve, másoknak is osztott. Ájtatos beszédei megtérítettek egy san-severinói nemes származású, elkényeztetett ifjút, aki léha és végtelen hiú volt a világi életben. Fráter Simon fölvette a Szerzetbe, s világi ruháit magánál tartotta. Az ifjú is vele maradt, hogy a szerzetesi élet reguláját tőle megtanulja. A gonosz lélek azonban, mely minden jót lerombolni igyekszik, oly hatalmas testi kívánságokkal zaklatta, hogy már semmiképpen sem tudott boldogulni, miért is Simon testvérhez ment és mondá: Add vissza a világból hozott ruháimat, mert immár nem bírom a testi kísértéseket. Fráter Simon benső részvétellel mondá: Űlj, fiacskám, ide mellém egy kicsit! S beszélni kezdett neki Istenről úgy, hogy az ifjú minden kísértéstől megszabadult. Midőn rövidesen a kísértés visszatért, és az ifjú újból követelte ruháit, Simon testvér a bűnös kívánságokat megint csak az Istenről való beszélgetéssel hajtotta el tőle. S ez többször megismétlődött. Végül egy éjszaka ama bizonyos kísértés oly szokatlan erővel támadott reája, hogy képtelen lévén ellenállni, Simon testvérhez ment, s kérte, hogy okvetlenül adja vissza világi ruháit, mert tovább nem állja ki a kolostorban. Simon testvér, mint rendesen, maga mellé ültette, s most is az Istenről beszélt néki. Közben az ifjú fejét nagy bánatosan és csüggedten Simon testvér ölébe hajtotta. Fráter Simon végtelenül sajnálta őt, s égre emelt tekintettel ájtatosan kérte Istent érte.

Ekkor önkívületbe esett, és imádsága meghallgattatott. Mire magához tért, a kísértés oly messzire tűnt az ifjútól, mintha soha semmi köze sem lett volna hozzája.

Bűnös kívánságainak heve a Szentlélek tüzévé változott, s ez a tűz az izzó szén, vagyis Fráter Simon közelsége által az Isten és a felebarát szeretetében annyira föllobogott,

hogy amikor hurokra került egy gonosztevő, kinek mind a két szemét ki kellett volna szűrni, ezen ifjú testvér a szájalomtól készítette bátran fölkereste a bírót, s az egész törvényszék előtt sok könnyhullatással és ájtatos könyörgéssel kérdezte, nem szűrhatnák-e ki az ő egyik szemét a gonosztevő egyik szeme helyett, hogy ez ne legyen megfosztva mind a két szemétől. A bíróság pedig amint látta a barát önfeláldozó szeretetét, az egyiknek is s a másiknak is meghagyta mind a két szeme világát.

Simon testvére egyszer az erdőn imádkozott, s éppen nagy lelki vigasztalásban volt része, mikor egy csapat varjú károgaival háborgatta, miért is Jézus nevében megparancsolta a szárnyasoknak, hogy távozzanak, s többé viszsza ne térjenek. A mondott madarak csakugyan elröpültek, és többé sem ott, sem a környéken nem látták és nem hallották őket. E csoda híre pedig elterjedt az egész fermói kerületben, melyhez az illető kolostor tartozott.¹

Negyvenkettedik fejezet

Azokról a szépséges csodákról, melyeket Isten néhány jámbor ráter: Bentivoglia testvér, Monticellói Péter testvér és O ffidabéli Konrád testvér által művelt. Vagyis: Mikképpen vitt Bentivoglia testvér egy belpoklost a lehető legrövidebb idő alatt tízenöt mérföldfnyi távolságra; mikképpen beszélt Szent Mihály a másodikkal, s mint látogatta meg Szűz Mária a harmadikat s tette Fiaccskáját karjaiba

AZ ANCONA-MÁRKAI tartományt hajdanta, miképpen a csillagok az eget, szent és mintaszerű barátok ékesítették, kik példájukkal és tanításukkal égi fényességekként ragyogták be és díszítették föl Szent Ferenc Rendjét s az



egész világot. Első hely illeti közöttük az életszentséggel tündöklő és isteni szeretettől izzó öreg Lucidusz testvért, kinek a Szentlélek által igazgatott nyelve prédikációival csodás gyümölcsöket termett.

Másodikukat, a san-severinóbeli Fráter Bentivogliát,¹ mikor az erdőben imádkozott, Fráter Masszeusz² hosszú ideig a levegőben látta lebegni. E csodák következtében a jámbor Masszeusz – plébános lévén – elhagyta plébániáját, barátcsuhát öltött, s akkora szentségre tett szert, hogy életében és halálában számos csodát művelt. Teste Murróban nyugszik.

Említett Bentivoglia testvér egyedül lakott Trave Bonantiban,³ hol egy bélpoklost gondozott és ápolt. Parancsot kapva előjárójától, hogy valamely más, onnan tizenöt mérföldre levő kolostorba menjen, nem akarta magára hagyni a bélpoklost, azért vállára kapta, s virradattól napfölkeltéig járta be vele a tizenöt mérföldnyi utat ama bizonyos Monte Sancino nevű kolostorig, ahova küldetett. Ezt az utat pedig sasszárnyakon sem tehette volna meg gyorsabban. Nagy is volt az ámulat és bámulat az isteni csoda miatt azon a környéken.

Harmadikukat, Monticellói Péter testvért,⁴ Urbinói Fráter Szervódiusz, ki ekkor az anconai régi kolostorban volt gárdián, a templom feszületéig, mely előtt imádkozott, a földtől öt vagy hat könyöknyire látta emelkedni.

Ez a Péter testvér egy ízben nagy áhítattal tartotta Szent Mihály arkangyal negyvennapos böjtjét. A böjt utolsó napján, mikor a templomban ájtatoskodott, egy fiatal barát, ki azzal a szándékkal rejtőzött a főoltár alá, hogy szentségének néminemű bizonyosságát lássa, hallotta, amint Szent Mihály arkangyallal beszélget. Szavaik a következők voltak. Mondá Szent Mihály: Péter testvérem, mivelhogy hűségesen szolgálsz nékem, és sokféleképpen sanyargatod testedet, íme, eljöttem, hogy megvigasztaljak, s Istentől bármely tetszésed szerint való kegyelmet kieszközöljek

számodra. Péter testvér felelé: Szentséges fejedelme az égi hadaknak, hűséges élesztője az Isten szeretetének, könyörületes védelmezője az elköltözött lelkeknek, eszközöld ki, kérlek, számomra Istentől bűneim bocsánatát! Kivánc más kegyet – viszonzá Szent Mihály, – mert ezt a lehető legkönnyebben megszerzem neked. Péter testvér azonban semmi mást nem akart kérni. Az arkangyal erre így szólt: Ragaszkodásodért, valamint az áhítatért, mellyel irántam viseltetel, kieszközlöm számodra a kívánt kegyelmet és vele még sok mást is. S befejezván huzamos beszélgetésüket, Szent Mihály távozott, őt pedig fölötte vígaszosan hagyta.

Ennek a jámbor Péter testvérnek idejében élt az Offidabéli ájtatos Konrád testvér,⁵ s együtt is laktak az anconai kerület foranói kolostorában. Nevezett Konrád testvér egy napon az erdőbe ment, hogy Istennel édeskedjék, Péter testvér meg utána lopózott, hogy lássa, mi fog vele történni. Konrád testvér imádkozni kezdett, s nagy könnyhullatással, állhatatosan kérte Szűz Máriát, nyerné meg részére szent Fiától a kegyelmet, hogy érezhesse kevésbé azt a gyönyörűséget, melyet Gyertyaszentelő Boldogasszony napján Szent Simeon érzett, mikor az áldott üdvözítő Jézust karján tartotta.⁶ S imádságát a jóságos Szűz Mária csakugyan teljesítette. Káprázatos tündöklésben, íme, megjelent neki az ég Királynője, ölében áldott Fiacskájával, s Konrád testvér elé lépve áldott Fiacskáját ennek karjára tette. Konrád testvér hódolatosan fogadta a csecsemőt, átölelte, megcsókolta, kebléhez szorította, s szíve majd elolvadt az isteni szeretet és kimondhatatlan gyönyörűség árában.⁷ Péter testvér, ki rejtkehelyéről mindent látott, hasonlatosan nagy édességet és gyönyörűséget érzett lelkében.

Ahogy Szűz Mária Fráter Konrádot elhagyta, Péter testvér rögtön visszasietett a kolostorba, mert nem akarta, hogy Fráter Konrád észrevegye. Később azonban, midőn

ez örvendező vidámsággal hazatért, mondá néki: Ó, meny-
nyei ember, ugye nagy gyönyörűségben volt ma részed?
Mit mondasz, Péter testvérem? – kérde Fráter Konrád.
Tudhatsz is valamit abból, ami velem történt? Jól tudom,
jól tudom – mondá Péter testvér, – hogy Szűz Mária áldott
Fiával meglátogatott. A lelke mélyén alázatos Fráter Kon-
rád pedig nem akarva nyilvánossá tenni Isten kegyelmét,
kérte Péter testvért, hogy titkukat senkinek el ne árulja. S
ettől fogva oly nagy szeretet kapcsolta össze őket, hogy
úgy látszott, mintha mindenben egy szív és egy lélek lettek
volna.

Nevezett Konrád testvér egyszer a siruolai kolostorban
imádságával egy megszállott asszonyt megszabadított az
ördögtől. Egész éjjel imádkozott ugyanis érte, s miután
meglátogatta az asszony anyját, reggel szépen elmenekült,
mert nem akarta, hogy a nép ráakadjon és tisztelje. .

Negyvenharmadik fejezet

*Miképpen térített jó útra Offidabéli Konrád testvér egy fiatal
frátert, ki a többi testvérnek alkalmatlankodott. Miképpen jelent
meg továbbá a nevezett fiatal fráter halála után Konrád testvérnek,
kérve, hogy imádkozzék érte, és miképpen szabadította meg ez őt
imádságával a tisztítótűz szörnyű kénjaitól*

NEVEZETT Offidabéli Konrád testvér, az evangéli-
umi szegénységnek és Szent Ferenc Regulájának rendít-
hetetlen híve és buzgó terjesztője oly szentül élt s akkora
érdemeket szerzett Istennél, hogy az áldott Jézus sok cso-
dával dicsőítette meg úgy életében, mint halála után. E
csodák közül való, hogy midőn egyszer vendégképpen
ellátogatott az offidai kolostorba, a testvérek az Isten

szerelmére és a felebaráti szeretetre kérték, hogy intene meg egy zsengekorú frátert, ki velük lakott, s oly gyerekesen, rakoncátlanul és illetlenül viselkedett, hogy szerzetestársai öregjét és fiatalját a zsolozsmamondásban háborgatta, a többi szerzetesi kötelessége teljesítésével pedig vagy semmit sem vagy alig valamicskét törődött. Konrád testvér szánta az ifjút, s egy napon a testvérek kérelmére felhívatta, és a szeretet melegével oly hathatósan megleckéztette, hogy az isteni kegyelem közreműködése által a gyermek szokásaira nézve egyszerre öreggé vedlett, szótfogadott, szíves, iparkodó és jámbor lett, hozzá oly békességes, oly szolgálatra kész, s minden erényben annyira buzgólkodó, hogy míg az imént az egész szerzetescsaládot zavarta, ezentúl mindnyájan meg voltak vele elégedve, épültek rajta, és nagyon szerették.

Isten végzéséből, nem sokkal megjavulása után elhunyt a nevezett ifjú, s a barátok gyászolták. Pár napra, hogy testét elföldelték, lelke megjelent az említett konvent oltára előtt ájtatosan imádkozó Konrád testvérnek, s alázatosan atyjaként köszöntötte. Ki vagy? – kérde Konrád testvér, s az ifjú: Annak a fiatal fráternek lelke vagyok, ki a minap költözött másvilágra. Ó, drágalátos fiacskám, milyen a sor-sod? – tudakolá Konrád testvér, és az viszonzá: Isten kegyelméből, hála intelmednek, jól megy a sorom, mert elkerültem a kárhozatot, némely bűnöm miatt azonban, melyektől nem volt érkezésem elegendőképpen megtisztulni, iszonyúan szenvedek a tisztítótűzben. Kérlek atyám, amint jóságod gyámolított életemben, segíts meg mostan is gyötrelmemben. Mondj érettem néhány *Pater noster*-t, mert kedves Isten előtt a te könyörgésed. Konrád testvér készségesen tön eleget a kívánságnak. Elrebegett egy *Miatyánk*-ot, s a végén hozzáfűzte: *Adj néki, Uram, örök nyugalmat!* Ó, kedves atyám, – mondá a lélek, – mily jól esett, és mily enyhületet érzek utána! Kérlek, imádkozd el még egyszer. S Konrád testvér még egyszer elimádkozta.

Végére érve, a lélek fölsóhajtott: Szent atyám, miközben imádkozol, teljesen megkönnyebbülök. Esedezem, ne szűnj meg érettem fohászkodni.

Ekkor Konrád testvér, látva, hogy imádsága mennyire javára válik a léleknek, száz *Miatyánk*-ot mondott el érte, s ahogy befejezte, hálálkodék a lélek: Köszönet, kedves atyám, Isten nevében, a szeretetért, melyet irántam tanúsítottál. Imádságod megszabadított minden szenvedéstől, és most az égi hazába indulok. Ennek utána távozott. Konrád testvér pedig, hogy a testvéreknek örömet és vigasztalást szerezzen, elmondotta nekik egész látomását. Így jutott amaz ifjú lelke a mennyországba Fráter Konrád érdemei által.

Negyvennegyedik fejezet

Miképpen jelent meg Péter barátának Krisztus Anyja Szent János evangélistával és Szent Ferencel együtt, s miképpen mondják meg neki, hogy melyikük szíve volt eltelve Krisztus kínszenvedése fölött a legnagyobb fájdalommal

AZ IDŐBEN, mikor az anconai kerületben Fráter Konrád és az elébb említett Péter barát Foranóban együtt laktak, ők ketten a márka tartomány fénylő csillagai valának, s földön járó angyalokhoz hasonlítottak. Oly nagy rokonszenv kötötte őket össze, hogy egy szívnek és egy léleknek látszottak, s szövetségre is léptek, hogy minden vigasztalásról, melyben Isten irgalmassága által részesülnek, egymásnak kölcsönös szeretettel beszámolnak. E megállapodás után történt, hogy Péter barát egy napon imádságba merülve Krisztus kínszenvedéséről ájtatosan elmélkedett, s ahogy a kereszttövébe odaképzelte a lelki gyötrelemtől Krisztussal megfeszítetten Krisztus Boldogságos

Anyját, János evangelistát, a legkedvesebb tanítványt és Szent Ferencet, vágya támadt megtudni, hogy a három közül melyik érzett égetőbb fájdalmat a Krisztus kínszenvedésén: anyja-e, aki szülte; a tanítvány-e, ki keblén nyugodott, avagy Szent Ferenc, ki Krisztussal keresztre feszítetett.¹

Ájtatos gondolatai közben megjelent neki a Szűz Mária, Szent János evangelistával és Szent Ferencel, mindhárman az örök dicsőség ragyogó öltönyében, s Szent Ferenc még a Szent Jánosénál is gyönyörűsegebb köpenybe takarózott. Péter majd kővé meredt e látomásra, ám Szent János bátorította, mondván: Ne félj, drága testvérem, mert mi azért jöttünk, hogy kétségedet eloszlassuk. Tudd meg, hogy Krisztus anyja és én az összes teremtményeknél jobban megszenvedtük Krisztus gyötrelmeit, de utánunk Szent Ferenc volt az, ki miattuk mindenkinél nagyobb fájdalmat érzett. Ezért tündöklök ily magasztos dicsőségben. Péter barát pedig kérde: Krisztus szentséges apostola, mért látszik Szent Ferenc köpenye szebbnek a tiédnél? Szent János felelé: Mert életében nálamnál szegényebben öltözködött.

E szavak után Szent János Péter barátának egy drága köntöst adott, melyet eddig kezében szorongatott, és mondá: Fogadd e ruhát, melyet azért hoztam, hogy néked ajánljam. Mikor azonban Szent János e köntösbe akarta öltöztetni, Péter barát ijedten a földre rogyott, s kiabálni kezdett: Konrád testvér, kedves Konrád testvér, gyere hamar segítségemre és siess, hogy lásd a csodát, melyet én látok. Jámbor szavaira azonban a jelenés eltűnt. Később, midőn Konrád testvér odaért, Péter barát rendre elmondott neki mindent, és együtt hálálkodtak Istennek.

Negyvenötödik fejezet

*A jámbor Della Penna János testvér megtéréséről, életéről,
csodatételeiről és haláláról*

DELLA Penna János testvérnek, ki a márkai tartományban lakott, s világi ifjú volt, egy éjjel megjelent egy gyönyörűséges gyermek, és nevén szólítva mondá: János, menj a Szent István templomba, hol egy kisebb testvér prédikál. Kövesd tanítását és figyelj reá, mivelhogy ő az én küldöttem.¹ Miután pedig ezt véghezvitted, nagy utazást kell tenned, mielőtt hozzám jöhetnél. Ez erre azonnal fölkelt, s úgy érezte, hogy lelke teljesen átalakult. A Szent István templomba érkezve, ott nagy csapat férfit és asszonyt talált, kik a prédikációra vártak. A kisebb testvér szónokot Fráter Fülöpnek hívták. Az anconai Márkában letelepedett első barátok közé tartozott. S akkoriban még kevés kolostor volt a Márkában.

Fráter Fülöp a szószékre lép, és szép ájtatosan nem az emberi bölcsesség szavaival, hanem a krisztusi szellem erejével hirdeti az örök élet országát.

Amint szónoklatát befejezte, nevezett ifjú hozzája ment, s mondá: Atyám, ha fölvennél a Szerzetbe, örömet tartanék bűnbánatot, s szívesen szolgálnék a mi Urunk Jézus Krisztusnak. Fráter Fülöp látva és fölismerve a nevezett ifjú csodás ártatlanságát és az Isten szolgálatára való készségét, mondá: Jöjj hozzám ezen és ezen a napon Recanatiba, s fölvételek. Azon a helyen ugyanis tartománygyűlés készült összeülni.

Az ifjú a maga ártatlanságában azt hitte, hogy ez lesz az a bizonyos nagy utazás, melyet a kinyilatkoztatás szerint a mennyországba való költözése előtt meg kell tennie. S úgy vélte, hogy ez a Szerzetbe való fölvétele után nyomban be fog következni. Recanatiba ment tehát, és fölvéte-

tett. Láttá azonban, hogy gondolatai nem teljeseznek, azért mikor a kormányzó a káptalanban kihirdette, hogy ha valaki a szent engedelmesség érdeméért a province-i tartományba akarna menni, a szabadságot erre szívesen megadja, hő vágya támadt, hogy odamehessen, mert azt hitte, hogy ez lesz az a nagy utazás, mely után a mennyekbe vitetik. Minthogy szégyenlett erről nyilvánosan vallomást tenni, kívánságát bizalmasan közölte Fráter Fülöppel, ki a Szerzetbe fölvetette, s szeretettel kérte: szerezze meg neki a kegyet, hogy a province-i tartományba mehessen.

Fráter Fülöp ismerte ártatlanságát és jámbor szándékát, azért kieszközölte neki az engedelmet.

János testvér nagy örömmel kelt útra, mert szentül meg volt győződve, hogy amint célhoz ér, a mennyországba fog jutni. Istennek mindamellett úgy tetszett, hogy a nevezett tartományban a mennyországra való várakozás és vágyódás buzgóságával huszonöt esztendeig maradjon, a legnagyobb tisztességben példaszerűen éljen, folyton gyarapodva erényekben s az Isten és a nép szeretetében. Ez idő alatt szerzetestársai és a világi emberek egyaránt rendkívül kedvelték.

Valamely napon, midőn Fráter János ájtatos imádságba mélyedt és keservesen panaszkodott, hogy földi zárándoklása túlságosan hosszúvá nyúlik, megjelent neki az áldott Krisztus, kinek láttára lelke majd elolvadt, s mondá: Fiacskám, Fráter János, kérj tőlem tetszésed szerint bármit! – És ez válaszolá: Uram, nem kérhetek tőled mást, mint önnönmagadat. Arra az egyre kérlek továbbá, hogy töröld el minden vétkeket, és add meg a kegyelmet, hogy egy más alkalommal, midőn erre nagyobb szükségem lesz, ismét láthassalak. Mondá Jézus: Könyörgésedet meghallgattam. Ezt mondva távozott, s János testvért vígaszosan hagyta.

A márkabeli barátok hallották végül szentségének hírért, és addig kérték a Rend generálisát, míg ez az engedelmesség nevében visszaküldötte őt a Márkába. Mikor a paran-

csot megkapta, vígan kelt útra, mert azt hitte, hogy ezt az útját befejezve, Krisztus ígérete szerint az égbe fog jutni. De a márkai tartományban még harminc esztendeig élt, egyetlen rokona sem ismerte föl, s naponkint várta Isten irgalmát, mely a neki tett ígéretet valóra váltja.

Időközben többször volt gvárdián. Tisztjét nagy okossággal viselte, és Isten számos csodát művelt általa. Isten egyéb adományai között a jóslás tehetségének ugyancsak birtokában volt. Egyszer is, mikor a kolostorból távozott, egyik novíciusát az ördög megrohanta, és oly erővel szorongatta, hogy ez a kísértésnek nem tudott ellenállani, s eltökélte, hogy mihelyest Fráter János hazajön, ki fog lépni a Szerzetből. A jövődölés lelke föltárta ezt a kísértést és elhatározást János testvérnek, ki rögtön hazament. Magához hívatta nevezett novíciust, s meghagyta neki, hogy végezze el gyónását. Mielőtt azonban ez gyónt volna, elmondotta neki megkísértésének sorát, amint azt Isten szeme elé tárta, és így végezte: Fiacskám, minthogy bevártál s nem akartál távozni áldásom nélkül, Isten azt a kegyelmet adja néked, hogy sohasem fogsz kilépni ebből a Szerzetből, hanem Isten kegyelmében ebben a Szerzetben fejezed be életedet. Erre a nevezett novícius szándékában megerősítettett, és a Szerzetben maradvá, jámbor barát lett. S mindezeket nekem, Fráter Hugolinnak, nevezett Fráter János beszélte el, ki vidám ember volt és higgadt kedélyű, kevés szavú, az imádságnak és áhítatnak élt, veternye után sohasem tért vissza cellájába, hanem napfölkeltéig a templomban ájtatoskodott.

Egy éjjel, mikor veternye után imádkozott, megjelent neki az Isten angyala és mondá: Fráter János, utadnak régóta várt végére jutottál, azért Isten nevében fölhívlak, hogy kérj olyan kegyelmet, amilyent csak akarsz. Azt is értésedre adom, hogy szabadon választhatsz a tisztító-tűzben eltöltendő egy nap és hét napig tartó földi szenvedés között. S minthogy Fráter János a hét napi földi

szenvedést választotta, rögtön különböző kórságokba esett: erős láz gyötörte, a köszvény kezét-lábát összehúzta, oldalnyillalást kapott és sok egyéb nyavalyát, de leginkább nehezeére esett, hogy egy ördög állott folyton előtte, s kezében nagy papírlapot tartott, melyre föl voltak írva mindazok a bűnök, melyeket valaha elkövetett vagy elgondolt, s mondá: Ezekért a bűnökért, melyeket gondolatlan, szóval és cselekedettel elkövettél, a pokol mélységes fenekére vagy kárhoztatva. És nem emlékezett, hogy életében valami jót tett volna, sem arra, hogy a Szerzetben van, vagy hogy abban lett volna valaha, s hitte, hogy valóban el fog kárhozni, amint a gonosz lélek neki mondotta. Azért is, mikor hogylétéről kérdezősködtek, felelé, hogy rosszul érzi magát, mert el fog kárhozni. Mikor a barátok ezt látták, elküldöttek egy monterubbianoí Máté nevű öreg testvérért, aki szent ember volt, s bizalmas barátja Fráter Jánosnak.

Említett Fráter Máté szenvedéseinek hetedik napján érkezett meg hozzá, üdvözölte és kérdezte, hogy miképpen érzi magát. Rosszul – felelé, – mert el fogok kárhozni. Ekkor mondá Fráter Máté: Nem jut eszedbe, hogy gyakran gyóntál nékem, és minden bűnödötől földoldoztalak? Nem emlékezel továbbá, hogy Istennek ebben a szent Szerzetben sok esztendeig szolgáltál? Végül nem tudod, hogy az Isten irgalma a világ valamennyi bűnét fölülmúlja, és hogy Krisztus, áldott Üdvözítőnk, váltságunkért véghetetlen árt fizetett? Azért légy jó reménységgel, mert biztosan üdvözlész. Ezenközben a kísértés elenyészett, s vigasztalás lépett helyére, mert letelt a tisztulás ideje. Sugárzó arccal mondá tehát János testvér Fráter Máténak: Elfáradtál, késő is van, menj kérlek aludni. Fráter Máté nem akarta őt elhagyni, de végül sürgető kérésére elment s pihenni tért. János testvér magára maradt az ápoló testvérrel.

És íme, jött az áldott Krisztus nagy fénnel, kimond-

hatatlan édes illatfelhőben, aszerint, amint ígérte, hogy majd más alkalommal meg fog jelenni néki, mikor nagyobb szüksége lesz reá, és megszabadította minden betegségétől.

Ekkor János testvér összekulcsolt kézzel köszönte Istennek, hogy ily szerencsésen fejezheti be nagy útját a jelenvaló nyomorult életben. Krisztus kezébe ajánlotta lelkét, melyet visszaadott Istennek, s az áldott Krisztussal, kit oly hosszú ideig várt és vágyakozott látni, e mulandó életből az örök életbe távozott. Nevezett Fráter János a penna-di-san-giovanni-i kolostorban van eltemetve.

Negyvenhatodik fejezet

*Miképpen látja imádság közben Fráter Pacifikusz édestestvérének,
Fráter Humilisznek lelkét az égbe szállani*

A NEVEZETT márkai tartományban Szent Ferenc halála után két édestestvér élt a Szerzetben; az egyiket Fráter Humilisznek, a másikat Fráter Pacifikusznak hívták, s mind a ketten szentek és tökéletesek valának. Fráter Humilisz a soffianói kolostorban lakott, s ott is halt meg. Fráter Pacifikusz ellenben ettől jóval távolabb egy másik kolostor családjához tartozott. Midőn egy napon Fráter Pacifikusz valamely magányos helyen imádkozott volna, önkívületbe ragadtatott, és Isten engedelmeivel látta, hogy édes testvérének, Fráter Humilisznek lelke, mely éppen ekkor vált el testétől, egyenesen, késedelem és akadály nélkül az égbe szállott.

Történt, hogy sok esztendő múlva az életben maradt Fráter Pacifikuszt áthelyezték a nevezett soffianói kolostorba, ahol testvére elhunyt. Az időben a barátok e ko-

lostorukat a Bruforte uraságok kérésére másikkal cserélték föl, egyebek között a régi kolostorban meghalt szerzetestársaik földi maradványait is átvitték az új kolostorba. Mikor Fráter Humilisz sírját fölbontották, édestestvére, Fráter Pacifikusz, kiemelte csontjait, megmosta jó borral, fehér gyolcsba takarta, nagy tisztelettel és áhítattal, könyvek között csókolgatta. A barátok csodálkoztak ezen, s nem jó szemmel nézték cselekedetét, mert úgy tűnt föl nekik, mintha ez a szent ember vérrokoni és hívságos szeretetből siratná testvérét, s nagyobb áhítattal tisztelné ereklýeit, mint a többi testvér maradványát, noha Fráter Humilisznél ezek sem voltak kevésbé jámborok, s csontjaik azért éppen olyan tiszteletre érdemesek.

Ahogy Fráter Pacifikusz társainak balvélekedéséről értesült, alázatosan megokolta előttük cselekedetét, s mondá: Ne csodálkozzatok, kedves testvéreim, hogy édestestvérem csontjaival másként bántam, mint a többiekével, de hála Istennek nem vérrokoni szeretet bírt erre, mint gondoljátok, hanem inkább azért cselekedtem így, mert mikor testvérem az életből elköltözött, távol tőle egy magányos helyen imádkozva, lelkét egyenesen az égbe menni láttam. Biztos vagyok tehát, hogy csontjai szentnek csontjai, s egykoron a mennyországban fognak helyet találni. Ha Isten a többi testvér felől is ily bizonyossá tett volna, maradványaik iránt hasonló tisztelettel viseltettem volna.

Így azután a barátok, látva ájtatos és szent szándékát, fölötte épültek rajta, és magasztalták Istent, ki ily csodálatos dolgokat művel jámbor barátjaival.

Negyvenhetedik fejezet

Arról a jámbor barátról, kinek betegágynál megjelent Krisztus Anyja, és három gyümölcsízes szelencét hozott neki

A FÖNTEBB említett soffiánói kolostorban élt régente egy kisebb testvér, ki oly szent volt és olyan malasztos, hogy teljesen átszellemült, s gyakran ragadtatott Istenhez.¹ Megesett olykor, hogy midőn ez a testvér a szemlélődés által, melynek adományát kiválóképpen bírta, Istenben teljesen elmerülve olvadozott, különböző fajtájú madarak jöttek hozzája, szelíden a vállára, fejére, karjára, kezére ültek, s csodaszépen énekeltek. Szerette a magányt, és ritkán beszélt, de ha bármiről kérdezték, oly kedvesen és bölcsen felelt, hogy inkább angyalnak, semmint embernek látszott. Élete imádságból és elmélkedésből állott, s szeretestársai nagy tiszteletben tartották.

Mikor ez a barát erényes életének végéhez ért, Isten rendeléséből halálosan megbetegedett. Táplálékot egyáltalában nem volt képes magához venni, s testi orvosságot sem akart elfogadni. Minden bizodalmát ugyanis az égi orvosba, a jó Jézusba és áldott Anyjába helyezte, ami által Isten segítségével kiérdemelte, hogy ez őt könnyörületesen fölkereste és meggyógyította.

Amint egyszer ágyban feküdt, s áhítatosan, egész szívével a halálra készült, csodás fényességben, az angyalok és szentek sokaságával megjelent neki a dicsőséges Szűz Mária, Krisztus Anyja és ágya elé állott. Ahogy a beteg őt látta, testileg-lelkileg fölélénkült, s alázatosan kérte: könnyörögiön szeretett Fiánál, hogy érdemeinek ereje által szabadítsa ki lelkét a nyomorult test bilincseiből. S mivel-hogy tömérdék könnyhullatással állhatatosan megmaradt kívánsága mellett, Szűz Mária válaszolt néki, s nevén szólítva mondá: Bízál fiacskám; kérelmed meghallgattatott.

Azért jöttem, hogy mielőtt az életből távoznál, kissé megvigasztaljalak.

A Boldogasszony oldalán pedig három szűz állott, kezükben három szelence kimondhatatlanul illatos és édes gyümölcsizzal.

A dicsőséges Szűz fogta és kinyitotta az egyik szelencét, mire az egész ház betelt illattal. Azután merített egy kanállal a gyümölcsízből, s a betegnek nyújtotta. A beteg alig-hogy megízlelte, akkora vigasztalást és édességet érzett, hogy úgy tűnt föl néki, mintha lelke nem maradhatna meg a testében, miért is így szólott: Ne adj többet, ó áldott Szűz, szentséges Anyám, ó áldott orvosa és menedéke az emberi nemzetnek! Ne adj többet, mert képtelen vagyok elviselni ily nagy édességet!

Az irgalmasszívű, jóságos Anya azonban a gyümölcsízből újra meg újra adott a betegnek, s mindaddig etette, míg a szelence ki nem üresedett.

Miután az első szelence kiürült, a Boldogságos vette a másodikat, s belemerítette a kanalat, hogy ebből is adjon a betegnek, mire ez panaszolkodott, mondván: Ó, boldogságos Istenanya, lelkem már az első gyümölcsíz illatától és édességétől is egészen elolvadt, hogyan viselhetném el hát a másodikat? Kérlek azért, ki valamennyi szent és angyal fölött áldott vagy, ne kívánd, hogy többet szedjek belőle.

Felelé a dicsőséges Szűz Mária: A második szelencéből is kóstolj legalább valamicskét! S keveset nyújtva néki, mondá: Most már, fiacskám, eleget kaptál. Szedd össze magadat, gyermekem, mert hova-hamar érted jövök, hogy elvezesselek Fiam országába, melyet mindig kerestél és áhítottál. Ezután búcsút vett tőle s távozott.

A beteget a gyümölcsíz édessége annyira megvigasztalta és fölfrissítette, hogy még több napig élt a legcsekélyebb testi táplálék nélkül jó erőben és kielégített étvágygal.



Néhány nap múlva, mikor szerzetestársaival vidáman beszélgetett volna, nagy örömmel és gyönyörűséggel fejezte be e nyomorult földi életet.

Negyvennyolcadik fejezet

Miképpen látja Massabeli Jakab testvér egy jelenés előfáján a világ összes kisebb testvéreit, és miképpen ismeri meg mindegyik erényeit, érdemeit és bűneit

MASSABELI Jakab testvér, ki előtt Isten megnyitotta titkainak ajtaját, s akinek a Szentírás és az eljövendő események teljes ismeretét és megértését is adta, oly jámbor ember volt, hogy assisi-i Egyed testvér, Montinói Márk testvér, Fráter Juniperusz és Fráter Lucidusz egyként azt állították róla, hogy nem ismernek a világon senkit, ki Isten előtt nagyobb volna ennél a Jakab testvérnél.¹ Fölötte vágytam őt látni, mert mikor Fráter Jánost, nevezett Egyed testvér társát kértem, hogy világosítson föl valamely lelki dologban, mondá nekem: Ha a lelki életben járatosságra akarsz szert tenni, igyekezz Massabeli Jakab testvérral érintkezésbe lépni, mivelhogy Egyed testvér is tőle kívánt tanulni. Tanítása olyan, hogy ahhoz se hozzátenni, se abból elvenni nem lehet. Elméje ugyanis behatolt a mennyei titkok rejtekébe, s szavai a Szentlélek szavaihoz hasonlítanak. Nincs ember, kit annyira óhajtottam volna látni, mint őt.

Ez a Jakab testvér a Pármabeli Fráter János kormányzóságának kezdetén egy alkalommal imádság közben Istenhez ragadtatott, s három napig maradt önkívületben.² Testi érzékei nem működtek, s oly érzéketlen volt, hogy a testvérek nem tudták, van-e még benne élet. Ebben az

elragadtatásban Isten kinyilatkoztatta neki Szerzetünk jövő sorsát. Azért is ezt hallva, még inkább növekedett kívánságom, hogy őt lássam és vele beszéljek.

Mikor aztán tetszett Istennek, hogy találkozzunk, ilyenforma kérelemmel fordultam hozzája: Ha igaz, mit rólad beszélnek, kérlek, ne titkold el azt előlem. Hallottam, hogy amikor három napig holt-eleven voltál, Isten egyebek között kinyilatkoztatta néked, hogy milyen sors vár Szerzetünkre. Ezt Fráter Máté, a Márka tartományfőnöke mondotta nékem, kinek te magad beszélted el, mikor erre az engedelmesség nevében fölszólított.³

Ekkor Jakab testvér nagy alázatossággal megerősítette, hogy Fráter Máté igazat mondott.

Fráter Máté márkai tartományfőnök elbeszélése pedig ekképpen hangzott: Ismerek egy testvért, kinek Isten kinyilatkoztatta, hogy milyen lesz Szerzetünk jövő sorsa. Massabeli Jakab testvér ugyanis kijelentette előttem és elmondotta, hogy sok minden egyéb után, mit Isten néki a vitézkedő Egyház állapotáról mondott, jelenésében egy szép és igen nagy, aranygyökerű fát látott, melynek gyümölcsei emberek, és pedig valamennyien kisebb testvérek valának. Főága annyi volt, ahány tartomány van a Szerzetben, és minden ágon annyi barát foglalt helyet, mint ahányan éltek az ág által képviselt tartományban. És ekkor ő jól tudta, hogy összesen mennyi barát van a Szerzetben s mennyi az egyes tartományokban. Tudta a barátok nevét, korukat, körülményeiket, hivatalukat, tisztsegeiket, és ismerte valamennyiök erényeit hibáikkal egyetemben. A fa sudarán Pármabeli Fráter Jánost látta s a törzset körülölelő ágak csúcsain a tartományok főnökeit. Látta azután Krisztust nagy és fényes trónuson ülni. Krisztus pedig magához hívta Szent Ferencet, s egy, az élet szellemével telt kelyhet nyújtott neki, mondván: Eredj, keresd föl testvéreidet, és adj inniök az élet szellemének e kelyhéből, mert a sátán lelke föl fog támadni ellenük, hogy

lesújtson rájuk. Sokan elbuknak közülük, és nem is kelnek föl többé. S Krisztus Szent Ferenc mellé két kísértő angyalt állított. Szent Ferenc az élet kelyhét testvéreinek nyújtotta. A sort Pármabeli Fráter Jánossal kezdette el, ki az egészet nagy sietve, áhítatosan kiitta, és rögtön miként a nap ragyogott. Utána Szent Ferenc egyenkint valamennyinek odakínálta a kelyhet, s csak kevesen akadtak, kik a kellő ájtatos tisztelettel fogadták, és teljesen kiürítették. Azok, akik áhítatosan elfogadták s fenéig kiitták, azonnal fényessé lőnek, miként a nap, akik ellenben nem fogadták áhítattal, és az egészet kiöntötték, feketék, sötétek, torzalakúak lettek, úgyhogy iszonyú volt rájuk nézni. Akik részben kiitták, részben kiöntötték: részben fényessé, részben sötétekké váltak, többé vagy kevésbé az ivás és kiöntés mértéke szerint. Valamennyiök fölött azonban az imént említett Fráter János tündökölt. Ő hörpintette ki tudniüllik legteljesebben az élet kelyhét, minek okából aztán bepillantást nyert az isteni világosság örvényébe, s látta abban az üldözést és vihart, mely az említett fa ellen fog támadni, hogy megrázza és megtördelje ágait. Ezért aztán a nevezett Fráter János leszállott a fa sudaráról, hol eddig helyet foglalt, s az összes ágak alatt szorosan a fa tövébe húzódott, és ott gondolatokba mélyedt. És Fráter Bonaventura, ki részben kiitta a kehely tartalmát, részben kiöntötte, fölkúszott arra az ágra és arra a helyre, melyről Fráter János az elébb leszállott.⁴ És amint az említett helyet elfoglalta, körmei olyanok lőnek, mint a köszörült vas, és metszők, miként a borotva. Fölemelkedett ekkor a helyről, hova kapaszkodott, és heves haraggal Fráter Jánosra akart rontani, hogy néki ártson. Fráter János azonban, mikor ezt látta, hangosan kiáltott, s magát a trónon ülő Jézusnak ajánlotta. Kiáltására Krisztus Szent Ferencet hívta, s éles tűzkövet adott neki, mondván: Menj és vágd le ezzel a kővel Fráter Bonaventura körmeit, melyekkel Fráter Jánost akarta összekarmolni, úgy, hogy ne árt-

hasson néki. És Szent Ferenc akként cselekedett, mint Krisztus parancsolta. Ennek utána szélvihar támadt, és oly erővel rázta meg a fát, hogy a testvérek a földre potyogtak. Legelőször azok estek le, kik az élet szellemének kelyhét fenéig kiöntötték. Az ördögök ezeket sötét és gyötrelmes helyekre hurcolták. Fráter Jánost azonban a többiekkel, kik a kelyhet az utolsó cseppig kiitták, angyalok az élet, az örök világosság és a boldog ragyogás helyére vitték.

Nevezett Jakab testvér, kinek e jelenése volt, megértette, amit látott, és világosan megkülönböztette, s valamennyi testvér nevét, szerepét és állását tudta. A vihar a fát anynyira megviselte, hogy kidőlt, és a szél elragadta. De nyomban, ahogy a vihar elült, ennek a fának gyökeréből más fa sarjadt, mely egészen arany volt, s aranyos leveleket, virágokat és gyümölcsöket termett. Erről a fáról, terebélyéről, rendíthetetlenségéről, szépségéről, illataról és erejéről azonban mostanság jobb hallgatni, semmint beszélni.

Negyvenkilencedik fejezet

Miképpen jelent meg Jézus Krisztus Vernahegyi János testvérnek

A TÖBBI bölcs és jámbor barát, vagyis Szent Ferenc fiai között, kik – Salamon mondásaként – az apa dicsőiségei, a mi időnkben a nevezett Márka tartományban élt a tiszteletre méltó és szent fermóbeli János testvér, kit, mert sokáig lakott Vernia szent hegyén, s ott költözött el az árnyékvilágból, közönségesen Vernahegyi János testvérnek hívtak.¹ Jámborságban és életszentségben messze földön nem akadt párja.

János testvér kicsiny korától fogva egész szívével áhította a töredelem útját, mely megőrzi a test és lélek tisztaságát, s gyöngé fiúcska letére cilíciumot meg vasövet hordva nagy önmegtartóztatást gyakorolt.² Később is, főleg mikor a fermói Szent Péter templom fényűző kanonokjai között foglalt helyet, a földi élvezeteket szorgosan kerülte, és testét kíméletlenül sanyargatta. Minthogy azonban társai másmilyen emberek voltak: cilíciumát elvették, s a vezeklésben sokféleképpen akadályozták, Istentől ihletve elhatározta, hogy szakít a világgal és a világ szeretőivel, s magát a keresztfeszített Szent Ferenc öltönyével egészen a Keresztfeszített karjaiba ajánlja. Amint gondolta, úgy cselekedett.

Még gyermek volt, mikor a Szerzetbe fölvették s a novíciusmester gondjaira bízta, de azért a lelkiekben és az áhítat gyakorlásában máris annyira haladt, hogy olykor, ha mestere az Istenről beszélt néki, szíve a tűzhöz tartott viasz módjára olvadozott, s az isteni szeretetben a malaszt annyi édességével melengett, hogy képtelen lévén ennyi gyönyörűséget egy helyben elviselni, föl-fölugrált, s lelkében mámorosan hol a kertbe, hol az erdőbe, hol a templomba szaladt, aszerint, amint a belső forráság és szívének gerjedelme hajtotta. Idővel az isteni kegyelem ezt az angyali férfiút erényekben, mennyei ajándékokban, magasztos elragadtatásokban annyira öregbítette, hogy elméje hol a kerubok fényéhez, hol a szeráfok hévségéhez, hol az üdvözültek örömeihez, hol pedig a Krisztus szeretettel teljes, rendkívüli öleléseihez emeltetett. Egy alkalommal szívében kiváltképpen föllángolt az isteni szeretet, s három esztendeig lobogott, mely idő alatt csodálatos vigasztalásokban és isteni látogatásokban volt része. Gyakran ragadtatott Istenhez, szóval Krisztus szerelmétől akkora teljességgel izzani és sziporkázni látszott. És ez a Vernia szent hegyén történt. De minthogy Istennek különös gondja van választottjaira, egyszer vigasztalást

nyújtva nékik, másszor szomorúságot küldve rájuk; boldogítva őket vagy balsorsot zúdítva nyakukba aszerint, amint szükségét látja, hogy az alázatosságban megszilárdítsa őket, vagy fokozza az égiek után való sóvárgásukat: tetszett az isteni jósnak, hogy ama három év múltán János testvértől elvonja az isteni szeretet sugarát és lángját, s megfossa minden lelki vigasztól. János testvér ennek következtében világosság és isteni szeretet híján szűkölködött, s porig sújtva vigasztalanul sínylődött. Miért is fájdalmában az erdőbe ment, hol ide-oda ténfergett, s fönnszóval, zokogva és sóhajtva hívta lelkének imádott vőlegényét, aki elhagyta, s aki nélkül nem volt nyugodalma. De seholy és sehogy sem akadt az édes Jézusra, sem Jézus Krisztus szeretetének megszokott kellemetes gyönyöreire.

Sokáig tartott ez a lelki háborgás, melynek közepette szakadatlanul sírt, sóhajtozott, és kérte Istent, hogy kegyelmesen adja vissza lelkének imádott vőlegényét. Végül, mikor Isten már eléggé kipróbálta türelmét, és vágyát fölkelte, valamely napon János testvér az említett erdőben bánatosan járkált, majd fáradtan leült, s egy bükkfa törzséhez támaszkodott. Égre emelve könnytől ázott szeméit, egyszerre megjelent közelében Jézus Krisztus amaz ösvényen, amerről János testvér jött, ajkai azonban némák maradtak. Amint János testvér Krisztust megpillantotta és fölismerte, rögtön lábaihoz borult, s fuldokló zokogással alázatosan kérte, mondván: Segíts rajtam, Uram, mert nélküled, édességes Üdvözítőm, sötétben és siralomban botorkálok; nélküled, szelidke bárány, szorongattatom és rettegek; nélküled, fölséges Istennek fia, zavarba és szégyenbe süllyedek; nélküled semmi jó sincsen bennem, s homály borul szememre, mert te vagy Jézus Krisztus, a lélek igazi világossága;³ nélküled elvesztem és kárhozatba estem, mert a lélek élete vagy, az élet élete; nélküled terméketlen és száraz vagyok, mert kútfeje vagy minden ajándéknak és minden malasztnak; nélküled teljességgel vigasztalan va-

gyok, mert te vagy Jézus, a mi megváltásunk, szerelmünk és vágyódásunk, erősítő kenyerünk, az angyalok és minden szentek szívét fölvidámító borunk.⁴ Világosíts meg, kegyes Mester és könyörületes Pásztor, mivelhogy méltatlan juhocskád vagyok!⁵

De mert a szent emberek vágya, ha Isten kielégíteni késik, még nagyobb szeretetre és érdemekre szokott gyuladni, az áldott Jézus anélkül, hogy meghallgatta volna, szótlannul távozott a jelzett ösvényen. János testvér ekkor fölkel, utána iramodott, újból lábaihoz vetette magát, szent alkalmatlankodással útját állotta, s ájtatos könnyekkel kérte, mondván: Ó, édességes Jézus Krisztus, könyörülj rajtam, hallgass meg nagy irgalmasságod szerint, s üdvösséged igaz voltáért mutasd meg nékem arcod vidámságát és tekinteted könyörületét, mert tele van a föld irgalmassággal.

Krisztus ekkor is elment anélkül, hogy szóra méltatta vagy vigasztalásban részesítette volna. Úgy tett, miként az anya szokott gyermekével, mikor megkívántatja vele az emlőt, s hagyja, hogy sírva fusson utána, hogy aztán, ha odanyújtotta neki, annál mohóbban vegye el tőle. János testvér is még nagyobb hévvel és vággyal követte Krisztust, s ahogy utolérte, az áldott Jézus feléje fordult, kegyesen és vidáman tekintett reá, s kitárva szentséges és könyörületes karjait, gyöngéden magához ölelte, s mikor karjait kitérte, János testvér az Üdvözítő szentséges kebeléből tündöklő fénysugarakat látott szétáradni, melyek az egész erdőt, s őt magát is, mind testileg, mind lelkileg bevilágították. Ekkor János testvér Krisztus lábaihoz térdelt, és az áldott Jézus, miként Magdolnával tette, jóságosan csókra nyújtotta lábát, és János testvér azt a legmélyebb tisztelettel megragadva annyi könnyel öntözte, hogy valóban második Magdolnának látszott⁶, s ájtatosan mondá: Kérlek, Uram, ne tekintsd bűneimet, de szentséges kinszenvedésedért és drágalátos szent vérednek ömléséért

ébreszd új életre lelkemet szereteted malasztjával, mert hiszen az a te parancsod, hogy teljes szívünkől és teljes lelkünkől szeressünk, és a parancsolatnak senki sem engedelmeskedhetik segítséged nélkül.⁷ Gyámolíts tehát Istennek szerelmetes Fia, hogy egész szívemből, minden erőmmel szeresselek. S míg János testvér így térdelt, könyörgését Krisztus meghallgatta, és az előbbi malasztot, vagyis az isteni szeretet melegét s ezzel a lelki megújodást és vigasztalást visszaadta néki. S amint ez érezte, hogy az isteni kegyelem adományát visszakapta, azonnal megköszönte az áldott Krisztusnak, ájtatosan illetve ajkaival annak lábait. Aztán, mikor fölegyenesedett, hogy az Üdvözítő arcát láthassa, Jézus Krisztus csókra nyújtotta neki szentséges kezeit, s ahogy János testvér megcsókolta azokat, Krisztushoz simult, keblére borult, megölelte, megcsókolta. S ebben az ölelésben és csókban János testvér oly isteni illatot érzett, hogy hozzája képest minden fűszer és a világ összes illatai rossz szagúaknak tetszettek volna.

János testvér így fölötte megvigasztalódott s megvilágosított, és lelkében az illat több hónapon keresztül terjengett. Az Üdvözítő szentséges szívének isteni bölcsességet árasztó forrásából itatott ajkairól ettől fogva csodálatosan égi szavak ömledeztek, melyek átalakították a szíveket, s mindazok, kik hallották, bő lelki hasznot merítettek belőlük. És az ösvényen, melyet Krisztus áldott lábnyomai megszenteltek, köröskörül jódarabon érezte János testvér az illatot, és azután még sokáig, valahányszor arra ment, mindig látta ama fény ragyogását.

Ahogy János testvér elragadtatásából magához tért, s Krisztus testileg távozott tőle, az istenség örvénye lelkileg annyira megvilágosította, hogy – bár nem volt tanult ember – csodálatosan fejtegette és magyarázta a Szentháromságról szóló legaprólékosabb s legnehezebb kérdéseket és a Szentírás mélységes titkait. S utóbb is gyakran

a pápa, a kardinálisok, a főurak, mesterek és doktorok előtt szónokolva, valamennyit ámulatba ejtett mélyértelmű szavaival és bölcs mondásaival.

Ötvenedik fejezet

Halottak-napi miséje közben miképpen lát Vernahegyi János testvér számos lelket kiszabadulni a tisztítótűzből

MIDŐN nevezett János testvér egy alkalommal, Mindenszentek után való napon, az Egyház előírása szerint az összes elhunytakért misézett, s e fölséges áldozatot, melyet hathatós voltáért az elköltözöttek lelkei minden egyéb értük följánlható jócselekedetnél inkább sóvárognak, annyi odaadással, oly részvéttel mutatta be, hogy az áhítat édességében és a testvéri szeretetben mintegy fölolvadni látszott. Abban a pillanatban, mikor Krisztus testét alázattal fölemelte s az Atyaistennek ajánlotta, és könyörgött áldott Fiának, hogy a lelkek üdvösségéért szabadítsa meg a tisztítóhely gyötrelmeitől az általa teremtet és megváltott lelkeket, tüzes kemencéből szerte pattogó megszámlálhatatlan szikraként a lelkeknek úgyszólván végtelen sokaságát látta a tisztítótűzből kiemelkedve egyenest égbe roppenni a Jézus Krisztus érdemeiért, ki az élőkért és holtakért naponként bemutatgatja a szentséges Ostyában, mely méltó az imádatra *in saecula saeculorum*.¹

Ötvenegyedik fejezet

A szentéletű Falleronei Fráter Jakabról és arról, hogy miképpen jelent meg halála után Vernahegyi János testvérnek

AZ IDŐBEN, mikor a szentéletű Falleronei Fráter Jakab a fermói kerület molianói kolostorában súlyosan megbetegedett, Vernahegyi János testvér, ki ekkor a massai kolostorban lakott, értesülve betegségéről, mivel őt édesatyja gyanánt szerette, imádkozott érte, és szóval fohászalkodással ájtatosan kérte Istent, hogy a nevezett Fráter Jakabnak adja vissza testi egészségét, ha ez lelkének javára válnék. E jámbor imádság közben önkívületbe ragadtatott, s erdei cellája fölött a levegőben az angyalok és szentek nagy seregét látta az egész környéket bevilágító fényességben. Az angyalok között ragyogó fehér ruhában látta a beteg Fráter Jakabot, akiért éppen imádkozott. Látta aztán közöttük Boldog Szent Ferenc atyát, Krisztus sebhelyeivel ékesen nagy dicsőségben; látta továbbá s fölismerte a jámbor Fráter Lucidust és a monterubbiano-i öreg Fráter Mátét sok más testvérral együtt, kiket előbb se nem látott, se nem ismert ebben az életben.

Amint János testvér a szentek boldog csapatát gyönyörűséggel nézte, a nevezett beteg felől kinyilatkoztatást nyert, hogy lelke egész bizonyosan üdvözülni fog, hogy betegsége halállal végződik, és hogy halála után nem jut mindjárt a paradicsomba, mert előbb vezekelnie kell kissé a tisztító tűben. A lélek üdvözlése miatt e kinyilatkoztatásnak János testvér annyira megörült, hogy a test halálán egyáltalában nem búsult, sőt inkább nagy lelki élvezettel szólígtatta őt magában, mondván: Fráter Jakab, édes atyám; Fráter Jakab, édes atyámfia; Fráter Jakab, Isten hűséges szolgálja és barátja; Fráter Jakab, angyalok társa és üdvözültek kenyeres pajtása! – És így, midőn ebben a

bizonyosságban és örömben magához tért, azonnal útra kelt, hogy meglátogassa Molianóban a nevezett Fráter Jakabot.

Mivel a beteget oly válságos állapotban találta, hogy az már alig tudott beszélni, az isteni kinyilatkoztatáson alapuló bizonyossággal közölte vele, hogy teste meghal ugyan, de lelke üdvözülni és meg fog dicsőülni. Fráter Jakab erre lelkében nagyon örült, arca megvidámodott, s nagy jókedvvel, boldog mosollyal fogadta vendégét, köszönve neki a jó hírt, és magát ájtatosan imádságába ajánlotta. János testvér ekkor szeretettel arra kérte, hogy halála után jöjjön el hozzája, s adjon hírt neki állapotáról. Fráter Jakab ezt megígérte, föltéve, hogy nem ellenkezik Isten tetszésével.

Ennek utána elérkezvén a halála órája, Fráter Jakab ájtatosan a zsoltár eme versébe kezdett: *In pace in idipsum dormiam et requiescam*, vagyis: Békességben alszom el az örök életre és megnyugszom.¹ E verset imádkozva vidáman és örvendező arccal távozott ebből az életből.

A temetés után János testvér visszatért a massai kolostorba, és várta, hogy Fráter Jakab, ígéretéhez híven, a megbeszélt napon meglátogassa. Ama bizonyos napon imádság közben megjelent neki Krisztus az angyalok és szentek nagy sokaságával, de Fráter Jakab nem volt kötöttük, mi fölött János testvér igen csodálkozott, s őt ájtatosan Krisztus kegyeibe ajánlotta. A következő napon azonban, midőn János testvér az erdőben imádkozott, megjelent előtte Fráter Jakab angyalok kíséretében, teljes dicsőséggel, fölötté vidáman, és mondá neki János testvér: Ó, drágalátos atyám, miért nem jöttél el hozzám azon a napon, melyen ígérted? Felelé Fráter Jakab: Mert némi tisztulásra volt még szükségem, de ugyanabban az órában, melyben Krisztust láttad és kegyelmébe ajánlottál, Krisztus teljesítette kérelmedet, s megszabadított minden gyötrelemtől. Ekkor megjelentem Massabeli Jakab világi test-

vérnek, ki éppen ministrált, és látta, hogy a szent Ostya, mikor a pap fölemelte, gyönyörű gyermek alakjává változott, s mondtam neki: Ma ezzel a gyermekkel megyek az örök élet országába, hova nélküle senki sem juthat. E szavak után Fráter Jakab eltűnt, s az égbe ment az anygálok boldog seregével, János testvér pedig nagyon megvigasztalódott.

A nevezett Falleronei Fráter Jakab július havában, Szent Jakab apostol napjának előestéjén hunyt el² az említett molianói kolostorban, melyben halála után érdemeiért az isteni jószág számos csodát művelt.

Ötvenkettedik fejezet

Vernahegyi János testvér látomásáról, melyben a Szentháromság egész rendjét megismerte

MIVELHOGY az előbb említett Vernahegyi János a mulandó világi örömökről teljesen lemondott, s minden gyönyörűségét és reménységét Istenbe helyezte, azért az isteni jószág különösen Krisztus ünnepein csodás vigasztalásokban és kinyilatkoztatásokban részesítette.

Egy ízben is, midőn karácsony közeledtével várva várta, hogy Krisztus édes embersége által Isten megvigasztalja, a Szentlélek oly nagy és lángoló szerelmet gyullasztott lelkében Krisztus ama szeretete iránt, mellyel magát emberi természetünk fölvételéig lealázta, hogy valósággal úgy érezte, mintha lelke – testéből kiszakadva – tüzes kemenceként égne. Az elbírhatatlan hőségtől ájuldozott, s hangosan jajgatott, mert a Szentlélek ostroma és a szeretet túlságos forrósága miatt nem volt képes a kiabálást visszafojtani. A szertelen hévség ez órájában üdvösségét szikla-

szilárd bizonyossággal reménylette, s a világért sem hitte, hogy, ha ekkor rögtön meg talál halni, a tisztítótűz szenvedésén kelljen keresztülmennie. Lángolása jó hat hónapig tartott, bár ama rendkívüli hévséget csak megszakításokkal, a nap bizonyos óráiban érezte. Közben csodálatos isteni látogatásai és vigasztalásai is voltak, s több ízben elragadtatott, mint az a fráter látta, ki ezeket először leírta. Egyszer pedig annyira átszellemült és elragadtatott, hogy Istenben minden teremtmény teremtőjét s az égi, földi teremtmények tökéletességeit, fokozatait és különböző rendjét látta. És ekkor világosan fölismerte, hogy a teremtményekben a teremtő tükröződik, és megértette, hogy mint van Isten fölötte, benne, kívül és mellette minden teremtménynek. Ezután megismerte az egy Istent a három személyében és a három személyt az egy Istenben, és a végtelen szeretetet, melynek okából Isten Fia az Atya akaratából megtestesült.

És végül megismerte e látomásban, hogy nincs más út, melyen a lélek Istenhez juthatna és örök életet nyerhetne, csak az áldott Jézusé, aki a lélek útja, igazsága és élete.¹

Ötvenharmadik fejezet

Miképpen esett össze Vernabeyi János testvér holttestként misézése közben

A FÖNT említett molianói kolostorban, mint az ott jelenvolt szerzetesek beszélték, nevezett János testvérral egy ízben a következő csodás esemény történt.

Nagyboldogasszony hetében, a Szent Lőrinc októvja után való első éjszakán,¹ mikor János testvér a veternyét a fráterekkel a templomban elimádkozta, szívében az isteni malaszt kenetével a kertbe ment, hogy Krisztus kinszen-

vedését forgatva elméjében áhítatosan készüljön a szentmiséhez, melyet ama reggelen néki kellett mondania. Mikor az átváltoztatás szavai, vagyis a *Hoc est corpus meum* értelme fölött elmélkedett, s fontolóra vette Krisztus véghetetlen szeretetét, mely nem elégedett meg azzal, hogy minket drágalátos vére árán megváltson, hanem imádandó testét és vérét lelkünk táplálékául is hagyta, a kegyes Jézus szeretete oly nagy hévvel és édességgel gerjedezett benne, hogy nem bírta tovább az édességet, hangosan kiáltozott, s lelkileg bódultan magában folyvást ismételte: *Hoc est corpus meum.*² Közben ugyanis látni vélte az áldott Krisztust Szűz Máriával és az angyalok sokaságával, s míg a mondott szavakat hajtogatta, a Szentlélek e szentséges szakramentum minden mély és magasztos titkát eléje tárta.

Virradatkor lelki égedelmével, szorongásával, ajkán ama bizonyos szavakkal a templomba ment, abban a hitben, hogy bent senki sem látja és senki sem hallja. A kóruson azonban éppen az egyik testvér imádkozott, ki mindent látott és mindeneket hallott.

Hevületében az isteni malaszt bősége miatt nem tűrtöztethette magát, s hangosan jajgatott. Ezen mód várta a mise-időt, melynek beköszöntével az oltárhoz ment, hogy felkészüljön. Amint a misét elkezdette, mennél előbbre haladt, lelkében annál magasabbra csapott a Krisztus iránt való szeretet lángja, az áhítatos buzgalom, s vele együtt valamely oly kimondhatatlan isteni érzés, melyet ő sem ismert, és szavakkal később sem tudott ecsetelni. Aggódalmában, hogy lángolása és az isteni szeretet növekedése folytán a misét félbe kell szakítania, igen megzavarodott s nem tudta, mitévő legyen: folytassa-e a misét avagy várakozzék.

Mivel azonban ilyesmi már máskor is megesett vele, és akkor az Úr annyira mérsékelte lángolását, hogy a misét nem kellett abbahagynia, remélte, hogy ezúttal sem lesz semmi baj, s a misét nagy elfogódottsággal folytatta. Mind-



amellett, mire a Miasszonyunk prefációjához ért,³ az isteni megvilágosítás és az isteni szeretet kellemetes édessége lelkében annyira fokozódott, hogy a *Qui pridie* szavaknál már csak alig-alig bírt el ekkora gyönyört és ekkora édességet.⁴ Végül pedig, amint az átváltoztatásra került a sor, s a szavak felét, vagyis *Hoc est* az ostya fölött kiejtette, tovább sehogy sem tudta folytatni, és szüntelen ugyanazt suttogta: *Hoc est enim*. S az ok, amely miatt nem tudta folytatni, az volt, hogy érezte és látta Krisztusnak és az angyalok seregének jelenlétét, s méltóságukat nem volt képes elviselni. Látta továbbá, hogy Krisztus nem lép az ostyába, s az ostya addig nem változik át Krisztus testévé, míg a szavak másik felét, a *corpus meum*-ot is ki nem mondotta.

Mínthogy e szorongásban megakadt és tehetetlenül állott, a házfőnök, a testvérek s velük számos világi, kik a templomban misét hallgattak, az oltárhoz mentek, és cselekedeteit szent ijedelemmel tapasztalták. Sokan közülük ájtatos meghatottságukban sírva fakadtak.

Végül hosszú idő múltán, mikor Istennek tetszett, János testvér hangosan kimondotta e szavakat: *enim corpus meum*. A kenyér rögtön eltűnt, s az ostyában megjelent az emberré lett és megdicsőült áldott Jézus Krisztus. Megmutatta alázatosságát és szeretetét, mely benne Szűz Máriától emberi testet öltött, s melynek következtében naponként leereszkedik a pap kezébe, mikor ez az ostyát átváltoztatja. János testvér meg még inkább elmerült a szemlélődés édességében.

Amint aztán az ostyát és a megszentelt kelyhet fölmutatta, önkívületbe ragadtatott. Mivelhogy lelke elvált érzékeitől, teste hátrahanyatlott, s ha a mögötte álló gvárdián föl nem fogja, nyomban a földre esik. Erre a testvérek a templomban lévő világiakkal, úgy a férfiakkal, mint az asszonyokkal odarohantak, s mint valami halottat a sekrestyébe vitték. Tagjai megdermedtek, kézujjai pedig annyira összezsugorodtak, hogy alig lehetett mozgatni vagy

széjjelfeszíteni őket. Ebben az ájulatban, vagyis elragadtatásban feküvék terciáig. És ez nyáridőben történt.

Mínthogy pedig én, ki jelen voltam, fölötte óhajtottam tudni, amit Isten vele művelt, amint magához tért, hozzá-siettem, és Isten szerelmére kértem, hogy mondjon el nekem mindent. És mert igen bízott bennem, rendre mindent elbeszél. Egyebek között mondá, hogy amidőn Jézus Krisztus testét és vérért maga előtt látta, szíve puha viaszként olvadozott, s úgy érezte, mintha húsában csont egyáltalán nem lett volna, minek következtében karjait és kezeit alig tudta fölemelni, hogy az ostyát és kelyhet kereszttel jelölje.

Azt is elbeszélte nekem, hogy mielőtt pappá szentelték, Isten tudtára adta: misézés közben el fog ájulni, de mivel már sok misét mondott baj nélkül, azt gondolta, hogy ez a kinyilatkoztatás nem Istentől ered. Mindazonáltal vagy ötven nappal Nagyboldogasszony amaz ünnepe előtt, melyen az itt elmondottak végbementek, Isten arról is tájékoztatta, hogy ez az eset a jelzett Nagyboldogasszony napja körül fog bekövetkezni, de azután nem emlékezett többé a szóbanforgó jelenésre, vagyis kinyilatkoztatásra, melyben a mi Urunk részesítette.

SZENT FERENC SZENTSÉGES SEBHELYEIRŐL ÉS AZOK JELENTÉSÉRŐL

EBBEN a részben ájtatos elgondolással szemügyre vesszük boldog Szent Ferenc atyánknak dicsőséges, áldott és szent Sebhelyeit, melyeket Krisztustól a Vernia szent hegyén kapott. S mivelhogy a mondott Sebhelyek száma, a mi Urunk Jézus Krisztus sebeinek száma szerint öt volt, azért ez az értekezés öt elmélkedésből fog állani.

Az első elmélkedés arról szól, hogy miként jutott Szent Ferenc Vernia szent hegyére.

A második elmélkedés tárgya az életmód és társalkodás lesz, melyet kísérvivel a mondott szent hegyen folytatott.

A harmadik elmélkedés a szeráfi jelenést és a szentséges Sebhelyek elnyerését fogja elbeszélni.

A negyedik elmélkedés elmondja, hogy mint szállott le Szent Ferenc Vernia hegyéről, miután a szent Sebhelyek testébe nyomódtak, s miképpen tért vissza Angyalos Boldogasszony kolostorába.

Az ötödik elmélkedés olyan jelenésekről és isteni kinyilatkoztatásokról fog szólni, melyekben az említett szent és dicsőséges Sebhelyekről jámbor testvérek és más ájtatos személyek Szent Ferenc halála után részesültek.

Első elmélkedés a szentséges Sebhelyekről

Ami az első elmélkedést illeti, tudni való, hogy Szent Ferenc 1224-ben, negyvenhárom esztendő korában, Isten ihletésére elindult a spoletói völgyből, hogy társával, Fráter Leóval, Romagnába menjen. Amint mentek, mendégéltek, a montefeltrói vár tövébe értek. E várban az egyik montefeltrói gróf lovaggá üttetése alkalmából éppen nagy lakomát ültek. Mikor Szent Ferenc az ünnepségről értesült s hallotta, hogy arra különböző vidékekről sok nemes gyűlt össze, mondá Fráter Leónak: Menjünk föl ez ünnepélyre, mert Isten segítségével némely jó lelki gyümölcsöt fogunk teremni.¹

A lovag-avató lakomára összesereglett környékbeli nemesek között volt egy toszkánai gazdag főúr, kit Casentinóbeli Chiusi Orlandónak hívtak. Ez már hallotta Szent Ferenc jámborságának és csodáinak hírért, miért is igen tisztelte és szerette volna őt látni és hallani. A vár küszöbét átlépve, Szent Ferenc egyenesen arra a térre ment, hol ama nemes urak gyülekeztek. Ottan egy alacsony kőfalra állott, s lelkének hevében szónokolni kezdett. Prédikációjának tárgyául ezeket a köznyelvű szavakat választotta: *Tanto è il bene che io aspetto, che ogni pena m'è diletto.*² Tételét a szent apostolok és vértanúk sokfajta szenvedésével és mártíriumával, a szent hitvallók kemény vezekléseivel, a szent szüzek és a többi szent rengeteg sanyargatásával és megpróbáltatásával bizonyította, s a Szentlélek sugallatából oly ájtatosan és szívhezszólóan prédikált, hogy mindenki szemet-száját tátva hallgatta, s úgy figyeltek rája, mintha az Isten angyala szónokolt volna. A hallgatók között a nevezett Orlandó szívét Isten Szent Ferenc beszéde által különösképpen meghatotta, minek okából ez fölötté magában, hogy a prédikáció után tanácskozni fog a Szenttel lelki ügyeinek rendbehozataláról. Ezért aztán, mihelyt Szent Ferenc befejezte szónoklatát, félrevonta őt, s

mondá néki: Ó, atyám, lelkem üdvösségéről szeretnék veled értekezni. – Mire Szent Ferenc: Örömet álllok rendelkezésre, de most maradj barátaiddal, tiszteld meg házigazdádat és ebédelj velük. Ebéd után tetszésed szerint beszélgethetünk.

Orlandó tehát ebédelni ment. Ebéd után visszajött Szent Ferenchez, és tökéletesen rendbe hozta vele lelki ügyeit. Végezetül mondá Orlandó Szent Ferencnek: Van nekem Toszkánában egy ájtatosságra teremtett hegyem, melyet Monte della Verniának hívnak. A világ zajától távol, csendes magányosságában igen alkalmas hely azok számára, kik bűnbánatot akarnak tartani, vagy remeteéletet kívánnak élni. Ha kedvedre volna, lelkem üdvösségéért szívesen neked és társaidnak adnám. Mikor Szent Ferenc e nagy-lelkű ajánlatot hallotta, rendkívül megörült, hiszen olyasmit ajánlottak fel néki, amire vágyva-vágyott, s miután előbb Istennek majd Orlandónak köszönetet mondott, így szólt: Orlandó, ha majd hazamegy, elküldöm önhöz társaimat, hogy megmutassa nékik azt a hegyet, s amennyiben ők imádságra és vezeklésre alkalmasnak tartják, kegyes ajánlatát ettől a perctől elfogadom.³

Erre Szent Ferenc távozott, s miután dolgait elvégezte, Angyalos Boldogasszony felé vette útját.

A lovagi ünnepségről Orlandó is hazament Verniától egy mérföldnyire levő Chiusi nevű várába.⁴

Szent Ferenc alighogy megérkezett Angyalos Boldogasszony kolostorába, elküldötte nevezett Orlandóhoz két társát, kiket az bensőséges örömmel és szeretettel fogadott. Meg akarta nékik mutatni Vernia hegyét, de hogy őket a vadállatoktól megvédelmezze, jó ötven fegyverest adott melléjük. Ily kísérettel mászták meg a fráterek a hegyet, s ott szorgosan körültekintettek. Végül megállapodtak egy kis sík térségen, mely önként kínálkozott az áhítatra és szemlélődésre. Ezt választották maguknak és Szent Ferencnek lakóhelyül. A kíséretükben levő fegyveresek segít-

ségével faágakból menten kis kunyhót készítettek, és így Isten nevében elfogadták és elfoglalták Vernia hegyét és a hegyen a barátok hajlékát. Ezzel távoztak, s visszatérve Szent Ferenchez jelentették, hogy hogyan és mily módon foglalták el Vernia hegyén az imádságra és elmélkedésre legalkalmasabb helyet. Szent Ferenc örömmel hallgatta az újságot, s Istent magasztalva és neki hálákat adva vidám ábrázattal beszélgetett testvéreivel, s mondá: Fiacskáim, közeledik Mihály arkangyal böjtje: erősen hiszem, hogy Isten akarata szerint ezt a böjtöt az Isten végzéséből nekünk készített Vernia hegyén kell töltenünk, és töredelemmel kell Krisztustól a vigasztalást kiérdemelnünk, hogy ezt az áldott hegyet Istennek, az ő anyjának, a dicsőséges Szűz Máriának, valamint a szent angyaloknak tiszteletére és dicsőségére fölszentelhessük.⁵

És ennek utána Szent Ferenc maga mellé vette az ékesbeszédű Marignanói Fráter Masszeuszt, a kellemes modorú rietibeli Tancredi Angelusz testvért, ki a világi életben lovag volt és Fráter Leót, kit Szent Ferenc tiszta életéért és jámbor egyszerűségéért nagyon szeretett. E három testvérrel imádkozott, magát és imént említett társait az otthonmaradó fráterek imádságába ajánlotta, s a keresztre feszített Jézus Krisztus nevében ezzel a hárommal Vernia hegyére indult.⁶

Útközben szólítá Szent Ferenc a három társ egyikét, vagyis Fráter Masszeuszt, s mondá neki: Fráter Masszeusz, te leszel utunkon gvárdiánunk és előljárónk, mert amíg megyünk és együtt maradunk, szokásainkhoz híven hol zsolozsmázunk, hol Istenről beszélgetünk, hol vesztegséget tartunk, s nem gondoskodunk előre sem ételről, sem alvásról; de amikor itt lesz az ideje, hogy letelepedjünk, koldulunk egy kis kenyeret, s azon a helyen maradunk és nyugszunk, melyet Isten jelöl ki számunkra.⁷ A három útitárs meghajtotta fejét, keresztet vetett és tovább ballagott.

Az első este barátkolostorhoz értek, és éjszakára ott maradtak. A második este a rossz időjárás miatt, s mert fáradtak is voltak, se barátkolostorhoz, se várkastélyhoz, se tanyához nem értek. Az éjszaka zimankósan szakadt rájuk, azért valamely elhagyott, üres templomban húzódtak meg, s ott készültek lepihenni.

Míg társai aludtak, Szent Ferenc imádságba mélyedt, s íme, az éjszaka első vigiliájakor irtózatossággal és robajjal nagy sereg vad ördög támadt rája, és erősen nyugtalanította. Az egyik ide, a másik oda taszította, az egyik földhöz vágta, a másik fölráncigálta; az egyik ezzel fenyegette, a másik azzal vádolta, s így különbözőképpen mesterkedtek, hogy ájtatosságát zavarják. Szándékuk azonban nem sikerült, mert az Isten vele volt. Azért, midőn Szent Ferenc már elég sokáig visszaverte az ördögök támadásait, fönnszóval kezdett kiabálni: Ó, kárhozott lelkek, ti csak azt tehetitek, mit az Isten nektek megenged. A mindenható Isten nevében fölhívlak tehát benneteket, hogy Isten engedelmeiből bánjatok el testemmel, mivel ezt szívesen tűröm. Nem lévén ugyanis galádabb ellenségem testemnél, nagy szolgálatot teszték nekem, ha helyettem rajta bosszút álltok. És ekkor az ördögök pokoli dühvel és kíméletlenséggel megragadták, a templomban össze-vissza hurcolászták, s az előbbieknél is több kellemetlenséget és nyugtalanságot okoztak néki. Szent Ferenc ekkor hangosan kiáltozva mondá: Uram Jézus Krisztus, hálát adok a tisztességért és nagy szeretetért, melyben részesítesz, mert nagy szeretet jele az, midőn az Úr ezen a világon fenyíti meg szolgáját összes fogyatkozásaiért, hogy a másik világon ne kelljen bűnhődnie. Kész vagyok örömet elviselni minden bajt és minden büntetést, melyekkel te, Istenem, bűneimért ostromozol.

Az ördögök ekkor, állhatatossága és béketűrése által megszégyenítve és legyőzve, eltakarodtak. Szent Ferenc pedig lelkének buzgalmában kijött a templomból, s a szom-

szédos erdőbe ment, hol imádságba mélyedt, és fohászkodással, könnyekkel, mellének verésével kereste Jézus Krisztust, lelkének jegyesét és szerelmesét.

Végül rátalált lelkének rejtekében, s hol oly tisztelettel szólt hozzája, mint Urához; hol úgy felelgetett neki, mint bírójának; hol mint atyát kérlelte; hol pedig miként barátjával beszélgetett vele. Társai fölébredtek, s ez éjszaka az erdőben hallották szavait, és megfigyelték cselekedeteit. Látták és hallották, hogy könnyhullatással és ájtatos imádsággal esdette a bűnösök számára Isten irgalmát. Hallották és látták, hogy Krisztus kínszenvedését oly hangosan siratta, mintha csak testi szemeivel látta volna. Ugyanazon éjjel látták, amint kereszt-alakban összetett kezekkel a föld fölé emelkedve s ragyogó felhőktől környezetten hosszú ideig imádkozott. És így, ezekben a szent gyakorlatokban virrasztotta át az egész éjszakát.

Reggelre kelve társai meggyőződtek, hogy az álmatlanul töltött éjszaka fáradalmai Szent Ferencet sokkal inkább megviselték, semhogy járn tudna, azért egy környékbeli szegény földműveshez mentek, s Isten szerelmére kérték, adná kölcsön szamarát atyjuk, Fráter Ferenc számára, ki nem bír gyalogolni. Amint ez Fráter Ferenc nevét hallotta, kérdé: Ti talán annak az assisi-i fráternek vagytok testvérei, akiről annyi szépet beszélnek? – Felelék a fráterek, hogy igen, s hogy éppen az ő számára kérik a szamarat. A jó ember ekkor jámbor igyekezettel fölkontározt a csacsiját, és Szent Ferenchez vezette; a Szentet nagy kímélettel a csacsi hátára segítette, s útnak indultak.⁸ A paraszt is velük ment, és csacsija mögött ballagott. Mikor már egy darab utat tettek, így szólt Szent Ferenchez: Mondd csak, te vagy az assisibeli Ferenc fráter? – Felelé Szent Ferenc, hogy igen. Akkor hát csak iparkodj, mondá a paraszt, hogy olyan jó légy, mint amilyennek tartanak, mert sokan bíznak benned. Figyelmeztetlek, nehogy az embereknek csalódnuk kelljen.

Mikor Szent Ferenc e szavakat hallotta, nem ütközött meg a paraszti intelmén, és nem mondotta magában: Mily barom ez az ember, aki így tanítgat! – mint ma sok gőgös csuhás mondaná, hanem nyomban leszállt a számárról, térdre borult a pór előtt, megcsókolta lábát, s alázatosan köszönte, hogy ily kegyes szeretettel jóra serkentette. – Ekkor a paraszti barátok segítségével, tisztelettudóan fölemelte a földről, a számárra ültette, és tovább kocogtak.

Mikor már körülbelül a hegyoldal közepén jártak, a paraszti a tikkasztó melegben a fáradságos úttól annyira megszomjazott, hogy Szent Ferenc mögött panaszkodni kezdett, mondván: jaj, meghalok a szomjúságtól; mindjárt elepedek, ha nem lesz mit innom. – Minek okából Szent Ferenc leszállott a számárról, imádságba mélyedt, és égre emelt kezekkel addig maradt térden, míg Isten értésére nem adta, hogy kérése beteljesedett. Ekkor mondá Szent Ferenc a parasztnak: Fuss rögtön ahhoz a sziklához, s ott forrást találsz, melyet irgalmassága által Jézus Krisztus éppen most fakasztott abból a sziklából. Szaladt a paraszti a Szent Ferenc által mutatott helyre, s egy üde forrást talált, mely Szent Ferenc imádságára buggyant ki a keménységes sziklából. A vízből bőségesen ivott és fölfrissült.

És nyilvánvaló volt, hogy Isten e forrást Szent Ferenc könyörgésére csodálatosan fakasztotta, mert sem előbb, sem utóbb azon a helyen, sőt az egész környéken sem láttak sohasem forrást vagy patakot. A történetek után Szent Ferenc és társai, meg a paraszti, hálát adtak Istennek a csodatételért és tovább mentek.

Midőn a Vernia tulajdonképpenicsúcsának lábához értek, Szent Ferenc kissé leült egy útbasó tölgy alatt, mely ugyanazon a helyen mindmáig megvan. Ott pihenve szemügyre vette a vidéket és a hegy fekvését. Míg így tündődött, íme, madarak nagy serege jött minden irányból, s énekszóval és szárnycsattogással élénk örömet és vidámságot tanúsítottak, s Szent Ferencet úgy körülrajzolták, hogy egyesek

a fejére, mások a vállaira, karjaira, ölébe és lábai elé szállottak. Mikor ezt Szent Ferenc társai és a paraszt álmélkodva látták, Szent Ferenc repeső lélekkel mondotta: Hiszem, kedves testvéreim, hogy Úrunk Jézus Krisztusnak tetszik, hogy magányos hegyen lakjunk, mivel jöttünkön madár húgocskáink és öcséink ennyire örvendenek. Erre fölkeltek, tovább mentek, és végre eljutottak a helyre, melyet társai előbb megszállottak.

Ez tartozik az első elmélkedésre, vagyis arra, hogy Szent Ferenc mint jutott el Vernia szent hegyére.

Második elmélkedés a szentséges Sebhelyekről

A második elmélkedés arról szól, hogy Szent Ferenc miképpen töltötte idejét társaival a mondott Vernia hegyén. Ami ezt illeti, tudni való, hogy mikor Orlandónak hívrül vitték, hogy Szent Ferenc három társával Vernia hegyére ment és ott megtelepedett, kimondhatatlanul örült, s várbeli népének jókora csapatával mindjárt másnap Szent Ferenc látogatására indult, kenyeret, bort és egyéb eleséget vive magával Szent Ferenc és társai számára. Ahogy megérkezett, imádságban találta őket, s melléjük kerülve rájuk köszöntött. Szent Ferenc fölállott, s nagy szeretettel, szívélyesen fogadta Orlandót, valamint kíséretét. Ezzel leültek és beszélgettek.

Amint így együtt beszélgettek, Szent Ferenc megköszönte Orlandónak az ajándékba kapott hegyet, nemkülönben a látogatást, s föl kérte, hogy egy, a barátok házikójától kőhajtásnyira lévő gyönyörű bükkfa tövében ácsoltasson néki egy szerény kis kunyhót, mert ezt a helyet fölötté alkalmasnak tartotta az imádkozásra. És Orlandó tüstént teljesítette kívánságát.

Ennek utána, mivel már esteledett, s ideje volt, hogy távozzanak, mielőtt búcsúztak volna, Szent Ferenc rövi-

den prédikált nékik, a prédikáció után pedig áldását adta rájuk. Búcsúzóban Orlandó félrehívta Szent Ferencet és társait és mondá: Drágalátos testvéreim, nem szeretném, ha e zord hegyen bárminemű testi nélkülözést szenvednétek, ami miatt lelki gyakorlataitokban megrövidülnétek, azért akarom, és ezt egyszer-mindenkorra kijelentem, hogy minden szükségletetekért bizalommal hozzám forduljatok, s igen rossz néven venném, ha ellenkezőleg cselekednétek. – Ezt mondva, kíséretével távozott, és visszatért kastélyába.

Ekkor Szent Ferenc leültette társait, és kioktatta őket, hogy miképpen kell nekik, valamint mindazoknak élniök, kik jámborul akarnak remetéskedni.⁹ Többek között a szent Szegénység megtartását különösen lelkükre kötötte. – Ne nagyon tartsátok számon – mondá – Orlandó alamizsnás ajánlatát, nehogy megsértsétek Miasszonyunkat, a szent Szegénységet. Mert meg lehettek győződve, hogy mennél inkább kerüljük a Szegénységet, a világ annál inkább elkerül bennünket, s annál több szükségletet szenvedünk; de ha a szent Szegénységet jó szorosan keblünkre öleljük, a világ utánunk jön, s bőségesen gondoskodik táplálékunkról. Isten ugyanis a világ üdvösségeért hívott bennünket ebbe a szent Szerzetbe, s oly értelmű szerződést kötött közöttünk és a világ között, hogy mi jó példát mutassunk a világnak, a világ meg gondoskodik testi szükségleteinkről.¹⁰ Ragaszkodjunk tehát rendületlenül a szent Szegénységhez, mert ez a tökéletesség útja, s foglalója és záloga az örökös gazdagságnak. – E tárgyról még sok egyebet mondott, s a jámbor intelmek és szép tanítások után így végzé szavait: Ez az az életmód, melyet a magam számára és számotokra előfrok. – Érzem, hogy végem közeledik, ezért egész magányosan akarok maradni, hogy Istenbe merülve, előtte bűnemet sirassam. Fráter Leó, mikor jónak látja, csipet kenyeret és kevés vizet hoz számomra, s világiakat semmi áron sem engedtek hozzám, mert helyettem ti magatok feleltétek nékik. Ezek után megáldotta

őket, s a bükk alatt levő cellájába vonult. Társai a hajlékban maradtak, és erősen eltökélték, hogy parancsait megtartják.

Néhány nap múlva, amint Szent Ferenc mondott cellája mellett állott, s a hegy alakulatát szemlélve a hatalmas szirt-szakadékokon és meredélyeken álmélkodott és imába mélyedt, Isten kinyilatkoztatta néki, hogy ezek a rendkívüli szakadékok Krisztus halálakor csodálatosan támadtak, amikor is az evangélium szerint a kősziklák megrepedtek.¹¹ És Isten maga akarta, hogy ezek a Vernia hegyén különösképpen szembetűnjenek, mert itt kellett a mi Urunk Jézus Krisztus kínszenvedésének Szent Ferenc lelkében a szeretet és részvét, s testében a szentséges Sebhelyek vétele által megújulnia.

Szent Ferenc e kinyilatkoztatás után azonnal cellájába zárkózott s magába mélyedt, hogy a kijelentett misztérium beteljesedésére készüljön. Ettől fogva a szüntelen imádság mind sűrűbben magízleltette vele az isteni szemlélődés édességét, mely által teljes önkívületben Istenbe gyakran annyira elragadtatott, hogy társai testét a levegőbe emelkedni látták. Ezekben az édeskedő elragadtatásokban Isten nemcsak a jelenvalókat és az eljövendőket, hanem a testvérek titkos gondolatait és kívánságait is kinyilatkoztatta néki, mint Fráter Leó társa abban az időben önmagán tapasztalta.

Leó testvért a sátán nem testi, hanem szörnyű nagy lelki kísértéssel nyomorgatta. Közben az a forró vágya támadt, hogy vajha volna Szent Ferenc kezétől származó valamely isteni írása. Úgy vélte, hogy ha ez nála volna, az említett kísértés egészen vagy legalább részben eltávoznék tőle. Szégyenlősségből és tiszteletből nem merte óhajtatását Szent Ferencsel közölni, de amit Fráter Leó elhallgatott, a Szentlélek kijelentette néki. Minek okából Szent Ferenc magáhozintette, tintát, tollat, hártypapirost hozatott, s a testvér kívánsága szerint Krisztusról sajátkezűleg néhány sor di-

cséretet írt, a végére Thau-jegyet tett, és az egészet átadta neki, mondván: Fogadd, drágalátos testvérem, ezt a kártyát, s őrizd meg szorgosan halálodig. Isten áldjon, s óvjon minden kísértéstől! És ha a kísértés mégis rád talál jönni, ne ijedj meg, mert akkor tartalak csak igazán Isten hívséges szolgájának és barátjának, s annál inkább szeretlek, mennél több kísértés látogat. Bizony mondom neked, hogy senki sem tarthatja magát Isten tökéletes barátjának, míg tömérdek kísértésen és szorongattatáson nem győzedelmeskedett.

Ahogy Leó testvér ezt az írást a legnagyobb áhítattal és bizodalommal átvette, azonnal megszűnt minden kísértése, s visszatérve a közös hajlékba, lelkesedve beszélt el társainak, hogy Isten mily nagy kegyelemben részesítette Szent Ferenc írása által, melyet szorgosan eltett és megőrizett, s melynek segítségével a testvérek később számos csodát műveltek.¹²

Ettől fogva nevezett Fráter Leó nagy tiszta szívvel és jámbor igyekezettel leste és kémlelte Szent Ferenc életmódját, s ártatlan szíve megszerezte számára azt a kiváltságot, hogy mind gyakrabban látta Szent Ferencet Istenhez való elragadtatásban, amint a föld fölé olykor három, olykor négy könyöknyire, olykor a bükkfa sudaráig, néha meg oly magasra emeltetett a levegőben, s akkora fényesség vette körül, hogy szemei majdnem elvesztették. És mit tett ez a gyermek fráter, mikor Szent Ferenc oly kevéssé emeltetett a föld fölé, hogy kezével elérhette? Lassan odasompolygott hozzá, átölelte, megcsókolta, s könnyhullatással mondotta: Istenem, irgalmazz nékem, szegény bűnösnek, s ennek a szent embernek érdemei által engedd, hogy megtaláljam kegyelmedet.

Többek között egyszer így Szent Ferenc lábai alatt állva, mikor ez oly magasra emeltetett a földtől, hogy el nem érhetette, aranybetűs cédulát látott az égből alászállani s Szent Ferenc fejére ereszkedni. A cédulára e szavak voltak

irva: *Itt van az Isten kegyelme.* Miután elolvasta, látta, hogy az írás ismét az égbe röppen.

Ennek az isteni malasztnak segítségével, az önkívületig fokozódott édeskedés által Szent Ferenc nemcsak hogy Istenhez ragadtatott, hanem némelykor angyali látogatások is erősítették. Amint egy napon haláláról és Szerzetének a halála után való sorsáról tűnődött s mondá: Uramisten, mi lesz halálom után szegényke családdoddal, melyet jóságodban reám, bűnösre bízta? – és ezekhez hasonló szavakat hajtogatott, megjelent neki az Isten-küldötte angyal és mondá: Isten nevében mondom, hogy Szerzeted fönmarad az utolsó ítéletig, és senki sem lesz oly nagy bűnös, hogy irgalmat ne találjon Istennél, ha szeretni fogja Rendedet, és senki sem lesz hosszú életű, aki gonoszságból üldözi Szerzetedet. Nagy bűnös továbbá, ha életét meg nem javítja, nem maradhat Szerzetedben. Azért ne búsulj, ha Szerzetedben rossz barátokat láatsz, kik nem tartják meg a Szabályokat úgy, amint kellene, s ne hidd, hogy ez ennek a Rendnek kárára válna, mert mindig számosan és sokan lesznek, kik szigorúan Krisztus evangéliuma szerint fognak élni, és hajszálig pontosan ragaszkodnak a Regulához. Földiéletük után ezek azonnal az örök életbe mennek anélkül, hogy a tisztítóhelyen kellene vezekelniök. Lesznek mások, kik lanyhábban ragaszkodnak a Szabályokhoz; ezek, mielőtt a paradicsomba jutnának, a tisztító tűzben fognak szenvedni, de tisztulásuk időtartamát Isten engedelmeiből te fogod meghatározni. A Regula lábbaltaposóival azonban ne törődjél, mert azokkal ő se törődik. E szavak után az angyal eltűnt, s Szent Ferenc megerősödött és megvigasztalódott.

Nagyboldogasszony ünnepének közeledtével Szent Ferenc még félreesőbb és még rejtekebb helyet keresett, hol Szent Mihály arkangyal böjtjét, mely a nevezett Nagyboldogasszony ünnepével kezdődik, még nagyobb magányosságban tölthesse. Hívta tehát Fráter Leót, és mondá



néki: Menj, állj a kápolna ajtajába, és ha hívlak, jöjj hozzám. Megy Leó testvér, és az ajtóba áll. Szent Ferenc egy darabra távozik s hangosan szólítja. Amint Leó testvér a kiáltást hallja, hozzásiet, s Szent Ferenc mondja: Fiacskám, keressünk egy másik, még rejtekebb helyet, honnan hívó szavamat nem hallhatod.

Amint körülnéztek, a hegy déli oldalán egy, az ő kívánságának megfelelő rejtekhelyet találtak, melyhez azonban nem lehetett hozzáférni, mert előtte félelmetes és szörnyű mély sziklahasadék tátongott, amiért is ezt vesződéségesen egy fatörzsszel keresztülhidalták, s azon átmentek. Ekkor Szent Ferenc a többi fráterért küldött, és megértette velük, hogy Szent Mihály böjtjét e magányos helyen akarja töltetni, s kérte őket, hogy csináljanak számára ott egy kis kunyhót, hogy semmiféle kiáltását ne hallhassák. Mikor a kunyhó elkészült, Szent Ferenc mondá nekik: Most menjetek hajlékokotokba és hagyjatok magamra, mért ezt a böjtöt Isten segítségével csöndes lelki zavartalanságban itt akarom tölteni. Egyikőtök se jöjjön tehát hozzám, s világit ne engedjetez közelembé. Csak te magad keress föl, Fráter Leó, napközben egyszer, kevés kenyérrel és vízzel, és éjjel is egyszer, a veternye idején, és ekkor lábujjhegyen járj, s a hídhöz érve mondd: *Domine labia mea aperies*.¹³ Ha felelek, jöjj a cellába, hogy együtt végezzük el a veternyét, de ha nem válaszolok, fordulj vissza azonnal. És ezt Szent Ferenc azért mondotta, mert néha úgy elragadtatott Istenhez, hogy nem hallott, és testi érzékei teljesen elzibbadtak.

Ezután Szent Ferenc áldását adta rájuk, s ők visszatértek a kolostorba. Elkövetkezvén Nagyboldogasszony ünnepe, Szent Ferenc nagy önmegtartóztatással és szigorúsággal fogott a böjthöz. Testét sanyargatta, s lelkét imádsággal, virrasztással és ostorozással edzette. Ájtatossága közben erényei folyton gyarapodtak, s így készítette elő lelkét az isteni titkok és fényességek befogadására, testét pedig ama kegyetlen támadások visszaverésére, melyek az ördögök

részéről fenyegették, kikkel gyakran láthatólag viaskodott. Egyszer például a böjt folyamán lángoló lelki buzgósággal hagyta el a cellát, hogy ott közel, egy üregben imádkozzék, mely előtt le egészen a hegy aljáig függőlegesen, roppant mély és szörnyen szédületes sziklafal meredezett. Megjelent nyomban az ördög pokoli zajjal és döréjjel, ijesztő alakban, s rárohant, hogy a mélybe taszítsa. Szent Ferencnek nem lévén hova menekülnie s nem bírva elviselni az ördög kaján nézését, kezeivel, arcával és egész testével a sziklafalhoz támaszkodott, s Istennek ajánlva magát ujjaival keresgélt, hogy valamibe megkapaszkodhassék. De Istennek, ki sohasem engediszolgáit erejükön fölül kisértetni, úgy tetszett, hogy a szikla, melyhez simult, hirtelen és csodálatosan testének alakja szerint behorpadjon, s őt, mintha kezeit és arcát puha viaszhoz szorította volna, magába fogadja. Így a nevezett sziklába Szent Ferenc arcának és kezeinek formája benyomódott, s Isten segítségével ekként megszabadult az ördögtől.

Az ördögnek tehát nem sikerült Szent Ferencet a mélységbe taszítania, de megtette ezt ugyanott jóval Szent Ferenc halála után egy kedves és istenfélő testvérrel, ki néhány szálfá lerakásával foglalatoskodott, hogy Szent Ferenc és a csoda iránt való tiszteletből ezt a helyet veszedelem nélkül lehessen fölkeresni. Egy napon a sátán meglökte, mikor a fején éppen egy nagy fatörzset cipelt, melyet ott föl akart használni, s a fával együtt a mélybe taszította. Isten azonban, ki Szent Ferencet megmentette, s megóvta a leeséstől, a Szent érdemeiért jámbor testvérét is megmentette, és megóvta a halálos veszedelemtől. A testvér ugyanis estében nagy áhítattal hangosan Szent Ferencnek ajánlotta magát, mire ez legott megjelent, elkapta, s úgy tette le alant a kövekre, hogy semminemű zúzódást vagy sérülést nem szenvedett. Amint a többi fráter ennek estében való kiáltását meghallotta, azt hívé, hogy vége van, az óriási esés folytán az éles sziklákon összetörte magát;

nagy fájdalommal és siránkozással elővették tehát a Szent Mihály-lovát, s ezzel a hegy lejtős oldalán érte mentek, hogy megkeressék, és testének roncsait eltemessék. S íme, mikor már a hegy aljában voltak, a lezuhant barát fején a fatörzsszel a *Te Deum laudamus*-t énekelve jött eléjük. Ekkor az összes testvér a kolostorba kísérte, ájtatosan énekelve a mondott *Te Deum laudamus* himnuszt, dicsérve Istent és Szent Ferencet, s hálálkodva a csodáért, melyet fráterével művelt.¹⁴

Az előbbiekre visszatérve, Szent Ferenc folytatta az említett böjtöt, s jóllehet az ördög sokat zaklatta, Isten úgy angyali látogatások, mint az erdei madarak által számos vigasztalásban részesítette. Ezen egész böjti idő alatt egy sólyom, mely a kalyibájához közel fészkel, kiabálásával és szárnycsapkodásaival valamivel veternye előtt minden éjjel fölzavarta, s nem távozott, amíg föl nem kelt, hogy a veternyét elimádkozza. Mikor pedig egy vagy más alkalommal fáradtabb volt, vagy gyöngélkedett és betegeskedett, ez a sólyom, mint valami értelmes és szánakozó ember, valamivel később kiabált. És így ebben az ébresztő órában nagy öröme tellett Szent Ferencnek, mert a sólyom gondossága elűzött tőle minden renyhességet, és imádságra ösztönözte, s ezen kívül néha nappalonta is kezesen forgolódott körülötte.

Végül, ami még ezt a második elmélkedést illeti, Szent Ferenc a kemény önmegtartóztatásban és az ördöggel való viaskodásban kimerülve, testét a lélek szellemi táplálékával akarta erősíteni, s az örök élet üdvözültjeinek végtelen dicsőségére és örömére gondolt. Kegyes engedelmet is kért Istentől, hogy ezt az örömet kissé megízlelhesse. Ezzel a gondolattal foglalatoskodott, mikor hirtelen tündöklő fényáradatban megjelent néki egy angyal, ki baljában hegedűt, jobbában vonót tartott. Szent Ferenc elámult az angyal láttára, mikor ez a vonóval egyetlen egyszer hozzáért a hegedű húrjaihoz, s Szent Ferenc legott a melő-

diának egész lelkét átjáró akkora édességét érezte, hogy testi érzékenysége teljesen megszűnt, s mint ő maga mondotta társainak, kétségben volt, vajon ha az angyal végig találja húzni vonóját, az elbírhatatlan édesség miatt nem szakad-e ki lelke a testéből.

És ez az, ami a második elmélkedésre tartozik.

Harmadik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről

Mivelhogy eljutottunk a harmadik elmélkedéshez, vagyis a szeráfi jelenéshez és a szentséges Sebhelyek elnyeréséhez, megfontolandó, hogy a szeptember havi szentséges Kereszt ünnepének közeledtével¹⁵ egy éjjel Fráter Leó a rendes órában a szokott helyre ment, hogy Szent Ferencet a veternyét elmondja. Mint mindig, a hídfőnél most is rákezdette: *Domine labia mea aperies*, s jóllehet Szent Ferenc nem válaszolt, nem fordult vissza, mint Szent Ferenc néki meghagyta, hanem jámbor és szent szándékkal átbotorkált a hídon, és a cellába lopózott. Mivel ott nem találta, azt hitte, hogy valahol az erdőben ájtatoskodik, miért is kijött, és a holdfénynél csöndesen a fák között keresgélte. Végre meghallotta Szent Ferenc hangját. Közelebb ment hozzá, és látta, amint térden állva, égre néző arccal, kitárt karokkal imádkozott s nagy szenvedéllyel mondá: Ki vagy te, édes-séges Istenem? Ki vagyok én, hitvány féreg és haszontalan szolgád?¹⁶ És folyton ezeket a szavakat ismételve, semmi egyebet nem mondott. Fráter Leó ezen csodálkozott, s szemeit fölvetve az eget kémlelte. Néztében az égből egy igen szép, ragyogó tűzcsóvát látott leszállani, mely mindinkább közeledve Szent Ferenc fejére illeszkedett. S a nevezett lángból szózat hallatszott, mely Szent Ferencsel beszélt, de Fráter Leó a szavakat nem értette. Amint ezt hallotta, méltatlannak ítélte magát, hogy ily közel legyen ama szent helyhez, melyen ez a csodálatos jelenés lejátszódik, s attól

is tartva, hogy – ha észre vétetik – Szent Ferencet megbántja, vagy az elmélkedésben zavarni találja, lassan visszavonult, s távolabb megállott, hogy a végét bevárja. Figyelmét nem kerülte el, hogy Szent Ferenc kezeit háromszor a láng felé nyújtotta, s utoljára látta, hogy a láng hosszabb idő múlva visszatért az égbe. Erre nyugodtan elindult, és szívében a látomás fölött érzett örömmel cellája felé tartott.

Amint így gyanútlanul tovalépdelt, Szent Ferenc megneszelte a lábai alatt zörgő falevelek ropogását, s ráparancsolt, hogy várja meg, és el ne mozduljon. Leó testvér engedelmesen megállott, s akkora félelemmel várakozott, hogy – mint később társainak beszélte – abban a percben sokkal inkább szerette volna, ha a föld nyeli el, semmint hogy Szent Ferencre kelljen várnia, kiről azt hitte, hogy haragszik reája. Mindig az volt ugyanis legfőbb törekvése, hogy ő atyását meg ne sértse, és Szent Ferenc társaságától valamely hibája folytán meg ne fosztassék. Ahogy tehát Szent Ferenc hozzáért, kérdezte: Ki vagy te? És Fráter Leó remegve felelé: Leó fráter vagyok, atyám. S Szent Ferenc monda: Miért jöttél ide, juhocska testvér? Nem megmondottam, hogy őrizkedj attól, hogy utánam leselkedjél? A szent engedelmességre mondd, láttál-e avagy hallottál-e valamit? Felelé Leó testvér: Atyám, hallottam, hogy beszélsz, s többször is így szólalsz: Ki vagy te, édességes Istenem? Ki vagyok én, hitvány féreg és haszontalan szolgád? Ekkor Leó testvér letérdelt Szent Ferenc előtt, bevallotta engedetlenségét, és sok könnyhullatással kért bocsánatot. Azután könyörögve kérte, hogy magyarázza meg a hallott szavakat, s közelebb vele azokat, melyeket nem értett.

Szent Ferenc észrevette, hogy Isten Fráter Leónak, ártatlansága és tisztasága jutalmául, bizonyos dolgokat kinyilatkoztatott, illetőleg megengedte, hogy lássa és hallja azokat, minek okából hajlandó volt fölfedni előtte és megmagyarázni neki a kívántakat. Tud meg, – monda, – Jézus

Krisztus juhocska testvére, hogy amikor az általad hallott szavakat mondtam, két fényesség gyúlt föl lelkemben: az egyik önmagam megértése és megismerése volt, a másik a Teremtő megértése és megismerése. Mikor mondtam: Ki vagy, ó édességes Istenem? – akkor a szemlélődésnek abban a világosságában voltam, melyben Isten végtelen jóságának, bölcsességének és hatalmának örvényét láttam, s mikor mondtam: Ki vagyok én stb., a szemlélődés ama világosságában voltam, melyben hitványságom és nyomorúságom siralmas mélységét láttam, és azért mondtam: Ki vagy te, végtelen jóság és bölcsesség Ura, ki méltóztatol hozzám jönni, ki hitvány és utálatos féreg vagyok? És abban a lángban, melyet láttál, Isten volt, ki ebben az alakban beszélt velem, miként hajdan Mózeszel beszélt.¹⁷ A többek között fölszólított, hogy adjak neki három ajándékot. S én felelém: Uram, egészen a Tied vagyok, jól tudod, hogy nincs egyebem, mint köntösöm, derékövem és alsóruhám, s ez a három holmi is a Tiéd; mit ajánlhatnék tehát vagy adhatnék Fölségednek? Ekkor Isten mondá: Keresgélj kebledben, s amit ott találsz, ajánld föl nekem. Kerestem ottan, és egy aranygolyót találtam, melyet Istennek ajánlottam. És így három ízben, amint Isten háromszor parancsolta. Azután háromszor térdet hajtottam, magasztaltam Istent, s hálálkodtam, hogy adott mit néki ajánlanom. S tüstént értésemre adatott, hogy a hármass ajándék a szent engedelmességet, a föltétlen szegénységet és a tündöklő tisztaságot jelenti, melyeket Isten kegyelmével oly tökéletesen megőriztem, hogy lelkiismeretem semmivel sem vádol. Amint továbbá láttad, hogy kezemmel keblembe nyúlok, és följajánlom Istennek az Isten által keblembe helyezett ama három erényt, melyeknek jelképe volt a három aranygolyó: ugyanakkor Isten erőt öntött lelkembe, hogy mindazon javakért és malasztokért, melyeket szentséges jósága által nekem juttatott, szívemmel és ajkammal örökké dicsérem és áldjam. Ezeket a szavakat hallottad tehát, miközben

láttad, hogy kezemet háromszor fölemelem. Óvakodj azonban, juhocska testvér, mindamellett attól, hogy utánam leselkedjél. Térj vissza Isten hírével celládba, s legyen rám gondod, mert pár nap múlva Isten e hegyen oly nagy dolgokat visz véghez, hogy majdan az egész világ csodálkozik rajtuk, mivelhogy némely új dolgokat fog cselekedni, minőket még egyetlen teremtményével sem cselekedett ezen a földön.

Ezek után elhozatta az evangéliumos könyvet, mert Isten értésére adta, hogy az evangéliumos könyv háromszori fölnyitása által fogja jelezni, hogy mit szándékozik vele cselekedni.

Amint a könyvet elhozták, Szent Ferenc imádságba mélyedt. Imádságát befejezve, a Szentháromság nevében Leó testvérral háromszor fölűttette a könyvet, s első tekintete az isteni Gondviselés végzésből mind a három ízben Krisztus kínszenvedésére esett. Ebből megértette, hogy miképpen életének cselekedeteiben Krisztust követte, úgy még mielőtt e világból távoznék, a megpróbáltatásokban, a fájdalmakban és a szenvedésben is hozzája kell hasonlítani. S ettől a pillanattól Szent Ferenc még bőségesebben kezdette ízlelni és érezni az isteni szemlélődés és az isteni látogatások édességét. Ezek között volt egy, mely a következő módon készítette elő közvetlenül a szentséges Sebhelyek befogadására.

A szeptember havi szentséges Kereszt-ünnep előtt való napon Szent Ferenc egész magányosan imádkozott cellájában, mikor megjelent az Isten angyala, s Isten nevében monda néki: Buzdítalak és intelek, hogy készülődj, s alázatos békétűréssel igyekezzél alkalmatossá lenni annak elfogadására, amit az Isten veled tenni szándékozik. Felelé Szent Ferenc: Kész vagyok türelmesen elviselni mindent, amit az én Uram velem tenni szándékozik, s hogy ezt monda, az angyal távozott.

Másnap, vagyis a szentséges Kereszt ünnepén, kora haj-

nalban, Szent Ferenc cellájának ajtaja előtt ájtatoskodott, s kelet felé fordított arccal így imádkozott: Ó, Uram, Jézus Krisztus, arra kérlek, hogy két kegyelmet gyakorolj velem, mielőtt meghalok: az egyik, hogy amíg élek, amennyire lehetséges, érezzem lelkemben és testemben azt a gyötrelmet, melyet te, édes Uram, keserves kínszenvedésed alkalmával szenvedtél; a másik, hogy – amennyire lehetséges – érezzem szívemben azt a túlárado szeretetet, mely téged, Isten fiát, arra készítetett, hogy értünk, bűnösökért oly szörnyű kínokat önként magadra vállalj.

Miután sokáig esengett, értésére jutott, hogy Isten teljesíti kívánságát, s az előbb említettek, amennyiben egyszerű teremtmény azokat elnyerheti, megadatnak néki. Ezzel az ígérettel Szent Ferenc ájtatosan Krisztus kínszenvedésének és végtelen szeretetének szemléletébe merült, s az áhítat heve annyira fokozódott benne, hogy a szeretet és szánsalom egészen Krisztussá alakította. S amint így, ebben a szemlélődésben lángolt, ugyanazon a reggelen az égből hat tüzes és ragyogó szárnyal egy Szeráfot látott leszállani, mely Szeráf gyors repüléssel oly közel jött Szent Ferenc-hez, hogy jól láthatta és megkülönböztethette benne a keresztrefeszített ember képét.¹⁸ Szárnyai úgy voltak elosztva, hogy két szárny a feje fölé terjeszkedett, kettő röpülésre szolgált, s a hátralevő kettő egész testét takarta. Mikor ezt Szent Ferenc látta, igen megijedt, s szívét örömmel és csodálkozással vegyes fájdalom marcangolta. Fölötte örült ugyanis Krisztus kegyes ábrázatának, mely ilyen nyájasan jelent meg néki, és ilyen jóságosan tekintett rája, de másrészt mikor őt megfeszítetten látta, a részvét kimondhatatlan fájalmát érezte. Aztán azért is csodálkozott e bámulatos és rendkívüli látomáson, mert jól tudta, hogy a szenvedés gyarlósága nem fér össze a szeráfi lélek halhatatlanságával. A jelenés tehát kinyilatkoztatta néki, hogy ez a látomás Isten rendeléséből azért tűnt föl néki ilyen formában, hogy megértse: ebben a csodálatos jelenésben

nem testi mártírium, hanem lelki lángolás által kell a keresztrefeszített Krisztus hasonmásává átalakulnia.

Ekkor úgy tetszett, mintha az egész Vernia hegy vakító lánggal égne, mely láng a fölkelő napként ragyogta be és világította meg az összes környékbeli hegyeket és völgyeket, miért is a pásztorok, kik azon a vidéken virrasztottak, látva a meggyulladt hegyet és körülötte a nagy világosságot, mint később a frátereknek elbeszélték, igen megijedtek, s bizonykodtak, hogy ez a lángolás a Vernia hegye fölött egy óránál is tovább tartott. Hasonlóképpen ennek a fénynek ragyogása bevilágított a környékbeli fogadók ablakain, s bizonyos Romagnába készülő öszvérhajcsárok fölkeltek, mert azt gondolták, hogy már megvirradt. Megnyergelték barmaikat, rájuk rakták podgyászaikat, s csak útközben vették észre, hogy a mondott fény elhalványodik, és az igazi nap jön föl az égre.

Az említett szeráfi jelenésben megjelent Krisztus Szent Ferencnek bizonyos mélységes titkokat mondott, melyeket Szent Ferenc életében soha senkinek sem akart elárulni, de halála után mégis kinyilvánította őket, amint ez az alábbiakból ki fog világlni. S e szavak a következők voltak: Tudod, mondá Krisztus, mit tettem veled? Hogy zászlóhordozóm légy, a Sebhelyeket, kínszenvedésem jeleit adtam néked. S miképpen halálom napján leszállottam a pokol tornácára, és mindazokat a lelkeket, kiket ottan találtam, e Sebhelyeim erejével onnét kiszabadítottam: azonképpen néked is megengedem, hogy évente, halálod napján, leszállj a tisztítótűzbe, és hármias Rended elhunytjainak lelkeit, vagyis a kisebb testvéreket, a szegénység asszonyait¹⁹ és a penitenciatartókat, továbbá ama többieket, kiket buzgó tisztelőid közül ott találsz, Sebhelyeid erejénél fogva kiszabadítsad és a paradicsom dicsőségébe vigyed, hogy a halálban is hasonlatos légy hozzám, miként hasonlatos vagy az életben.

Amint jó sokára a titokzatos beszélgetés után a csodá-

latos látomás eltűnt, Szent Ferenc szívében a túlradó buzgalom és az isteni szeretet tüzét, testében pedig Krisztus kínszenvedésének csodálatos képét és pecsétjét hagyta. Minek okából Szent Ferenc kezein és lábain azonnal föl-tűntek a szegek nyomai, ugyanúgy, mint ahogy azokat a Szeráf képében megjelent keresztfeszített Jézus Krisztus testén látta. Kezei és lábai e szerint közepükön szögektől általütötteknek tetszettek. A szögek feje a tenyereken és a lábfejek felső részén dudorodott, hegyük a kézfejek és a talpakon volt, s a húsból kinyúló részük annyira visszahajlott, hogy görbületükbe, mint valami gyűrűbe, az ujjat könnyen be lehetett volna dugni.²⁰ A szögfejek kerekalakúak és feketék voltak. A jobboldalon hasonlatosképpen egy forradatlan, piros és véres lándzsaseb jelent meg, mely utóbb Szent Ferenc szent melléből gyakran vért szívárogtatott, s csuháját és alsóruháját is összevázta. Társai, látva, hogy kezeit és lábait soha ki nem takarja, hogy talpán nem tud állani, s hogy a mosásnál kezükbe került csuháján és alsóruháján vérfoltok vannak, mindebből, mielőtt tőle magától hallották volna, bizton következtették, hogy kezeire, lábaira, nemkülönben oldalára nyomva a megfeszített mi Urunk Jézus Krisztus képét és hasonlatosságát hordozza. S bár nagyon iparkodott az észrevehetően húsába nyomott szentséges és dicsőséges Sebhelyeket titkolni és elrejtteni, másrészt belátta, hogy azoknak eltitkolása bizalmas társai előtt majdnem lehetetlen. Mindamellet félt Isten titkait nyilvánosságra hozni, s nem tudta, vajon a szeráfi látomást és a szentséges Sebhelyek vételét el kell-e mondania. Végül, lelkiismeretének ösztönzésére, magához hívta néhány bizalmasabb testvérét, és kételyét nagy általánosságban, homályos szavakkal eléjük tárta, s a tényt magát elhallgatva tanácsukat kérte. Volt közöttük egy Illuminátusz nevű igen szentéletű testvér, ki Istentől valóban megvilágosítva, elérte, hogy Szent Ferencnek csodálatos dolgokat kellett látnia, s mondá: Fráter Ferenc,

tudd meg, hogy Isten néked nemcsak magadért, de másokért is mutatja olykor szentségeit, azért bízást félhetsz, hogy megrovásra adsz okot, ha rejtekben tartod, amit Isten néked mások javára mutatott.²¹

Szent Ferencet ezek a szavak meghatották, s nagy szorongássalmondotta el nekik az imént elbeszélt látomás módját és alakját, s nem mulasztotta el hozzátenni, hogy Krisztus a jelenés alkalmával olyanokat is mondott neki, melyeket életében soha senkivel sem közölne.

És jóllehet e szentséges Sebhelyek, mivelhogy Krisztustól kapta őket, gyönyörűséggel árasztották el szívét, hújának és testi érzékeinek mindazonáltal elviselhetetlen fájdalmat okoztak. Miért is kényszerűségből kiválasztotta Fráter Leót, társai között a legeggyűbbet és legtisztább életűt, kinek mindeneket elmondott, megmutatta neki a szent Sebhelyeket, megengedte, hogy azokat illesse, s fájdalmának enyhítésére és a sebekből szivárgó vér fölfogására kendővel bekösse. Betegsége idején e kendőket gyakran, úgyszólván naponkint váltogatatta, kivéve csütörtök estétől szombat reggelig, mert ez időben, amikor Üdvözítő Jézus Krisztusunk értünk elfogatott, keresztre feszítettet, meghalt és eltemettetett, Krisztus kínszenvedésének gyötrelmét, melyet testében hordozott, nem akarta semminemű emberi segítség vagy orvosság által csillapíttatni.

Megtörtént egyszer-másszor, hogy amikor Fráter Leó az oldalát takaró kendőt fölcserélte, Szent Ferenc a fájdalom miatt, melyet a véres kendő lefejtése neki okozott, kezét Fráter Leó mellére tette, és a szentséges kezek érintése folytán Fráter Leó az áhítatnak akkora édességét érezte szívében, hogy majdnem ájultan a földre rogyott.

És ami végül még ezt a harmadik elmélkedést illeti, Szent Ferenc Szent Mihály arkangyal böjtjét befejezve, isteni ihletésre elhatározta, hogy visszatér Angyalos Boldogasszony kolostorába. Magához hívta azért Fráter Maszseuszt, Fráter Angeluszt, és számos utasítás és jámbor

intelem után minden tőle telhető hatályossággal figyelmükbe ajánlotta ezt a szent Hegyet, mivelhogy néki Fráter Leóval vissza kell mennie Angyalos Boldogasszony kolostorába. Ezt mondva elbúcsúzott tőlük, s a keresztfeszített Jézus nevében megáldva őket, kérésükre odanyújtotta nekik dicsőséges és a szent Sebhelyekkel ékesített szentséges kezeit, hogy lássák, illessék, csókolják, s miután így megvigasztalta őket, távozott tőlük, és lejött a szent Hegyről.

Negyedik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről

Ami a negyedik elmélkedést illeti, tudni való, hogy mire Szent Ferenc Vernia szent hegyén a Szent Mihály arkangyal tiszteletére végzett nagyböjtöt befejezte, Krisztus igaz szeretete egészen átalakította, és a keresztfeszített Krisztus tökéletes hasonmásává tette. Szent Mihály ünnepe után az angyali Szent Ferenc Fráter Leóval és egy jámbor paraszttal, kinek szamarán ült, mivelhogy a lábak szögei miatt nem tudott jól gyalogolni, leszállott a hegyről.

Mikor Szent Ferenc a hegyet elhagyta, szentségének híre már messze terjedt azon a vidéken, s a pásztorok szélében beszéltek, hogy Vernia hegyét lánggal lobogni látták, és hogy az bizonyosan valami nagy csodának volt a jele, melyet Isten Szent Ferenc kedvéért művelt. Amint a környék lakossága hallotta, hogy merre megy, mind kivonultak, hogy lássák: férfiak, asszonyok, gyermekek és öregek nagy áhítattal és hő vágyakozással iparkodtak ruháját illetni és kezeit csókolni, mit ő a jámbor néptől meg nem tagadhatott. Kezefejei be voltak ugyan kötözve, de azért, hogy a szentséges Sebhelyeket még inkább elrejtse, köpenye ujjával is betakargatta azokat, s csak csupasz ujjait nyújtotta csókra. Jóllehet azonban, hogy minden világi

dicsőségre szolgáló alkalmatosságot kerüljön, a szentséges Sebhelyek szakramentumát titkolni és dugdosni igyekezett, Istennek mégis úgy tetszett, hogy dicsőségére a nevezett szentséges Sebhelyek ereje által, különösen az Angyalos Boldogasszony felé vezető úton, számos csodát mutasson. Később pedig még több rendkívüli dolog történt a világ különböző részein úgy életében, mint dicsőséges halála után, hogy a Sebhelyek titokzatos és csodálatos ereje és Krisztusnak iránta tanúsított kimondhatatlan szeretete és irgalma, melyeknek okából a Sebhelyeket kapta, világos és kézenfekvő csodák által napfényre jusson. E csodák közül néhányat ideiktatunk.

Az arezzói grófság határában, valamely faluhoz közel egy síró asszony járult Szent Ferenchez, karjai között nyolcesztendő fiával, aki négy esztendő óta vízkóros volt, és a hasa oly irtózatosan fölpuffadt, hogy mikor egyenesen állott, nem láthatta tőle lábait. Ez az asszony fiát eléje téve könyörgött, hogy kérje Istent érte. Szent Ferenc imádkozott, s ahogy imádságát bevégezte, szent kezeit a gyermek hasára tette. Nyomban elmúlt ennek minden daganata, teljesen meggyógyult, és a Szent visszaadta anyjának, ki nagy örömmel vitte haza, hol Istennek és Szent Ferencnek hálálkodva szívesen mutogatta meggyógyult fiát mindazoknak, kik látására a környékből összesereglettek.

Szent Ferenc ugyanazon a napon Borgo-San-Sepolcrón ment keresztül, s még messze volt a községtől, mikor annak és a majorságoknak lakói, kezükben sokan olajfa ágakkal, már elébe jöttek, és hangosan kiabálták: Íme, a Szent!, íme, a Szent!, s tiszteletből és attól a vágytól hajtva, hogy illethessék, nagyon szorongtak és toladtak mellette. Szent Ferenc a szemlélődés által Istenhez ragadtatva, önkívületben haladt át soraikon, s bár megtapogatták, föltartóztatták és magukkal vonszolták, mint valami érzéketlen, semmit sem vett észre, s egy hangot sem hallott a

körülötte történekből, sőt azt sem tudta, hogy a községet és vidékét háta mögött hagyta.

Már jó mérföldnyire lehetnek a helységtől, s a néptömeg is hazament, mikor egy leprás házához értek. Itt magához tért, s az égiekkel édeskedő, mintha csak a másvilágról jött volna, kérde társait: Mikor leszünk a községben? Lelke ugyanis annyira elmerült a mennyei dolgok szemléletében, hogy nem vette észre a földieket, és se a változó vidékkel, se a múló idővel, se a szembejövőekkel nem törődött. És ez, társainak tapasztalata szerint, máskor is megismétlődött.

Estére kelve, Szent Ferenc a barátok monte-casalei kolostorában tartott állomást. Egy testvér itt oly szörnyen beteg volt, s oly kegyetlenül gyötörtetett a kórság által, hogy nyavalyája inkább ördögi megszállásnak, semmint természetes betegségnek látszik, mert néha habzó szájjal és irtózatos rángatózással a földre vetette magát, amikor is testének összes idegszála megbénult; máskor meg tagjai hol kifeszültek, hol összecuklottak, hol meggörcbültek, sarka hol a nyakszirtjét verdeste, hol fölugrott, hol ismét rögtön hanyatt vágódott. Szent Ferenc éppen az asztalnál ült, mikor e nyomorult, gyógyíthatatlan fráter szenvedéseit neki elbeszélték. Megsajnálta, letört egy darabot a maga kenyéréből, stigmatizált szent kezeivel a szent kereszt jelét vetette rája, és elküldötte a beteg testvérnek, ki mihelyt megette, tüstént meggyógyult, és soha többé nem érezte ezt a nyavalyát.

Másnap reggel Szent Ferenc e kolostor két szerzetesét a Verniára küldte, hogy ott maradjanak, s elbocsátotta a parasztot is, ki a kölcsönzött számár után ballagott, és azt akarta, hogy ez velük hazamenjen. A testvérek el is indultak a nevezett paraszttal, s mikor Arezzo határába értek, némely odavalósi már messziről látta őket, és nagyon örültek, mert azt hitték, hogy Szent Ferenc jön, ki két napja arra járt. Egy odavaló asszony ugyanis három nap



óta vajúdott, s minthogy nem tudta megszülni gyermekét, már-már halódott. Ezek azt gondolták, hogy életben marad, és szerencsésen lebabázik, ha Szent Ferenc rája teszi szent kezeit. De ahogy a nevezett fráterek közelebb jöttek, s látták, hogy egyik sem Szent Ferenc, elszomorodtak. Ahol azonban nem volt jelen a Szent teste, jelen volt ereje, mert nem hiányzott a nép szilárd bizodalma az iránt. Csodálatos dolog! Az asszony haldoklott, s az arca már viaszszárga volt, mint valami halotté. Kérdezik ezek a frátereket, hogy van-e valamijük, amit Szent Ferenc szentséges kezeivel illetett. A testvérek törlik a fejüket, és szorgosan keresgélnek, de semmi egyebet nem találnak, amit Szent Ferenc érintett volna, mint kötőféket annak a szárnak, amelyen utazott. Fogják tehát ezek nagy tisztelettel és áhítattal a kötőféket s a terhesasszonyra teszik, áhítatosan Szent Ferenc nevét kiáltva, és őt bizodalmasan oltalmába ajánlva. És mi történik? Amint az asszony a kötőféket testén érezte, azonnal megszabadult minden veszedelemtől, s szerencsésen, könnyen és jó egészséggel hozta világra magzatát.

Miután Szent Ferenc néhány napig a nevezett kolostorban maradt, Castello városába ment. És íme, számos polgár egy régtől fogva ördögös asszonyt cipel eléje, s kéri alázatosan, hogy szabadítaná meg őt a gonosztól, mert hol fájdalmas üvöltéssel, hol kegyetlen sikoltozással, hol kutyáéhoz hasonló ugatással az egész környéket háborgatja. Szent Ferenc ekkor imádkozott, megjelölte az asszonyt a szent kereszt jelével, s ráparancsolt az ördögre, hogy távozzék belőle, és az tüstént eltávozott, az asszony pedig testileg-lelkileg meggyógyult.

Mivel e csoda híre a nép között elterjedt, egy másik asszony nagy bizodalommal hozta hozzá valamely súlyos sebbel kínlódó beteg gyermekét, és kérte alázatosan, hogy jelölne meg kezével.

Szent Ferenc, mert tetszik neki a bizodalom, előveszi a

gyereket, leoldja sebéről a kötést, megáldja háromszor a sebet a szentséges kereszt jelével, aztán saját kezeivel újból bekötözi, és visszaadja anyjának. Minthogy este volt, az anya gyermekét rögtön ágyba fektette és elaltatta. Másnap reggel, mikor gyermekét ki akarja emelni az ágyból, látja, hogy nincsen rajta a kötés; nézi és teljesen egészségesnek találja, mintha csak soha semmi baja se lett volna, kivéve, hogy a seb helyén a hús piros rózsza módjára forradt össze, s ez is inkább a csoda bizonyosságának, semmint a seb nyomának látszott, mert a mondott rózsza egész életében megmaradt, és gyakran serkentette Szent Ferenc tiszteletére, ki őt meggyógyította.

Ebben a városban az ájtatos lakosok kérelmére Szent Ferenc ekkor egy hónapig időzött, s ezalatt számos más csodát is művelt. Azután Fráter Leóval és egy jó emberrel, ki szamarát kölcsönözte néki, hogy arra ülhessen, Angyalos Boldogasszony kolostorába távozott. Történt, hogy a rossz utak és a nagy hideg miatt, bár egész nap fáradtak, nem jutottak oly helyre, hol megszállhattak volna. A zivataros idő és a beálló sötétség arra készítette őket, hogy egy sziklamélyedésbe húzódjanak, melyben legalább a hó ellen védve tölthessék az éjszakát.

A könnyen öltözött jó szamaras ember kedvetlen volt, s a hideg nem hagyta aludni. Tüzet sem rakhattak, azért magában halkán sziszegett, nyögött, és Szent Ferenc ellen zúgolódott, amiért ilyen helyre vezette. Ahogy ezt Szent Ferenc észrevette, megszánta, s lelkének hevében kezét kinyújtotta és hozzáértette. Csodálatos dolog! Amint a Szeráf tüzetől átizzott és keresztül lyuggatott kezével érintette, azonnal megszűnt fájni, s bévülről és kfvülről is oly melege lett, hogy úgy érezte, mintha valamely fűtött kemence szájánál állana, s lelkében és testében megerősödve rögtön elszunnyadt, s önvallomása szerint a sziklák és a hó között ez éjszaka reggelig sokkal édesebben aludt, semmint otthon a saját ágyában.

Másnap elindultak, és az Angyalos Boldogasszonyhoz értek. Mikor már közel voltak, Fráter Leó fölvetette szeméit, s a nevezett Angyalos Boldogasszony kolostora felé nézegetve, az előtte haladó Szent Ferenc előtt egy szépséges keresztet látott, melyen a Megfeszített alakja függött. A nevezett feszület lépést tartott Szent Ferencel, s mikor ez megállt, az is megállott, mikor elindult, az is vele ment, és oly fényes volt, hogy nemcsak Szent Ferenc arcát, de köröskörül az utat is bevilágította, s mindaddig látható volt, míg Szent Ferenc mögött az Angyalos Boldogasszony kapui be nem zárultak.

Amint Szent Ferenc Fráter Leóval beköszöntött, a testvérek kitörő örömmel és szeretettel fogadták. Ettől fogva Szent Ferenc egészen haláláig a legtöbb időt itt töltötte, szentségének és csodáinak híre pedig úgy a Szerzetben, mint a világban folyton terjedt, jóllehet ő mélységes alázatában amennyire csak tehette, rejtegette Isten ajándékait és malasztját, s magát a legnagyobb bűnösnek nevezte. Fráter Leó ezen egy ízben csodálkozott, s botorul ekként tündökölt: Ímé, ez magát nyilvánosan a legnagyobb bűnösnek nevezi; a szerzetben nőtt föl; Isten ennyire megbecsüli, és titokban mégsem vádolja magát soha a testiség bűnével: vajon csakugyan megőrizte volna szűzi tisztaságát? – S e tekintetben nagyon szerette volna megtudni az igazat, de Szent Ferencről nem merte kérdezni. Azért Istenhez folyamodott, és állhatatosan kérte, hogy adná értésére, amit tudni kívánt. Szent Ferenc sok imádságáért és érdemeért meghallgattatott, és a következő látomás tanúsította neki, hogy Szent Ferenc valóban megőrizte szűzi ártatlanságát: látomásában Szent Ferencet egy magas és kiváló helyen látta állani, ahova senki sem juthatott el, sőt amelyet senki meg sem közelíthetett, s lelkében értésére adatott, hogy ez a magas és kiváltságos hely Szent Ferencben a szűzi tisztaság kiválóságát jelenti, mely kiválóság Krisztus szentséges Sebhelyeivel ékesített testét joggal megilleti.

Amint Szent Ferenc látta, hogy testi erejét Krisztus Sebhelyei lassan-lassan fölemésztik, s nem bírja tovább a Rend kormányzásának gondját, hamarosan összehívta a nagykáptalant. Mikor ez összegyűlt, a testvérek előtt mentegetőzött, hogy a kormányzói tisztség révén nem képes tovább a Rend gondját viselni, azért bár nem mond le a rendfőnökségről, minthogy arról le sem mondhat, hiszen a pápa tette őt rendfőnökké, és a pápa határozott engedelmével hivatalát se le nem teheti, se maga helyett utódot nem állíthat, mindamellett Cattani Péter testvért helyettesül rendeli, s annyi odaadással ajánlja néki, valamint a tartományfőnököknek a Szerzetet, amennyi tőle csak kitelik.

Ennek utána Szent Ferenc lelki erejét összeszedve, szeméit és kezeit égre emelte, s mondá: Uramisten, neked ajánlom általad eddig reám bízott családot, mert gyöngeségeim miatt, melyeket ismersz, édességes Uram, tovább nem gondoZHatom. A tartományfőnököknek is ajánlom, s ők adjanak számot az ítélet napján, ha hanyagságuk, rossz példájuk vagy túlságos szigorúságuk miatt valamelyik testvér elkárhozik.

És úgy tetszett Istennek, hogy a magát gyöngeségével mentegető szavakból a káptalan összes testvérei megérték, hogy a szent Sebhelyekről beszél, s a meghatottságtól senki sem tudta visszafojtani sírását. Ettől fogva a Rend egész gondját és kormányát helyettesének és a tartományfőnököknek kezébe tette le, és mondá: Mostantól, hogy gyöngeségem miatt a Rend gondját letettem, nincs más teendőm, mint hogy Szerzetünkért az Istent imádjak, és a testvéreknek jó példát mutassak. S tudom, hogy ha gyöngeségem megszűnnék, a legnagyobb szolgálat, melyet a Szerzetnek tehetnék, az volna, ha Istent szüntelenül kérném érte, hogy őrizze, kormányozza és megtartsa.

Mint feljebb szó volt róla, Szent Ferenc a szentséges Sebhelyeket tőle telhetőleg elrejtetni igyekezett, s amióta

csak elnyerte őket, mindig bekötözött kezekkel és sarús lábakkal járt, mindamellett nem akadályozhatta meg, hogy azokat s főképpen oldalsebét, melyet a legnagyobb iparkodással takargatott, számos testvér különböző módokon ne lássa, és meg ne tapintsa. Egyszer is egy őt kiszolgáló testvér jámbor fufanggal levettette vele a csuhát, hogy ő majd kiporolja. S mikor jelenlétében Szent Ferenc csuháját csakugyan levetette, oldalsebét ez a testvér tisztán látta, és hirtelen melléhez nyúlva, azt három ujjával érintette, s terjedelmét és nagyságát kitapasztalta, s hasonlóképpen ugyanabban az időben azt helytartója is látta. De még nyilvánvalóbban megbizonyosodott Fráter Rufinus, ki folytonos szemlélődésben élt, s akiről Szent Ferenc egyszer azt mondotta, hogy nincs nálánál szentebb ember a földkerekségen, s szentségéért őt forrón szeretete, és minden kívánságát teljesítette. Ez a Fráter Rufinus három esetben megbizonyosodott meg s győzött meg másokat is a mondott Sebhelyek és különösen az oldalseb létezéséről. Az első eset a következő volt: Szent Ferenc oly hosszú alsóruhákat hordott, hogy jól fölhúзва, jobb oldalsebét eltakarta velük. Mikor ezeket nevezett Fráter Rufinusnak meg kellett mosnia, alaposan összenézegette és megvizsgálta, s jobb oldalukon mindig véreseknak találta őket, amiből biztosan következtette, hogy ez az a vér volt, mely a nevezett sebből szivárgott. Szent Ferenc meg is feddette, mikor látta, hogy levetett alsó ruháit nézegette, s rajtuk a nevezett vérnyomot keresgélte. – A második esetben az történt, hogy nevezett Fráter Rufinus egy ízben ujjait szántszándékkal bemélyesztette az oldalsebbe, mire Szent Ferenc fájdalmában hangosan fölajdult: Isten bocsássa meg néked, Fráter Rufinus, mért tetted ezt velem? Harmadjára pedig úgy esett a dolog, hogy egy ízben nagy kegyelemképpen állhatatosan kérte Szent Ferencről, hogy Isten szent szerelmére cserélje el vele kápáját. A szerető atya, bár nem örömet, engedett a kérelemnek. Levetette

kápáját, neki adta, az övét meg magára vette, s ekkor Fráter Rufinus a vetkőzésnél és öltözésnél a mondott Sebhelyet világosan szemügyre vehette.

Fráter Leó és sok más testvér szintén látta még Szent Ferenc életében a nevezett Sebhelyeket. Ezek a testvérek életszentségük folytán megbízható emberek voltak ugyan, és pusztá szavuknak is hinni lehetett, mindamellett, hogy a szívekből minden kételyt kiirtsanak, megesküdtek a Bibliára, hogy ők a Sebhelyeket saját szemeikkel látták.

Látta azokat néhány vele bizalmas viszonyban levő kardinális is, akik Szent Ferenc nevezett szentséges Sebhelyeinek tiszteletére szép és ájtatos himnuszokat, antifonákat és prózákat írtak. Sándor pápa pedig egy, a nép előtt tartott prédikációjában, melyen az összes kardinálisok jelen voltak, s közöttük volt Szent Bonaventura fráter is, aki bíbornok volt, mondotta és erősítgette, hogy Szent Ferenc életében ennek szent Sebhelyeit saját szemével látta.

És Madonna Settesoli Jakopa is, korának legelőkelőbb asszonya, Szent Ferenc kiváló tisztelője, ennek halálos ágyán és elhúnyta után több ízben látta a szent Sebhelyeket, és nagy áhítattal csókolta azokat, mert isteni sugallatra Rómából Assisibe jött, hogy Szent Ferenc halálánál jelen legyen; és ez a következőképpen történt.²²

Szent Ferenc pár nappal halála előtt, betegen, néhány társával, Assisiben a püspöki palotában tartózkodott, s betegsége ellenére gyakorta énekelt bizonyos Krisztust dicsérő énekeket. Egy napon valamelyik társa mondá neki: Atyám, tudod, hogy ezek a polgárok nagy bizodalommal vannak hozzád, és szent embernek tartanak. Ez okból úgy vélekedhetnek, hogy ha valóban az vagy, akinek hisznek, betegségedben a halálra kell gondolnod, s mivel ily súlyos nyavalyában senyvedsz, inkább sírnod illik, semmint dalolnod. Tudd meg ugyanis, hogy énekedet és a miénket, melyet parancsodra zengedezünk, sokan hallják a palotában és azon kívül is, mert miattad ezt

a palotát sok fegyveres őrzi, akik rossz példát vehetnének rólunk.²³ Minek okából azt gondolom, mondá e testvér, hogy jól tennéd, ha innen távoznál, és mindnyájan visszamennénk Angyalos Boldogasszony kolostorába, mert nem jó nekünk itt a világiak között lenni. – Drágalátos testvérem, felelé neki Szent Ferenc, tudod, most két esztendeje, mikor Folignóban voltunk, Isten kijelentette néked életem végét, nekem meg kinyilatkoztatta, hogy e betegségemben néhány nap múlva a kitűzött határidő letelik. Ugyanebben a kinyilatkoztatásban Isten biztosított bűneim elengedéséről és a mennyei boldogságról. E kinyilatkoztatásig hála-lom és bűneim fölött siránkoztam, de miután ebben a kinyilatkoztatásban részesültem, a vidámság annyira erő-t vett rajtam, hogy nem tudok többé sírni: azért éneklek és fogok énekelni Istennek, aki kegyelmével elárasztott, s a paradicsom gyönyöreiről biztosított. Ami innen való távozásunkat illeti, az tetszik nekem és beleegyezem, de találjatok rá módot, hogy elvigyetek, mert oly gyöngé va-gyok, hogy nem tudok járni. A testvérek ekkor karjaikra emelték, s úgy vitték el számos polgár kíséretében.

Útközben egy ispotályhoz érve, Szent Ferenc mondá vivőinek: Tegyetek itt le a földre, és fordítsatok a város fe-lé. S amint arccal Assisi felé a földre tették, megáldotta a várost sok áldomással, mondván: Áldjon meg az Isten, szent város, mert általad sok lélek üdvözüll Istennek sok szolgája fog lakni falaid között, és sokan lesznek ben-ned az örök élet országának választottjai!²⁴ Ezek után to-vábbvitette magát az Angyalos Boldogasszony felé.

Amint ideértek, a betegszobába vitték, s ott pihenni hagyták. Ekkor Szent Ferenc magához hívta egyik társát, és mondá: Drágalátos testvérem, Isten kinyilatkoztatta nékem, hogy ebben a betegségben néhány nap múlva meg fogok halni. Tudod, hogy Settesoli Jakopa asszony Ren-dünk iránt kiváló tisztelettel viseltetik, s ha halálomat hal-laná, és nem lehetne jelen, nagyon elszomorodnék. Add

azért tudtára, hogy ha életben akar látni, jöjjön azonnal! – Válaszolt a testvér: Nagyon helyesen cselekszel, atyám, mert valóban kiváló tisztelőd ő néked, s nem volna rendjén, ha nem lehetne jelen halálos ágyadnál. – Menj tehát, mondá Szent Ferenc, hozz tintát, papirost és tollat, s írd, amit diktálok. Amint ez az írószerszámokat elhozta, Szent Ferenc a következő levelet diktálta: Jakopa asszonynak, Isten szolgálóleányának, Fráter Ferenc, Krisztus szegénye, a mi Urunk Jézus Krisztusban üdvöt és a Szentlélek közösségét. Tudd meg drágalátosom, hogy az áldott Krisztus nagy kegyelmében kinyilatkoztatta nékem életem végét, mely nemsokára be fog következni. Azért, ha még életben akarsz látni, e levél vétele után azonnal indulj el, és jöjj Angyalos Boldogasszony kolostorába, mert ha pár nap múlva nem leszel itt, nem találsz többé életben. Hozz magaddal darócot, melybe testemet takarják, és viaszgyertyákat, amennyi a temetéshez szükséges. Kérlek továbbá, hozz olyasfajta süteményeket, amilyeneket, mikor Rómában beteg voltam, ennem adni szoktál.

Miközben a levél íródott, Isten kijelentette Szent Ferencnek, hogy Jakopa asszony hozzá jön, sőt már közel van, és hozza mindazokat, amiket a levélben kért tőle. E kijelentés vétele után mondá Szent Ferenc a levelet író testvérnek, hogy ne folytassa, mert már nincs rá szükség, s tegye félre a levelet. A testvérek pedig nagyon csodálkoztak, hogy a levelet nem fejezi be, és el sem küldeti.

Egy idő múlva valaki keményen kopogtatott a kolostor kapuján, s Szent Ferenc küldötte a portást, hogy nyitna ajtót. Amint ez a kaput kinyitotta, Madonna Jakopa, a római nemes úrhölgy állott ottan két fiával, Róma város tanácsosaival, továbbá nagy lovas kísérettel, és valamennyien bejöttek.²⁵ Jakopa asszony egyenesen a betegszoba felé tartott, s Szent Ferenchez ment. Szent Ferenc nagy örömet és vigasztalódást érzett jöttén, és ő is boldog volt, hogy a szent atyát még életben találta, s vele beszélhetett. Akkor

aztán elmondotta, hogy Isten Rómában imádság közben értésére adta, hogy Szent Ferenc napjai meg vannak számolva, és hogy érte szándékozik küldeni, s kérni akarja tőle mindazokat, amiket – mint mondá – magával hozott. És most ezeket elhozatta Szent Ferenchez, s enni adott néki. Miután evett, és jócskán megerősödött, Madonna Jakopa letérdelt Szent Ferenc lábaihoz, s megragadta ezeket a Krisztus sebhelyeivel jelölt és ékesített szentséges lábakat, s oly rendkívüli áhítattal csókolta őket és öntözte könnyeivel, hogy a körülötte álló testvérek szemében olyan volt, mint Magdolna Jézus Krisztus lábainál: mintegy második Magdolna, és semmiképpen sem tudták onnan eltávolítani. Végül, hosszú idő múlva, mégis fölemelték, és félrevonták és kérdezték, hogy mint jött így éppen idejére, fölszerelve mindazokkal, amikre Szent Ferencnek életében és halálában szüksége lehet. Felelé Jakopa asszony, hogy amint egy éjszaka Rómában imádkozott, égi szózatot hallott, mely mondá: Ha életben akarod találni Szent Ferencet, haladéktalanul menj Assisibe, s vidd magaddal azokat, amiket betegségében szoktál néki adni, nemkülönben, amire a temetésnél szükség lesz, és én – mondá ő – ekként cselekedtem.

Ott maradt tehát a nevezett Madonna Jakopa mindaddig, mígnem Szent Ferenc az életből elköltözött és eltemettetett. A temetésnél egész kíséretével nagy tiszteletet adott néki, s az összes költségeket ő fedezte. Visszatérve Rómába, ez a derék nő ott szentül meghalt, és Szent Ferenc iránt való tiszteletből akként végrendelkezett, hogy Angyalos Boldogasszony templomába vigyék, s ott temessék el, ami aztán úgy is történt.²⁶

Miképpen érintette és látta Jeromos Szent Ferenc szentséges Sebhelyeit, melyekben előbb nem akart hinni

Szent Ferenc halála alkalmával dicsőséges szent Sebhelyeit nemcsak a mondott Jakopa asszony, fiai és kísérete, hanem számos assisibéli polgár is látta és csókolta, közöttük egy Jeromos nevű híres és nagytekintélyű vitéz, aki, mint Szent Tamás Krisztus Sebhelyein, fölötte kételkedett és hitetlenkedett.²⁷ Ez, hogy maga meggyőződjön, és másokat is meggyőzzön, a testvérek és világiak szeme látára merészen megmozgatta a kezek és lábak szögeit, s az oldalsebet is megtapintotta, minek okából később állhatatos tanúja lőn az igazságnak, s megesküdü a Bibliára, hogy így volt, és hogy ő a Sebeket látta és kezével illette.

A dicsőségesszent Sebhelyeket Szent Klára is látta és csókolta apácaival, akik Szent Ferenc temetésénél jelen voltak.

Szent Ferenc halála napjáról és esztendejéről

Krisztus dicsőséges hitvallója, Szent Ferenc, Urunk 1226-ik esztendejében, október 4-én, szombaton költözött el az élők sorából, s a rákövetkező vasárnap volt temetése.²⁸ Ebben az esztendőben volt megtérésének huszadik esztendeje, vagyis ennyivel előbb kezdett bűnbánatot tartani, a szent Sebhelyek elnyerése után pedig ez volt a második esztendő, születésétől pedig negyvenöt esztendő telt el.

Szent Ferenc szentté avatásáról

Szent Ferenc 1228-ban kanonizáltatott IX. Gergely pápa által, ki személyesen jött Assisibe, hogy szentté avassa.

És ez elegendő a negyedik elmélkedésre.

Ötödik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről

Az ötödik és utolsó elmélkedés tárgya néhány jelenés és csoda, melyeket Isten Szent Ferenc halála után művelt és mutatott a szentséges Sebhelyek megerősítéséül, és hogy kinyilatkoztassa a napot és órát, melyben azokat Krisztus reája adta.

Ami ezt illeti, megfontolandó, hogy az Úr 1282-ik esztendejében, október havában, Fráter Fülöp, Toszkána tartományfőnöke, Buonagracia János rendfőnök²⁹ parancsára, a szent engedelmesség nevében fölszólította az aretinóbeli Castiglione Mátét, jámbor és szentéletű férfiút, hogy mondja el néki, amit a napról és óráról tud, melyben a szentséges Sebhelyek Krisztustól Szent Ferenc testébe nyomattak. Hallotta ugyanis, hogy ez erről kinyilatkoztatásban részesült.

Fráter Máté a szent engedelmesség parancsszavára így válaszolt: A múlt esztendő május havában a Vernia-hegyi szerzetes család tagja voltam, s egy napon abban a cellában imádkoztam, mely a közhit szerint azon a helyen van, hol a szeráfi jelenés történt. Imádságomban áhítatosan kértem Istent, hogy nyilatkoztassa ki valakinek a napot, az órát és a helyet, ahol a szentséges Sebhelyek Szent Ferenc testébe nyomattak. S miután az imádságban és ebben a kérelemben az első szender idején jóval túl kitartottam, megjelent nekem Szent Ferenc nagy fényességben, és kérdé: Fiacskám, mit kívánsz te az Istentől? Atyám – viszonozám, – ezt és ezt kérem. S mondá: Én atyád, Ferenc vagyok. Megismeresz-e vajon engem? Atyám, felelém, megismerlek. Ekkor megmutatta kezeinek, lábainak és oldalának szentséges Sebhelyeit, és mondá: Elérkezett az idő, midőn Isten akaratából és az ő dicsőségére nyilvánossá kell lennie annak, amit tudni a testvérek eddig nem igen iparkodtak. Tudd meg tehát, hogy ki nekem megjelent, nem angyal volt, hanem a Jézus Krisztus szeráf alakjában,

ki kezeivel nyomta be testembe a Sebhelyeket, amint ő azokat a kereszten testébe fogadta, és ez ekképpen történt:

A szent Kereszt fölmagasztalása előtt való napon egy angyal jött hozzám, s Istentől azt az üzenetet hozta, hogy készüljek békétűrőssel fogadni azt, mit Isten rám akar mérni. S én feleltem, hogy kész vagyok elfogadni és elviselni mindent, mi az Istennek tetszik.

A következő reggelen aztán, szent Kereszt ünnepén, mely abban az esztendőben péntekre esett, hajnaltájt forró lelki buzgalommal kimentem cellámból, s ide, erre a helyre jöttem, ahol te vagy mostan, s ahol én is imádkozni szoktam. Amint imádkoztam, a levegőn át az égből, íme, egy keresztfeszített ifjú szállt le szeráf képében, hat szárnyal és heves hirtelenséggel. E csodálatos látomásra alázatosan letérdeltem, s a keresztfeszített Jézus Krisztus mérhetetlen szeretete és kínszenvedésének végtelen gyötrelme fölött elmélkedtem. Az ő látása akkora szájalmat ébresztett bennem, hogy úgy tetszett, mintha gyötrelmeit valóssággal testemben érezném. Jelenlététől ez az egész hegy napként ragyogott, s amint a földre szállott és élém állott, némely titokzatos szavakat mondott nekem, melyeket tőlem még senki sem hallott, de közeledik az idő, mikor ezek is ki fognak nyilváníttatni.

Kisvártatva aztán Krisztus eltűnt s visszament a mennybe, és a Sebhelyek pecsétjét hagyta rajtam. Menj tehát, mondá Szent Ferenc, és közöld ezeket bizodalmasan főnököddel, mivel ez Istennek műve, s nem az emberé. E szavak után Szent Ferenc megáldott, és sok ragyogó ifjával visszatért az égbe.

A nevezett Fráter Máté azt vallotta, hogy a mondottakat nem álmában, hanem ébren látta és hallotta, s megesküdött, hogy így beszélte el ő ezt a nevezett tartományfőnöknek Firenzében, ennek cellájában, midőn ez őt az engedelmes-ségre való hivatkozással kikérdezte.

Valamely jámbor testvér Szent Ferenc legendájának a szentséges Sebhelyekről szóló fejezetében a Szeráf által a jelenés során Szent Ferencnek mondott titokzatos ígérkéről olvasva, addig kérte Istent, míg végre Szent Ferenc ez ígéket neki kijelentette

Máskor meg egy jámbor és szentéletű testvér Szent Ferenc legendájában³⁰ a szentséges Sebhelyekről szóló fejezetet olvasva, nagy lelki szorongással töprengett, hogy miképpen hangozhattak ama titokzatos ígék, melyekről Szent Ferenc úgy nyilatkozott, hogy életében senkivel sem közölné azokat, s melyeket neki a jelenés alkalmával a szeráf mondott. Ezeket az ígéket – tűnődék a testvér magában – Szent Ferenc általában senkinek sem akarta kijelenteni, de talán most, testi halála után, ha ájtatosan kérik, mégis elmondja. És ettől fogva a jámbor testvér kérte Istent és Szent Ferencet, hogy jelentse ki neki azokat az ígéket. S nyolc esztendeig tartott ki hűségesen ebben a könyörgésben, s a nyolcadik esztendő folyamán elérte, hogy meghallgattatott, és pedig a következő módon.

Valamely napon ebéd után, a hálaadás végeztével, midőn a templom szögletében Istent és Szent Ferencet a mondotakért a szokottnál is buzgóbb áhítattal és sok könnyhullatással kérte, egy szerzetestársaszoáltotta, s számára a gárdiántól azt a parancsot hozta, hogy vele a kolostor érdekében a városba menjen.

Meg volt győződve, hogy az engedelmesség többet ér az imádságnál, azért mikor az előljáró parancsát vette, az imádságot alázatosan rögtön abbahagyta, és az őt szólító testvérhez csatlakozott. S tetszett Istennek, hogy ezzel a készséges engedelmességgel érdemelje ki, amit imádkozással hosszú időn át nem tudott elnyerni. Amint ugyanis a kolostor kapuján kiléptek, két idegen fráterrel találkoztak, akik messzeföldről látszottak jönni. Az egyik fiatal-

nak, a másik öregnek és ösztövérenek látszott, s a rossz idő miatt csupa sár és csuronvíz voltak.

Az engedelmes testvér fölötte megszánta őket, és mondá útítársának: Ó, drágalátos testvérem, nem szenvedhetnéne némi késedelmet az a dolog, amely miatt elindultunk, mert ezek az idegen fráterek valóban rászorultak, hogy vendég-szerető fogadtatásban részesüljenek. Engedd meg kérlek, hogy előbb megmossam lábukat, különösen ezét az öregét, kinek inkább van rá szüksége, te pedig megmoshatod a fiatalabbét, s aztán eljárunk a kolostor ügyében.

A testvér hajlott társa szívélyes szavára, visszafordultak a kolostorba, s a vendég-frátereket nagy szeretettel fogadva, a konyhába a tűzhelyhez vezették, hogy ott fölmelegedjenek, és ruhájuk megszáradjon. A tűz körül a konventnek még nyolc testvére fűtőzött. Miután a tűz mellett kissé fölmelegedtek, félrevonták őket, hogy megmossák lábaikat, miként erre nézve az imént megegyeztek. Az engedelmes és jámbor testvér az idősebb lábait mosta, s a sarat kapargatva róluk, – mert nagyon sárosak voltak, – látta és észrevette, hogy a szentséges Sebhelyekkel vannak megpecsételve. Ijedtében és örömében legott szorosan átölelte azokat, és fölkiáltott: Krisztus vagy te, vagy Szent Ferenc!

A hangos szóra a barátok a tűz mellől fölugráltak, odaszaladtak, s a dicsőséges Sebhelyeket nagy megilletődéssel és tisztelettel csodálták. Az idősebb testvér ekkor kérelmükre megengedé, hogy azokat egész közélről nézhessék, érinthessék és csodálhassák. S mikor örömükben még inkább ámuldoztak, mondá nékik: Ne legyetek kishitűek, és ne féljetek, drágalátos testvéreim és gyermekeim! Atyátok, Fráter Ferenc vagyok, ki Isten szándéka szerint három Rendet alapítottam, s mivelhogy ez a fráter, ki lábaimat mosta, már nyolc esztendő óta kért, és ma a szokottnál is nagyobb buzgósággal esdekelt, hogy jelenteném ki azokat a titokzatos ígéket, melyeket a Szeráf mondott nékem, mikor a Sebhelyeket reám nyomta, s amelyeket életemben so-



hasem akartam kijelenteni, ma Isten parancsára, jutalmul állhatatosságáért és készséges engedelmességéért, melynek okából az elmélkedés édességét félbeszakította, – Istentől azért küldtettem, hogy az általa kívántakat elétek tárjam. És ekkor Szent Ferenc az említett testvér felé fordulva így szólt: Tudd meg, drága testvérem, hogy mikor Vernia hegyén a szeráfi jelenés alkalmával a Krisztus kínszenvedésének emlékezetében teljesen elmerültem, s Krisztustól testemben ekként stigmatizáltattam, Krisztus imígyen szólt hozzám: Tudod-e, mit tettem veled? Megpecsételtelek kínszenvedéseim jeleivel, hogy zászlóvivőm légy. S miként halálom napján leszállottam a pokol tornácára, és mindazokat a lelkeket, kiket ott találtam, Sebhelyeim erejével onnan kiszabadítottam és a mennyországba vittem: akként, hogy halálodban is hasonlatos légy hozzám, valamiképpen hasonlatos voltál hozzáméletemben, ezennel megengedem, hogy miután világi életedből elköltöztél, évente, halálod napján, leszállj a tisztítóhelyre, s három Rendet, t. i. a kisebb testvérek, a szegénység asszonyai és a penitenciatartók lelkeit, továbbá tisztelőid lelkeit, kiket ott találsz, Sebhelyeid erejénél fogva, melyeket néked adtam, kiszabadítsd és a paradicsomba vigyed. És ez ígéket senkinek el nem mondhattam, míg a világban éltem.

Erre Szent Ferenc és társa hirtelen elenyésztek. Sok barát hallotta aztán ezeket attól a nyolc testvértől, kik jelen voltak a látomásnál, és Szent Ferenc szavait hallották.

Miképpen jelent meg Szent Ferenc imádság közben Vernahegyi János testvérnek

A Vernia-hegyen megjelent egyszer Szent Ferenc a kiváló életszentségű Vernahegyi János testvérnek, amint ez éppen imádkozott. Sokáig maradt nála és társalkodott vele, végül pedig, mikor menni készült, így szólt: Atyám,

beszéld el, mit tettél, és hol voltál, mikor a Szeráf megjelent néked? Felelé Szent Ferenc: Azon a helyen imádkoztam, hol most a Batti-follei Simon gróf kápolnája van, és két kegyelmet kértem Úr Jézus Krisztusomtól.³¹ Az első az volt, hogy – amennyire lehetséges – engedje itt a földön lelkileg és testileg átéreznem annak a fájdalomnak teljét, melyet maga keserves kínszenvedésekor érzett. A második kegyelem, melyet kértem, az volt, hogy érezhessem szívemben azt a túláradó szeretetet is, mely vele, érettünk bűnösökért ily szörnyű kínokat szenvedtetett. S Isten ekkor értésemre adta, hogy úgy az egyiket, mint a másikat éreztetni fogja velem annyira, amennyire egyszerű teremtmény azokat átérezheti, s ez rajtam a Sebhelyek vételénél csakugyan bekövetkezett.

Ekkor János testvér megkérdezte, vajon a Szeráf által mondott titokzatos szavak azok voltak-e, melyeket a fönt említett jámbor testvér terjesztett, ki erősen állította, hogy azokat nyolc barát jelenlétében magától Szent Ferencről hallotta. Felelé Szent Ferenc, hogy a testvér igazat mondott, János testvér most a nyert szabadság folytán még messzebb bátorzkodott, és így szólt: Ó, atyám, esengve kérek, engedd látnom és csókolnom dicsőséges szent Sebhelyeidet, nem mintha valóságukban kételkednék, hanem csak azért, hogy vigasztalásom legyen, mivel erre mindig vágyakoztam. És Szent Ferenc szívesen megmutatta és odanyújtotta néki Sebhelyeit, s János testvér tisztán látta, érintette és csókolta azokat. Végül kérdezte: Atyám, mekkora lehetett lelked öröme, mikor az áldott Jézust hozád jönni és veled szentséges kínszenvedésének titkait közölni láttad? Adná Isten, hogy ezt a gyönyörűséget kevéssé én is érezhetném. Felelé Szent Ferenc: Látod-e e szögeket? Mondá János testvér: Atyám, igen. Érintsd még egyszer, mondá Szent Ferenc, ezt a kezemben lévő szöveget. János testvér a szöveget nagy tisztelettel és félelemmel megérintette, s az érintésre, miként tömjénfüst-szalag,

oly illat áradt ki onnan, hogy amikor János testvér belehelte, lelke-teste akkora édességgel telt el, hogy magánkívül azonnal Istenhez ragadtatott, s érzéketlenné változott. És így ez órától, mely a tercia órája volt, egész vécsernyéig önkívületben maradt.

E látomást és a Szent Ferenczel való bizalmas társalgást János testvér gyóntatóján kívül haláláig senki másnak el nem mondotta, s csak amikor halála közeledett, beszélte el több testvérnek.

Egy jámbor testvér valamely elhunyt társának csodálatos jelenését látja

A római rendtartományban egy igen ájtatos és szentéletű fráter ezt a csodálatos jelenést látta.

Meghalt valamelyik éjjel egy hön szeretett szerzetestársa, s reggel eltemették a káptalanház bejárata előtt.³² Ugyanczen a napon, étkezés után, eme testvér a káptalanház egyik sarkába vonult, hogy Istenhez és Szent Ferenchez elhunyt társának lelkéért imádkozzon. Déltájt, mikor a többiek mind aludni mentek, ő meg állhatatos imádság és könnyek között sóhajtozott, íme, nagy sürgést-forgást hall a kolostorban, minek okából szorongó félelemmel hirtelen ama társának sírja felé néz, s a káptalanház bejáratánál Szent Ferencet és mögötte, a mondott sír körül a barátok sűrű tömegét látja állani. Odébb néz, és a kolostor közepén óriási lánggal lobogó tüzet pillant meg, s a lángok között amaz elhunyt társának lelkét veszi észre. Széjjeltekint a kolostorban, s látja, hogy angyalsereg és szentek kíséretében a kolostor keresztfolyosójában köröskörül Jézus Krisztus járkal. Amint ezt nagy ámulattal nézi, látja, hogy amikor Krisztus a káptalanház előtt elmegy, Szent Ferenc az összes barátokkal letérdel, és így szól: Kérlek, drágalátos Atyámuram, ama kimondhatatlan szeretetre,

melyet az emberi nemzet iránt megtestesüléssel mutatál, könyörülj itt e tűzben égő testvérem lelkén. És Krisztus szó nélkül tovább sétált. Mikor visszatért, s másodszor lépett el a káptalanház előtt, Szent Ferenc, miként az imént, újra letérdelt társaival és ilyképpen esdette: Irgalmas Atyámuram, kérlek arra a mérhetetlen szeretetre, melyet az emberi nemzet iránt kereszthaláloddal tanúsítottál, könyörülj e testvérem lelkén. Krisztus pedig megint továbbment, anélkül, hogy meghallgatta volna. A kolostort körüljárva harmadszor is visszatért, s elment a káptalanház előtt. Ekkor Szent Ferenc, miként az előbb, letérdelt, odamutatta neki kezeit, lábait és oldalát, s mondá: Irgalmas Uramatyám, kérlek a mélységes fájdalomra és vigasztalásra, melyeket éreztem, mikor ezeket a Sebhelyeket testembe pecsételted, kegyelmezz a tisztítóhely eme tűzében sínylődő testvérem lelkének.

És csodák csodája! Amint Szent Ferenc harmadízben a saját Sebhelyeire kérte Krisztust, ez rögtön megállott, a Sebhelyekre tekintett, meghallgatta a könyörgést, és mondá: Átengedem neked, Ferenc, testvéred lelkét!

S ezzel Krisztus bizonyára Szent Ferenc dicsőséges Sebhelyeit akarta megtisztelni és elismerni, s nyíltan jelezni kívánta, hogy ama szavai szerint, melyeket a Sebhelyek benyomásakor mondott, a testvérek lelkei, ha a tisztító tűzbe jutnak, legkönnyebben az ő Sebhelyeinek erejénél fogva szabadulhatnak meg a vitethetnek a paradicsom boldogságába.

E szavakra a kolostor tüze azonnal kialudt, az elhunyt testvér Szent Ferenchez ment, s vele és Krisztussal ez az egész üdvözült sereg – élén dicsőséges Királyával – bevonult a mennyekbe. Az imádkozó testvér pedig látva, hogy szerzetestársa megszabadult a gyötrelmekről s égbe vitetett, fölötte örült, látomása sorát elmondotta többi társainak, és Istennek hálát adva, őt velük együtt dicsérte.

Miképp bizonyosodott meg egy Szent Ferenc-tisztelő nemes lovag Szent Ferenc haláláról és szent Sebhelyeiről

Egy Massa di San Pietro-beli Landolfó nevű előkelő lovag, ki Szent Ferencet igen tisztelte, s végül az ő kezéből a harmadrend öltönyét is fölvette, ily módon bizonyosodott meg Szent Ferenc haláláról és dicsőséges szent Sebhelyeiről.

Abban az időben, mikoron már Szent Ferenc halála közeledett, az ördög az említett községben megszállott egy asszonyt s kegyetlenül gyötörte. Emellett oly iskolázottan beszéltette, hogy az összes bölcseket és tudósokat, kik fölkeresték, hogy vele vitatkozzanak, zavarba ejtette. Történt, hogy a gonosz lélek távozáván belőle, két napra békén hagyta, harmadnap azonban visszatért, ismét belebújt, és az előbbinél még irgalmatlanabban gyötörte. Amint ezt Landolfó hallotta, az asszonyhoz ment, s a benne lakozó ördögtől megkérdezte, mi volt az oka, hogy két napra eltávozott tőle, és hogy most visszatérve még kegyetlenebbül kínozza. Felelé az ördög: Mikor elhagytam, valamennyi e vidéken tanyázó pajtásommal összegyűltünk, s nagy készültséggel a koldus Ferenc halálos ágához mentünk, hogy vele viaskodjunk, és lelkét körmeink közé kaparítsuk: de a mi csapatunknál nagyobb angyalsereg vette körül, s egyenesen az égbe vitte, míg mi szégyenszemre odébbálltunk. Visszatértem tehát, és amit két napon elmulasztottam, kamatostul akarom megfizetni ennek a nyomorult asszonynak.

Ekkor Landolfó Isten nevében kényszerítette, hogy mondja el, mi az igazság Szent Ferenc szentségéről, kiről azt mondja, hogy meghalt, és a még életben levő Szent Kláraéről. Felelé az ördög: Akár akarom, akár nem, el kell neked mondanom az igazat. Az Atyaisten annyira felbőszült a világ bűnei miatt, hogy úgy tetszett, rövidesen

végző ítéletet fog hozni a férfiak és az asszonyok ellen, s ha meg nem javulnak, eltörli őket a föld színéről. Fia, Jézus Krisztus azonban könyörgött a bűnösökért, s megígérte, hogy a saját életét és szenvedését följújtja egy emberben, tudniillik a szegényke és koldus Szent Ferencben, kinek élete és tanítása által világszerte sokakat fog visszatéríteni az igazság útjára, és sokakat vezet bűnbánatra. S most, hogy megmutassa, amit Szent Ferencel cselekedett, azt akarta, hogy kínszenvedésének életében testére pecsételt Sebhelyeit halálában sokan lássák és tapintsák. Krisztus anyja hasonlóképpen megígérte, hogy szűzies tisztaságát és alázatát megújítja egy nőben, tudniillik Klára nővérben oly módon, hogy példája által az asszonyok ezrei szabaduljanak ki körmeink közül. És így ez ígéretek által megbékéltetve, az Atyaisten elhalasztotta végleges ítéletét.

Landolfó ekkor meg akart bizonyosodni, hogy az ördög, ki a hazugság atyja és gyűjtőkamrája, igazat mondott-e néki ebben és a Szent Ferenc halálára vonatkozó hírből, elküldötte tehát egyik hűséges csatlósát Assisibe, Angyalos Boldogasszony kolostorába, hogy megtudja, vajon Szent Ferenc él-e még vagy meghalt. A csatlós odaérve, mindennek szorgosan utánajárt, s ahogy hazament, jelentette urának, hogy Szent Ferenc ugyanazon a napon és ugyanabban az órában költözött el az élők sorából, melyben az ördög mondotta.

Miképpen nyert a kételkedő kilencedik Gergely pápa bizonyosságot Szent Ferenc Sebhelyeiről

Mellőzve Szent Ferenc szentséges Sebhelyeinek az ő legendájában olvasható többi csodáját,³³ az ötödik elmélkedés befejezésekképpen tudni méltó, hogy kilencedik Gergely pápának, ki – mint utóbb elbeszélte – Szent Ferenc oldalsebéről valamelyest kételkedett, egy éjjel megjelent

Szent Ferenc, s fölemelve kissé jobb karját, föltárta oldal-sebét, és egy fiolát kért tőle, melyet a pápa el is hozatott. Szent Ferenc ezt vele oldalsebe alá tartatta, és a pápának valóban úgy tetszett, hogy az üveg színültig megtelik vízzel elegendő vérrel, mely a mondott sebből fakadt, s ettől fogva minden kételye eloszlott. És ezután az összes kardinálisok tanácsára elismerte Szent Ferenc szentséges Sebhelyeit, és erről a barátoknak külön pecsétetes levelet adott; mindez Viterbóban, pápaságának tizenegyedik esztendejében történt. Később, a tizenkettedik esztendőben egy másik, bővebb levelet is adott.³⁴

Ennek kapcsán III. Miklós pápa és Sándor pápa is adtak terjedelmes kiváltságleveleket, melyek értelmében a Szent Ferenc szent Sebhelyeit tagadók ellen mint eretnekek ellen lehetne föllépni.³⁵

És ennyi elég ötödik elmélkedésképpen Szent Ferenc atyánk dicsőséges Sebhelyeiről. Adná Isten, hogy az Ő kegyelmével Szent Ferenc példáját itt a földön követve, dicsőséges Sebhelyeinek ereje által kiérdemeljük, hogy a paradicsomban vele örvendzhessünk. Jézus Krisztus és a szegényke Szent Ferenc dicséretére. Amen.

ITT KEZDŐDIK FRÁTER JUNIPERUSZ ÉLETE

I. Miképpen vágja le Fráter Juniperusz egy sertés lábát csak azért, hogy azt egy betegnek adhassa

A MÉLYSÉGES alázatú, lángoló buzgalmú és szeretetű Fráter Juniperusz Szent Ferenc legkiválóbb tanítványai és első társai közé tartozott. Szent Ferenc egyszer első jámbor társaival beszélgetve azt mondotta róla, hogy abból válnék igazán derék kisebb testvér, ki úgy legyőzné magát és a világot, mint ahogy Fráter Juniperusz legyőzte.

Egy napon, mikor szíve csordultig volt isteni szeretettel, Angyalos Boldogasszony kolostorában meglátogatott egy beteg barátot, s nagy részvéttel tudakolta, hogy miképpen lehetne szolgálatára. A beteg felelé: Fölötte jólesnék, ha megtehetné, hogy ebédre disznólábat kapjak. Mondá rögtön Fráter Juniperusz: Bízd rám, azonnal megszerzem. Ezzel megy, kést ragad – azt hiszem, konyhakést, – s buzgó lélekkel az erdő felé siet, hol néhány sertés legelész. Nosza, ráveti magát az egyikre, levágja annak lábát, s a csonka állatot otthagya, megszalad. Aztán visszatér a kolostorba, megmossa, letisztogatja, megfőzi a mondott lábat, és szorgos igyekezettel ízletesen elkészítve, nagy jóakarattal a betegnek viszi. A beteg pompás étvággal megeszi, nem csekély vigasztalást és örömet szerezve ezzel

Fráter Juniperusznak, ki a beteg mulattatására a sertés ellen intézett támadását többször megismételte.

Időközben a kanász, ki látta a frátert, mikor a sertés lábát levágta, nagy hűhóval urának mindent részletesen megjelentett. Amint ez a merényletről értesül, a kolostorhoz jön, s a barátokat képmutatóknak, gézengúz tolvajoknak, csalóknak, zsványoknak nevezve kiabálja: Miért vágátok le a disznóm lábát?

Az éktelen lármára kijött Szent Ferenc az összes fráterekkel, szerényen mentegette testvéreit, s bár nem tudta, hogy miről van szó, a gazda lecsöndesítésére ígéretet tett, hogy kárát meg fogja téríteni. Ez azonban se mentegetőzésre, se ígéretre nem hallgatott, s füstölgő haraggal, durva fenyegetőzésekkel, dühösen távozott, folyton szidalmazva a barátokat, és szemükre hányva, hogy mily galádul vágta le sertésének a lábát.

Míg a többi testvér tétova állott, az okos Szent Ferencnek eszébe jutott, hogy hátha Fráter Juniperusz követte el szertelen buzgalmában ezt a meggondolatlanságot. Titkon magához hívatta Fráter Juniperuszt, és kérdezte tőle: Nem te vágta le az erdőben egy disznónak a lábát? Mire Fráter Juniperusz, nem úgy, mint aki hibázott, hanem inkább úgy, mint ki a felebaráti szeretet valamely jeles cselekedetét vitte véghez, jókedvűen válaszolt, mondván: De igen, édes atyám, én vágta le ama bizonyos disznó egyik lábát, s az okát, atyám, ha akarod, részvétellel hallgathatod. Szeretettel meglátogattam ezen és ezen testvérünket... S töviről-hegyire elbeszéli az egész esetet, és végül hozzáfűzi: Bizonynal mondom néked, hogy ha megfontolom, mily vigasztalásban volt része testvérünknek, és a mondott disznóláb milyen jólesett neki, hiszem, hogy Isten azt se bánta volna, ha száz disznó lábát vágta volna le, miként azét az egyét levágtam. Ó, Frate Ginepro, mondá Szent Ferenc az igazság érzetével és nagy elkeseredéssel, mért szereztél nekünk ekkora kellemetlenséget? Az az ember

nem ok nélkül szid bennünket és haragszik reánk, és most már talán a városban hirdeti jogosan szörnyű fogatkozásunkat. Miért is a szent engedelmesség nevében parancsolom, hogy fuss utána, s ha utolérted, vesd magad a földre előtte, valld be bűnödöt, s ígérj neki akkora és olyan kártérítést, hogy meg legyen elégedve, mert valóban botrány volt, amit te elkövettél.

Fráter Juniperusz igen csodálkozott, és nem látta be, mint lehet így fönnakadni szeretet sugallotta cselekedetén, mivelhogy ő a földi dolgokat csak annyiban becsülte, amennyiben azokat felebarátunk javára fordíthatjuk. És felelé Fráter Juniperusz: Légy nyugodt, atyám, mindjárt kifizetem a gazdát, és meg is engesztetem. Különben pedig fölösleges háborognom, mert az a disznó, melynek a lábát levágtam, inkább az Istené volt, semmint az övé, s ráadásul oly nagy jótétemény gyakorlására szolgált.

Ere szaladni kezdett, s utolérte a féktelenül dühöngő embert, aki már éppenséggel nem türtöztethette magát. Fráter Juniperusz elbeszélte, hogy hogyan és miért nyiszálta le a mondott sertés lábát, s oly hévvel, oly rajongó lelkesedéssel, oly boldogan magyarázgatott neki, mintha valami nagy és érdemes szolgálatot tett volna, amelyért most jutalmat várna tőle. A gazda azonban dúlt-fúlt mérgeiben, és sok gorombaságot vagdosott Fráter Juniperusz fejéhez. Elnevezte képzelődő bolondnak, garázda pernahajdernek, betyárnak és Fráter Juniperusz nemcsak hogy nem hederített reá, sőt örült a méltatlanságoknak, s meg volt győződve, hogy a gazda nem értette jól szavait, mert máskülönben inkább örülnie, semmint haragudnia kellene. Előlről kezdette tehát az ismert históriát, nyakába borult, megölelte, megcsókolta, s mondá, hogy ami történt, szeretetből történt. Annyi gyöngédséggel, együgyűséggel és alázattal biztatta és kérte a gazdát, hogy a sertés többi részével is hasonló módon tegyen, hogy ez magábaszállt, könnyezve letérdelt, bevallotta, hogy a barátokat igazta-

lanul ítélte meg, az erdőbe ment, a csonka disznót elfogta, leölte, megsütötte, nagy áhítattal és sírással Angyalos Boldogasszony kolostorába vitte, s ama jámbor testvérek elé tálalta, sajnálkozva a sérelme fölött, melyet rajtuk elkövetett.

Mikor Szent Ferenc elgondolta nevezett jámbor Juniperusz testvér együgyűségét és a bajok elszenvedésében való béketűrését, mondá társainak és a körülötte állóknak: Adná Isten, testvéreim, hogy az ily Juniperuszokból egész erdőre valóm volna!¹

II. Arról szóló példa, hogy Fráter Juniperusznak mily nagy hatalma volt az ördög fölött

Az ördögök nem bírták elviselni Fráter Juniperusz ártatlanságának tisztaságát és mélységes alázatát, ami kitűnik abból, hogy egyszer egy ördögtől megszállott, szokása ellenére, rendes útvjáról letért, s különböző gyalogösvényeken ide-oda hét mérföldet szaladgált. Mikor szülői, kik nagy aggodalommal követték, utolérték, s megkérdezték tőle, hogy mért lótot-futott ennyit össze-vissza, felelé: A bolond Juniperusz jött rendes utamon, és mivel se jelenlétét, se tekintetét nem szenvedhetem, ebbe a csalitba menekültem.

Utánajárva a dolognak, megbizonyosodtak, hogy az illető órában Fráter Juniperusz csakugyan arra ment, miképpen az ördög mondotta. Ezért, ha Szent Ferenchez gyógyítás végett ördöngösöket hoztak, s az ördögök nem akartak belőlük azonnal kimenni, így szólt: Ha nem kotródsz tüstént e teremtményből, Fráter Juniperuszt hívatom ellened, s a gonosz lélek rögtön távozott, mert félt Fráter Juniperusz jelenlététől, s nem tűrhette szent Ferenc erényét és alázatosságát.

III. Miképpen ítelték Fráter Juniperuszt az ördög mesterkedése folytán akasztófára

Egyszer az ördög, hogy Fráter Juniperuszt megfélemlítse, s kellemetlenséget és bajt okozzon neki, elment valami Nikola nevű igen kegyetlen zsarnokhoz, ki akkoriban Viterbo városával hadban állott, és mondá: Uram, őriztesd jól erősségedet, mivel rövidesen egy cégéres áruló jön ide, kit a viterbóiak fogadtak föl, hogy megöljön, és váradat fölgyűjtsa. És hogy ez igaz, arra néked a következő jeleket adom: Elnyűtt, foltos gúnyában, vállán összehajtott rongyos csuklyával koldus-módra kujtorog; ár van nála, mellyel téged meg kell ölnie, s e város fölgyűjtására tűzszerszámot hordoz magával. Büntess meg szigorúan, ha szavaim nem bizonyulnak igazaknak. Nikola erre nagyon megijedt, mivel úgy vélte, hogy a hírhozó tisztességes ember. Megparancsolta, hogy az örök éberén vigyázzanak, és ha a fönt leírt ember jönni találna, hozzák tüstént eléje.

Közben jön Fráter Juniperusz magányosan, mert tökéletességére való tekintettel engedelme volt, hogy egyedül járhasson és maradhasson, ahol neki tetszik. Az úton néhány pajkos gyerkőccel találkozott, kik tréfából mindenféle csúnyaságot űztek vele. Fráter Juniperusz mindamellett nem bosszankodott, hanem inkább maga adott rá alkalmat, hogy még jobban gúnyolják. Mikor a várkapuhoz ért, az örök szemügyre vették siralmas állapotát, szűk és tépett köntösét, melynek egy darabját Isten nevében az úton valami szegénynek adta, s mivelhogy külsejéről a kisebb testvért nem lehetett fölismerni, az adott jelek meg reája illettek, haragosan Nikola zsarnok elé hurcolták. Ennek házi-népe megmotozta, hogy van-e valami fegyver nála, és ruhája ujjasában ráakadtak az árra, mellyel a saruit szokta javíttatni, s a tűzszerszámot is megtalálták nála, mellyel tüzet szokott csíholni. Az időjárás ugyanis enyhe volt, s akkortájt gyakran lakott erdőkben és puszta helye-

ken. Amint Nikola zsarnok a vádaskodó ördög által jelzett szerszámokat látta, elrendelte, hogy Fráter Juniperuszt szorosan megkötözzék, s ezt annyi kegyetlenséggel vitték véghez, hogy a madzagok a húsába vágódtak. Aztán köteleket hurkoltak nyakára, s karjait és egész testét irgalmatlanul kinyújtóztatták és széjjelfeszítették. Amikor megkérdezték tőle, hogy el akarta-e árulni és a viterbóiak kezére akarta-e játszani a várat, felelé: Én a legnagyobb és minden jóra érdemtelen áruló vagyok. Mikor tudakolták, hogy az árral Nikola uralkodót akarta-e megölni, s csakugyan az volt-e szándéka, hogy a várat lángba borítsa, válaszolá: Még sokkal nagyobb és gonoszabb dolgokat is művelnék, ha Isten megengedné. Erre Nikola úgy fölfortyant, hogy nem hagyta tovább faggatni, hanem Fráter Juniperuszt mint árulót és orgyilkost haladéktalanul arra ítélte, hogy ló farkához kötve a földön az akasztófához vonszolják, s ott nyakánál fogva azonnal fölkössék. És Fráter Juniperusz nem védekezett, hanem mint ki az Isten szerelméért gyönyörűségét találja a viszontagságokban, jókedvű volt és vidámnak mutatkozott.

A zsarnok parancsára tehát Fráter Juniperusz lábát ló farkához kötötték, s a földön vonszolták. Nem panaszkodott, s nem is jajgatott, hanem mint vágóhídra szánt szelíd bárány alázatosan viselte sorsát. A látványosságra és a váratlan kivégzésre a város népe összecsbődült, hogy tanúja legyen e sietős és kegyetlen akasztásnak, de senki sem ismert reája.

Isten mindazonáltal úgy rendezte, hogy egy derék ember lássa Fráter Juniperusz e fogatását, és hallja a rögtönös halálítéletet. Ez a barátok kolostorához szalad, és mondja: Az Isten szerelmére kérlek benneteket, jöjjetek azonnal, mert elfogtak egy szerencsétlent, s nyomban halálra is ítélték. Most viszik a vesztőhelyre. Siessetek, hogy legalább kezeitek közt adhassa ki lelkét, mert jóra való teremtésnek látszik, s eddig nem volt ideje, hogy meggyónhasson.

Közel van az akasztófához, de se a halál, se lelkének üdvössége nem okoz nyugtalanságot néki. Kérlek, jöjjetek minél hamarább!

A gvárdián jószívű ember volt, és rögtön elindult, hogy gondoskodjék a halálraítélt lelki üdvösségéről. A vesztőhelyen oly sok nép sereglett már össze, hogy miatta nem juthatott előre. Várta tehát az alkalmas pillanatot, melyben az elítélthez férhessen. Amint így áll és figyel, egyszerre ismerős hangot hall, mely mondja: Ne bántsatok, ne bántsatok rossz emberek, fájnak a lábaim! Erre nekibuzdul, keresztültöri magát a tömegen, odafurakodik az elítélthez, letépi arcáról a köteléket, s fölismeri, hogy az valóban Juniperusz testvér. A gvárdián megszánja, és készül levetni csuháját, hogy rája terítse. Fráter Juniperusz azonban fölkacag, s mondja: Ó, gvárdián, te pocakos vagy, s nem volna illő, hogy meztelen lássanak. Hagyd csak magadon a csuhádat!

Ekkor a gvárdián nagy siralommal kérte a hóhérokat és az összegyűlteket, hogy várjanak kissé, míg ő az uralkodóhoz megy, s Fráter Juniperusz számára kegyelemért könyörög. A hóhérok és a körülállók azt hitték, hogy az elítélt rokonságához tartozik, azért megígérték, hogy várakoznak. A jámbor és jólelkű gvárdián fölkeresi Nikola zsarnokot, s keserves sírással mondja: Uram, úgy megdöb-bentem, s annyira szomorú vagyok, hogy az szóval ki sem fejezhető, mert országodban véleményem szerint még sohasem követtek el akkora gonoszságot, mint amekkorát most készülnek véghezvinni. S azt hiszem, hogy ez tudatlanságból történik.

Nikola türelmesen végighallgatja a gvárdiánt, és kérdi: No és miben áll az a nagy gonoszság, melyet ma országunkban véghezvisznek? Uram, felelé a gvárdián, az általad nagyra becsült Szent Ferenc Rendjében jelenleg élő legszentebb fráterek egyikét kegyetlen halálra ítélted, s én azt hiszem, egész bizonyosan anélkül, hogy erre rászolgált



volna. Mondá Nikola: Ki az, gvárdián, akit netán nem ismertem, s aki miatt ily nagy bűnbe estem? Akit halálra ítéltél – válaszolá a gvárdián, – az Fráter Juniperusz, Szent Ferenc társa.

Elhült Nikola, a zsarnok, mert már hallott Fráter Juniperusról és jámbor életéről, s megszeppenve, holt-halványan a gvárdiánnal együtt hozzásietett. Leoldozta a ló farkáról és megszabadította, aztán a nép jelenlétében a földre borult Fráter Juniperusz előtt, zokogva vallotta be e szent testvérrel szemben elkövetett igazságtalanságát és durvaságát, s hozzátette: Valóban azt gondolom, hogy gonosz életem napjai meg vannak számlálva, mivelhogy ily szent embert így, minden ok nélkül kőpadra vonattam. Attól tartok, hogy Isten emiatt meg fogja engedni, hogy gonosz életemet rövid idő múltán gonosz halállal fejezzem be, habár ezt a rosszat tudatlanságból cselekedtem.

Fráter Juniperusz nagylelkűen megbocsátott Nikola zsarnoknak, de Isten megengedte, hogy ez a Nikola zsarnok életét néhány nap múlva borzalmas halállal végezze. És Fráter Juniperusz távozott, a nép pedig igen épült cselekedetein.

IV. Az Isten iránt való szeretetből miképpen osztogatott szét Fráter Juniperusz a szegények között mindent, ami keze ügyébe akadt

Fráter Juniperusz oly jó és könyörületes szívű volt a szegények iránt, hogy amikor valakit rongyosan vagy ruhátlanul látott, azonnal levetette köntösét és csuklyáját, és az ilyen szegénynek adta. A gvárdián ez okból az engedelmesség erejével megtiltotta néki, hogy csuháját vagy öltönyének bármely darabját elajándékozza.

Történt, hogy nem sokkal rá Fráter Juniperusz egy

majdnem teljesen meztelen koldussal találkozott, ki az Isten szent szerelmére alamizsnát kért tőle. Sajnos – mondá neki Fráter Juniperusz szomorúan, – semmim sincsen, mit odaadhatnék – az egy csuhámon kívül. Elöljáróm azonban szigorúan megtiltotta, hogy ezt vagy ruhám valamely részét elajándékozzam, de ha te magad szeded le rólam, nem fogok veled ellenkezni.

A koldusnak sem kellett több. Pörére vetkőztette Fráter Juniperuszt, és szépen távozott. Mikor ez hazament, s kérdezték, hogy hol hagyta csuháját, azt felelte, hogy egy jó ember lehúzta róla s magával vitte.

A könyörület erénye pedig annyira növekedett benne, hogy idővel már nemcsak csuháját adta a szegényeknek, hanem könyveket, egyházi szereket, köpenyeget, szóval ami a keze ügyébe akadt, mindent nekik ajándékozott. A barátok ezért semmit sem hagytak előtte, mert amihez hozzáférhetett, mindent elosztogatott Isten iránt való szeretetből és az ő dicsőségére.

V. Miképpen szedett le Fráter Juniperusz az oltárról néhány csöngettyűt, hogy azokat Isten nevében elajándékozza

Egyszer karácsony táján Fráter Juniperusz Assisiben a konvent fölékesített és gyönyörűen díszített oltára előtt ájtatoskodott. A sekrestyés ebédelni akart, azért megkérte Fráter Juniperuszt, hogy amíg ő távol lesz, vigyázzon a mondott oltárra. S amint ez jámbor elmélkedésbe mélyed, egy szegény asszony Isten nevében alamizsnát kér tőle. Fráter Juniperusz így felel: Várj csak kissé, majd megnézem, hogy erről a díszes oltárról nem adhatnék-e valamit. Volt pedig ezen az oltáron egy fölötte finom és uras arany dísz, nagy értékű ezüst csengettyűkkel. Mondá Fráter Juniperusz: Ezek a csengettyűk fölöslegesek, s kést

fog, levágja a díszről valamennyit, és a szegény asszonynak adja.

A sekrestyésnek, alighogy három-négy falatot lenyelt, eszébe jut Fráter Juniperusz szokása, s aggódni kezd, hogy a szépen díszített oltárról, melyet őrizetére bízott, csupa felebaráti szeretetből el talál egyet-mást ajándékozni. Balsejtelemmel kel föl az asztaltól, a templomba siet, s vizsgálja, hogy az oltárról nem hiányzik-e valami. Észreveszi, hogy a díszítésről az összes csengettyű le van vágdosva, minek okából szörnyen fölháborodik és bosszankodik. Látja őt Fráter Juniperusz ilyen állapotában, s mondja neki: Ne neheztelj a csöngettyűk miatt, mert azokat egy koldusasszonynak adtam, kinek nagy szüksége volt rájuk. Itt úgyse volt semmi hasznuk, és csak hiú, világi cifrálkodásra szolgáltak volna.

Mikor a sekrestyés ezt hallotta, elszomorodott, s nyomban fölkutatta a templomot és az egész várost, hogy az asszonyt esetleg megtalálja. Keresése hiábavaló volt, sőt még csak olyan emberre sem akadt, aki az asszonyt látta volna. Visszament tehát a templomba, dühösen fölkapta az oltárdíszet, s a rendfőnökhöz vitte, aki Assisiben tartózkodott. Generális atyám – mondá, – tégy kérlek igazságot Fráter Juniperusszal, aki megrongálta legszebb oltárdíszünket. Nézd csak, milyen csúnya lett, mióta leszedte róla az ezüst csengettyűket, melyekről azt állítja, hogy egy koldusasszonynak adta őket. Felelé a rendfőnök: Ennek nem Fráter Juniperusz az oka, hanem a te ostobaságod. Neked már ismerned kellene Juniperusz szokásait, s őszintén szólva csodálom, hogy az egész díszet oda nem adta. Egyébként cselekedetéért jól le fogom szidni. És káptalanba gyűjtve a barátokat, hívatta Fráter Juniperuszt, és az említett csengettyűk miatt az egész konvent előtt keményen megdorgálta. Közben annyira tűzbe jött, s oly hangosan kiabált, hogy szinte berekedt. Fráter Juniperusz keveset, sőt jóformán semmit sem törődött szavaival, mert örült, ha

szidták, és alaposan leteremtették, s közben azon töprengt, hogy miképpen lehetne a generális rekedtségét valamilye orvossággal elmulasztani.

Miután a rendfőnöktől a maga fenyítékét megkapta, Fráter Juniperusz a városba ment, s egy csésze vajas lisztkeveréket készíttetett. Öreg éjszaka volt, mikor visszatért a kolostorba, s gyertyát gyújtva, a rendfőnök cellájához ment és kopogtatott. A generális ajtót nyit, látja őt az égő gyertyával, kezében a csészével, s halkán kérdezi: Mit akarsz? Atyám, feleli Fráter Juniperusz, észrevettem, hogy a nagy megerőltetéstől berekedtél, azért gyógyszerről gondoskodtam, s ezt a liszt-pépet készíttettem számodra. Kérlek, edd meg, s biztosítalak, hogy a mellednek és a torkodnak igen jót fog tenni. Mondá a rendfőnök: Mit alkalmatlankodol ily késő éjszaka! Íme – viszonzá Fráter Juniperusz, – ez a te számodra készült: edd meg minden teketória nélkül, mert javadra fog válni. A rendfőnök azonban haragudott az éjszakai idő és az alkalmatlankodás miatt. Ráparancsolt, hogy távozzék, mert ily órában nem akar enni, s közönséges csúf névvel illette.

Amint Fráter Juniperusz látta, hogy sem kérelme, sem kedveskedése nem használ, így szólt: Atyám, mivel nem akarsz enni, jöllehet ez a liszt-pép számodra készült, tedd meg legalább azt a szívességet, hogy tartsd a gyertyát, amíg én megeszem. És a rendfőnök jószívű és kegyes ember lévén, tekintettel volt Fráter Juniperusz jámborságára és együgyűségére, figyelembe vette továbbá a tiszteletet, mellyel ez iránta viseltetett, s így szólt: Nos tehát, mert erőszakoskodol, fogyasszuk el együtt. S megették a csésze liszt-keveréket, miközben inkább az áhítat, semmint az étel frissítő hatását érezték.

VI. Miképpen tartózkodott a beszédől Fráter Juniperusz hat hónapon át

Fráter Juniperusz egy ízben elhatározta, hogy hat hónapig a következő módon tart némaságot: az első napon a mennyei Atya iránt való szeretetből hallgat, a második napon fiának, Jézus Krisztusnak szeretetéből, a harmadik napon a Szentlélek iránt való szeretetéből, a negyedik napon a szentséges Szűz Mária iránt való tiszteletből, és így sorjában naponta valamely szentnek kedvéért hat hónapon át minden beszédől tartózkodott.

VII. A testi kísértések ellen való küzdelem példája

Egy napon, midőn Fráter Egyed, az assisibeli Fráter Simon és Fráter Juniperusz összeültek, hogy Istenről és a lélek üdvösségéről beszélgessenek, Fráter Egyed kérdé a másik két testvér: Hogyan szoktatok a testiség kísértésével elbánni? Fráter Simon felelé: Megfontolom a bűn hitványságát és ocsmányságát, s erre oly óriási undor fog el, hogy a veszedelmet elkerülöm. – Mondá Fráter Rufinus: A földre fekszem, s Isten és Jézus Krisztus anyjának kegyelmét kérve addig imádkozom, míg teljesen megszabadulok. – Mikor a testikívánságok ördögi kísértésének neszelését érzem – viszonzá Fráter Juniperusz, – azonnal rohanok, és becsukom szívem ajtaját, a szív várának megerősítéséül pedig szent elmélkedésekkel és szent áhítatokkal foglalatoskodom. Így aztán, mikor jön a testi vágy, és kopogtat a szív ajtaján, mintegy bévülről kiáltok: Maradj künn, a fogadó már tele van: senki sem kaphat benne szállást. És mert soha egyetlen tisztátalan gondolatot sem engedek szívembe férkőzni, a gonosz lélek, látva vereségét

és csatavesztését, nemcsak tőlem, de az egész környékről távozik.

Fráter Egyed erre így válaszol: Fráter Juniperusz, én veled tartok, mert a testi veszedelemtől inkább futni kell, semmint vele szembeszállani. A testi vágy ugyanis mint valami áruló lappang bennünk, mely a külső testi érzékek által annyira elhatalmasodik, hogy csak menekvéssel lehet tőle szabadulni. Ezért, aki másképpen akar vele végezni, a fáradságos küzdelemben ritkán arat diadalt. Ha tehát győzni akarsz, menekülj e bűn elől.

VIII. Miképpen alacsonyította le magát Fráter Juniperusz Isten dicsőségére

Hogy magát lealacsonyítsa, Fráter Juniperusz egyszer az alsónemű kivételével minden ruháját levetette, csomóba kötötte és a fejére tette. Így félmeztelen Viterbóba ment, s csúfságul a nyílt piacra állott. Amint ott ácsorgott, a gyerekek és ifjak bolondnak tartották, azért sok otrombaságot követtek el vele. Bekenték sárral, kövekkel hajigálták, ide-oda taszigálták, gúnyolták és kacagtak rajta. Ekként telt el a nap nagyobb része, míg be nem vonult a kolostorba.

Mikor a barátok látták, igen felbőszültek ellene. Főképpen az bosszantotta őket, hogy batyujával a fején az egész várost végigróttá. Zárkába vele! – mondá az egyik, s a másik: Húzzuk akasztófára! – És a többiek: Nincs elég súlyos büntetés az ily gonosz cselekedetre, mellyel ez ma önmagát és az egész Szerzetet nevetségessé tette. – És Fráter Juniperusz vidám alázattal felelé: Igazatok van, mert mindezekre a büntetésekre, sőt sokkal nagyobbakra is rászolgáltam.

IX. Miképpen hintázott gyerkőc módjára Fráter Juniperusz, hogy önmagát megalázza

Midőn egyszer Fráter Juniperusz Róma felé tartott, hol jámborságának híre már elterjedt, nagy tisztelettel tömérdek római jött eléje. Ahogy Fráter Juniperusz a néptömeget látta, elhatározta, hogy annak hódolatát gúnyra és tréfára fordítja.

A közelben éppen két gyermek egy gerendát valamely tuskóra keresztbe fektetett, s a gerenda két végére ülve föl és le hintázott. Fráter Juniperusz hozzájuk megy, leszállítja az egyik gyereket, helyére telepszik, s vígan föl-le hintázik. Közben odaérnek a hívek, és bár meglepődnek Fráter Juniperusz hintázásán, mégis tisztelettel köszöntik. Várják egyúttal a játék végét, hogy Fráter Juniperuszt ünnepélyesen a kolostorig kísérjék. Ő azonban üdvözlétükkel, tisztelgésükkel s várakozásukkal alig törődik. Sokkal inkább érdekli a hintajáték.

Mikor a várakozás már jó sokáig tartott, némelyek unni kezdték a dolgot, s mondák: Miféle tökfílkó ez itten? Mások, mivel ismerték szokásait, még nagyobb tiszteletre buzdultak iránta, de azért úgy ezek, mint amazok szerte-széledtek. Mikor mind eltávoztak, Fráter Juniperusz föllött örvendezett, mert észrevette, hogy egyesek csúfot űztek belőle. Megindult tehát, Rómába ment, s szép csöndesen és alázatosan a kisebb testvérek kolostorába érkezett.

X. Miképpen főzött egy alkalommal Fráter Juniperusz a barátoknak két hétre valót

Midőn egyszer Fráter Juniperusz a barátok egyik apró kolostorában időzött, valamely fontos ok miatt az összes barátnak el kellett mennie, s csak Fráter Juniperusz maradt otthon. Mondá a gvárdián: Fráter Juniperusz, mi mindnyá-

jan távozunk hazulról, azért mire visszajövünk, főzz egy kis ebédet a testvéreknek. Felelé Fráter Juniperusz: Szíves örömet, csak bízd rám.

Mikor, amint mondvá volt, az összes barát eltávozott, Fráter Juniperusz így szólt: Micsoda fölösleges szorgoskodás, hogy egy barát állandóan a konyha rabja legyen, s teljesen elvonassék az imádságtól? A főzés ma nyilván az én dolgom, főzök tehát annyit, hogy a testvérek, mégha többen lennének is, két hétre el legyenek látva. – Sebtiben körüljár a vidéken, s összekéregget néhány nagy kondért, aztán szerez friss és füstölt húst, csirkéket, tojást, zöldséget és jó sok fát is koldul. Erre mindezt tűzhöz rakja, éspedig a csirkéket tollastul, a tojásokat héjastul s a többi ételne-műt is megtisztítlanul.

Ahogy a barátok a kolostorba visszatérnek, egyikük, ki ismerte Fráter Juniperusz együgyűségét, befordul a konyhába, s látja a jókora tűz mellett az óriási fazekakat. Letelepszik, s tágranyílt szemekkel, minden megjegyzés nélkül nézi és figyeli, hogy Fráter Juniperusz mily odaadó igyekezettel főzöget. A tűz lobogó lánggal égett, s nem mehetett elég közel, hogy az ételeket megkeverje, azért keresett egy deszkát, és kordájával jó szorosan testéhez kötözte. Most már aztán bátorságosan ugrált az egyik fazéktól a másikhoz, úgy, hogy gyönyörűség volt nézni. A testvér igen jól mulatott, s mikor kiment a konyhából, és társaival találkozott, odaszólt nekik: Mondhatom, hogy Fráter Juniperusz lakodalmi ebédet készít. A testvérek azonban ezt tréfára vették.

Fráter Juniperusz leemeli a fazekat a tűzről, s ebédre harangoztat. A testvérek a refektóriumban asztalhoz ülnek. Jön ő is főztjével, egészen kipirosodva a fáradságtól és melegtől, s mondja a frátereknek: Egyetek jó étvággyal! Aztán majd valamennyien hálaadásramegyünk, s mostanság egy ideig senkinek sem kell gondolnia a konyhával, mert annyit főztem, hogy két hétnél is tovább elég lesz. Ezzel

kotyvalékát a fráterek elé az asztalra teszi, jóllehet nincs oly kiéhezett, görhes disznó Róma földjén, mely azt meg-egye. Hogy kedvet csináljon hozzá, dicséri Fráter Juniperusz a főztjét, s mikor látja, hogy a testvérek nem akarják megkóstolni, így biztatja őket: Nézzétek, ezek a tyúkok erősítik az agyvelőt, ez a finom húslé pedig az egész testet fölfrissíti.

A testvéreket ájtatos csodálattal töltötte el Fráter Juniperusz jámbor együgyűsége, a gvárdián azonban haragudott dőresége és pazarlása miatt, s keményen megfeddette. Ekkor Fráter Juniperusz hirtelen letérdelt, a gvárdián lábaihoz borult, s magát előtte és az összes testvér előtt vádolva mondá: Én vagyok a világ leghitványabb embere. Volt valaki, aki ilyen és ilyen bűnt követett el. Kivájták érte a szeméit, noha én ezt nálánál sokkal inkább megérdemeltem. Egy más embert vétkéért fölakasztottak, pedig gonosz cselekedeteimmel én erre több okot adtam, mikor Isten és a Szerzet annyi jószágát elpusztítottam!

S cselekedetét fájlalva félrevonult, és aznap a fráterek előtt többé nem mutatkozott. A gvárdián ekkor így szólt: Drágalátos testvéreim, ha volna elegendő jószágunk, szeretném, hogy ez a fráter a maga épülésére naponkint annyi kárt okozzon, mint amennyit ma okozott, mert nagy együgyűség és szeretet vitette vele véghez mindezeket.

XI. Miképpen ment egy ízben Fráter Juniperusz a maga megszégyenítésével Assisibe

Egy időben, midőn Fráter Juniperusz a spoletói völgyben tartózkodott, s hallotta, hogy Assisiben nagy ünnepség készül, melyre tömérdek nép megy buzgó áhítattal, néki is kedve kerekedett, hogy elmenjen ez ünnepre. S íme, az alsónemű kivételével leveti minden ruháját s úgy megy végig Spoleto városán és még két helysége ama bizonyos

kolostorig. Mikor odaér, a testvérek szörnyen fölháborodnak, és botránkozásukban keményen rendreutasítják. Bolondnak, a Szent Ferenc rend eszeveszett meggyalázójának nevezték, s azt mondták, hogy mint valami örültet, meg kellene láncolni. A generális, ki ekkor épp abban a kolostorban volt, összehívatta a testvéreket, s Fráter Juniperuszt az egész konvent jelenlétében kíméletlen szigorúsággal megróttá. Az igazság által sugallt hosszas lecke után monda Fráter Juniperusznak: Vétséged oly nagy, hogy nem is tudom, milyen méltó vezeklést érdemelnél! Fráter Juniperusz erre, mint az olyan ember, ki örömet talál a maga megszégyenítésében, így szólt: Atyám, megmondom, hogy mily elégtételt szabj ki rám: Amint idáig jöttem, úgy kelljen vezeklésképpen visszatérnem oda, ahonnan ez ünnepre elindultam.

XII. Miképpen ragadtatott el Fráter Juniperusz misehallgatás közben

Midőn egyszer Fráter Juniperusz buzgó áhítatossággal misét hallgatott, annyira átszellemült, hogy lelkében hosszú időre elragadtatott. A többi testvér egyedül hagyta, s mikor ismét magához tért, nagy hévvel monda: Ó, testvéreim, hol az az előkelő ember, ki ne vinne végig szívesen a földön egy szemetes kosarat, ha helyette arannyal telt házat adnának néki? És monda: Jaj nekem, mért nem akarunk elviselni némi gyalázatot, ha érte jutalmul az örök életet nyerjük?

XIII. Fráter Juniperusz szomorúságáról, melyet Amiciálbene nevű társának halálán érzett

Volt Fráter Juniperusznak egy Amiciálbene nevű forrón szeretett társa. Ez az engedelmesség és a béketűrési erénnyel oly kiválóan ékeskedett, hogy egész napi ütlegetés miatt sem moccant vagy panaszkodott volna. Gyakran küldötték oly kolostorokba, ahol a barátok nem valami jó egyetértésben éltek. Emiatt sok üldöztetésben volt része. Ő azonban szívesen tűrt, legkevésbé sem zúgolódott, s aszerint sírt vagy nevetett, amint Fráter Juniperusz rája parancsolt.

Történt, hogy Isten rendeléséből Fráter Amiciálbene a szentség hírében jobblétre költözött. Mikor Fráter Juniperusz ezt hallotta, annyira búsult, mint még soha, semminemű földi veszteségén. Belső szomorúsága külsején is látszott, s mondá: Óh, én szerencsétlen, immár semmi jó sem maradt számomra! Szeretett Amiciálbene édes testvérem halála óta az egész világért nem adnék egy fabatkát. Ha testvéreim megengednék – folytatá, – elmennék sírházhoz, kikaparnám a fejét, s koponyájából két csészét csinálnék: az egyikből rendesen ennék az ő emlékezetére és a magam épülésére, a másikkal meg, ha inni akarnék, szomjúságomat oltanám.

XIV. A kézről, melyet Fráter Juniperusz a levegőben látott

Egy ízben Fráter Juniperusz imádkozott, s talán valami nagyot gondolt magáról, mikor a levegőben egy kezet vélt látni, testi füleivel pedig hangot hallott, mely így szólt: Ó, Fráter Juniperusz, e kéz nélkül semmit sem csinálhatsz! – Erre gyorsan fölegyenesedett, szemeit az égre emelte, s a kolostorban ide-oda szaladgálva hangosan mondá: Valóban igaz, valóban igaz! – És ezt sokáig ismételte.²

XV. Fráter Leó példája. Miképpen parancsolja meg néki Szent Ferenc, hogy egy követ megmossa

A Vernia hegyén Szent Ferenc Leó testvérrel beszélgetve mondá: Fráter juhocska, mosd meg ezt a követ vízzel! Leó testvér a követ rögtön megmosta vízzel. Szent Ferenc erre nagy örömmel és vidáman mondja: Mosd meg borral! – S úgy történt. – Mosd meg – mondja Szent Ferenc – olajjal. – Azonnal megmosta. – Mondja Szent Ferenc: Fráter juhocska, mosd meg ezt a követ balzsammal! Felel Leó testvér: Ó, édes atyám, honnét vennék e vadonban balzsamot? Feleli Szent Ferenc: Tudd meg testvérem, Krisztus juhocskája, hogy ezen a kövön ült Krisztus, mikor egy alkalommal nekem itt megjelent, s azért mondtam négy-szer, hogy mosd meg és hallgass, mert Jézus Krisztus négy különleges kegyelmet ígért Szerzetemnek. Az első kegyelem szerint mindazok, kik Szerzetemet szívükből szeretni fogják és velük együtt az állhatatos fráterek Isten kegyelméből jó halállal fognak kimúlni. A második, hogy e Szerzet üldözői példásan bűnhődni fognak. A harmadik, hogy semmiféle gonosz ember, amíg gonoszságához ragaszkodik, nem maradhat meg huzamosan e Szerzetben. A negyedik, hogy ez a Szerzet az utolsó ítéletig fenn fog maradni.³

BOLDOG EGYED TESTVÉRNEK, SZENT FERENC TÁRSÁNAK ÉLETE

I. Miképpen vétetett föl Fráter Egyed és három társa a kisebb testvérek Szerzetébe

Mivelhogy a jámbor emberek példái az ájtatos hallgatók lelkében undort keltenek a mulandó gyönyörök iránt, másrészt pedig az örök üdvösség vágyát ébresztik föl bennünk: Istennek, továbbá az ő szent anyjának, Miasszonyunknak, Máriának tiszteletére és hallgatóim épülésére néhány szót fogok ejteni azokról a cselekedetekről, melyeket a Szentlélek Boldog Egyed testvérünk által művelt, ki amikor még világi ruhát hordott, a Szentlélektől indítatva gondolkodni kezdett, hogy miképpen tetszhetnék minden dolgában egyedül Istennek.

Az időben jelent meg Szent Ferenc mint az Isten új hírnöke, hogy a világnak az alázatos és bűnbánó élet példáját adja. Megtérése után két esztendővel egy csodálatosan bölcs, földi javakban rendkívül gazdag Bernát nevű úriember és Cattani Péter csatlakoztak hozzája, hogy vele az evangéliumi tökéletesség és szegénység életét éljék. Ezek Szent Ferenc tanácsára Isten szerelméért minden vagyonukat elosztották a szegények között, s helyette a béketűrés dicsőségét, az evangéliumi tökéletességet és a kisebb testvérek köntösét választották, s aminek megtartására égő buzgalommal fogadalmat tettek, azt utolsó lehetőségig hajszálnyi pontossággal meg is tartották.

Nyolc napra az említett megtérés és a vagyon szétesztása után, látta a még világi öltönyben levő Egyed testvér a két assisi-i nemes lovag nagy áldozatát, melyen az egész városálmélkodott, s az isteni szeretet őt is egyszeriben láng-
ra lobbantotta. A következő napon tehát, az Úr 1209-ik esztendejének Szent György-ünnepén, hogy lelkének üdvösségét szorgalmazza, korán reggel a Szent Klára kolostora mellett levő Szent György templomába ment, elvégezte imádságát, s mert fölötte vágyódott Szent Ferencet látni, útját a leprások ispotálya felé vette, hol ez Fráter Bernáttal és Cattani Péter testvérral egy félreeső nyomorúságos kis kalyibában tengődött.¹

Amint egy keresztúthoz ért, nem tudta, hogy merre menjen, ezért Krisztushoz, a drága kalauzhoz folyamodott, ki egyenesen a mondott viskóhoz vezette. S éppen jövetelének célját hányta-vetette elméjében, mikor Szent Ferencel találkozott, ki az erdőből került elő, hol imádságát végezte. Hirtelen térdre esett előtte, és alázatosan kérte, hogy az Isten szerelméért fogadja el társául. Szent Ferenc Egyed testvér jámbor arcát nézte, s felelvén néki mondá: Drága testvérem, Isten nagy kitüntetésben részesít. Ha a császár Assisibe jönne, s itt a város valamelyik polgárát lovagjává vagy titkos kamarásává akarná tenni, nemde örülnie kellene ennek? Mennyivel inkább illik vigadoznod, amiért Isten a szent evangéliumi tökéletesség megtartásában lovagjaul és kedvelt szolgájaul szemelt ki téged! Légy azért határozott és szilárd Isten által kijelölt hivatásodban. – S kézenfogva fölemelte és bevezette őt az említett kalyibába, majd Fráter Bernátot magához szólítva mondá: Az Úristen egy derék testvért küldött számunkra, örvendezzünk hát az Úrban, és lakmározzunk szeretetben.

Ahogy megebedeltek, Szent Ferenc Egyeddel Assisibe ment, hogy Egyed testvér számára kámzsaposztót kerítsen. Útközben egy koldusasszonnyal találkoztak, aki Isten nevében alamizsnát kért tőlük. Szent Ferenc nem tudta, hogy

miképpen segíthetne a nyomorult asszonyon, azért anyagi ábrázattal Egyed testvérhez fordult, és mondá: Az Isten szerelmére, adjuk drágalátos testvérem ezt a köpenyt a szegénykének. S Egyed testvér oly készségesen engedelmeskedett a szent atyának, hogy úgy tűnt föl előtte, mintha az alamizsnát és vele legott Egyed testvért is az égbe röppenni látná, ami fölött bensejében kimondhatatlan örömet és megújulást érzett.

Miután Szent Ferenc megszerezte a posztót, s elkészítette a kámszát, Egyed testvért felvette a Szerzetbe, s a szemlélődő életben egyike lőn ez akkoron a világ legdicsőbb szerzeteseinek.

Fráter Egyed beöltöztetése után Szent Ferenc vele azonnal az anconai Márkába ment, s együtt énekeltek fennen dicsérve az ég és föld Urát. És mondá Szent Ferenc Fráter Egyednek: Szerzetünk hasonló lesz a halászhoz, aki kiveti hálóját és tömérdek halat fog: a nagyokat megtartja, s a kicsinyeket visszalöki a vízbe. Fráter Egyedet meglepte ez a jövődőlés, mert akkoron a Szerzetben csak három testvér volt Szent Ferencen kívül.

Jóllehet Szent Ferenc még nem prédikált nyilvánosan a népnek, utaztában mindamellett úgy a férfiakat, mint az asszonyokat buzdította a jóra, kedvesegyszerűséggel mondván: Szeressétek és féljétek Istent, s tartsatok méltó bűnbánatot. És Fráter Egyed mondá: Tegyétek, amit lelkiatyám mond, mert ő a legjobbat ajánlja nektek.²

II. Miképpen látogatta meg Fráter Egyed az öregebb Szent Jakab apostol sírját

Történt egyszer, hogy Fráter Egyed Szent Ferenc engedelmével Galiziába, az idősb Szent Jakab apostol sírjához zarándokolt. Útjában csupán egyetlen egyszer lakha-

tott jól a nagy éhínség miatt, mely azon az egész vidéken dühöngött.

Egyszer is alamizsnát ment szedni, de bizony senki sem akadt, aki valamit odavetett volna néki. Estére kelve véletlenül egy szérűbe tévedt, hol elszórtan néhány babszem hevert a földön, melyeket összegyűjtött, s ez volt a vacsorája. Éjjelre ugyanott maradt, mert szerette az emberektől távoleső magányos helyeket, hol zavartalanul virraszthatott és imádkozhatott. S Isten a mondott vacsora által annyira fölűdtette, hogy hite szerint akkor sem lakhatott volna jobban, ha többféle ételt ehetett volna.

Amint ment-mendegélt, útjában egy koldussal találkozott, ki Isten szerelmére alamizsnát kért tőle. Amily jószívű ember volt Fráter Egyed, a testét takaró ruhán kívül nem lévén egyebe, levágta köpeny-csuklyáját és a szegénynek adta, ő maga meg csuklya nélkül gyalogolt még húsz napig egyfolytában.

Mikor visszakerült Lombardiába, egy ember intett néki, s ő örömet ment hozzája, mert azt hitte, hogy alamizsnát kap tőle, ahogy azonban kezét feléje nyújtotta, az egy pár kockát nyomott a markába, s kérdezte, hogy nem akarna-e vele játszani. Fráter Egyed mélységes alázattal felelé: Isten bocsássa meg ezt néked, fiacskám.

És így világjártában sok más csúfság is érte, de ő valamennyit békétűrően viselte.

III. Milyen volt Fráter Egyed életmódja, mikor a szent Sírhoz zarándokolt

Fráter Egyed Szent Ferenc engedelmével elment, hogy meglátogassa Krisztus sírját, s a brindisi-i kikötőben, mivelhogy odaérve nem talált útrakész hajót, több napig vesztegelt. Fráter Egyed két keze munkájával akart boldogulni, ezért koldult valahol egy korsót, megtöltötte

vízzel, s a városban járkálva kiáltozta: Friss vizet tessék! Fáradságáért kenyeret és egyéb ételneműt kapott a maga és társa számára. Aztán átkelt a tengeren, nagy ájtatosan fölkereste Krisztus szent sírját és a többi szent helyet. Mikor visszatért, egy ideig még Anconában maradt, s mivel megszokta, hogy munkájából éljen, nádból kosarakat font, s elcserélte azokat, ám nem pénzért, hanem kenyérért a maga és társa számára, s a temetőbe vitte a halottakat ugyanilyen árért. Máskor pedig, mikor nem volt jövedelme, visszatért Jézus Krisztus asztalához, s kapurólkapura alamizsnát koldult. És így, igen sok fáradság és nélkülözés közepette tért meg Angyalos Boldogasszony kolostorába.

IV. Miképpen becsülte Fráter Egyed az imádságnál többre az engedelmességet

Egyszer egy testvér cellájában imádkozott, mikor a gárdián az engedelmességre való hivatkozással megüzente neki, hogy menjen alamizsnát szedni. Az illető testvér nyomban Fráter Egyedhez sietett, és mondá: Atyám, imádkoztam, s a gárdián rámparancsolt, hogy eleségért menjek, noha nekem úgy tetszik, hogy az imádság előbbre való. Felelé Fráter Egyed: Fiacskám, nem halottad és nem tanultad még meg, hogy mi az imádság? Az igazi imádság az, ha a följebbvaló akaratát teljesítjük. Annak részéről, ki nyakát a szent engedelmesség igája alá hajtotta, nagy fölfuvalkodottság jele, midőn valamely okból megtagadja az engedelmességet, és a maga akaratát követi, ha mindjárt ezzel érdemesebb dolgot vél is cselekedni. A tökéletes engedelmességű szerzetes hasonlít a lovashoz, ki izmos paripán ül, s ennek erejével bátorsággal halad az út közepén; az engedetlen, okoskodó és vonakodó szerzetes ellenben hasonló egy sovány, nyavalyás

és rokkant gebén ülő lovashoz, ki már csekély fáradság után is elakad, vesztébe dől, vagy az ellenség hatalmába kerül. Bizony mondom, ha az ember oly jámbor és lelkében annyira emelkedett volna is, hogy az angyalokkal társalogna, és e társalgás közben előljárójától szólíttatnék, rögtön abba kellene hagynia az angyalokkal való társalkodást, és följebbvalójának kellene engedelmeskednie.

V. Miképpen kereste meg Fráter Egyed a mindennapi kenyerét

Egy időben Fráter Egyed a római kolostorban tartózkodott, s mint már a Szerzetbe való belépésétől kezdve megszokta, itt is kézimunkával igyekezett magát fönn tartani, és ezt a következőképpen cselekedte.

Kora reggel ájtatosan misét hallgatott, aztán a Rómától nyolc mérföldnyire levő erdőbe ment, s egy-egy köteg rőzsét akasztott a nyakába, melyet kenyérért és egyéb enivalóért eladogatott. A többek között egy ízben szintén faterhével jött vissza a városba, mikor valamely asszony alkuba bocsátkozott vele. Az árban hamar megegyeztek, s Fráter Egyed a fát az asszony lakására vitte. Látva ez, hogy szerzetessel van dolga, a kiszabott árnál többet adott neki. – Jó asszony – mondá Fráter Egyed, – nem szeretném, ha a kapzsiság bűne hatalmasodnék el rajtam, ezért nem fogadok el többet a kialudottnál. S valóban, nemcsak hogy többet nem fogadott el, sőt megelégedett a kialudott ár felével, és szépen odébbállott, minek okából a mondott asszony nagyra becsülte.

Fráter Egyed a szent tisztességet minden munkájában szigorúan szem előtt tartotta, s különösen az olajbogyószedésben és a szüretelésben segédkezett a gazdának. Egy alkalommal, mikor a piacon ögyelgett, egy ember éppen dióveréshez keresett napszámost. Az illető, kivel

szóba állott, szabadkozott; messzellette a gyümölcsöst, a fákat pedig magasaknak és a rájuk való fölmászást veszedelmesnek találta. – Ha részt adsz barátom a termésből – mondá Fráter Egyed, – veled tartok, és a diót leverem. S miután megegyeztek, elindultak. Fráter Egyed mielőtt a magas fákra mászott, megjelölte magát a szentséges kereszt jelével, s nagy óvatossággal leverte a diót. Munkájával elkészülve, oly bőséges részt kapott, hogy az nem fért el az ölében. Levetette tehát csuháját, bekötözte ujjait és csuklyáját, s zsákot csinált belőle. A dióval megtöltött csuhát vállára vette, és Rómába cipelte, hol tartalmát Isten szerelméért az utolsó szemig a szegényeknek ajándékozta.

Aratás idején Fráter Egyed néhány szegényemberrel elment kalászt szedni, s ha valaki esetleg egész kévét ajánlott föl neki, válaszolá: Atyámfia, nincs csűröm, ahová a gabonát berakhatnám. S Isten nevében többnyire a gyűjtött kalászokat is elosztogatta.

Fráter Egyed ritkán szegődött egész napi munkára, s rendszerint kikötötte, hogy pár órája maradjon a zsolozsma végzésére és egyéb ájtatosságaira.

Egyszer Fráter Egyed a Szent Sziksztus kúthoz ment, hogy szerzetestársainak vizet hozzon. Hazajövet egy ember kérte, hogy adjon néhány kortyot innia. Felelé Fráter Egyed: Hogyan vihetnék félig telt korsót a testvéreknek? Az ember erre mérges lett, s otromba szavakkal szidalmazta. Fráter Egyed szomorú szívvel tért hát vissza a kolostorba, és valahonnan egy nagy vödört kerítve megint vízért rohant a nevezett kúthoz, s mikor azt a bizonyos embert meglátta, mondá neki: Barátom, vegyed, ígyál amennyi tetszik, s ne haragudj azért, ami az imént történt, mert igazában illetlenségnek tartottam, hogy maradék vizet vigyek a jámbor szerzeteseknek.

A szomjas embert pedig ez a szeretet és alázatosság annyira meghatotta és megszegényítette, hogy hibáját beismerte, s ettől fogva nagy tisztelője lőn Fráter Egyednek.

**VI. Miképpen részesült a megszorult
Fráter Egyed csodálatos ellátásban, midőn egyszer
a nagy hófúvás miatt nem mehetett alamizsnát
koldulni**

Midőn Fráter Egyed Rómában egy kardinálisnál lakott, közeledvén a nagybőjt, mivel nem volt meg az áhított lelki nyugodalma, mondá házigazdájának: Atyám, ha nincs kifogásod ellene, társammal valamely magányos helyre megyek, hogy zavartalanul végezhessem a negyvennap böjtöt. Felelé a kardinális: Hát aztán, édes testvérem, hová akarnál menni? Mindenütt nagy a drágaság, s benneteket még nem ismernek eléggé. Maradjatok inkább nálam, mert kiváló szerencsémnek tartanám, ha Isten nevében ezentúl is gondoskodhatnék szükségleteitekről. Fráter Egyed azonban mindenáron el akart menni, s útját Róma falain kívül egy magas hegy felé vette, melyen hajdan vár állott. A hegyen egy Szent Lőrinc nevét viselő elhagyatott templomot fedezett fel, s társával ide vonult vissza, hogy imádságban és elmélkedésben együtt vesztegeljenek.

A környékbeliak nem ismerték őket, és nem sokat törődtek velük. A szükség tehát hamar rájuk köszöntött. Ehhez járult egy több napig tartó óriási hóvihar, mely miatt a templomból ki sem mozdulhattak. Kenyeret senki sem küldött, s nekik maguknak nem volt eleségük. Már teljes három napja voltak így elszigetelve, midőn fráter Egyed végre belátta, hogy munkával nem keresheti meg élelmüket, s alamizsna-gyűjtésről sem lehet szó, azért mondá társának: Drágalátos testvérem, kiáltsuk hangosan az Úr nevét, hogy irgalmassága szerint jöjjön segítségünkre végső szorultságunkban, miként egyszer is néhány barát nagy nyomorúságban lévén Istent hívta, s a Gondviselés ellátta őket a szükségeseikkel. Ezeknek példájára imádságba mélyedtek, s lángoló buzgalommal esdették Istent, hogy szörnyű ínségükben legyen segedelmük.

Isten, ki a legfőbb irgalom, megtekintette hitüket, jámborságukat, együgyűségüket és buzgalmukat, s a következő módon jött segítségükre.

Látta egy ember a templomot, melyben Fráter Egyed és társa tartózkodott, s Isten ihletésére így szólt magában: Nem lehetséges-e, hogy ebben a templomban jólelkek vezekeljenek, s a nagy hófúvás miatt most nem jutnak élelemhez, és könnyen éhen pusztulhatnak. S a Szentlélektől késztetve mondá: Utánezek, hogy képzelődésem megfelel-e a valóságnak. Ezzel néhány kenyeret meg egy kancsó bort vett magához, s elindult. Csak nagy vesződés árán érte el a nevezett templomot, melyben Fráter Egyedet és társát ájtatos imádságban találta. Az éhség annyira lerontotta már szegényeket, hogy inkább holtaknak, semmint eleveneknek látszottak. Szíve megesett rajtuk, s miután jól megetette és megitatta őket, hazament. Elbeszélte otthon a barátok rettentő nyomorát, és Isten nevében rábírta szomszédait, hogy róluk gondoskodjanak. Példájára tehát Isten szerelméért többen kenyeret, bort és egyéb ételneműt vittek nekik, s egymás között elintézték, hogy azon az egész nagybőjten felváltva gondoskodnak szükségleteikről.

Fráter Egyed fontolóra vette Isten nagy könyörületeségét, valamint említette felebarátainak szeretetét, s mondá társának: Drágalátos testvérem, eddig azért imádtuk Istent, hogy segítsen rajtunk szükségünkben, és ő meghallgatott minket. Illő tehát, hogy neki hálát adjunk, dicséretet zengedezzünk, és könyörögjünk azokért, kik alamizsnával bennünket táplálnak, nemkülönben az összes keresztény népekért.

S Isten Fráter Egyednek nagy buzgóságáért és áhítatáért oly bőséges kegyelmet adott, hogy példájára számosan elhagyták ezt a vak világot, mások pedig, kiknek nem volt szerzetesi hivatásuk, otthonukban tartottak kemény-séges bünbánatot.

VII. A szentéletű Fráter Egyed halála napjáról

A Szent György napjára virradó éjszakán, veternyekor, szerzetes életének betöltött ötvenkettedik esztendejében, vagyis éppen Szent György ünnepén vette föl Isten Fráter Egyed lelkét a mennyország dicsőségébe.

VIII. Miképpen látta egy szent ember imádsága közben Fráter Egyed lelkét az örök életbe bevonulni

Valami jó ember éppen imádkozott, mikor Fráter Egyed a világi életből elköltözött, s lelkét ekkor sok más lélekkel a tisztítótűzből kiválni és a mennyországba emelkedni látta. Látta továbbá Jézus Krisztust, amint Fráter Egyed lelke elé jött, s az angyalok seregével és az említett üdvözült lelkekkel édes énekszó mellett a paradicsom dicsőségébe szállott.

IX. Miképpen szabadul meg Fráter Egyed érdemei által egy predikátor-rendbeli szerzetes barátja a tisztítótűz gyötrelmeiből

Ugyanakkor, amikor Fráter Egyed beteg volt, s betegségében pár nap múlva meghalt, valamely Szent Domonkos-rendjebeli testvér is halálos kórságba esett. Volt ennek szerzetestársai között egy jó barátja, ki látta a végső óra közeledését, s mondá beteg pajtásának: testvérem, szeretném, ha Isten engedelmével holtod után visszajönnél hozzám, és elmondanád, hogy milyen sorsra jutottál. A beteg megígérte, hogy mihelyt teheti, visszatér. Ez a beteg és Fráter Egyed ugyanazon a napon múltak ki a világból, s az előbbi halála után megjelent társának, és mondá:

Az Isten úgy akarta, hogy megtartsam neked tett ígérete-met. – Kérdé az élő a halottól: Mi van veled? Mire a ha-lott: Jól folyik dolgom, mert ugyanazon a napon haltam meg, amelyen egy Fráter Egyed nevű kisebb testvér is elhunyt, akinek nagy jámborságáért Jézus Krisztus megengedte, hogy a tisztítóútzben levő összes lelket, akik között én is szenvedtem, magával a szent mennyországba vihesse. Így szabadultam meg Boldog Egyed fráter érde-meitől. És ahogy ezt mondotta, nyomban elenyészett. Az a fráter pedig látomását senkinek el nem mondotta.

Megbetegedett azonban az említett barát, s rögtön sejtette, hogy ez a betegség az Isten büntetése, amiért Fráter Egyed erényeit és dicsőségét eltitkolta. Kisebb testvére-kért küldött tehát, s közülük tízen jöttek hozzájuk. Össze-hívta a predikátor-szerzetbeli barátokat is, és nagy áhíta-tosan föltárta előttük, valamint a kisebb testvérek előtt korábbi látomását, és ezek alaposan tájékozódva meggyő-ződtek, hogy Fráter Egyed és ama prédikátor barát egy napon költöztek a másvilágra.

X. Milyen kegyelmekben részesítette Isten Fráter Egyedet s melyik esztendőben halt meg

A bagnoreggiói Bonaventura testvér mondotta Fráter Egyedről, hogy Isten külön malasztot adott neki s általa azoknak, kik lelki ügyekben jó szándékkal hozzá folya-modtak. Számos csodát is művelt úgy életében, mint halála után, miképpen ezt legendája tanúsítja, s az életből az Úr 1252-ik esztendejében Szent György ünnepén távozott az égi dicsőségbe, s a kisebb testvérek perugiai kolostorában van eltemetve.³

ITT KEZDŐDNEK FRÁTER EGYED NÉMELY TANÍTÁSAI ÉS JELES MONDÁSAI

I. A bűnökről és az erényekről

AZ ISTEN kegyelme és az erény: út és lépcső, melyek az égbe vezetnek; a bűnök és a vétkek ellenben út és lépcső, melyek a pokol mélyébe visznek. A bűnök és vétkek halált okozó maszlagok és mérgek, míg az erények és jó cselekedetek gyógyító orvosságok. Az egyik kegyelem maga után húzza és vonja a másikat, az egyik bűn maga után vonja a másikat. A kegyelem nem kíván dicséretet, s a bűn képtelen elviselni a lenézést. A lélek az alázatosságban pihen, és megnyugszik; a türelem az ő leánya. A szív szent tisztasága látja az Istent, az igaz ájtatosság pedig ízleli. Ha szeretsz, szerettetni fogsz; ha szolgálsz, szolgálatot nyersz; ha félsz, félni fognak tőled. Ha előzékeny leszel mások iránt, mások is előzékenyek lesznek veled. Boldog azonban, aki igazán szeret, és nem vár viszontszeretetet. Boldog, aki fél, és nem akarja, hogy féljenek tőle. Boldog, aki szolgál, és nem vágy viszontszolgálatra. Boldog, aki előzékeny másokkal, és nem számít előzékenységre. De mivel ezek magasságos és nagy tökéletességet föltételező dolgok, a balgatagok se megismerni, se birtokukba venni nem tudják őket.

Három igen főbenjáró és hasznos dolog van, melyeket ha valaki megszerzett, sohasem bukhat el többé. Az első, ha szívesen és örömet viselsz el Jézus Krisztus szerel-

meért minden megpróbáltatást. A második, ha naponkint megalázod magadat mindabban, amit látsz és cselekszel. A harmadik, hogy hűségesen, egész szíveddel szeresd azt a láthatatlan legfőbb mennyei jót, melyet testi szemeid nem érzékelhetnek.

Isten és szentjei főleg a világ fiai által megvetett és le-gyalázott javakat kedvelik és becsülik. Viszont, amiket a világ fiai leginkább szeretnek, dicsérnek és értékelnek: azok utálat, ócsárlás és gyűlölet tárgyai az Isten és szentjei előtt. S ez a sajnálatos véleménykülönbség az emberi tudatlanságban és gonoszságban leli magyarázatát, mert a gyarló ember szereti, amiket gyűlölnie, s gyűlöli, amiket szeretnie kellene.

Egy ízben Fráter Egyed kérdé valamelyik társát, mondván: Mondd, drágalátosom, vagy-e jó lelked? Felelé a fráter: Nem tudom. Fráter Egyed ekkor mondá: testvérem, akarom, hogy tudjad: a szent töredelem, a jámbor alázat, a szent szeretet és áhítat s a szent vigasság teszik a lelket jóvá és boldoggá.

II. A hitről

Mindaz, amit elménk elgondolhat, nyelvünk kimondhat, szemünk láthat és kezünk tapinthat, mintegy semmiség azokhoz képest, miket se el nem gondolhatunk, se nem láthatunk, se nem tapinthatunk. Az összes szentek és bölcsek, kik eddig éltek, élnek és ezentúl fognak élni, valamennyien beszéltek és írtak, vagy beszélni és írni fognak Istenről, és mindamellet nem mondtak s a jövőben sem mondhatnak annyit sem róla, mint amennyi egy kölesszem az éghez és földhöz viszonyítva, sőt amit mondtak és mondani fognak, milliomszorta kevesebb lesz ennél. Még a Szentírás is, mikor Istenről beszél, gügyög, miként

az anya apró gyermekével, ki nem értené meg, ha másképpen szólna.

Valamely alkalommal mondá Fráter Egyed egy világi bírónak: Hiszed-e, hogy nagyok az Isten ajándékai? Felelé a bíró: Hiszem. Mire Fráter Egyed: Rádbizonyítom, hogy hited nem őszinte – s kérdé: Mennyit ér e világi jószágod? Körülbelül ezer lírát – mondá a bíró. Ekkor Fráter Egyed: Odaadnád tízezer líráért? – Persze, hogy örömet odaadnám, válaszolt a bíró szaporán. És Fráter Egyed mondá: Nyilvánvaló, hogy a föld összes birtokai értéktelen holmik a mennyei javakhoz képest; mért nem adod hát vagydonodat Krisztusnak, hogy árán mennyei és örökkévaló birtokot szerezhess? – Felelé a botor világi tudományok okos bírója az ártatlanságában együgyű Fráter Egyednek: A Teremtő jól megtömött az isteni hóbert bölcsességével, mondjad tehát, hiszed-e, hogy akad ember, aki teljességgel meg is teszi, mire magát bensejében kötelezve érzi? Fráter Egyed felelé: Látod, kedvesem, az csak nem szenved kétséget, hogy az összes szentek tőlük telhetőleg alkalmazkodtak Isten felismert akaratához, s valahányszor cselekvő készségük legyőzhetetlen akadályba ütközött, akaratuk szent kívánságával igyekeztek eleget tenni. Ily módon abbamaradt cselekedeteik hiányát lelkük vágyódásával pótolták.

Mondá továbbá Fráter Egyed: Ha volna teljesen ép hitű ember, rövidesen tökéletesnek kellene lennie, és üdvösségéről is meg kellene bizonyosodnia. Annak, ki szilárd hittel várja az örök, legfőbb, magasságos jót, mily kárt vagy kellemetlenséget okozhatnának a földi élet ideigvaló bajai? És a nyomorultnak, ki az örökkévaló rossz elé néz, mily örömet szerezhetnének e világ mulandó javai és kedvezései? Mindazonáltal, bármily nagy bűnös legyen is valaki, amíg él, az Isten végtelen irgalmasságáról nem szabad kétségbeesnie, mert nincs oly tövises, ágas-bogas, görcsös fa, melyet az emberek le ne nyeshetnének, ki ne

simíthatnának, fényessé és széppé ne tehetnének; oly gonosz és nagy bűnös sincsen e világon, kit Isten meg ne téríthetne, s különleges kegyelmekkel és az erények ajándékaival föl ne díszíthetne.

III. A szent alázatosságról

Senki sem juthat az Isten ismeretére és megértésére, ha csak nem a szent alázatosság erénye által: a magasba vivő legegyszerűsebb út ugyanis az, melyen lefelé megyünk. A világi életben megesett összes szerencsétlenség és mélységes bukás a fej hátraszegésének, illetve az elme fölfuvalkodottságának okából történt. Bizonyítható ez a sátán bukásával, ki az égből kiűzetett; Ádám ősatyánk bűnbeesésével, ki azért vesztette el a paradicsomot, mert fejét magasan hordozta, vagyis engedetlen volt; a farizeussal, kőről Krisztus az evangéliumban emlékezett, továbbá sok más példával. Másrészt minden nagy szerencse, mely valaha az embereket érte, a fej lekonyításából, illetve az elme megalázkodásából származott, mit a legszerényebb Boldogságos Szűz Mária, a vámos, a kereszten megtért lator és a Szentírás számos más példája igazolnak. Jó volna tehát, ha találnánk valami nagy és súlyos kölöncöt, melyet állandóan nyakunkba akasztva hordozhatnánk, hogy mindig lefelé vonna, vagyis megalázkodásra készítetne bennünket.

Kérdé egy testvér Fráter Egyedet: Mondd, atyám, inkább mennyire menekedhetnénk a kevélységtől? Mire Fráter Egyed: testvérem, légy elkészülve, hogy sohasem remélheted a kevélységtől való szabadulást, ha szíved elébb a lábad nyomához nem értetted. Ha azonban fontolóra veszed Isten jótéteményeit, mihamar rájössz, hogy szoros kötelességed fejed meghajtani, s amint jól meggondoltad hibáidat és Isten ellen elkövetett tömérdek bűnödöt, akkor

is okod leszen, hogy magadat megalázzad. Jaj azoknak, kik gonoszságukért tiszteletet várnak!

Az alázatosságnak egyik foka, ha fölismerjük, hogy saját javunknak ellenségei vagyunk. Az alázatosságnak másik foka, ha az idegen jószágot nem tartjuk meg, hanem visszaadjuk gazdájának, más szóval ha minden jószágot és minden erényt, melyet magunkban találunk, egyedül Istennek, a kegyelmek és üdvök osztogatójának tulajdonítunk. Viszont a lélek bűneit és átkos szenvedelmeit, s ami vétekre csak az ember önmagában akad, mind a saját gonoszságából eredőnek kell tartania, és a saját rovására kell írnia.

Boldog, aki Isten és ember előtt egyformán gyarlónak ismeri és tudja magát! Boldog, aki mindig csak magát ítéli meg és kárhoztatja, és sohasem másokat, mert az ilyen nem fog elítéltetni ama rettenetes, utolsó, örök ítélettel. Boldog, aki szelíden húzza az engedelmesség igáját, s megfogadja mások szavát, miképpen a szent apostolok a Szentlélek vétele előtt és után is cselekedtek. Mondá továbbá Fráter Egyed: Aki tökéletes békében és nyugalomban akar élni, annak minden embert följobbvalójául, magát pedig mindenneknél kisebbrendű alattvalóul kell tekintenie. Boldog, aki szavaiban és cselekedeteiben nem akar az emberek elé másként lépni, mint abban a cicomázatlan egyszerűségben, melyben Isten teremtette. Boldog, aki az isteni kijelentéseket és vigasztalásokat meg tudja őrizni, és el tudja rejteni, mivel úgy sincs titok, melyet Isten, mikor néki tetszik, ki ne nyilatkoztatna! Abban volna igazi alázat, aki a világ legtökéletesebb és legszentebb embere volna, s magát mégis a legnyomorultabb bűnösnek és a világ leghitványabb emberének hinné és tartaná. A szent alázatosság nem tud fecsegni, s a boldog istenfélelem nem képes száját szólásra nyitni.

Mondá Fráter Egyed: Úgy tűnik nékem, hogy az alázatosság hasonló a villámhoz, mert miként a villám félelmetes dördülést okoz, összezúzva, törve és pörkölve min-

dent, mi útjába akad, s végül semmi sem marad belőle: úgy az alázat is összetör, szétszór és elhamvaszt minden gonoszságot, minden bűnt és vétket s aztán mégiscsak annyi, mintha semmi sem lett volna. Az alázatos ember alázatossága által kegyelmet talál Istennél, s zavartalan békében él embertársaival.

IV. A szent istenfélelemről

Aki nem fél, mutatja, hogy nincs mit veszítenie. A szent istenfélelem rendben tartja, vezeti, igazgatja a lelket, s a kegyelem állapotába juttatja. Ha van valamelyes malasztod, vagy isteni erényed, a szent félelem e kincseket megőrzi számodra. Ha pedig valaki az erény és a malaszt híjával vagyon, a szent félelem hozzájuk segíti. A szent istenfélelem az isteni kegyelmek kalauza, mert a lelket, melyben lakozik, mihamar a szent erényhez és isteni kegyelemhez vezérli.

Mindazok, kik bűnbe esnek, sohasem buknának el, ha istenfélők volnának. De a félelemnek ez a szent ajándéka csak a tökéletesek kiváltsága, mert mennél tökéletesebb valaki, annál óvatosabb és annál alázatosabb.

Boldog, aki rabnak tekinti magát e mulandó világ börtönében, s egy pillanatra sem felejtí, hogy Urát mily súlyosan megbántotta. Az embernek mindig nagyon félnie kellene a kevélységtől, mely rendszerint az első lökést adja ahhoz, hogy kiessünk a kegyelem állapotából. Az ember ugyanis nem lehet bátorságban ellenségei között. Ellenségeink a nyomorult világ gyönyörei és saját testünk, mely az ördögökkel együtt folyton vesztére tör a léleknek.

Minden más ellenségnél jobban kell félnünk a saját gonoszságunktól, nehogy legyőzzön vagy rá találjon szedni bennünket. Szent istenfélelem nélkül lehetetlen bármely malasztot és isteni erényt elnyerni, vagy a malasztokban és

isteni erényekben állhatatosan megmaradni. Ki nem istenfélő, veszedelemben forog, hogy tönkremegy, s teljesen elpusztul. Az Isten félelme alázatos engedelmességre ösztökéli az embert, fejét meg az engedelmisség igájába hajlítja, s mennél nagyobb szívében a félelem, annál buzgóbban imádkozik. Nem csekély dolog, ha valakinek megadott az imádság ajándéka. Mindamellett az emberek éretnyes cselekedetei bármily nagyoknak látszassanak, nem a mi becslésünk, hanem az Isten értékelése és tetszése szerint mérlegeltetnek és jutalmaztatnak, mivelhogy Isten nem a fáradalmak, hanem a szeretet és az alázatosság nagyságát nézi. Azért a legokosabban teszünk, ha mindig alázattal szeretünk és félünk, a lelki javak tekintetében pedig a saját ítéletünket gyanakvással fogadjuk, s nem bízunk azokban a gondolatokban, melyek a lélek mélyén a jó színe alatt lappanganak.

V. A szent türelemről

Aki Isten égő szerelméért rendíthetetlen alázatossággal és békével szenved és tűri el a megpróbáltatásokat, mihamar nagy malasztokhoz és erényekhez jut, a világ urává leszen, s bírni fogja a mások dicsőséges zálogát. Mindent, mit az ember – akár jót, akár rosszat – cselekszik, magának cselekszi, ne bosszankodj tehát, ha valaki megbántott, hanem inkább légy béketűrő iránta, sajnáld bűne miatt, s imádd érte Istent hathatós formában. Mennél edzettebb az ember a méltatlanságok és megpróbáltatások Isten szerelméért való türelmes viselésében és elszenvedésében, annál nagyobb Istennél, és mennél erőtlenebb a fájdalmak és balsors Isten szerelméért való hordozásában, annál kisebb az Isten előtt. Ha dicsérenének, jót mondvá felőled, egyedül Istennek ajánld a dicséretet, ha pedig valaki rosszat mond felőled és legyaláz, segíts neki magadról

rosszat, sőt még rosszabbat mondani. Ha a magad munkáját jól akard végezni, igyekezzél folyton rosszul végezni, a felebarátodét meg jól, vagyis vádold szüntelen önmagadat, s dicsérd és mentesd felebarátodat. Aki pörölni és patvarkodni akar veled, s győzni szeretnél, légy vesztés, s nyerni fogsz, mert ha pörölni akarsz, hogy győzzél, mikor nyertesnek véled magadat, tapasztalni fogod, hogy súlyosan vesztettél. És ezért hidd el nékem, testvérem, hogy az önelvesztés az üdvözülés egyenes útja. Amíg a megpróbáltatások készséges hordozói nem leszünk, addig az örök vigasztalások élvezetében nem részesülhetünk.

Sokkal nagyobb vigasztalás és érdemszerzőbb dolog Isten szerelméért a méltatlanságokat és szidalmakat békével, zúgolódás nélkül tűrni, semmint száz szegénynek enni adni és szakadatlanul böjtölni. Mert mit használ az embernek, és mit segít rajta, ha megutálja önmagát, testét böjttel, virrasztással, ostorozással gyötri, s emellett felebarátjától a legcsekélyebb bántalmat sem képes elviselni, jöllehet ennek révén több jutalomra és érdemre tehetne szert, mint az önszántából magára vállalt sanyarúságokkal, mert a felebarát szidalmainak és sértéseinek békés szívvel, zúgolódás nélkül való elviselése gyorsabban lemossa a bűnöket, semmint a könnyek bőséges áradata.

Boldog, aki bűneinek és az Isten jótéteményeinek emlékezetét örökké számon tartja, mert általuk nagy vigasztalásokra lévén reménye, türelemmel fog viselni minden megpróbáltatást és sorscsapást.

Az igazán alázatos Istentől nem vár bért, se jutalmat, s csak azon iparkodik, hogy lefizethesse adósságát hitelező Istenének. Ami jóval ugyanis meg van áldva, nem a maga érdemének, hanem az Isten ingyen kegyelméből kapottnak tekinti, s a rázúduló szenvedésekben bűneinek büntetését látja.

Valamely testvér kérdé Fráter Egyedet: Atyám, mit tegyünk, ha esetleg nagy veszedelmek és szerencsétlenség-

gek érnek bennünket? Mire Fráter Egyed felelé, mondván: Testvérem, tudd meg, hogy ha az Úr az égből köveket és nyilakat is hajítana reánk, nem árthatnának nekünk, s kárt nem tehetnének bennünk, ha olyanok volnánk, mint amilyeneknek lennünk kellene; mert ha az ember valósággal olyan, mint amilyennek lennie kell, minden gonosz és minden baj javára fordul. Ismerjük ugyanis az apostol mondását, mely szerint az Istent szeretőknek minden javukra, a rosszindulatú embereknek meg minden jó kárukra és ítéletükre fordul.

Ha üdvözölni kívánsz és a mennyei dicsőségbe akarsz jutni, sohase keress se bosszút, se földi elégtételt, mert a szentek öröksége az, hogy mindig jót tegyenek, és mindig rosszat kapjanak cserébe.

Ha valósággal föl tudnád fogni, hogy mily gyakran és mily súlyosan megbántottad Teremtődöt, azt is méltó és igazságos dolognak tartanád, hogy valamennyi teremtmény üldözzön, kínozzon és sanyargasson, hogy bosszút álljanak a sértésekért, melyekkel Teremtőjüket illeted.

Nagy erény, ha az ember önmagán győzelmeskedik, mert aki magát legyőzi, diadalmaskodni fog minden ellenségén, s minden jóból kiveendi részét. Még nagyobb erény volna, ha az ember valamennyi embertársától le engedné magát győzetni, mivel akkor minden ellenségének: a bűnöknek, az ördögöknek, a világnak és saját testének is urává lenne.

Ha üdvözülni akarsz, utasíts vissza és vess meg a világ és a halandó teremtmények által nyújtható minden vigasztalást, mert nagyobbak és gyakoribbak a bukások, melyek a jólétből és a vigasztalásokból, semmint amelyek balsorsból és a megpróbáltatásokból származnak.

Egyszer egy szerzetes valami nehéz parancs miatt Fráter Egyed előtt morgolódott föl jobbvalójára. Mondá neki Fráter Egyed: Drágalátosom, mennél inkább morgolódol, annál súlyosabbá teszed terhedet, és annál nehezebben fogod hordani; ám mennél alázatosabban és szívesebben hajtod fejedet

a szent engedelmesség igája alá, annál könnyebb és kellemesebb lesz a parancsot teljesítened. Sajnos, úgy veszem észre, hogy Krisztus szerelméért nem akarsz ezen a világon szidalmaztatni, s a másik világon Krisztussal mégis tiszteltetni vágyol; e világon nem akarsz Krisztusért üldöztetni és gyaláztatni, s a másik világon Krisztustól mégis áldatni és fölvétetni kívánsz; ezen a világon nem akarsz fáradozni, s a másik világon mégis megnyugodni és pihenni szeretnél. Testvér, testvér, mondom néked, keservesen csalódot, mert az ember a csúfság, a szégyen és a gyalázat útján éri el az égi tisztességet, s azáltal jut Krisztus dicsőségébe, hogy Krisztus szerelméért béketűrően viseli el a gúnyolódásokat és szidalmakat. Jól tartja azért egy világi közmondás: Ki nem ad abból, miből adnia nehezebbre esne, nem kap abból, miből kapni szeretne.

Íme, milyen hasznos a ló természete! Gyorsan vágdat, s mégis eltűri, hogy kormányozzák, a lovas akarata szerint ide-oda, előre-hátra igazgassák. Így kell az Isten szolgájának is tennie, vagyis engednie kell, hogy följebbvalója, sőt Krisztus szerelméért bárki más is akaratával igazgassa, vezesse, hajlítsa és fordítsa. Ha tökéletességre akarsz szert tenni, igyekezzél kedves és erényes lenni, harcolj elszántan a vétkek ellen s viselj türelmesen minden szerencsétlenséget meggyötrött és elbúsított Urad szerelméért, ki megcsúfoltatott, megostoroztatott, keresztrefeszített, és meghalt irántad való szeretetből, nem a saját hibája miatt, nem is a maga dicsőségének vagy hasznának okából, hanem egyedül a te üdvösségedért. Hogy tanácsomat követhesd, teljességgel szükséges, hogy meggyőzd magadat, mert keveset használ az embernek, ha mások lelkeit vezeti s vonja Istenhez, s nem győzi meg, nem vonja és vezeti elébb oda önmagát.

VI. A restségről

A rest ember elveszti úgy ezt, mint a másvilágot, mivel nem terem gyümölcsöt, önmagának s másoknak sincsen hasznára. Lehetetlen, hogy valaki erényekre tegyen szert szorgalom és kitartó munka nélkül. Ha biztos helyen állhatsz, ne állj bizonytalanra; biztos helyen áll pedig az, ki Isten akarata szerint szorgoskodik, vesződik, dolgozik és fárad Istenért, nem a büntetéstől való félelem vagy a jutalom miatt, hanem mert szereti Istent.

Aki Krisztus szerelméért nem dolgozik és nem fárad, az valósággal a Krisztus dicsőségét hárítja el magától, és miképpen a szorgalmatosság hasznunkra és segítségünkre van, akképpen a henyélés ártalmunkat okozza. A restség a pokolba vivő út, s a szent szorgalom a mennyország útja.

Az embernek a malasztok és erények segedelmével tömörkedet kellene az erények és az isteni kegyelem megszerzésében és megőrzésében buzgólkodnia, mert a lusta munkással gyakran megesik, hogy lombokat szed gyümölcs helyett, s szalmát arat gabona helyett. A kegyes Isten a jó gyümölcsöt és falevelet egyformán juttatja, s vannak, kik se gyümölcsöt, se falevelet nem kapnak tőle.

Az isteni javak és kegyelmek megtartása, titokban való őrzése nagyobb érdemnek tűnik fel előttem, semmint ezeknek a javaknak és kegyelmeknek megszerzése, mert van rá példa, hogy bár az ember jól ért a szerzéshez, mégis, mivel a szerzemény félrerakásának és megőrzésének módját nem tudja, mindvégig szegény marad. Mások ellenben, noha apránként szereznek, gazdagok lesznek, mert ügyesek nyereményük és kincsük megőrzésében. Ó, mennyi víz gyűlt volna már össze a Tiberisben, ha sehol sem volna lefolyása!

Istentől végtelen, fölmérhetetlen és határtalan ajándékot kívánunk, s íme, mi csak mértékkel és korlátok között akarunk neki szolgálni. Aki Isten szeretetére vágyik, s véghe-

tetlen, rendkívüli és mindenekfölött való érdemre óhajt szert tenni, annak Istent mindenekfölött, mérhetetlenül kell szeretnie, és mindig teljes odaadással kell szolgálnia. Boldog, aki Istent egész szívével és egész elméjével szereti, testét és elméjét pedig Isten szerelméért folyton fegyelmezi, s az ég alatt nem áhít ezért jutalmat, hanem inkább ő érzi magát az Isten adósának.

Ha egy koldus-szegény szűkölködőnek valaki mondaná: három napra igen értékes holmit adok kölcsön, s tudd meg, hogy ha ezzel a kiszabott három napon belül jól gazdálkods, rengeteg kincset szerzel s holtodig gazdag lehetsz; – nemde a szegény ember tőle telhetőleg iparkodnék a rábizott értékes holmit fölhasználni és mennél jobban kamatoztatni? Nos, hát én azt állítom, hogy ez az Istentől nyert kölcsön testünk, melyet a kegyes Isten három napra adott át nekünk, – lévén életünk folyása csak három nap az örökkévalóságához képest. Azért, ha gazdagságot kívánsz, s az isteni édességet örökre akarod élvezni, törekedjél ezt az Isten kezéből vett kölcsönt, vagyis testedet három napon belül, más szóval rövid életedben jól kamatoztatni, mert ha ezt nem teszed a jelenvaló életben, amíg rá alkalmad van, nem fogod élvezhetni az örökké tartó gazdagságot, s nem pihenhetsz meg az örökös égi nyugalomban. Föltéve, hogy a világ összes birtokai egyetlen ember kezén volnának, s ez nem művelné, s másokkal sem műveltetné azokat, ugyan mily gyümölcsét és mily hasznát látná gazdagságának? Bizonyára semminemű haszna és gyümölcse se volna belőle. Viszont könnyen megtörténhetik, hogy valaki csekély birtokból, ha jól műveli, nagy hasznat húz, s maga is és mások is bőven szedik annak gyümölcseit.

Egy világi közmondás azt tartja, hogy sohasem szabad a fazekat a szomszédban bizakodva üresen a tűzhöz tenni. Isten sem akarja, hogy kegyelmei közül bármelyik is üresen maradjon, mert a kegyes Isten nem azért ad kegyelmet, hogy üresen hagyjuk, hanem hogy megtöltsük a jó csele-

kedetek eredményeivel. A jó szándék ugyanis magában véve nemelegendő, hacsak az ember nem iparkodik szándékát megvalósítani, s szent cselekedetekkel tartalmassá tenni.

Egy ízben egy vándorló mondá Fráter Egyednek: Atyám, adj kérlek valami vigasztalást! Mire Fráter Egyed: Testvérem, törd magadat, hogy jó barátságban légy Istennel, s akkor rögtön meg lesz kívánt vigasztalásod; mert ha az ember nem készít lelkében békés hajlékot Istennek, a teremtményeknél se szállást, se nyugalmat, se igazi vigasztalást nem fog találni. Ugye, aki rosszat akar tenni, nem igen tanácskozik másokkal, míg ellenben sokan, mielőtt valami jót cselekednének, fűtől-fától tanácsot kérnek, s váltig huzakodnak.

Mondá egyszer Fráter Egyed társainak: Testvéreim, úgy látom, hogy manapság nem igen akadnak, kik azt akarnák tenni, amit magukra, lelkükre és testükre nézve üdvösnek ítélnék. Higgyétek el, testvéreim, akár meg is esküdnék rá, hogy mennél inkább kerüli valaki Krisztus igájának terhet, annál súlyosabbá teszi azt magára nézve, s annál nehezebbnek és nyomasztóbbnak fogja érezni. Másrészt, ha valaki az iga súlyát önként tetézi, mennél szívesebben veszi azt nyakába, annál könnyebbnek fogja érezni, s annál kellemesebb lesz hordoznia. Vajha tetszenék Istennek, hogy mikor az ember a világi életben a testi javakat gyűjti, ugyanakkor lelki javakat is szerezne, mert a testnek és léleknek együtt kell szenvednie vagy örülnie, amennyiben úgyis vagy a pokolban fognak együtt örökké mérhetetlen kínokat és gyötrelmeket szenvedni, vagy a mennyországban a szentekkel és angyalokkal fogják az el nem múlt örömöket és szóval ki nem fejezhető vigasztalásokat jócselekedeteik jutalmául nyerni.

Ha alázat nélkül tennél jót vagy bocsátanál meg, ez károdra válhatna. Sokan voltak már, kik látszólag jó és dicséretes dolgokat műveltek, de kevélységük kitudódott

s ellenük fordult; az alázatos cselekedetnek azonban sohasem lehet rossz vége.

Mondá egy testvér Fráter Egyednek: Atyám, azt hiszem, nem vagyunk képesek fölismerni, hogy mi válik javunkra. Mire Fráter Egyed felelé: Testvérem, az már igaz, hogy leg-helyesebben ki-ki a tanult mesterségét gyakorolja, mert senki sem végezheti a maga dolgát jól, hacsak előbb meg nem tanulta. Tudd meg tehát, testvérem, hogy a cselekedet a legnemesebb mesterség ezen a földön, s amennyiben jól akarod végezni, előbb bele kell tanulnod.

Boldog, akit semmiféle teremtettség meg nem botránkoztat, de boldogabb, akinek minden, amit lát avagy hall, épülésére szolgál.

VII. A világi gazdagság megutálásáról

Sok fájdalmat és szomorúságot kell a szánandó embernek elszenvednie, ha vágyait, szívét, reményeit a földi kincsekbe helyezi, melyek miatt a mennyieket elhanyagolja, elprédálja, s végül magukat a földieket is elveszti. A sas szédítő magasra röpköd, de ha valami teher volna a szárnyára kötve, már nem tudna oly magasra szállani. A földi gazdagság terhe miatt az ember sem emelkedhetik magasra, vagyis nem juthat tökéletességre. A bölcs azonban, ki a halál és az ítélet gondolatának súlyát erősíti szíve szárnyához, a szorongó félelem miatt nem szaladgálhat és nem röpdöshet a hívságok és a kárhozatot okozó földi gazdagságok után.

A világ fiait napról-napra látjuk, amint kemény, fáradtságos munkában izzadnak, s magukat gyakran nagy testi veszedelemnek teszik ki, hogy csalóka kincseket szerezzenek, s miután sokat dolgoztak és szereztek, egyszerre meghalnak, és itthagynak mindent, mit életükben gyűjtöttek.

Nem kell tehát bízni ebben a csélcsep világban, mert

hazug, és mindenkit rászéd. Aki pedig mégis hatalmas és dús óhajt lenni, keresse és szeresse a mennyei kincseket és javakat, melyek mindig kielégítenek, csömört sohasem okoznak, s meg sem fogyatkoznak.

Ha kerülni akarjuk a tévedést, kövessük a barmok és madarak példáját, melyek a jóllakással beérik, s csak időnként, amikor megéheztek, mennek táplálék után. Az embernek is meg kellene elégednie az okvetlenül szükségesekkel, s nem volna szabad a fölöslegest hajhásznia.

Mondá Fráter Egyed, hogy Szent Ferencnek a hangyák nem tetszettek annyira, mint a többi állat, a nagy szorgosság miatt, mellyel nyáron télre valójukat gyűjtik és félre rakják. Azt mondta, hogy a madarak sokkal inkább tetszettek Szent Ferencnek, mivel ezek az egyik napról a másikra semmit el nem tesznek. De a hangya azért mégis példaképünk lehet, hogy a jelenvaló élet nyár-idején szorgalmasodjunk, nehogy az utolsó ítélet tele üresen és gyümölcstelenül találjon bennünket.

VIII. A szent tisztaságról

Nyomorult és törékeny testünk hasonlít a sertéshez, mely csak akkor boldog, ha a sárban hentereghet és fetrenghet, mert a sarat a maga nagy gyönyörűségének tartja. Testünk az ördög zsoldosa, mely hadat üzen és gátat vet mindennek, mi Isten tetszése szerint való és üdvösségünkre szolgál.

Kérdé egy testvér Fráter Egyedet, mondván: Atyám, taníts meg, hogyan őrizkedjünk a testiség bűnétől, mire Fráter Egyed felelé: Testvérem, aki valami nehéz terhet vagy nagy darab követ akar kimozdítani és elvinni helyéről, jól teszi, ha ezt inkább ügyességgel, semmint erővel igyekszik véghezvinni. Mi is, ha le akarjuk küzdeni a testiség bűneit, s a tisztaság erényére kívánunk szert tenni,

könnyebben érhetünk célt alázattal s jó és okos lelki kormányzattal, semmint elbizakodott szigorral és erőszakos vezekléssel.

Minden bűn megzavarja és elhomályosítja a szent és tündöklő tisztaságot, mert a tisztaság hasonló a fényes tükörhöz, mely nem csupán a szennnyel való érintkezéstől, hanem még az emberi lehelettől is elhomályosodik és megzavarodik.

Lehetetlen, hogy az ember valamely lelki kegyelemre tegyen szert, amíg testi vágyakra való hajlandóság van benne. Kerülhetsz-fordulhatsz tehát ahova csak akarsz, a kegyelem állapotába mindaddig nem juthatsz, amíg a testiség bűnén nem győzedelmeskedtél. Azért küzdj elszántan legsajátabb ellenséged: érzéki és gyarló tested ellen, mely éjjel-nappal keresztezni akarja jó szándékaidat. Aki testén, halálos ellenségén, diadalmaskodik, biztos lehet, hogy minden ellenségét legyőzi és tönkre silányítja, s hamarosan a kegyelem birtokába s az erény és tökéletesség állapotába fog jutni.

Mondá Fráter Egyed: Az összes erények közül mindekelőtt a tisztaságot ajánlom, mert az édességes tisztaságnak önmagában is van valami tökéletessége, míg ellenben egyetlen más erény sincsen, mely tisztaság nélkül tökéletes lehetne.

Kérdé egy testvér Fráter Egyedet, mondván: Nem nagyobb és kiválóbb erény-e a szeretet a tisztaságnál? – És Fráter Egyed felelé: Mondd, testvérem, van-e valami tisztaságosabb a szent szeretetnél? – Fráter Egyed pedig gyakran dúdolta ezt az éneket: Ó, szent tisztaság, mily nagy a jószágod! Valóban drágalátos vagy, s oly édes az illatod, hogy aki nem próbált, nem tudja, mit érsz, s azért nem ismerik becsedet a balgatagok.

Kérdé egy testvér Fráter Egyedet, mondván: Atyám, ki annyira ajánlod a tisztaság erényét, világosíts föl, kérlek, miben áll a tisztaság? – Mire Fráter Egyed felelé: Testvé-

rem, mondom neked, hogy a tisztaság tulajdonképpen a testi és lelki érzékek amaz óvatos őrzését és azt a szorgos iparkodást jelenti, mellyel érzékeinket egyedül Isten számára tisztán és szeplőtlenül tartogatjuk.

IX. A kísértésekről

Az ember az Istentől nyert nagy kegyelmeket nem bírhatja békés nyugalomban, mert sok ellenkezés, háborúság és veszedelem fenyegeti őket, s mennél kedvesebb valaki az Isten előtt, az ördögök annál hevesebben támadják és ostromolják. Mindamellet ha az Istentől kapott kegyelem szerint akar élni, ne adja föl a harcot, s jegyezze meg, hogy mennél elszántabban küzd, győzelem esetén annál értékebb lesz a jutalom. Sajnos, nekünk nincsenek gyakori harcaink és komoly akadályaink, mert nem vagyunk olyanok, mint amilyeneknek a lelki életben lennünk kellene.

Ha jól és okosan járnánk az Isten útján, utunkban se el nem fáradnánk, se nem unatkoznánk, de a világ útjára tévedt ember sohasem szabadulhat a fáradalmaktól, az unalomtól, a szorongásoktól, gyötrelmekről és fájdalmaktól.

Mondá egy testvér Fráter Egyednek: Atyám, úgy veszem észre, hogy egyik mondásoddal rácáfoltál a másikra. Az imént azt hangoztattad, hogy mennél erényesebb és Isten előtt mennél kedvesebb valaki, annál több baja és háborúsága van a lelki életben. Most meg ennek éppen az ellenkezőjét, vagyis azt állítottad, hogy aki jól és megfontolva jár az Isten útján, se fáradságot, se unalmat nem fog érezni.

Fráter Egyed a két mondat látszólagos ellentétét megmagyarázva, így válaszolt: Testvérem, igaz, hogy az ördögök inkább zaklatják kísértéseikkel azokat, kikben jó szándék vagy, semmint azokat, akikből az Isten szerint való jóakarat hiányzik. De hát ugyan miféle fáradságot, unal-

mat vagy kárt okozhatnának akár az ördögök, akár a világ összes ellenkezései az olyan embernek, ki tudja és látja, hogy a maga áruját ezerszerre nagyobb áron adhatja el, mint amennyit az megér, s ebben a tudatban okosan és buzgón halad Isten ösvényén. Többet mondok: akit az isteni szeretet tüze lángra lobbantott, mennél inkább kísértik, annál forróbban gyűlöli és utálja a bűnöket. A legkörmösebb ördögöknek az a szokásuk, hogy orozva s akkor kísértik meg az embereket, mikor valami kórság vagy testi bágyadtság lepi meg őket, mikor lelkükre nyomasztó gond, csüggetegség avagy félelem árnya borul, mikor éheznek avagy szomjúhozna, mikor igazságtalanul bánnak velük, szégyent vallanak, és anyagi veszteséget vagy lelki kárt szenvednek. A gazfickók tudják, hogy az ember legszívesebben ilyenkor hajlandó hitelt adni csábító szavuknak. Biztosítalak azonban, hogy minden legyőzött bűnnel és kísértéssel egy-egy erényre teszel szert, s mennél fényesebben diadalmaskodtál a támadó bűnön, annál bőségesebb kegyelmet kapsz, és annál gazdagabb leszen jutalmad.

Egy testvér Fráter Egyed tanácsát kérte, mondván: Atyám, gyakran gyötör valami igen gonosz kísértés, s már ismételten kértem Istent, hogy mentene meg tőle, de az Úr nem akarja rólam levenni. Atyám, mit kell cselekednem? – Testvérem, felelé Fráter Egyed, mennél több és hathatósabb fegyverrel szereli föl valamely király lovagjait, annál inkább elvárja, hogy azok vitézi módon küzdjenek hozzá való ragaszkodásukból ellenségei ellen.

Egy testvér kérdé Fráter Egyedet, mondván: Atyám, mit kell tennem, hogy örömeoseb, nagyobb buzgósággal és gerjedelemmel végezhessem imádságomat, mert mostanában mindig szárazan, tünyn, kedvetlenül, bujdosó elmével, áhítat nélkül imádkozom. Fráter Egyed ekképpen válaszolt: Két csatlósa van egy királynak: az egyik fegyveres, a másik fegyvertelen. Mindketten harcba akarnak

menni, hogy megverekedjenek a király ellenségeivel. A fegyveres csatába száll, és hősiiesen harcol, a fegyvertelen pedig szól urához: Uram, látod, hogy páncél és fegyverzet híján vagyok, de még így, fegyvertelenül is szívesen megyek a háborúba érted. És a jó király, látva hűséges szolgájának szeretetét, mondá udvari embereinek: Menjetek ezzel az én szolgálommal: öltöztessétek harci fegyverekbe, hogy bátran vonulhasson a csatába. Fegyvereit jelöljétek meg királyi címeremmel, melyről mindenki fölismerje hűséges katonámat.

Velünk is megtörténik, hogy amikor imádkozni akarunk, fegyvertelennek, áhítat nélkül valónak, lustának, megkeményedett szívűnek érezzük magunkat. Ha ilyenkor az Úr szerelméért erőltetjük az imádságot, s nem ijedünk meg annak küzdelmétől: jószágos királyunk és urunk, látva katonájának elszántságát, megajándékoz bennünket angyal szolgálóinak kezei által az áhított égedelemmel és jóakarattal.

Az ember egyszer-másszor valami verejtékes munkába kap, mint teszem azt erdőirtásba és földművelésbe vagy szőlőültetésbe, hogy annak idején legyen mit aratnia és szüretelnie. A nagy fáradtság és gond sokakat mihamar elkedvetlenít, szinte bánják, hogy munkába fogtak. Mindamellett, ha gyümölcserésig kitartanak, akkor elfelejtik összes bajaikat, s az élvezetes gyümölcsöket szedve elégedettek és vidámak lesznek.

Így, ha nem adjuk be derekunkat a kísértéseknek, mi is nagy vigasztalásokban részesülünk, mivel Szent Pál szerint a háborúságok után következnek a vigasztalások s az örök élet jutalma. Éspedig nemcsak mennyei, hanem földi jutalom is vár azokra, kik a kísértéseknek ellenállanak, mint a zsoltáros mondja: Uram, kísértéseim és gyötrelmeim sokasága szerint, vigasztalásaid meg fogják örvendeztetni lelkemet, mert mennél nagyobb a kísértés és a küzdelem, annál dicsőösebb lesz a jutalom.

Egy testvér valami kísértés dolgában tanácsot kért Frá-

ter Egyedtől, mondván: Ó, atyám, két fölötte gonosz kísértés nehezedik reám. Az egyik az, hogy amikor valami jót tettem, rögtön pöffeszkedni kezdek, a másik meg, hogy amikor valami rosszat tettem, akkora bánat és lehangoltság vesz rajtam erőt, hogy majdnem kétségbeesem. – Testvérem, felelé Fráter Egyed, jól teszed, ha bölcsen bánod bűnödöt, de ajánlom, hogy bánatod okos és mértékletes legyen. Sohase feledd, hogy vétkeidnél nagyobb az Isten irgalma. És ha az Isten végtelen könyörülete a megtérő nagy és szántszándékos bűnöst is irgalmába fogadja, hiszed-e, hogy ez a kegyes Isten cserbenhagyja a szerencsétlen, nem szándékos bűnöst, ha bűnét megbánja, és azért vezekel? Ajánlom továbbá, hogy a felfuvalkodottságtól való félelem miatt ne szűnjél meg jót cselekedni. Ha ugyanis vetés idején az ember ezt mondaná: Nem vetek, mert ha vetnék, eljőnnének esetleg az ég madarai, és fölemésztenék a szemeket, – s így okoskodva nem vetné el gabonáját, nemde bizonyos, hogy abban az esztendőben nem áratna. – Ha ellenben elveti búzáját, igaz ugyan, hogy a madarak föleszik annak néhány szemét, a termés nagyobb része azonban mégiscsak a csűrbe kerül. Így jár a fölfuvalkodottság veszedelmében forgó ember is, ha a jót hivalkodás nélkül cselekszi. Föltéve, hogy állhatatosan küzd a pöffeszkedés bűne ellen, nem veszíti el a végzett jó cselekedet érdemét, ha egyébként meg is kísértetett.

Mondá egy testvér Fráter Egyednek: Atyám, olvastam, hogy Szent Bernát valamikor annyi lelki összeszedettséggel és akkora áhítattal mondotta el a hét bűnbánati zsoltárt, hogy közben a nevezett zsoltárok szó szerint való értelmén kívül semmi másra nem gondolt. Fráter Egyed erre így válaszolt: Testvérem, azt tartom, hogy sokkal nagyobb ama hadvezérnek hősiessége, ki valamely körülzárt és ostromlott várat védelmez oly vitézen, hogy az ellenség oda be nem juthat, semmint azé, ki békében él, s akinek nyugalmát semmi sem zavarja.

X. A szent töredelemről

Az embernek sokat és szakadatlanul kellene testét gyötörnie és sanyargatnia, és készségesen kellene elviselnie minden méltatlanságot, bajt, szorongatást és szégyent, fájdalmat, gyalázatot, gúnyt, megpróbáltatást és üldöztetést, kegyes Mesterünknek és Urunknak, Jézus Krisztusnak szerelméért, ki önmagán mutatott erre példát, mert hisz születése első napjától szentséges kínszenvedésig, élete csupán szomorúságból, gyötrelemből, megvettetésből és üldöztetésből állott a mi lelkünk üdvösségéért. Azért, ha a kegyelem állapotába akarunk jutni, amennyire lehetséges, mindig jó Mesterünk, a mi Urunk Jézus Krisztus után és az ő nyomdokain haladjunk.

Egy világi férfiú kérdé Fráter Egyedet, mondván: Atyám, mi módon juthatunk mi világiak a kegyelem állapotába? Testvérem, felelé Fráter Egyed, az embernek mindenekelőtt nagy lelki töredelemmel bánnia kell bűneit; azután szívbeli keserőséggel és fájdalommal vádolva önmagát, tartózkodás, kendőzés és mentegetőzés nélkül kell gyónnia; majd a gyóntatópap által föladott penitenciát pontosan el kell végeznie, továbbá minden bűnt, gonoszt és bűnre vezető alkalmat kerülnie kell, és végül Istennel s felebarátjával szemközt erényes jócselekedetekben kell magát gyakorolnia. Aki így tesz, az a kegyelem és az erény állapotába fog jutni.

Boldog, ki folyton fájjalja s szüntelenül, éjjel-nappal szívének keserőségével siratja bűneit, kizárólag azért, mert velük az Istent megbántotta! Boldog, ki lelki szemeit örökké Jézus Krisztus szenvedéseire, fájdalmaira és kínjaira szögezi, s aki Jézus Krisztus iránt való szeretetből nem óhajt és nem is kap semmiféle ideig-óráig tartó vigasztalást e keserves és viharos földi zarándoklásban, amíg csak el nem jut az örök élet mennyei vigasztalásához, amikor valamennyi kívánságát végtelen örömök fogják tetézni.

XI. Az ájtatos imádságról

Az imádság minden jónak kezdete, közepe és vége. Az imádság megvilágosítja a lelket, s a lélek az imádság által különbözteti meg a jót a gonosztól. Minden bűnösnek naponkint, szüntelenül, szívbeli buzgósággal kellene imádkoznia, vagyis alázatosan kérnie kellene Istent, hogy közölje vele a saját nyomorúságának és bűneinek, továbbá a kegyes Istentől már kapott és folyamatban levő jótéteményeknek tökéletes ismeretét. Mert hát hogy is ismerhetné meg az Istent az olyan ember, aki nem tud imádkozni?

Az értelmes üdvösség-keresőknek utoljára okvetlenül az imádság erejében kell bizakodniok.

Mondá Fráter Egyed: Tegyük fel, hogy valakinek a fia annyi gonoszságot művelt, hogy halálra ítéltetett vagy a városból száműzetett. Nemde magától értetődik, hogy ez esetben az apa éjjel-nappal szüntelenül fáradozik, hogy fia életét megmentse, vagy hogy a számkivetésből való visszahívását kieszközölje. Miért is könyörög, esdekel, módjában levő ajándékokat osztogat, vagy váltságdíjat fizet, s nemcsak ő maga lótfut, de barátait és rokonait is mozgósítja. Ha tehát ezt teszi az ember a fiáért, ki halandó, mennyivel inkább kell Istent kérnie, s más, a földön élő jámborok és a túlvilágon levő üdvözültek által is kéretnie halhatatlan lelkéért, ha ez az égi hazából száműzetett, vagy bűnei miatt örök halálra ítéltetett!

Mondá egy testvér Fráter Egyednek: Atyám, azt hiszem, fölötte fájlalnunk és sajnálnunk kellene, ha az imádságban nem nyerhetnők el az áhítat kegyelmét. Mire Fráter Egyed: Testvérem, tanácsolom, hogy csak szép lassan, elővigyázatosan intézd dolgodat, mert ha volna egy hordóban némi jó kis borod, s a hordó fenekén a jó bor alatt söprű ülne, ugye nem ráznád és nem lotyogtatnád meg a hordót, nehogy a jó bort a söprűvel összekeverjed. Így, ameddig az imádság nem szabadult meg a bűnös, testi kívánságok-

tól, mindaddig nem részesülhet isteni vigasztalásban, mert nem tiszta az Isten előtt az olyan imádság, mely a testiség üledékével van elegyedve. Azért az embernek tőle telhetőleg igyekeznie kell, hogy megszabaduljon a bűnös vágyak söprűjétől, hogy imádsága az Isten színe előtt tiszta legyen, s ekként az áhítat derűjében és isteni vigasztalásban részesüljön.

Kérdé egy testvér Fráter Egyedet, mondván: Atyám, mi az oka, hogy az ember imádság közben sokkal inkább kísértetik, szorongattatik és gyötörtetik, semmint bármely más időben? Mire Fráter Egyed így felelt: Mikor valakinek a törvényszéken ügye van, s a bíróhoz megy, hogy a maga igazát előadva, tőle mintegy tanácsot és védelmet kérjen, amint ellenfele ezt hallja, rögtön megjelenik, hogy kifogást tegyen, útjába akadályokat gördítsen, okvetetlenkedjen, s kérelmének teljesítését megnehezítse. Hasonlóképpen történik, mikor imádkozunk, mert ilyenkor az ember ügyes-bajos dolgaiban az Isten pártfogását kéri, s ellenfele, az ördög, nyomban ott terem kísértéseivel, hogy neki kellemetlenséget okozzon, vele vitatkozzon, s minden furfangjával, minden úton-módon gátat vessen az imádság útjába, nehogy az az Isten előtt tetszést találjon, s az ember érdemet vagy vigasztalódást meríthessen belőle. És ez még világosabban kitűnik abból, hogy amikor világi ügyekről beszélgetünk, se kísértéssel, se szórakozottsággal nem kell vesződnünk, de mihelyt imádkozni akarunk, hogy lelkünket Istennel gyönyörködtessük és vigasztaljuk, azonnal különböző nyilak, vagyis különböző kísértések érnek bennünket, melyek az ördögtől jönnek, hogy elménket más irányba tereljék, s lelkünknek se öröme, se vigasztalódása ne legyen abból, amit Istennel tárgyal. Az imádságos ember – mondá Fráter Egyed – tegyen úgy, mint a jó vitéz a csatában. Ha az ellenség támadja, vagy sebet ejt rajta, azért még nem hagyja ott a csatateret, sőt inkább férfiasan ellenáll, hogy támadóját leverve, legyőzve, víg dia-

dalt arasson. Ha az első támadásra vagy karcolásra rögtön megfutamodnék, bizonyára gúny, szégyen és gyalázat érné. Így kell nekünk is cselekednünk, vagyis nem szabad a kísértésre az imádságot abbahagynunk, hanem inkább hősies ellenállást kell kifejtenünk, mert – mint az apostol mondja – boldog, aki kísértetik, mert ha győz, elnyeri az örök élet koronáját, de ha az ember a kísértésre fölhagy az imádsággal, kétségtelenül szégyen és csúfos vereség éri ellenfele, az ördög részéről.

Mondá egy testvér Fráter Egyednek: Ismertem embereket, kik imádság közben Istentől az áhítat és könnyek kegyelmét kapták, míg én, mikor imádkozom, e kegyelmek egyikét sem élvezhetem. Testvérem – felelé Fráter Egyed, – tanácsolom, hogy alázatosan és hűségesen tarts ki imádságodban, mert a föld gyümölcsét sem élvezhetjük előzetes fáradság és munka nélkül, s még a megművelés után sem érik meg azonnal az óhajtott gyümölcs, hanem be kell várni a rendes idejét. Így az Isten sem adja tüstént az általad említett kegyelmeket az imádkozónak, hanem csak a maga idején, s különösen nem addig, míg a lélek meg nem tisztul minden testi kívánságtól és vétektől. Légy tehát, testvérem, alázatosan állhatatos az imádságban, mert a jó Isten mindent legjobban tud és intéz, s mikor elérkezik az alkalmas idő, irgalmasságánál fogva a vigasztalás bőséges gyümölcsét juttatja néked.

Egy másik testvér kérdé Fráter Egyedtől: Mit művelsz, Fráter Egyed? Mit művelsz, Fráter Egyed? Rosszat cselekszem, – mondá Fráter Egyed. És ama másik testvér: Ugyan, mi rosszat cselekednél? – Ekkor Fráter Egyed egy harmadik testvérhez fordulva mondá: Nyilatkozz, testvérem, mit gondolsz, ki gyorsabb: Urunk Istenünk-e a kegyelmek adásában, avagy mi azoknak elfogadásában? Ez a barát pedig felelé: Bizonyára az Isten gyorsabb kegyelmeinek osztogatásában, semmint mi azoknak elfogadásában. – Ilyeténképpen – kérdé Fráter Egyed – jó-e, amit cselek-

szünk? És a barát viszonzá: Sőt ellenkezőleg rossz, amit cselekszünk. Ekkor Fráter Egyed az előbbi testvérhez fordulva mondá: Látod, testvérem, világos, hogy rosszat cselekszünk, s e szerint igaz, amit az imént mondtam, hogy tudniillik rosszat cselekedtem.

Mondá Fráter Egyed: A Szentírás számos cselekedetet dicsér és ajánl, mint teszem az irgalmasság cselekedeteit és más jámbor cselekedeteket, s az Úr Jézus mégis, mikor az imádságról beszélt, így szólt: A mennyei Atya olyan embereket keres, és olyanokra van szüksége, kik őt a földön lélekben és igazságban imádják.

Mondá továbbá Fráter Egyed: Az igazi szerzetesek hasonlatosak a farkasokhoz, mert ritkán és csak kényszerűségből mennek emberek közé, s még ilyenkor is huza-vona és az emberekkel való társalkodás nélkül sietnek visszavonulni rejtekhelyükre.

A jó cselekedetek a lélek ékességei.

Egy barát, Fráter Egyed kísérő társa és benső bizalmasa, mondá néki: Atyám, mért nem mégy olykor prédikálni s a lelkek üdvösségét tanításoddal előmozdítani? – Testvérem – felelé Fráter Egyed, – alázattal és lelkem üdvösségének veszedelme nélkül, imádsággal akarok felebarátomnak hasznára lenni. – Legalább olykor rokonaid látogatására mehetnél, mondá néki ugyanaz a testvér. – Nem tudod, viszonzá Fráter Egyed, hogy az Úr az evangéliumban ezt mondja: Aki elhagyja atyját, anyját, fivéreit, nővéreit és vagyonát nevemért, százannyit kap érte? S aztán mondá: Egy előkelő ember, kinek körülbelül hatvanezer lírányi vagyona volt, belépett a kisebb testvérek Rendjébe. Nagy jutalom várja tehát azokat, kik Isten szerelméért nagy dolgokról mondanak le, mert Isten százszor annyit fizet vissza nékik. Mi vakok azonban, mikor erényes és Istennek tetsző embert látunk, tökéletlenségünk és vakoskodásunk miatt nem vagyunk képesek tökéletességét kellőleg felfogni. Ha valaki tökéletes lelki életet élne, legföljebb csak nagy kény-

szerűségből akarna más embert látni és hallani, mert az igazi lelki ember a szemlélődés által szüntelenül Istennel kíván egyesülni.

Mondá Fráter Egyed egy testvérnek: Atyám, szeretném tudni, hogy mi a szemlélődés. – És ama bizonyos testvér felelé: Atyám, megvallom, nem tudom. Fráter Egyed ekkor mondá: Nekem úgy tetszik, hogy a szemlélődés isteni tűz s a Szentlélek kenetes áhítata; fölmagasztosultsága és elragadtatása a léleknek, mely mintegy megittasult a kimondhatatlan isteni édesség élvezetétől. A szemlélődés zavartalan, édes és kellemetes gyönyör, mely által a lélek az örökkévaló szépségek csodálatába merül. A szemlélődés végül bensőséges, égő előérzete a kibeszélhetetlen mennyei dicsőségnek.

XII. A szent lelki okosságról

Ó, szolgálja a mennyei Királynak, ki a szent lelki tudomány titkait, hasznos és erényes okosságait akarod megtanulni, nyisd ki jóllelked értelmének füleit, s fogadd szívbéli áhítózással és őrizd gondosan emlékezeted kamrájában ennek a tudománynak, serkentésnek és lelki okosság-nak drága kincseit, melyeket veled közölni szándékozom! E kincsek világító szövétnekeid és vezérlő csillagaid lesznek a lelki élet útjain; megoltalmaznak úgy látható, mint láthatatlan ellenségeid gonosz és alattomos támadásaitól, s birtokukban alázatos bátorsággal, biztonságosan hajózhatsz a jelenvaló élet viharos tengerén, ameddig csak el nem jutsz az üdvösség hön óhajtott kikötőjébe. Vigyázz tehát, fiacskám, s jegyezd meg, mit mondani fogok!

Ha jól akarsz látni, tépd ki szemeidet, és légy vak! Ha tisztán szeretnél hallani, légy süket; és légy néma, ha jól akarsz beszélni! Maradj helyben, s mozogj eszeddel, ha jól akarsz járni! Ha jól akarsz munkálkodni, vágd le kezedet,

s dolgozz a szíveddel; gyűlöld magadat, ha jól akarsz szeretni! Ha nyereszkeskedni akarsz és gazdagságra kívánsz szert tenni, vesztés, és légy szegény; ha boldog nyugalomban akarsz élni, sanyargasd magadat! Légy mindig óvatos, s ne bízz magadban! Ha föl akarsz magasztaltatni és nagy tisztességre vágyol, alázd meg és szidalmazd magadat! Ha azt akarod, hogy becsüljenek, nézd le magadat, s légy elismeréssel azok iránt, kik megvetnek és ócsárolnak! Ha jót akarsz magadnak, sohase utasítsd vissza a rosszat, s ha áldott akarsz lenni, kívánd, hogy átkozzanak és rosszat mondjanak felőled! Ha igazi és örökké tartó békét akarsz, fáradozz, szenvedj, és sóvárogy minden ideigvaló nyomorúságot!

Ó, mily nagy bölcsesség rejlik ezeknek véghezvitelében! De mivel a felsorolt erények óriási és magasságos dolgok, Isten csak keveseket részesített belőlük. Bizony mondom, ha valaki jól elsajátítaná és gyakorolná őket, nem kellene se Bolognába, se Párisba mennie, hogy más istenes tudományt tanuljon: mert ha ezer esztendeig élnénk is, s különleg nem volna semmi egyéb dolgunk és mondanivalónk, eléggé el lennénk foglalva azzal, ha szívünkben önmagunkat fegyelmeznők, bensőleg lelkünket és elménket gyomlálgatnánk és megszentelnők.

Csak azt kellene látnunk, hallanunk és beszélünk, ami lelkünk javára szolgál!

Aki nem ismeri önmagát, azt mások sem ismerik.

Jaj nekünk, ha az Úr ránk pazarolt ajándékaival és malasztjaival nem tudunk bánni, de még inkább jaj azoknak, kik az Úr ajándékait és malasztjait visszautasítják, nem méltányolják, s megszerzésükkel és bírásukkal mit sem törődnek.

Az Isten képére teremtetten ember önakarata szerint változik, a kegyes Isten azonban sohasem változik.

XIII. A hasznos és haszontalan tudományról

Aki sokat akar tudni, sokat kell fáradnia, s hogy az Úr tudományt és bölcsességet adjon néki, fejét alázatosan lehajtva egész a földig kell görnyednie. A legfőbb bölcsesség az, ha mindig jót cselekszünk, erényesen élünk, minden bűntől és bűnre vezető alkalomtól őrizkedünk, s eszünket szüntelen az Isten ítéletén jártatjuk.

Mondá egykor Fráter Egyed valakinek, aki a tudományok elsajátítása végett iskolába akart menni: Testvérem, mért akarsz iskolába menni, mikor tőlem is megtanulhatsz, hogy minden tudomány summája abban van, hogy féljünk és szeressünk? E kettő néked elegendő, mivel csak éppen annyi tudományra van szükségünk, amennyinek hasznát vehetjük, és nem többre.

Ne törekedj mások hasznára sokat tanulni, de tanul meg és buzgón cselekedd azokat, amikre magadnak van szükséged. Gyakran megtörténik ugyanis, hogy sokat tanulunk, hogy másokon segíthessünk, s keveset avégből, hogy magunkon segítsünk. Én pedig azt mondom, hogy az Isten szava nem a hirdetőkért van, sem a hallgatókért, hanem azokéért, akik megfogadják.

Voltak emberek, kik bár nem tudtak úszni, vízbe ugrottak, hogy a fuldoklóknak segítségükre legyenek, s megesett, hogy azokkal együtt ők is elpusztultak. Ha a saját lelked üdvösségét kellőképpen nem gondozod, vajon hogyan fogod gondozni a felebarátodét? Ha a magad dolgát nem tartod rendben, miképpen hozod rendbe a másét? Mert ugye nem hihető, hogy a magadénál a más lelkét jobban szeressed?

Az Isten igéjének hirdetői a nép zászlói, világító fáklyái és tükei kell hogy legyenek. Boldog, aki olyképpen igazgat másokat az üdvösség útján, hogy azon maga is mindvégig megmarad! Boldog, aki úgy ösztönöz másokat futásra, hogy a futást ő maga sem hagyja abba! Boldogabb,

ki akként segít mást a vagyonszerzésben és meggazdagodásban, hogy mellette ő maga is gyarapodjon!

Azt gondolom, hogy a jó ígehirdető sokkal több intelmet és prédikációt tart önmagának, semmint másoknak. Úgy tűnik föl továbbá nékem, hogy annak, ki a bűnösöket megtéríteni és az Isten útjára vonni akarja, mindig félnie kell, nehogy a bűnösök által elcsábíttassék, s velük a gonoszság, az ördög és a pokol útjára kanyarodjék.

XIV. Az üdvös és káros beszélgetésről

Az olyan ember, ki a lélekre nézve jó és üdvös szavakat mond, valósággal a Szentlélek szája, míg ellenben, ki káros és haszontalan szavakat mond, kétségtelenül az ördög szája. Mikor a lelki életet élő jó emberek néha beszélgetésre összejönnek, minden alkalommal az erény szépségéről kellene társalogniuk, hogy az erényt annál inkább megszeressék, s nagyobb gyönyörűséget találjanak benne; mert mennél inkább megszeretik az erényeket, és mennél több kedvük telik bennük, annál buzgóbban gyakorolják majd őket, s gyakorolva annál jobban ragaszkodnak hozzájuk. Az erények szeretete, szüntelen gyakorlása és a bennük való gyönyörködés által továbbá folyton nagyobb lángolásra gyulladnak Isten iránt, lelkük mind tökéletesebb lesz, s az Úr is mind bővebben árasztja rájuk az égi ajándékokat és isteni malasztokat.

Mennél erőszakosabbak a kísértések, annál többet kell az embernek az erényekről társalognia; mert amint elég sűrűn megtörténik, hogy az ember a bűnökről való léha beszélgetés folytán bűnös cselekedetekbe botlik, úgy viszont az erényekről való társalkodás az embert nem egyszer az erény ájtatos gyakorlására bírja és teszi hajlandóvá.

Ám mit mondjunk az erényből fakadó jóról, mikor az oly rengeteg nagy, hogy csodálatos és végtelen kívánsá-

gáról szinte képtelenek vagyunk megfelelően szólni? Avagy mit mondjunk a rosszról és az örökké tartó gyötrelmről, mely a bűnbölsz származik? Oly szörnyű ez a rossz, s oly mélységes a nyomában kerekedő örvény, hogy fel sem foghatjuk, el sem gondolhatjuk és ki sem beszélhetjük!

A magam részéről az üdvös hallgatást nem tartom kisebb erénynek a hasznos beszélgetésnél, s nekem úgy tetszik, hogy az embernek is oly hosszú nyakúnak kellene lennie, mint a darunak, hogy amikor beszélni kezd, szava sok csomón, akadályon menjen át, mielőtt a szájába jut, vagyis hogy amikor beszédbe fog, előbb fontolja meg jól a szavait, s vegye szemügyre a mikéntet, a miértet, az időt, a körülményeket, a hallgatóságot, saját célját és az indító okokat, melyek szólásra készítetik.

XV. A jóban való állhatatosságról

Mit ér az embernek a sok böjt, imádság, alamizsnálkodás, önsanyargatás és a mennyecikkel való édeskedés, ha nem jut el az üdv megkívánt boldog kikötőjébe, vagyis a jóban való rendületlen kitartás állapotába?

Megtörténik olykor, hogy valami formás, nagy, erős, új és tömérdek kinccsel telerakott hajó tűnik föl a tengeren, s aztán a viharban, vagy a kormányos hibája következtében ez a hajó töréstszenved, és nyomorultul elsüllyed, mielőtt az óhajtott kikötőbe juthatott volna. Mit használ ekkor minden szépsége, jósága és gazdagsága, ha szerencsétlenül a tenger mélyére kerül? Máskor meg egy apró, rozzant, kevés áruval megrakodott hajó látszik a tengeren, mely – hála ügyes és okos kormányosának – sikeresen szeli a tenger hullámain, és boldogan evez a várva-várt kikötőbe. Az embereknek is ez a sorsa a földi lét háborgó tengerén.

Azért mondá Fráter Egyed: Az embernek akár jó sorsa van, akár magas hivatalt tölt be, akár nagy állapotbeli tökéletességben él, folyton elővigyázatosnak kell lennie, mert ha nincsen jó kormányosa, vagyis okos vezérlete, nyomorultul tönkre mehet a bűnök mélységes tengerén. A jó cselekedetek mellett tehát mindenekfölött szükséges az állhatatosság, miként az apostol mondja: Nem aki kezd, hanem aki kitart, nyeri el a dicsőség koronáját.

Mikor a fa a földből kibújik, nem terebélyesedik el nyomban, és miután nagyra nőtt, nem hoz mindjárt gyümölcsöt, s ha már terem is gyümölcsöt, nem minden gyümölcs kerül a gazda asztalára, mert sok lepotyog, elrohad, összetiportatik, és az állatok martalékául esik. A gazda pedig türelmesen várja az időt, s a gyümölcs nagy részét mégis éretten szedi le a fáról.

Mondá továbbá Fráter Egyed: Mit használna, ha akár száz esztendeig is élvezném a mennyország előízét, és állhatatlanságom miatt rossz végre jutnék. Mondá befejezésül: Azt hiszem, az Isten két legnagyobb kegyelme, melyeket a földi életben elnyerhetünk, abban áll, hogy az Isten szolgálatában szeretettel kitartsunk, és a bűnbeeséstől állhatatosan óvakodjunk.

XVI. Az igaz szerzetes-életről

Mondá Fráter Egyed önmagáról: Inkább akarnék az Isten kevés kegyelmével szerzetes lenni, semmint az Isten bőséges kegyelmével a világban élni és forgolódni, mert a világban sokkal több a veszedelem és akadály, s kevesebb az orvosság és segítség, mint a szerzetben.

Mondá továbbá Fráter Egyed: Nekem úgy tetszik, hogy a bűnös inkább fél a maga szerencséjétől, semmint kárától és bajától, mert fél szerzetbe lépni és abban bűnbánatot tartani, de nem retteg Istent megbántani és lelkének kárt

okozni, megmaradva a durva és konok világban, vétkeinek ronda sarában várva az utolsó és örök ítéletet.

Valamely világi kérdé Fráter Egyedet, mondván: Atyám, mit ajánlasz? Szerzetbe lépek, avagy a világban maradjak s jót cselekedjek? – Testvérem, felelé Fráter Egyed, ha tudná egy szegény ember, hogy a közös legelő földjében nagy kincs van elrejtve, nemde nem kérne senkitől tanácsot, hogy megbizonyosodjék, vajon jó volna-e azt a kincset fölászni és saját házában elrejtteni? Mennyivel inkább kellene az embereknek kérdezősködés és késlekedés nélkül iparkodnia és minden erejét megfeszítve oda hatnia, hogy fölszínre hozza azt a mennyei kincset, melyet a szent szerzetek és ájtatos társulatok rejtenek magukban!

A világi pedig e feleletet hallva, rögtön szétosztotta vagyonát a szegények között, s mindenéből kivetkőzve azonnal szerzetbe lépett.

Mondá Fráter Egyed: Sokan szerzetesek lesznek anélkül, hogy mindent elkövetnének és megtennének, ami a szerzetesi élet tökéletességéhez szükséges. Olyanok ezek, mint ama földműves, ki Roland fegyvereit veszi magára, s nem tud velük bánni és hadakozni. Nem minden ember képes a csökönyös vagy szilaj paripát megülni, és ha mégis fölkap rá, valószínű, hogy leesik, mihelyt a ló ficáncolni kezd avagy nekirugaszkodik.

Mondá továbbá Fráter Egyed: Nem tartom nagy dolognak, ha valaki ki tudja járni, hogy a király udvarába fölvetéssék; azt sem tartom különösebb kiváltságnak, ha az illető kiérdemli a király néminemű kegyét vagy jótéteményét; az azonban már valami, ha a királyi udvarban állandóan megmaradva, okos kitartással mindig úgy viselkedik, mint viselkednie kell és illik. A mennyei nagy Királynak udvartartása a szent szerzetesség, melybe bejutni és abban némely adományokra és malasztokra szert tenni nem nagy mesterség, de nagy dolog, ha az ember a szerzetben jól tud élni, forgolódni, s abban haláláig okosan meg tud maradni.

Mondá ismét Fráter Egyed: Inkább akarnék világi lenni, és folyton reménykedve élénken kívánni, hogy vajha a szerzetbe felvétetnék, semmint beöltözködni s a szerzetben erénygyakorlatok nélkül szakadatlan renyheségben he-nyélni. Azért a szerzetesnek mindig jó és erényes életre kell törekednie, tudva, hogy csak abban az állapotban élhet, amelyre fölesküdü.

Egy alkalommal Fráter Egyed ekként nyilatkozott: Azt hiszem, hogy a kisebb testvérek szerzetét Isten valósággal az emberi nemzet hasznára és nem csekély épülésére engedélyezte, jaj azonban nekünk, barátoknak, ha nem leszünk olyanok, mint amilyeneknek lennünk kellene! Bizonyos, hogy a földi életben nincsenek nálunknál boldogabb emberek, mert szent az, aki a szent nyomdokait követi, igazán jó az, aki a jónak útján jár, s gazdag, aki a gazdagot veszi például, a kisebb testvérek szerzete pedig, inkább, mint bármely más szerzet, a valaha volt vagy leendő legjobbnak, leggazdagabbnak és legszentebbnak, tudniillik a mi Urunk Jézus Krisztusnak nyomdokait és példáját követi.

XVII. A szent engedelmességről

Mennél szorosabban van befogva a szerzetes Isten szerelméért a szent engedelmesség igájába, annál több érdemet szerez Istennél, s mennél odaadóbban alárendeli magát Isten dicsőségéért előljárójának, annál inkább megszabadul és megtisztul bűneitől.

Az igazán engedelmes szerzetes hasonlít a jól fölfegyverkezett és nyergében feszesen ülő lovashoz, ki félelem nélkül, biztosan töri át magát ellenségei során, mert egyikük sem árthat neki. A morgolódva, kedvetlenül engedelmeskedő azonban hasonlít a fegyvertelen, nyergében ingadozva ülő lovashoz, ki midőn csatába száll, ellenségei földre teperik, megsebesítik, elfogják, s akárhányszor bőr-

tönbe vetik és megölik. A szerzetes, ki saját kénye szerint szeretne élni, azt árulja el, hogy a pokol fenekén akar magának lakást készíteni.

Amíg az ökör igába hajtja fejét, addig jól szántja a földet, mely bőséges gyümölcsöt hoz aratás idején, de ha az ökör szabadon szerteszét kóborolhat, a föld műveletlen, gazos marad, s nem terem gyümölcsöt a maga idején. A szerzetes is, ki fejét az engedelmesség igájába hajtja, dús gyümölccsel kedveskedik Istennek a maga idején, de aki előljárója szavára nem szívesen hallgat, kopár és terméketlen marad, s fogadalma nem érlel gyümölcsöt.

A bölcs és nagylelkű emberek készségesen, vonakodás és habozás nélkül hajtják fejüket a szent engedelmesség igájába, a dőrék azonban és kislelkűek fejüket a szent engedelmesség járma alól kivonni igyekeznek, és senkinek sem akarnak szót fogadni.

Azt tartom, hogy az Isten szolgálja részéről nagyobb tökéletesség jele, ha az Isten iránt való tiszteletből és szeretetből följebbvalójának engedelmeskedik, semmint ha magának Istennek engedelmeskednék, mert aki az Úr helyettesének engedelmeskedik, világos, hogy még inkább szót fogadna magának az Úrnak, ha az valamit parancsolna. Úgy tetszik továbbá nékem, hogy ha valaki embertársának engedelmisséget fogadott volna, és abban a szerencsében részesülne, hogy angyalokkal beszélgethetne, s történetesen az, kinek engedelmisséget fogadott, éppen az angyalokkal való társalkodás közben hívná, még akkor is tüstént félbe kellene szakítania az angyalokkal való társalkodást, és Isten dicsőségére haladéktalanul követnie kellene a hívó szót.

Ki fejét az engedelmisség igájába hajtotta, s aztán azzal az ürüggyel, hogy tökéletesebb életre törekszik, ki akar bújni alóla, a lelke mélyén rejtőző nagy kevélységről tesz bizonyosságot, hacsak elébb az engedelmisség állapotában nem volt kifogástalanul tökéletes.

Az engedelmesség minden jónak és erénynek útja, az engedetlenség ellenben minden gonosznak és bűnnek az útja.

XVIII. A halálra való emlékezésről

Ha az ember a halál és az utolsó, örök ítélet gondolatát, továbbá a kárhozottak gyötrelmes kínjait folyton lelki szemei előtt tartaná, bizonyára sohasem volna kedve vétkezni, sem Istent megbántani. Föltéve, hogy valaki a világ kezdetétől fogva egész a mai napig élt, s ez idő alatt minden bajt, megpróbáltatást, nyomorúságot, fájdalmat elszenvedett, és most halála után, hogy az örök boldogság jutalmát elvegye, mennyországba jut: vajon mily kárt okozna néki a múlt tömérdek nyomorúsága? Hasonlóképpen, ha az ember a mondott időben a világ minden javát, kedvezését, vigasztalását élvezte volna, s aztán meghalna, és lelke a pokol örökös gyötrelmeire jutna, az elmúlt gyönyörűség vajon mit használna néki?

Valamely csavargó mondá Fráter Egyednek: Ami engem illet, én bizony sokáig szeretnék itt a földön élni gazdagságban, kényelemben és nagy tisztességben. Testvérem, felelé Fráter Egyed, ha az egész világ ura volnál is, s ezeresztendeig élnél minden földi gyönyörűségben és vigasztalásban, mondd, milyen jutalmat várhatnál hitvány testedtől, melynek oly igen kívánnál tetszeni és szolgálni? Én pedig mondom néked, hogy aki Isten akarata szerint jól él, s őrizkedik Istent megbántani, Istentől végtelen jutalmat kap: nagy dicsőséget, gazdagságot, tisztességet és örökké tartó életet a mennyország el nem múló dicsőségében, melybe vezessen be minket a jó Isten, a mi Urunk és Királyunk Jézus Krisztus. A Jézus Krisztus és a szegényke Szent Ferenc dicséretére.

ELSŐ FÜGGELÉK

I. Miképpen kapta Szent Ferenc Assisi falain kívül Angyalos Boldogasszony templomát

MIDŐN a dicsőséges Szent Ferenc atya látta, hogy az Úr Isten barátainak számát gyarapítani és szaporítani akarja, fölemelte szavát, és mondá: Drágalátos testvéreim és Krisztus Jézusban gyermekeim! Áldott Urunk meg akarja szaporítani ezt a mi szegényke társaságunkat. Azért úgy gondolom, hogy a püspök úr öméltóságától vagy Szent Rufinusz kanonokjaitól avagy Szent Benedek apátjától kérnünk kellene valamely templomot egy kis vályogból készült vagy fonott vesszőfalú házikóval, hol a fráterek megpihenhetnének, s amint a szükség kívánja dolgozhatnának, Urunk Istenünknek hálát adva zsolozsmázhatnának, ájtatosan sirathatnók vétkeinket, s Istenhez a bűnösökért könyöröghetnénk. Ahol továbbá imádkozhatnánk vagy testünket fegyelmezhetnők, s a lelkek üdvösségére valami jót cselekedhetnénk, hogy aztán Isten valósággal benépe-sítse községünket. Itt e hely nem elegendő nekünk, és nem is megfelelő, mert a Rivo Torto nevű hajlék annyira szoros, hogy a fráterek meg sem fordulhatnak benne, és templomunk sincsen, hogy a zsolozsmát végezhetnők, s Istent és szentséges Anyját – kit szüntelen kérünk, hogy szószólónk legyen – kellőképpen dicsérhetnők. Meg is hagyom valamennyi testvéremnek, akik jelenleg élnek és

a jövőben élni fognak, hogy a Boldogságos Szűzet minden lehető úton és módon tiszteljék, magasztalják, és néki a legnagyobb odaadással és áhítattal hódoljanak. Azt is akarom, hogy mindvégig hívséges szolgálai maradjunk. És ha egyik-másikunk elköltöznék ebből a világból, miképpen temessük el halottainkat? S hol szolgáltatassuk ki Anyaszentegyházunk szentségeit? Amely okból kérdem, szeretett testvéreim, mint vélitek elintézendőnek elétek terjesztett ügyünket.

Ahogy a testvérek Boldog Ferencet hallották, rögtön így válaszoltak: Történjék minden akként, amint neked tetszik. S előre hálálkodtak Istennek minden adományáért.

Ekkor Szent Ferenc néhány társával fölkerekedett, és Assisi város püspöke elé járult. Megismételte a frátereknek mondottakat, mire a püspök nyomban azt felelte, hogy nincs elajándékozni való temploma. Szent Ferenc megértve a püspök szándékát, áldásáért könyörgött, s a Szent Rufinusz templom kanonok uraihoz ment. Nekik is elmondotta a főtebbieket, mire ezek gőgösen így szólottak: Menjetek békével, mert nem akarjuk, hogy templomotok vagy kolostorotok legyen. A kórházakban sok a beteg, legjobb lesz, ha azokat ápoljátok.

A kanonok uraktól távozva, Szent Ferenc azonnal a Monte Subasio Szent Benedek-rendi apátjához indult, ki, ahogy az ösztövére Szent Ferencet látta, igen sajnálta, s mivel tudta, hogy Istenért mennyi mindenről lemondott, szívesen fogadta, és érzékenyen megsiratta. Ezután kérdezte, hogy mi járatban van, mire Szent Ferenc elmondá, hogy a püspöknél és a kanonok uraknál volt, s tőlük templomot kért, de nem kapott. Minek okából most önt kérjük: adjon nekünk egyet, hogy Istennek áldozattal szolgálhassunk. Az apát megértette, hogy miről van szó, s mondá: Várjatok itt, testvéreim, mivel ebben az ügyben összehívom a káptalant, és aztán majd válaszlok. Szent

Ferenc ennek hallatára társaival együtt kérte Istent, hogy teljesítené kívánságukat.

Amint a káptalan összeült, az apát a szerzetesek elé terjesztette Isten szolgájának folyamodását, s kérte őket, hogy engedjék át neki az Assisi falain kívül két mérföldnyire fekvő, Angyalos Boldogasszonyról nevezett, dűledező templomot.

A szerzetesek értesülve Boldog Ferenc életszentségéről, sok könnyhullajtással mondák az apátnak: Atyánk, tégy mindeneket tetszésed szerint. Részünkről megelégszünk azzal a kikötéssel, hogy ha Isten e Szerzetet felvirágoztatná, Szent Ferenc ígérje meg, hogy ez a templom valamennyi temploma fölött lesz, és Szerzete anyaegyházának fog nevezetni.

Az apát berekeszté a káptalant, s hivatá Boldog Ferencet, kinek alapos tárgyalás után átengedte a Porciunkulát, vagyis Angyalos Boldogasszony templomát, mely a legelhagyottabb templom volt Assisi egész vidékén, és közölte vele a szerzetesek föltételét, tudniillik, hogy ez a templom legyen feje többi templomainak. Szent Ferenc igen örült, s megígérte a föltétel teljesítését. És mivel ez a templom, mint az imént mondatott, régtől fogva Porciunkulának hivatott, mondá Boldog Ferenc: Azért nem akarta Isten, hogy a kisebb testvérek elébb kapjanak templomot, és azért is nem építettek újat, hogy beteljesedjék rajtuk a jövőndőlés, mely szerint az égi Királyné nevének oltalma alatt szegényeknek kell lenniök.

II. Milyen jelenése volt Szent Ferencnek Angyalos Boldogasszony templománál

Miután az apát Szent Ferencet elbocsátotta, mondá ez Marignanói Fráter Masszeusznak: Menjünk kettesckén, és nézzük meg az apáttól kapott templomot! Amint odaértek,

a templom körül tömérdek csalánt és tövist találtak, ajtaja előtt meg egy fügefafa-törzset, melynek árnyékában Szent Ferenc kissé lepihent, és elszenderedett. Álmában mintha imádkozott volna. És íme, megjelent néki Krisztus szent Anyjával, és mondá: Ferencem, a tengerentúli ország, ahol születtem, Názáret, Betlehem, Jeruzsálem és a Szentföld mindama részei, melyek Anyám örökségei, a romlott keresztények bűnei miatt hosszú idő óta a szaracénok kezének hatalmában vannak. Mivel igazságos, hogy örökségéhez jusson, akarom, hogy ezt a hajlékot újra fölépítsed és gondozd, hogy jó cselekedeteitek folytán Anyámat az összes keresztény népek tiszteljék. Szent Ferenc ennek hallatára fölötte megvigasztalódott. Magához térve, azonnal hívta Fráter Masszeuszt, ki a közel levő erdőben imádkozott, és nagy örömmel beszélte el neki látomását, amelyen Fráter Masszeusz igen álmélkodott. Ezután Boldog Ferenc mondá: Menj rögtön testvéreinkhez, és add tudtukra, hogy Istennek és az ő Anyjának, Szűz Máriának rendeléséből itt kell letelepednünk! Fráter Masszeusz erre távozott, s mindent hírül vitt a testvéreknek. Azok pedig vígan fölcihelődtek, és atyjuk parancsához híven összes cókókjukkal odaköltöztek, ahol Boldog Ferenc tanyázott. Ezt a jelenést Fráter Masszeusz beszélte el unokaöccsének, Fráter Marinusznak, s amint Marinusz ismételte, aszerint foglaltatott írásba.

A barátok száma Angyalos Boldogasszony kolostorában hamarosan megnövekedett, s hírük az egész városban és a spoletói völgyben is elterjedt. S mikor a környék lakói látták jámborságukat, sok jót tettek velük, és templomukat fölépítették úgy, hogy a testvérek nagyon meg voltak elégedve. És bár az apát ingyen adta nekik ama földdarabot, Szent Ferenc mindamellett azt akarta, hogy a nevezett templom az apát fönnhatósága alatt álljon, s évente egy tányér vagy kagyló halat, úgynevezett márnát fizetett érte, mert a barátoknak semmiféle olyan jószáguk sem lehet,

amely nem volna másnak alárendelve. S mikor a testvérek a tányér halat a szerzeteseknek elvitték, ezek kenyeret, bort és olajat adtak nékik, hogy máskor tudják, hova kelljen szorultságukban alamizsnáért folyamodniok. Méltán dicsérhető és magasztalható tehát Szent Benedek szentséges rendje, mely első támasza volt a kisebb testvéreknek, alamizsnát és egyéb szükségeseket juttatva nékik.

III. Miképpen nyilatkoztatta ki Isten Szent Ferencnek, hogy a búcsú végett harmadik Honoriusz pápához menjen

Mikoron Boldog Ferenc Angyalos Boldogasszony kolostorában időzött, az Úristen egy éjszaka értésére adta, hogy menjen a Perugiában levő III. Honoriusz pápa úrhoz, és kérjen tőle búcsút az általa éppen újjáépített templom részére.¹ Reggelre kelve hívta tehát Marignanói Fráter Masszeuszt, elbeszélte neki fönt említett látomását, s aztán ketten a pápához mentek, kihez Szent Ferenc imígyen szólt: Szentséges Atya, legutóbb itt, a szomszédos assisi síkon templomot rakattam a dicsőséges Szűz Mária tiszteletére. Isten szerelmére kérem Szentségedet, kegyeskedjék ennek teljes búcsút engedélyezni, és pedig minden ellenszolgáltatás nélkül. A pápa azt felelte erre, hogy nem teheti, mert aki búcsút akar, annak azt alamizsnával meg is kell szolgálnia. Mindamellet – kérdé – hány esztendőnek szeretnéd ezt a búcsút? Szentatya, – válaszolá Ferenc, az Isten szolgálja, méltóztassék nekem nem éveket, hanem lelkeket adni. Mondá a pápa: Nem értem kívánságodat. Mire Szent Ferenc felelé: Kérem Szentséged határozatát, hogy amely hívő gyónás és penitencia után e templomot fölkeresi, születésétől fogva addig a percig, melyben a nevezett templomba lép, az égben és a földön föloldoz-

tassék minden bűnétől és azok büntetésétől. Mondá a Szentatya: Nagy dolgokat kívánsz Ferenc, és a római udvarban nem szokás ilyen búcsút engedélyezni. Felelé Boldog Ferenc: amit kérek, nem magamtól, hanem küldöm, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében kérem. Ekkor a pápa Istentől ihletve azonnal így szólt: A kívánt búcsút kegyesen megadjuk. Ahogy ezt a jelenlevő kardinálisok meghallották, így szólának: Lásd, Szentatya, ha ilyen búcsút engedélyezel, azzal kisebbíted a Szentföldön nyerhető búcsú jelentőségét.² És ő: Aduk és engedélyeztük, s ami történt, azt meg nem történtté se nem tehetjük, se tenni nem akarjuk. Az engedelmet azonban évenként egy bizonyos napra fogjuk korlátozni. Magához hívta Boldog Ferencet, és mondá: Mától fogva megengedjük, hogy a nevezett templom jó gyónást végzett, bűnbánó látogatói bűneiktől és azok büntetésétől fölloldoztassanak. Akarjuk pedig, hogy ez a búcsú örök időken át évenkénti egy napra szóljon, vagyis augusztus elsejének vecsernyéjétől éjjel és nappal a másnapi vecsernyéig legyen elnyerhető.

Amint Szent Ferenc e nagy kiváltságot vette, köszönete és búcsúzása jeléül fejét a pápa előtt meghajtotta.

Mikor a Szentatya látta, hogy távozni készül, visszaszólította, és mondá: Ó, együgyű, hova mégy? Nem viszel írást magaddal erről a búcsúról? Felelé Boldog Ferenc: Szentséged szava nekem elegendő. Mert ha a búcsú Istentől való, Ő művét ki fogja nyilatkoztatni. És én nem akarok erről más okmányt, mint hogy a Szűz Mária legyen a papiros, Krisztus a jegyző, és az angyalok a tanúbizonyságok. Ezzel otthagya Perugiát, és Assisi felé indult.

A két város feleútján akkoriban egy ház állott, melyben belpoklosok laktak, s laknak még mostan is. Kísérőjével itt kevéssé megpihent, és elaludt. Mikor fölébredt és imádkozott, hívta társát, mondván: Fráter Masszeusz, Isten nevében mondom neked, hogy a búcsú, melyet

e földön a Szentatyától kaptam, a mennyben megpecsételtetett.

És ezt Fráter Marinusz beszélte el, a nevezett Fráter Masszeusz unokaöccse, ki ezt nagybátyjától gyakran hallotta. A nevezett Fráter Marinusz mint jámbor aggastyán 1308-ban költözött el a jelenvaló életből. Amen.

MÁSODIK FÜGGELÉK

I. Miképpen jelent meg Szent Ferenc Leó testvérnek

EGYSZER, mikor már Szent Ferenc a világból elköltözött, Leó testvérnek vágya támadt, hogy lássa az édesatyát, kit életében oly gyöngéden szeretett. Ezért aztán imádsággal és böjtökkel a szokottnál is szigorúbban sanyargatta testét, s buzgón kérte Istent, hogy töltsse be kívánságát.

És íme, forró imádságban megjelenék neki Szent Ferenc glóriától környezetten, szárnyakkal, kezein és lábain aranyozott saskörmökkel. Leó testvér e csodálatos jelenéstől egészen izgalomba jött, és örvendező ámulattal kérde: Mért jelentél meg nekem, Főtisztelendő Atyám, ily csodás alakban? Szent Ferenc felelé: Ezek a szárnyak ama kiváltságok közül valók, melyekkel az isteni irgalom fölruházott és megajándékozott. Rendeltetésük az, hogy a szent Szerzet híveinek, ha szorongattatásukban és szükségletükben hozám folyamodnak, rögtön segítségükre siethessek, s lelküket és testvéreim lelkét mintegy röpülve vihessem a mennyei dicsőségbe. Nagy, erős, aranyozott karmaim pedig az ördög, Szerzetem üldözői és e szent Szerzet elvetemült frátereik ellen adattak nékem, hogy őket véres és mélyreható karmolásokkal keservesen büntethessem. A Krisztus dicséretére. Amen.

II. Arról a rettenetes jelenésről, melyet Leó testvér álmában látott

Leó testvér egyszer álmában az isteni ítélet előkészületeit látta. Látta, amint az angyalok trombitaszóval és különböző hangszerekkel tömérdek embert gyűjtöttek össze valamely mezőségen. A mező egyik részén vörös színű létra emelkedett a földről az égbe, s a mező másik részén fehér színű létra nyúlott le az égből a földre. A vörös latorja csúcsán mint megbántott és fölötte haragos Uraság jelent meg Krisztus. Közel hozzá, néhány fokkal alatta Szent Ferenc foglalt helyet, ki azonban lejjebb ereszkedett, és nagy hangon, hévvel kiáltozott: Gyertek, testvéreim, gyertek bátran, ne féljete, jöjjetek, siessetek az Úrhoz, mert hí benneteket!

Szent Ferenc szavára és biztatására csakugyan jöttek a fráterek, s nagy bátran kezdetek a vörös létrán fölfelé kúszni. Mikor azonban már mind a létrán voltak, egyikük a harmadik fokról esett le, másikuk a negyedik fokról, némelyek pedig az ötödikről és hatodikról, és sorban valamennyien lepotyogtak, úgyhogy végül senki se maradt a létrán.

Frátereink e szörnyű romlása szájalommal töltötte el Szent Ferencet, s azért részvevő atya lévén kérte a Bírót, hogy irgalmazzon gyermekeinek. És Krisztus megmutatta vérző sebhelyeit, és mondá: Ezt a te barátaid cselekedték nékem.

Kisvártatva Szent Ferenc pár fokkal még lejjebb szállott, s a vörös létráról lepotyogott testvéreket buzdította, mondván: Jöjjetek, fiacskáim és gyermekeim, bátran ugorjatok talpra, ne essetek kétségbe, szaladjatok hamar a fehér létrához, és kapaszkodjatok föl rajta, mert azon bejuttok a mennyek országába. Gyorsan, fráterek, atyai táncsomra a fehér létrához!

A fehér létra tetején pedig szánakozóan és kegyesen megjelent a dicsőséges Szűz Mária, Jézus Krisztus anyja, s fogadta a frátereket, kik minden fáradság nélkül jutottak be a mennyek országába. A Krisztus dicséretére. Amen.

SZENT FERENC BÚCSÚJA VERNA HEGYÉTŐL, PAX CHRISTI

JÉZUS, Mária, reménységem. A bűnös Fráter Maszszeusz, Jézus Krisztus legkedvesebb emberének, Assisi Szent Ferencnek társa, a Krisztus zászlóját hordozó Ferenc nagy Pátriárka valamennyi testvérének és gyermekének békét és üdvösséget!

Mikor a nagy Pátriárka elhatározta, hogy 1224. szeptember 30-án, Szent Jeromos nevének ünnepén e szent Hegytől végső búcsút vesz, Orlandó gróf, Chiusi grófja, egy szamarat küldött számára, hogy azon utazhasson, mert szegektől tépett, sebes lábával nem tudott gyalogolni.

Szokása szerint korán reggel a Santa Maria degli Angeli-ben misét hallgatott, aztán mindannyiunkat az oratóriumba hívott, s az engedelmesség erejével megparancsolta, hogy egymást szeressük, kitartóan imádkozzunk, a kolostor-szorgosan ügyeljünk, és éjjel-nappal zsolozsmázzunk.¹ A szent Hegyet különösen figyelmünkbe ajánlotta, buzdítva úgy jelennen élő, mint jövődő szerzeteseit, hogy a nevezett helyet soha megszenteltségteleníteni ne engedjék, hanem inkább iparkodjanak, hogy a népek azt állandóan, változatlanul tiszteljék és becsüljék, minek okából Verna lakóit és tisztelőit örök időkre megáldotta. Az ellenkezőkről ekként nyilatkozott: *Szegyenüljenek meg, kik e helyet nem tisztelik, s várják Istentől érdemlett büntetésüket!* Hozzám: pedig így szólt: *Fra Masseo, jegyezd meg; akarom, hogy e helyen istenfélő szerzetesek, Rendem legjobbjai lakjanak, miért is az elől-*

járók vigyázzanak, hogy ide mindig a legderekből barátokat küldjék! Ah... ah... ah... Fra Masseo, nem mondok többet.

Meghagyta és lelkünkre kötötte: Fráter Angelusznak, Fráter Szilveszternek, Fráter Illuminátusznak és nekem, Fráter Masszeusznak, hogy féltő gondunk legyen e helyre, hol a szent Sebek nagy csodája történt. Ennek utána mondá: *Isten veled, Isten veled, Isten veled, Fra Masseo!* Majd Fráter Angelushoz fordult: *Isten veled, Isten veled, Isten veled, Frat' Angiolo!* És hasonlóan búcsúzott Fráter Szilvesztértől és Fráter Illuminátustól. *Éljetek békében, kedves fiaim! Isten áldjon benneteket, drágalátos gyermekeim! Testem távozik ugyan tőletek, de szívemet nálatok hagyom. Elmegyek Isten juhocskájával; Angyalos Boldogasszonyhoz megyek, s nem térek vissza többé. Távozzom innen, Ég veled, Ég veletek, Ég veled Hegy! Addio, addio Monte Verna! Isten veled, angyalok Hegye! Isten veled, drágalátosom! Isten veled, drágalátosom! Köszönöm sólyom testvér hozzám való jószágodat! Isten veled, Isten veled, függő szirt, már nem megyek többé látásodra! Isten veled kőszikla! Addio, addio, addio meredek sziklafal, mely kebledre öleltél, mikor a sátán oly csúfos kudarcot vallott! Sohse látjuk többé egymást! Isten veled Santa Maria degli Angeli! Anyja az örök Igének, ime, oltalmazdba ajánlom fiaimat!*

Míg kedves atyánk e szavakat mondotta, szemeinkből könnyek patakzottak, s ő is sírva távozott. Magával vitte szívünket, s ily atya híján árván maradtunk.

Én, Fráter Masszeusz írtam ezeket. Isten áldása rajtunk!

Szent Ferenc a Monte Arcoppén és a Del Forestón át Monte Acutónak vette útját, s ahogyan a nevezett hegy csúcsára ért, leszállott barmáról, térdre omolva Verna felé fordult, forró imádság után megáldotta, és e szavakkal intett neki végbúcsút:

Ég veled, Isten Hegye, szent Hegy, Mons coagulatus, Mons pinguis, Mons in quo beneplacitum est Deo habitare!² Addio, Monte Verna! Áldjon meg az Atya Isten, a Fiú Isten, a Szentlélek Isten! Béke veled! Nem látjuk többé egymást.

A FORDÍTÓ JEGYZETEI

Bevezetés

¹ „Ein bescheidener Tempel, wie er sich für eine so kleine Stadt schickte, und doch so vollkommen, so schön gedacht, dass er überall glänzen würde . . . Was sich durch die Beschauung dieses Werks in mir entwickelt, ist nicht auszusprechen und wird ewige Früchte bringen.” Goethe’s Italienische Reise. Berlin. 1885. 66. lap.

² „Nell’ Umbria prima ancora del Santo altri portarono questo nome.” Della Giovanna: S. Francesco d’Assisi giullare e le Laudes creaturarum. Giornale Storico della Letteratura Italiana. 1895. XXV. p. 6.

³ „Libenter lingua gallica loquebatur, licet ea loqui nesciret.” Legenda S. Francisci a BB. Leone, Rufino, Angelo, eius sociis scripta, quae dicitur Legenda Trium Sociorum. Roma, 1880. p. 22.

⁴ L’eresia nel medio evo. Studi di Felice Tocco. Firenze, 1884. p. 134 sqq. – Dr. Vargha Dezső: III. Incze és kora. Budapest, 1893. 504. és kk. II.

⁵ „Venit quidam pauper ad eum petens eleemosynam amore Dei. – Cumque ili eleemosynam denegasset, divina prospectus gratia seipsum arguit magnae rusticitatis dicens: Si pro magno comite vel barone pauper ille a te aliquid postulasset, certe postulatum sibi dedisses: quanto ergo magis pro rege regum, et omnium Domino id facere debuisti? Cuius rei causa exinde in corde suo proposuit pro tanto Domino postulata de certo non negare.” Legenda Trium Sociorum, p. 12.

⁶ „Quid putatis de me? Adhuc adorabor per totum mundum.” Legenda Trium Sociorum, p. 14.

⁷ Legenda Trium Sociorum, p. 16.

⁸ Legenda Trium Sociorum, p. 16.

⁹ Legenda Trium Sociorum, p. 18.

¹⁰ „Dominus ita dedit mihi Fratri Francisco incipere facere poenitentiam: quia cum essem in peccatis, nimis mihi videbatur amarum videre leprosum; sed ipse Dominus adduxit me inter illos, et feci misericordiam cum illis. Et recedente me ab ipsis, id quod videbatur mihi amarum, conversum fuit mihi in dulcedinem animae et corporis.” *Opuscoli del Serafico Patriarca S. Francesco d’Assisi volgarizzati col testo a fronte.* Firenze, 1880. pp. 104, 106.

¹¹ E feszületkép jelenleg az assisi-i Szent Klára templomban látható.

¹² *Legenda Trium Sociorum*, pp. 26, 28.

¹³ „Ab illa hora vulneratum et liquefactum est cor eius.” *Legenda Trium Sociorum*, p. 28.

¹⁴ „Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in coelis est.” *Mat. XXIII. 9.* – „O la belle banquerout, – mondja Bossuet – que fait aujourd’hui ce marchand.” *Panegyrique de Saint François d’Assise. Oeuvres complètes.* Paris, 1875. v. XII. p. 367.

¹⁵ „Episcopus autem fervorem et constantiam eius vehementer admirans, ipsum inter brachia sua recollegit operiens cum pallio suo.” *Legenda Trium Sociorum*, p. 36.

¹⁶ „Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non est me dignus.” *Mat. X. 37.*

¹⁷ Illyés András: Keresztyéni életnek példája avagy tüköre, azaz a szentek élete. Nagyszombat, 1743. 661. lap.

¹⁸ Pietro Bernardonének két gyermeke volt: Francesco és Angelo. – Sabatier Pál egy 1898. május 13-án Assisiből Márki Sándor dr.-hoz intézett levelében természetesnek találta, hogy honfitársaink melegen érdeklődnek Szent Ferenc iránt, s Assisit sürűn látogatják, mert „nagyon hihető, hogy a Szent családjának utódait Magyarországon kell keresni.” *Századok*, 1898. 738. lap.

¹⁹ „Il tâcha de l’empêcher de verser dans le mysticisme et de devenir un saint, c’est-à-dire un bon à rien dans ses idées de négociant.” *Arvède Barine: Saint François d’Assise.* Paris, 1901. p. 10.

²⁰ *Legenda Trium Sociorum*, p. 38.

²¹ „Pater videns eum, dolore nimio replebatur; quia enim multum dilexerat ipsum . . . dolebat tantum super eum, quod ubicumque reperiebat ipsum, maledicebat ei. Vir autem Dei maledictiones patris attendens, hominem quemdam pauperculum et despectum assumpsit sibi in patrem. Et ait illi: Veni mecum, et dabo tibi de elemosynis, quae mihi dabuntur: cum autem videris patrem meum maledicentem mihi, ego quoque dixero tibi: Benedic mihi, pater: signabis me, ac benedices me vice illius.” *Legenda Trium Sociorum*, p. 40.

²² „L'Italien n'avait jamais écouté un apôtre plus consolant.”
Émile Gebhart: *L'Italie mystique*. Paris, 1893. p. 84.

²³ „Statura mediocris, parvitati viciniior, caput mediocre ac rotundum, facies utcumque oblonga et protensa, frons plana et parva, mediocres oculi, nigri et simplices, fusi capilli, supercilia recta, nasus aequalis, subtilis et rectus, aures erectae sed parvae, tempora plana, lingua placabilis, ignea et acuta, vox vehemens, dulcis, clara atque sonora, dentes coniuncti, aequales ac albi, modica labia atque subtilia, barba nigra, pilis non plene respersa, collum subtile, humeri recti, breviora brachia, tenues manus, digiti longi, ungues producti, crura subtilia, parvuli pedes, tenuis cutis, caro paucissima, aspera vestis, somnus brevissimus, manus largissima.” S. Francisci Assisiensis vita et miracula additis opusculis liturgicis auctore Fr. Thoma de Celano. Hanc editionem novam ad fidem MSS. recensuit P. Eduardus Alenconiensis. Romae, 1906. pp. 84, 85.

²⁴ I. m. p. 84.

²⁵ „Caveant sibi fratres, quod non ostendant se tristes extrinsecus, nubilosos et hypocritas; sed ostendant se gaudentes in Domino, hilares et convenienter gratiosos.” I. Regula, c. 7. *Opuscoli del Serafico Patriarca*, p. 130.

²⁶ „Apud Portiunculam cum frater quidam rediret cum elemosyna, coepit in cantum prorumpere . . . Quo audito repente exsilit sanctus, accurrit foras, et osculato fratris humero sacculum suo imponit: Benedictus, inquit, sit frater meus, qui promptus vadit, humilis quaerit, gaudens revertitur.” Thomas de Celano, p. 228.

²⁷ „Nonnunquam . . . dulcissima melodia spiritus intra ipsum ebulliens exterius . . . gallicum erumpebat in iubilum. Lignum quandoque, *ut oculis vidimus*, colligebat e terra, ipsumque sinistro brachio superponens arcum filoflexum tenebat in dextera, quem quasi super viellam trahens per lignum, et ad hoc gestus repraesentans idoneos, gallice cantabat de Domino.” Thomas de Celano, p. 267.

²⁸ Francesco Prudeniano: *Francesco d'Assisi e il suo secolo*. Napoli, 1904. p. 179.

²⁹ „Nocte quadam vigilante ipso et meditante de Domino, repente insonuit cithara quaedam harmoniae mirabilis et suavissime melodiae.” Seraphici Doctoris S. Bonaventurae legendae duae de vita S. Francisci Seraphici. Editae a PP. Collegii S. Bonaventurae. Quaracchi, 1898. pp. 54, 55. – Thom. de Cel., p. 266.

³⁰ „Multoties cum per viam iret, meditans et cantans Jesum, obliviscebatur tineris.” Th. de Celano, p. 122. – „Cum nomen Domini in Psalmis occurreret, prae suavitatis dulcedine, labia sua lingere videbatur.” S. Bonaventura, p. 110.

³¹ „Pro furto nobis imputaretur, si non daremus mantellum magis egentem.” Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis legenda antiquissima auctora fratre Leone. Nunc primum edidit Paul Sabatier. Paris, 1898. p. 59.

³² „Vocavit fratrem, apposuit panem, et ut ruborem illi tolleretur, coepit ipse prior comedere eumque ad manducandum dulciter invitare.” S. Bonaventura, p. 51.

³³ „On n'exagère pas en disant qu'il a été au XIIIe siècle la consolation et les délices de l'Italie.” Histoire de Saint François d'Assise. Par Léon Le Monnier, Paris, 1891. II. p. 183.

³⁴ „Creaturas quantumlibet parvas *fratris* vel *sororis* appellabat nominibus pro eo quod sciebat eas unum secum habere principium.” S. Bonaventura, p. 94.

³⁵ Francesco d'Assisi. Studio di Ruggero Bonghi. Città di Castello, 1894. p. 52.

³⁶ „Beatus pater statim ut percepit tentationem luxuriae, veste deposita, cordula durissime se verberat, dicens: Eia, frater asine, sic te manere decet sic subire flagellum.” Th. de Celano, p. 259.

³⁷ »Frater mi, ignis, nobilis et utilis inter alias creaturas, esto mihi curialis in hac hora, quia olim te dilexi et diligam amore illius, qui creavit te.” Spec. perf. p. 227.

³⁸ Hortulum in horto herbis odoriferis et florificis praecipit designari, ut in memoriam suavitatis aeternae avocent speculantes.” Th. de Cel., p. 294.

³⁹ „Carceri . . . A látogatót itt egészen körülveszi a középkor legendás lelke. A zárda mellett sziklahasadék tátong, amelyen rövidke márványhid vezet keresztül. Túl rajta kis erdőcske van, az egyetlen a Subasio hegyén. Itt áll ma is az a vén cserfa, melyen a madarak hangosan örömcsicsergéssel köszöntötték a cellájából kilépő Szentet, s aztán figyelemmel hallgatták beszédeit. Lejebb a hegy oldalán tizenkét sziklába vágott remete-szállás van, itt-ott félig megtoldva fallal.” Kenedi Géza: Szent Ferenc városa. Vasárnapi Újság. 1909. 42. szám.

⁴⁰ „Prae cunctis avibus diligebat quamdam aviculam, quae vocatur alauda et in vulgari dicitur *lodola capellata*.” . . . „Nos qui fuimus cum beato Francisco et scripsimus haec, testimonium perhibemus, quod multoties audivimus eum dicentem: Si locutus fuero imperatori supplicando et suadendo dicam sibi, ut amore Dei et mei faciat legem, quod nullus homo capiat vel occidat sorores alaudas, nec faciat eis quidquam mali. Similiter quod omnes potestates civitatum et domini castrorum et villarum teneantur omni anno die in Nativitatis Domini compellere homines ad projiciendum de frumento et aliis granis per vias extra civitates et castra ut habeant ad comeden-

dum sorores aludae et etiam aliae aves in tantae solemnitatis die.”
Spec. perf. pp. 224, 225.

⁴¹ Th. de Celano, p. 298.

⁴² „In omni genere animaliam speciali dilectione agniculos diligebat.” Th. de Celano, p. 78.

⁴³ „So wandelte der fromme Mann in der Naturwelt um, und wo sein Fuss hintrat, war augenblicklich der alter Fluch von der Erde weggenommen.” Der heilige Franziskus von Assisi ein Troubadour. Von Joseph von Görres. Regensburg, 1879. 97. lap.

⁴⁴ Analekten zur Geschichte des Franciscus von Assisi. Herausgegeben von Dr. H. Boehmer. Tübingen und Leipzig, 1904. 65–66. l.

⁴⁵ Próza-fordítását adták még: Kudlik János (Assisi Szent Ferenc élete. Írta Chavin de Malan. Magyarítá: -. Pest, 1865. 297–299.), Rényi Rezső (Itália költészetének története. Budapest, 1887. 73. lap.), Pulszky Ferenc (Assisi Szent Ferenc és a ferencesek, mint az újkor kezdeményezői. Úti vázlatok. Budapest, é. n. 204–206. lap.), Bohnert Marián (Assisi Szent Ferenc élete. Budapest, 1896. 400–401.), Tóth Rezső (Húsvét Assisiban. Olasz faluk és városok. Budapest, 1905. 46–47. lap.), Kenedi Géza (Szent Ferenc legendái. Az Újság. 1909. évf. 251. szám.), Erdős Renée (Fioretti. Budapest, 1911. III–IV. lap) és részben Jókai Mór (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Budapest, 1888. I. 307. lap), Jánossy Béla dr. (Szent Ferenc, mint költő. Szent Ferenc Hirnöke. 1910. évf. 483–4. lap). Verses fordításával próbálkoztak: Prónai Antal (Szent Ferenc és társainak legendája. Szemelvények az Ehrenfeld-kódexből. Összeállította dr. Vincze József. Budapest, 1907. 21–22. lap), Monay Ferenc (Assisi Szent Ferenc összes művei. Fordította -. Marosvásárhely, 1907. 134–135. lap), Ankáné Dobay Mariska (Szeráfszárnyak. Kolozsvár, 1908. 24–26. lap) és Sík Sándor (Költemények. Budapest, 1917. 344–5. lap). Liszt Ferenc hatalmas zeneművet írt férfikarra és orgonára a következő címmel: *Cantique du soleil de Saint François d'Assise*.

⁴⁶ „On y sent comme un souffle de ce paradis terrestre de l'Ombrie, où le ciel est si doré et la terre si chargée de fleurs.” Les poètes franciscains en Italie au treizième siècle. Par A. F. Ozanam. Paris, 1882. p. 86.

⁴⁷ Szent Ferenc allegorikus eljegyzését Madonna Póvertával egy Giotto iskolájára valló igen érdekes freskó tünteti föl az assisi Sagro Convento középső templomában. V.ö.: Giotto und die Giotto-Apocryphen. Von Friedrich Rintelen. München–Leipzig, 1912. 229. és kk. II. Ugyanerről az eljegyzésről lásd a franciskánusok második generálásának, Fra Giovanni Parentinek (1227–1233.) művét: *Sacrum*

Commercium Beati Francisci cum Domina Paupertate. Edidit P. Eduardus Alenconiensis. Romae, 1900. Továbbá: Dante, Paradiso. XI. 55–84. – Giovanni Parenti könyve német nyelven: Die Mystische Hochzeit des Heiligen Franziskus mit der Frau Armut. Nach einem Text des XIV. Jahrhunderts in deutscher Sprache herausgegeben von E. von Némethy. Jena, 1913. – Magyar fordítása kitűnő bevezetéssel: Sacrum Commercium. Szent Ferenc menyegzője a Szegénység Úrnővel. Fordította és bevezetéssel ellátta Balanyi György. Budapest, 1919.

⁴⁸ Oeuvres complètes de Bossuet. Paris, 1875. v. XII. o. 366.

⁴⁹ „Maxima verecundia est mihi quum invenio aliquem pauperiorum me, quum sanctam paupertatem eligerim pro mea domina et pro meis divitiis spiritualibus et corporalibus.” Spec. perf. pp. 35, 36.

⁵⁰ „Super omnia execrabatur pecuniam, ad fugiendum ipsam tantum diabolus fratres suos verbo et exemplo induxit. Haec enim solertia data erat fratribus, ut stercus et pecuniam uno amoris pretio ponderarent.” Spec. perf. p. 31.

⁵¹ „Caveant sibi Fratres ut ecclesias et habitacula, et omnia alia, quae pro ipsis construuntur, penitus non recipiant, nisi essent sicut decet sanctam paupertatem, quam in Regula promisimus, semper ibi hospitantes sicut advenae et peregrini.” Testamentum. Opuscoli, p. 110.

⁵² Th. de Celano, p. 215.

⁵³ Th. de Celano, p. 216.

⁵⁴ „Fratres illi, quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborant fideliter... de mercede vero laboris pro se et suis Fratribus corporis necessaria recipiant, praeter denarios vel pecuniam.” II. Regula, c. 5. Opuscoli, p. 174.

⁵⁵ „Et ego manibus meis laborabam et volo laborare, et omnes alii fratres firmiter volo, quod laborent... Et qui nesciunt, discant, non propter cupiditatem recipiendi pretium laboris, sed propter bonum exemplum et ad repellendum otiositatem.” Testamentum. Opuscoli, p. 108.

⁵⁶ Aus Welt und Kirche. Bilder und Skizzen von Franz Hettinger. Freiburg im Breisgau, 1897. I. 179. lap.

⁵⁷ „Fratres Franciscus promittit obedientiam et reverentiam Domino Papae Honorio, ac successoribus eius canonice intransibis, et Ecclesiae Romanae.” II. Regula, c. 1. Opuscoli, p. 168. – „Fratres non praedicant in Episcopatu alicujus Episcopi, cum ab eo illis fuerit contradictum.” II. Regula, c. 9. Opuscoli, p. 178.

⁵⁸ Francis of Assisi. By Mrs. Oliphant. London. 1889. p. XII.

⁵⁹ „Viderat in somnis Lateranensem basilicam fore proximam iam ruinae, quam quidam religiosus, homo modicus et despectus, proprio dorso submisso ne caderet sustentabat.” Th. de Celano, p. 182. Ez álomképről szól . . . S. J. (Rosty Kálmán) „A szent szegénység bajnoka” című költeménye. Rosty versében az álmodó pápát tévesen Gergelynek nevezte. Emlékkönyv. Budapest, 1882. 419–421. lap.

⁶⁰ Dr. Nagy Béni: A ferences szellem és hatása hazánkban. Eger, 1901. 85. lap.

⁶¹ V. ö.: Ludovicus Katona, Tres variae narrationes nativitatis S. Francisci Ass. Budapestini, 1904.

⁶² Liber conformitatum vitae S. Francisci ad vitam Jesu Christi. Mediolani 1510. Legújabb kiadása: De conformitate vitae Beati Francisci ad vitam Domini Jesu. Auctore Fr. Bartholomaeo de Pisa. Quaracchi, 1906. (Analecta Franciscana, Tom. IV.)

⁶³ „Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis.” Exod. XXXIV. 2.

⁶⁴ „On donne le nom de stigmates, dans le langage des mystiques, à ces marques et à ces douleurs caractéristiques de la Passion, que certains d’entre eux auraient présentées ou ressenties sur ces mêmes parties du corps par lesquelles Jésus souffrit depuis sa condamnation jusqu’ à sa mort.” G. Dumas: La stigmatisation chez les mystiques chrétiens. Revue des Deux Mondes. 1907. v. XXXIX. pp. 197., 198.

⁶⁵ Lásd bővebben: Th. Cotelte, Saint François d’Assise. Étude médicale. Paris, 1895. – Karl Hampe, Die Wundmale des hl. Franz von Assisi. Historische Zeitschrift. 1906. 385–402. lap. – P. René: Les stigmates de S. François et la critique modern. Études Franciscaines. 1906. Tom. XVI. pp. 341–362. – Michael Bihl, Die Stigmate des hl. Franz von Assisi. Historisches Jahrbuch. 1907. 529–550. lap. – Die Wundmale des heiligen Franziskus von Assisi. Von Dr. Joseph Merkt. Leipzig und Berlin, 1910.

⁶⁶ „Nos, – írta IV. Sándor pápa 1255. április 8-án – celebrem illum vernantis Alvernae montem in specialem assumimus cunetis nostris viribus protegendum.” J. H. Sbaralea: Bullarium franciscanum. Romae, 1761. II. p. 29.

⁶⁷ „Possono calcolarsi in una media di cinquantamila le persone che annualmente ricevono ospitalità gratuita nel Convento.” G. Beni: Guida illustrata del Casentino. Firenze, 1908. p. 429.

⁶⁸ Histoire de Saint François d’Assise. Par E. Chavin de Malan. Paris, 1890. p. 334.

⁶⁹ Úgy tűnik föl, mintha a hegytől különválva a levegőben támaszkodtak nélkül függene. „Chi non lo ha veduto, non se l’immagina! Parrebbe piombare al suolo da un momento all’altro! Ma sta lì fermo

immobilmente. Solo una piccola particella è inclinata ed alquanto abbassata. Lo spettacolo è veramente *meraviglioso, non prodigioso.*” Saturnino Mencherini: Guida illustrata delle Verna. Quaracchi, 1907. p. 120.

⁷⁰ „Assisi-i Sz. Ferencet már kora ifjúságunktól csodáltuk s kiváló buzgalommal tiszteltük, dicsőségünknek tartjuk, hogy Sz. Ferenc családjához tartozunk s áhitatunkban Alvernia szent hegyormára is egyszer örvendő szívvel s rugalmas léptekkel siettünk; lelkünk előtt lebegett ott minden lépten-nyomon a nagy férfiú képe, s csendes elmélkedésbe merülve, fogva tartott a hegy emlékezetes magánya.” Szentséges Atyáinknak XIII. Leo pápának beszédei és levelei. Fordította dr. Prohászka Ottokár. Budapest, 1891. 153. lap.

⁷¹ A barátok régente ki-kiszedték a Verna szikláin fészkelő sólymok fiókáit, s a toszkániai nagyhercegeknek és más jötevőiknek küldötték őket ajándékba.

⁷² „Convertebantur etiam virgines . . . inter quas virgo Deo clarissima Clara, ipsarum plantula prima, tanquam flos vernans et candidus odorem dedit et tanquam stella prefulgida radiavit.” Seraphici Doctoris S. Bonaventurae Legendae duae de Vita S. Francisci Seraphici. Quaracchi, 1898. p. 37.

⁷³ Ágnes – R. Davidsohn szerint – tévesen tartották és tartják Scifi Klára édestestvérének. Geschichte von Florenz. Berlin, 1908. II.¹ 124. lap.

⁷⁴ Sainte Claire d’Assise. Par Mgr. Ricard. Paris, 1895. p. 61.

⁷⁵ „Hunc locum vir sanctus amavit prae ceteris mundi locis; hic enim humiliter coepit, hic virtuose profecit, hic feliciter consummavit, hunc in morte Fratribus tanquam Virgini carissimum commendavit.” S. Bonaventura, p. 20.

⁷⁶ „Cette chapelle . . . est un des rares pointes du monde où s’est appuyée la mystique échelle, qui relie le ciel à la terre; c’est là qu’ont été faits quelques-uns des plus beaux rêves qui aient bercé les douleurs de l’humanité.” Vie de S. François d’Assise. Paris, 1907. p. 77.

⁷⁷ „Alaudae aves, lucis amicae et crepusculorum tenebras horrescentes, hora transiti sancti viri, cum iam esset noctis secuturae crepusculum, venerunt in multitudine magna super testum domus et diu cum insolita quadam iubilatione rotantes, gloriac Sancti, qui eas ad divinam laudem invitare solitus erat, tam iucundum quam evidens testimonium perhibebant.” S. Bonaventura, p. 154.

⁷⁸ „Saint François d’Assise avait trouvé le monde triste, et il l’a laissé moins triste . . . La légende rapporte qu’en une nuit de janvier saint François sortit dans le jardin de la Portioncule, ôta ses vete-

ments et se roula sur un buisson d'épines, „pour connaître quelque chose des souffrances de son maître.” Mais les épines se transformèrent en roses qui n'avaient point de piquant. Ces trois lignes racontent la gloire de saint François d'Assise mieux que ne les sauraient faire des volumes: il a changé en roses, du moins pour un temps, quelques-unes des épines de l'humanité.” Arvède Barine: Saint François d'Assise. Revue des Deux Mondes. 1891. Tome CV., p. 794.

⁷⁹ Fratriscus Francisci Bartholi de Assisio Tractatus de Indulgentia S. Mariae de Portiuncula. Nunc primum integre edidit Paul Sabatier. Paris, 1900. pp. 18. sqq.

⁸⁰ „Assise . . . une des Capitales de la Vie spirituelle.” Paul Bourget: Sensations d'Italie. Paris. p. 137. — „Ville sainte, la patrie de tous les rêves mystiques, le sanctuaire des belles amours et des hautes aspirations, le pays de Saint François d'Assise.” J. C. Broussolle: Pèlerinages Ombriens. Paris, 1896. p. 124.

⁸¹ „Je donnerais pour ce caveau toutes les églises de Rome.” Voyage en Italie. Paris, 1884. II. p. 22.

⁸² „La chiesa inferiore tutta mestizia, la superiore tutta vaghezza. Quella commuove al pianto, questa rallegra il cuore. Quella par che racconti a ciaschedun che vi entra la penitenza e i rigori del Patriarca serafico, questa la rappresenta nel cielo incoronato e ridente.” Assisi, città serafica e santuari che la decorano. Opera del P. Domenicho Bruschelli. Roma, 1821. p. 106.

⁸³ Fratre Elia, — più zelante degli Zelanti che lo disprezzarono, — inizi l'opera eccelsa. Grazie a lui, alla gelosa sua cura, al suo desiderio di custodir bene la salma del Patriarca e render degno della sua memoria benedetta il luogo dedicatogli, l'arte italiana sul Colle del Paradiso fu sacrata alla gloria.” Adolfo Venturi: La Basilica di Assisi. Roma, 1908. p. 151.

⁸⁴ „Cosa che avrebbe dell' incredibile, se non sapessimo che l'Ordine de' Frati Minori stabilito già in tutto l'occidente, e penetrato anche in oriente, era dopo il Pontificato romano la prima potenza che allora fosse al mondo.” Giuseppe Fratini: Storia della Basilica e del Convento di S. Francesco in Assisi. Prato, 1882. pp. 13. sqq.

⁸⁵ „Le chapitre de la joie parfait ne serait pas déplacé à côté des plus beaux de l'Evangile.” Fioretti di San Francesco con prefazione di Paolo Sabatier. Assisi, 1901. p. VII.

⁸⁶ A Fioretti-t Virágokskék vagy Kis Virágok helyett a „Lelki Virágok Kert”, „Liliom Kertcske”, „Jóillatú Rózsás-Kert” mintájára Virágok Kert-tel fordítottam.

⁸⁷ „C'est la douce image de sainte Claire, qui tempère, pour ainsi dire, l'austérité de ces peintures monastiques.” Les poètes fran-

ciscains en Italie au treizième siècle. Par A. F. Ozanam. Paris, 1882. p. 262.

⁸⁸ „Saint François, dont la mémoire avait retenu quelque chose de la noble fantaisie fabuleuse des romans de chevalerie, disait joliment de ses premiers compagnons: Ce sont les palatins de ma Table ronde . . . Les Fioretti sont la chanson de geste de ces chevaliers.” I Fioretti. Les petites fleurs de la vie du petit pauvre de Jésus-Christ, Saint François d’Assise. Traduction, introduction et notes d’Arnold Goffin. Paris, 1912. p. 12.

⁸⁹ „The Fioretti must be regarded as a source of Franciscan history of no mean value.” Life of St Francis of Assisi. By Father Cutbert. London, 1912, p. 441. – „Il valore storico dei Fioretti è nel loro insieme, non nei loro particolari certamente leggendarii.” I Fioretti di Santo Francesco. Ed. G. L. Passerine. Firenze, 1908. p. XIII.

⁹⁰ „Les *Zelanti*, dans leurs écrits, le redisent et le proclament: ce que saint François a fondé et *voulu* fonder, ce n’est pas un ordre ayant des propriétés et des rentes; ce n’est pas une congrégation de Bénédictins ou de Cisterciens, vivant en paix dans de vastes couvents et s’y livrant aux recherches et à l’enseignement de la science; ce n’est même pas simplement un ordre de prédicateurs et de missionnaires; mais c’est un ordre de prolétaires et de miséreux, ayant pour code unique l’Evangile, vivant comme le peuple dans le dénuement et le travail allant constamment vers les petits et se mêlant aux vagabonds pour soulager leurs lèpres et guérir leurs vices, respirant la liberté, la fraternité, l’amour, le joie naïve, la gaieté italienne, la poésie ensoleillée qui chante dans le *Speculum*, les *Tres socii* et les *Fioretti*.” Léon de Kerval: Les sources de l’histoire de saint François d’Assise. *Bullettino critico di cose franciscane*. (Firenze.) 1905. p. 83.

⁹¹ *Annales Minorum*. Auctore Luca Waddingo. Roma, 1733. VII. pp. 38–40., 111., 112., 203.

⁹² *Annales Minorum*, VII. p. 104.

⁹³ *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci a Waddingo, aliisque descriptos. Opus posthumum Hyacinti Sbaraleae*. Romae, 1806. pp. 203–204.

⁹⁴ *Das Speculum vitae S. Francisci et Sociorum* in den Handschriften Von Franz Ehrle S. J. *Zeitschrift für Katholische Theologie*. (Innsbruck.) 1888. 116–122. lap. – *Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis legenda antiquissima auctore fratre Leone*. Nunc primum edidit Paul Sabatier. Paris, 1898. pp. CLXXVI–CCX.

⁹⁵ *Speculum perfectionis etc.*, pp. CLXX., CLXXVI. és *Fratris Francisci Bartholi de Assisio Tractatus de Indulgentia S. Mariae*

de Portiuncula. Nunc primum edidit Paul Sabatier. Paris, 1900. pp. CXXIII-CXXIX.

⁹⁶ Magyarországon tudtommal e nyomtatványnak négy példánya ismeretes. Egy teljes példánya a M. N. Múzeumé, egy teljes és egy csonka példány a M. T. Akadémiáé, és egy csonka példány az esztergomi egyházmegyei könyvtaré. V. ö.: Description du Speculum vitae beati Francisci et Sociorum ejus. (Ed. de 1504.) Paul Sabatier. Paris, 1903.

⁹⁷ . . . „Nota in scrittura del secolo XVI., che trovasi nel dritto della prima carta nell' esemplare dello *Speculum* della Biblioteca Riccardiana di Firenze.” Luigi Manzoni: Studi sui Fioretti di S. Francesco. Miscellanea Franciscana de Storia, di Lettere, di Arti. (Foligno.) 1889. vol. III. p. 117.

⁹⁸ Continuazione delle Memorie di Religione, di Morale e di Letteratura. (Modena.) 1843. vol. XV. p. 319. és 1844. vol. XVII. p. 79.

⁹⁹ Affó Ireneo: Dei cantici volgari di S. Francesco d'Assisi. Guastalla, 1777. p. 60. – Vocabolario degli Accademici della Crusca. Firenze, 1847. I. p. 76. – A minoriták huszonnégy generálisának krónikáját a quaracchi-i Sz. Bonaventura-kollégium adta ki: Analecta Franciscana. Tom. III. Quaracchii, 1897.

¹⁰⁰ Ismertette Huszár Elemér a Hittudományi Folyóirat 1903. évi folyamában: 200–205. lap.

¹⁰¹ Francia nyelvű fordítását T. de Wyzewa adta: Les petites fleurs de Saint François d'Assise (Fioretti) suivies des Considerations des Très Saints Stigmates. Paris, 1912.

¹⁰² La leggenda di San Francesco scritta da tre suoi Compagni. Pubblicata per la prima volta nella vera sua integrità dai Padri Marcellino da Civezza e Teofilo Domenicheli. Roma, 1899. p. LXII. sq.

¹⁰³ „Et omnia praedicta retulit mihi Hugolino ipse Fr. Johannes.” Actus Beati Francisci et sociorum ejus. Edidit Paul Sabatier. Paris, 1902. p. 200.

¹⁰⁴ J. H. Sbaralea: Bullarium Franciscanum. Romae, 1768. IV. p. 376.

¹⁰⁵ „Sicut recitavit frater Jacobus de Massa, sanctus homo, qui omnia supradicta habuit ab ore fratris Massei, qui fuit unus de iis, qui tunc erant socii sancti patris.” Actus Beati Francisci et sociorum ejus. p. 58.

¹⁰⁶ Ugolino fu lo storico di quei frati, che volevano mantenere la povertà.” E. Alvisi: I Fioretti di S. Francesco. Studi sulle loro compilazione storica. Archivio Storico Italiano. 1879. IV. p. 493.

¹⁰⁷ „Frater Jacobus mihi manifestavit et dixit mihi inter alia rem stupendam valde.” Actus B. Francisci, p. 217. sq.

¹⁰⁸ „Frater Joannes visitationes et consolationes innumeras habuit, sicut ego ipse pluries oculata fide perspexi.” Actus, p. 154.

¹⁰⁹ „Hanc historiam habuit frater Jacobus de Massa ab ore fratris Leonis, et frater Hugolinus de Monte Sanctae Mariae ab ore dicti fratris Jacobi et ego, qui scripsi ab ore fratris Hugolini viri per omnia fide digni.” Actus, p. 39.

¹¹⁰ J. H. Sbaralea: Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci. Romae, 1806. p. 436.

¹¹¹ Lucas Wadding: Annales Minorum. Romae, 1733. VII. p. 216. sq.

¹¹² Amaretto Manelli Fioretti-kódex a firenzei Biblioteca Nazionale tulajdona. Szövegét először Luigi Manzoni adta ki: I Fioretti di Sancto Francischo secondo la lezione del Codice fiorentino scritto Amaretto Manelli. Roma, 1900. Ed. seconda: Roma, 1902. – Utána G. L. Passerini publikálta: I Fioretti de sancto Francesco. Firenze, 1908.

¹¹³ Opera gentilissima et utilissima a tutti li fideli cristiani la qual se chiama li fioriti dimiser san Francescho. Vincenza, 1476.

¹¹⁴ Vie de S. François d’Assise, p. CXI.

¹¹⁵ Description du manuscrit franciscain de Budapest. (Antiqua Legenda S. Francisci.) Par Louis Katona. Paris, 1904.

¹¹⁶ „I tratti più belli del libro di Fioretti sono quelli, che descrivono le Sacre Stimmate del Santo del monte dell’ Alvernia. Non sono descrizioni, ma dipinture, che si presentano vivo e parlante il Serafino d’Assisi trasformato in Gesù Christo.” San Francesco d’Assisi e la sua influenza religiosa, civile, letteraria e artistica. Palermo, 1882, p. 132.

¹¹⁷ „Incredibilia pene videntur, quae fecit et dixit ad imam sui dejectionem.” Annales Minorum. Roma, 1734. I. p. 93.

¹¹⁸ „Semplice e sublime frate Ginepro, non sa cosa sia il mio e il tuo, si vive la vita del cielo.” Storia di S. Francesco d’Assisi. Per Luigi Palomes. Palermo, 1880. I. p. 189.

¹¹⁹ „Certainement saint François ressemblait plus à Junipère, qu’à, frère Élie ou à saint Bonaventure.” Sabatier, Vie de S. François d’Assise. p. CXII.

¹²⁰ Fráter Juniperusz élettörténetének latin szövege több-kevesebb változtatással föltalálható a *Speculum vitae*-ben (velencei kiadás 174b–181a lap), a Barth. de Pisis *Conformitates*-ében (Analecta Franciscana, IV. pp. 245–248) és a *Chronica XXIV Generalium*-ban. (Analecta Franciscana, III. pp. 54–64.)

¹²¹ Lásd: *Chronica XXIV Generalium*. Analecta Franciscana, III. pp. 74–115.; *De Conformitate vitae Beati Francisci ad vitam Domini*

Jesu. Anal. Franc. IV. pp. 205–213.; Speculum vitae beati Francisci et Sociorum ejus. Venitiis, 1504. pp. 158a–166b; Scripta Fratris Leonis socii S. P. Francisci. Quaracchi, 1901. pp. 37–63.

¹²² Fioretti di S. Francesco. Firenze, 1718. p. VII.

¹²³ I Fioretti del glorioso Messere Santo Francesco e de' suoi frati. A cura di G. L. Passerini. Firenze, 1903.

¹²⁴ Dicta Beati Aegidii Assisiensis sec. codices MSS. emendata et denuo edita a PP. Collegii S. Bonaventurae. Quaracchi, 1905. p. XII. – Fráter Egyed bölc mondásait P. Gisbert Menge fordította latinból németre: Der Selige Ägidius von Assisi. Sein Leben und seine Sprüche. Paderborn, 1906.

¹²⁵ „In fine a' Fioretti stanno i Capitoli di Frate Egidio, già stampati in alcune edizioni del secolo XV . . . il quale Opusculo, quantunque non abbia punto che fare co' Fioretti allegati, perchè appartenente a Feo Belcari, scrittore del secolo XV., fu riprodotto poscia in tutte le moderne ristampe.” Le opere volgari a stampa dei secoli XIII. e XIV. indicate e descritte da Francesco Zambrini. Bologna, 1878. p. 419.

¹²⁶ L'adieu de S. François au mont Alverna. Speculum perfectionis. Ed. Paul Sabatier. Paris, 1898. pp. 302–308. – Salvatore Minocchi: L'addio di S. Francesco alla Verna secondo Frate Masseo. Studi Religiosi. 1901. pp. 251–262. – Saturnino da Caprese: L'addio di S. Francesco alla Verna secondo Frate Masseo. Prato, 1901. – Montgomery Carmichael: Francis's Farewell to Mount La Verna. The Monthly Register. 1902. pp. 16–19.

¹²⁷ „Primus minister Theutonie fuit frater Cesarius, qui . . . assumptis secum fratribus . . . Thoma e Zelano, qui legendam sancti Francisci et primam et secundam postea conscripsit, et *Abraham Ungaro*”. . . Chronica Fratris Jordani. Edidit, notis et commentario illustravit H. Boehmer. Paris, 1908. pp. 21., 22., 28., 31.

¹²⁸ „Luca Tietl (†1815.) operatione chirurgica vitam quondam Francisci Deák, viri in patria notissimi, et matris eius – dum medici de alterutrius vita conclamavissent – feliciter peracta servavisse, proliques neonatae Francisci nomen inditum fuisse, quod per Franciscanum vita potiri quiverit.” Scriptores Ord. Min. S. P. Francisci Provinciae Hungariae reformatae nunc S. Mariae. Recensuit P. Seraphinus Farkas Posonii, 1879. p. VII.

¹²⁹ „Báró Andrásy Miklós, minorita barát, Rákóczi ágyúinak első dördüléseire otthagya a cellát s beállott kurucnak. Bercsenyi ezredessé tette a tüzes barátot, ki a kámzsát mint katona sem akará levetni.” Thaly Kálmán: Kurucvilág. Budapest, 1903. 49. I.

¹³⁰ Dr. Márki Sándor: Magyar ferencrendiek a középkorban. Szent Ferenc Hírnöke. 1909. évf. 544. lap.

¹³¹ „*Már a XIV. század végén vagy a XV. elején van Fiorettink, amelynek mása, az Ehrenfeld-codex, a XV. század első feléből maradt és egyik legelső magyar könyv, melyet valaha készítettek.*” A régi magyar irodalom története. Írta dr. Horváth Cyrill. Budapest, 1899. 88. lap.

¹³² Az Ehrenfeld- és Domonkos-codex forrásai. Írta Katona Lajos. Budapest, 1903. – A tudomány kárára oly korán elhunyt érdemes szerző ezzel a felejthetetlen ajánlással küldötte el annak idején e tanulmányát jelen sorok írójának: Kaposy Józsefnek, Assisi-i Sz. Ferenc tiszteletében – édes testvérének Katona Lajos.

¹³³ Nyelvelmléktár. Budapest, 1890. XIV. 55–58. lap.

¹³⁴ Nyelvelmléktár. Budapest, 1874. III. 268. és kk. II. V. ö.: A Virginia-codex Ferenc legendái. Írta Katona Lajos. Bpest, 1903.

¹³⁵ Nyelvelmléktár. Budapest, 1878. VII. 86. és 87. lap.

¹³⁶ Nyelvelmléktár. Budapest, 1908. XV. 316–317. lap.

¹³⁷ Kaposy József: Szent Ferenc negyedik rendje. Magyar Szemle, 1891. évf. 51. szám.

¹³⁸ Két példányát ismerem ennek az 1665 körül Pozsonyban készült rézmetszetes nyomtatványnak. Az egyik a budapesti egyetemi könyvtár, a másik a M. T. Akadémia tulajdona. Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. Budapest, 1885. II. 557. lap.

¹³⁹ Collis Paradisi Amoenitas, seu sacri Conventus Assisiensis historia libri duo. Opus posthumum P. Francisci Mariae Angeli de Rivotorio. Nunc denuo reimpressum ex liberali munificentia Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Domini Comititis Ladislai Gyulaffi. Viennae, 1752. – Első kiadása: Montefiascone, 1704. „Libro pregiatissimo pel lato artistico della storia de S. Francesco, stampato dopo la morte dell autore.” Gaetano di Giovanni: San Francesco d’Assisi. Girgenti, 1883. p. 115.

¹⁴⁰ De antiquioritate francescana conventualibus adjudicata. Apologia denuo recusum . . . munificentia cujusdam domini patroni et mecenatis gratiosissimi Seraphico Ordini nostro singulariter addicti Claudipoli, 1753. Először 1685-ben jelent meg Ronciglioneban.

¹⁴¹ Ulysse Chevalier nagy munkájában: Répertoire des sources historiques du moyen âge. (Bigliographie, Paris, 1905. I. 1567.) Horányi Elek után (Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum. Viennae, 1776. II. p. 719.) így adja címét hibás évszámozással latinul: Ozoli (Flor.) Vita s. Francisci. Posonii, 1732. 4°.

¹⁴² Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1894. III. 717. és 718. hasáb.

¹⁴³ Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése 1664–1671. Írta Pauler Gyula. Budapest, 1876. I. 261. lap.

¹⁴⁴ Petheő Rudolf (Prohászka Ottokár): Emléksorok Assisi sz. Ferenc születésének hétszázados évfordulójára. Új Magyar Sion. 1882. 721–739. lap. (Azóta újra megjelent szerzőnek *Magasságok felé* című kötetében. Budapest, 1911. 117–157. lap. – Assisi szent Ferenc hétszázados emléke. Írta Komlóssy Ferenc. Budapest, 1882. – Assisi, vagyis Sz. Ferenc viselt dolgai. Közli Szemennyei Mihály. Nagy-Kanizsa, 1882.

¹⁴⁵ Assisi Sz. Ferenc élete (1182–1226). Írta Bohnert Marián. Budapest, 1896. Rövidített népies kiadása: Assisi-i Szent Ferenc élete. Budapest, 1900. – Kuchár Endre: Szeráfi Szent Ferenc. Magyar Állam. 1897. évf. 227. szám.

¹⁴⁶ *L'imitation et les Fioretti* sont devenues intraduisibles." Sabatier, Vie de S. François d'Assise p. XXI.

¹⁴⁷ Este es el Floreto de sant Francisco. El qual tracta dela vita et miraglos del bineaventurado señor sant Francisco. E de la regla delos frayles menores. Sevilla, 1492. Lásd: Bibliographia Ibérica del siglo XV. Por Conrado Haebler. La Haya-Leipzig, 1903. p. 124. – Újabb spanyol fordítás: Fioretti: Florecitas del Glorioso Señor San Francisco y de suo Frailes. Edición ajustada a la italiana de Passerini y mandada publicar por el R. mo P. Fr. Andrés Océrin-Jauregui, Vicario general de los Franciscanos en España. Madrid, 1913.

¹⁴⁸ „*I Fioretti di San Francesco* . . . Ne les lisez point dans aucune traduction moderne." L'art, la religion et la nature en Italie. Par Emilo Castelar, ancien président de la république espagnole. Traduit par J. Péne-Siefert, Paris, 1885. II. p. 161.

¹⁴⁹ Les poètes franciscains en Italie au treizième siècle avec un choix des Petites Fleurs de Saint François traduites de l'italien. Par A. F. Ozanam. Paris, 1882. pp. 266–384.

¹⁵⁰ Fioretti ou Petites Fleurs de Saint François d'Assise. Traduit de l'italien pour la première fois. Par M. l'abbé A. Riche. Septième édition. Paris. 1902.

¹⁵¹ Fioretti ou Petites Fleurs de Saint François d'Assise avec la vie du Frère Junipère et du bienheureux Frère Egide. Traduites de l'italien par Charlas Sainte-Foi. Tournai, 1860.

¹⁵² I Fioretti, les Petites Fleurs de la vie du Petit Pauvre de Jésus-Christ, saint François d'Assise. Traduction, introduction et notes d'Arnold Goffin, Quatrième édition. Paris, 1912.

¹⁵³ Fioretti de Saint François d'Assise. Nouvelle traduction du texte italien par le baron Chaulin. Paris, 1901.

¹⁵⁴ Petites Fleurs de saint François, lesquelles sont contenues sa

Vie et sa Mort et les Miracles, qu'il fit en diverses parties du Monde. Paris. 1911.

¹⁵⁵ St Francisci Blütengärtlein. Deutsch von Dr. Franz Kaulen. Zweite Auflage. Mainz, 1880. Ismertette Petheő Rudolf az „Új Magyar Sion” 1883. évi folyamában, 138–147. lap.

¹⁵⁶ Die Blüthen des heiligen Franziskus von Assisi. Aus dem Italienischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Dr. Pius Heinrizi. Regensburg, 1870.

¹⁵⁷ Blütenkranz des heiligen Franciscus von Assisi. Aus dem Italienischen übersetzt von Otto Freiherr von Taube. Jena und Leipzig, 1905.

¹⁵⁸ Blütengärtlein des heiligen Franziskus von Assisi und einiger Gefährten. Aus dem Italienischen übertragen, eingeleitet und mit Anmerkungen versehen von Georg Muhr. Graz und Wien, é. n.

¹⁵⁹ Die Blümlein des heiligen Franziskus von Assisi. Aus dem Italienischen übertragen von Rudolf G. Binding. Leipzig, 1911. Szemelvényes kiadás: Die schönsten Legenden des heiligen Franz. Übertragen von R. G. Binding. Leipzig, 1913.

¹⁶⁰ Franziskus-Legenden. Ausgewählt für das deutsche Volk von Dr. P. Heribert Holzapfel. Kempten und München, 1907. – Ugyancsak válogatott Fioretti-legendákat tartalmaz: Der heilige Franz. Legenden. Übersetzt von Karl Toth. Wien, 1921.

¹⁶¹ The Little Flowers of St Francis of Assisi. Translated from the Italian by T. W. Arnold. With a Note by Dr. Guido Biagi. London, 1908.

¹⁶² The Little Flowers of Saint Francis of Assisi. With eight Illustrations by Paul Woodroffe. London, 1905. – A londoni Catholic Truth Society is az uptoni atyák angol szövegét közli: The Little Flowers of St Francis of Assisi. With Preface by Fr. Cuthbert. London, 1912.

¹⁶³ The Little Flowers of the glorious Messer St Francis of Assisi and of his Friars. Done into English with Notes by W. Heywood. With an Introduction by A. G. Ferrers Howel. London, 1906.

¹⁶⁴ The Little Flowers of St Francis of Assisi. Translated from the Italian by William Collinge. With an Introduction by Arthur C. Benson. London, 1909.

¹⁶⁵ The „Little Flowers”, Life and „Mirror” of St Francis. With an Introduction by Thomas Okey. London, 1912.

¹⁶⁶ The Little Flowers of St Francis of Assisi. Rendered into English Verse by James Rhoadess. London, 1904.

¹⁶⁷ Fioretti. Det er den hellige Frans af Assisis Smaalblomster.

fra Grundtexten ved Johannes Jørgensen. Med Forord af Bjørnstjerne Bjørnson. København, 1902.

¹⁶⁸ Anny Lieftinck: Bloemekens van St Franciscus uit het italiaansch vertaakt. Amsterdam, 1908. – Oroszra A. Petkovszki fordította a Fioretti, és S. Douryline látta el bevezetéssel. (Moszkva, 1913.)

¹⁶⁹ „Sem az eredeti olasz munkát, sem annak valamely latin fordítását (l) nem tudtam megkapni. Ozanam igen szép, de fájdalom, nem teljes francia fordítására vagyok utalva.” Az Ehrenfeld-codex. A legrégibb magyar könyv ismertetése és hű lenyomata. Közzéteszi Volf György. Különlenyomat a Nyelvemléktár VII. kötetéből. Budapest, 1881. XXX. lap.

¹⁷⁰ Kaposy József: Fioretti di San Francesco. Magyar Szemle. 1890. 50. szám.

¹⁷¹ Szent Ferenc Hírnöke. 1903. évf. 4., 5. és 6. szám.

¹⁷² Szent Ferenc Hírnöke. 1909–1912. évf.

¹⁷³ Szent Ferenc és a gerlicék. (Fioretti: XXII. fejezet.) Szent Ferenc Hírnöke. 1909. évf. 472. lap.

¹⁷⁴ Szent Ferenc Hírnöke. 1910–1911. évf.

¹⁷⁵ A „Fioretti di San Francesco”-ból. (XVI. fejezet.) Olaszból Balanyi György. Alkotmány. 1909. 235. szám. – Juniperusz testvér. (Fr. Juniperusz életének IV. és V. fejezete.) A Fioretti di San Francesco után Lám Frigyes. Egri Híradó. 1909. 93. szám. – Virágszálak szent Ferenc életéből. (Fioretti: XVIII. fejezet.) Közli Cassian. Alkotmány, 1909. 305. szám.

¹⁷⁶ Fioretti. Szent Ferenc legendái. Budapest, 1911.

¹⁷⁷ Fioretti di San Francesco. Edizione fatta sopra la fiorentina del 1718. coretta e migliorata con vari manoscritti e stampe antiche. Verona, 1822. – A. Cesari annyi gyöngédséggel és szeretettel fáradozott e munka létrehozatalában, hogy fejét még halálakor is azon kívánta nyugtatni. „Diceva di essere contento di morire con esso sotto il capezzale.” E. Alvisi: I Fioretti di San Francesco. Studi sulla loro compilazione storica. Archivio Storico Italiano. 1879. Tom. IV. p. 488.

¹⁷⁸ Fioretti di S. Francesco d'Assisi. Raffrontati col testo della Biblioteca Angelica e coi codici della Laurenziana e Vaticana. Per cura di Mons. Leopoldo Amon. Roma, 1889.

¹⁷⁹ I Fioretti di S. Francesco con introduzione e commento per cura di Arnaldo Della Torre. Zorino, 1909.

¹⁸⁰ „Welche welthistorische Persönlichkeit, welche wunderbare Creatur Gottes!” Franz von Assisi. Ein Heiligenbild von Dr. Karl Hase. Leipzig, 1856. XIV. lap.

¹⁸¹ Nouvelles études d'histoire religieuse par Ernest Renan. Paris,

1884. p. III. – A jó Henriette, Renan testvérnője, egy kis Fioretti-kiadást hagyott öccse feleségének emlékéül. „Elle chercha quelque chose qui put plaire à Cornélie, et elle pensa à un petit livre italien des Fioretti de Saint François), que M. Bertheot lui avait donné.” *Lettres intimes. 1842–1845. Précédées de Ma Soeur Henriette. Par Ernest Renan.* Paris, 1896. p. 69.

¹⁸² „Le cose che dice non gli scaturiscono solo dal cervello, ma gli son passate pel cuore.” Raffaele Mariano: *Francesco d’Assisi e alcuni dei suoi più recenti biografi.* Napoli, 1896. p. 80.

¹⁸³ Franz von Assisi und die Anfänge der Renaissance in Italien. Von Henry Thode. Berlin, 1885. 521. lap. – Másutt: „St. Franciscus ist ein Heiliger der Protestanten so gut wie der Katholiken: versöhnend erhebt sich über dem Widerstreit der Konfessionen sein Bild als die strahlende Gewissheit einer christlichen Gemeinschaft, welche aller Verschiedenheit religiöser Lehrmeinungen und Kultusformen zum Trotz besteht.” *Blüthenkranz des heiligen Franciscus von Assisi.* Aus dem Italienischen übersetzt von Otto Freiherr von Taube. Mit Einführung von Henry Thode. Jena und Leipzig, 1905. XVI. lap.

¹⁸⁴ *Vie de S. François d’Assise.* Paris, 1894.

¹⁸⁵ *Leben des heiligen Franciscus von Assisi.* Innsbruck, 1899.

¹⁸⁶ *Franz von Assisi.* München, 1905.

¹⁸⁷ *Den hellige Frans af Assisi.* Kjöbenhavn, 1907.

¹⁸⁸ *La légende de Saint François d’Assise d’après les témoins de sa vie.* Paris, 1912.

¹⁸⁹ *Life of St Francis of Assisi.* London, 1912.

¹⁹⁰ V. ö.: *Speculum perfectionis und Legenda Trium Sociorum.* Ein Beitrag zur Quellenkritik der Geschichte des heiligen Franz von Assisi. Von Heinrich Tileman. Leipzig, 1902. – A. G. Little: *The Sources of the History of St Francis of Assisi.* *The English Historical Review.* 1902. vol. XVII. pp. 643–677. – Die Quellen zur Geschichte des heiligen Franz von Assisi. Eine Kritische Untersuchung von Walter Goetz. Gotha, 1904. – Léon de Kervail: *Les sources de l’histoire de Saint François d’Assise.* Pérouse, 1907. – Felice Tocco: *Studi Francescani.* Napoli, 1909.

¹⁹¹ „Saint François d’Assise a donné le jour à trois instituts religieux: l’ordre des frères mineurs, celui des soeurs clarisses et le tiers-ordre, qui se recrute parmi les laïques. On pourrait ajouter un quatrième groupe au denombrement de la famille franciscane, celui des historiens, des critiques, des artistes qui, dans notre temps, se laissent des plus en plus attirer par cette grande figure.” Emile Gebhart: *Une renaissance religieuse au moyen âge.* *Revue des Deux Mondes,* 1886. v. LXX. p. 101.

¹⁹² „Saint François a vaincu l'ultima Tule! De chaque côté on voit des livres et des brochures franciscaines, partout on entend parler de ce mouvement. À la littérature toujours croissante sur l'histoire du Saint d'Assise les anglais, eux aussi, ont contribué des études et des recherches savantes.” *Bullettino critico di cose franciscane. Anno I^o. (Firenze, 1905.)* p. 53.

¹⁹³ „Un éditeur de Paris nous disait: Tout ce qu'on fait en l'honneur de saint François, livres, gravures, tableaux, sculptures, tout ce reussit.” *Le pèlerinage d'Assise. Histoire de Saint François d'après les monuments. Par Edmond Lafond. Paris, 1870.* p. III.

¹⁹⁴ Az idézeteket nem említve, magyar nyelven a következő ferences cikkek és könyvek láttak az utóbbi években napvilágot: Jándi György, Assisi. Nyitramegyei Szemle. 1903. 40. sz. – Vetési-Winkler József: Asszizi. Budapesti Hírlap. 1905. 40. sz. – Porcinkula. Írta Tréfán Leonárd. Maros-Vásárhely, 1905. – Berzeviczy Albert: Assisi. (Itália. Úti rajzok és tanulmányok. Budapest, 1905. 311–322. lap.) – 1.: Szent Ferenc harmadik rendje. Religio, 1908. 16–18. szám. – Bernhard Zsigmond: A Szent Ferenc-rend keletkezése. Katholikus Szemle. 1909. 789–801. lap. – Turi Béla: A lelkek zárandoklása Szent Ferenchez. Alkotmány. 1909. 232. sz. – Galambos Kálmán: Szent Ferenc az irodalomban. Religio. 1909. 20. és 21. sz. – Halászy Caesar dr.: Assisi Szent Ferenc. Religio. 1909. 28. sz. – Trikál József dr.: Szent Ferenc hivatása. Religio. 1909. 31. és 32. sz. – Lám Frigyes: Szent Ferenc harmadik rendje. Egri Híradó. 1909. 75. sz. – Sztrachon Nelly: Asszizi. Budapesti Hírlap. 1911. 155. sz. – Lakatos Imre: Assisi Szent Ferenc. Népművelés. 1911. évf. 198–205. lap. Trikál József dr.: A franciskánus bölcsélet eredete és jellege. Religio 1911. 13–15. sz. – Böröcz Marczel: Ferencesek a középkori magyar irodalomban. Pécs, 1911. – Molnár Arkangyal: Assisi Szent Ferenc és korunk. Religio. 1912. 32. sz. – Schrotty Pál: Il Poverello. Alkotmány. 1912. 235. sz. – Dr. Szekeres László: Assisiban. Alkotmány. 1912. 294. sz. – Balanyi György: Szent Ferenc karácsonya Greccióban. Alkotmány. 1912. 303. sz. – Kozma Andor: Assisi. (Költemény) Az Újság. 1912. 305. sz. – Dr. Szelényi Ödön: Assisi Ferenc protestáns szempontból. Protestáns Új Képes Naptár. 1913. 30–36. lap. – Dr. Csáktornyai István: Asszisi Szent Ferenc szelleme és a világháború. Religio. 1917. évf. 693–706. lap. – Assisi völgyében. – Fioretti margójára – Ferenc. (Három költemény Kocsis Lászlótól: Kolostori csend. Szombathely, 1917. 15., 32., 33. és 36. II.) A rendkívüli gazdag idegennyelvű franciskánus irodalomról érdekes áttekintést nyújt Paschal Robinson könyvecskéje: A Short Introduction to Franciscan Literature. New York, 1907.

¹⁸⁵ V. ö. Saint François dans l'art. A francia kapucinusok gazdagon illusztrált kiadványában: Saint François d'Assise. Paris, 1885. pp. 377–436. – St. Beissel S. J.: Die culturgeschichtliche Bedeutung des hl. Franz von Assisi. Stimmen aus Maria Laach. 1887. XXXIII. 1–17., 149–165., 276–288., 374–391. lap. – Alphonse Germain: L'influence de St François d'Assise sur la civilisation et les arts. Paris, 1903. – E. Gurney Salter: Franciscan legends in Italian art. London, 1905. – Saint François d'Assise dans la légende et dans l'art primitif italien. Par Arnold Goffin. Bruxelles, 1909. – Sankt Franziskus von Assisi in Kunst und Legende. Von Beda Kleinschmidt. München-Gladbach, 1912. – Der heilige Franz von Assisi. Von Fritz Kunz. Mit Text von Heinrich Federer. München, 1908. (Fritz Kunzról szól Kuchár Flóris cikke az Alkotmány 1915. évfolyamának 315. számában: A Fioretti modern művésze.)

¹⁸⁶ „Ha boldogságról van szó, a statisztika néma, de, ha megredne egyszer e részben is szava, kíváncsi volnék megtudni, vajjon több boldogságot hozott-e e földre a szövőgép vagy Assisi Szent Ferenc, kinek nyomaiban az emberek érezték, hogy a virágok édesebben illatoznak, a madarak kedvesebben énekelnek, a nap fényesebben süt s a csillagok sejtelmesebben ragyognak.” Modern katolicizmus. Írta Prohászka Ottokár. Budapest, 1907. 40. lap.

¹⁸⁷ „Jésus nous apparaît souvent comme un saint François des rives du Jourdain.” René Schneider: L'Ombrie. Paris, 1905. p. 176.

¹⁸⁸ „François d'Assise a toujours été une des raisons les plus fortes, qui m'ont fait croire que Jésus fut à peu près tel que les évangélistes synoptiques nous le dépeignent.” E. Renan: Nouvelles études d'histoire religieuse, p. 326.

¹⁸⁹ Homes of the first franciscains. By Beryl D. de Selincourt, London, 1905. p. 316. – Johannes Joergensen: Pèlerinages franciscains. Traduits du danois par Teodor de Wyzewa. Paris, 1911. p. 298.

Szent Ferenc Virágoskertje

Első fejezet

¹ Beöltözésük rendje szerint a következők voltak: Quintavalle Bernát, Cattani Péter, Fráter Egyed, Fráter Szabbatinusz, Fráter Morikus, Della Cappella János, Lungo Fülöp, San-Constanzoi János, Fráter Barbarusz, De Vida (Viridante) Bernát, Fráter Szil-

veszter és Tancredi Angelusz. Lásd: *Chronica XXIV Generalium. Analecta Franciscana*, III. pp. 3–4. és: *De Conf. vitae B. Francisci ad vitam Domini Jesu. Anal. Franc.* IV. p. 177.

² Della Cappella János bűne abból állott, hogy míg Sz. Ferenc Keleten járt (1219–1220.), a leprások között új szerzet alapításában fáradozott. „*Frater Johannes de Conpello (de Capella) collecta magna multitudine leprosororum et virorum et mulierum, Ordini se subtraxit et fundator novi Ordinis esse voluit.*” *Chronica Fratris Jordani. Edidit, notis et commentario illustravit H. Boehmer. Paris, 1908.* p. 13.

³ „A harmadik éig, a paradicsomba ragadtatott és hallott titkos igéket, melyeket nem szabad embernek kimondania.” II. Kor. XII. 2., 4.

⁴ „És hozzám röpkül egy a szeráfok közül és kezében eleven szén volt, melyet fogóval vett vala az oltárról. És illeté számat és mondá: Ime ez illeti ajakidat, és elvételik gonoszságod és bűnöd megtisztítatik.” Izaiás, VI. 6–7.

⁵ *Frater Bernardus humillimus, qui scripturas profundissimas declarabat.*” (*Floretum S. Francisci Ass. p. 2.*) – Az olasz szöveg helyett: „*Frate Bernardo umilissimo, il quale profondissimamente sponeva la santa Scrittura*” – egy árnyalattal inkább a latinhoz igazodtam. – A sas madár tudvalevőleg Sz. János evangélista jelképe.

Második fejezet

¹ Fráter Bernát 1209. április 16-án tért meg, s 1241. július 16-án hunyt el. Róla írta Dante, hogy első volt, ki a szegény Szent Ferenc után futott, s magát futva is késcdelmezőnek tartotta:

Si scalzo prima, e dietro a tanta pacc.

Corse, e correndo gli parv'esser tardo. Par. XI. 80. sq.

Háza még látható Assisiben: Palazzo Sbaraglini. *The Story of Assisi* by Lina Duff Gordon. London, 1901. p. 308.

² *Veternye* = *matutinum*. Az éjjeli imádság órája, melyet a szigorúbb szabályokat követő szerzetesek hajnal tájban, tikszókoron – ad *galli cantum* – szoktak elmondani. Hajdanta reggel hatkor volt a napnak első (*prima*), kilenckor harmadik (*tertia*), délben hatodik (*sexta*) és délután háromkor kilencedik (*nona*) órája. Délután hat órákor volt a vecsernye (*vesperae*) ideje, s a napot a kompletórium rekesztette be esti kilenckor. A papok zsolozsmáskönyve (*breviárium*) ma is ez időfelosztáshoz igazodik. A *breviárium*. Írta Császár József. Budapest, 1904. 89. és 90. lap.

³ . . . mirabil vita del *poverel di Dio*. Dante, Par. XIII. 32. sq.

⁴ „Bernardo questo che *voi* dite.” Szent Ferenc itt még önözi Quintavalle Bernátot, később azonban már így szól hozzája: „Va dunque e fa’ compiutamente quello che *tu* hai udito.”

⁵ Középkori szokás az Isten akaratának fürkészésére, melyet komoly lelki ügyekben némely egyházi-atyák is megengedhetőknek vélték. „Divinatio per sortes scaelestium dispositioni, seu daemonum imperio commissas illicita est: ut vero in Deum sortes referuntur recte fieri potest ea, quae per sortes est divinatio.” S. Thomae Aquitanis Summa Theologica. Secunda Secundae. Qu. XCV. art. 8.

⁶ „Ha tökéletes akarsz lenni, akkor menj, add el amid vagyon és oszd a szegényeknek és kincsed leszen mennyben; aztán jöjj és kövess engem.” Máté, XIX. 21.

⁷ „Ne legyen aranyotok, se ezüstötök, se pénztek övetekben, se táskátok az úton, se két köntöstök, se sarutok, se bototok; mert méltó a munkás az ő élelmére.” Máté, X. 9. 10.

⁸ Ha ki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát és vegye föl keresztjét mindennap és kövessen engem.” Lukács, IX. 23.

Harmadik fejezet

¹ A Carceribe. „Locus, ubi sequens factum evenit, erat, „Carceris” (alle Carceri), non longe distans ab Assisio.” *Analecta Franciscana*, III. p. 40.

Negyedik fejezet

¹ Santiago de Compostela. Város Spanyolország Galizia nevű tartományában, idős Szent Jakab apostol sírjával. Jeruzsálem és Róma után a világ legjelesebb búcsújáróhelye.

. . . ecco il **Barone** (Szent Jakab apostol).

Per cui laggiu si visita Galizia. Par. XXIV. 17. sq.

² Marignanoi Masszeusz 1211 körül lépett a Szerzetbe.

³ Fráter Illés valószínűleg Assisiben született, hol egy ideig matrackészítő volt, és kisebb gyermekek tanításával foglalatoskodott, majd Bolognában jegyzőséget vállalt. Nem tudjuk, hogy mely esztendőben öltött barátcsuhát, de 1217-ben Szent Ferenc már a Keletre küldötte, s 1219-ben Szíria tartományfőnökévé tette . . .

Noha végleg laikus maradt, 1221-től 1227-ig a Rend vikáriusa, s Johannes Parens önkénytes lemondása után 1233-tól rendfőnök.

Féktelenül becsvágyó, pompaszerető, zsarnoki természete miatt 1239-ben távoznia kellett a rendfőnöki székből.

Mint II. Frigyes császár párthíve 1240-ben és 1244-ben pápai ex-kommunikációt vont magára. Halálos ágyán az Egyházzal kibékült, s 1253. április 22-én hunyt el Cortonában. A korabeli írók egy része dicsérte, más része megvetette és gyalázta. Annyi bizonyos, hogy ha jó szerzetes volt is eleinte, később eltért a Regulától és az igazi franciskánus szellemtől. Nagy esze, szervező talentuma mindamelllett hatalmas nyomokat hagyott a ferencesrend fejlődésének történetében. Lásd: Frère Elie de Cortone. Etude biographique. Par le Dr. Ed. Lempp. Paris, 1901.

⁴ „A fráterek Mindszentek napjától Karácsonyig s Vízkeresztől, mikor Krisztus Jézus Urunk is böjtölni kezdett, Húsvétig böjtöljenek. Más időben – pénteket kivéve – nem tartoznak böjtölni s az Evangélium szerint minden eléjük adott eledelből chetnek.” I. Regula, c. 3. Opuscoli del Serafico Patriarca S. Francesco d’Assisi volgarizzati col testo a fronte. Firenze, 1880. p. 122.

Ötödik fejezet

¹ „Én vagyok – Krisztus – az igaz szőlő és Atyám a szőlőműves . . . Én vagyok a szőlőtő, ti – tanítványok – a szőlővesszők; aki énben nem marad és én öbenne, az sok gyümölcsöt terem; mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” Ján. XV. 1., 5.

² Ez a Regula vagy *forma vitae*, melynek jóváhagyását Ferenc III. Incétől 1210 nyarán kérelmezte, nem maradt reánk. Annyit tudunk csak róla, hogy igen egyszerű, igen rövid volt, s főképpen az Evangélium szavaiból állott. A végleges Regulát, a *Regula bullata*-t, III. Honoriusz pápa 1223. november 29-én approbálta.

Hatodik fejezet

¹ Genesis, XLVIII, XLIX.

² Thomas de Celano a Fiorettitől eltérőleg írja le Szent Ferenc áldását: „Mikor a Szent érezte, hogy vége közeledik . . . hívatta társait . . . és megáldotta őket. Fráter Illés balján foglalt helyet, míg többi fiai köréje ültek. Karjait tehát egymáson keresztbe rakta, s jobb-ját Fráter Illés fejére tette. Testi szemeinek világa el lévén homályosodva, kérdé, hogy kinek a fején nyugodna jobbkeze. A Fráter Illésén, felelék néki, mire megjegyezte, hogy úgy is akarja. Téged, fiam,

mondá ekkor, mindenben megáldalak... Ahogy a Magasságos fiaimat kezeid által megsokasította, úgy benned és rajtad valamenynyökre áldásomat adom. Áldjon meg tehát Istenem az égben és a földön. Áldalak, amennyire tudlak, sőt jobban, mint amennyire tudlak. Áldásom hiányait pótolja, ki mindent pótolni képes. Emlékezzék meg Isten munkáiról és fáradaimairól, s az igazak jutalmával jutalmazzon értük. Nyerj el minden áldást, amire vágyol, s teljesedjenek méltó kívánságaid. Éljetek boldogul, fiaim, Isten félelmében... Én Uramhoz sietek, kinek lelkemben áhítatosan szolgáltam...” S. Francisci Assisiensis vita et miracula. Auctore Fr. Thoma de Celano. Romae, 1906. pp. 112., 113. „Circumsedentibus vero omnibus fratribus, extendit super eos dexteram suam, et incipiens a vicario suo capitibus singulorum imposuit, benedixitque in illis, qui erant ibi, etiam omnibus fratribus qui ubique conversabantur in mundo et qui venturi erant post ipsos usque in finem saeculi saeculorum.” U.o. 332. lap.

³ Sursum corda. = Föl a szívekkel!

Hetedik fejezet

¹ A Trasimenesi tó – Lago di Perugia – három szigete közül: Maggiore, Minore és Polvese, itt az Isola Maggioreról van szó. A kérdéses negyvennapos böjt ideje 1211., amikor is hamvazószerda februárius 16-ra, nagycsütörtök március 31-re esett.

² Szigetmonostort 1238 óta lakják. Gyönyörű hely, remek vidék, mely Riche Abbét, a Fioretti francia fordítóját egészen elbájolta. „Le paysage est vraiment merveilleux... et le ciel... c'est inexprimable!” Fioretti ou Petites Fleurs de Saint François d'Assise, Paris, 1902. p. 27.

Nyolcadik fejezet

¹ Fráter Leó a Szent legkedvesebb társa, 1223-tól titkára, gyónatatója, ápolója, elválhatatlan kísérője. Volt benne valami Evangelista Szent János ártatlan, szelíd, ragaszkodó természetéből, miért mestere, a leó = oroszlán cáfolatául, Isten juhockájának – pecorella di Dio – nevezte.

Fráter Leó 1210 körül lépett a Szerzetbe, s 1271. november 14-én vagy 15-én halt meg Assisiben. Tetemei Sz. Ferenc sírtemplomában nyugsznak.

² Kisebb testvérek = fratres minores. Szent Ferenc sokáig tépelő-

dött, hogy mily nevet adjon Szerzetének. A testvérek kezdetben *virī poenitēntiales de civitate Assisii*-nek, assisi-i vezeklőknek, majd assisi-i szegényeknek, *pauperes de Assisio* nevezték magukat, az utóbbi névről azonban, mely veszedelmesen hasonlított a lyoni szegényekéhez – *pauperes de Lugduno* – csakhamar le kellett mondaniok. A Regula olvasása közben Szent Ferenc figyelme egyszer aztán megakadt a *minores* szón: *sint minores et subditi omnibus*. Íme a név, mondá ekkor, mely reám és társaimra illik. Így lettek a franciskánusok kisebb testvérek – ut *maiores fieri non presumant*. Lásd: Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens. Von Dr. Heribert Holzapfel. Freiburg im Br. 1909. 6. lap.

³ A Poverello nem lelkesedett a csodákért, mert nem tartotta azokat a keresztény élet legfőbb megnyilatkozásainak. Tőle telhetőleg a saját stigmáit is gondosan takargatta a kíváncsi tekintetek elől.

Midőn Cattani Péter, a Rend első vikáriusa 1221. március 10-én meghalt s sírjánál számos csoda történt, hírukra a nép tömegesen tódult ajándékaival Porciunkulához. Szent Ferencet bántotta a látogatók és adományok sokasága, miért is Cattani Péter sírjához lépett, és ekképpen szólott: Péter testvér, te életedben mindig szótfogadtál s most, mivel a világiaktól zaklattatunk, holtodban is kell, hogy engedelmeskedjél nékem. Megparancsolom tehát az engedelmességre, hogy hagyj föl a csodákkal, melyek okából a világiak zavarnak bennünket. S a csodák ezentúl végleg szüneteltek . . . „*Frater Petre, tu mihi semper dum viveres obediens fuisti; modo quia nimis ab istis saecularibus infestamur, debes mihi etiam mortuus obedire. Quare tibi per obedientiam praecipio, quod cesses ab istis tuis miraculis, quorum occasione ab istis saecularibus perturbamur . . . Et ex tunc nullum miraculum fecit.*” Chron. XXIV. Gen. Analecta Franciscana, III. p. 31.

⁴ „Mid vagyon, amit nem vettél? Ha pedig vetted, mit dicsekszel, mintha nem vettéd volna.” I. Kor. IV. 7.

⁵ „Éntőlem pedig távol legyen másban dicsekednem, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjében, aki által nekem a világ megfeszítettett és én a világnak.” Galat. VI. 14.

Kilencedik fejezet

¹ „Áldott legyen az Isten . . . az irgalmasság Atyja és minden vigasztalás Istene.” II. Kor. I. 3.

² „Aki magát felmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza, felmagasztaltatik.” Máté, XXIII. 12.

Tizedik fejezet

¹ A S. Maria degli Angeli mellett volt egy erdő, mely Nurbi Fülöp tulajdonát képezte. „Silva durissima et spinosa, quae est Philippi Nurbi, iuxta ecclesiam beatae Mariae de Portiuncula.” *Analecta Franciscana*, III. p. 362.

² „Kiket a világ balgatagoknak tart, azokat választotta Isten, hogy megszegyenítse a bölcseket; és a világ erőtleneit választotta, hogy megszegyenítse az erőseket; és a világ nemteleneit és megvetetteit választotta Isten és azt, mi semmi, hogy lerontsa, ami valami; hogy egy ember se dicsekedjék az ő színe előtt.” I. Kor. I. 27–29.

Tizenegyedik fejezet

¹ E hármas választút valószínűleg Poggibonsi-ból ágazott széjjel.

² A püspököt Buono-nak hívták (1189–1215.), s karaktere nevének megfelelt. G. A. Pecci: *Storia del Vescovado della Città di Siena*. Lucca, 1758. p. 184.

Tizenharmadik fejezet

¹ „És hívá a tizenkettőt és kezdé őket kettőnkint küldeni.” Márk, VI. 7. – „Ezek után pedig rendele az Úr más hetvenkettőt is és elküldé őket az ő színe előtt minden városba és helyre, ahova menendő vala.” Lukács, X. 1.

² Az első külföldi missziót az 1217-iki nagykáptalanon határozták el az atyafiak.

³ „Mikor pedig szükségesnek látják, menjenek alamizsnáért és ne szégyenkezzenek.” I. Regula. c. 9. „Szegénységben és alázatosságban szolgálván az Úrnak, menjenek bízvást az alamizsnáért.” II. Regula. c. 6.

⁴ Fölszállott Krisztussal a keresztre, míg Mária annak lábánál maradt: ... dove Maria rimase giuso,

Ella con Cristo salse in sulla croce. Dante, *Par.* XI. 71. sq.

Tizenötödik fejezet

¹ Szent Ferenc 1212. március 18-án nyírta le Klára haját. Az itt leírt közös étkezés 1221-ben ment végbe.

² Ágnes 1212. április 2-án lett apáca, s 1253. november 16-án halt meg ötvenhat éves korában.

³ Klárát két esztendővel halála után, 1255-ben, IV. Sándor pápa kanonizálta. A szenttéavatás bullája tele fellengző magasztalásokkal: „Clara claris praeclara meritis, magnae in coelo claritate gloriae, ac in terra miraculorum sublimum clara gaudet. O admiranda Clarae beatae claritas.”

Anélkül, hogy holmi szerelmi regényre gondolnánk, jegyzi meg Nino Tamassia, észre kell vennünk, hogy a nő vígasztaló mosolya nem volt teljességgel száműzve Szent Ferenc szigorú életéből. „Non c'è bisogno di pensare ad un romanzetto d'amore; ma è pur vero che il sorriso mistico d'una donna allietta la vita austera del Santo.” S. Francesco d'Assisi e la sua leggenda. Padova, 1906. p. 97.

Tizenhatodik fejezet

¹ Alázata jeléül, miként kínszenvedése előtt Krisztus is, megmosta tanítványai lábait. János, XIII. 1–15.

² Az umbriai völgyben, két órányira Assisitól, a Montefalcoba vezető úton.

³ A harmadik rendet – penitenciatartók, kordaviselők, terciáriusok – Szent Ferenc 1221-ben, tehát éppen hétszáz esztendővel ezelőtt alapította. Terciáriusok mindkét nembeli világiak, – házask is, – lehetnek anélkül, hogy kolostorba kellene vonulniuk. – Regula antiqua fratrum et sororum de poenitentia seu Tertii Ordinis Sancti Francisci. Nunc primum edidit Paul Sabatier. Paris, 1901. p. 10.

⁴ „Tekintsétek a hollókat; ezek nem vetnek, nem aratnak, nincs pincéjük, sem csürjök és az Isten eltáplálja azokat.” Lukács, XII. 27.

⁵ „Nézzétek a liliomokat, mint növekednek, nem munkálkodnak és nem fonnak; mondom pedig nektek, hogy Salamon minden dicsőségében sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül.” Lukács, XII. 27.

⁶ Világhírű zeneművészünk, Liszt Ferenc ezt a madarakhoz intézett predikációt tette át *Saint François d'Assise, ou le predication aux oiseaux* címen hangjegyekre. V. ö.: I Fioretti di San Francesco e Il Cantico del Sole. Con una introduzione di Adolfo Padova. Milano, 1908. p. XXV. sq. – Liszt terciárius volt, s ferencrendi kázmzában kívánt eltemettetni. „In den letzten Wochen seines Lebens – írta egyik hűséges tanítványa – als wir ihm eines Tages das ausgezeichnete Werk von H. v. Thode »Franz von Assisi« vorlesen, sagte uns der Meister: Wäre die Musik nicht gewesen – ich hätte mich ganz der Kirche gewidmet und wäre nur Franziskaner geworden.” Liszt. Von August Göllerich. Leipzig, 1887. 52. lap. – Lásd továbbá Kemenes

Ferenc költeményét: Szent Ferenc és a madarak. (Isten és az ember. Veszprém, 1901. I. 329–331. lap.) Longfellow versét: Szent Ferenc predikációja (Longfellow költeményeiből. Fordította Szász Béla. Budapest, 1897. 145–6. lap). Vargha Gyula. „A költőző fecskékhez” című remek poemáját (Budapesti Szemle. 1914. CLVIII. kötet, 438–440. lap) és Lám Frigyes cikkét Ed. Rostand Chantecler-jéről: Szent Ferenc és Chantecler. Szent Ferenc Hírnöke, 1910. évf. 603–607. lap.

Tizennyolcadik fejezet

¹ *Capitolo delle stuoie*. Kezdődött 1221. május 30-án s kilenc napig tartott.

² Szent Domonkos, az előkelő Guzman-család sarja, a predikátorok vagy dömések rendjének alapítója, 1170-ben Ó Castiliának Calaroga nevű városában született s 1221. augusztus 6-án halt meg Bolognában. Ferenc *tutto serafico in ardore*, Domonkos – Dante szerint – *splendore di cherubica luce*. „Az egyik egészen szerafikus szeretetének hevében, a másik bölcsessége által kerubi fénynek visszatükrözése.” Par. XI. 37–40.

Domonkost 1234. július 13-án IX. Gergely avatta szentté. V. ö.: Histoire de Saint Dominique fondateur de l'Ordre des Fr. Prêcheurs. Par A. T. Drane. Traduite de l'anglais par M. l'abbé Cardan. Paris, 1893.

³ Hugolin, ostiai püspök, ki 1227. március 19-én választottott pápává, s IX. Gergely néven 1241. augusztus 22-ig uralkodott.

Tizenkilencedik fejezet

¹ Szent Ferenc szembaját Keletről hozta. A jelen fejezetben elbeszél csoda 1224-ben történt.

² San Fabiano templomába, melynek helyén ma szép árnyas erdő közepén franciskánus monostor emelkedik.

Huszedik fejezet

¹ A szigorú fegyelem ellen lázongó novicius típusával, kit utóbb valamely csodás vízió vagy lehiggadt, szentéletű atyafi intelmei megnyugtattak, gyakran találkozunk a kolostori irodalomban. Lásd: Fioretti: XLI., XI.III. és XLV. fejezetek.

Huszonegyedik fejezet

¹ Régente, mint a Montelupo, Montelupone, Lupara, Lupaiolo községnevek mutatják, a farkasok némely olasz vidékeken fölötté el voltak szaporodva.

² Nem üres frázis, nem puszta szólam. Megtörtént ugyanis abban az időben, hogy a törbe csalt kártevő vadakat eszes lények gyanánt felelősségre vonták formálisan fölakasztották. „Molti s'impiccavano e si sospendevano nelle piazze, come veri e propri delinquenti.” no Tamassia: S. Francesco d'Assisi e la sua leggenda. Padova e Verona, 1906. p. 206.

³ Pár esztendeje Gubbio egyik utcájának, a Via del Globo-nak rendezése alkalmával farkas-koponyát találtak azon a helyen, hol Szent Ferenc „fordolt farkasát” (Ehrenfeld-kódex) a hagyomány szerint elföldelték. „Not many years ago, whilst making some alterations in the street (the Via del Globo), the skull of a wolf was found precisely on the spot pointed out by tradition as the burial place of the beast.” Miss L. Mc. Cracken: Gubbio Past and Present. London, 1905. p. 282.

Huszonkettedik fejezet

¹ A galamb a Szentírásban a gyanútlan őszinteségnek, szívbeli szelídségnek és együgyűségnek szimbóluma. „Legyetek okosak, mint a kígyók és együgyűek, mint a galambok.” Máté, X. 16.

Huszonharmadik fejezet

¹ Az ördöggel Szent Ferenc akárhányszor birokra kelt – manu ad manum cum diabolo confliget – s veszedelemben forgó társait is védelmezte a gonosz lélek támadásaival szemben.

Huszonnegyedik fejezet

¹ Mclek el Kamelt, ki 1218-tól 1238-ig uralkodott, Babilonia = Egyiptom, mint ahogy Szaladint, Egyiptom szultánját, Boccaccio is Babilonia szultánjának nevezte: Decamerone, I. 3, és X. 9. – Ferenc a keresztesekkel 1219. június 24-én Anconából indult Keletre, s visszatérve 1220. július végén szállt partra Velencében.

² Vértanúságot szomjazva, a szultán büszke jelenlétében Krisztust prédikálta s a többieket, kik őt követték:

... per la sete del martirio,

Nella presenza del Soldan superba.

Predico Cristo e gli altri il seguio. Dante, Par. XI. 100. sqq.

Huszonötödik fejezet

¹ A poklosokat, az Úristen szegény betegeit, a középkorban az Üdvözítő példájára, megható gyöngédséggel szerették. Bajuk azonban ragályos lévén, az egészségesektől elkülönítették őket. Nyilvános tereken, templomokban, vásárokon nem volt szabad mutatkozniuk, hajukat, szakállukat lenyírták, különleges ruhát adtak reájuk, s a városok falain kívül rendeztek be számukra kórházakat. Assisi leprásait Szent Ferenc idejében a mostani Casa Gualdi helyén, közel Porciunkulához, a San Salvatore delle Pareti ispotályában ápolták. Lásd: Histoire de Saint François d'Assise. Par E. Chavin de Malan. Paris, 1890. p. 60. sqq.

² „Az atyafiaknak örülniök kell, amikor az egyszerű és lenézett népek, a szegények és gyöngék, a betegek és poklosok és az útszéli koldusok között lehetnek.” I. Regula, c. 9.

Huszonhatodik fejezet

¹ „Nem szükséges az orvos az egészségeseknek, hanem a betegeknek.” Máté, IX. 12.

² Vigyázzanak az atyafiak, s bárki jön hozzájuk, barát vagy ellenség, tolvaj vagy rabló, – fogadják szívesen. „Caveant sibi fratres . . . et quicumque ad eos venerit, amicus vel adversarius, fur vel latro, benigne recipiatur.” I. Regula, c. 7.

³ „Önmagát adta mindenekért váltságul.” I. Tim. II. 6. „Önmagát adta érettünk, hogy minket megváltson minden gonoszságtól.” Tit. II. 14.

⁴ Az itt említett csapást Szentünk a következő burkolt szavakkal jövendölte meg Fráter Leónak: Van az Istennek – mondá – egy szolgálja, kinek érdemeiért az ő világi életében, Isten nem engedi, hogy éhínség legyen a földön. Midőn pedig a Szeráfi Patriárka halálát követő esztendőben – 1227. – Itáliában éhség dühöngött, Szent Ferenc megjelent nevezett bizalmasának, és figyelmeztette álmában, hogy beköszöntött már az inség, melyről annak idején szólott s mely

életében a földet megkímélte. Thomas de Celano, p. 210. sqq. – Speculum perfectionis. Ed. Sabatier, pp. LVII., LVIII.

⁵ Anakronizmus. A fráter e víziót megtérése (1213.) után tizenöt esztendővel, halála előtt nyolc nappal, tehát 1228-ban látta, amikor még úgy Bernát, mint Egyed testvér életben voltak.

⁶ „S jött Szent Ferenc, mikor meghaltam, értem – mondhatja Dante Guido di Montefeltróval, ki mint franciskánus végezte pályafutását, – de jött egyúttal s szólott egy sötét angyal: Ne vidd el, nincsen helye égben.” A pokol. Fordította Babits Mihály. Budapest, 1913. 249. lap.

Huszonhetedik fejezet

¹ Bizonyára 1222. augusztus 15-én, mikor Spalatói Tamás diák, később spalatói főesperes is látta s hallotta prédikációját. „Ugyanazon esztendőben, írja Thomas de Spalato, Nagyboldogasszony napján láttam Szent Ferencet Bolognában, amint a városháza (Palazzio Piccolo, most Palazzo del Podestà) előtt, hova majdnem az egész lakosság összegyűlt, a népnek prédikált. Angyalok, emberek, ördögök! Tanulatlan ember létére az értelmes teremtmények e három fajtájáról oly szépen és okosan értekezett, hogy beszédével sok tudós férfiú csodálkozását fölkeltette, noha az egyházi szónoklás elfogadott formáihoz egyáltalában nem ragaszkodott. Legfőbb törekvését az képezte, hogy a gyűlölködő polgárokat kiengesztelje. Öltözete szegényes volt, maga jelentéktelen, s az arca közönséges. Szavainak azonban az Isten akkora hatékonyságot kölcsönzött, hogy velük számos úri család véres viszálykodását megszüntette. A nép pedig oly nagy tisztelettel viseltetett iránta, hogy a férfiak és asszonyok csapattal tódultak feléje, s boldog volt, ki köntösének szegélyét illethette, vagy valami kis rongyot téphetett ruhájából.” *Analekten zur Geschichte des Franciscus von Assisi.* Herausgegeben von Dr. H. Boehmer. Tübingen, 1904. 106. lap.

Huszonkilencedik fejezet

¹ A Scifi-családból való Fráter Rufinus – Szent Klára rokona – 1270-ben halt meg Assisiben.

² „Egy szívet adok nekik és új lelket öntök beléjük; és elveszem a kőszívet az ő testökből és hús-szívet adok nekik.” *Ezekiel XI.* 19. – „És adok nektek új szívet és új lelket adok belétek; és el-

veszem a kőszívet testetekből és hús-szívet adok nektek.” Ezekiel, XXXVI. 26.

³ Carceri idillikus remeteségben.

⁴ A szenttéavatáshoz két dolog szükséges: a keresztény erények hősiesség gyakorlása, és az elhunyt kanonizálandó közbenjárására történt csodák. Az entuziaszta Szerafikus a maga részéről Fráter Rufinusnál már az első is elegendőnek tartotta.

Harmincadik fejezet

¹ Ne feledjük, hogy a tizenharmadik században és Olaszországban vagyunk, hol a közönséget Szent Ferenc és társai az ily jelenetekhez annyira-mennyire már hozzászoktatták. V. ö.: Fráter Juniperusz élete, VIII. és IX. fejezet.

Szent bódulatában – *santa pazzia, follia della Croce*, – Fra Jacopone da Todi terpentinnel kente be meztelen testét, pihébe hentergett, s mindenek elszörnyedésére úgy jelent meg városi ünnepélyeken és vidáman mulatozó társaságokban. – A. D’Ancona: *Jacopone da Todi il giullare di Dio del secolo XIII*. Nuova Antologia. 1880. v. XXI. p. 201. – Dr. Honti Rezső: *Égi szerelem*. (Fra Jacopone da Todi.) Budapest, 1901. 15. lap.

Harmincegyedik fejezet

¹ „Én vagyok a jó pásztor és ismerem enyéimet és ismernek engem enyéim . . . Az én juhaim szavamat hallgatják; és én ismerem őket és követnek engem.” János, X. 14, 27.

Harmincharmadik fejezet

¹ IX. Gergely

² Abból az alkalomból, hogy Ferenc szenttéavatása végett 1228. július 16-án Assisiben időzött.

³ „Soror Ortolana, mater sanctae Clarae et Agnetis, quae in perfectione et signis in vita et post mortem consimilis fuit filibus.” *De Conform. vitae B. Francisci*. *Analecta Franciscana*, IV. p. 357.

Harmincnegyedik fejezet

¹ IX. vagy Szent Lajos 1215-ben született, 1270. augusztus 25-én halt meg, s VIII. Bonifácusz pápa 1297. augusztus 11-én avatta szentté.

Harmincötödik fejezet

¹ A szigorú önsanyargatás következtében Szent Klára majdnem mindig betegeskedett. „Macerando il suo corpo, per la grande e aspra penitenzia, che lungo tempo aveva fatta e faceva, venne in grande infermità e quasi tuttavia era inferma.” *Leggenda di Santa Chiara d'Assisi. Scrittura del secolo XIV., ossia del buon secolo di nostra lingua or pubblicata la prima volta per cura d'Antonio Cristofani. Assisi, 1872. p. 35.*

Harminchetedik fejezet

¹ „Fiai legyetek Atyátoknak, ki mennyekben vagyon, ki az ő napját felvirrasztja a jókra és gonoszokra és esőt ad az igazaknak és hamisaknak.” Máté, V. 45.

Harmincnyolcadik fejezet

¹ „Az ember fia üdvözíteni jött azt, mi elveszett volt. Mit gondoltok, ha valakinek száz juha vagyon és azok közül egy eltévelyedik, nem hagyja-e el a kilencvenkilencet a hegyeken és elmegy keresni azt, mely eltévelyedett. És ha történik, hogy megtalálja azt, bizony mondom nektek, hogy inkább örül azon, mint a kilencvenkilencen, melyek nem tévelyedtek el.” Máté, XVIII. 11–13.; Lukács, XV. 4–7.

² II. Frigyes császár, – mint Szicília királya I. – Barbarossa Frigyes unokája és VI. Henrik császár fia, a híres Hohenstaufen, 1194-ben született s 1250. december 13-án halt meg. – IX. Gergely 1230. március 20-án sújtotta egyházi átokkal. Lelkét Dante a Pokol hatodik körébe, az eretnekek közé iktatta. Inf. X. 118. sq.

³ Fráter Illés betegágyán fogadta, hogy gyógyulása esetében mindent megtesz, mit a pápa tőle kíván, hogy a kiközösítés alól föloldoztassék, azt azonban nem ígérte, hogy magát a Minoriták generálisának alá fogja rendelni. „Il ne promet pourtant de se soumettre au général des frères Mineurs.” Frère Élie de Cortene. Par le Dr. Ed. Lemp. Paris, 1901. p. 154.

Harminckilencedik fejezet

¹ Szent Antal 1195. augusztus 15-én Lisszabonban született, s Padovában halt meg 1231. június 13-án. Eredetileg Fernandonak hívták.

Tizenöt éves korában az ágostoniak kanonok-rendjének tagja. A minoriták közé 1220-ban vétette föl magát. IX. Gergely pápa 1232. május 30-án, tehát nem is egészen egy esztendővel halála után kanonizálta. Lásd: St. Antoine de Padoue. Par Albert Lepitre. Paris, 1901. – C. de Mandach: Saint Antoine de Padoue et l'art Italien. Paris, 1899.

² „És betelének mindnyájan Szentlélekkel és kezdének szólni különböző nyelveken, amint a Szentlélek ad vala szólanioik.” Apostolok Cselekedetei II. 4.

³ Helyesen: Portugáliából

Negyvenedik fejezet

¹ Midőn Bálám próféta botjával keményen verte szamarát, mert az nem térhetett ki egy angyalnak, ki Isten rendeléséből útját állotta, „az Úr megnyitá a szamar száját s ez megszólala: Mít vétettem neked? miért versz engem” . . . stb. Numeri, XXII. 21–30.

² A folyó neve: Marecchia

³ „És teremte Isten nagy cethalakat és minden élő és mozgó lényt, melyeket a vizek élőzhatnak. És megáldá azokat mondván: Növekedjétek és sokasodjatok és töltsétek be a tenger vizeit.” Genesis, I. 21–22.

⁴ Jónás, II. 1–11.

⁵ Máté, XVII. 23–26.

⁶ Máté, XV. 33–39. – Lukács, XIV. 42.

Negyvenegyedik fejezet

¹ Valószínűleg 1226-ban lépett a Szerzetbe.

² A fermói kerület egyike volt az anconai-márka rendtartomány hét kusztódiájának. A következő fejezetek klostromai: a pennai (XLV.), a soffianói (XLVI., XLVII.), a molianói (LI.) és massai (LI.) mind a fermói kerülethez vagy kusztódiához tartoztak.

Negyvenkettedik fejezet

¹ Fra Bentivoglia 1288. december 25-én halt meg.

² Nem tévesztendő össze a marignanói Masszeusszal.

³ Trave Bonanti, ma Ponte della Trave.

⁴ Monticellói Péter 1304 körül húnyt el.

⁵ Offidabéli Konrád 1241-ben született, 1256-ban lépett a Szerzetbe, s 1306. december 12-én halt meg. *Analecta Franciscana*, III. p. 49.

⁶ Lukács, II. 25–35.

⁷ A ferencesek a gyermek Jézus iránt való odaadó szeretetet rendjük alapítójától örökölték. A Poverello állította Greccióban az első betlehemes jászolyt, s ő iniciálta ezzel a betlehemezés világszerte elterjedt szokását. A legszebb betlehemek ma is a ferenceseknél vannak. Franciskánus költő – Fra Jacopone da Todi – szerette a *Stabat mater speciosa* kezdetű gyönyörű himnuszt, melynek egyik strófája:

Fac me vere congaudere,
Jesulino cohaerere
Donec ego vixero –

s a franciskánusok templomában, a Capitoliumon levő Ara Coeliben őrzik a rómaiaknak annyira kedves Gesù Bambinót.

Negyvennegyedik fejezet

¹ Festők gyakran ábrázolták Ferencet a Boldogságos Szűzzel és Szent János evangélistával a keresztlábjánál. Lásd Giotto Crucifixióját az assisi-i középső templomban és Fra Angelico hasonló tárgyú képét a firenzei San-Marco-kolostorban.

Negyvenötödik fejezet

¹ Della Penna János testvér 1247. körül halt meg.

Negyvenhetedik fejezet

¹ Boldog Liberátusz. „Liberatus de Lauro dictus, qui est Beatus, cuius festum Ordo celebrat 30 Octobris, erat ex nobilissima familia comitum Brunfortiorum et mortuus est Suffiani an. 1260.” *Anal. Franciscana*, III. pp. 411., 412.

Negyvennyolcadik fejezet

¹ Massabeli Jakab 1260. körül múlt ki e világból.

² Pármabeli Boldog János testvér – a zelátorok híve és barátja – 1247-től 1257-ig volt a Ferenc-rend főnöke. Lemondása után, mivel eretnokséggel vádolták, Szent Bonaventura, kit az atyafiak az ő ajánlatára választottak generálissá, börtönbe vettette. Ottoboni Fiesco kardinális, a későbbi V. Hadrian pápa (1276. júl. 12–1276. aug. 21.) erélyes közbenjárása azonban megnyitotta Giovanni da Parma börtönének ajtaját, s jámbor élete hátralevő napjait a grecciói kolostorban töltötte, hol 1289-ben hunyt el nyolcvan éves korában. Luigi da Parma: Vita del B. Giovanni da Parma. Quaracchi, 1900.

³ Frater Matthaeo de Montone 1248–1263 között volt az anconai Marka rendtartomány minisztere.

⁴ Szent Bonaventura, az Egyház nagynevű doktora – doctor seraphicus – és a franciskánusok nyolcadik rendfőnöke, 1221-ben, Bagnoreában született. Atyját Giovanni Fidanzának hívták. A narbonnei generális káptalan (1260) megbízásából ő írta a rendalapító hivatalos életrajzát. A Poverellot személyesen nem ismerte. A legendát, mely szerint nevét: *O buona ventura* Szent Ferenc-től kapta, Temesvári Pelbárt, (†1504.) híres magyar minorita egyházi szónok és író hozta először forgalomba. – Bonaventurát X. Gergely pápa 1273-ban kardinálissá kreálta. Meghalt 1274-ben Lyonban. IV. Sixtus 1482. április 14-én kanonizálta. – Vita di S. Bonaventura dell' Ordine dei Minori vescovo, cardinale e dottore della Chiesa, scritta dal P. Anton Maria da Vicenza. Roma, 1874. – P. L. Lemmens: Der hl. Bonaventura Kardinal und Kirchenlehrer aus dem Franziskanerorden. Kempten und München, 1909.

Negyvenkilencedik fejezet

¹ Vernahegyi Boldog János – Giovanni della Vernia – 1259-ben született. Mint tíz éves ifjú már fermói kanonok volt, s tizenhárom éves korában lépett Szent Ferenc szerzetébe. Meghalt 1322. augusztus 9-én. L.: De conformitate vitae Beati Francisci ad vitam Domini Jesu. Auctore Fr. Bartholomaeo de Pisa. Analecta Franciscana. Quaracchi, 1906. Tom. IV. pp. 254–5.

² Cilicium = kecske- vagy lószőrből szőtt durva, szúrós vezeklőing.

³ „Világosságuł jöttem e világra, hogy minden, ki énbennem hisz, sötétségben ne maradjon.” János, XII. 46. – „Míg e világon vagyok, világossága vagyok e világnak.” U.o. IX. 5.

⁴ „Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött fiát adá, hogy minden, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” János III. 16. „Mondá pedig Jézus: Én vagyok az élet kenyere; a ki énhozzám jó, nem éhezik és a ki énbennem hisz, sohasem szomjúhozik.” U.o. VI. 35.

⁵ „Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja az ő juhaiért.” János, XII. 11.

⁶ „És íme egy asszony, ki bűnös vala a városban, amint megértette, hogy Jézus letelepedett a farizeus házában, kenetet hoz a lábástrom edényben és megállván hátul az ő lábánál, könnyhullatással kezdé áztatni lábait és fejének hajával törle és csókolgatá lábait és kenettel megkené.” Lukács, VII. 37–38.

⁷ „Mondá Jézus: Szeressed a te Uradat Istenedet teljes szívedből és teljes elmédből.” Máté, XXII. 37.

Ötvenedik fejezet

¹ In saecula saeculorum. – Örökkön örökké.

Ötvenegyedik fejezet

¹ IV. Zsoltár, 9. vers.

² 1308. július 24-én.

Ötvenkettedik fejezet

¹ „Mondá Jézus: Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki nem jó az Atyához, hanem csak énáltalam.” János, XIV. 6.

Ötvenharmadik fejezet

¹ Vagyis az augusztus 17-ről 18-ra virradó éjszakán.

² Hoc est corpus meum = Ez az én testem. „Midőn pedig vacsorálnak, vevé Jézus a kenyeret, megáldá és megszegé és adá tanítványainak és mondá: „Vegyétek és egyétek ez az én testem. És vevén a kelyhet, hálát ada, és nekik adá mondván: Igyatok ebből mindnyájan; mert ez az én vérem, az új szövetségé, mely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.” Máté, XXVI. 26–28.

³ A praefációnak tizenegy változata van, melyek közül a *Praefatio in festis et missi votivis B. Mariae*-t a Boldogságos Szűz ünnepein és azok nyolcadán olvassák vagy éneklék.

⁴ *Qui pridie* . . . A miséző pap e szavakat abban a pillanatban mondja, mikor hüvelykkeit és mutatóujjait a korporále szélén végigsimítva fölveszi velük az ostyát s folytatja: *accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas*. Majd az ég felé, az oltár feszületére emeli tekintetét: *et elevatis oculis in coelum ad te Deum Patrem suum omnipotentem*, meghajtja fejét, *tibi gratias agens*; jobbjával keresztet vet az ostyára, *benedixit, fregit, deditque discipulis dicens. Accipite et manducate ex hoc omnes*, az oltárra könyököl, s ahogy az ostyát ismét mindkét kezében tartja, halkán eluttogja fölötté a konzekráció ígét: *Hoc est enim corpus meum* . . . Most térdet hajt, a szent ostyát fölmutatja a népnek, s miután a korporáléra tette, újból genufektál.

A bor és víz átváltoztatása az ostyához hasonlóan történik, azzal a különbséggel, hogy a kehely fölött a pap a következő szavakat hangoztatja: „*Simili modo postquam coenatum est, accipiens et hunc praeclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, deditque discipulis suis dicens: Accipite et bibite ex eo omnes: Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*” Theophilus J. Klinda: *Vademecum liturgicum*. Budapestini, 1892. p. 100. sqq.

Szent Ferenc szentséges Sebhelyeiről és azok jelentéséről

¹ A lovaggá avatás a tizenharmadik században fényes egyházi és világi ünnepségek keretében ment végbe.

² „Oly nagy a jó, amelyre várok, hogy kedves nékem érte minden győtrelem.”

³ A hiteles dátum 1213. május 8. Egyszerű szóbeli ajándékozás volt, melyet Orlando elhunytá után fiai: Orlando, Cangeo, Bernardino és Guglielmo 1274. július 9-én írásban is megerősítettek. J. H. Sbaralea: *Bullarium franciscanum*. Romae, 1768. IV. p. 156.

⁴ Romjai maiglan láthatók.

⁵ Szent Mihály arkangyalt – *eo quod animarum representandorum haberet officium* – Szent Ferenc kiválóan tisztelte, s bűjtjét, jóllehet erre a minoriták kötelezve nem voltak, augusztus 15-től, Nagybaldogasszonytól szeptember 29-ig, Szent Mihály napjáig – szigorúan megtartotta.

* A harmadik *Considerazio* szerint Fráter Illuminátusz és az *Addio di San Francesco nel partire dal monte dell' Alvernia* szerint Fráter Szilveszter is kíséretében voltak.

⁷ „Ne aggódjatok, mondván: Mit eszünk, vagy mit iszunk, vagy mivel ruházkodunk? Mert mindezeket a pogányok keresik. Hisz tudja a ti atyátok, hogy mindezekre szükségtek vagyon. Keressétek azért először az Isten országát és az ő igazságát: és ezek mind hozzáadottnak nektek. Ne aggódjatok tehát a holnap miatt, mert a holnap nap majd gondolkodik magáról. Elég a napnak az ő baja.” Máté, VI. 31–34.

⁸ Csak óriási fáradtság és gyöngeség bírhatták rá Ferencet, hogy a számár hátrára üljön. Lásd I. Regula c. 15.: „Meghagyom atyámfiaimnak, úgy a papoknak, mint a laikusoknak, hogy akár a világban járnak-kelnek, akár helyben maradnak, se maguknál, se másnál, se semmiféle módon állatot ne tartsanak. És nem szabad lovagolniok, hacsak betegség vagy valamely nagy szükség őket erre nem kényszerítené.”

⁹ Szent Ferenc munkái között van egy rövid utasítás azok számára, kik a magányban remetééletet akarnak élni: *De religiosa habitazione in eremitoriis*. *Opuscoli*, pp. 236., 238.

¹⁰ „Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen helyezett város. Sem gyertyát nem gyújtanak, hogy a véka alá tegyék, hanem a gyertyatartóra, hogy világoskodjék mindazoknak, kik a házban vannak. Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben vagyon.” Máté, V. 14–16.

¹¹ „És íme a templom kárpítja kettéhasada fölétől egész aljáig, a föld megindula, a kösziklák megrepedének.” Máté, XXVII. 51.

¹² Díszes tartóba foglalva e pergamenlap jelenleg Assisiben a Sagro Convento sekrestyéjében – *Sacristia Secreta* – őriztetik. Rektoján az Úr dicsérete: *Laudes Domini*, – visszáján a Fráter Leora vonatkozó áldás olvasható. Az utóbbi végén van a titokzatos Thau (T.), a héber ABC utolsó betűje, a kereszt szimboluma, melyet Ferenc kézjeggyel használt, s az általa lakott cellák falára rajzolt, alatta pedig koponya. A *Laudes* szövege: „Tu es sanctus Dominus Deus solus, qui facis mirabilia. Tu es fortis. Tu es magnus. Tu es altissimus. Tu es rex omnipotens. Tu pater sancte. Rex celi et terre. Tu es trinus et unus Dominus Deus, omne bonum. Tu es bonum, omne bonum, summum bonum. Dominus Deus, vivus et verus. Tu es caritas, amor. Tu es sapientia. Tu es humilitas. Tu es patientia. Tu es securitas. Tu es quietas. Tu es gaudium et letitia. Tu es iustitia et temperantia. Tu es omnes divitia ad sufficientiam. Tu es pulchritudo.

Tu es mansuetudo. Tu es protector. Tu es custos et defensor. Tu es fortitudo. Tu es refugium. Tu es spes nostra. Tu es fides nostra. Tu es magna dulcedo nostra. Tu es vita aeterna nostra, magnus et admirabilis Dominus, Deus omnipotens, misericors Salvator.” – Az áldás szövege: „Benedicat tibi Dominus et custodiat te. Ostendat faciem suam tibi et misereatur tui. Convertat vultum suum ad te et det tibi pacem, Dominus benedicat Frater Leo te.” Az áldás fölél Fráter Leó vörös tintával a következő jegyzetet írta: „Beatus Franciscus duobus annis ante mortem suam fecit quadragesimam in loco Alverne ad honorem beate Virginis Marie matris Dei et beati Michaelis archangeli a festo assumptionis sancte Marie Virginis usque ad festum sancti Michaelis Septembris. Et facta est super eum manus Domini: post visionem et allocutionem Seraphym et impressionem stigmatum Christi in corpore, fecit has laudes ex alio latere cartule scriptas et manu sua scripsit, gratias agens Domino de beneficio sibi collato. „Az áldás „pacem” szavához ugyanazon kéz hozzáfűzte: „Beatus Franciscus scripsit manu sua istam benedictionem mihi fratri Leoni.” S a Thau betű és a koponya alá piros tintával még egyszer odakanyarította: „Simili modo fecit istud signum Thau cum capite manu sua.” – E becses ereklye reprodukcióját lásd: Szent Ferenc Hírnöke 1911. évf. 110. és 476. lap.

¹³ Domine labia mea aperies = Uram, nyisd meg ajakimat. Az ötvenedik Zsoltár 17. versének első fele. A második fele így hangzik: Et os meum annuntiabit laudem tuam = és szám a te dicséretedet fogja hirdetni. Pater, Ave és Credo után ezzel kezdik a zsolozsmázó papok a Matutinumot.

¹⁴ Te Deum laudamus = Téged Isten dicsérünk. Szent Ambrus hála énekének kezdő szavai.

¹⁵ Szeptember 14.

¹⁶ „Én pedig féreg vagyok és nem ember; emberek gyalázata és a nép megvetése.” XXI. Zsoltár 7.

¹⁷ „Az egész Sinai-hegy füstölög vala, azért, hogy az Úr tűzben szállott le arra és füst méne fel abból, mint a kemencéből; és rettenetes vala az egész hegy.” Exod. XIX. 18.

¹⁸ „Szeráfok állottak azon; hat szárnya volt egyiknek és hat szárnya a másíknak; kettejével befödötték orcájokat és kettejével befödötték lábaikat és kettejével röptelenek.” Izaiás, VI. 2.

¹⁹ Klarisszák = Pauperes Dominae vagy Pauperes Sorores. A római kúria hivatalosan Ordo Dominarum S. Mariae de S. Damiano de Assisionak, Moniales inclusaenek, Pauperes moniales reclusaenak stb. nevezte őket.

²⁰ Az olasz szövegbe itt nyilván hiba csúszott, amennyiben ez azt

mondja, hogy a szögek feje a tenyereken és a talpokon dudorodott, hegyük pedig a kéz- és lábfejeiken állott ki a húsból: „parevano le mani e piedi chiovellati nel mezzo con chiovi, i cui capi erano nelle palme delle mani e nelle piante de' piedi fuori delle carni”. Az eredeti szerint: „Manus et pedes eius in ipso medio clavis confixae videbantur, clavorum capitibus in interiori parte manuum et superiori pedum apparentibus, et eorum acuminibus existentibus ex adverso.” S. Francisci Ass. vita et miracula auctore Fr. Thoma de Celano. Romae. 1906. p. 98., továbbá: S. Bonaventurae Legendae Duae de Vita S. Francisci Seraphici. Quaracchi, 1898. p. 139. – Minthogy Sz. Ferenc stigmái Krisztus Urunk sebhelyeihez hasonlítottak, én az olasz szöveg helyett inkább a latinhoz tartottam magamat.

²¹ Fráter Illuminátusz „vir luminis et virtutis; socius beati Francisci, quando ad Soldanum accessit.” 1238-ban Fráter Illés titkára. Később umbriai tartományfőnök s 1273-ban Assisi püspöke. Még élt, mikor Sz. Bonaventura a Poverello biográfiáját írta, de azért a szeráfi Doktor ebben nagy dicséretekkel emlékezett meg róla.

²² Jacoba de Septemsolis. Született 1190. táján, s 1210-ben már Frangepan Graczián római nemes felesége. Szent Ferenc 1212-ben ismerkedett meg vele. „Fratrem Jacobam eam pro virilitate virtutum nominabat.” Jacopa nagy figyelemtelenségekkel volt Szentünk iránt, s ha ez Rómában tartózkodott, olykor-olykor meglepte kedvelt ételével, a római módra készített mortaliolummal, vagyis cukros mandulakrém süteménnyel. Szent Ferenc viszonzásul 1223-ban egy báránykát ajándékozott néki. Általában helytelenül vélekednek Ferenc felől, kik azt hiszik, hogy az anachorétákként az asszonyokban ő is csupán az ördög rontó eszközét látta. „Fanno molto male quei biografi a dipingerlo ome tutti gli altri anacoreti, che non vedevano nella donna se non lo strumento del diavolo.” Studii francescani di Felice Tocco. Napoli, 1909. p. 121.

²³ Amint az assisi-i előljáróság a Szent súlyos betegségéről értesült, őrizetbe vettette a püspöki palotát, hogy valahogy idegenek, főleg a perugiaiak, a Poverello tetemét el ne orozhassák.

²⁴ Ez áldás ma is olvasható Assisi egyik kapuján, a Porta Nuován.

²⁵ Jakopának két fia volt: János, ki 1210-ben és Jakab, ki 1217-ben pár hónappal atyja halála után született. Mikor anyjukat 1226-ban Assisibe kísérték, zsenge koruk miatt még egyikük sem lehetett szenátor.

²⁶ Jacopa asszonyt az assisi-i hármastemplomban temették el. Sírkövének felírása: Hic jacet Jacoba sancta nobilique romana. Ed. d'Alençon: Frère Jacqueline. Recherches historiques sur Jacqueline de Settesoli, l'amie de Saint François. Paris, 1899. Paul Sabatier: De

l'évolution des légendes à propos de la visite de Jacqueline de Settesoli à Saint François. *Bulletino critico di cose francescane*. (Firenze.) 1905. évf. pp. 22–40.

²⁷ „Tamás pedig, egy a tizenkettő közül, nem volt velük, amikor eljött Jézus. Mondták tehát neki a többi tanítványok: Láttuk az Urat! Ő pedig mondá nekik: Hacsak nem látom az ő kezein a szegek liggatását és ujjamat a szegek helyére nem bocsátom és kezemet az ő oldalába nem bocsátom, nem hiszem.” János, XX. 24., 25.

²⁸ Október 3-án halt meg s 4-én volt a temetése.

²⁹ Bonagrazia 1279-től 1283-ig volt rendfőnök.

³⁰ *Legenda*. A Bonaventura-féle Szent Ferenc életrajz, melynek két feldolgozása van: a *Legenda major* és a kórusi használatra szánt *Legenda minor*. Könyvünk itt az előbbinek XIII. fejezetéről: *De stigmatibus sacris* tesz említést.

³¹ A hagyomány szerint Fráter Leó a Verna-hegyen visszamaradt testvéreknek pontosan megjelölte a sziklát, melyen Ferenc stig máit kapta. A fráterek keresztet plántáltak reája, s ennek helyébe építtette Battifollei Simon gróf a Stigmák kápolnáját.

³² A káptalan-ház a templomnak vagy konventnek ama helyisége, melyben a kanonokok vagy fráterek tanácskozássra gyűlnek.

³³ Szent Bonaventura nagyobb Ferenc-legendájában a XV. fejezet címe: De miraculis ipsius post mortem ostensis.

³⁴ Pecsétes levél, bulla. Ünneppélyes alakban kibocsátott pergamenre írott pecsétes diploma. A kegyelmi ügyekben kibocsátott iratokon a pecsét fémszelencében selyemzsinóron függ, igazságszolgáltatási ügyekben kibocsátottakon kenderzsinóron. IX. Gergely 1237-ben három bullával: I. Confessor Domini, 2. Usque ad terminos és 3. Non minus dolentes... kelt a Stigmák védelmére. Sbaralea: *Bullarium franciscanum*. Romae, 1759. I. pp. 211., 213., 214.

³⁵ III. Miklós 1277-től 1280-ig, IV. Sándor 1254-től 1261-ig ült a pápai székben.

Itt kezdődik Fráter Juniperusz élete

¹ Juniperus = borókafenyő

² A kéz itten az isteni kegyelmet jelképezi. „Manus sine manu nihil potest facere, id est, nullus est tam bonus, qui possit manu sua aliquid agere, sine manu et gratia et potentia Dei.” *Analecta franciscana*, III. p. 64.

³ Ez a fejezet semmi vonatkozásban sincsen Fráter Juniperusz élet-történetével, miért némely Fioretti-kiadók hátul, függelékképpen közlik. A kő, melyről itt szó van, Verna-hegy egyik kápolnájában, a

Cappella della della Maddalena-ban látható. Fölírása: „Mensa Beati Francisci, super quam habuit mirabiles apparitiones, sanctificansque illam efudit oleum desuper dicens: Hic est ara Dei.” P. Saturnino Mencherini: Guida illustrata della Verna. Quaracchi, 1907. pp. 104-6.

Boldog Egyed testvérnek, Szent Ferenc társának élete

¹ *Rivo-Torto*. Órajárásnnyira Assisitől a Róma felé vezető út mentén. Ez volt az assisi-i leprások ispotálya, mielőtt számukra a S. Salvatore delle Paretit építették volna. Az ispotály mellett egy szűk kis házikóban laktak kezdetben nagyon szorosan a fráterek. Szent Ferenc ugyanis azt tartotta, hogy a kunyhókból könnyebben lehet a menynek országába jutni, semmint a fényes palotákból. „Scribebat nomina fratrum per tigna domicilii, ut unusquisque, orare volens aut quiescere, recognosceret locum suum, et ne angusta loci modicitas mentis silentium perturbaret.” Thomas de Celano, p. 46.

² „Ha hasonlít valami amaz órák egyszerű fönségéhez, amikor a Genezáreti-tó partján János és Simon Péter Mesterük nyomdokait követték, úgy ez csak az a vidám őszinteség lehet, mellyel az első minoriták Szent Ferenc kíséretében a Szegénységgel való misztikus lakodalmukat ünnepelték.” Arvede Barine: Saint François d'Assise. Paris, 1901. pp. V., VI.

³ Fráter Egyed halálának esztendeje: 1262.

Első függelék

¹ III. Honoriusz 1216-tól 1227-ig uralkodott.

² A keresztes hadakban résztvevőknek engedélyezett teljes búcsú.

Szent Ferenc búcsúja Verna hegyétől

¹ Szent Ferenc a Monte Verna első, Orlandó gróf által építtetett templomát szülővárosára és a Porcinkulára való emlékezésül Santa Maria degli Angelinek = Angyalos Boldogasszonynak nevezte.

² „Az Isten hegye, kövér hegy, erős hegy, termékeny hegy. E hegy az, melyen az Istennek lakni tetszik.” LXVII. Zsoltár 16. és 17.

TARTALOM

G. K. Chesterton: **Assisi Szent Ferenc**

I. A Szent Ferenc kérdés	11
II. Szent Ferenc kora	20
III. Ferenc, a harcos	38
IV. Ferenc, az építő	52
V. Le jongleur de dieu	64
VI. A szegény kis ember	80
VII. A három rend	96
VIII. Krisztus tükre	111
IX. Csodák és halál	127
X. Szent Ferenc testamentuma	142
Jegyzetek	153

Fioretti

Bevezetés

I. Assisi. — Szent Ferenc születése, ifjúsága és megtérése	163
II. Szent Ferenc jelleme	171
III. Szent Ferenc Stigmái. — A Monte Verna ..	178
IV. Szent Klára. — San Damiano. — Porciunkula. — Szent Ferenc halála. — Sagro Convento..	188
V. I Fioretti di San Francesco. — A Fioretti eredetije. — A Fioretti függelékei	194

VI. A Fioretti és a régi magyar ferences-irodalom.	
— A Fioretti fordításai	205
VII. A modern ferences-irodalom	213

Szent Ferenc Virágoskertje

I. A mi megfeszített Jézus Krisztus Urunknak és az ő anyjának, Szűz Máriának nevében. E könyv válogatott kis virágokat tartalmaz: csodáit és istenes példáit Szent Ferencnek, Krisztus dicsőséges szegényének és némely jámbor társának, a Jézus Krisztus dicséretére. Amen	217
II. Quintavalle Bernát testvéréről, Szent Ferenc első társáról	218
III. Miképpen parancsolja meg Szent Ferenc egy helytelengyanú következtében, mellyel gondolatban Bernát testvért illeti, hogy nevezett Fráter Bernát háromszor a torkára és szájára ti- porjon	222
IV. Az Isten angyala kérdést intéz Fráter Illéshez, az egyik spoletóvölgyi kolostor gárdiánjához, s mert Illés fráter durván válaszol, eltávozik és Santiago felé megy. Útközben Bernát testvérel találkozik, kinek mindent híven elbeszél..	224
V. Miképpen küldi Szent Ferenc assisibéli Bernát testvért Bolognába, hol ez kolostort alapít...	231
VI. Miképpen áldotta meg Szent Ferenc a jámbor Bernát testvért s mint tette őt helytartójává, mikor a világból elköltözött	233
VII. Miképpen tartotta meg Szent Ferenc a nagybőjtöt a perugiai tó egyik szigetén, hol negyven nap és negyven éjjel egész tápláléka fél kenyérből állott	235
VIII. Miképpen oktatta ki Szent Ferenc menet közben Leó testvért a tökéletes boldogságról ...	237
IX. Miképpen tanította Szent Ferenc Leó testvért	

	arra, hogy néki helyesen válaszoljon, s mint mondotta ez mindig éppen az ellenkezőjét annak, amit Szent Ferenc tőle hallani kívánt ..	239
X.	Miképpen mondja Fráter Masszeusz mintegy szemrehányóan Szent Ferencnek, hogy az egész világ utána szalad, mire Szent Ferenc azt feleli, hogy ez az Isten jóvoltából a világ megszégyenítésére történik.....	242
XI.	Miképpen forgatja meg Szent Ferenc Fráter Masszeuszt, kivel együtt aztán Sienába mennek	245
XII.	Miképpen bízza Szent Ferenc a kapu őrizését, az alamizna szétosztását és a konyhai teendőket Fráter Masszeuszra; utóbb azonban a többi testvérkérésére fölmenti őte hivataloktól	247
XIII.	Szent Ferenc és Fráter Masszeusz alamizna-kenyerüket valamely forrás mellett egy kőlapra rakják. Szent Ferenc lelkesen magasztalja a szegénységet, kéri továbbá Istent, Szent Pétert és Szent Pált, hogy szívót a szegénység iránt szerelemre gyúlasszák. Végül arról szól itt az írás, hogy Szent Péter és Szent Pál miképpen jelentek meg Szent Ferencnek.....	249
XIV.	Szent Ferenc társaival Istenről beszélget, s Krisztus megjelenik közöttük.....	252
XV.	Miképpen érkezett Szent Klára Szent Ferencel és szerzetes társaival Angyalos Boldogasszony kolostorában	253
XVI.	Miképpen fogadja meg Szent Ferenc Szent Klára és a jámbor Szilveszter testvér tanácsát, hogy prédikáljon, s ezzel számos embert jó útra térítsen. Megalapítja a harmadik rendet, prédikál a madaraknak, és elhallgattatja a fecskéket	255
XVII.	Egy fiatal barátocská éjnek évadján meglesi az imádkozó Szent Ferencet, s látja, hogy Krisztus, Szűz Mária és sok más szent beszélgetnek vele	261

XVIII.	A csodálatos káptalanról, melyet Szent Ferenc Angyalos Boldogasszony kolostorában tartott, hol ötezernél több testvér gyűlt össze	263
XIX.	A Szent Ferenchez tóduló nép miképpen dézsmálta meg és tépte le a fűtöket a rieti-i papszőlőjében, kinek házánál Szent Ferenc imádkozott. A nevezett pap ezen az őszön csodamódra mégis több bort szüretelt, mint valaha, miként Szent Ferenc azt néki megígérte. Miképpen nyilatkoztatta ki továbbá Isten Szent Ferencnek, hogy a mennyországba fog jutni..	267
XX.	Arról az igen szép jelenésről, melyet egy fiatal barát látott, ki a csuhátannyira megutálta, hogy a szerzetesi öltönyt levetni és a Rendet már-már elhagyni készült	269
XXI.	A szentséges csodáról, melyet Szent Ferenc művelt, mikor megjuhászította a gubbiói vérengző farkast	271
XXII.	Miképpen szelídítette meg Szent Ferenc a gerlicéket	277
XXIII.	Miképpen szabadlt meg Szent Ferenc egy bűnbeesett frátert az ördögtől	278
XXIV.	Miképpen térítette Szent Ferenc az igaz hitre Babilónia szultánját	279
XXV.	Miképpen gyógyít meg Szent Ferenc egy testi-lelki belpoklost, s mit mond néki a poklos égbeszálló lelke	281
XXVI.	Miképpen térít meg Szent Ferenc három rablógyilkost, kikből barátok lesznek. Egyikük az életszentségben kiváló tökéletességre tesz szert, s csodálatos látomásban is részesül	284
XXVII.	Miképpen térít meg Szent Ferenc Bolognábankétdiákat, kik szerzetesek lesznek, s miképpen veszi le utóbb egy nehéz kísértés terhét egyikük hátáról	293

XXVIII.	Bernát testvér egy elragadtatásáról, mely hajnaltól nónáig tartotta önkívületben .	295
XXIX.	Miképpen jelent meg az ördög a Keresztrefeszített képében ismételtén Rufinusz testvérnek, mondva néki, hogy jócselekedeti hiábavalók, mert úgy sincsen az örök életre kiszemeltek táborában. Isten értésére adja ezt Szent Ferencnek, ki Rufinusz testvért fölvilágosítja tévedéséről, mely már hatalmába kerítette.	296
XXX.	Arról a szép prédikációról, melyet Szent Ferenc és Rufinusz testvér Assisiben tartottak	300
XXXI.	Miképpen ismerte Szent Ferenc rendre valamennyi szerzetestársa lelkiismeretének titkait	302
XXXII.	Miképpen nyerte el Fráter Masszeusz Krisztustól az alázatosság erényét.	303
XXXIII.	Miképpen áldja meg Szent Klára a pápa parancsából az asztalra tett kenyereket, mire mindegyik kenyeren a szent kereszt jele lesz látható	305
XXXIV.	Miképpen ment Szent Lajos, Franciaország királya, zarándok képében személyesen Perugiába, hogy ott a szentéletű Fráter Egyedet meglátogassa	306
XXXV.	Miképpen vitetett a beteg Szent Klára karácsony éjjelén csodálatosan Szent Ferenc templomába, hol a zsolozsmát hallgatta.	310
XXXVI.	Miképpen magyaráz meg Szent Ferenc Leó testvérnek egy szép jelenést, melyet ez látott	311
XXXVII.	Az áldott Jézus miképpen térít meg s készlet a szerzetbe állani Szent Ferenc kérelmére egy gazdag és nemes vitézt, aki Szent Ferencet nagyon megtisztelte, s bőkezű ajánlatot tett néki	312

- XXXVIII. Miként ismeri meg Szent Ferenc lélekben, hogy Fráter Illés kárhozatra ítéltetett, s a Rend kötelékén kívül fog meghalni. Ennek okából Fráter Illés kérelmére imádkozik érette Krisztushoz, és imádsága meghallgattatik..... 314
- XXXIX. A csodálatos prédikációról, melyet Pádai Szent Antal kisebb testvér a konzisztóriumban tartott 316
- XL. A csodáról, melyet Isten Szent Antal által művelt, mikor ez Riminiben a tenger halainak prédikált 317
- XLI. Miképpen szabadította meg a tiszteletre méltó Simon testvér egyik rendtársát egy nagy kísértésről, amely miatt ez már ki akart lépni a Szerzetből..... 320
- XLII. Azokról a szépséges csodákról, melyeket Isten néhány jámbor fráter: Bentivoglia testvér, Monticellói Péter testvér és Offidabéli Konrád testvér által művelt. Vagyis: Miképpen vitt Bentivoglia testvér egy belpoklost a lehető legrövidebb idő alatt tizenöt mérföldnyi távolságra; miképpen beszélt Szent Mihály a másodikkal, s mint látogatta meg Szűz Mária a harmadikat, s tette Fiacskáját karjaiba... 322
- XLIII. Miképpen térített jó útra Offidabéli Konrád testvér egy fiatal frátert, ki a többi testvérnek alkalmatlankodott. Miképpen jelent meg továbbá a nevezett fiatal fráter halála után Konrád testvérnek, kérve, hogy imádkozzék érette, és miképpen szabadította meg ez őt imádságával a tisztító tűz szörnyű kínjaitól 327
- XLIV. Miképpen jelent meg Péter barátnak Krisztus Anyja Szent János evangelistával és Szent Ferencsel együtt, s miképpen mondják meg neki, hogy melyikük szíve

	volt eltelve Krisztus kínszenvedése fölött a legnagyobb fájdalommal	329
XLV.	A jámbor Della Penna János testvér meg- téréséről, életéről, csodatételeiről és halá- láról	331
XLVI.	Miképpen látja imádság közben Fráter Pacifikusz édes testvérének, Fráter Humi- lisznek lelkét az égbe szállani	335
XLVII.	Arról a jámbor barátról, kinek beteg- ágynál megjelent Krisztus Anyja és há- rom gyümölcsfés szelencét hozott neki ..	337
XLVIII.	Miképpen látja Massabeli Jakab testvér egy jelenés előfáján a világ összes kisebb testvéreit, és miképpen ismeri meg mind- egyik erényeit, érdemeit és bűneit	341
XLIX.	Miképpen jelent meg Jézus Krisztus Ver- nahegyi János testvérnek	344
L.	Halottak-napi miséje közben miképpen lát Vernahegyi János testvér számos lel- ket kiszabadulni a tisztítóútból	349
LI.	A szentéletű Falleronei Fráter Jakabról és arról, hogy ez miképpen jelent meg halála után Vernahegyi János testvérnek	350
LII.	Vernahegyi János testvér látomásáról, melyben a Szentháromság egész rendjét megismerte	352
LIII.	Miképpen esett össze Vernahegyi János testvér holttestként misézés közben	353

Szent Ferenc szentséges Sebhelyeiről és azok jelentéséről

Első elmélkedés a szentséges Sebhelyekről	360
Második elmélkedés a szentséges Sebhelyekről	366
Harmadik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről	376
Negyedik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről	384
Miképpen érintette és látta Jeromos Szent Ferenc	

szentséges Sebhelyeit, melyekben előbb nem akart hinni	398
Szent Ferenc halála napjáról és esztendejéről	398
Szent Ferenc szentté-avatásáról	398
Ötödik elmélkedés a szentséges Sebhelyekről.....	399
Valamely jámbor testvér Szent Ferenc legendájának a szentséges Sebhelyekről szóló fejezetében a Szeráf által a jelenés alkalmával Szent Ferencnek mondott titokzatos ígérről olvasva, addig kérte az Istent, míg végre Szent Ferenc ez ígéket neki kijelentette.....	401
Miképpen jelent meg Szent Ferenc imádság közben Vernahegyi János testvérnek.....	405
Egy jámbor testvér valamely elhunyt társának csodála- tos jelenését látja	407
Miképp bizonyosodott meg egy Szent Ferenc-tisztelő nemes lovag Szent Ferenc haláláról és szent Seb- helyeiről	409
Miképpen nyert a kételkedő kilencedik Gergely pápa bizonyoságot Szent Ferenc Sebhelyeiről.....	410

Itt kezdődik Fráter Juniperusz élete

I. Miképpen vágja le Fráter Juniperusz egy ser- tés lábát csak azért, hogy azt egy betegnek ad- hassa	412
II. Arról szóló példa, hogy Fráter Juniperusznak mily nagy hatalma volt az ördög fölött.....	415
III. Miképpen ítéltek Fráter Juniperuszt az ördög mesterkedése folytán akasztófára	416
IV. Az Isten iránt való szeretetből miképpen osz- togatott szét Fráter Juniperusz a szegények között mindent, ami keze ügyébe akadt.....	421
V. Miképpen szedett le Fráter Juniperusz az ol- tárról néhány csöngettyűt, hogy azokat Isten nevében elajándékozza	422
VI. Miképpen tartózkodott a beszédű Fráter Juniperusz hat hónapon át	425

VII. A testi kísértések ellen való küzdelem példája	425
VIII. Miképpen alacsonyította le magát Fráter Juniperusz Isten dicsőségére	426
IX. Miképpen hintázott gyerkőc módjára Fráter Juniperusz, hogy önmagát megalázza	427
X. Miképpen főzött egy alkalommal Fráter Juniperusz a barátoknak két hétre valót	427
XI. Miképpen ment egy ízben Fráter Juniperusz a maga megszegyenyítésével Assisibe	429
XII. Miképpen ragadtatott el Fráter Juniperusz misehallgatás közben	430
XIII. Fráter Juniperusz szomorúságáról, melyet Amiciálbene nevű társának halálán érzett	431
XIV. A kézről, melyet Fráter Juniperusz a levegőben látott	431
XV. Fráter Leó példája. Miképpen parancsolja meg neki Szent Ferenc, hogy egy követ megmosson	432

Boldog Egyed testvérnek, Szent Ferenc társának élete

I. Miképpen vétetett föl Fráter Egyed és három társa a kisebb testvérek Szerzetébe	433
II. Miképpen látogatta meg Fráter Egyed az öregebb Szent Jakab apostol sírját	435
III. Milyen volt Fráter Egyed életmódja, mikor a szent Sírhoz zárandokolt	436
IV. Miképpen becsülte Fráter Egyed az imádságnál többre az engedelmességet	437
V. Miképpen kereste meg Fráter Egyed a mindennapi kenyerét	438
VI. Miképpen részesült a megszorult Fráter Egyed csodálatos ellátásban, midőn egyszer a nagy hófúvás miatt nem mehetett alamizsnát koldulni	440
VII. A szentéletű Fráter Egyed halála napjáról	442

VIII. Miképpen látta egy szent ember imádsága közben Fráter Egyed lelkét az örök életbe bevonulni	442
IX. Miképpen szabadult meg Fráter Egyed érdemei által egy prédikátor-rendbeli szerzetes barátja a tisztító tűz gyötrelmeiből	442
X. Milyen kegyelmekben részesítette Isten Fráter Egyedet, s melyik esztendőben halt meg	443

Itt kezdődnek Fráter Egyed némely tanításai és jeles mondásai

I. A bűnökről és az erényekről	444
II. A hitről	445
III. A szent alázatosságról	447
IV. A szent istenfélelemről	449
V. A szent türelemről	450
VI. A restségről	454
VII. A világi gazdagság megutálásáról	457
VIII. A szent tisztaságról	458
IX. A kísértésekről	460
X. A szent töredelemről	464
XI. Az ájtatos imádságról	465
XII. A szent lelki okosságról	469
XIII. A hasznos és haszontalan tudományról	471
XIV. Az üdvös és káros beszélgetésről	472
XV. A jóban való állhatatosságról	473
XVI. Az igaz szerzetes-életéről	474
XVII. A szent engedelmességről	476
XVIII. A halálra való emlékezésről	478

Első függelék

I. Miképpen kapta Szent Ferenc Assisi falain kívül Angyalos Boldogasszony templomát..	479
II. Milyen jelenése volt Szent Ferencnek Angyalos Boldogasszony templománál	481

III. Miképpen nyilatkoztatta ki Isten Szent Ferencnek, hogy a búcsú végett harmadik Honoriusz pápához menjen	483
--	-----

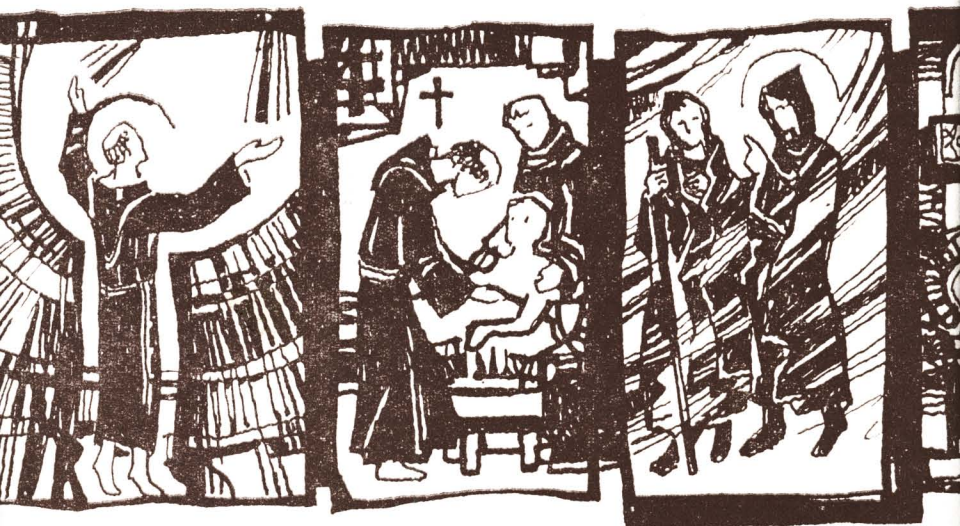
Második függelék

I. Miképpen jelent meg Szent Ferenc Leó testvérnek	486
II. Arról a rettenetes jelenésről, melyet Leó testvér álmában látott	487
Szent Ferenc búcsúja Verna hegyétől	489
A fordító jegyzetei	491

ISBN 963 360 111 8

Kiadásért felel: dr Fábíán János alelnök
80/335 Franklin Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Vágó Sándorné igazgató

120,— Ft



SZENT ISTVÁN TÁRSULAT